

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

55 213 01 Hangtárvezető

Komplex szakmai vizsga

Szóbeli vizsgatevékenység

A vizsgafeladat megnevezése: Színházi produkció elemzése

A vizsgafeladat időtartama: 60 perc (felkészülési idő 15 perc, válaszadási idő 45 perc)
A vizsgafeladat értékelési súlyaránya: 50%

A 315/2013. (VIII. 28.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdésében foglaltak alapján a szakmai vizsga szóbeli tételét a 000025/2017 – 5520 számon kiadom.

MÁSOLAT
Az eredeti okirattal mindenben
megegyező hiteles másolat.

Jóváhagyta:

Borosán Beáta
főosztályvezető-helyettes

2017

NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI HIVATAL

Érvényes: 2017. 03. 24-től

A vizsgafeladat ismertetése: Egy színházi produkció teljes, a vizsgázó által előzetesen elkészített hanganyagának bemutatása, elemzése. A vizsgaanyagot a vizsga megkezdése előtt 30 nappal a vizsgabizottság rendelkezésére kell bocsátani.

A szóbeli vizsgatevékenység a vizsgázó saját korábbi produkcióját mutatja be és értékeli kiragadott, jellemző részletek alapján. A vizsgabizottságnak nem feladata a hanganyag önmagában való minősítése. Értékelni a vizsgázó megnyilvánulásait kell a hanganyag tartalmával, formájával, esztétikai értékével, funkciójával, előadásbeli beágyazottságával, megfelelőségével kapcsolatban. A vizsgabizottságnak a válaszadás során vizsgázó lexikális tudásán túl párbeszéd formában értékelnie kell a vizsgázó fogalomhasználatát, kommunikációs készségét, kreativitását, logikai készségét. A tételek szükséges komplexitása miatt a szóbeli vizsgafeladatok kidolgozására és a válaszadásra elegendő idő áll rendelkezésre.

A szóbeli vizsgatevékenység sikertelen, ha a vizsgafeladat értékelése 50% alatt van.

A tételekhez használható segédeszközt a vizsgaszervező biztosítja.

A vizsgafeladat első részében található vizsgakérdést ki kell nyomtatni, és a vizsgázó rendelkezésére kell bocsátani.

A második részben található a tanári példány, amely az értékelést segíti.

A tételsor a 27/2016. (IX. 16.) EMMI rendeletben foglalt szakképesítés szakmai és vizsgakövetelménye alapján készült.

Színházi produkció elemzése:

Ebben a vizsgarészben egy színházi produkció teljes, a vizsgázó által előzetesen elkészített hanganyagának bemutatása, elemzése a feladat. A színházi produkció lehet színházban dolgozó vizsgázó közreműködésével elkészített, forgatókönyvben dokumentált hangszcenárium vagy a mellékletben található színművek szöveggönyvéből létrehozott hangszcenárium.

Mutassa be, értékelje, elemezze átfogóan a beadott produkciót (cselekmény, karakterek, mondanivaló, hangulatok, stb.), és részletesen elemezzen egy, a vizsgabizottság által kiválasztott jelenetet vagy felvonást!

Vázolja fel az elemzés eredményeként kialakított elképzelését a kiválasztott részletek művészi kreatív megvalósítására (zene, atmoszféra, zörej, effekt)! A kreatív elemeknek meghatározó módon kell kapcsolódniuk a cselekményhez, a karakterekhez, a hangulati elképzeléshez a szöveggönyv dramaturgiaiailag indokolt helyein, és túlzások nélkül, megfelelő mértékben érvényesülniük kell. A kreatív elemeknek a szöveggönyv legalább 15-20 százalékát időarányosan érinteniük kell.

Készítsen egy részletesen kidolgozott, scenikai mozzanatokkal (végszó, gesztus, stb.), lejátszási, technikai kivitelezéssel, a szükséges eszközök meghatározásával, azok használatára vonatkozó utasításokkal ellátott hangszcenáriumot, ami illeszkedik valamilyen színházi hangrendszerhez (létező színházi vagy a hangszcenáriumból kiválasztott és igény szerint elképzelt, rendszertechnikai vázlattal feldolgozott hangrendszer)!

Az elkészített hangszcenáriumot és az előadáskész hanganyagokat a megfelelő jelzetekkel ellátva be kell nyújtani a vizsgabizottságnak, 30 nappal a vizsga megkezdése előtt.

AZ ÉRTÉKELÉS SZEMPONTJAI

Tanári példány

Színházi produkció elemzése:

Ebben a vizsgarészben egy színházi produkció teljes, a vizsgázó által előzetesen elkészített hanganyagának bemutatása, elemzése a feladat. A színházi produkció lehet színházban dolgozó vizsgázó közreműködésével elkészített, forgatókönyvben dokumentált hangszcenárium vagy a mellékletben található színművek szövegekönyvéből létrehozott hangszcenárium.

Mutassa be, értékelje, elemezze átfogóan a beadott produkciót (cselekmény, karakterek, mondanivaló, hangulatok, stb.), és részletesen elemezzen egy, a vizsgabizottság által kiválasztott jelenetet vagy felvonást!

Vázolja fel az elemzés eredményeként kialakított elképzelését a kiválasztott részletek művészi kreatív megvalósítására (zene, atmoszféra, zöreij, effekt)! A kreatív elemeknek meghatározó módon kell kapcsolódniuk a cselekményhez, a karakterekhez, a hangulati elképzeléshez a szövegekönyv dramaturgiai indokolt helyein, és túlzások nélkül, megfelelő mértékben érvényesülniük kell. A kreatív elemeknek a szövegekönyv legalább 15-20 százalékát időarányosan érinteniük kell.

Készítsen egy részletesen kidolgozott, scenikai mozzanatokkal (végszó, gesztus, stb.), lejátszási, technikai kivitelezéssel, a szükséges eszközök meghatározásával, azok használatára vonatkozó utasításokkal ellátott hangszcenáriumot, ami illeszkedik valamilyen színházi hangrendszerhez (létező színházi vagy a hangszcenáriumból kiválasztott és igény szerint elképzelt, rendszertechnikai vázlattal feldolgozott hangrendszer)!

Az elkészített hangszcenáriumot és az előadaskész hanganyagokat a megfelelő jelzetekkel ellátva be kell nyújtani a vizsgabizottságnak, 30 nappal a vizsga megkezdése előtt.

A szóbeli vizsgatevékenység értékelése:

A vizsgafeladat értékelése során a vizsgázó olyan művészi és technikai jellegű kompetenciáinak felmérése a cél, amelyek alapvető fontosságúak a hangmester-hangtárvezető munkatevékenységében.

A vizsgabizottságnak nem feladata a hanganyag és a hangszcenárium önmagában való minősítése. Értékelni a vizsgázó megnyilvánulásait kell a hanganyag tartalmával, formáival

esztétikai értékével, funkciójával, előadásbeli beágyazottságával, kreatív értékeivel, megfelelőségével kapcsolatban.

A vizsgabizottságnak a válaszadás során vizsgázó lexikális tudásán túl párbeszédesebb formában értékelnie kell a vizsgázó fogalomhasználatát, kommunikációs készségét, kreativitását, logikai készségét.

A feladat szükséges komplexitása miatt a szóbeli vizsgafeladat kifejtésére, a válaszadásra elegendő időt kell adni.

A hanganyag bemutatásának, értékelésének helyszínére vonatkozó követelmények:

A terem zajszintje a hallgatási folyamat alatt nem haladhatja meg a 30 dBA-t (NR25). A terem közepes utózenge ideje nem haladhatja meg a 0,5 másodpercet. A hallgatási hangerő 20 Hz-20 kHz sávban, optimálisra vezérelt hangfelvételekkel, lineáris integrálással mért hosszúidejű átlagszintje 75 dB SPL legyen (vagy 80 dBA SPL, 1 m távolságban, névleges 0dBFS kivezérléssel, 20 Hz – 20 kHz sávú rózsaszajjal). A szóbeli vizsgatevékenység bemutatásának ideje alatt a rendszer erősítését megváltoztatni tilos! A lehallgató rendszerben egyetlen hangforrás, egy darab szintező-szintillesztő egység (előerősítő, keverőasztal minimális jelúttal, kikapcsolt hangszínszabályozókkal és dinamikasabályozókkal), egy kivezérlésmérő (VU + PPM), egy korrelációmérő és egy goniométer, egy darab kétcsatornás (az MSZ IEC 268-3 vagy az annak megfelelő szabványt kielégítő) teljesítményerősítő két hangsugárzóval vagy két darab aktív hangsugárzó (és szükség esetén mindkét esetben mélysugárzó), valamint a szükséges összekötő kábelek lehetnek. A lehallgató rendszer harmonikus torzítását (80 dBA SPL, 1 m távolságban, az összes csatornára), valamint hangnyomását és a teremhatásokkal módosított teljes frekvenciamenetét a teremben az összes lehallgató helyre és hangsugárzóra fel kell venni mérőgenerátor, valamint mérőmikrofon és hiteles szintrögzítő segítségével, névleges szinten.

Az akusztikai és elektroakusztikai feltételeket visszamérhető adatokat tartalmazó mérési jegyzőkönyvvel kell igazolni, és a vizsgadokumentumokhoz csatolni kell (a méréshez nem szükséges hitelesített mérőeszközöket használni). Abban az esetben, ha a harmonikus torzításméréshez (THD) nincsen megfelelő mérőeszköz (MLS szekvenciát használó eszköz, vagy süketszobai mérési lehetőség), akkor ez a mérés elhagyható.

Indokolt esetben a vizsgát kettőnél több csatornás hangrendszer használatával is meg lehet tartani.

A mérési jegyzőkönyv:

A mérési jegyzőkönyvnek legalább az alábbi információkat tartalmaznia kell:

- A vizsgáztató intézmény
- Dátum
- A vizsga helyszíne
- A mérés készítője
- Hitelesítője (1)
- Hitelesítője (2)
- A méréshez használt berendezések, eszközök listája (megnevezés, gyári szám)
- A mért berendezések, eszközök listája (megnevezés, gyári szám)
- A mérési elrendezés leírása (generátor jel forrása, szintje, elektromos csatlakozási pont megadása, stb.)

Mérési eredmények:	THD (%)		Hangnyomás (dB SPL)					
	100 Hz	1 kHz	1. ülőhely	2. ülőhely	3. ülőhely	4. ülőhely	5. ülőhely	6. ülőhely
Bal első csatorna								
Jobb első csatorna								
Bal hátsó csatorna								
Jobb hátsó csatorna								
Középső csatorna								
Mélyszugárzó								

(A frekvenciamenet görbéket csatolni kell a jegyzőkönyvhöz.)

- Lehallgató rendszer blokkdiagram (a mérőpontok megjelölésével)
- Helyszínrajz, főbb méretek (a hangszugárzók és az ülőhelyek megjelölésével)
- A mérés készítőjének és hitelesítőinek aláírása

Mellékletek:

- 1. KATONA JÓZSEF: BÁNK BÁN**
Dráma öt szakaszban

- 2. MADÁCH IMRE: AZ EMBER TRAGÉDIÁJA**
Drámai költemény

- 3. HAUGH BÉLA: VITÉZ HÁRY JÁNOS HŐSTETTEI**

- 4. MADÁCH IMRE: MÓZES**
Tragédia öt felvonásban

- 5. SHAKESPEARE: A VELENCZEI KALMÁR**

- 6. SHAKESPEARE: VÍZKERESZT VAGY AMIT AKARTOK**

KATONA JÓZSEF

BÁNK BÁN

Dráma öt szakaszban

1819

SZABADOS KECSKEMÉT MEZŐVÁRASSA
NEMES FŐBÍRÁJA ÉS TANÁCSÁHOZ

Hol hazánk egyik legelső

Vára, ősz Partiscum áll -

Hol Zalán első futása

Győzedelmi halmot ása

Ung-urinknak; hol a hála

Szent helyét adó Gemelső -

Hol keverve nincs be még a

Szentkori

Pásztori

Kún magyar szív - Kedskő-méga!

Te! mely nekem oly sokat osztogatál.

Anyás kebeled, hol a boltozat áll.

Melyben gyenge

Bölcsőm renye -

Te vedd is ez első szülöttemet el!

Arass (noha szűken is) így, ha vetel! -

Gyászos az, mit búja szívvel

Itten egy latorfi mível:

Egy magyar becsületével

Rogy le két ház drága

Földi boldogsága. -

Isten ójjon szülöthelyem!

Ezt neked szívből szentelem.

Vedd kegyessen a nevével,

Nemes

Főbíró és Tanács

SZEMÉLYEK

II. ENDRE,		a magyarok királya
GERTRUDIS,		a királyné
BÉLA,	}	kis gyermekeik
ENDRE,		
MÁRIA,		
OTTÓ,		
BÁNK BÁN,		Berchtoldnak, a meraniai hercegnek fia,
MELINDA,		Gertrudisnak testvéröccse
SOMA,		Magyarország nagyura
MIKHÁL BÁN,	}	a felesége
SIMON BÁN,		a fiacskájok az udvarnál
EGY ZÁSZLÓSÚR		Melinda bátyjai
PETÚR BÁN,		a bihari főispán
MYSKA BÁN,		a királyok nevelője
SOLOM MESTER, ennek fia		
BENDELEIBEN IZIDÓRA,		thüringiai leány
EGY UDVORNIK		
BIBERACH,		egy lézengő ritter
TIBORC,		paraszt
Zászlósurak, Vendégek, Udvarnikok, Udvari asszonyok, Ritterek, Békételenek, Katonák, Jobbágyok		

Történt az 1213-ik esztendő vége felé

ELŐVERSENGÉS (PROLÓGUS)

Ottó és Biberach

OTTÓ (*örömmel vonja be Biberachot*).

Ah Biberach! Örvendj! bizonynal az
Enyim fog ő - az a szemérmes angyal -
Enyim fog ő lenni, kiért sokat
Oly nyughatatlan szívvel éjtszakáztam!
Oh Biberach, enyim bizonynal ő!

BIBERACH

Hm, hm, ugyan bizon! Melinda? jó!

OTTÓ

Oh, mely hideg! - mit is beszélek én
Ezen megúnt fagyos személy üres
Szívének, aki eddig sem tudá azt,
Hogy mit tegyen *forróan érzeni*.

BIBERACH

Ej, sőt igen nagyon tudom, kegyes
Herceg, hacsak reá találok is
Gondolni, könnybe lábbad a szemem,
Olyan nagyon tudom heves szerelmünk
Áldott javát savát *megérzeni*.

OTTÓ

Hallgass! - de mégis - halljad csak: Melinda -
Oh addsa halhatatlan életet,
Vagy csak szüntelen álmot, ég! - Örök
Mindenható! hahogy Melinda hold:
Endymion lehessen általa. - -
Halljad csak: ő - Melinda szánakoz
Rajtam, midőn komor tekintetem
Tartom szegezve rajta, azt sohajtván:
„Miért nem maradtam a hazámba”. -

BIBERACH

Még

Innét az ördög ássa azt ki, hogy
Szeret.

OTTÓ

De sírt, midőn valék vele -
Sírt, Biberach!

BIBERACH

Nevetni vagy pedig

Könnyezni: az mindegy az asszonyoknál.

OTTÓ

Úgy, úgy; de a szemem közé se néz. -

BIBERACH

Páh, milliom! midőn nekem Luci
Nem néz szemem közé, előre már
Tudom, *Lucim megént csalárdkodik*:
Jó hercegem, vigyázz! talán világnál

Útálat a szerelme - és ha nem: mint
Bánk hitvesétől, meglesz a kosár.

OTTÓ

Akkor Melindáról lemondok és
Színlett feláldozásom annyival
Jobban kötöz szívéhez. Oh bizony
Egy asszony álma vajmi gyenge a szép
Hívsegről, és - Melinda is csak asszony.

BIBERACH

De Bánk - az áldozat-kipótoló -?

OTTÓ

Ej, őtet a nagyúri hivatal -

BIBERACH

El fogja úgy-é majd vakítani?
Oh jó uram, csalatkozol, szerelmes
Bánk bán szemének ily titok nehéz.

OTTÓ

És még ma kell, hogy ő enyém legyen!
Szerelmet érzek én, s csak az meríthet
Vég nélkül édes Elysiumba, hol
Önnön szerelmünk *önkirályné*nk,
Szép életünk világa, valódi jó,
Forrása annak, a mi nagy, koporsó
Üregében élet, és kívánt jövendőnk
Egyetlen egy kezesse - az, de az! -

BIBERACH

Karával a szegény hitesnek? Oh
Te elragadtató szerelem te! a-
Mely Éva csábítója volt, ugyan
Ilyen szerelmet érezett az a
Kigyócska. *Prósit* a fölöstököm!

OTTÓ

Embertelen! Most oktatásra nincs
Szükségem.

BIBERACH

Ej, hercegem, hiszen, - no - jó

OTTÓ

Távozz előlem -

BIBERACH

Imhol a királyné - -

GERTRUDIS (*belép*).

Ottó, no jójj! látod, leereszkedek
S magam jövök hozzád: de mondhatom
Neked, hogy ez ma udvaromban az
Ily esztelenkedések közt utolsó
Fog lenni; mert azért, hogy a király
Után való bánatjaimat kiverjem
Fejemből, avagy téged hercegem
Örvendezőbbé tégyelek - soha
Jobbágyaim kedvéért nem áldozom fel! -
Te holnap utazol! -

OTTÓ (*dörmögve*)

Csak céloamat

Érjem - ha a pokolba is - megyek.
(*El, Gertruddal.*)

BIBERACH

Ej, ej, kegyelmes úr, vigyázz, vigyázz; mert
Egy ily keszeg, sovány fiút az izmos
Bánk bán - bajúsza egy végére tűz.
(*Utánok ballag.*)

ELSŐ SZAKASZ

*A mulatópalotának vendégszobája. Több asztalokon kész italok.
Gyertyák égnek. Gyakor jön be néhány vendég, iszik, s ismét megy.
Kívül táncmuzsika, mely helyyel-hellyel megszűnik.
Mikhál egy asztalkánál szundikál.*

ELSŐ JELENET

SIMON (*belép*).

Hm; hátha mégis úgy lehetne? Furcsa!
(*Meglátván Mikhált.*)
Ej, lássa bár az ember, e bizony
Alszik megént! - No bátyám! ébredezz!
Ki s be járnak emberek s reád mosolyogva
Nézzélnék (*Mellé ül.*)

MIKHÁL (*felveti szemeit, s kezét nyújtja Simonnak*).

Ősz hajam vagyon Simon,
Jó lelkiismeretem: azért biz én
Nem gondolok velek.

SIMON

De mégis, én-
Velem csak fogsz üríteni egy pohárt?
No - *a bojóthi Mortundorfok!* (*Pohárt emel.*)

MIKHÁL (*eszmélkedve, kezét mellére nyomja s sóhaj*).

Ah!
Hazám! szerette jó hazám, *Bojóth!*
De vége! Már nekik is - jó éjtszakát!
(*Felkapván az ezüstpohárt.*)
No, éljete fenn ott, bojóthiak!
Ott, ott van élet; itt csak éjtszaka. (*Iszik.*)

SIMON

De hátha mégis úgy lehetne itt is?

MIKHÁL

Olyan csodálatos hangon felelsz.
Simon, reménylesz? - ej, jó éjtszakát!

SIMON

Nem gyöttelek, Mikhálom, hát vele.
Még gyóntatómnak is csak esküvés
Alatt nyilatkozhatnám ki; de
Neked - neked Mikhál, nem: én atya
Vagyok.

MIKHÁL (*feláll*).

Simon!

SIMON

Tán kétségeskedel?

Negyvenhat esztendősnél nem vagyok
Több.

MIKHÁL

Oh Simon, nem hal ki a bojóthi
Gróf-faj! spanyol hazánkba vissza kell
Mennünk - csak ott kell a bojóthi fajnak
Zöldelni -

SIMON

Vagy Magyarországon. Magam
Is gondolám már s elvégeztem azt,
Hogy *minden országból Bojóthra vinném;*
De itt nem aljasúl el a spanyol -
Elég ha mindmegannyi jó magyar
Háznépnek *ők* lehetnek törzsöki.

MIKHÁL

Ők?

SIMON

Hét fiú.

MIKHÁL (*elszomorodva leül*).

De már ez csúnya tréfa.

SIMON

Hallgass meg engem: tegnap estve a
Vadászaton egy őzet kergeték,
És - egy banyát találtam. Ő alig
Látott meg engemet, s leroskadott
Térdére és tudtomra adta, hogy
Feleségem immár megszült. Szinte el-
Indultam; amidőn *hatot* felém nyujt.
„Óh, légy kegyelmes (úgymond) asszonyodhoz
Ő egykor egy szegény koldús személyt
Elkergetett magától s becstelennek
Nevezte, mert *kettős* szülöttje volt:
Hogy most az istenség adott *hetet*
Neki, nyomban emlékébe jött az, amit
Mondott. Megindulván azon, nehogy
Feslettnek ítéltessen, egy fiat
Megtart magánál - a többit, hogy öljem
Meg, azt parancsolá” -

MIKHÁL

Tigris-anya!

SIMON

Megesketém és titkon általa
Neveltetem mindnyáját.

MIKHÁL

Hát az anyjok?

SIMON

Mindég keservesen zokog, midőn
Az *egyét* a kezébe vészi és
Nem tudja azt, hogy én tudom, miért sír?

MIKHÁL

Aztán mi lesz?

SIMON

Mikor majd nagyra nőnek,
Akkor fogom mutatni csak, hogy ő
Haljon meg akkor - de örömébe haljon.
Minő öröm lesz ez? Már elhagyom
Endrének udvarát, s velek leszek. -
Mikhál, miért sírsz oly keservesen?

MIKHÁL

Nem hal ki a bojóthi nemzetem!

SIMON

Nem. Nem. De hát ne sírj!

MIKHÁL *(poharat kap).*

Öröm miatt. -
Ott cimbalom, síp, hárfá zengenek:
Ott azt hiszik, hogy ők örvendenek -
Nem, nem csak egy az, aki itten örvend,
Mikhál az, a *bojóthi*. *(Iszik.)*

SIMON

Nézd, ezek *nem*.

*Vendégek jönnek vegyest békételenekkel, kik komoran,
minden valakire való ügyelés nélkül leüldögélnek, isznak.*

SIMON *(Mikhál mellé ülve, poharat tölt).*

Nézd, mintha orra vére folyna, úgy
Kullog be némelyik. Manó vigye
Vígágtokat, hol a szabad magyar
Érzés az itt erőltetett feszesség
Láncába kénytelen harapni.

EGY BÉKÉTELEN *(rossz kedvvel nyújtja poharát egynek az összeállításra).*

No! -

MÁSODIK JELENET

PETUR BÁN *(belép, vadon körülnéz, Simon mellett egy székre veti magát).*

Igy? - Ördög és pokol! Bizony majom
Mind egyről egyig. - Oh te szép *nevű*
Magyar - Magyar? - Hej, félre oktalan
Aggodalom! mit használ itten a fog-
Csikorgatás?

(Főbe üti magát.)

Bolondos agyvelő!

(Dörmög.)

Szabad kívánna lenni mindenik,
És torkukon kegyes nagyasszonyuk
Sült-főttje oly mohón rohan le, hogy
Majd szinte megfulladnak. Lévnyalóvá
Lettél dicső *Árpád gyümölcse te?*

SIMON

Bán, hát mi lelt?

MIKHÁL

Petur, nem vagy magad,
Nyelvedre vigyázz.

PETUR

Úgy? igaz - helyes - -

Mikhál, Simon, miért spanyol hazátok-,
Bojóthotokban nem maradtatok?

MIKHÁL

Csitt, csitt, ez itt (*szívére mutat*) sebet ver.
Ó fiam!

SIMON

Ember, belőled a rossz lélek ordít!
Ott élni nem lehet nekünk. Spanyol-
Ország halálos ágyában nyögött
Ránk nézve, hogy kiléptünk abból egykor.
Azóta megholt.

MIKHÁL

Meg bizony. De csak

Békével -

PETUR

Átkozott jámbor te! ki

Békével? Én talán! Ég és pokol!
A békés egy bolond; s az is bolond, ki
Békételen: de én békételen
Mégsem leszek, míg nem bolondulok meg.
Oh, célra! célra! így különben egy
Bárányi békesség - mi több, maga
Epét okádna itt a békességes
Tűrés, kiáltva: *ördög és pokol!*

MIKHÁL

De, ember! Ej, eredj, eredj haza,
Aludd magad ki - menj, menj!

PETUR

Én?

MIKHÁL

No, leg-

Alább beszélj hát egy kicsinyt alantabb
Hangon: az emberek néznek -

PETUR (*felugrik, de majd leül*).

Ki? Hol? -

No, jó! - nem is beszélek - még csak egy
Szócskát se. Mindenik kimondatott szó
Hazud, s az emberekben nyargaló
Tüdő csak a hazugság ördögének
Lakása. Így ni (*az asztalra könyököl*) hallgatok.

MIKHÁL

S kiálts

Jó éjtszakát.

PETUR

Jó éjtszakát? igen -

Majd amidőn egy nemzetség kipusztul;
Vagy csontjaimmal a *meráni* gyermekek
Fognak tekézni, - akkor - - Most, fogok
Hallgatni - még *ma* néma lenni, mint egy
Carthusianus. (*Ismét dörög.*) Ó mikép tekintett
Le ránk! csak a merániakra néz.

Bámulja a harisnyát - a magyar
Csak hátul áll s sóhajt az ily hazánk
Nagyasszonyán. Haj! Istenemre leg-
Alább csak egy vidám tekintetet
Mutatna hát, ha színből is: nem esne
Olyan nagyon szívére a magyarnak! -
Ő is *meráni!* - -

SIMON

Hát honnét akarsz
Már most barátokat? midőn sem a
Meráni, sem pedig magyar - -

PETUR

Ki mondta
Azt? *Én s meráni?! Hát mikor nevezte*
Testvérnek a tűz a vizet? - csupán
Csak bennetek van még egyetlenegy
Bizodalmam! A ti húgotok -

MIKHÁL, SIMON

Melinda?

PETUR

Felesége a nagyúrnak: ő, vele
Kedvére játszhat; ti pedig húgotokkal.

MIKHÁL

Szegény teremtés vagy, ha célotat
Csak asszony által gondolod kivinni! -
Hát nemzeted? - -

PETUR

Ne ingerelj fel! - Oh
A nemzet! - ahány fő, szintannyi ész.
Kényes becsülete, mint a köntöse -
Sértsd meg csak, öszvetörni kész; de adj
Neki hirtelen egy jó szót s világot
Teremtve öszverontja ellenségidet.
Nézzétek - itt is - ott is - úgy kíválnak
A többi lévnyalók közül, miképpen
Egy medve több vakondokok közül.
Nem méreg az, mely őket oly komorrá
Teszi, - bánat az, hogy bort adnak nekik,
De ami egy fillérbe se kerülne -
Jó szót, figyelmet, nem találnak itt.

HARMADIK JELENET

Myska bán egy ritterrel jön

MYSKA (*egy üres ivóasztalhoz megy s tölt*).

Úgy, úgy vitéz úr: a magyar bor olyan,
Mint a magyar barátság - mentől óbb,
Annál erősebb. (*Leülnek.*)

PETUR (*bosszankodva néz reá*).

Hogyha nem dohos.

MIKHÁL

Csak a dologra mostan.

PETUR

Ah, soká jön.

MIKHÁL, SIMON

Kit vársz?

PETUR

De el fogjátok-e hát hinni?

MIKHÁL, SIMON

Szólj!

Szólj!

PETUR

A nagyúrt.

MIKHÁL

Bánk bánt?

PETUR

No csak ne oly

Csodálkozást! - Utána küldtem egy jó

Futó legényt titokban. Lássá azt,

Hogy itt mik esnek.

SIMON

Petur, Petur!

PETUR

Csitt! - nektek erről egy kukkot se kell

Ám tudni. Nagy - nagy, ami fenn forog

Játékon: a haza és Melinda.

MIKHÁL, SIMON *(hirtelen az asztalon által Petur kezét megkapják).*

Mit?

Melinda, mondd?

MYSKA *(poharat emel).*

A mi nagy királynénk!

VENDÉGEK

Éljen sokáig!

PETUR *(vad tekintettel s vérben forgó szemmel felugrik, öklével*

süvegét szemére nyomván, ordítja).

A magyar szabadság! *(Iszik.)*

BÉKÉTELENEK *(felugrálva, dörömbölve viszonozzák).*

Éljen soká!

(Myska s a vendégek bámulnak.)

EGY UDVORNIK *(jön).*

Utolsó tánc! *(Ismét elmegy.)*

MIND

Jerünk. *(Elmennek.)*

NEGYEDIK JELENET

Bánk bán úti köntösben, zavarodva, egy zugolyban lévő ajtócskában mutatja magát. Nemes melóság, mindenben gyanakodó tekintet, fojtott tűz, mely minden pillanatban kitörni láttatik, és minden környülállás azt árulja el, hogy mindenkor nagyobb indulat dühösködik belőlről.

Petur meglátván Bánkot, hátramarad.

BÁNK *(midőn mind eltakarodtak, előre siet).*

Petur! Ha! - hogy mindent így kelletik
Találnom! -

PETUR

Jaj kegyes nagyúr! sokat
Fogsz még te itt találni, ami akkor
Nem volt, midőn elmentél. Oh de hála,
Hogy itt vagy ismét. Orvosolj, ha tudsz.

BÁNK

Hazánk külön-külön vidékein
Jajt s bánatot találtam; s itt ime
Ellenkezőt találok, s nem tudom,
Melyik tehet rémítőbbé - Köjön
Táján talála engem a serény
Követ. Petur, miért hivattatál
Te engem vissza? még pedig titokban!

PETUR *(körültekint).*

Titokban bán, titokban - azonban szólni
Itt nem lehet - hiszen magad tudod, sőt
Látod, *(csúfosan kimutat)* hogy egy jól megterítettett
Asztal legyekbe nem szűkölködik.
Ezek donognak, és lehet talán, hogy
A titkom is kidonganák -

BÁNK

Titok?

PETUR *(szinte sűgva).*

Úgy van, kegyes nagyúr, úgy van, titok,
És még pedig setétben -

BÁNK *(megijed).*

Bán!

PETUR

Te is

Bele vagy keveredve, és ha veszteségre
Jön a dolog, tied lesz a nagyobb.

BÁNK

Bán! bán! hamar beszélj!

PETUR

Nem, óh nagyúr!

Mert azt kívánni, hogy megsűgjanak
Mindent az emberek, csak annyi, mint
Abban találni kedvet, hogy ha sok
Irigye, ellensége van: pedig
Mindenkor a legördögebb nadály
A sugdosó maga, - én az nem vagyok; de
Jójj még az éjjel - itt ha eloszlanak -
Házamhoz. A jelszónk lészen: Melinda! *(El.)*

ÖTÖDIK JELENET

*Biberach, aki éppen kevéssel előbb, mint valakit kereső,
belépett, amint Bánkot meglátja, megijedve vonja egy szegletbe
magát és alighogy Petur elvégzé beszédét - hamarébb kisuhan.*

BÁNK *(elkiáltja magát).*

Melinda!? *(Sok ideig nem tudja magát szóra venni)*

Az - Melinda - Jelszavok!

Melinda szép, mocsoktalan neve
Ma szemfedélül szolgál egy setétben
Ólalkodó csoport között! - Titoknak
Lett zára a *Melinda* szabad neve!

HATODIK JELENET

TIBORC *(ugyanazon ajtón, melyen Bánk bejött, becsúszik).*

Ni, boldog Isten! Mégis ő biz' az!

Bánk bán - nagyúr -!

BÁNK

Elárultattam?

TIBORC

Én

Tiborc vagyok, kegyes nagyúr - no, lám!

BÁNK

Tiborc - *(Gondolkodva járkál).*

TIBORC

Igen - mert szólni kellenék

Nagy dolgokat -

BÁNK

Melindáról?

TIBORC

Nem arról.

BÁNK

Nem!

TIBORC

Lopni jöttem ide; mivel a szegény

Anyá s gyermekek velem - *(Elfojtódik.)*

BÁNK

No jól van - úgy.

TIBORC

Oh, én szerelmes Istenem! hiszen

Nem is figyelmez rám - Bánk! - bán! - nagyúr -

BÁNK

Melinda! és mindég *Melinda!* - szent

Név! égi s földi mindenem javát

Szorosan egybe foglaló erős

Lánc, úgy elomla törhetetlen éted,

Hogy abból a gazoknak is jutott? *(Fellobban.)*

Mennyben lakó szentséges atyám! ide

Mindentudásod égi cseppjeit!

Nekem - nekem, hogy e nagy fátyolon
Átlássak és eszemmel a halandók
Szívébe nézhessek, mint a tükörbe.

TIBORC

Nagyúr -

BÁNK

S ugyan továbbra láttak ők,
Mint a szerelmes? És azért futom-
E én az országot, hogy addig itthon
Fojtsák meg üdvösségemet? - talán
Ez a királyos asszony azért tetéz
Munkákat a munkákra, hogy szemem
Elkábulásakor, szívemben a benn-
Lakó becsületet megölje? - Jaj! -
S most már ezen setétben bujdosók
Volnának, akik engemet bolond
Álmomba' szánva háborítani
Igyekszenek s a végveszélybe' forgó
Becsületem felett rikoltanak:
„*Bán*, ébredezz; mert meglopattatik *Bánk!*”
Azonban - ezek talán csak úgy fogadt
Szolgái voltak egy veszett irigy
Embernek, aki nyúgodalmamat
Sajnálva, itt (*szívére ver*) szorongatást okozni,
S döbbsentni szívemet kívánta - (*Megijed.*)

Meg-

Döbbsenni? ezt előttem egykor úgy
Festék le, jól tudom, mint egyikét a
Lélek betegségének - - - - -
Az sem lehet hiszen szünetlen ép! (*Reszketve.*)
Bánk! Bánk! te nem mered kimondani
Talán? Ki, csak ki! hogy kacagja a
Visszhang is árva gyengeségedet -

TIBORC

Oh szent teremtő!

BÁNK

A szerelme-féltő
Bánk bán! (*kacag*) Tüdő, hazudsz! hazudsz!
(*Fájdalommal fejét kezei közé szorítja.*)
Mit nyughatatlanítsz setétes álom-
Kép! mit gyötörsz incselkedő *chimaera!*?
Hát a világnak egyik pólusától a
Más pólusáig, szerelmeimben, én
Miért öleltem mindent egybe? mért
Mindent? miért te benned, óh Melinda!?
S egy ember - egy haszontalan por - az
Ütné ki ötet karjaim közül?
Ötet!? Ki lenne az? Ki lenne az? - -
Világot, itt! világot! (*hirtelen*) A setétben
Ólálkodókhoz elmegyek. (*Elmegy, amerre jött.*)

TIBORC

No itt hágy. -
Ah, mintha jönnének - jönnek - csak el! -

Éhezzetek szegény férgek: nem ért
Még a lopáshoz ősz Tiborc apátok.
(*Rettegve Bánk bán után siet.*)

HETEDIK JELENET

Ottó és Biberach jönnek.

OTTÓ

Frissen - beszélj - találhattad magát?

BIBERACH (*jelentőleg*).

Találtam - a galamb helyett oroszlánt.

OTTÓ

Talán haragszik? Mit szólott?

BIBERACH

Hogy: eljön.

OTTÓ (*örömmel*).

Eljön!

BIBERACH

No csendesen! - Dicsérd csupán

Múltával a napot.

OTTÓ

Hiszen maga

Mondá Melinda, hogy eljön?

BIBERACH (*fagyosan elmosolyodik s futva azon ajtóra veti szeméit, melyen Bánk elment*).

Maga.

(*Hangosan, vélvén, hogy Bánk hallgatózhat.*)

Germanciust, ki elrejté magát,

Hogy majd kilesse, mit beszélnek

Felőle, nem jó ám követni mindég,

Mert a szelíd Germancius tudá

Az indulatait mérsékleni.

OTTÓ

Miért beszéled ezt nekem?

BIBERACH

Csak úgy -

OTTÓ

Te indulat nélkül való teremtmény,

Esmérlek-é immár én tégedet?

Vagy egy csodálatos embernek óhajtsz

Látszani úgy-e? - Légy nekem barátom.

BIBERACH

Én nem.

OTTÓ

Nem? és miért?

BIBERACH

Hogy más legyen.

OTTÓ

Derék.

BIBERACH

Azon bolondság, amidőn

Az állapotját elfelejti az
Ember, nevetségesebb, mint ha a
Természetét erején fellyül feszíti.

OTTÓ

No, adj tehát tanácsot most.

BIBERACH

Miben?

OTTÓ

Te esméred Melindát -

BIBERACH

Tán - igen.

OTTÓ

Szólj!

BIBERACH

Hm -! minden, ami a fehérszemélyek
Szív-büszkeségeinek hízelkedik,
Együttal az már tetszik is nekik.
Ők a legundokabb kirugdalódzót
Is még dicsőségesnek esmerik,
Ha benne egy kis rendkívül-való van.
Egy herceg - egy királyi néne - egy
Kereszt - arany lánc, mind egérfogók
Az asszonyokra nézve.

OTTÓ

S a derék

Bánk bán, Melindára?

BIBERACH

Férj, kit szeret.

OTTÓ

Elvesztem!

BIBERACH

Oh, dehogy! A férj se várjon
Az asszonyának szívetől soha
Többet, csak amit egy becsületes
Kalmártól: ez bármilyen szentül is fel-
Fogadja a kiválasztott jószáginak
A félretételét - mégis hazud -
Egész örömmel adja által a leg-
Elsőnek, aki értek többet ad.

OTTÓ

Mért könnyezett hát, hogy velem beszélt?

BIBERACH

Ez éppen a fő bökkenő! Uram,
Hidd el, hogy asszonyink ravaszabbak ily
Esetben, mint az ördög, amidőn
Az elragadni egy bűnöst törekszik.

OTTÓ

Oh, hát enyim Melinda!

BIBERACH

Nem hiszem.

OTTÓ

Nem?

BIBERACH

Mért akarsz elvenni egy szerencsét,
Melyet nem adhatsz vissza?

OTTÓ

Biberach!

Mi lesz hát ebből? hisz' egyszer így,
Máskor pedig másképp szólsz -

BIBERACH

Mert sem a

Búdban, sem a szerencsédben soha
Ok lenni nem kívánok.

OTTÓ (*felbosszankodván; megvetőleg*).

Ostoba! (*El.*)

BIBERACH (*egyedül*).

A repkedő kicsinyke lelkek oly
Sokan donognak a világba', mint
A szúnyogok; de vajjon hol van az
Az ember, aki abban elhithetné
Magát, hogy ő *közikbe tartozik?*
Sokszor derék, ha egy ily ostobát
Jól megzavarhat az ember, ámde úgy,
Hogy ő megént mást légyen kénytelen
Zavarni. Rajta csak kegyelmes Ottóm:
Ugorj! de Biberachod hátra áll.
S ilyen szegény egy ember? éspedig
Uralkodó ember! mégis kezében
A nénye szíve, akit egy nagy ország
Fél -! Tartományok hát csak *machinák*,
Amelyeket kis gyermek is megindít,
Ha *félelem s reménység* mindenik
Kereket helyén maradni kényszerít.
(*Gondolkozik.*)

Itthon vagyon tehát - *Melinda* a jel -
Jó, jó - - de csak vigyázva. Meglehet,
Bánkhoz szegődök. *Ott van a haza,*
Hol a haszon - s miért ne húzzam azt?
Hisz' aminek meg kell történni, az
Anélkül is megtörténik. (*Kitekint.*)

Ha! más

Oldalra a palásttal Biberach.

NYOLCADIK JELENET

IZIDÓRA (*sietve jön*).

Ő volt az! Úgy-e ő -?

BIBERACH (*vállat vonyít*).

Kisasszony! én

Száraz reménnyel nem tudlak tovább
Éltetni.

IZIDÓRA

Mit? - Leselkedő! ezért
Csaltad tehát ki titkomat -?

BIBERACH

Hisz' Isten
Én nem vagyok - ha mást szeret.

IZIDÓRA

Való
Tehát? Melinda -

BIBERACH

És te is tudod?

IZIDÓRA

Ha mások észre vehetik, én legyek csak
Vak? - Bíberach, oh, szólj, tudná magát
Melinda elfelejteni?

BIBERACH

Talán. Hisz' asszony.

IZIDÓRA (*dölyfösen*).

Asszony? Te érzéketlen ember! és
Te is tudod közletről e nemet
Esmerni -

BIBERACH

Megtanultam, emberi
Elmém ezernyi baklövésivel.

IZIDÓRA

Melinda e szerént -?

BIBERACH

Asszony.

IZIDÓRA (*méreggel*).

S azok -?

BIBERACH

Az ördögökkel is elenyelgenének,
Ha nincsenek körülöttök férfiak. (*Kitekint*).
Jönnek! (*A legnagyobb hidegséggel ott akarja hagyni.*)

IZIDÓRA (*szemeit tenyerével elfedi*).

Jaj a szemeknek, melyek ezt
Látják - jaj a szívnek, mely érezi! -
Oh Bíberach, ne hagyj el!

BIBERACH (*visszaballag*).

Érted azt

Is megteszem. - De térj ki most előlök!
Egyetlenegy tanácsadásom ez:
Kövesd Melindát, szép kisasszonyom,
S ne ess utána *Ottónak* nagyon.
Sok férfiak - tudom magamról - az
Olyat, ki könnyű győzedelmet ígér,
Azért se' szívelik; de legyen a
Meghódítás nehéz, már akkor ők
Csak pusztá büszkeségből is belé-
Szeretnek.

IZIDÓRA (*megsértetve*).

Ah te szemtelen! (*Elsiet.*)

BIBERACH *(könnyű vállvonyítással).*

Szegényke!

(Szünet után.)

Kár ilyen csinos főért, hogy a
Velő hibáz belőle! Benne van
Szép két szem, amely hódítón beszél;
Szép ajkak, édesen beszélnek;
És még egy elcsábíthatóan beszélő
Szajkói nyelv - és minden, ami csak
Beszélhet, azt beszél, hogy:
Az ész hibázik, a fejecske kong. (Elkullog.)

KILENCEDIK JELENET

Melinda s Ottó belépnek

MELINDA

Távozz!

OTTÓ

Melinda!

MELINDA

Távozz, mondom!

OTTÓ

Egy

Szót csak, Melinda -!

MELINDA

Édes Istenem,

Mi lett belőle! -

OTTÓ

Énbelőlem?

MELINDA

Ál-

Orcádból, undok ember! oh szerelmes

Jó Istenem, be megcsalatkozték!

OTTÓ

Oh én is - én is megcsalatkozték!

MELINDA

Kiben?

OTTÓ

Melindában. Midőn bejöttem ez

Országba - mindjárt a szemembe tűntél.

Egy szív után esenkedék, hogy e

Szívem' felosszam. A sok udvari

Szívek között - bocsáss meg - a tied volt

Legegyügyübb, ártatlanabb, Melinda!

MELINDA

Úgy, úgy! ezért kellett tehát nekem

Ide jönni és ezért nem ille Bánk

Bán hitvesének a magányba' lakni?

Mert udvarunknak nagy szüksége volt

Tapasztalatlan együgyű szivekre. Oh

Ez fáj - kimondhatatlanul.

OTTÓ

Midőn

Fülöp király ötletetése végett
Gyanúba jövén, szenvedésemet
Elbeszéltem, oly szerelmes érzés
Csillámla kedves könnyeidben -

MELINDA

Jaj, jaj, tehát azon könnyeknek!

OTTÓ

Engedj

Meg! vak valék, mivel szerettem. Ottó
Többé nem az, ki volt. Ottó oda
Maradt Merániában: más terme itt
Már általad, Melinda. Akkoron
Levél teremtve, amidőn először
Megláttalak; mint gyertya által a
Világ lesz - úgy valék melletted, úgy
Követtelek; s *levésemnek* legelső
Pillanatában eltűnt *lételem*.
Vétek-e ez?

MELINDA

Oh én csak sírhatok!

OTTÓ

Melinda, kéméld könnyid záporát!
És mégis - esküszöm - drágák ezek
Előttem és vigasztalói meg-
Átkoztatott jövődömnek -! (*magában*)

Helyessen

Mondád, ravasz kölyök!

MELINDA

Sajnállok. - Oh

Herceg! Szerelmem által egy lehet
Csak boldog és szerencsés - az pedig
Bánk.

OTTÓ

Oh bizonyval az ő - egy boldog ember!
(*Sóhajtvá, Melinda lecsüggő keze után hajol, s azt
hosszasan homlokához nyomja.*)

TIZEDIK JELENET

BÁNK (*az ajtócskán ismét visszajön*).

Vad indulat, mért kergetsz vissza ismét?
(*Meglátván őket, tenyerét szeméire csapja.*)
Oh véghetetlen, szent könyörületesség!
(*Erős muzsika; Bánk megijedve szédeleg ki, vissza az ajtón.*)

MELINDA

Ah oszlanak!

OTTÓ

Csak egy szót még, Melinda!

MELINDA

Bocsáss!

OTTÓ *(szavakat láttatik keresni).*

Melinda! Oh mért kell nekem

Olyan nagyon szeretni, mint soha

Még nem szerethetett egy szív is! Oh

Méért kell nekem csak nyögni ott,

Hol minden érző szív megrészegegne

Örömebe'! - Mért hogy reményem, szerencsém

Vígságait haladja és szerelmem

Oly vágyakat nevelni kénytelen,

Melyek talán elmémtől fosztanak meg -!

(hevesen)

Lennél csak egyszer enyim Melinda, úgy

Az *álmot* utálnám, mivel szemed

Szememtől elvonná - a *szelet*, mert elragadná

Tőlem lehelleted' - s a *napvilágot*,

Mert képedet csókolná tőlem el.

Eszelős szerelmem egy egészen új

Világot álmod örülségiben,

Melynek csak *Ottó* a lakossa és -

Melinda. (Letérdel.)

MELINDA *(megretten).*

Térdepelsz?!

OTTÓ

Előtted, akit

Imádok. Oh engedd meg gyermeki-

Báb-módra minden gondolatjaim'

Enyészni, és csak a *Melinda* édes

Nevével agyvelőm betölteni.

MELINDA

S ő térdepel! - Bánk, Bánk emlékezek

Szavadra -

OTTÓ *(felemelkedik).*

Bánknak a szavára?

MELINDA

Arra.

Midőn kezem' megkérte, nem rogyott

Ő térdre -! szép se' volt igen; de egy

Alphonsus, egy Caesar állott előttem.

„Szabad tekintet, szabad szív, szabad

Szó, kézbe kéz és szembe szem, - minálunk

Igy szokta a szerelmes: aki itt

Letérdel, az vagy imádkozik, vagy ámit.”

Ő mondta ezt, ámitó! és bizony

Bánk nem hazud: s ezért megvet Melinda.

(Egész bosszúval el akar sietni; de szemközt jön Gertrudis.)

TIZENEGYEDIK JELENET

*Gertrudis az udvari asszonyokkal megjelen, s hol a bosszús Melindát,
hol a magát feltalálni nem tudó Ottót nézvé, egy ideig megáll
hátról; végre szúrósan felszólal.*

GERTRUDIS

Hogy sokszor oly hivatlan érkezik
Az ember! és - *(indulattal)* mi volt ez itt
Melinda?

MELINDA *(keserűn)*.

Édes - multság -!

GERTRUDIS

Nem reményleném!

MELINDA

Mindent lehet. Köszönöm, nagyasszonyom,
Hogy oly kegyes valál s átláttad azt,
Hogy *a bojóthi Melindának nem illik
Falun magányban lakni, mert nagyúrné,*
S alkalmatosságot szerzél nekem
Ezzel *(Ottóra mutat)* sok édes multságra is -
Oh, mert hiszen Melinda együgyű!
(Szinte illetlenül elsiet.)

GERTRUDIS *(ajkát harapva néz utána)*.

A kis majom harap *(szünet)*. Negyed napig
Előmbe nem bocsájtatik.
(Járkál, végre az udvariakhoz szól.)

Magam

Fogok maradni. - *(Azok elmennek.)*

TIZENKETTEDIK JELENET

GERTRUDIS

Ottó! hát mi volt ez?

OTTÓ

Kedves királyi néném!

GERTRUDIS

Félre azzal!

OTTÓ

Ő - ő -

GERTRUDIS

Mi ő? mi ingerelte oly
Nagyon fel őtet?

OTTÓ

Szívem.

GERTRUDIS

Szíved?

OTTÓ

Az.

GERTRUDIS

Ottó!

OTTÓ

Mi lelt?

GERTRUDIS

Azt kérded, biborunk

Bemocskolója?

OTTÓ

Istenemre -!

GERTRUDIS

Mit?

OTTÓ

Tűrtesd magad -

GERTRUDIS

Ki vagy te? és ki én?

Az én anyám, s hazám Meránia

Szült téged? a nagy Berchtold vére így

Fajúlt el?

OTTÓ

Egyszer minden útakat

Számomra készíted - azután pedig meg-

Gyalázol!

GERTRUDIS

A célod nem; de a módjaid

Útálhatom. Magam készítek útat,

Mivel beteg testvérem megvidámítása

Volt késztetőm; nem tiltottam soha

Tőled szerelmet! Vidámság, öröm,

Minden csak a szolgálatodra volt;

S most fajtalan véred tilalmas úton

Melinda bírására csörgedez.

Itt áll ím a gyűlöltetett; s az a

Szép győzedelmes, kit meg kellett volna győzni,

Amott meg - utálván ezt, engem is

Kerül.

OTTÓ

De hallgass meg!

GERTRUDIS

Meráni herceg -

Egy férfiú nem tud kifogni egy

Asszonyszemélyen; s egy Gertrudis - egy

Asszony tud országok felett megállni.

OTTÓ

Na jó! tehát lemondok róla.

GERTRUDIS

Le-

Mondasz? s te tudhatnád azt tenni? úgy

Lelkemre mondom hát nem is szeretted.

OTTÓ

Szerettem, esküszöm: de most eszem

Szólt fel.

GERTRUDIS

Hazudsz! - Az a tűz, melyet a

Természet alkotott az asszonyok

Szemébe, oly sebesen elragad,

Hogy azt csak egy nyájas szó is dühös
Lángokra gerjeszti s az erőtlen ész
Elhallgat: ekkor már az észbe bízni
Csak annyi, mint egy nagy tüzet csupán
Buzgó imádság által oltani.

OTTÓ

De könnyeit tekintvén -

GERTRUDIS (*elkomorodik*).

Sír is!

(*Keserűen elmosolyodik.*)

És

Te róla mégis le akarsz mondani?
Nem ösmered tehát az asszonyi
Szív gyengeségeit? sem a hanyatló
Virtusnak e fogásait? - Hiszen
Könnyezni kell, hogy áldozatja színlett
Becsét nagyítsa és a könny az a
Gyöngy, mellyel a halálos ágyba' fekvő
Szép virtus ékesítettik! Ki ekkor
Is még lemond, az oktalan - bolond.

OTTÓ (*unatkozva*).

Néném, tehát mi lesz kedved szerént?
Majd bíborunk bemocskolása, majd
Mevettetett szerelmem által a
Rád háromolható szégyen gyötör.

GERTRUDIS

Tudd meg, kicsinylelkű, hogy e dolog,
Ha Melinda érdemét temette volna
El, úgy kikergettetni kész lehetnék
Országaimból - és mégis, ha azt
Megérni kellene, hogy reám mutatva
Susogni hallanám: *ni itt megyen
Gertrúd, az öccse kinek kontár vala
Melinda elszédítésében - Ottó!*

OTTÓ

De Istenem! tehát szólj, mit tegyek?

GERTRUDIS

Te engemet megláncolál, s magadnak
Egy gödröt ástál, mostan mégis én -
Én húzzalak ki abból?

OTTÓ

Csak te, oh

Gertrudis! add tanácsodat nekem.

Hogyan lehessen enyim Melinda szíve?

GERTRUDIS (*elsárgulva visszarezzen*).

Hallatlan (*Járkál; végre kikiált.*)

Asszonyok! - - Megyek.

OTTÓ

Kegyes

Néném! (*ölelni akarja Gertrudist*).

GERTRUDIS (*visszalöki*).

Hah! Vessz el itt arany kalitkád

Ürében, árva bíboros teremtmény -
Mit gondolok veled! (*Elsiet, az asszonyok követik.*)

OTTÓ

Hah!
(*A bosszúság és a szégyen közt habozván, végre kikiált.*)
Biberach!

TIZENHARMADIK JELENET

Biberach belép és parancsolatot vár. Ottó valamit akar mondani, de ismét abba hagyja, ki is akar menni, de nem bír magával, és végre az elmosolyodó Biberachon akad meg kérdő szeme.

BIBERACH (*vállat vonít. Ottóhoz akar menni, de a kis ajtó figyelmessé teszi.*

Végre megfogja Ottó kezét és az ellenkező oldalnak elejére kivezetvén ezt súgja):

Eredj utána - mutass előtte ki-
Derült tekintetet - kérj engedelmet -
Mondd, hogy sokat hallottál a magyar
Feleségek állhatatosságáról - ez
Csak próba volt. Örömeben még maga
Fog a királyné elvezetni hozzá,
S a résztvevésig úgy is megpuhult
Melinda tán öleléssel is köszön
El nem rabolt bizodalomért. Kikérsz
Elútazásod végpillanatán
Egy János-áldását üríteni.
Ott leszek én majd a pohárnok; a-
Vagy légy magad - ne, itt egy kis hevítő;
(*Porokat ad által.*)
Emez pedig nénédnek altató.
Ha ezt az álom elszólítja onnan
Te vissza is mehetsz Melindához megént -
(*Elmosolyodik.*)

OTTÓ (*megrázkódik az öröm, félelem és Biberach iránt való útálat s szeretet között).*

Irtóztató - de köszönöm. Úgy van! ő
Enyim bizonynal. - (*A királyné után siet.*)

BIBERACH

Hogyha bőkezűbb
Lettél s fizettél volna, jobb tanácsot
Is adhaték. Most jobb lesz tartani,
Jó herceg, a magyarsággal. - No csak menj!
(*Le akar egy székre ereszkedni, de mintha valami jobb jutott volna eszébe, halkkal felemelkedik, és a belépő Izidórának, Ottó után mutatván, a másik oldalon elmegy.*)

TIZENNEGYEDIK JELENET

Izidóra fájdalommal néz mind a kettő után, azután elsiet Ottó után.
BÁNK BÁN (*eléjön a rejték-ajtóból meztelen fegyverrel; magán kívül sok ideig tipeg-topog.*)

Hogy e tetem fagyos, hogy e szemek
Vakok, hogy e fülek dugúlva nem
Valának! - Egy királyné és - Melinda -
Oh, oh!
(*Hidegülve.*) Megént lehelhetek, megént,
És érzem azt, hogy élek. A homály
Eloszla - megvirradt - felébredék.
Irtóztató kilátás a jövő
Nappalra! - Vond ki lelkem, most magad
Azon setét ködből, mely eltakarta
Előled a világot s emberi
Vak bizodalomba szőtt! - És ilyen asszony
Őriz meg, oh magyar hazám? Hah, egy
Fertelmes asszony, kit, hogy ördögi
Érzésiben ne lephessen meg a
Jobb ember, érthetetlenül beszél
Kétféleképpen gondolatjait. -
De hát *Melinda!* oh! hát a *haza!*
Itten Melindám, ottan a hazám -
A pártütés kiáltoz, a szerelmem
Tartóztat. - Énrám bíz a szünnyadó
Gondatlan - énrám tevé le a
Szegény paraszt elfáradt csontjait:
Nem vélik ők a zendülést, mivel
Bánk a király személye - esküszöm
Meg is fogok felelni ennek, és
Habár tulajdon síromon fog is
A békességetek virággani. -
Szedd rendbe, lélek, magadat és szakaszd
Szét mindazon tündéri láncokat,
Melyekkel a királyi székhez és
A hitvesedhez, gyermekidhez, oly
Igen keményen meg valál kötözve!
Ugy állj meg itt, *pusztán*, mint akkor, a-
Midőn az alkotó szavára a
Reszketve engedő chaos magából
Kibocsátja. - Két fátyolt szakasztok el:
Hazámról és becsületedről. A
Bocsánatot hörgés közt is mosolygom,
Ha ötletetésem ezekért léssen! - Egy
Mennykőcsapás ugyan letépheti
Rólam halandóságom köntösét: de
Jó híreket ki nem törölheti.

Függöny

MÁSODIK SZAKASZ

Setét boltozat Petur házában. Hátul középen egy fekete asztal, mely körül Mihál bán, Simon bán s a békételenek ülnek, sokan pedig körülöttük állanak. Petur bán az előtűlő; a feje felett, a falon egy kép függ, melyen egy a trónuson büszkén ülő asszony látszik. Mindenik békételen mellett a székhez egy béfedett paizs van támasztva. Nagy függő lámpás világít. Az előbbeni éjtszaka.

ELSŐ JELENET

PETUR

A hajnal érkezik, s még mind csak ily
Határozatlanúl? - Szorongatást
Okoz talán a jó szerencse? vagy
Csak összetett kezekkel váraoztok,
Hogy majd helyettünk fog dolgozni a sors? -
Hát nem ti voltatok, kik oly mohón
Kapátok érc-pohártokat, midőn
Vagy három órával ezelőtt ivék a
Magyar szabadság hosszú életére!?
Úgy, Úgy! hiszen, meg kellett volna azt
Gondolni, hogy csak akkor mernek a
Kis gyermekek mást fenyegetni, a-
Midőn hiszik, hogy azt nem tudja senki.

SIMON

Boldog, ki hisz: mert meg nem váltja a
Jelenvaló kisebb rosszat talán
Rosszabb jövővel. Mi lesz hazádból
Akkor?

PETUR

Megállja még az a sarat.

SIMON

De mégis - úgy lehet, hogy elmerül.

BÉKÉTELENEK *(dörmögve)*.

Igaz.

PETUR

Hah! Ördög és pokol, biz' úgy
Kívántok itt világosíttatást, mint-
Ha a dolog csak engem érdekelne,
És bőrötökre tán építeni
Magamnak egy uralkodást akarnék.

SIMON

Mihál, te szólj.

MIKHÁL *(aki szundikált)*.

No mit? - csináljatok

Mit tetszik, és ahol közegyezéssel

Megállapodtok, ott megegyezek. *(Ismét szundikál.)*

SIMON

Hm! csalhatatlan a közegyezés?

BÉKÉTELENEK *(dörmögve)*.

Kérdés!

PETUR

Tehát ti szüntelen csak
Visszhangig vagytok e szörszálhasító
Fontolgatásinak? Mért jöttetek
Ide hát? vagy a pillantatnak közel-
Létébe' kívánnátok visszamászni?
Oh gyáva lelkek! mondom: a jövő
Éjjelre.

SIMON *(homlokát dörgölve)*.

És olyan hamar.

BÉKÉTELENEK *(nyughatatlansággal)*.

Hamar.

PETUR

Zárt néki, míg nekünk nem adja ő.
Tú asszonyok kezében, nem királyi
Pálcánk - le onnan édes asszonyom!
(A felette lévő képet ellöki.)
Egy olyan teremtés, akinek nem ez
Hazája, - cinteremjeinkben a-
Kinek lenyúgodott szülői nem
Tevék le csontjokat, - ki gyermeki
Játékainkban is nem osztozott volt:
Bennünket az vajjon szerethet-é?

BÉKÉTELENEK *(elevenebben)*.

Nem, nem!

SIMON

De hátha mégis úgy lehetne?

PETUR

Hallgass Simon! - Nem érdemes talán
Az, ami játékon forog, hogy a
Kockák vetésén kissé karjaink
Fárasszuk?
*(Felkapván a mellette levő paizst, arról a takarót
lerántja és a címer rajta egy a trónus alatt vérében
fetrengő asszony.)*
Im csak ide tekintsetek!
Nem érdemes mászásra e derék
Szőlögerezd? Nem érdemes, hogy a
Király megént király legyen? s nyakunkra
Ne hágjon a dolyfős Meránia?
*(Mind bámulva vonják le mellettük levő paizsaikról a
takarót s mindeniken az előbbeni címer látszik.)*
Egy véres asszony a királyi szék alatt. - - -
Nincs senki is? - no menjetek haza
Tehát s vegyétek fel magatokra a
Töredelmeseknek köntösét, ha ez
Vétek; s zokogjatok, mint a bolondok,
Kik vétkekért csapra ütik véreket -

BÉKÉTELENEK *(felzúdulva kardot rántanak s az asztalra csapják).*

Sokáig éljen a magyar szabadság!

MIKHÁL *(felütődik).*

Mi az? mi végződött?

SIMON *(ingadozva).*

Én nem tudom.

PETUR *(egy szegletbe dobván a nála levő paizst).*

Le a királyi székből asszonyom!

BÉKÉTELENEK

Véressen is!

MIKHÁL

Mit? Oh nagy Istenem!

PETUR

Mi lelt öreg? - vagy úgy! Hát a jövő

Éjjelre -

BÉKÉTELENEK

Pártütés!

MIKHÁL *(felugorván, egyik széktől a másikig tántorodik).*

Hah! Pártütés?!

PETUR

Utálatos beszéd! nem pártütés -

Kicsikart szabadság! - csak nyugodj, öreg.

MIKHÁL

Oh nyughatatlan éjtszakám! Simon,

Petur - ti - emberek! - Irtóztató

Álomba rengettetek el engemet.

Mikhál - öreg! mi lett belőled? - ébredj!

(Magát mellénél rázza.)

PETUR

Csak csendesedj! neked semmit se kell

Csinálni -

MIKHÁL

Oh, bán, bán, ez már gyalázat!

Simon, Simon! te is közöttök? oh nem!

SIMON

De hátha mégis -

PETUR

Ő is fegyveres-

Társunk -

MIKHÁL

Csalárd vagy bán: az én öcsém ő?

Uram teremtőm szánj! mire

Jutottam? *(Térdreesik.)* Irgalom meg irgalom,

Irgalmas Isten! Ah, hová jutottam!

(Elhanyatlik.)

SIMON *(felfogja).*

Bátyám!

PETUR

No, hagyd el, üljetek le csak.

A vének ollyak, mint a gyermekek,

Kik mindenért sírva fakadnak. Nem is hal

Ő meg.

SIMON

De hátha mégis úgy lehetne -?

AZ ŐR *(kívül)*.

Ki vagy?

SZÓZAT

Szabad magyar.

AZ ŐR

Mi jelszavad?

SZÓZAT

Melinda.

PETUR

Jön.

BÉKÉTELENEK

Ki az?

SIMON

Melinda?

MÁSODIK JELENET

BÁNK *(betoppan)*.

Bánk.

Az Isten e gyülekezet álmódott

Céljával, az, ha elsül, és igaz, jó.

PETUR

Nem álmódott ez, elsül, és igaz, jó.

BÁNK

Úgy hát szerencsét kívánok.

PETUR s a BÉKÉTELENEK

Köszönjük.

MIKHÁL *(feleszmélkedvén Bánkhoz siet)*.

Bánk, kedves, édes öcsém! Isten hozott

Egy ősznek oltalom-pajzsúl! Te ments

Meg engem e haramiák közül.

BÁNK *(kardjához kap)*.

Haramia?

BÉKÉTELENEK

Hogyhogy?

PETUR

Semmitől se tarts, bán!

BÁNK

De hát miért reszket ez az ősz?

PETUR

Mivel

Csak gyermek.

MIKHÁL *(égre vetett szemekkel)*.

Oh, uram, bocsásd magadhoz

E gyermeket, s adj neki jó éjtszakát!

BÁNK

Öreg! világosíts meg e dologban.

MIKHÁL

Úgy vélekedtem, hogy Peturnak egy

Vitézi társaság lesz célja, mint-
Hogy a *Kalandosok* már elhagyatnak.
Azonban képzelhedd érzésimet
Midőn felbredék s kiáltani hallom:
Le a királyi székből! - Pártütés!
BÁNK *(egészen kirántja a kardját).*
Való tehát?

PETUR
Nem egészen. Csak hogy egy
Asszonynak engedelmeskedni nem
Fogunk.

BÁNK
S miért?

PETUR
Miért? miért? te kérded
Azt bán? szegény lélek, sajnálhatom
Szép gyengeséged.

BÁNK
Gyengeségemet?

PETUR
Ne erőszakoskodjál magadon! Tudom
Én jól, hogy elvesztette lelked egy
Részét arany nyugalmának. - Panasszát
Nem hallod elnyomattatott
Hazádnak és nem látod, mint potyog
Hazádfiának orcáján le könnye? -
Ez a merániaknak izzadoz;
Amaz merániaknak a hasát
Hizlalja vérverejtékével; ez
Bőrét siratja, mert merániak
Takargaták be abba testeket.
Román ugyancsak zendítő vala
Meg is fizette Zavichosztnál halállal;
De a szegény Míciszlavic Míciszláv
Mit véte, e meráni büszke asszony
Hogy tartományait kívánja el?
Bánk bán! barátim! a szülők Polyák-
Ország felé néznek kisírt szemekkel,
Mert tán fiuk Endrével ott veszett,
Azért, hogy egy ötesztendő gyerek
Nyerhesse a galíci tartományt.
Légy boldog, Endre! ha te királyi pálcád?
Kezébe adtad asszonyodnak, és
Jóságodat dicsérni hallván, úgy veszed
Incselkedését, mint jó pénzt - íme:
Alattvalóid így segítenek.

BÁNK
S mit véte nektek e meráni asszony?

PETUR
Oh bán! ez a derék asszony nagyon
Értett azon közönséges szokáshoz -
De engemet csak nem fog lépre csalni -
Jól tudta ő azon mindennapi

Fogást, miképp kelljen az alattvaló
Nagyoknak orrára az édes reménység
Üvegszemét nevetve tenni fel;
De úgy, hogy azt ők észre sem vegyék -
Az olyanoknak, mint te vagy, nagyúr,
Ő rang, ígélet és aranyhegyek
Zacskóba zárt *szelével* el tudá
Mázos kegyelmét osztogatni,
S a jó bolondok, hogy helyét találják,
Kiveték zsebekből ön vagyjonjokat.

BÁNK

Amit magok vetettek el, királyok
Vérén vegyék meg azt ismét?

BÉKÉTELENEK

Nem úgy van.

PETUR

Mi a királyt imádjuk - ámde egy
Endrében - egy férfiú-királyt imádunk,
Meráni asszony nem kell itt soha.

BÉKÉTELENEK

Nem, nem!

PETUR

Görög, gubás, bojér, olasz,
Német, zsidó, nekem mihelyst fejét
A korona díszesíti, mindegy az,
Mert szent előttem a királyom, és az
Asszonyt becsülöm - ah, de mégis annak
Én engedelmeskedni nem tudok,
Nem, nem tudok, mint Endre a királyunk! -
Midőn Pozsonyvárbán Erzsébetet
Általvevé Lajos thüringi herceg
Számára a követség - oh mikép
Állt ottan ő! Egész ország csupán
Nyelvén lebegni láttatott: „*Köszöntöm
Uratokat (így szólt), mondjátok neki,
Hogy ezen csekélységgel elégedne meg;
Ha Isten éltet, még idővel a leg-
Több drágaságokkal fogom tetézni,*” -
S kirakta a szörnyű sok kincseket,
Amelyeken Thüringia elvakult.
Hogy állt ottan Endre, hátul egy
Szepletben - Endre, a magyar király! -
Pirúlva morgott a magyar, s te Bánk
A köntösét rántád, hogy előbbre menjen. -
Sírt bennem a lélek, hogy a pazarlást
Szemlélttem és minden magyar szeme
Könnyekbe lábbadt. - Honnan volt az a kincs?
Bánk, nem felelsz? - Tulajdonunkat el-
Vevé s od'adta a hazájabéli
Cinkosinak, s kihúzta a szegény
Magyarnak a kezéből a kenyért s azt
Megette a meráni fegyveres.
Lerontatá atyáink várait,

S meráni fegyverest rakott oda;
Elszedte hivataljainkat és
A puszta bán-névvvel cifrázta fel.
Eckbert, az öccse, alig törölte le
Fülöp királynak a vérét kezéről
S itt a scepúsi földet elnyeré.
Berchtold az üstökét se tudja még
Befonni, s már érsek, bán, vajda s Bács-
Bodrog megyékben főispán leve.
Bánáti Bertalan kihál fimag
Nélkül: s ez asszony egy jött-ment Jerindó
Di Vegliát atyafivá teremt -

BÁNK

Igen - de Ráskai Demeter, pohárnok -?

PETUR *(megütközik s ajkát harapja).*

A sógorom? Hm! A derék s hasznot-
Hajtó pohárnok a vámot valóban
Elnyerte Újfalun, mert szorgalommal
Töltötte a királyné kancsóit. - Sokáig éljen!
(Egy kancsót magasan felemel, azután kiönti a földre.)

MIKHÁL

A gyermekek tapossanak anyjokon,
Midőn az atyjok messze tartományban
Fárad szerencséjük miatt? - Gonoszság! -

PETUR

Minő szerencséért? hogy enged egy
Asszony kevély áhítózásinak
S Kálmánnak, a fiának, hogy dobot,
Vagy egy kicsiny kürtöt nyerhessen - űzi
Galiciából el Miciszlavict?

BÁNK

És így hazátok elbúsultjait
Játszani akarjátok s királytokat
Úgy tenni a királyi székre, hogy
Gertrúdis estén szíve megrepedjen?
Fájdalmiban megölni érzeményit,
Hogy társitoknak könnyeit soha
Se lássa többé, - egyszersmind szeretni
Is, ölni is szándékoztok; mivel
Gertrúdis éppen a király maga!

PETUR

Ne élne vissza hát azzal s ne kapna
Vasas marokkal a magyar javak
Közé; mivel részemről én bizonynal
Orrára kész vagyok koppintani.

BÉKÉTELENEK

Mi is!

BÁNK

De ő azért mégis csak az marad.

PETUR

No nekem ugyan nem az! ha egyszer ő
Rabló, királyném is megszűnne lenni -
Ezt esküszöm, míg Endre élni fog.

Meg kell erősítenie régi (szent
Első királyunktól kitett) szabadság-
Beli jussainkat; vagy ha megmutatja,
Hogy a hazám boldogságán segít
Ezen szabadság eltörlése - egy szót
Se szólok: ámde míg ez a szokás,
E század, Árpád vére, a magyar
Érzés, magyar javak virágzanak,
Mindaddig azt fogom kiáltani; üsd az
Orrát, magyar, ki bántja a tied'!

BÉKÉTELENEK

Üsd, üsd!

BÁNK

S ezen szokást tekintve, mi
Szükség setétben bódorogni? Ha
Törvény s szokás szerént cselekszetek, nem
Csak én, hanem minden magyar segítő
Kezét sietve nyújtaná -

MIND *(Peturon kívül mintha hályog esne le szemökről).*

Igaz.

BÁNK *(csendességgel).*

Az őseink becsülettel s vitézi
Lélekkel estek egykor el, kicsiny
Vagyonoknak elnyeréséért, vagy inkább
Értünk: s mi azt mostan magunk javára
Tartsuk hazánknak omladékain?
Azokon; mivelhogy zendülésbe' nem
Fog-é kiömleni az ártatlanok-,
A felebarátjainknak vére is? mely
Buggyása közben fogja a szabadság
Jajos tüzét átkozni - hörgeni.
És tagja légyek e rossz társaságnak
Itt én is? ártatlan vért ontani
Segítsek? és abban eszköz legyek, hogy
Jajgasson a szabadságunk miatt
Szegény magyar hazám? -
Az éltöket s a nyúgodalmokat
Kockára tégyük polgártársainknak,
Kik, mint szülőinket, bennünket is
Táplálnak! - És miért? mivelhogy ez
Asszonynak a hatalma büntetetlen
Teszi azt, mit a közönséges zsvány
Talán fizetne életével is?! -
Vétkül tulajdonítsuk azt neki,
Hogy a feleketét jobban szeretné,
Mint a magyarságot? - Ha németek
Között közületek király lehetne
Egyik, nem előbb volna-e előtte
Még ott is a magyar?

BÉKÉTELENEK *(gondolkozva, dörmögve).*

Hisz az való.

BÁNK

És ennek ellenét kívánja még-

Is mindenik; sőt azt akarja, hogy
Úgy tégyek én is. - Nem, magyarok! soha
Azt tenni nem fogom. Való, hogy engem
Az emberek bolondozása meg-
Mulattat; oh, de a vérekbe és
Az életekbe forró ösztönöm
Markolni nem kíván, se játszani. -
Hogy Bánk leüljön a setét szövetség
Gyász-asztalához, ahhoz nem csekélyebb
Mint bánki sértődés kívántatik.
BÉKÉTELENEK *(egymásra nézván)*.

Jól, jól beszél.

PETUR

Nem jól beszél, ha mondom.

SIMON

Ispán! de hátha mégis úgy lehetne -?

BÁNK

Ha oly hatalmatok lehetne is,
Mint volt Leventa- vagy pedig Kupának -
De nekik is elsült-e?

SIMON

Mikhál! gyerünk!

MIKHÁL *(örömmel)*.

Öcsém!

BÉKÉTELENEK *(mind felkerekednek)*.

Gyerünk!

PETUR

Pokolba! hát talán nem

Esküdtetek meg itten?

BÉKÉTELENEK *(ismét le akarnak telepedni)*.

Az való!

BÁNK

Kérlek, ne bántsd őket, különben én
Tőlük fogok kívánni *egy*et itt
Mindjárt. Ne engedj jönni annyira -
Úgyis felelned kell még egyre - *egy*re,
Mely örülésre hoz: de félre ezt
Most egyszer! - Emberek, jertek velem!
Előbb való a hit parancsolatja;
Istennek a kenettje egy király felség.

BÉKÉTELENEK *(Bánkhöz állanak)*.

PETUR *(eleikbe futván)*.

Az Istennek kenettje Endre, nem
Gertrúd! ez a rabló az nem lehet!
Azért csak érjem el, torkon fogom,
S királyi széke kárpitjának a
Zsinórjával fojtom beléje lelkét.
Mint vizözön zúgok mindenfelé,
S ahol találok, ottan rontom öszve
Ez asszony annyit átkozott fejét.

BÁNK

Várdán, belőled most a nemzeti
Rút gyűlölet, nem az igazság beszél.

Jertek velem, magyarok! szánjátok őtet,
Mert nem gonoszságért gyűlöl, hanem
Azért, mivel más más köntöst visel.

MIND

Gyertünk!

PETUR

Kiholtak szabadítót, oh
Te vasrvert hazám? no nyeld le a bilincsed
Jajgatva s edd magadnak a halált!
Nem kényszerítelek - magam is tudok
Hóhérja lenni azon utálatosnak! (*El akar.*)

BÁNK

Megállj! - Ezen haza- s felségárulót
Láncokba verjétek - parancsolom.
Én, a király személye, én - maga
Parancsol Endre a király! -

PETUR (*Bánk lábaihoz hajol*).

Királyom!

BÁNK (*elérzékenyedve felemeli*).

Petur, Petur, kedves bátyám, ölelj meg!
Látod, hová tud téged csak neve
Is vinni Endrének! ládd, mint buzogsz
Érette, mégis a szívét akarnád
Kitépni! - Hát jut-é eszedbe még a
Testvéri háború? Te ott is Endre
Pártján valál, - s midőn jószágidat
Elszedte Elmerik király -

PETUR

Eressz!

BÁNK

Hozzám jövél szökésed éjjelén,
Még egyszer elmentünk a cinterembe
Együtt - lerogytál ott atyádnak a
Sirjára, s azt mondád: „Igazad vala
Atyám, - az Isten nem segít soha
Felkent királyok ellen! Nem maradt
Semmim, csak egy szívem: már legyen a
Föld, melybe' nyugszol, akárkié; de sirod
Ölelése s e mondás enyim marad.”

PETUR (*Bánk nyakába esik*).

Öcsém! - az Isten nem segít soha
Felkent királyok ellen! - Már legyen
Akárkié a föld és a vagyon -
Egy szív *marad*; s így - szent haza, *békesség!*

MIND (*Bánkhoz tolakodnak*).

Az - békesség! -

MIKHÁL

Öcsém! Uram-teremtőm!

BÁNK (*mintha mind egybe akarná ölelni*).

Oh Endre! győzedelmeskedj te bár
Országokon; de ilyen győzedelmet
Mint Bánk neked nyert most, nem nyersz soha!

AZ ŐR *(kívül)*.

Ki vagy?

SZÓZAT

Szabad vitéz.

AZ ŐR

Jelszód?

SZÓZAT

Melinda!

BÁNK

Melinda! oh, ki gyógyít engemet meg?!

MIND *(egy oldalra tolódnak)*.

Hah! árulás!

HARMADIK JELENET

BIBERACH *(jön)*.

Csak Bíberach.

BÉKÉTELENEK

Hah! halj meg!

BIBERACH *(nyugodtan visszalép)*.

No lassan! ejnye milliomm! biz úgy

Nekem estek, énhelyettem hogyha itt

Más állna, tán a nyavalya is kitörné.

Kedves vitézek, csendesesen! biz' az

Ördög nem alszik! - ej, szégyen, gyalázat

Kardot ragadni! *(Csalfa alázódással)*.

Egy magyar csak egyik

Bajúsza végével pokolba úzhet

Egy ily szegényke németet.

SIMON

Melinda!

MIKHÁL

Hol loptad el hűgornak a nevét?

BIBERACH

Ahol magát más lopta: a királyné

Dombérozó multságában.

BÁNK, MIKHÁL, SIMON

Ember!

BIBERACH

No hadd beszéljem hát magam ki; de -

(Igazán megszeppenve).

Ördögbe is! valóban most eszem'

Fel kell tekerni - átkozott hajón evez szerencsém,

S elül, hahogy reája nem vigyázok.

BÁNK

Kóbor! hogyan jött a Melinda név

Nyelvedre?

BIBERACH

Páh! tehát mégsem tudod? -
De igaz! hisz a királyné prüszkölő-
Becs-rang-porától egész bolondulásig
Elszédültél te. No de, szó ami szó,
Ők szépen is fogának a dologhoz,
Úgy mint: „Nagyúr - ej - Bánk bán - így, meg így;
Nem illik, ország első nagyja, hogy -
Így meg-meg így.” - Felhozta hát ide
Szép együgyű feleségét a nagyúr,
Bármint dörömbözött szerelme-féltő
Nagy szíve.

BÁNK

Ember!

BIBERACH

Csak csendesen, óh
Bán most az egyszer úgy kell már viselni
Magamat, hogy a hajlandóságodat
Megérdemeljem; mert ebül leszek.
Ládd bán, sokan tudták ezt a regét;
És ha igazat kell szólni, addig én is
Sípot faragtam nádatok között,
Míg benne ülhettem s hiú szemekkel
Néztem magam körül - nevetve mást.
Véletlen így tanultam azt ki, a-
Mit szorgalommal sem tudtak sokan.
Ispán uram, te oly merőn tekétesz
Reám, s nem tudod, hogy csak ezen éjtszakát
Lett volna szükség el nem lopni Bánk bán
Nagyúrtól, és hogy addig, míg ti itt
Vele vagytok - otthon Ottó és Melinda -

MIKHÁL, SIMON, BÁNK *(egyszerre)*.

Melinda, húgom? Fattyú megöllek!

BIBERACH

Ezt ugyan bizony
Szolgálatomra nem reményleném.
Ládd bán: királyod a kezedbe adta
Egész hatalmát; s így hogy egyikének,
Vagy másikának útjában ne légy,
El kelle ország-vizsgálásra menned.

PETUR *(mérgecs kacsijjal emeli fel ökleit)*.

Gyalázat! Ellágyulhattam? - No Bánk,
Hát nem kacagsz velem?

BÁNK *(összezsapván kezeit).*

Pokolbeli

Irtóztatóság büntetései -
Földünkre jöttetek hát már? hiszen
Ni, itt világos egészen, amit én
Üres fejű ki nem tudtam találni? -
El, a királyhoz - a császárhoz, - a
Pápához elmegyek s hogy elpiruljon,
Lerántom e parázna bíborosról
A szép álorcáját kacagtatón.
Oh, légy velem hidegvér, légy velem!
Ne hagyj el állhatatosság! hogy merőn
Néző szemek közé, becsületes
Tekintetemenél elvakúljon a
Szentségtörő. Meggyilkolom ott előtte
A bíboros gazembert; és ha a
Vesztőpiacra hurcolnak, kiáltom:
Azért jutott hóhér kezébe Bánk, mert
Hitvesse virtusát bosszúlta meg!

BIBERACH

Páh, milliom! bizony tán nem tudod,
Hogy csóka csóka-társának szemét
Ki nem kaparja? mert ám mintsem oly
Nagyot bokázzon a bíbor, bizonynal
Előbb feláldoznak tíz Bánkot is.
De gyilkod is haszontalan fened:
Az utakat jól tudjuk elállani;
Vesztőhelyet se fogsz te látni, hogy
Ottan rikolthassál, - az ily rikoltót
Titokban szokták ám eloltani.

BÁNK

Német! te megnyitottad a szemem!
S ily kábaságot akartam tenni? - Nem!
Szeggel szeget! hisz a *tilalmas és*
Megengedődhető ravaszkodás
Úgy állnak el, mint a *hazug s igaz.*
Megmenthetem talán még - nemde, oh
Szólj, Biberach, lehetne még talán
Meggátlanunk? szólj, szólj!

BIBERACH *(öklét összeráncosított homlokához nyomván, igen mély,
de rövid gondolkozás után).*

Talán. - Gyerünk!

BÁNK

Ember! ha még késő nem volna - oh
Angyal! szerezd meg üdvösségemet. -
Ne menjetek széjjel mindjárt barátim,
Hogy megtaláljalak, hahogy talán
Lehetne szükség rátok - *(Mikhálishoz).* Ősz, remélj
Egy nyugodalmas éjtszakát.

MIKHÁL

Uram,
Szent isten! adj te!

MIND (*morogva*).

Ámen. Úgy legyen.

SIMON

Szabadítsd szerette húgomat, Melindát!

BÁNK

Csak egyszer ötlet a kezem közé
Vehessem, oh miképp fogom kacagni
A gyáva herceget; s ha húsomat
Lerágja a kerítő asszony, akkor
Még csontomon is elviszem Melindát,
Hogy elhagyattatott helyen legyen
Inkább kenyéren s vízen, mintsem itt
Pompában, bíbor és a hermelin
Bemocskolásra eszközül vettessen,
S szolgáljon egy bujának, akinél még
Drágább s becsesb előttem a kutyám. (*El*)

BIBERACH (*maga eleibe dörögve, követi*).

És - jó ez is. Egyik csak nyerni fog! (*El*)

PETUR (*egy ideig merően nézi mindnyájukat, kik elgondolkodtak*).

No - üljete le hát - azt mondta, hogy

Maradjatok. -

MIND (*székekhez ballagnak, leülnek, s az asztalra békételenül
könyökölnék. A többiek körül-körül a fal mellett levő padokra
telepednek, és vagy térdekre bókolnak, vagy fejeket hanyatt a
falnak támasztják.*)

Jó, jó! Maradhatunk.

MIKHÁL

Bojóth! Bojóth! - Kopácsolásokat
Lelkem menyasszonyi ágynak gondolá;
Pedig becsületünknek egy koporsót
Szegeztek, Oh Melinda!
(*Bánatosan lehajtja fejét s végre elszunnyad.*)

SIMON (*mellé ül*).

Még hiszem,

Tán jóra fordulhat minden (*Maga elébe néz.*)

De hát

Ha nem? Kevély spanyol szív, hol maradsz? -

Hamar tűnő örömmemény, mi vagy

Te? játszi képze a kívánczó

Észnek: - mosolyg s - meghal. -

PETUR (*az ablaknál egy székre vetette magát*).

Jó éjtszakát!

MIND (*anélkül, hogy megmozdulnának, dörögik*).

Jó éjtszakát!

PETUR (*magába morog*).

Virrad. - Nem úgy, nem úgy

Ti földi istennék! ne gondoljátok azt,

Hogy minden irtózik hatalmas hangotoktól!

(*Hirtelen visszatekint.*) Hát alszotok?

MIND (*lassabban*).

Jó éjtszakát! -

PETUR

Aludj,

Mohón kilobbant hazafiság! -
(*Elragadtatva néz ki a hajnalcsillagra.*)
Dicső fény-
Csillag! (*Hirtelen gúnyolva.*)
Lopott fény! - ej! - (*Lassan.*)
Jó éjszakát!

Függöny

HARMADIK SZAKASZ

Melinda szobája

ELSŐ JELENET

BÁNK (*az asztalnál állva kezére bókol.*)
Hazudsz!

MELINDA (*előtte térdepel.*)
Igen; mióta hitvesed
Megszünt Melinda lenni, mindenik
Vétek lehetséges. Hazudni? óh!
Oh vajha angyalom lehetne az.

BÁNK
Mit térdepelsz? az Isten nincsen itt -
Állj fel! beléphet egy meráni állat,
És azt hihetné: ötet illeti.
(*El akar menni, de ismét visszajön.*)
Hát nem cselekszed?

MELINDA (*térdein eleibe csúszik.*)
Ölj meg engemet
Bánk! ölj meg engemet -

BÁNK
S egy semmi asszonyt!

MELINDA
Oh Istenem! de én nem az vagyok.

BÁNK
Ártatlan? és az udvar nyelve e
Névvel nevezte-é becsületem?

MELINDA
Nem, azt ne mondja az udvar, mert hazud
Mindenkor - ez ne mondjon engem annak,
Ah, én szerencsétlen személy vagyok!
(*Lerogy a földre.*)

BÁNK (*felemeli.*)
Szegény, szerencsétlen Melinda!
(*Merően néznek egymásra.*)
Mit
Akarsz? Mi kell? tehát engemet, mint
Egy Tantalust az el nem érhető
Végcél után csak hagysz kapkodni? - Sírsz?
Felelj; de szóval, és ne így! hiszen
Szép könnyid elbúsíthatnák az ég
Lakosait, s az angyalok magok

Szánnák kigördüléseit. Elveszek, s én
Igy férfi nem vagyok. *(Eleresztí.)* Még sem hiszek.
Ottó, s Melinda, egyaránt örültek! -

MELINDA *(térdeit kulcsolja).*

Bánk, Bánk! Taposs meg legalább engemet!
Én büntelen vagyok. Oh, ne mondd meg ezt
Testvéreimnek: nem feleség - anya.

BÁNK *(belök egy oldalajtót).*

Te átkozott kis alvó, mit mosolyogsz?

MELINDA *(sikoltva felugrik).*

Ember, tudod te, mit mondtál fiadnak
Most? - Átkozott! - *(Merően néz maga elébe.)*
Atya-átok egy anyáért!

BÁNK

Mint vándor a hófúvásokban, úgy
Lelkem, ingadoz határtalan
Kétség között, s eszem egy nagy óceánban
Lebeg, veszejtve minden csillagot.

MELINDA

Atya-átok egy anyáért! - Kábaság!
Ha a szegény hold férjhez adja szép
Leányait, mondjátok, hogy királyi
Lakadalma van két nyíl-lövésnyire.

BÁNK

Boldogtalan! -

MELINDA

Jó név. Pokolbeli

Tűz ége csontjaimban s a királyné
Aludni ment - álmos volt. Ébredézz!
Add vissza gyermekem, te nagy királyné!
(Elsiet.)

BÁNK

Menj, menj hová a történet viszen! - -
Úgy, úgy! aludni ment - álmos vala.
Helyes, helyes, meráni asszonyom! - Nap
Küldd oktalan Phaétonod, hogy a
Világot öszve meg-meg öszverontván,
Pörköljön engem is pokolra le!
De istenemre, lehetetlen mégis ez -
Nem! nem lehet! Tanácsot álmod e
Szív, s a kimérhetetlen irgalom
Által susogja azt a jó reménység
Lelkembe: nem lehet. - Setét remény!
(Karjait kinyújtja az ablakon, ölelve.)
Ne rontsa ezt el a világod, oh
Auróra!
Hiszen Melinda úgyse tudja, mit
Beszéle - - ég, és föld! de hát ki az
Oka, hogy szegény nem tudja mit beszél?!
És a királyné álmos volt! - Nem-é? *(Megijed.)*

Hah!

Mely gondolat lesz agyvelőmben első
Zsengéjekor már meghatározás? - -

Épülj fel! Izmosodj meg, gondolat! -
Veled épül ismét csak fel, örök lenyugtom
Felett, megéledő becsületem! (*El akar.*)

MÁSODIK JELENET

IZIDÓRA (*felszakaszt egy oldalajtót, dőlyfösen kilép*).

Kiállhatatlan!... Elfelejtkezél
Rólam, gyalázóm? Úgy hát zárod
Kitörve karjaimmal, megmutassam,
Hogy Bendeleiben Egenolf vére foly
Ereimben? és - nagyúr, ki adta azt a
Hatalmat, engemet hogy itt bezárj?

BÁNK (*csak maga elébe néz*).

Ha engemet Prometheusom csak egy
Hangyának, és az égi tüzet talán,
Még abban is sajnálva, hogy hideg
Szerszámnak alkotott meg volna, úgy
Szolgálatodra tán lehetne hangom -

IZIDÓRA

Nagyúr! *királynénak barátja* a nevem.

BÁNK (*elébe mutat*).

Nézd, nézd az árnyékot - hallgass oroszlán,
Az a királyné - oh hazug! csak árnyék.

IZIDÓRA

Bán, bán, mi lelt téged? - Nagyúr, mi lelt?
Könyörületességből felelj -

BÁNK

Ki innen!

IZIDÓRA

Megengedek, mert meg vagy háborodva.
(*El akar.*)

BÁNK

Egy szót csak irgalmas lélek: hiszem,
Éjjel Ottóval még a multság
Után soká beszéle a királyné -?

IZIDÓRA

És a kegyelméből csaknem kijött:
De majd Melinda megbékélteté. (*Elsiet.*)

BÁNK

Kígyói nyelv! - Megbékélt; álmos is volt!
Szépen kidolgozott csalárdkodás -
Igy megcsalatva egy pokolbeli
Kisértet által, akitől levésekor
Már úgy megundorodott az alkotó,
Hogy félben hagyni dolgát kénytelen volt.

HARMADIK JELENET

TIBORC (*bizodalom s félelem közt besompolyog*).

Bánk bán, nagyúr! jó reggelt.

BÁNK

Útonálló!

TIBORC

Igazán? lehet meglátni képemen?

BÁNK

Minek is becsület emberek között!

TIBORC

Való igaz; megöszült a fejem.

BÁNK

Miért?

TIBORC

Időm eljárt, jaj s panasz közt.

BÁNK

Azért teremtettem -

TIBORC

Köszönöm. Ma már

Nem háborogsz úgy, mint az éjtszaka.

BÁNK

Munkálkodó légy, nem panaszkodó -

TIBORC

Oh, istenem! tekéntenél csak egyszer

Házamba - élve látnád a panaszt

Előtted. Mért valék becsületes!

Holott gazember lévén, mostan is

Tied lehetnék.

BÁNK

Mely boldogtalan

Az, akinek bármely bilincsei

Boldogtalan módon oldóznak el!

TIBORC

Oh, mint örültem, hogy *szabad levék!*

BÁNK

Mikép örültem és *bilincseimnek!*

TIBORC

Hiszen való, hogy jó is az: de már

Mióta a merániak -

BÁNK

Hah! - oh!

TIBORC

Sok pénzre van szükségek: és mivel

Mi annyit adni nem tudunk, tehát

Sovány nyakunkra izmaelitákat

Ültettek - ez már égbe kiált.

BÁNK

Piha!

TIBORC

Míg tűrhetém, tűrtem becsületessen:

Most már gazember is lennék; de késő -!
Ősz fő, kiszáradt kar: hová megyek?

BÁNK

Haramia - nincs itt más kigázolás.

TIBORC

Ma éjtszakán először kezdtem el
Próbálni azt a mesterséget; oh
Hiszen beteg feleségem és öt éhes
Porontyaimnál szívem majd kiugrott.
De látja isten, hogy nem értem azt.
Lenn a királyi ház előtt soká
Ólálkodék. Vigan valának abban.
És sokszor azt vettem csak észre, hogy
Nyelvem kiöltém, mintha azt akarnám
Felnyalni, amit ott fenn ellocsoltak.
Akkor lopózkodtál be a kapun -
Hallám az őrzővel beszédedet -
Én is tehát utánad mentem, és
Mivelhogy azt meg tudtam mondani:
Ki ment be oly titokba, mindenik
Azt hitte, hogy Bánk bánhoz tartozok.

BÁNK

Pih! minden e szerént tehát hamis
S megcsal, - keresse bár az ember a-
Hol akarja - legtisztábbnak mutassa
Magát, de egyben mégis mocskos az.

TIBORC

Mért bélyegez meg a szükség velem!

BÁNK

De hogyha jól meggondolom: maga
A tiszta hívség, oh! - de, ej, mi meg-
Gondolni is való van itten? a
Hívség? Kisértet, melyről minden ember
Fecseg; de még nem látta senki is.

TIBORC

No, édes istenem! Ismét azt hiszem, hogy
Velem beszél. -

BÁNK

Beszélj, beszélj; igen
Jól hallom én panaszod; de magam
Panasza is beszél -

TIBORC

Uram teremtőm
Még a nagyúrnak is van? - No hát
Nem vétek a szegény Tiborcnak, egy
Titkos szövetségben hitét letenni.

BÁNK

Ha! - ezt hogy elfelejthetém - istenem!

TIBORC

Van más kigázolás? - vitézkedést
Ugyan ne várjanak tőlem; de hisz'
A háborúban szabad fosztani.
E gondolat legjobbnak látszatott.

BÁNK *(búsan néz ki az ablakon).*

Magyar hazám! -

TIBORC

A jó merániak

Azt háború nélkül is megteszik; mert
Hisz' a zsidók eleget fizetnek; a-
Kiket tulajdonképpen tán nem is
Lehetne embernyúzóknak nevezni,
Nyúzásra bőr kivántatik, holott
Azt a merániak magok lehúzták
Már csontjainkról; így tehát ezek
A húsba kénytelenek bemetszeni -
Igaz, hogy a metéltetett sikolt; de
Hisz' arra nem szükség hallgatni, csak
Haszon lehessen. - S a nagyasszony -?
(Keserű megvetéssel lódítja el a kezét.)

BÁNK *(fejét az ablakfához nyomván).*

Oh!

TIBORC

Ő cifra és márványos házakat
Épített; és mi - csaknem megfagyunk
Kunyhónk sövényfalai közt -

BÁNK

Átkozott!

TIBORC

Ő csorda számra tartja gyűlevész
Szolgáit! éppenséggel mintha minden
Hajszála egy őrzőt kívánna; sok
Meránit, olykor azt hinné az ember,
Hogy tán akasztani viszik, úgy körül
Van véve a léhütöktől, s mi egy
Rossz csösz alig tudunk heten fogadni.
Ő táncmultságokat ad szüntelen,
Úgy, mintha mindég vagy lakodalma, vagy
Keresztelője volna: és nekünk
Szívünk dobog, ha egy csaplárlegény az
Utcán előnkbe bukkanik, mivelhogy
A tartozás mindjárt eszünkbe jut.
A jó merániak legszebb lovon
Ficáncolódnak - tegnap egy kesej,
Ma szürke, holnap egy fakó: - nekünk
Feleség- és porontyainkat kell befogni,
Ha veszni éhen nem kíváncozunk.
Ők játszanak, zabálnak szüntelen,
Úgy, mintha mindenik tagocska benne
Egy-egy gyomorral volna áldva: nekünk
Kéményeinkről elpusztúlnak a
Gólyák, mivel magunk emésztjük el
A hulladékot is. Szép földeinkből
Vadászni berkeket csinálnak, a-
Hová nekünk belépni nem szabad.
S ha egy beteg feleség, vagy egy szegény
Himlős gyerek megkívánván, lesújtunk

Egy rossz galambfiat, tüstént kikötnek,
És aki száz meg százezert rabol,
Bírája leszen annak, akit a
Szükség garast rabolni kényszerített.

BÁNK

Hogy úgy van!

TIBORC

Ők monostort, templomot
Építenek, hol úgy sípolnak, úgy
Megzengenek, hogy a zarándokok
Táncolni kénytelenek a sáros utcán;
Nekünk pedig nincs egy jó köntösünk,
Melyben magát az ember egy becses
Védszent előtt mutathatná meg a
Templomban.

BÁNK

Oh, buzogj vér! csak buzogj!

TIBORC

Hahogy panaszkodni akarunk, előbb
Meg kell tanulnunk írni; mert az ily
Szegény paraszt az úr elébe nem
Mehet be többé - úgy rendelte Béla
Király, s merániak hasznát veszik -
Hisz' öszvekarmolázná a szegénynek
Patkója a szép síma padlatot!
S ha tán utolsó fillérünkre egy
Törvénytudó felírja a panaszt:
Ki írja fel keserves könnyeinket,
Hogy jó királyunk megláthassa azt. - -

BÁNK

Te Isten!

TIBORC

El kellene pirúlniok,
Midőn ezüst-arannyal varrt övek
Verődnek a lábszáraikra, mert
Véres verejtékünk gyümölcse az.
Lelkemre mondom, egy halotti fátyolt
Kötnének inkább a hasokra, - leg-
Alább csak úgy külsőkép is mutatnák
A gyászt azon szegény nyomorúttakért
Kiket kiállhatatlan sajtolásaiikkal
A sírba döntenek -

BÁNK

Tűrj békességgel -

TIBORC

Tűrj békességgel, ezt papolta az
Apáturunk is sokszor: boldogok
A békességesek, mert isten fiainak
Hívatnak, - úgy de tömve volt magának
A gyomra. Istenem! mi haszna! ha
Szorongat a szegénység: a pokolt
Nem féljük - a mennyország sem jön oly
Szép színben a szemünk elébe.

BÁNK

Kirontjuk a korlátokat, lezúzzuk
A jó barátot, ellenséget; és
Aztán ha célra értünk, sírni kell csak:
Szánom keserveiteket, emberek!

TIBORC *(nevetve)*.

Te szánsz nagyúr? oh a magyar se gondol
Már oly sokat velünk, ha zsebe
Tele van - hisz' a természet a szegényt
Maga arra szánta, hogy *szülessen, éljen.*
Dolgozzon, éhezzen, sanyarogjon és -
Meghaljon. Úgy van, úgy! ismérni kell
Az élnetlenség sorsát, minék-
Előtte megtudhassuk szánni is.

BÁNK *(haraggal tekint reá, de szemé Tiborc homlokán lévő sebhelyen akad fel)*.

TIBORC *(észreveszi, s kevés hajával igyekszik eltakarni)*.

Huszonhat esztendő előtt vala ez
Még gyenge ifjanc voltál. - Jáderánál
Egy rossz velencei akart tégedet s
Atyádat - Ej, hisz' az régen vala!

BÁNK *(Tiborc homlokát megölelve, melléhez szorítja, majd egy
erszényt nyom a markába)*.

Engem s atyámat - menj, menj, menj Tiborc.

TIBORC

Szép pénz; de adhatsz-é hát mindenik
Szükölködőnek? visszaadja-é
Ez a halottakért hullt könnyeket?
Ha mást nem adhatsz, úgy annál, kinek
Adsz, még szegényebb vagy. Vigyázz, hogy egy
Zsivány, tömött erszényeiddel együtt
Ne lopja el nagylelkűségedet.

BÁNK *(méltósággal)*.

Tiborc! Tiborc! kivel beszélsz?

TIBORC *(térdre rogyik)*.

Uram-

Isten! hisz' azt akarom, hogy *vesszek el.*
Én nem vagyok gonosztevő - azért nem
Bátorkodom magamat előlni, mert az
Isten haragjától félek.

BÁNK

Tiborc!

Menj, menj; keresd fel asszonyomat, s ha meg-
Találtad, úgy jöjj, s várakozz reám.
Haza mentek - ott megmondhatod, hogy él
Még Bánk.

TIBORC

Igen - kedves szomszédok! *él*
Még Bánk, atyánk - fogom kiáltani.
(Sírva elmegy.)

BÁNK

Atya? - úgy - ez is még hátra van -
(Megáll a belökött ajtónál.)

Hah! fel,

Fel puha ágyadból gyermek, nehogy
Megvesztegessen udvarunk szele. (*Bemegy.*)

NEGYEDIK JELENET

BIBERACH (*jön*).

Bán! Asszonyod magánkívül futott el.
(*Az oldalszobába besiető Bánk után néz; azután egész maga alkalmatosságával le akar ülni, de a visszajövő Bánk tekintete visszatartóztatja.*)

BÁNK (*az álmos kis Somával jön vissza*).

Ne sírj, ne sírj gyermek; hisz' egyszer akkor
Ébredni kell. (*Vezetvén kifelé.*) Menj tigrisek, fene-
Vadak közé, szelidíts hiénát,
S ha mindened feláldozván nekik,
Hálaadással megnyalják kezed -
Öleld, szorítsd melledhez és kiáltsd
Örömmel: oh még is találtam *embert!*

BIBERACH

Bán! örülést mutat tekinteted!

BÁNK

Tudom, tudom: de hallom is közel-
Létét eszem lerontatása hír-
Kürtjének, és azért kívánom azt
Használni addig, míg egészen el nem
Veszejtem. (*El a fiával.*)

BIBERACH

És magam maradjak itt!
(*Utána néz, azután járdogál.*)
De nem hiszem biz' én, a gyáva herceg
Hogy boldogult. - *Gyanú kinozza Bánkot.*
(*Leül.*)
Egy sincsen a sok emberi indulat
Közt, melynek oly kevésbe kerüljön a
Képzelt lehetőség általöltözése
Az igazra, mint a szerelemfáltésnek.
(*Maga eleibe nézvén, egymásra tett lábait lógatja.*)
Biz' úgy.

ÖTÖDIK JELENET

OTTÓ (*lihegve fut be*).

Jó, hogy talállak - oh, de mért hogy itten
Talállak, itten, Bíberach?

BIBERACH (*felemelkedik*).

Igen.

Oly sárga a herceg, hogy jött ide?

OTTÓ

Tudom-é, hogy? - és te Bíberach is itt?

BIBERACH

Igen. Te reszketsz, jó uram! mi baj?

OTTÓ

Segíts, segíts!

BIBERACH

Hogyhogy?

OTTÓ

Néném kerestet.

BIBERACH

Az semmi sem.

OTTÓ

De hátha mégis -

BIBERACH

Úgy

Hát menj el. -

OTTÓ

Ő kerestet; érted ezt?

BIBERACH

Értem.

OTTÓ

Melinda ott van. Bánk is itthon.

BIBERACH

Láttam.

OTTÓ

Melinda - reszketek.

BIBERACH

Soha

Bizony -

OTTÓ

Nem a nagyúrtól - nem az egész
Országtól; én csak rettentő királyi
Nénémtől irtózok; mert hogy gyanút
Ne tenne Myska bán által kerestet.
Elmenjek-é? hová menjek?

BIBERACH

Csak *amely*

Hely legközelebb van hozzá: ott nem is
Keresnek. - Édes hercegem, de hát
Mért félsz; talán vétettél ellene?

OTTÓ

Te kérded azt, tanácsadó? te?

BIBERACH

És

Volt annyi lelked azt követni, herceg?

OTTÓ

Csúfolsz, csavargó?

BIBERACH (*szepegve*).

Megesett a dolog?

OTTÓ (*elfogódva szegezi a földre szeméit*).

BIBERACH

Hallgatsz? - no - élj szerencsésen.

OTTÓ

Hová?

BIBERACH

Elég nagy a világ.

OTTÓ

Engemet akarsz

Elhagyni? - rémítón fogok fizetni

Gazemberes tanácsodért.

BIBERACH

No még

E volna szép! - Én szabad ember vagyok.

OTTÓ

Reszkess!

BIBERACH

Miért nem? Gondolod, hogy a

Felháborított tengert meg fogod

Állítani, hogyha egyszer egy habocskát

(magát érti)

Vessződdel el tudsz széjjel ütni?... mit? -

No, nézd ezen kevés haját.

(Maga hajából igen keveset morzsol ujjai közé.)

Nem is

Méltó azon kis fáradságra, mellyel

Ki lehetne rántani - ha most ennyivel meg

Tudnám szerencséd váltani, hidd el azt

Nem tartanám méltónak e csekély erőre.

(A legnagyobb hidegséggel.)

Még gyermekekhez nem bocsájtkozék le,

Mióta csak megszűntem hinni azt,

Hogy a tanítómnak vesszőitől

Reszketne minden ember. Jobban ismersz

Jó hercegem, mintsem hogy azt reméld,

Egy Biberachot egy mesés manó is

El fogja tán mindjárt rémíteni.

Első bejöttöm a világra megölt

Már egy anyát, s bús tékozló atyám

Gyűlölni kezdett, - én is rajta kezdtem

Gyűlölni minden embert. Néha jól

Megöklözém. Egyszer végre feladott.

Bűnöm bocsánatjáért, ölni, a

Szentföldre kellett volna mennem; és

Az atyám megitta volna addig otthon

Minden vagyunkámat. Nem mentem. Akkor

Bedugtak egy klastromba, hogy pedig

Még életemben szentté lenni kedvem

Nem volt, kiszöktem a falak közül.

Minden vagyon nélkül, köszönhetem,

Hogy ott tanultam; s így az emberi

Vakságból éltem; - elég az ostoba! -

Ritter, paraszt, szegény, úr, hercegek

Lettek barátjaimmá, és csak egyszer

Forrt szinte a torkomra. Nem kívánom

Hogy többet úgy legyen. *(Menni akar.)*

OTTÓ *(eláll szeme, szája).*

De oly hideg

Vérrel?

BIBERACH

Miért nem? Én beüthetem hús
Vérrel Lucim nyakába kardomat,
Hát tégedet miért ne tudjalak
Hús vérrel itten hagyni? - Hogyha úgy áll
Előttem egy valaki, mint férfiú,
Biz' úgy ijedni meg tudok magam
Is - most nem.

OTTÓ

A nyugalمامat tekintsd,
És adj tanácsot e zavarba, kérlek.

BIBERACH

Hahogy te is szavadnak embere
Lettél s beteljesítted volna szép
Ígéretid - legengedelmesebb
Lett volna Bíberach. A sok jutalmat
Özönnel ígérted, mely egykor a
Vénségemen segítsen: - és nem úgy lett.
Tudván, hogy a hasonló emberek
Kények szerént várják meg a tanácsot,
Kétféleképpen adtam mégis azt,
És rajtad állt abban választani.
Most hát sziszegj azon gödörben, a-
Melyet magad véstél magadnak. Azt
Csak meg fogod nekem bocsátani,
Hogy érted én is abba esni nem
Kiváncozok?

OTTÓ

S valóban oly gödörben
Lennék? Tanácsolj Bíberachom! Oh
Ha vallásomat kívánod - ím
Megesmerem, hogy vigyázatlan
Voltam; de nem, sőt oktalan.

BIBERACH

Mi, mi?

Még oktalan? - Ti földi istenek,
Soha oktalan nem tesztek semmit is;
Az égi isten adja nektek az
Ő csalhatatlan bölcsesség-malasztját;
Kérdezd, s megesküszik reá akár-
Mely embered. - Te mindenféle földi
S mennybéli bölcsességek összessége!
Igy hát hogyan lehetsz te oktalan?

OTTÓ

Ember! csak egy szót még, vagy egy nyomot
Tovább s fejed lábadnál fog heverni.
Bolondokat lelhetsz; de engem a
Szerencse itt uraddá tett -

BIBERACH *(kissé megdöbbenve).*

S miért

Tartóztatod tehát intésedet, hogy
Végére járjon életemnek? Úgy,
Úgy! ölni tudtok, jó urak: bezzeg
Ha életet tudnátok adni, akkor
Érdemlenétek meg az uralkodást.
Még eddig egy kevésre becsültelek,
De most idétlen rémítésedért
Megvetlek. Útálnám magam, ha abban
A hiedelemben hagyhatnálak el,
Hogy testi-lelki híved voltam: - engem
Csak a haszon kötött hozzád -

OTTÓ

Vitéz!

BIBERACH

Ne félj, uram; hiszen nem esz meg a
Nagyúr - való, hogy éktelen dühös
Lett, midőn a dolgot felfedeztem -

OTTÓ *(kardot ránt).*

Még ezt is? Ördög! -

BIBERACH *(mosolyogva kardmarkolatjára teszi kezét).*

OTTÓ *(gyengülve ereszti le kardját. Biberach megy. Ottó segítségért akar kiáltani).*

Hej!

BIBERACH

Ne szólj - uram!
(Hidegen visszatér.)
Én elmegyek. Te megfogathatol:
De jól tudod, hogy én egyedül tudom:
Ki volt Fülöp királynak gyilkolója! - -
(Megy.)

OTTÓ *(elhanyaglik).*

Várj, Biberach - ne menj! várj! várj!

BIBERACH *(elballagva).*

Soha!

OTTÓ *(rimánkodva siet a hátra se néző után).*

Várj! Várj! - *(Midőn utólérte, ledöfi.)*

Pokolba veled alávaló! -

Ahol Fülöp nem fog reám kiáltani. *(Elsiet.)*

BIBERACH *(visszafordulván, kardot rántott Ottóra; de elgyengülve botlik azon keresztül a földre).*

Pih! ez gyalázat. - Átkozott! halálos

Ágyad felett kétségbeesésedet

Kacagja árnyékom. - Gyilkos! segítség! -

HATODIK JELENET

MYSKA BÁN *(jön többekkel).*

Rejtsd el magad herceg, kér a királyné

Hol van? szavát hallottam. Hej! mi ez?

BIBERACH

Ottó dőött le - hátul - óh segíts -

Gyógyíts - azért nagy dolgokat fogok,
Bán, felfedezni, melyek a királynét
S hazádat illetik.

MYSKA

Hazámat? oh
Hozzátok ötet frissen hát utánam!
(*Felemelik Biberachot, ki a kezük közé hanyatlik.*)
Függöny

NEGYEDIK SZAKASZ

A királyné szobája

ELSŐ JELENET

GERTRUDIS (*az asztalnál ül mély gondolatban. Az udvorníknak - aki az asztal megett áll, s egyik kezében egy már megolvasott levelet tart, a másikban pedig egy világtörténet könyvét kinyitva - a levelet kivéven kezéből, feláll, megnézi s ismét visszaveti az asztalra.*)

Csak szúnyogok - csak szőnyeget nekik. -
Elég! -

UDVORNIK (*beteszi a könyvet és néz a királynéra.*)

GERTRUDIS

De hol van Ottó? - Törnek ő-
Rá; mert öcsém. (*Az udvornikhoz.*)
Már elmehetsz.

UDVORNIK (*leteszi a könyvet az asztalra s meghajtván magát, elmegy.*)

GERTRUDIS (*az ablakhoz menvén, kinéz.*)

Napest! -
(*Az asztalhoz megy, felvevén a könyvet, végigpergeti ujjain, s ismét leveti.*)

Hogy nem lehet Solon és Lycurgus - asszony!
Immár ki háborgat megént?

MÁSODIK JELENET

IZIDÓRA (*jövéen, távul meghajtja magát.*)

Kegyelmes

Nagyasszonyom - -

GERTRUDIS

Leány! szerencse, hogy
Te vagy - megént büntetnem kellene.
(*Kezét nyújtja.*)

IZIDÓRA (*megcsókolja azt.*)

Köszönöm. Igaz, hogy rendelésedet
Tudtam, mivel be nem bocsájtatik
Még maga Melinda is. De egy kegyelmet
Jövék kikérni -

GERTRUDIS

Szólj.

IZIDÓRA

Bocsáss hazámba.

GERTRUDIS

Izidóra!

IZIDÓRA

Én ez országodba úgy

Jöttem be egykor, mint egy asszonyi

Szép érdemünkkel büszke leány, de az

Ma meggyaláztatott; azért tehát

E büszkeségem megmaradt darabját

Engedd hazámba visszavinni még!

GERTRUDIS

Ha hazudsz, leány -

IZIDÓRA (*letérdepel*).

Nem, istenemre, nem!

Nem!

GERTRUDIS

Szólj!

IZIDÓRA

Szerettem Ottót -

GERTRUDIS

Mit beszélsz? -

A herceget?

IZIDÓRA

Nem. Ottót a vitézt; de a

Vitéz bemocskolá magát s azért

A büszke német lány a bíborost

Is megveté.

GERTRUDIS

Leány, az én öcsémet?

IZIDÓRA

Azt.

GERTRUDIS

Állj fel!

IZIDÓRA (*megteszi*).

Oly igen szerethetém

Még akkor is, hogy megcsalt engemet:

De már ma félénk gyilkossá leve.

GERTRUDIS

Az én öcsém félénk gyilkos leve?!

IZIDÓRA

Szemérmemet meggyőzve, mindenütt

Nyomában voltam estve ólta. - Hogy

Téged, nagyasszonyom, Melinda mellett

Az álom elfogván, feküdni mentél -

Előmbe jött lihegve Biberach;

S midőn lefektedet megtudta, kért

Hogy menjek el Melindához, mivel

Italt adott mindkettőtöknek Ottó.

GERTRUDIS

Hah!

IZIDÓRA

Én futottam; nem hozzád, mivel

Ez altató volt csak - futottam Ottó
Herceghez és Melindához hamar. -
Rendetlenül láttam kifutni onnét
A herceget. Szemmel tartván, alig
Értem Melinda ajtajához, amidőn
Egy durva lábdobogás riaszta fel.

GERTRUDIS

No -

IZIDÓRA

Vállamat ragadta egy erős
Kéz - belökött Melinda ajtaján,
S előttem állott Bánk bán.

GERTRUDIS (*megmerevedik, végre halkkal mondja*).

A nagyúr?!

IZIDÓRA

Melinda felsikoltva elhanyagolt -
Én fagyva álltam, mint egy utazó
Az égnek első dördülésekor.
Mindent kivallottam: melyért bezárt egy
Oldalszobába, - szabadulásomért
Ott váraкоztam hasztalan. Segítség
Után akartam az ablakon kiáltni
Már; s ím kacajt hallottam fel. Szemem-
Világa elveszett. - Hajnalban egy
Idegen szobában - rajtam a kacaj!
Iszonyú erőt éreztem karjaimban
És felszakasztám Bánknak ajtaját.

GERTRUDIS

Bánk itthon -

IZIDÓRA

Oh királyné! ez gyalázat!

Eressz hazámba: hiszen ez itt marad.

GERTRUDIS

Ottó! -

IZIDÓRA

Kevés időre alattomosan

Megölte ritter Biberachot -

GERTRUDIS

Ezt is?

Ottó!

IZIDÓRA

Szerencsétlenségembe kezdem

Esmerni udvarod - milyen mohón

Kap a gyalázaton, hogy gúnyolódjon!

GERTRUDIS

Ottó! Meránia!

IZIDÓRA

Midőn elvivé

Leányod, a követség - engemet

Itten hagyattál -

GERTRUDIS

Berchtold nemzete!

IZIDÓRA

Jó Bertha, légy leányom anyja, mint
Én anyja leszek a tiednek! - azt
Mondád te akkor jó anyámnak. - Oh
Kegyess nagyasszonyom! Hazámba vágy
A szívem, és az ott vagyon, hol a
Holtteste nyugszik annak, akinek
Az életem s lelke felébredését
Köszönöm.

GERTRUDIS

Dicső kinézésim!

IZIDÓRA

Nagyasszony!
Hidd el, királyi udvarodra nem
Vagyok én teremtve. Itt nekem hideg,
Lármás, világos minden, oly nagyon -

GERTRUDIS

Izidóra!

IZIDÓRA

A magányosságnak édes
Ölében voltam én nevelve, ott
Tanultam esmerni egy jobb világot. Ottó!

GERTRUDIS

Átok reád fiú, ki örök mocsok
Közé keverted a hazádat!

IZIDÓRA

Ott
Fogok talán én megnyugodni; vagy
Könnyezni, elfelejteni.

GERTRUDIS

Izidóra!
Jöjj máskor el. -

IZIDÓRA

Reménylhetek?

GERTRUDIS *(kezt nyújtja, anélkül, hogy elfordítaná egy helyről szemét).*

IZIDÓRA

Királyné!

GERTRUDIS *(széjjel néz s valamin nagyon láttatik gondolkodni).*

Az egy halál -

IZIDÓRA *(mohón megcsókolja a kezét).*

Minden keserveinket

Elűzi, és a sírban a sebek
Is mind begyógyulnak. - Mosolyogj remény!
(El)

HARMADIK JELENET

UDVORNIK *(jön).*

Nagyasszonyom -

GERTRUDIS *(egy futó pillantással).*

Jöjjön Melinda.

UDVORNIK

De... -

GERTRUDIS (*elmerülve*).

Uralkodás! *Parancsolás!* - minő
Más már csak ennek még a hangja is,
Mint *engedelmeskedni* - hát minő
Ez még *valóságában?* - Egy Magyar-
Országba! Majd Polyák - Podólia,
Aztán Velence, a kevély Velence -
Európa harmadába! (*Szédülni láttatik.*)

Gyenge lélek,

Szédülsz? - pirúlj! ha egyszer annyira
Segítne Endre fegyvere, semmivel
Se lenne szédítőbb, mint mostan ez.
(*Elevenebben.*)

Törvényt kiszabni, és úgy lenni e felett,
Miképpen a nap sok világokon! Csak ez
Is elfelejtetheti velünk rövid
Éltünknek álmatlan sok éjtszakáit.
(*Az udvornikhoz.*)

Hah! mégis itt?

UDVORNIK

Mikhál bán jönne be

Erővel is -

GERTRUDIS

Melinda.

UDVORNIK

Jól vagyon. (*El*).

GERTRUDIS

Saját eszünket s akaratunkat a
Legostobább köntösben is annyira
Szentté teremteni, hogy azt egy egész
Ország imádja: önmagunknak az
Lehetni, aminek *szeretjük*; és
Másnak *parancsolhatni*, *lennie*
Az, aminek *kell lenni* - átkozott! mitől
Foszthatsz meg, Ottó, még tán engemet!

NEGYEDIK JELENET

MELINDA (*hirtelen belép, megáll, merően néz*).

Ez a magyar királyné?

GERTRUDIS

Kérdezed?

MELINDA

Úgy, úgy, ez a kevély királyi asszony!

GERTRUDIS

Eszelős!

MELINDA

Hiszed, hogy reszketek?

GERTRUDIS

Mi kell?

MELINDA

Mi? Kérdezed? Nem, nem! lehetetlen az!

GERTRUDIS

Micsoda?

MELINDA

Hogy álmos a - rabló!

GERTRUDIS

Esze-

Vesztett! megengedek. -

MELINDA

Késő az immár!

Add vissza egy anyának gyermekét

Add vissza testvérnek testvéreit -

Add vissza férjét e tökéletesen

Megrontatott beteg lelkenek is.

GERTRUDIS

Szánlak.

MELINDA

Köszönném, hogyha elhihetném.

Nincs, aki szánjon - nincs, nincs, nincs. - Midőn

Kifutottam a sárkány elébe, még

Bánkom se jött utánam - szegény!

Azt vélte tán, hogy nála nélkül is

Elmenni tudnék lakodalomba. - Oh jaj!

(Fejét kezei közé szorítja.)

GERTRUDIS *(megijedve néz rá).*

Hah! istenem - Melinda!

MELINDA

Csak ne lennél

Az, ami vagy: megátkoználak. Oh

Ti a szegény Melinda jó nevével

Ma egy egész familiát töröltetek

Az üdvözülhetők sorából el.

Átkozza férjem azt az esküvést,

Mely engem hitvesévé teve -

Átkozza a szerette gyermeket,

Mert a bojóthi Melinda szülte azt -

GERTRUDIS *(csenget).*

Udvornik! A nagyúr! -

UDVORNIK *(bámul).*

Itthon?

GERTRUDIS

Siess!

UDVORNIK *(el).*

GERTRUDIS *(szelíden).*

El kell az udvarunk hagynod, Melinda.

MELINDA

El, el? helyes!

GERTRUDIS

De minden láрма nélkül.

MELINDA

Semmit se félj, hogy pompásan hagyom
E! - Gazdagon jövék abba; és
Koldúsi módra költözök ki abból -

GERTRUDIS

Szegény Melinda!

MELINDA

És - te tudsz így szólani?

GERTRUDIS *(kezet nyújtja a csókolásra).*

MELINDA *(nem fogadja el).*

El ezzel a szennyes kézzel.

GERTRUDIS

Melinda!

MELINDA

Nem csókolom - nem is csókolhatom
Azon kezét, mely utat nyithatott
Lelkem kirablására. Úgyde hát
Ki állhat a pestisnek ellene,
Hogy el ne terjedjen?

GERTRUDIS

Te oktalan!

Tudod, hol, és kivel beszélsz?

MELINDA

Veled,

Koronák bemocskolója! aki meg-
Loptad királyi férjedet, - kitepted
Kezéből a jobbágyi szíveket,
Áruba tetted a törvényt - nyomád a
Nyomorultakat - mártírrá tetted az
Erkölcset és *(sírva fakad)* testvéri indulatból
Egy szennytelen nyoszolyának eltörése
Végett, királyházban bordélyt nyitottál.

GERTRUDIS *(az oldalajtón kikiált).*

Hah! asszonyok!

MIKHÁL *(szava kívül).*

Melinda!

MELINDA *(térdreesik).*

Istenem!...

Ne hagyd bejönni őtet - csak ne most -
Ne hagyd királyné *(eleibe mászik).*

Mind csak kérdezé

Odakinn, *miért sírok* s fehér hajával
Törölte könnyeit, hogy nem tudá
Meg tőlem azt. Ha benned emberi
Érzés vagy, ne öld meg őtet ön
Gyalázatoddal! *(háborodva).*

Mondd, hogy a menyegző

Két nyillövésnyi - az Bánk, és Melinda.

GERTRUDIS *(a bejövő asszonyokhoz - méltósággal, de mégis valamennyire szánakozva).*

Vigyétek e szegény tébúltat el!

MELINDA

Mindenható, ments meg kerületétől
Minden tapasztalatlan sziveket! (*Mennek.*)

ÖTÖDIK JELENET

MIKHÁL BÁN (*betör - néhány udvornikok visszatartják*).

Gyilkoljatok meg, hogyha sírva kell az
Ajtó előtt itt az igazságnak el-
Aludni, amíg bébocsájtatik.
Meg kell ezennel tudnom, hogy mi lelt,
Melinda -

MELINDA

Félre! Félre! eresszettek!
(*Kiszalad. Az asszonyok követik.*)

MIKHÁL

Hurcoljatok hát sírba engem is! (*El akar menni.*)

GERTRUDIS

Maradj! (*Int az udvornikoknak, kik eltávoznak.*)
Hová ragadott indulatod?

MIKHÁL

Mi lelte húgomat? miért szalad
Előlem el - mint atyját, úgy szeret.
És mégis elfut -

GERTRUDIS

Nem tudod, miért? (*Szünet.*)
Tehát miért kéredzkedél be hozzám?

MIKHÁL

Ni, szinte elfelejtem - Istenem!
A húgom, és - ez -

GERTRUDIS

Ez? mi ez?

MIKHÁL

Követség -

GERTRUDIS

Micsoda követség?

MIKHÁL

Oh, jaj, jaj! az eszem
Mint éjtszakáim, felzavarva van
A körülállások boldogtalan
Örvényin.
(*Hirtelen.*)
Óráim kiszabva vannak!
Csak egy szavadba fog kerülni és az
Irtóztatón megindult sors golyóbisa
Más jobb nyomon fog hengeredni el. -
Tekénts magad - tekénts országodat -

GERTRUDIS

Miért?

MIKHÁL

Hogy azt még kérdezed! - Kezem
Reszketve tészem össze.

GERTRUDIS

Talán
Miattam? - én nem reszketek.

MIKHÁL

De én
Országodért: te reszkess éltedért.

GERTRUDIS

Mit? éltemért? Tán nem vagyok királyné?

MIKHÁL

Légy hát azoknak anyja is, kik engem
Hozzád bocsájtottak -

GERTRUDIS

Kik?

MIKHÁL (*megütközik*).

Kik? - kik a
Hazaszabadító névvel bélyegezték
Meg magokat.

GERTRUDIS

Undokság!

MIKHÁL

Úgy hittem ez-
Előtt csak egy órával én is ezt: de
Kik már azóta elérték volna a
Célt, várakoznak kérésemre.

GERTRUDIS

Pártos!

MIKHÁL

Az nem vagyok; mert itt nem állanék.
Oh, töltsd be kéréseket, és egyről egyig
A lábaidnál láthatod.

GERTRUDIS

Mi kérést?

MIKHÁL (*letérdepel*).

Nézd - így fogok beszélni. Nem vagyok
Magyar, tehát nem is gondolhatod,
Hogy részrehajlás vagy haszon beszél
Belőlem: oh add vissza híveidnek
Azt, mit elraboltál -

GERTRUDIS

Balgatag!

MIKHÁL

A nyúgodalmat, békességet és
Az életen való gyönyörködést -
A volt vagyont, a testi-lelki meg-
Elégedést, fazékok mellől a
Fát, ételekből a húst és ágyokból a
Szalmát -

GERTRUDIS

Hah!

MIKHÁL

Mert biz ezt raboltad el,
S od'adtad a saját hazádbéli
Udvornikidnak.

GERTRUDIS (*felkapja a levelet - erősen megnézvén Mikhált - ismét visszaveti. Csendesebben.*)

Állj fel és beszélj,
Mint ember emberhez.

MIKHÁL (*feláll*).

De jobban is
Megmondhatom: Te ok nélkül bocsátád
El hivataljaikból a magyar
Alattvalóidat s tiéidet tevéd
Helyekbe - és lerontatád az ősi
Szép várakat s od'adtad a tulajdon
Felekezetednek.

GERTRUDIS (*szünet után félutálattal*).

Oh, nem ösmered
Te a magyart még!

MIKHÁL

Sőt igen: sem a meg-
Bántást, sem a jótéteményt soha
El nem felejtí a magyar - de főkép
Felekezetednek.

GERTRUDIS (*fellobban*).

Ősz ember, kik a
Békételenkedők?

MIKHÁL

Meg akarsz ijeszteni. -
Pedig tekéntesz ősz hajszálaimra.

GERTRUDIS

S ha arra én tekéntni nem fogok? -

MIKHÁL (*megdöbben*).

Úgy - elbeszélem, mért őszült meg így:
Itt van az előljáró beszéd -
(*Áradó könnyeit törölgeti.*)

No már

Jó éjtszakát szivem végnyúgodalma! -
Nem hinni látszol s tántoríthatatlan
Megállni, mint minden kevély eszű.

GERTRUDIS

Úgy?

MIKHÁL

Ez lopá el tőlünk mindenünket.
Nem volt utolsó a bojóthi faj
Spanyol hazámban, és pajzsunkon a
Taréjos egyfejű sast esmeré
Régtől sok ellenség. Már férfiak
Valánk öcsémmel, amidőn anyánknak
Született ez a Melinda. Szép
Volt, mint az erkölcs. Akkor szült nekem
Is egy fiat feleségem. - Oh ti szép
Napok! ti édes éjtszakák! - Ehol

Jövének egyszer a mohádik, és
A maurusok hatalma a spanyol
Földön megént egészen eltenyészett.
minden csak azt kiáltá: „A mohádik! - -
Nem messze vannak a mohádik!” - Én
Szunnyadtam és - de hátha csak mese?
Mondá az én nehezen hívő öcsém.
Igy egyszer egy boldogtalan éjtszaka
Elvette mindenünket - nemzetünket -
Barátjainkat - ős Bojóthot és *(elfojtódik)*
Egyetlenegy fiamat, reményemet,
Lelkemnek egy gyönyörűségét, virágzó
Ifjú korában. Boldogok szülőink,
Kik már előre elköltöztek! - A
Hajam kitépve, futottam a halál
Elől, mivel Simon megölt fiamnak a
Testével oldalam mellett futott.
Nem akarta eltemetni, mert soha
Sem hitte, hogy meghalt: de ah! midőn
Melinda elfáradván, jajgatott
A test felett - midőn erőtlensül
Én ott feküdtem és ő gödröt ásott -

GERTRUDIS

Ember! ledólsz - erősödj!

MIKHÁL

Majd - igen.

(Tenyerével mázogatván legörgő könnyeit.)

Fájdalma meghaladta a saját
Fájdalmamat, - kezével véste a
Sírt, mintha csak maga akart volna abba
Belé feküdni. Így talála ott
Bennünket egy magyar, ki Elmerik
Királynak a spanyol Constantiát
Vívő követségéhez tartozott -
Kunrád, a nagyúrnak édesapja.
Alig tudták Simont felvonni onnét -
Fájdalma meghaladta a saját
Fájdalmamat! s én azt mostan neki
Háláadatlansággal... -

GERTRUDIS *(belevág szavába).*

Egyike

A pártosoknak!

MIKHÁL

Hát ki mondta azt? - - -

Szegény öcsém! én voltam árulód! -

GERTRUDIS

Fedezd fel őket!

MIKHÁL

Hallgatásra tettem

Le esküvésemet.

GERTRUDIS

Hát mégis egy

Az összeesküdtek közül -?

MIKHÁL

Fiam

Síjára esküszöm, hogy nem vagyok.
De ők mohón kívántak bánni a
Dologgal és - Melinda volt eszemben -
Kértem, hogy addig csak halasztanák,
Míg nem beszéllelek veled: hanem
Meg kelle esküdnöm, hogy egyikét
Sem árulom közülök el -

GERTRUDIS

Oktalan!

Első hited mindég királyodé.
Udvornik! (*Udvornik belép.*)
Őrizetet! -
Tüstént Simon
Bán elfogattasson.
(*Udvornik, beszélítván őrzőket, elsiet.*)

MIKHÁL

Ha meg találják

Ezt látni -

GERTRUDIS

Lássák és irtózzanak -
Gertrudis ingadozhatatlan áll.
Vigyétek!

MIKHÁL

Engem? asszony!

GERTRUDIS

Esztelen!

Nem fogsz talán csak átkozódni, hogy
Az éltetemet kívánom őrzeni?
Őcséd kivallja majd, (*gúnyolva*) mivelhogy ő
Nem esküdött meg. Ah így megcsalatra
Saját teremtményemtől - a magyar
Se tette volna ezt... Vigyétek!

MIKHÁL (*néhányszor előrevont hajfürtjeit nézván: visszaveti*).

Ősz

Fejem! - ily gyalázat - oh Simon!

GERTRUDIS

Hisz' ötet

Átkozhatod -

MIKHÁL (*magát rendbe szedvén*).

Fiamnak sírja mellett

Fájdalma meghaladta a saját
Fájdalmamat. Jó éjtszakát! Te nagy
Sorsodban elvakult, kevély eszű,
Reszkess szerencsédtől - jó éjtszakát.
(*Az őrizet közt ellézeng.*)

GERTRUDIS (*merően néz utána*).

Reszkessek a szerencsétől? miért?
Gertrudis a szerencsétől legyen
Reszketni kénytelen? -

UDVORNIK (*bejön*).

A nagyúr.

GERTRUDIS *(döbög).*

Ne még -! -

Jöjjön.

(Udvornik el.)

GERTRUDIS

Szerencsémről - -?

(Kinéz az ablakon.)

Vitézi módra méssz

Le szép nap! Ah, hol ily halál? Eredj,

Eredj! utól nem érlek - én csak asszony

Vagyok.

HATODIK JELENET

BÁNK *(belép morogva).*

Helyessen, Istenemre, az!

Itt van Melinda, azt mondá Tiborc?

GERTRUDIS *(remegve néz a földre).*

Bánk? a nagyúr?

BÁNK

Parancsolt a királyném. -

GERTRUDIS

Én-é?

BÁNK

Igen. -

GERTRUDIS

Vagy úgy! igen.

BÁNK

Parancsolj!

GERTRUDIS

A hitvesed -

BÁNK

Miféle hitvesem!

GERTRUDIS

Nagyúr!

BÁNK

Való, hogy én házas vagyok:

De hitvesem nincsen -

GERTRUDIS *(egy ideig nézi, végre elsiet).*

BÁNK *(kardját félig kirántva).*

Jó angyalod

Susogta ezt neked! - Tiborc! Tiborc!

TIBORC *(ki Bánk bánnal jött, és leghátul maradván csak egy szegletben vonja meg magát s kucsmáját gyömöri).*

Uram! iszonyú ezen hideg magad-

Viselete!

BÁNK

Nagyravágyás, büszkeség,

Kecsegtetés, hízeltetés, csupán

Csak csillogó fények; s hogy mégis az

Asszonyt becsalhatják a bűn fenék

Nélkül való mocsáriba - -!
Lelkemre mondom, a nevelésnek egy
Jó magva sem marad szivekbe meg,
Mivelhogy a növésekkor tüzellő
Indulatoknak pestises szele
Kifújja mind. Szegény, szegény! de szánni
Méltó teremtmények! hisz esmérem
Én gyengeségteket: de hogy ily nagyon
Ki légyen a romlandóságnak az
Tétetve, nem hihettem még soha - -
Előttem, esküszöm, szentebbek is
Lesztek ti, mint egy jó fiúnak a
Szülőitől maradt ereklye. A
Lehelletem fogom mérsékleni,
Nehogy törékeny erkölcsök virágit
Lelőkje. Asszony! asszony! asszony! - - És
Ők ezt tudák! ezt ők is jól tudák!
Mégis vasas marokkal körmölének a pók-
Hálóba. - Meg fogok tán nemsokára
Nektek fizetni, jó név gyilkolói!
Egész szegény nemzetségem megölt
Nevébe kívánok majd számadást.
Oh, semmi sincsen oly gyalázatos,
Mint visszaélni az asszonyi gyengeséggel!
Az alkotónak szentségébe be-
Törés ez - és kigúnyolása, hogy
A legcsekélyebb férgecskének is
Teremte oltalom-fegyvert, csupán
Az asszonyállatról felejtkezett el.

TIBORC *(a zuglyában térdre esik).*
Uram, bocsásd meg, mert nem tudja, mit
Beszél! Tudod, hogy ájtatos vala
Mindég: ha tán asszonyt nem ismert volna, úgy
Ő angyal is lett volna földeden!

GERTRUDIS *(jön Melindával)*
Itt van.

BÁNK *(elfásulva).*
Melinda!

MELINDA
Kösd be fejem
Bánk! *(felkiáltva)* Gyermekem!

GERTRUDIS
Nagyúr! add vissza azt
Anyjának -

BÁNK
Anyjának?

MELINDA
Hol van Soma?

BÁNK
Biztos helyen.

MELINDA
Megölted?

GERTRUDIS

Istenem!

BÁNK *(eliszonyodva).*

Hiénaszívet vélni az atyában?!

(Hirtelen kimutat az ablakon.)

Látjátok azt az ősz embert?

GERTRUDIS

Hah! *(Elfordul.)*

MELINDA

Bátyám! -

BÁNK

Tömlöcbe vették.

MELINDA

Kezénél a fiam -

BÁNK

Ott, ott. Az elhanyagló nap nem ad

Oly tiszteletre méltó fényt maga

Körül, mikép ezen öreg fejér

Hajfűrtjein sugárol. Oh királyné,

Tekénts ki, kérlek! nézd, hogyan döcög!

Csak egy tekéntetet! Így megy egy király,

Ki elvetette a királyi pálcát,

Mivelhogy azt becsébe nyomorúlnak

Találta. *(Szemeit törli.)* Mikhál, látod e vizet?!

GERTRUDIS *(bosszús elkeseredéssel).*

Távozzatok!

BÁNK

Jobbágyaid vagyunk.

(Meghajtván magát, elindulnak.)

GERTRUDIS *(Bánkhoz).*

Maradj te!

BÁNK *(falhoz tántorodva).*

Vége, vége már neki!

Tiborc! vezesd hát asszonyod. Soká

Nem kések én is - ugy-é, jó királyném?

Menj, menj, Melinda, ezen becsületes

Paraszttal és ne szégyeld el magad -

Ő Jáderánál egykor igen sokat

Tett - menj csak! a nap elnyugtával az

Örvendezők is elnyúgodnak.

MELINDA *(ki érzéketlenül állván, mellén lévő pántlikáját tépegeti, végre leveti a földre).*

Ei-

Hervadnak a menyegzőben - kiholt az

Atyaátok - oh Bánk, látlak-é megént?

BÁNK *(szorúlva).*

Megént.

MELINDA

Igen - megént! Mély síromon

Túl a halál szép halvány angyala

Meg fog mutatni megént.

(Gertrudishoz féleszelősködéssel.)

Nevetsz te kis

Ártatlan? Oh vesd le koszorúdat! az
Öröm csak egy pillanatnak születtje
S anyjával együtt meghal. Élj! Az isten
Bocsássa meg, mit oly istentelen
Cselekedtetek vélem. Nem volt italtok
Méreg, de elszáritá lelkemet. -
Bánk, jöjj hamar!

BÁNK *(öleli)*.

Köszönts helyettem ősi
Váram - vezessen békével szerelmem!
Siess Tiborc!

MELINDA *(rebegve ténfereg kifelé)*.

Bánk jöjj hamar! csak egy-
két nyíllövésnyi - jöjj hamar.

TIBORC *(elvezetvén, az égre tekint)*.

Hamar!

HETEDIK JELENET

GERTRUDIS *(szünet után)*.

Bánk itt maradt?

BÁNK

Igen.

GERTRUDIS

A megsértett vagy a

Sértő?

BÁNK

Igen vagy nem, csak egyre megy.

GERTRUDIS

Adj számot -

BÁNK

Én?

GERTRUDIS

Te mint egy éjjeli

Tolvaj jövel foglalatosságaidból

Az udvarunkba vissza. Illik ez?

BÁNK

Nem.

GERTRUDIS

Te rangodat, sőt önnön rangomat

Megmocskolád - hát ez illik-e?

BÁNK

Nem.

GERTRUDIS

Leventa! egy ártatlanságot el-

Zárván, gyalázatba kevertél - becsület-

É ez?

BÁNK

Nem. Óh az én becsületem
Melinda elbúcsúzásával el-
Búcsúza; Mihál bánnal és fiammal
Elzárattott: ha még mi megmaradt,
Ezernyi sok szegény között hazámban
Felosztva van - minek az is?!

GERTRUDIS *(méltósággal)*.

De tőrtesd

Magad!

BÁNK

A becsületes kínoztatik.
Megostoroztatik, kipörkölik
Szemeit, s midőn minden kitelhető
Csapást kiállt, akkor török kerékbe;
És így, ha későn is, megismeri,
Hogy ugyan becsületeset kell játszani,
De valóba' lenni mégis oktalanság.
Minő dicső ellenben becstelennek
A sorsa, csak hogy tudja a közönség
Jó véleményét meghódítani.
Akkoron azonban, hogy a becsület ál-
Orcája mellett büntetetlen el-
Követhet undokságokat, vakon
A hír legemberebbnek szenteli -
Fő hivatalra lép; ottan rabol
Mindent el a szegény bohóktól, ahol
Akarja; minden emberek vele
Óhajtnak egybeköttetésbe lenni;
Gazdag s hatalmas léte barátinak
Lehet javokra; sőt a mennyet is
Gyakorta úgy megnyerheti
Részére, gazdagságából kitelő
Több áldozattal, hogy sokkal becsesebb
Lesz még előtte, mint az a szegény
Becsületes, ki semmit sem tud adni.

GERTRUDIS

Istentelen! Távozz!

BÁNK *(közelebb lép)*.

Nem. Avagy azt

Hiszed, hogy nem maradtam volna itt
Parancsolásod nélkül? Meglehet - *(magában)*
Tán nem maradtam volna mégis itt! -
Nagyasszonyom! Melinda helyett köszönni kell!

GERTRUDIS

Jobbágy!

BÁNK

Nem úgy van, asszonyom! - Én urad
S bírád vagyok; míg a király oda
Lészen, királyod is vagyok -

GERTRUDIS *(a csengetyűhöz akar nyúlni)*.

BÁNK *(elkapja s zsebébe teszi)*.

GERTRUDIS

Udvor...

BÁNK (*kardját félig kirántva*).

Egy

Szót! - Ül le! - hasztalan kiáltsz te most,
Mert nem szabad bejönni senkinek
Is; úgy parancsolá Bánk bán, Magyar-
Ország királya.

GERTRUDIS

Bánk!

BÁNK

Bejártam az

Országot és mindenfelé csak az
Elbúsulást találtam. Udvarod'
Átkozza minden és hazádfiit. -
Szerette jó királyunk, Endre! hogy
Fogod találni népedet? Polyák-
Országot elnyered, s tán a magyart
Veszted helyette el! - Midőn te leg-
Először, asszonyom, hazánkba jöttetek,
A békességnek édes istene
Pannóniára monda akkoron
Egy átkot, és a romlás angyala
Mormogta rá az áment.

GERTRUDIS

Ember! azt

Mondom, ne törj túl a korlátidon!

BÁNK

Egy szájjal, egy lélekkel azt kiáltá
Minden magyar hozzám: „Ez egynehány
Keserves esztendő alatt magyar
Törvényeink magyar hazánkon úgy
Fityegnek, amiképpen egy pelengér-
Oszlopra állította mocskos tettinek
Táblája.”

GERTRUDIS

Oh hazug! miért nem úgy szól

A hír tehát?

BÁNK

A hír csak esztelen

Kongás, - ha a hordó üres, leginkább
Kong; mégis - a hír a királyi szék
Fő Bélje; ennek oltárára kész a
Magyar lerakni mindenét; való,
Hogy azt is a dicső udvornikid
Emésztk el; de hangzik is az ország
Négy része, megdicsértetésitől
A bőkezű adakozónak -

GERTRUDIS (*elbámolván*).

Talán úgy?

BÁNK

Vak voltam én is udvarodban; de
Már látok. Egykor egy öreg paraszt

Akadt előmbe - szárazon evé
A megpenészedett kenyért. - Igaz s hív
Szolgája volt hazánknak, mondja, negyven
Eszteideig: de nyugalomra ment.
Miért? helyet kellett csinálni egy
Hazádfiának - *(össze csapja kezeit)*.

Istenem, Istenem!

Egy tiszteletre méltó ősz kezébe, negyven
Eszteideig való szolgálatért,
Száraz kenyért nyújtasz magyar hazám? -
Túrt a szegény. - Végtere egy követ
Hírül hozá, hogy itt mik esnek. Ál-
Köntösben visszajöttem és találtam - *(nyögve)*
Oh többet is, mintsem reménylheték!
Azt, büszke lélek, fel nem érted ésszel,
Hogy gyermekem' miért adám amaz
Öregnek? Asszonyom! Ha útam innen
Hóhér kezébe vinne engemet? - -

GERTRUDIS *(elsárgulva támaszkodik az asztalra)*.

BÁNK

Ugyan ne gondoskodjon egy eszes
Atya, gyermekéről? -

GERTRUDIS *(székébe rogyik)*.

Bánk! mit akarsz velem?

BÁNK

Te engemet magadhoz hívatál,
Szikrát okádó vérem éktelen
Dühében. Itt előszobádba láttam
Mikhált gyalázatán kesergeni -
Oh, egy tekintet, mely az ördögöt
Magát is arra bírta volna, hogy
Egy megszorúlt szentet segíteni
Siessen. Így - od'adtam a fiam; mert
Tudom, hogy ő előbb saját kezével
Megfojtja kedves húga gyermekét,
Mintsem, hogy azt csak tőle elvegyék is.

GERTRUDIS

Itt is talán hibáztam még?

BÁNK

Neked

Csak egy szavadba kerülne, mégis a hit-
Szegést előbbvalónak gondolád -
Neked csak egy kicsiny reményt vala
Szükség hazudnod - egy csekély ígéret
A zendülést elnyomhatná; de az
Erőszakos rimánkodás szokatlan
Nálad. Te híveidnek a porig
Alázatosakat véled, kik úgy
Mosolyganak, mikép parancsolod.
Nem látod azt, hogy többnyire a saját
Hasznokra egy kalitkát építettek
A büszkeségeden, hízalkeződéssel,
Hol elveszel.

GERTRUDIS

Ha úgy találna lenni!

BÁNK

Azt képzeléd, hogy isten vagy, mivel
Letérdepeltek híveid, midőn
A láncokat reád rakták. Magyar
Nem volt neked soha embered, mivel
Hallatlan Endre idejéig az még,
Hogy a teremtőjét kivéve, más előtt
Is térdre essen egy magyar.

GERTRUDIS

Ha a

Királynak hitvese nem nyer is
Alattvalójától becsületes maga-
Viseletet - add meg azt, leventa, egy
Asszony személynek!

BÁNK

Aki nem érdemes,

Hogy a szerette jó királyom áldott
Szívét kezében tartsa; aki lábat
Ád a bujálkodónak, és tovább
Az áldozatra így tekint le - ő,
Holott nem érdemes, hogy a saru-
Szíját megoldja; mert kenőcsli testét
Lelkét - -

GERTRUDIS (*megsértett büszkeségének legnagyobb dühével felugrik*).

Gonosz hazug! ki tette azt? -

Légy átkozott Melindáddal! legyen
Örökre átkozott az a kölyök, kit
Gyalázatombra szült Meránia!

BÁNK

Melinda jó nevét te hagytad az
Udvarnak a nyelvére tenni: légy most
Isten s hitesd el vélek, hogy Melinda
Bánk bánra érdemes: úgy letérdelek,
S imádlak, *én*, kit ők nevetnek.

GERTRUDIS (*keserűen*).

Úgy? -

Csak hadd nevéssenek; hisz a hasonló
Történet életünknek azon szokott
És kedves ízetlenkedésihez
Tartozhat, amely megneveltető -
Már úgy születünk, mint a szegény
Emberbarátink kárán tapsolók;
Hiszen ha hét az utcán hétszer el-
Esett, azon szint' annyiszor kacagjuk
Magunkat el - (*komoran néz Bánkra*)

S a szánás akkoron

Jön csak, midőn látjuk, hogy egyike
Többé felállni nem tud.

BÁNK

Szörnyeteg! kész

Lennél te is kacagni? -

GERTRUDIS *(kiált).*

Emberek!

OTTÓ *(az oldalszobából jön).*

Néném! Az istenért! - *(megijedve).*

Bánk bán!

(Visszaszalad s becsapja maga után az ajtót.)

BÁNK *(hasztalan igyekezvén a bezárt ajtón utána rontani.)*

Ha, fattyú!

Hogy e dühösség, mely a testemet

Emészti, százezer mértékbe fussa

El lelkedet! hogy a kín, a maga

Egész minéműségében, csekélység

Legyen tulajdon kínaire nézve! -

Az ételednél undorodásba jöjj

És férgesedjen az italod - gyötörjön

Éhséged annyira, hogy a sírból a

Halottakat kívánd kirágni! El-

Csúfíttatott árnyékom mindenütt

Kövessen és véresen álljon ott,

Ahol lefekszel, ott ahol felébresz!

Örökre átkozott légy, átkozott!

És átkozott a hely, melyben születél!

GERTRUDIS *(Ottó megjelenésével undorodva rogyott székébe, majd az ablakhoz szalad; végre használni akarván az alkalmatosságot, el akar sietni; de Bánk utolsó szavára, mint egy tigris, nekidühödve, tört kap, és Bánkba akarja ütni).*

Hitvány, ne bántsд hazámat!

BÁNK

Én? - Kerítő!

(Megfordulván, kitekeri kezéből a gyilkot.)

GERTRUDIS *(sikoltva fut az asztalig).*

BÁNK *(utoléri és agyonszurdálja).*

Sziszegj - sziszegj, kígyó! te itt maradtál.

GERTRUDIS *(lerogy).*

Ah!

BÁNK *(merően áll, reszketve egyenesíti ki ujjait - a tőr kiesik kezéből, melynek zördülésére felijed).*

Vége! volt - nincs; de ne tapsolj, hazám -

Ni! - reszket a bosszúálló -

(Kívül zörgés s több kiáltás.)

Hamar!

BÁNK *(megijedve néz az ablak felé ki).*

Örvendj becsületem, lemosta mocskod'

A vérkeresztség - oh Melinda! - ki!

Ki! a tető mindjárt reám szakad. *(Elváncorog.)*

GERTRUDIS *(fel akar emelkedni).*

Meghalni - nem királyi széken - ah!

NYOLCADIK JELENET

MYSKA BÁN *(még kívül kiált).*

Mentsd meg magad királyné! Pártütés!
Ezt mondta a haldokló. *(Bejön.)* Istenem
Késő!

GERTRUDIS

Nem érdemeltem - gyermekek -
Hol vannak a gyermekeim? - még ne is
Láthassam őket? - Endre - gyermekek -

MYSKA *(kezei közé szorított süvegét az ég felé emelvén).*

Uram teremtőm! hallatlan Magyar-
Országban ily eset!

GERTRUDIS

Ottó!
(Kívül lárma, verekedés.)

MYSKA

Zendülés!

OTTÓ *(berohan).*

Gertrudis - oltalmazz, megölnek! Oh jaj!
(Ordítva rogy mellé, midőn meglátja.)
Gertrudis!

GERTRUDIS *(elfordított ábrázatát a földhöz nyomja).*

Ottó! Ottó! gyilkosom!

MYSKA

Ottó?

OTTÓ

Nem az! nem az!

MYSKA

Nagy királyné!
Igy kell kimúlnod -?

GERTRUDIS

Igy - ártatlanul...
(Meghal.)

PETUR BÁN *(kívül).*

Az egész nemzet kiirtsátok!

MYSKA

Mit? az
Egész nemzet? hol vannak a király-
Fiak? - Velem légy, istenem! segíts! -
Azoknak élni kell! - megmenteni -
Meg kell, kik egykor királyai
Lesznek fiainak, unokáimnak is! *(Elsiet.)*

OTTÓ

Vígy magaddal, Gertrud! - Biberach!
Mért nem követtelek?
(El akar szaladni; de szembejönnek Petur bán, Simon bán, békételemek.)

KILENCEDIK JELENET

PETUR

Megállj -!

OTTÓ (*visszaszalad s Gertrudisra borul*).

Segíts!

SIMON

Én nem megyek tovább! hol van Melinda?

PETUR (*Erősen fújva, néz Gertrudisra*).

Elég is. Itt hever már; s a dühös

Tenger magát örömmel engedi

Egy kis gödörbe elszorítani,

Csak ottan is zúzhassa a hajókat.

(*Ottót megragadván, felrántja, s egy békételenhez lódítja.*)

Fel innen, ördög! úgyis számtalanszor

Térdeple sírva itt az emberi

Szeretet; de senki sem nyitott neki

Ajtót! Keresztények valának ők,

Kik csak tanúlságul szemlélték az

Imádatott keresztre - látni, hogy

Ők is mikép feszegethessék az embert,

Először elrabolván mindenét.

(*Kívül kürtölés, lárma.*)

SIMON

Mi az?

SOLOM MESTER (*kívül*).

Ti csillapítsátok!

OTTÓ (*kiáltva*).

Szabadság!

PETUR

Kínokra hurcoljátok!

OTTÓ (*kétségbeesve, midőn vinni akarják*).

Oh, hogy oly

Irtóztató legyen majd sorsotok

Egykor - legyen bár akkor, amikor -

Hogy a meráni csontokat siratva

A földből is kaparjátok ki s mint-

Megannyi szent ereklyét légyetek

Imádni kénytelenek - s hogy minden el-

Szánt törekvéstek önvédelmetekre

Olyan siker nélkül való legyen,

Mint kínozásom után esenkedéstek.

(*A Bánk által elejtett törst felkapja, s magába akarja ütni.*)

PETUR (*elkapván tőle kiteként*).

Vágjátok össze! - - A királyi nép!

SOLOM (*berohan katonákkal*).

Alattomos királyi gyilkosok! (*Viaskodás.*)

PETUR

Hazudsz, hazudsz, istentelen gyerek!

Sohasem alattomos a magyar.

OTTÓ

Szabadság!

Gertrudis engedj meg - hisz elűz Magyar-
Ország! (*Elszalad.*)

PETUR (*kivágván magát kiált a társainak.*
Kövessetek!

SOLOM (*dühösen utána fut, kiáltván a katonáknak.*
Kövessetek!

Függöny

ÖTÖDIK SZAKASZ

*A királyi nagy palota, melyből hátul a középben egy nagy bolthajtás
egy másik szálára vezet, mely eleintén földig érő fekete kárpittal
el van fedve. Udvornikok, nép, majd a király több zászlósurakkal,
Izidóra, asszonyok. Mind gyászban.*

ELSŐ JELENET

UDVORNIK

A népet immár tartóztatni nem
Lehet a halottnézéstől. A király, azt
Mondják, hogy a lováról is lefordult -
De sérelem nélkül mégis. Egyéb-
Íránt, barátim, a vén Myska bán
Legtöbbre ment; mert elnyeré Zalában
Zelevelge jószágot, fiastól együtt.
Hm! mintha más szintűgy megmenteni
Nem tudta volna a királyfiakat.

*(Kívül lassú zúgás hallik: a király! a király! a bolthajtás kárpitjai
kétfelé nyílnak, melyeket végig két udvornikok tartanak. Látszik,
miképpen Gertrudis királyi pompával nagy emeleten egy koporsóban
fekszik. Mellette az epekedő Izidóra a királyfiakkal. Az emelet
lépcsőin körül az udvari asszonyok. A király az emeleten állván,
egy ideig csendes magaalávetésével a sorsnak, összekulcsolva kezét,
néz a halottra.)*

UDVORNIK (*lassan a többiekhez.*)

Szánom szegény királyunkat -

*(Király meghallja. Egy nehéz sóhajtással magát hidegségre erőlteti.
Már lejött a lépcsőkön, midőn gyermekeit utána indulni észreveszi.
Szívrehatóan öleli egybe mind a hármat..)*

IZIDÓRA

Csak azt

Tudnám, ki volt azon gonosztevő! Oh
Mert kész lehetnék e fájdalmaimban
Öngyilkosommá lenni! - Ah igaz,
Hogy a királyné kedves nem vala;
De ezt ugyan mégis nem érdemelte!

*(Király, ki ezalatt gyermekeit magától elhárítván, azok Izidórához
visszamentek, most elfogódva kijön előre. Néhány zászlós urak
követik.)*

UDVORNIK (*magok közt.*)

Sír a király.

KIRÁLY *(hirtelen közikbe tekint).*

Ki mondta azt? - Nem úgy van.

Csak víz - *(tenyerével eltakarja).*

UDVORNIK *(tartózkodva közelít hozzá).*

Királyom, miért takartad el?

KIRÁLY

Mert nem szabad.

UDVORNIK

Dehogyanem!

KIRÁLY

Én király

Vagyok.

UDVORNIK

De ember is -

KIRÁLY

Érzem - Egy királynak

Kell látni minden könnyeket: magának

Könnyezni nem szabad.

UDVORNIK

Ne kéne bár!

KIRÁLY

Ó Isten. Istenit kívánva néz

Reája minden. Éppen akkor sírhat egy

Szegény, midőn királya; s a király

Nem látja azt meg a könnyek miatt. -

Gertrudis! így kellett találni meg!

(Székbe váncorog s lebókol.)

MÁSODIK JELENET

SOLOM MESTER *(bejön, mélyen meghajtván magát,
egy véres kardot tesz a király lábaihoz).*

Engesztelődjél sorsoddal királyom!

Elérte bosszúálló fegyvered

Karom által a gyilkost.

KIRÁLY

Ifjú vitéz!

IZIDÓRA *(égre vetett szemekkel).*

Oh nyújts borostyánt bosszúlónk fejére!

SOLOM

Királyom azt parancsolá: siessek

Előre, mint győzedelmes érkezése hír-

Mondója. Tűzben s vérben leltem itt

Mindent. Atyám is a királyfiakkal

Futott előmbe: alig küldhettem el

Egy biztos ember által őket. Az

Apám kiáltá vissza még: „Megölték

Nagyasszonyunkat, és ártatlanul”.

Tüstént rohantam fel, s a gyilkos Ottó

Hercegre mondta épp a halált.

KIRÁLY

Ottó! tehát még ő is?

SOLOM

Elfutott;

De nem tudom hová. A zendítők
Kitörtek. Én nyomokban voltam a
Legényeimmel és körülvevők egy
Házat - meg is jutalmaztam: azon
Vason Petur bán vére gőzölög.

KIRÁLY

Petur?

UDVORNIKOK *(lassú zúgással viszonzák).*

Petur.

SOLOM

Királynénk asztalán ezen

Levelet találtam, hogy jövök.

(Király mohón elkapja a levelet, de halkán adja azt egy zászlósúrnak.)

ELSŐ ZÁSZLÓSÚR *(olvassa).*

„Glogonca:

1213. Kilencedik hava 20-án, mint Sz.-Lestár napján.

Áldás s szerencse néked nagy királyné!

Országod alsó részei nemsokára

Inkább mutatnak egy kovácműhelyt,

Hol vízre lesz csak szükség a tüzet

Öntözni, melyben most a kardokat

Edzik. Nagyasszonyom! vegyen Kegyelmed

Kormányozásban más szabásokat -

Itt pártütéstől félhetünk. - Igaz

Ember tanácsol -

Pontió di Cruce,

Templomvitézitek nagymestere,

S jóvoltotokból itt az illirok

Között királyi helytartótok.”

KIRÁLY

Úgy van!

ZÁSZLÓSÚR

Mi van úgy, királyom?

KIRÁLY

Ő hibás; hiszen

Másképp nem ölte volna meg magyar.

SOLOM

Az istenemre akit imádok; ősz

Atyám fejére esküszöm - magyarról

El nem hiszem, mert az előbb a világ

Láttára tenné, mint alattomosan.

KIRÁLY

Remény! remény! becsületes hazug,

Mely egy ígéretet sem teljesítesz,

És végre gúnyolódva hagysz el ott,

Ahol csak egy-két könnyet tudhatunk

Hullatni éktelen kárunkon.-

SOLOM

Engedj!
(*Elsiet, majd bevezeti Simon bánt.*)

HARMADIK JELENET

SOLOM

Ez itt az öszveesküdtek közül
Egy. - Lásd, mitévő léssz. (*Hátra áll.*)

KIRÁLY

Háláadatlan.

SIMON (*kard nélkül, szomorúan*).

De hátha mégis.

KIRÁLY

Látod ott!

SIMON (*megilletődve néz a halottra, azután fejével int*).

Igen.

KIRÁLY

Minden tökéletességgel ruházta
Fel őtet a természet, - benne csak
A halhatatlanság hibája: itt
Kétségbe lévén, azt irigyelétek,

SIMON

Mi? Uram király!

ZÁSZLÓSÚR

Petur.

SIMON

Petur? esküszöm,

Hogy nem Petur bán ölte meg a királynét.

ZÁSZLÓSÚR

Pártos.

SIMON

Talán az sem vagyok -

ZÁSZLÓSÚR

Miért

Vagy elfogatva? -

SIMON

Az való! de én

Csak a folyó szerént úsztam. Petur bán
Gyűlölte a királynét, s mégis, a-
Midőn öreg bátyám rimánkodék,
Hogy vározzanak csak addig, amíg
Ő a királynéval beszélzene -
Meg tette még azt is Petur; de egy
Kevés időre Mikhált láttuk a
Tömlőcbe kísértetni - melyre az
Egész gyülekezet összeháborodva
Rontott ki, s megszabadítá.

KIRÁLY

S a királynét?

SIMON

Már halva leltük -

KIRÁLY

És Ottó?

SIMON

Petur bán

Halált kiálta a fejére. Ez
Ifjú vitéz betört ránk és meg-
Mentette. - Majd Peturtól elszakadtam, -
Mentemben egy fedél alatt nyögést
Hallottam: éppen az volt ez, kinél
Nagyasszonyunk (mint e polgár maga
Vallá ki) hétezer márk aranyat el-
Tett bérbe. Ottó azt erőszakosan
Ragadta tőle el; magát pediglen egy
Halált-hozott sebbel jutalmazá.

KIRÁLY

Gertrudis! - Ottó -

SIMON

Hogy Peturt veszély

Közt lenni hallám, védelmére mentem;
És e vitéz ifjú ott elfogott - -

KIRÁLY

Háládatlanok! ne szóljatok!
Miért akartok már megfosztani
A holtakért való bánattól is? -
Vigyétek el!

NEGYEDIK JELENET

Mikhál bán a kis Somával jön

MIKHÁL

Király - - Uram - -

KIRÁLY

Te is?

MIKHÁL

A jó nevében összerontatott
Ősz én vagyok. Hogy ezt meg kelle érnem! - -
Ha egykor ősz hajad leszen, fogod
Érezni, hogy minő keserves annak
Megmocskolása. - A mohádik el-
Vették szerencsém, nyúgalmam, fiam. -
Azt gondolám, hogy mindenem: nem! én
Még nem valék szegény, Gertrudis azzá
Tett.

KIRÁLY

Mit beszélsz?

MIKHÁL

Késő vénség fehérlik

Fejemen - mocsok nem volt rajtam soha
Más, mint kiontott vére a haza
És szent igazság ellenséginek;
Most mint közönséges tolvaj vitettem

Tömlöcbe, és a külső nemzetet
Anélkül is megútált nép szeméttel
Dobála. Ezt Gertrudisod tevé,
Mert nem akarám testvéretem megölni.

SIMON

Érettem ennyit -

MIKHÁL *(elragadtatva)*.

Fiamért annyit! oh

Simon, hogyan felejthetném el azt? *(Öleli.)*

KIRÁLY *(magában küszködve)*.

Utálatos beszédek! lopjatok

Csak a szememből minden könnyeket

Ki, melyek oly édesen törlik a

Fájdalmamat szívemből el. Miért

Kell félelemnek a bánat helyére

Férkezni? meg volnék rabolva? meg?...

Oh félre! félre! a nyájas halott,

Mely fekszik oly víg ábrázattal ott

Nem törhető ki azt a támasztot,

Melyhez királya úgy ragaszkodott. *(Fenn.)*

Vigyétek el! vigyétek el! hazudnak!

MIKHÁL

Igen! megyünk. - Állandóság, öcsém,

Nincs e világon. Átok fekszik a

Bojóthi Mortundorf fajon! - Minek-

Előtte mennék: király! ne ez!

(Somát elébe vezeti.)

Melinda gyermeke. Atyja adá ide;

Csak Endre az, kinek kezére bízni

Bátorkodok. *(Megöleli a gyermeket.)*

Ha az anyád kérdezi,

Hogy hol vagyon Mikhál? mondd meg, hogy ő

Simonnal elment számkivetésbe. Élj.

(El akarnak.)

ÖTÖDIK JELENET

BÁNK BÁN *(egész elszánással belép)*.

Hová? *(meglátva Somát, a király mellől elkapja)*.

Szerencsétlen, mi vitt ide?

UDVORNIKOK *(dümmögik)*.

Bánk!

BÁNK

Gyermekem! Szerette gyermekem!

(Körülnézi magát)

Mi bennem ilyen bámulásra méltó?

Zavart eszem? Nem. Borzadó hajam?

Király! Magyarság! Jól emlékezem,

Hogy atyja vétke végett egykor a

Kis Béla elvesztette két szemét -

MIKHÁL *(hirtelen magához kapván Somát, mind a két kezével elébe szorítja).*

Gyermek! *(Mind zúgnak.)*

BÁNK

Király! Gertrúdisod koporsó-
Aljára vágom a hatalom jelét -
(Nyakláncát odaveti.)
Ott van. Vereslik is még vére rajta.
(Nagy zúgás van.)

IZIDÓRA *(bosszút szomjúhozásának elaludt reményével a testre hanyatlik).*

Oh!

KIRÁLY *(elfedett ábrázattal az asztalra borul s onnét egy nehéz sőhajtással székébe sikamlík.)*

BÁNK

Vége - !! -

MIKHÁL

Meg van a bojóthi faj
Átkozva - eltört végistápjá is!

BÁNK

Szükségtelen beszélni tetteit:
Felért az égre a sanyargatott
Nép jajgatása s el kellett neki
Akármiképp is esni, hogy hazánk
Ne essen el polgári háborúban!

KIRÁLY

Polgári háborúban! -

BÁNK

Zendülés

Lappanga mindenütt, s csak ő vala
A gyűlöletnek tárgya; a legelső
Magyar, ki hazáját kedveli,
Megtette volna rajta áldozatját.

KIRÁLY

Magyar?

BÁNK

Vagy azt hiszed, hogy az engedi,
Mint egy kifestett kép, magát néhány
Szoros vonás közé szorítani?
Nagy volt az a hatalom, melyet kezembe
Tettél le. Itt dörgött markomban egy
Ország felébe mért ménköcsomó;
S mégis kezét csókoltam volna a
Gyilkosnak, aki véretem megölte,
Csak azért, mivelhogy gyűrűjére egy
Rangbéli címer volt felmetszve?

KIRÁLY

Gyilkos?

BÁNK

Az. Több. Ha tízszer, harmincszor megölt,
Ha kincsemet rabolta el, ha széjjel-
Szaggatta gyermekeimet, feleségemet -
Még tán megengedhettem volna; de
Ő jó nevét ölé meg nemzetemnek

Rút öccse által s a feláldozott
Becsületet kiűzte udvarából.

KIRÁLY

Hallgass! (*Magába küszködve.*)
Ez a győzedelmi pompa, mely
Galiciából jöttömet fogadja?
Reszketni kell Endrének hitvese
Holtteste mellett önmagyarjítól!
Gertrudis, ennyit érdemeltem én,
Hogy győzedelmes jöttem ünnepén
Romlásodat könnyeznem sem lehet!? - -
(*Nagyon.*)
Vigyétek el míg el nem érkezik
Bírāja!

BÁNK

Az te nem lehetsz, szerette
Királyom! Árpád és Bor vére közt
Folyó dologban bíró csak Magyar-
Ország lehet. Jobban be van neved
Mocskolva, mint az enyém. (*Kimutat az ablakon.*)
Nézd azt! amott
Hurcoltatik Petur bán és egész
Háznépe lófarkon. S azt kurjogatják,
Hogy: éljen a király!

KIRÁLY (*az ablakhoz akar, de véletlen Solomon akadnak meg szemei.*)

SOLOM

Uram király!

Ezt, istenemre mondom, nem tevém. (*Elsiet.*)

BÁNK

Azok tevék ezt, akiket te külső
Földekről országodba csődítél,
Mint pártosok feje és nagyasszonyunk
Gyilkosa úgy ölettetett le, és
Midőn alig mozogva ott hevert,
Házára törtek ismét és nevedben
A gyilkolásért e bosszút veszik:
Holott csak én öltem meg a királynét!

KIRÁLY (*maga eleibe néz.*)

Még azt akarják, hogy kivessem itt
A kedvesért való fájdalmamat
Szívemből és egy pártoson kesergjek! -

BÁNK

Midőn te bátyád, Elmerik király
Ellen kikelvén, Kheene-várban el-
Zárattatál; jut-é eszedbe még,
Mit szenvedett ő érted? és ezen
Egész az örülésig téged kedvelő
Ember hideg gyanúból veszi el
Irtóztatólag éltét s házanépét:
Pedig én, csak én öltem meg a királynét!

SOLOM (*visszajön.*)

Késő! kiszenvedett már - gyermekit
Kérdezte. Egy átkot nyögött ki még

Nagyasszonyunkra és az alattomos
Gyilkosra; téged áldott csak királyom
És a hazát - nem hallá többet egy
Szavunkat is - lelkét kiadta ott.

KIRÁLY

Tépjétek el csak mind mellőlem azt,
Amelyhez a sors édesen ragaszt -
Tépjétek! én is embernek születtem.

BÁNK

Petur engem átkozott alattomos
Gyilkosnak -

MIKHÁL

És a nagyasszonyt.

SIMON *(magában felsóhajtva).*

Petur! -

KIRÁLY

Nincs senki a jelenvaló leventák
Közül, ki e szennyet nagyasszonyán
Nem undorodna hagyni?... senki sincs?

MIND *(gondolkodva szegzik le szeméiket).*

BÁNK

Petur engem átkozott alattomos
Gyilkosnak - ámde őt is átkozá!

KIRÁLY

Nincs senki a jelenvaló leventák
Közül, midőn Árpád s Bor vére közt
Folyó dologban bíró csak Magyar-
Ország lehet? hiszen úgy szerettelek
Titeket szünetlen, mint szintén magam.
Minden javam tinektek engedém,
Királyi székem koldussá tevém -
Azt hittem: a jobbágnak csak legyen;
Ugy addig a király se lesz szegény!
Szegény, szegény király! be megcsalatkozá!
(Könnyes szemekkel elfordul.)

IZIDÓRA *(sírva fakad s kitakarja Gertrudist).*

Nézzétek e halottnak arculatját:
Hol itten egy hamis vonás? hol itten
A gyáva lelkiismeret nyoma?
Ezen szelid arcával hagyja el
Az öszvebékült ellenségeket
A békitő vitéz - ezen mosolygó
Vidám ajakkal vál el egy zarándok
A jótevőtől s ezen vonással
Megy vissza egy eltévelyedettnek a
Vezére kedves kunyhójába - s egy
Se volna?

KIRÁLY *(magában).*

Nincs, egy sincs. Jobban remeg
Előtte minden, mint előttem. - Endre!
Te gyenge Endre!
(Egy kardot kap.)

Magyarok! Második

Endrét tehát lássátok vívni meg-
Holt hitvesének jónevére.
(*Bánkhoz.*) Állj ki!

BÁNK

Királyom! én veled nem harcolok!
Szent vagy te énelőttem - Istenem,
S hazám után a legszentebb.
(*Kardját leoldván, elébe teszi.*)
Megölhetsz.

SOLOM (*tisztelettel előlép.*)

Tehát velem.

KIRÁLY

Fiam!

IZIDÓRA

Segítsd vitézedet,

Elköltözött! -

BÁNK (*merően nézi.*)

Kedves fiú, miért

Akarod fejed bezúzni egy gonosz
Asszony miatt? Szánd e tüzet hazánknak.
Kétségbe kéne esnem, hogy egy
Meráni asszonyért hasítanék
Ilyen nemes szívet ketté. Eredj!

SOLOM

„Ártatlan” ezt nyögé utolszór az
Elhunyt szerencsétlen, hallotta ezt ősz
Atyám - az ő szavára megvívok.
Gyerünk!

BÁNK

Gyerünk szegény buzgólkodó!

(*Kiindulnak.*)

MYSKA BÁN (*sietve jön.*)

Fiam hová?

SOLOM

Megvívni a nagyúrral!

Nagyasszonyunk haláláért.

MYSKA

Megállj!

Az orozva-gyilkoló hát ő?

BÁNK

Orozva?!

MYSKA

Igen; mivelhogy a nagyasszonyunk
Ártatlan.

KIRÁLY

Az?!

MYSKA

Semmit sem is tudott

Ottónak ízetlenkedéseiről.
Meghittje Biberach, ki a saját
Házamban holt meg, azt vallotta. Ő
Hörgése közt tévé az újjait
Keresztre és lelkét kiadta e
Végszóval: „Esküszöm hogy a királyné

Ártatlan!” - Ő mindent tudott - bizony
Mindent tudott! az ördög is igazat
Mondana halála óráján, biztonnyal.

SOLOM

Úgy hát átkozott legyen, ki a nemes
Kardot bemártja egy alattomos
Gyilkosnak a vérébe - *(félre veti)*

KIRÁLY

Oh igaz!
Ártatlan ő! ártatlan áldozat!
Mindent bocsáss meg vérző szív, csak ezt
Ne hagyd magadtól elrabolni.

ZÁSZLÓSÜR

Őrzők!
Vigyétek el fiával együvé!

MIKHÁL

Fiát is? ezt bocsájtani nem fogom.
Király! Király! ne hagyd el e szegény
Árvát: vagy aminő igaz, hogy isten
Van, mintsem ő az ősi szokásnak áldozatja
Legyen - hüvelykemem nyomom feje
Lágyába inkább -

KIRÁLY

Nem - nem áldozott
Le szennyel a nap szent koronám felett.
Ártatlan ő! Király, férj, és atya!

MIKHÁL

Légy atyja hát e gyermeknek, király! -
Magyarok! velem jön számkivetésbe és
Öcsémmel, e szegény kicsi - mindenét
Itthagya nektek, csak az egy életért
Rimánkodik.

KIRÁLY

Nem a tiéd -

MIKHÁL

Enyim,
Melinda s atyja bírta rám: nem is
Adom ki senkinek. Tűz, víz, veszély
És gyilkosok közt is karomon viszem,
És rongyokat s kenyért fogok neki
Koldúlni. Ez szegény, nem vétkezett, mint
Az atyja - ezt fogom kiáltani -
Magyarok! nem ölte ez meg a királynét,
Nem párttűtő ez, mint az atyja; oh,
Engedjete csak egy arasz helyet
Ez árva gyermeknek, hová fejét
Hajthassa - *(zokog)* Kérlek adakozzatok
Ezen kicsiny mártírnak - oh!

KIRÁLY *(mélyen gondolkodván, halkkal szól).*

Vigyétek
Csak félre kissé -

BÁNK *(aki mindedig oszlopmódra állott, földre szegezett szemekkel, most hirtelen felkapja kardját).*

Ki? mit?

ZÁSZLÓSÚR

Hah! kardot

Emelt -

UDVORNIKOK

Királyi-gyilkos! El vele!

(Hirtelen messziről egy pásztori síp szomorúan hallatszik - mind közelebb-közelebb. - Álmétkodás.)

BÁNK *(elcsuklik a karja, reátámaszkodik a kardra, de ez is végre kisikamlik alóla s a földre esik; melynek zördülésére mintegy álomból felébred).*

Mikhál, Simon!

SIMON *(aki földre szegezve szemeit, csak hallgatja).*

Melinda éneke.

BÁNK *(fájdalommal)*

Melinda! - Sírján ezt fuvassam, így

Enyelge sokszor. Oh Melinda! eltűnt

A szép idő - te fúvasd síromon.

KIRÁLY

Gertrúdisén!

(Mintegy magát elfelejtve, siet a holttest felé; de szemébe akad Tiborc).

HATODIK JELENET

Tiborc, ki kevéssel előbb bejött, csak a szegletbe húzza magát.

KIRÁLY

Ki vagy?

BÁNK *(odateként).*

Jaj! ismered te?

Nem ismerem - nem ismerem.

TIBORC *(csak ottmarad).*

Tiborc.

BÁNK

Nem igaz. Tiborc ez nem lehet. Tiborcnak

Becsületesebb ábrázátja volt.

Hol van Melinda?

MIKHÁL és SIMON *(megrémülve).*

Melinda?

TIBORC *(kucsmáját rágja).*

Hol?

BÁNK

Hová

Tetted? ki ott az, akit erre hoznak

Oly lassan? *(Merően néz az ablakon által ki.)*

Oh, hogy egy zivatar le nem

Csavarja szemfedelét képéről! Éktelen

Lakossa a pokolnak, mit gyötörsz?

TIBORC

Ha kénytelen -

BÁNK

Mit? úgy? - Te sírsz? no hála

Istennek, amíg sírnak az ördögök,

Addig talán az emberiség örülhet! *(Ki akar.)*

(Néhány jobbágyak öszveköttöt botokon hoznak egy betakart halottat és a szín hátulja közepén leteszik.)

BÁNK *(visszarezzen s a parasztokat mint esmeretéseket merően nézi).*

IZIDÓRA *(nagy várakozással egy lépcsővel lejjebb jön az emeletről).*

TIBORC *(tipeg topog, nyögdecstel).*

BÁNK *(reszkető kézzel vonván le a szemfödelet - nem hisz a szemeinek és elcsukló inain erősen akar megállani).*

IZIDÓRA *(öröm s fájdalom közt Gertrúdisra borulni visszasiet).*

Melinda!

BÁNK

Oh, felelj te mindenütt

Jelenvaló! ki tette ezt? *(Lerogyik előtte.)*

MIKHÁL és SIMON

Melinda!

(Odafutnak és mögötte térdre esvén, reáborulnak.)

KIRÁLY *(ki azalatt visszament az asztalhoz).*

Ki tette ezt?

TIBORC

Azt kiabálták azok,

Hogy: „éljen Ottó - nénye bosszulója!”

KIRÁLY

Ottó!

TIBORC

„Hogy a határon várja őket

Ottó, jutalmazással.”

KIRÁLY

Mindenütt

Ottó! az akit én olyannyira

Szeretni kénytelen valék, - kiért

Szintén alattvalóim gyűlölésit

Vontam magamra - Ottó! átkozott!

Örökre zárva lesz előtted az

Országom!

BÁNK

Oh, hogy néked is csak egy

Volt életed, te is hogy sebhető

Valál! Hol a könny, amely ennyi kárt

Fel tud olvasztani? Szaggassatok

Homlokotokon sebeket s vért sírjátok;

Letépetett az Istennek remekje.

(Somát, ki anyja fejénél térdel, magához vonja.)

Gyermek! te is sírsz? - könnyű a te könnyed,

Mint egy határtalanságban repülő

Porszem: te kis szegény, hisz nem is

Tudod, mitől fosztottak meg, - nem. Oh

Melinda! serkenj fel; hisz' esmeréd

Te Bánkodat - nem ezt akartam én -

Nem ezt? - siket fül - szem homályosúl -
Hasadj ki szív - (*Fejét a földhöz nyomva görgeti.*)

SIMON

Melinda! nincsen a
Testvéreid számára egy nyögésed? -
Világot érő szép szemed berogy, -
Melled hideg, mint a márvány, - nem éleszt
Többé fel egy jajszó is tégedet!

MIKHÁL

És mégis ez még hátra volt! Ezért
Kellott kifutni a hazánkból? ezt
Még hátra hagyták a mohádik!?
Miért hogy egy mennydörgés nem csapott
Belé fiam gödrébe, hisz' a keservek
Is édesebbek otthon a hazában!

KIRÁLY

Szólj!

TIBORC

Rám parancsolt, hogy vigyem haza.
Kevés idő múltán körülvevék *Bánk*
Házát. Tüzet hánytak mindenfelé.
Nagyúr rokonjait lángok közé
Szórták - alig tudám szerette asszonyom
Testét kimenteni. Még élt akkor egy
Kissé - csak azt mondá: *Bánkomhoz*, és
Én eltökélém, hogy hozzá viszem,
Akárhol is legyen.

BÁNK (*szemei előtt kapkodván*).

Itt - itt - itt a világ.
A könnyek eltakarják azt előlem.
Nincs a teremtésben vesztes, csak én!
Nincs árva más több, csak az én gyermekem!

KIRÁLY (*magába - indulatoskodik*).

Nincs? - - Mostan érzi veszteségemet.
Ő boldog ember! enyhülést szerezhet;
Szabad folyáson úszhat a dühe:
Hallgatni kell nekem - király vagyok.
Fájdalminak lehetne istene;
De ember is lehet ha tetszik: én
Isten vagyok csak lenni kénytelen;
Azonban ember lennem nem szabad. -
Ti, akik oly halványan állotok
Körülöttem - itt, ártatlanul megölt
Szerette hitvesemnek teste mellett
Kérdez királyotok, hogy mit tegyen
Most ő -?

IZIDÓRA

Igazságot, az árván hagyott
Királyfiak nevében.

MYSKA (*halkkal*).

Vannak oly
Esetek, hol a kegyelem irtóztatóbb.

BÁNK

Az ég siket fájdalmaimra -
Vég semmiség az én ítéletem -
Az Isten engem büntetésre nem
Tart érdemesnek; - az angyal, mely jegyezte
Botlásaimnak számát, ily következt
Húzó legelső lépésemkor el-
Rémült dicsó helyén és félrefordult
Könnyes tekintettel törölte ki
Nevemet az élet könyvéből.

KIRÁLY

Csak egy
Szót most - mulandó egy szót: és oda
Ő visszahozhatatlanúl! Megáll
Egy szóra a természetnek folyása.
Atyám halálos ágyadon nyögéd
Még gyermekid fülökbe: „Legnagyobb
Fájdalmatokban is királyi széktek
Előtt jelenjen meg tekintetem,
És intsen emberi uralkodásra.”
*(Nyájasan visszafordul, de Gertrúdis látásán fellobban, midőn
Izidóra a lépcsőkön félig lejött, mintegy könyörögve a királyfiakkal.)*
Ottan hever meggyilkolt hitvesem,
És gyilkolója azon törvényeket
Tapodta, melyek édes tartományimat
Zöldeltetik, Buzogj te meglopattatott
Szív, árva gyermekeid kiáltanak!
Serkenj fel összerontatott igazság;
De én elégtételt veszek. - Vigyétek.
(Merően néz maga elébe.)

TIBORC *(csak egy lépéssel előbbre jön s térdre esik, és rémülve kiált).*

Uram! beteg feleségem s éhező
Öt gyermekim kínos nyögések az
Istennek irgalmáért felmenő
Végső fohászokodat ki fogják
Zavarni a mennyekből, ha megölnöd
Gyámoljokat.

SOLOM *(szánakozva Bánkra mutat).*

Nézd, uram, e csüggedést! - Király,
A büntetés már ennek irgalom.

KIRÁLY *(semmire sem figyelmez).*

Nincs a teremtésben vesztes csak ő -
Nincs árva, úgy mond, csak az ő gyermeke.
Irtóztatóan büntetted, Istenem!
Jól értelek; kivetted a kezemből
Pálcámat; - én imádlak! Így magam
Büntetni nem tudtam - *(magában)* - nem mertem is.
Magyarok! előbb mintsem magyar hazánk -
Előbb esett el méltán a királyné!

IZIDÓRA *(a lépcsőn hagyja a királyfiakat s Gertrúdisra borul).*

Gertrudis! a gyilkos szabad!

MIKHÁL

Szabad!

Szakképesítés-ráépülés: 55 213 01 Hangtárvezető
Szóbeli vizsgatevékenység
A vizsgafeladat megnevezése: Színházi produkció elemzése

BÁNK *(alig érthetőleg).*

Engedd meg illendően eltemettetnem.

SOLOM *mély tisztelettel hajtja meg magát. Mindenik azt követi s kardjaikat a király előtt lerakják).*

KIRÁLY

Magyarok! Igen jól esmérem - szeretnek,

Enyimek! - Hogy ily nemes szívekkel egybe

Férkezni nem tudtál, Gertrúdisom!

(Fel akar sietni a holthoz; de eleibe akadván a lépcsőkön álló gyermekei, azokhoz, általölelve, letérdepel.)

Függöny

VÉGE

MADÁCH IMRE

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA

DRÁMAI KÖLTEMÉNY

ELSŐ SZÍN

(A mennyekben. Az Úr dicsőtől környezetten trónján. Angyalok serege térden. A négy főangyal a trón mellett áll. Nagy fényesség.)

ANGYALOK KARA

Dicsőség a magasban Istenünknek,
Dicsérje őt a föld és a nagy ég,
Ki egy szavával híva létre mindent,
S pillantásától függ ismét a vég.
Ő az erő, tudás, gyönyör egésze,
Részünk csak az árny, mellyet ránk vetett,
Imádjuk őt a végtelen kegyért, hogy
Fényében illy osztályrészt engedett.
Megtetesült az örökös nagy eszme,
Im, a teremtés béfejezve már,
S az Úr mindentől, mit lehelni enged,
Méltó adót szent zsámolyára vár.

AZ ÚR

Be van fejezve a nagy mű, igen.
A gép forog, az alkotó pihen.
Évmillióig eljár tengelyén,
Míg egy kerékfogát ujítani kell.
Fel hát, világim véd-nemtői, fel,
Kezdjétek végtelen pályátokat.
Gyönyörködjem még egyszer bennetek,
Amint elzúgtok lábaim alatt.

(A csillagok védszellemei különböző nagyságú, színű, egyes, kettes csillaggömböket, üstökösöket és ködcsillagokat görgetve rohannak el a trón előtt. Szférák zenéje halkán.)

ANGYALOK KARA

Milyen büszke láng-golyó jó
Önfényében elbizottan,
S egy szerény csillagcsoportnak
Épp ő szolgál öntudatlan. -
Pislog e parányi csillag,
Azt hinnéd, egy gyöngye lámpa,
S mégis millió teremtés

Mérhetetlen nagy világa. -
Két golyó küzd egymás ellen
Összehullni, szétsietni:
S e küzdés a nagyszerű fék,
Pályáján továbbvezetni. -
Mennydörögve zúg amaz le,
Távulnan rettegve nézed:
S kebelében milljó lény lel
Boldogságot, enyhe béket. -
Mily szerény ott - egykor majdan
Csillaga a szerelemnek,
Óvja őt meg ápoló kéz,
Vígaszúl a földi nemnek. -
Ott születendő világok,
Itt enyészők koporsója:
Intő szózat a hiúnak,
Csüggedőnek biztatója. -
Rendzavarva jó amott az
Üstökös rettentő képe:
S ím, az Úr szavát meghallva,
Rend lesz útja ferdesége. -
Jössz te, kedves ifju szellem,
Változó világgömböddel,
Aki gyászt és fénypalástot,
Zöld s fehér mezt váltogatsz fel.
A nagy ég áldása rajtad!
Csak előre csüggedetlen;
Kis határodon nagy eszmék
Fognak lenni küzdelemben.
S bár a szép s rút, a mosoly s könny,
Mint tavasz s tél, kört vesz rajta,
Fénye, árnya léssen együtt:
Az Úr kedve és haragja.

(A csillagok védszellemei elvonultak.)

GÁBOR FŐANGYAL

Ki a végetlen űrt kimérted,
Anyagot alkotván beléje,
Mely a nagyságot s messzeséget
Egyetlen szódra hozta létre:
Hozsána néked, Eszme! *(Leborul.)*

MIHÁLY FŐANGYAL

Ki az örökké változandót,
S a változatlant egyesíted,
Végetlent és időt alkotva,
Egyéneket és nemzedéket:
Hozsána néked, Erő! *(Leborul.)*

RÁFAEL FŐANGYAL

Ki boldogságot árjadoztatsz,
A testet öntudatra hozva,
És bölcseséged részesévé
Egész világot felavatva:
Hozsána néked, Jóság! (*Leborul.*)

(*Szünet*)

AZ ÚR

S te, Lúci fer, hallgatsz, önhitten állsz,
Dicséretemre nem talál sz-e szót,
Vagy nem tetszik tán, amit alkoték?

LUCIFER

S mi tessék rajta? Hogy néhány anyag
Más-más tulajdonokkal felruházva,
Miket előbb, hogysem nyilatkozána,
Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
Vagy, ha igen, másítani nincs erőd,
Néhány golyóba összevissza gyúrva,
Most vonzza, úzi és taszítja egymást,
Néhány féregben öntudatra kél,
Míg minden megtelt, míg minden kihűlt,
És megmarad a semleges salak. -
Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi. -
Te nagy konyhádba helyzed embered,
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt, s magát Istennek képzeli.
De hogyha elfecsérli s rontja majd
A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől? -
Aztán mivégre az egész teremtés?
Dicsőségedre írtál költeményt,
Beléhelyezted egy rossz gépezetbe,
És meg nem únod véges végtelen,
Hogy az a nóta mindig úgy megyen.
Méltó-e ilyen aggastyánhoz e
Játék, melyen csak gyermekszív hevülhet?
Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli
Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözi,
S hiányzik az összhangzó értelem. -

AZ ÚR

Csak hódolat illet meg, nem birálat.

LUCIFER

Nem adhatok mást, csak mi lényegem.
(*Az angyalokra mutatva*)

Dicsér eléggé e hitvány sereg,
És illik is, hogy ők dicsérjenek.
Te szülted őket, mint árnyát a fény,
De mindöröktől fogva élek én.

AZ ÚR

Hah, szemtelen! nem szült-e az anyag,
Hol volt köröd, hol volt erőd előbb?

LUCIFER

Ezt tőled én is szintúgy kérdehetem.

AZ ÚR

Én végtelen időtől tervezem,
S már bennem élt, mi mostan létesült.

LUCIFER

S nem érzéd-é eszméid közt az űrt,
Mely minden létnek gátjaul vala
S teremtni kényszerültél általa?
Lucifer volt e gátnak a neve,
Ki a tagadás ősi szelleme. -
Győztél felettem, mert az végzetem,
Hogy harcaimban bukjam szüntelen,
De új erővel felkeljek megint.
Te anyagot szültél, én tért nyerék,
Az élet mellett ott van a halál,
A boldogságnál a lehangolás,
A féynél árnyék, kétség és remény. -
Ott állok, látod, hol te, mindenütt,
S ki így ösmérlek, még hódoljak-e?

AZ ÚR

Hah, pártos szellem! el előlem, el,
Megsemmíthetnélek, de nem teszem,
Számúzve minden szellemkapcsolatból
Küzdj a salak közt, gyűlölt, idegen.
S rideg magányod fájó érzetében
Gyötörjön a végetlen gondolat:
Hogy hasztalan rázod porláncodat,
Csatád hiú, az Úrnak ellenében.

LUCIFER

Nem úgy, ily könnyen nem löpsz el magadtól,
Mint hitvány eszközt, mely felesleges lett. -
Együtt teremténk: osztályrészemet
Követelem.

AZ ÚR *(gúnyal)*

Legyen, amint kívánod.

Tekints a földre, Éden fái közt
E két sudar fát a kellő közepen
Megátkozom, aztán tiéd legyen.

LUCIFER

Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy,
S egy talpalatnyi föld elég nekem,
Hol a tagadás lábát megveti,
Világodat meg fogja dönteni. *(Indul.)*

ANGYALOK KARA

El Isten színétől, megátkozott,
Hozsán' az Úrnak, ki törvényt hozott. –

MÁSODIK SZÍN

(A paradicsomban. Középen a tudás és az örökélet fái. Ádám és Éva jönnek, különféle állatok szelíd bizalommal környezik őket. Az ég nyílt kapuján dics [glória] sugárzik elő, s angyali karok halk harmóniája hallik. Verőfényes nap.)

ÉVA

Ah, élni, élni: melly édes, mi szép!

ÁDÁM

És úrnak lenni mindenek felett.

ÉVA

Érezni, hogy gondoskodnak felőlünk,
És mindezért csupán hálát rebegnünk
Ahhoz, ki nyújtja mind e kéjeket.

ÁDÁM

A függés, látom, életelv neked. -
Szomjúzom, Éva, nézd, mi csábosan
Néz e gyümölcs ránk.

ÉVA

Majd szakítok egyet.

AZ ÚR SZAVA

Megállj, megállj, egész földet neked
Adám, csak e két fát kerüld, kerüld,
Más szellem óvja csábgyümölcsseit,
S halállal hal meg, aki élvezi. -
Amott piroslik a szőlőgerezd,
Ott enyhe árnyék kínál nyugalommal,
Ragyogó délnek tikkasztó hevében.

ÁDÁM

Csodás parancs, de úgy látszik, komoly.

ÉVA

Mért szebb e két fa, mint más; vagy miért
Épp ez tilalmas?

ÁDÁM

Hát mért kék az ég,
Miért zöld a liget - elég, hogy úgy van. -
Kövessük a szót, jőj utánam, Éva.

(Letelepednek egy lugosban.)

ÉVA

Hajolj keblemre, én meg majd legyezek.

(Nagy szélroham, Lucifer a lombok között megjelenik.)

ÁDÁM

Hah, nő! mi ez, nem hallék még hasonlót.
Miként ha ellenséges idegen
Erő tört volna rajtunk.

ÉVA

Reszketek.
Az égi zengzet is elhallgatott.

ÁDÁM

Itt kebleden, úgy tetszik, hallom azt még.

ÉVA

Én meg, ha ott fenn a dics elborul,
Itt lenn találom azt szemedben, Ádám.
Hol is lelhetném másutt kívüled,
Kit létre is csak hő vágyad hozott,
Mint - fényárjában a fejedelmi nap -
A mindenségben árván hogy ne álljon -
A víz színére festi önmagát
S enyelg vele, örül, hogy társa van,
Nagylelkűen felejtven, hogy csupán
Saját tüzének halvány mása az,
Mely véle együtt semmivé borulna.

ÁDÁM

Ne szólj így, Éva, meg ne szégyeníts.
Mi a hang, hogy ha nincs, ki értené?
Mi a sugár, ha szín nem fogja fel?
Mi volnék én, ha mint visszhang- s virágban,

Benned szebb létre nem feselne létem,
Melyben saját magam szerethetem?

LUCIFER

E lány enyelgést mért is hallgatom? -
Elfordulok, másképp oly szégyen ér még,
Hogy a hideg számító értelem
Megírigylendi a gyermekkedélyt.

(Egy madárka énekelni kezd egy közel ágon.)

ÉVA

Hallgasd csak, Ádám, óh, mondd, érted-é
E kis bohó szerelmes énekét?

ÁDÁM

Én a patak zugását hallgatám,
És azt találom, szintén így dalolt.

ÉVA

Minő csodás összhang ez, kedvesem,
E sokszerű szó és egy értelem. -

LUCIFER

Mit késem ennyit? fel munkára, fel,
Megesküvém vesztőkre, veszniök kell.
S kételkedve állok mégis újra meg,
Nem küzdök-é hiába a tudás,
A nagyravágyás csábos fegyverével
Öellenek, kik közt, mint menhely áll,
Mely lankadástól óvja szívöket,
Emelve a bukót: az érzelem.
De mit töprengek. Az nyer, aki mer.
(Új szélroham. Lucifer a megrettenő emberpár előtt megjelenik. A dics elborul.

Lucifer kacag.)

Mit álmétkodtok? - *(Évához, ki futásnak indul.)*

Óh, megállj, kecses hölgy!

Engedd egy percre, hogy csodáljalak.

(Éva megáll s lassanként felbátorodik.)

(félre) E mintakép milljószor újuland meg.

(fent) Ádám, te félsz?

ÁDÁM

Tőled, hitvány alak?

LUCIFER

(félre) Ez is jó ős a büszke férfinemnek.

(fent) Üdvöz légy, szellem-testvér!

ÁDÁM

 Mondd, ki vagy?
Alulról jössz-e hozzánk, vagy felülről?

LUCIFER

Amint tetszik, nálunk ez egyre megy.

ÁDÁM

Nem tudtam, hogy van ember még kívülünk.

LUCIFER

Hohó! nagyon sok van még, mit te nem tudsz,
S nem is fogsz tudni. Vagy a jámbor agg
Azért teremtett volna-é porondból,
Hogy a világot ossza meg veled?
Te őt dicséred, ő téged kitart,
Megmondja, végy ebből és félj amattól,
Óv és vezet, mint gyapjas állatot;
Hogy eszmélj, szükséged nem is lehet.

ÁDÁM

Hogy eszméljek? - S nem eszmélnék-e hát:
Nem érzem-é az áldó napsugárt,
A létezésnek édes örömét
És Istenemnek végtelen kegyét,
Ki engemet tón e föld istenévé?

LUCIFER

Ezt tartja tán az a kis féreg is,
Mely a gyümölcsöt eszi el előled,
Meg a sas, melly a kis madárra csap.
Avagy mi tesz nemesbbé tégedet?
Egy szikra az, mely bennetek dereng,
Egy végtelen erőnek mozzanása;
S mint a pataknak egyes habjai,
Egy percre felcsillogva visszahullnak
Közös medröknek szürke mélyibe. -
Igen, tán volna egy, a gondolat,
Mely öntudatlan szűdben dermedez,
Ez nagykorúvá tenne, önerődre
Bízában, hogy válassz jó és rossz között,
Hogy önmagad intézzed sorsodat,
S a gondviselettől felmentene.
De trágyaféregül tán jobb neked
Tenyészni kis körödnék lágy ölében,
S tudás nélkül elfogyni életeddel. -
Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben;
Nemes, de terhes, önlábunkon állni. -

ÁDÁM

Nagy dolgokat mondsz, szédülök belé.

ÉVA

Én lelkesülök, szép s új dolgokat mondsz.

LUCIFER

De a tudás nem volna még elég;
Hogy testesüljön nagyszerű művekben,
A halhatatlanság is kellene.
Mít képes tenni az arasznyi lét?
E két fa rejti mind e birtokot,
S ettől tiltott el, aki alkotott.
Tudsz mint az Isten, azt ha élvezed,
Ettől örök ifjú marad kecsed.

ÉVA

Mégis kegyetlen a mi alkotónk!

ÁDÁM

De hátha megcsalsz? (*A dics kissé kitisztul.*)

ÉGI KAR

Jaj neked, világ,
Az ős tagadás kisért.

AZ ÚR SZAVA

Ember, vigyázz!

ÁDÁM

Mi hang ez ismét?

LUCIFER

A szél gallyakat ráz.
Segítsetek
Ti elemek,
Az embert nektek
Szerezni meg. -
(*Szélroham, a dics elborul.*)
E két fa az enyém!

ÁDÁM

Ki vagy tehát te?
Hisz olyannak tűnsz fel, mint mí vagyunk.

LUCIFER

Nézd ott a sast, mely felhők közt kovályg,
Nézd e vakondot, földet túrva lenn,

Mindkettőt más-más láthatár övedzi.
A szellemország látköröd-kivül van,
És ember az, mi legmagasb neked.
Az ebnek is eb legfőbb ideálja
S megtisztel, hogyha társaul fogad.
De éppen úgy, miként te őt lenézed,
És állsz felette végzete gyanánt,
Áldást vagy átkot szórva istenül rá,
Épp úgy tekintünk rátok mí alá,
A szellemország büszke részesei.

ÁDÁM

S azoknak volnál hát te egyike?

LUCIFER

Igen, erősek közt a leghatalmasb,
Ki ottan álltam az Úr trónja mellett,
S legszebb dicsédből osztályom kijárt.

ÁDÁM

Mért nem maradtál hát a fényes égben,
E porvilágra mért jövél közénk?

LUCIFER

Megúntam ott a második helyet,
Az egyhangú, szabályos életet,
Éretlen gyermek-hangu égi kart,
Mely mindég dicsér, rossznak mit se tart.
Küzdést kívánok, diszharmoniót,
Mely új erőt szül, új világot ad,
Hol a lélek magában nagy lehet,
Hová, ki bátor, az velem jöhet.

ÁDÁM

Megmondta Isten, hogy büntetni fog,
Ha más utat választunk, mint kitűzött.

ÉVA

Miért büntetne? - Hisz, ha az utat
Kitűzte, mellyen hogy menjünk, kívánja,
Egyúttal ollyanná is alkotott,
Hogy vétkes hajlam másfelé ne vonjon.
Vagy mért állított mély örvény fölé,
Szédelő fejjel, kárhozatra szánva. -
Ha meg a bűn szintén tervében áll,
Mint a vihar verőfényes napok közt,
Ki mondja azt vétkesbnek, mert zajong,
Mint ezt, mivel éltetve melegít?

LUCIFER

Lám, megjelent az első bölcselő!
Nagy sor jövend utánad, szép hugom,
Mely milljó úton ezt vitatja újra;
A tébolydába téved sok közülök,
Sok visszaretten, révbe egy sem ér.
Hát hagyjatok fel az okoskodással,
Minden dolognak oly sok színe van,
Hogy aki mindazt végigészleli,
Kevesbet tud, mint első pillanatra,
S határozatra jőni rá nem ér.
A tett halála az okoskodás. -

ÉVA

Én hát szakítok egyet a gyümölcsből.

ÁDÁM

Megátkozá az Úr.
(Lucifer kacag.)
De csak szakíts.
Jöjön reánk, minek ránk jőni kell,
Legyünk tudók, mint Isten.

(A tudás almáját előbb Éva, aztán Ádám megízleli.)

ÉVA

S e felett
Örökké ifjak. -

LUCIFER

Erre, erre csak.
A halhatatlanságnak fája ez.
Siessetek hát!

(A másik fa felé vonja őket, egy Kerub lángoló karddal útjokat állja.)

KERUB

Félre, bűnösök.

AZ ÚR SZAVA

Ádám, Ádám! elhagytál engemet,
Elhagylak én is, lásd, mit érsz magadban.

ÉVA

Végünk van.

LUCIFER

Csüggedtek?

ÁDÁM

Korántse hidd.
Csak ébredésem borzongása ez. -
El innen, hölgyem, bárhová - el, el!
Idegen már s kietlen ez a hely.

ÉGI KAR

Ah, sírjátok testvéri könnyeket,
Győz a hazugság - a föld elveszett. –

HARMADIK SZÍN

(Pálmafás vidék a paradicsomon kívül. Kis durva fakaliba. Ádám cövekeket ver le kerítésül. Éva lugost alkot. Lucifer.)

ÁDÁM

Ez az enyém. A nagy világ helyett
E tér lesz otthonom. Birok vele,
Mégvédem azt a kártevő vadaktól,
És kényszerítem nékem termeni.

ÉVA

Én meg lugost csinállok, éppen ollyat,
Mint az előbbi, s így körénk varázsolom
A vesztett Édent.

LUCIFER

Vajh, mi nagy szavat
Mondottatok ki. A család s tulajdon
Lesz a világnak kettes mozgatója,
Melytől minden kék s kín születni fog.
És e két eszme nő majd szüntelen,
Amíg belőle hon lesz és ipar,
Szülője minden nagynak és nemesnek,
És felfalója önnön gyermekének.

ÁDÁM

Rejtélyeket beszélsz. Igérted a
Tudást, az ösztön kéjéről lemondtam
Érette, hogy, bár küzdve, nagy legyek.
S mi az eredmény.

LUCIFER

Hát nem érzed-e?

ÁDÁM

Érzem, hogy Isten amint elhagyott,

Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék
Enistenemmé, és amit kivívok,
Méltán enyém. Erőm ez, s büszkeségem.

LUCIFER *(félre)*

Hiú báb, mostan fittyet hánysz az égnek,
Meglátjuk szíved, villámok ha égnek.

ÉVA

Nekem meg büszkeségem az csupán,
Hogy a világnak anyja én leszek.

LUCIFER *(félre)*

Dicső eszmény, mit e nő szíve hord,
Megörökíteni a bűnös nyomort.

ÁDÁM

Mit is köszönjek néki? puszta létem?
Hisz ez a lét, ha érdemes leszen
Terhére, csak fáradtságom gyümölcse.
A kéjet, amit egy ital viz ad,
Szomjam hevével kell kiérdemelnem,
A csók mézének ára ott vagyon -
Amely nyomán jár - a lehangolásban.
De hogyha a hálának csatja mind
Le is hullt rólam, bár szabad levék
Alkotni sorsom és újból lerontni,
Tapogatózva, amit tervezék -
Ahhoz segélyed sem kellett talán,
Mebírta volna azt saját erőm.
S te nem mentél meg a súlyos bilincstől,
Mellyel testem por földéhez csatol.
Érzem, bár nem tudom nevét, mi az,
Talán egy hajsza - annál szégyenebb, -
Mi korlátozza büszke lelkemet.
Nézd, ugranám, és testem visszahull,
Szemem, fülem lemond szolgálatáról,
Ha a távolnak kémlem titkait;
S ha képzetem magasb körökbe von,
Az éhség kényszerít, hunyászkodottan
Leszállni ismét a tiprott anyaghoz.

LUCIFER

Ezen kötél erősb, mint én vagyok.

ÁDÁM

Ah, úgy te gyöngye szellem vagy igen,
Ha e láthatlan pókháló, e semmi,
Mit százezer lény észre sem veszen,

S hálója közt szabadság érzetével
Fickándozik, mit csak néhány kivált
Magasb szellem sejt, még dacol veled.

LUCIFER

S csakis ez az, mi velem bír dacolni,
Mert szellem, mint én. Vagy tán azt hiszed,
Hogy, mert elrejtve munkál s zajtalan,
Nem is erős? - Ne hidd, homályban ül,
Mi egy világot rendít és teremt,
Mert látásától megszedülne a fej.
Csak ember műve csillog és zörög,
Melynek határa egy arasznyi lét.

ÁDÁM

Hagyd megtekintnem hát e működést
- Egy percre csak, keblem, tudod, erős -,
Mely rám befolyhat, aki enmagamban
Olyan különvált és egész vagyok.

LUCIFER

„Vagyok” - bolond szó. Voltál és leszesz.
Örök levés s enyészet minden élet.
De nézz körül és láss szellem-szemekkel. -

ÁDÁM *(Amit a következőkben mond, mind láthatóvá is lesz.)*

Mi áradat buzog fel így körültem
Magasba törve szakadatlanul
Hol kétfelé vál, s a földcsarkokig
Vihar gyanánt rohan.

LUCIFER

Az a melegség,
Mely életet visz a jegek honába.

ÁDÁM

Hát e két lángfolyam, mely zúgva fut
Mellettem el, hogy félek, elsodor,
És mégis érzem éltető hatását:
Mi az, mi az? elkábulok belé.

LUCIFER

Ez a delej.

ÁDÁM

Alattam ing a föld.
Amit szilárdnak és alaktalannak
Tartottam eddig, forrongó anyag lón,
Ellentállhatlan, melly alak után tör,

Életre küzd. Amarra mint jegec,
Emerre mint rügy. Óh, e zúr között
Hová lesz énem zárt egyénisége,
Mivé leszesz testem, melyben szilárd
Eszköz gyanánt oly dőrén megbízám
Nagy terveimben és nagy vágyaimban.
Te elkényeztetett gyermek, ki bajt
S gyönyört szereszsz számomra egyiránt,
Nehány marok porrá süllyedsz-e csak,
Míg többi lényed víz és tünde lég,
Mely még imént piroslott és örült,
S legott voltammal a felhőbe gőzölt.
Minden szavam, agyamban minden eszme
Lényemnek egy-egy részét költi el,
Elégek! - és a vészhozó tüzet
Talán rejtélyes szellem szítogatja,
Hogy melegedjék hamvadásomon. -
El e látással, mert megőrülök.
Ily harcban állni száz elem között
Az elhagyottság kínos érzetével,
Mi szörnyü, szörnyü! - Óh, miért lökém el
Magamtól azt a gondviseletet,
Mit ösztönöm sejtett, de nem becsült,
S tudásom óhajt - óh, de hasztalan.

ÉVA

Úgy-é, úgy-é, hasonlót érzek én is.
Ha majd te harcolsz a fenevadakkal,
Vagy én lankadva kertünk ápolom,
Körültekintek a széles világon,
És égen-földön nem lesz egy rokon,
Nem egy barát, ki biztasson vagy óvjon.
Nem így volt ám ez egykor, szebb időben.

LUCIFER *(gúnyosan)*

Hiszen, ha oly kicsinyes lelketek,
Hogy fáztok ápoló gond s kéz ne'kül,
S alárendeltség oly szükségetek:
Idézek én fel Istent számotokra,
Ki nyájasabb lesz, mint a zord öreg:
E földnek szellemét, ismérem őt
Az égi karból, szép szerény fiú. -
Jelenjél meg szellem,
Látod, nem bírsz velem,
Az ősi tagadás
Hív, hisz nem merne más.

(A földből lángok csapnak föl, tömör fekete felhő képződik szivárvánnyal, iszonyúan mennydörögve.)

LUCIFER *(hátralépve)*

Ki vagy te, rém - nem téged hívtalak,

A föld nemtője gyöngye és szelíd.

A FÖLD SZELLEME NEK SZAVA

Mit gyöngyeül látál az égi karban,
Az önkörében végtelen, erős. -
Im, itt vagyok, mert a szellem szavának
Engednem kelle, ámde megjegyzed,
Hogy fölzaklatni s kormányozni más.
Ha felveszem saját képem, leroskadsz,
S eme két féreg itt megsemmisül.

LUCIFER

Mondd hát, hogyan fér büszke közeledbe
Az ember, hogyha istenül fogad?

A FÖLD SZELLEME NEK SZAVA

Elrészletezve vízben, fellegekben,
Ligetben, mindenütt, hová benéz
Erős vágyakkal és emelt kebellet. *(Eltűnik.)*

(A ligetet, forrást tünde játszi nimfák népesítik.)

ÉVA

Ah, nézd e kedves testvér-arcokat,
Nézd, nézd, mi bájosan köszöntenek,
Nincs többé elhagyottság, rengeteg,
A boldogság szállott közénk velek.
Ők adnak bűnkben biztató szavat,
A kételkedésben jó tanácsokat.

LUCIFER

Nem is kérhettek jobb helyütt tanácsot -
Kik, amint kértek, már határozatok -
Mint épp e kedves tünde alakoktól,
Kik úgy felelnek, mint kérdések szól:
A tiszta szívre mosolyogva néznek,
Ijesztő rémül a kétségbesőnek;
Ők kísérendnek végig száz alakban,
Százféleképpen átalváltozottan,
A fürkésző bölcsésznek üde árnya
S örökifjú sziveknek ideálja.

ÁDÁM

Mit ér, mit ér e játék csillogása,
Elöttem mely foly, nem hatok belé. -
S nekem csak egy rejtéllyel több jutott. -
Ne hitess, Lucifer, ne tovább,
Hagyj tudnom mindent, úgy, mint megfogadtad.

LUCIFER

(félre) Keserves lesz még egykor e tudásod,
S tudatlanságért fogsz epedni vissza.
(fent) De türelem. Tudod, hogy a gyönyör
Percét is harccal kell kiérdemelned;
Sok iskolát kell még addig kijárnod,
Sokat csalódnod, míg mindent megértesz.

ÁDÁM

Könnyű neked beszélni türelemről,
Előtted egy öröklét van kitárva,
De én az élet fájából nem ettem,
Arasznyi lét, mi sietésre int.

LUCIFER

Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százados fa s egynapos rovar.
Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.
Nem az idő halad: *mi* változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.
Ne félj, betöltöd célodat te is,
Csak azt ne hidd, hogy e sártestbe van
Szorítva az ember egyénisége.
Látád a hangyát és a méherajt:
Ezer munkás jár dőren össze-vissza
Vakon cselekszik, téved, elbukik,
De az egész, mint állandó egyén,
Együttleges szellemben él, cselekszik,
Kitűzött tervét bizton létesíti,
Mig eljön a vég, s az egész eláll. -
Portested is széthulland így, igaz,
De száz alakban újlag felélsz,
És nem kell újra semmit kezdened:
Ha vétkezél, fiadban bűnhődöl,
Köszvényedet őbenne folytatod,
Amit tapasztalsz, érzesz és tanulsz,
Évmilliókra lesz tulajdonod.

ÁDÁM

Ez visszapillantása az öregnek.
De ifju keblem forró vágya más:
Jövőmbé vetni egy tekintetet.
Hadd lássam, mért küzdök, mit szenvedek.

ÉVA

Hadd lássam én is, e sok újulásban
Nem lankad-é el, nem veszít-e bájam.

LUCIFER

Legyen. Bübájat szállítok reátok,
És a jövőnek végeig beláttok
Tünékeny álm képei alatt;
De hogyha látjátok, mi dőre a cél,
Mi súlyos a harc, melybe útatok tér;
Hogy csüggedés ne érjen emiatt,
És a csatától meg ne fussatok:
Egére egy kicsiny sugárt adok,
Mely biztatand, hogy csalfa tünemény
Egész látás - s e sugár a remény. -

(Ezalatt Ádámot és Évát a kalibába vezeti, kik ott elszunnyadnak.)

NEGYEDIK SZÍN

(Egyiptomban. Elöl nyílt csarnok. Ádám mint fáraó, fiatalon, trónon ülve. Lucifer mint minisztere; tiszteletteljes távolban fényes kíséret. A háttérben rabszolgák egy gúla építésén dolgoznak, korbáccsal rendet tartó felügyelők alatt. Tiszta nap.)

LUCIFER

Felséges úr! aggódva kérde néped,
Mely elvérezni boldog lenne érted,
Vajon mi az, mi a nagy fáraót
Nem hagyja trónja vánkosán pihenni?
Mért áldozod fel a nap kéjeit,
Az éjnek édes álmképeit,
És nem bizod gondját nagy terveidnek
A rabszolgára, akit az megillet,
Midőn már úgyis a széles világon
Minden dicsőség, úralom tiéd
S a kéj, mit ember elviselni bír. -
Száz tartomány bő kincse mond urának,
Neked nyit kelyhet illatos virága,
S édes gyümölcsöt csak neked növel.
Ezer hölgy keble sóhajtoz feléd:
A szőke szépség, lankadó szemével,
Finom, gyöngéd, mint játszi tünemény,
A barna lányka, lihegő ajakkal,
Égő szemében örült szenvedéllyel -
Mind a tiéd. Sorsuk egy szeszélyed,
Mind érzi, hogy betölté hivatását,
Ha néhány perced fűszerezni tudta.

ÁDÁM

Mindennek nincsen szűmre ingere.
Mint kénytelen adó jó, nem csatázok
Érette, nem köszönhetem magamnak.
De itt e művel, mellyet alkotok,
Azt tartom, hogy meglettem az utat,
Mely a valódi nagysághoz vezet.
Művészetét a természet csodálja
S évezredekre hirdeti nevem.
Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse:
Erősebb lett az ember, mint az Isten.

LUCIFER

S óh, fáraó, mégis boldog vagy-é
E képzeletben? tedd kezéd szivedre.

ÁDÁM

Nem én. Űrt érzek, mondhatatlan űrt.

De mindegy, hisz nem boldogságot esdtem,
Dicsőséget csak, s az megnyílt előttem.
Csak a tömeg ne sejtse kínomat -
Ha sajnálhatna, nem imádna többé.

LUCIFER

Hát hogyha egykor átlátod magad,
Hogy a dicsőség percnyi dőre játék?

ÁDÁM

Az nem lehet.

LUCIFER

S ha mégis?

ÁDÁM

Halni térnék,
Megátkozván utánam a világot.

LUCIFER

Nem fogsz meghalni, bár átlátod egyszer,
Sőt újra kezdesz, régi sikereddal.

(A dolgozó rabszolgák közül egyet a felügyelők annyira vernek, hogy az jajveszékelve és üldözötten egész a nyílt csarnokba fut, s a trón előtt összerogy.)

A RABSZOLGA

Uram, segíts!

(A munkások közül Éva, mint a rabszolga neje, kibontakozik, s fájdalmas sikoltással férjére borul.)

ÉVA

Hiába kéred azt,
Ki kínjainknak nem volt részese,
Nem ért, nem ért! - Halk a jajnak szava,
S a trón magas. Mért nem hívsz engemet,
Ki eltakarlak, s testemmel fogok fel
Minden csapást.

ÁDÁM *(A betóduló felügyelőkhez, kik a rabszolgát s nejét ki akarják hurcolni.)*

Hagyjátok ott. El innét.

(A felügyelők el.)

Mi ismeretlen érzés száll szivembe,
Ki e nő, és mi búve-bája van,
Mellyel, mint láncsal, a nagy fáraót
Lerántja porban fetregő magához? - *(Felkél.)*

LUCIFER

Ez ismét a szálaknak egyike,

Melyekkel gúnyul vett körül urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat,
Ha önhitedben lepkeként csapongsz.
E vékony szál, láttad már, milly erős,
Kisiklik ujjainkból, és azért
Nem téphetem szét.

ÁDÁM *(lejöve a trón lépcsőin)*

Azt ne is müveld.
Amilyen sértő, éppoly kellemes.

LUCIFER

De illetlen, hogy egy bölcs és király
Alatta nyögjön.

ÁDÁM

Mit tegyek hát?

LUCIFER *(gúnnyal)*

Nincsen más hátra, mint hogy a tudás
Tagadja létét e rejtett fonálnak:
S kacagja durván az erő s anyag.

ÁDÁM

Én nem birom kacagni, sem tagadni.

ÉVA

Ah, kedvesem, véred csorogva foly,
Megállitom; fáj, ügyebár, nagyon?

A RABSZOLGA

Az élet fáj csak, már nem fáj soká.

ÉVA

Nem úgy, nem úgy, mért éltél volna eddig,
Ha most halnál meg, amint föllelél.

A RABSZOLGA

Mért él a pór? - a gúlához követ
Hord az erősnek, s állítván utódot
Jármába, meghal. - Milliók egy miatt.

ÁDÁM

Ah, Lucifer, mi rettentő beszéd ez!

LUCIFER

A haldokló hagymázos örülése.

ÁDÁM

Mit is beszélt?

LUCIFER

Nagy fáraó, mi bánt?
No, mondhatom, hogy nagyszerű dolog:
Egy rabszolgával a földön keveseb van.

ÉVA

Neked silány szám, nekem egy világ,
Óh, jaj, ki fog majd engemet szeretni? -

A RABSZOLGA

Én többé nem. - Felejts el, nő, örökre.
(*Meghal.*)

ÁDÁM

Majd foglak én. El innen a halottal.
(*A hullát felveszik.*)
Fel, hölgyem, e trón pamlagán helyed:
A bájnak éppen úgy fejedelme vagy,
Mint az erőnek én - meg kelle lelnünk
Egymást akárhol.

ÉVA

Óh, nagy fáraó,
Tudom, parancsod a pór végzete,
Nem is szabódom, csak kevés időt
Engedj magamnak, azután parancsolj.

ÁDÁM

Ne többször e szót. Óh, hát bírodalmam
Sohsem megy-é túl a parancs szaván?

ÉVA

Elég, ha egyelőre a parancs
Nem illet fájva - óh, ne irigyeld
Ez első percben könnyem a halottól. -
Mi szép halott, óh, Istenem, mi szép!
(*Ráborul.*)

ÁDÁM

Szép és halott; mi ellentétel ez:
Törekvésinkre gúny e nyugalom,
Vagy hívságukra szálnalmas mosoly.

LUCIFER

Szökött rabszolga, ki veled dacol,

Mondván: erősebb lettem láncaidnál.

ÁDÁM

A holtnak béke, az élőnek üdv.
Amaz könyved nem érzi, mosolyod
Nélkülözöm kín.
(A halottat kiviszik, Ádám Évát a trónra vezeti.)
Oldalomra, nő!
Ah, millyen édes kebleden pihenni.
(Jajveszékélés a munkások közt; Éva összerezzen.)
Mi lelt, szerelmem?

ÉVA

Óh, nem hallod-e
A nép jaját?

ÁDÁM

Először vettem észre.
Nem szép zene, igaz: de ne ügyelj rá,
Csókolj meg, és feledd el a világot.
Te meg némítsd el azt a jajgatást.

LUCIFER

Azt nem birom, ez már a nép joga,
Együtt öröklé az igával azt.

(Ismét jajszó. Éva felsikolt, Ádám fölemelkedik.)

ÁDÁM

Hölgyem, te szenvedsz, s nem tudom, miként
Segítsek rajta. Szíveden keresztül
A jajszó, mint villám, fejembe csap
S úgy érzem, a világ kiált segílyt.

ÉVA

Óh, fáraó, zúzz el, de megbocsáss,
Ha a nép jaja nem hágy megnyugodni,
Ládd, jól tudom, hogy szolgálód vagyok,
Hogy éltem célja tégedet mulatni,
Felejték mindent, kívülem mi van:
Nyomort, nagyságot, ábrándot, halottat,
Hogy mosolyom üdv, ajkam láng legyen;
De hogyha a nép, e milljókarú lény,
Korbácsolt háttal jajgat odakint:
Mint fájó testnek kisdéd porcikája,
Én, én, a népnek elszakadt leánya,
Szivemben érzem szintén mind e kint.

ÁDÁM

És én veled. - A milljók egy miatt -

Mondá a holt is. -

ÉVA

Óh, nagy fáraó!
Komor levél, és én vagyok oka,
Űzz el magadtól, vagy taníts, miként kell
Siketté lennem.

ÁDÁM

Jobb mester valál te,
Mert megtanítál a jajt hallanom. -
Ne halljam többé. - Ím, legyen szabad
A szolganép. Mit is ér a dicsőség,
Mit egy személyben ér utól az ember
Milliók vesztével és milliók jajával,
Kikben szintén az az ember lehel;
Milliószor érzem a kint, egyszer a kéjt.

LUCIFER

Ah, fáraó, rajongsz; hisz a tömeg
A végzet arra ítelt állata,
Mely minden rendnek malmán húzni fog,
Mert arra van teremtve. Már ma mentsd fel:
Amit te eldobsz, ő meg nem nyeri,
És új urat keres holnap magának.
Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
Ha a gazdának szükségét nem érzi?
Ha kebelében öntudat lakik?

ÁDÁM

Miért jajgat hát, mintha fájna néki
A szolgaság?

LUCIFER

Fáj, bár nem tudja, mi.
Mert minden ember uralomra vágy,
Ez érzet az, s nem a testvériség,
Mi a szabadság zászlajához úzi
A nagy tömeget - ámbár öntudattá
Nem ébred benne, és csak sejtelemként
Zaklatja minden olyasért, mi új,
S mi tagadása a már meglévőnek;
Abban remélvén testesülve látni
A boldogságról képzett álmait.
Pedig mély tenger a nép: bármi napfény
Sem hatja át tömét; sötét leend az,
Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
És mely hullám esetleg épp te vagy.

ÁDÁM

S mért éppen én?

LUCIFER

Vagy más, veled rokon,
Kiben tudattá vált a népi ösztön,
S ki a szabadság bámult bajnokául
Fényes helyedre tolnakodni mer.
Míg a tömeg, nem nyerve semmit is,
Nevet cserél, a gazda megmarad.

ÁDÁM

Mi végtelen körút okoskodásod,
Melyből menekvés nincsen is talán.

LUCIFER

Vagyon menekvés. Adj ezen néhány
Kivált egyénnek láncot és gyűrűt,
Adj más játékszert, s mondd: im, a tömeg
Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé -
És elhiszik, és a népet lenéztén
Elszívelik, hogy őket is lenézd.

ÁDÁM

Ne kísérts ily csábító álokokkal.
El a szolgálkkal! légyen mind szabad.
Hirdesd ki nekik, ámde jól siess,
Hogy, míg megbánom, késő is legyen már.

LUCIFER

(félre) Előre csak önhitten útagon,
Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von.
(Kimegy.)

ÁDÁM

E mű meg álljon bévégzetlenül,
Intő rom annak, aki nagyra tör,
Erőnk s gyöngénknek nagy kérdőjele.
(Kint nagy örömjaj, a munkások eloszolnak. Lucifer visszatér.)
Örülj pór, a nagyság hogy meghajolt
Előtted. Csak ne hidd, hogy kényszerítve.

ÉVA

Vigasztalódjál, óh, én kedvesem,
Úgyis mit ér az a rideg dicsőség,
Hideg kigyóként, mely közénkbe csúsz.

ÁDÁM

De nagy, de nagy.

ÉVA

El véle; látod, a jaj
Elnémult, üdvünket meg nem szakasztja,
Mi vágyad más, ha keblemen pihensz?

ÁDÁM

Óh, nő, mi szűk, mi gyarló látköröd.
S a büszke férfit épp ez vonzza hozzád -
Csak gyöngeség, mit az erő szerethet.
Mint a védő szülő gyámoltalan
Voltát karolja leghőbbben fiának.

ÉVA

Ah, fáraó, tán már untatlak is
E hasztalan, e balga fecsegéssel?
Hiába, ha okosabb nem vagyok.

ÁDÁM

Ne is kívánd, hogy légy, én kedvesem.
Eszem elég van nékem önmagamnak,
Erő s nagyságért nem kebledre hajlok,
Sem a tudásért, mindezt könyveimben
Sokkal jobban föllehetem. Te csak
Beszélj, beszélj, hogy halljam hangodat,
Rezgése szűmön végigáradozzon.
Akármit mondasz, mindegy; óh, ki kérdi
Mit énekel a kis madár, azért
Édes sejtéssel halljuk hangjait.
Te csak virág légy, drága csecsebecs,
Haszontalan, de szép, s ez érdeme. *(Luciferhez)*
És mégis egy vágy ver föl mámoromból,
Talán bolond vágy - - óh, de teljesítsd -
Hagyj vetnem egy merész pillantatot
Előre, egy pár ezredév utánra,
Mi lesz hiremből?

LUCIFER

Amíg csókolódtok,
Nem érzed-é a lanyha szelletet,
Mely arcodat legyinti s elröpül?
Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben e por csak néhány vonalnyi,
Egy századévben már néhány könyök,
Pár ezredév gúlaidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved,
Kéjkerteidben a sakál üvölt,
A pusztán koldus, szolganép tanyáz.
(Amit Lucifer mond, láthatóvá is lesz.)
S mindezt nem a mennyrázó fergeteg,
Nem bömbölő földindulás cselekszi,
Csak gyöngö szellő, mely körülényelg.

ÁDÁM

Rettentő kép.

LUCIFER *(gúnyval)*

Ne félj, csak szellemed vesz,
De tested megmarad, mint múmia,
Kíváncsisága iskolás fiúknak,
Torz arculattal, melyről elmosódott
Az írás, szolga volt-e, vagy parancsolt.

(Egy múmia felé rúg, mely ezalatt a trón előtt tűnt fel, s lassan legördül annak lépcsőin.)

ÁDÁM *(felugorva)*

Pokolbeli káprázat, el veled,
Hiú törekvés, dőre nagyravágy -
Fülemben cseng még: milliók egy miatt.
E millióknak kell érvényt szerezniem.
Szabad államban - másutt nem lehet.
Enyésszen az egyén, ha él a köz,
Mely egyesekből nagy egészt csinál.

ÉVA

S elhagysz-e engem is, szerelmedet? -

ÁDÁM

El, téged, a trónt, mindent elhagyok.
Vezess, vezess, új célra, Lucifer,
Ugyis sok szép időt vesztettem el
Ez ál-uton. *(Indul, kardot vonva.)*

ÉVA

Királyom! tört reménnyel
Ha megjössz, szíved e szűn menhelyet lel.

ÁDÁM

Igen, igen; sejtem, hogy téged is
Tisztult alakban fel foglak találni.
S akkor nem fogsz ölelni már parancsból,
De mint egyenlő - kéjnek érzetével. *(El.)*

LUCIFER

Ne oly vágtatva, még jókor beéred,
Talán előbb, a célt, hogysem reméled,
És sírni fogsz majd, látva, hogy mi dőre,
Mig én kacaglak. - Menjünk hát, előre.

ÖTÖDIK SZÍN

(Athénben. A köztér, közepén szónokszékkel. Az előtéren oldalvást nyílt templomcsarnok istenszobrokkal, virágfüzérékkel, oltárral. Éva mint Lucia, Miltiádész hadvezér neje, fiával, Kimónnal, több szolgától kísérve, kik áldozati tárgyakat visznek, jó a templom csarnoka felé. A téren rongyos nép ácsorog. Ragyogó reg.)

ÉVA

Csak erre, erre, kedves kis fiam.
Nézd, arra ment el gyors hajón atyád,
Csatázni messze hon határain.
Egy durva nép él ott, mely vakmerőn
Fenyegeté szabadságát honunknak.
Imádkozzunk, imádkozzunk, fiam,
Hogy az ég védje e hon igazát,
S vezesse közénk hős atyádat épen.

KIMÓN

Ugyan mért ment atyám oly messze földre,
Hogy védje ezt a rongyos, gyáva népet,
Ha szép nejét meg bú emészti honn?

ÉVA

Óh, jaj, ne ítélj jó apád felett,
Istennek átka ül oly gyermekén.
Csak a szerelmes nőnek van joga
Kesergni férje nagy lépésein,
Miket ha nem tesz, megszegyenlené.
Atyád úgy tett, mint kell a férfiúnak.

KIMÓN

Félsz hát, anyám, hogy gyenge, megverik?

ÉVA

Nem, nem, fiam, atyád hős, győzni fog,
Csak egy van, amitől őt félthetem,
Hogy önmagát nem győzi meg.

KIMÓN

Hogyan?

ÉVA

Van a léleknek egy erős szava
A nagyravágy. A rabszolgában alszik,
Vagy szűk körében bűnné aljasul.
De vérével táplálván a szabadság,
Naggyá növeszti, mint polgárerényt.
Ez költ életre minden szép s nagyot,
De hogyha túl erős, anyjára tör,
S küzd véle, míg elvérzik egyikök. -
Ha e szó benne túlerőre jutna,

Ha megcsalhatná ezt a szent hazát,
Megátkoznom. Imádkozzunk, fiam.

(A templom csarnokába mennek, ezalatt a térre mindig többen gyülekeznek.)

ELSŐ A NÉPBŐL

Nem hall az ember semmi izgató
Hírt, mintha sergünk ellent sem találna.

MÁSODIK A NÉPBŐL

És itthon is oly álmos minden ember,
Tán senki sem kohol már terveket,
Mint hajdanán, miknek kivitelére
A felséges nép torka kellene.
Ma reggel óta járom e helyet,
S szavazatomra nem akad vevő.

ELSŐ A NÉPBŐL

Unalmas élet, mit van tenni már?

HARMADIK A NÉPBŐL

Nem ártana egy gyöngye kis zavar.

(Éva ezalatt az oltár tüzét meggyújtotta, kezeit megmosá s a hozandó áldozatra készült. Szolgáloi himnuszt kezdenek, mely szakaszonként a következő jelenetbe vegyül. A tér megtelt polgárokkal, néppel, két demagóg a szószékért küzd.)

ELSŐ DEMAGÓG

Odább! ez a hely itten az enyém.
Veszélyben a hon, hogyha nem beszélek.

(A nép helyeslést üvölt.)

MÁSODIK DEMAGÓG

Akkor vesz el, ha szólsz. Bérenc, le innét!

(A nép kacag és tapsol.)

ELSŐ DEMAGÓG

Te nem vagy bérenc, mert ki sem veszen meg.
Polgárok! fájva emelek szavat,
Mert a nemes szívnek fáj, a nagyot
Porig alázni; s egy nagy férfiút
Kell vonnom bírószeketek elé
A dísz-szekérről.

MÁSODIK DEMAGÓG

Jól kezded, gonosz!
No, csak virágozd fel az állatot,

Mit áldozatra szántál.

ELSŐ DEMAGÓG

Félre innen!

A NÉPBŐL

Mit is hallgatjuk azt a gúnyolót.

(Rángatják a második demagógot.)

ELSŐ DEMAGÓG

De bármint fáj szívem, mégis beszélek,
Mert téged, óh, dicső, fejedelmi nép,
Még hadvezérednél is többre nézlek.

MÁSODIK DEMAGÓG

Ez árus lelkü, éhenholt csoportot,
Mely eb gyanánt a hulladékra les
Gazdái asztaláról? - Óh, te gyáva,
Ízlésedet nem irigyelhetem.

A NÉPBŐL

Le véle, ő is áruló, le véle!

(Még inkább bántalmazták. Éva két galambot s tömjént áldoz az oltáron.)

ÉVA

Szent Aphrodíte! óh, fogadd, fogadd el
Ez áldozat füstét, hallgasd imámat:
Nem zöld babért kérek férjem fejére,
Családi enyhet csak bajnok szivére.

*(Az áldozat füstében Erósz mosolyogva megjelenik, a Khariszok körülállják s rózsákat hintenek rá.
Áhítatba merült csoportozat.)*

A SZOLGÁLÓK

Hallgasd meg őt!

ERÓSZ

Óh, nő, a tiszta szív
Áldása rajtad! -

A KHARISZOK

És a Khariszok
Oltalma véled! -

A SZOLGÁLÓK

Hála, Aphrodíte!

ELSŐ DEMAGÓG

Halld hát a vádat, nép! nagy Miltiádész
Eladta a hont.

MÁSODIK DEMAGÓG

Óh, hazudsz, hazudsz!
Hallgassatok, vagy késő bánalomnak
Ér szégyene.

ELSŐ A NÉPBŐL

Le onnan, szemtelen!

(Egészen a tömegbe sodorják.)

ELSŐ DEMAGÓG

Ifjúságod virága van kezében,
Lemnoszt be bírta venni egy csapással,
S most veszteg áll Phárosznál. Megfizették.

HARMADIK A NÉPBŐL

Halál fejére.

ELSŐ POLGÁR

Nos, kiáltsatok,
Vagy bérletemből hurcolkodjatok ki.

(Az áldozatnak vége, az istenségek eltűntek.)

ÉVA *(felemelkedve)*

Minő zaj az kint? nézzük meg, fiam.

KIMÓN

Egy árulót ítélnék el, anyám.

ÉVA *(a csarnok lépcsőzetére lépve)*

Szivem mindig szorul, ha éhező nép
Ítéletét látom nagyok felett.
Ha sárba hull a fényes, kárörömmel
Szemléli a pór, gúnnyal illeti,
Mint hogyha önmocskát is igazolná.

MÁSODIK A NÉPBŐL

Uram, rekedt vagyok, s kiáltani
Szeretnék.

MÁSODIK POLGÁR

Itt van, kend meg torkodat.

MÁSODIK A NÉPBŐL

Aztán mit mondjak?

MÁSODIK POLGÁR

Mondj halált fejére.

A NÉPBŐL

Halál! halál! -

ÉVA

Kiről is van tehát szó?

MÁSODIK DEMAGÓG *(hozzája lépve)*

Ki másról, mint ki egy fejjel nagyobb,
Mint polgártársi, s azt nem tűrhetik.

ÉVA

Miltiádésről? - Óh, nagy istenek!
S te is, vén Kriszposz, kit rabszolgaságból
Mentett ki férjem, most halált kiáltasz?

KRISZPOSZ

Engedj meg, asszonyom, kettőnk közül
Csak egyik élhet. Három gyermekemmel
Tart, aki így szavaztat.

ÉVA

Jaj neked,
Ha sorsod, Kriszposz, így lealjasít!
Bár megbocsájtok, hogyha éhezel.
De hát te, Therszitész? s ti mind, ti mind,
Kik a jólétben nyugton szunnyadoztok,
Mert a kapuktól ellenségeket
Férjem veré el. - Óh, hálátlanok! -

THERSZITÉSZ

Ah, asszonyom! keservesen esik bár,
De mit tegyünk, ez a néphangulat:
Ki kockáztatja minden birtokát,
Dacolva a felgerjedett habokkal!

ELSŐ DEMAGÓG

Kimondom hát a nép ítéletét.

(Lucifer mint harcos, rémült arccal, szaladva jó.)

LUCIFER

Vészt hirdetek! Az ellen a kapuknál!

ELSŐ DEMAGÓG

Az nem lehet, győzelmes hadvezérünk
Nincs-é elöttük?

LUCIFER

Éppen ő az ellen.
Megtudta, mit forraltok ellene,
Felkelt szívében a méltó harag,
S míg szóltok, tűzzel-vassal itt terem.

MÁSODIK DEMAGÓG

Ti hoztátok mindezt ránk, árulók.

A NÉPBŐL

Üssük le őket. - Éljen a vezér! -
Jaj nekünk, fusson, aki merre tud. -
Mindennek vége. -

ELSŐ DEMAGÓG

Nincs. Hódolni néki
Elébe a kapukhoz!

ÉVA

Istenek!
Az ítélet fáj, melly által nekem
Elvesztél férjem, óh, de keserűbb,
Hogy igazoltad azt - bár visszanyerlek. -

ELSŐ A NÉPBŐL

Fogjátok el nejét; ha városunknak
Bántása lesz, haljon meg gyermekestül.

ÉVA

Meghalnék érted, férjem, szívesen,
Csak a hon átka gyermekem ne érné. -

KIMÓN

Engem ne félts, anyám, jőj, jőj velem,
Megóv e szentély minden bántalomtól.

(Felmennek az üldöző csoport elől a csarnokba, két nimfa rózsaláncot bocsát le mögöttük a nép előtt, mely azonnal visszalép. Kívülről harsonák hangzanak, a nép jajveszékelve szétszalad. - A nimfák eltűnnek.)

LUCIFER *(kacagva kezét dörzsöli)*

Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek
Kacagni ott, hol szívek megrepednek.
(a templom felé fordulva)

Csak e mindig megifjuló, örökké
Szépnek látása ne zavarna folyvást.
Úgy fázom idegenszerű körében,
Mely a meztelent is szemérmessé,
A bűnt nemessé és a végzetet
Magasztossá teszi rózsáival
S az egyszerűség csókos ajkival. -
Mért késik oly soká az én világom,
A torzalak, a kétes rémület,
Hogy elriassza e káprázatot,
Mely küzdelmemben a már-már bukó
Embert mindannyiszor fölkelte újra. -
De majd meglátjuk, hogyha a halál
Borzalma eljő hozzánk nemsokára,
Unalmas árnyjátékoknak vajon
Nem lesz-e akkor itt végső határa.
(A nép közé vegyül.)

(Ádám mint Miltiádész, fegyveres csapat élén vezetetik megsebesülten. Előtte könyörögve a nép és a demagógok.)

A NÉPBŐL

Éljen vezérünk. Könyörülj, nagy ember.

ÁDÁM

Mi vétkeitek hát, amiért könyögtök?
S a gyöngétől mit kérhet az erős? -
De nőm nem jó elém, se gyermekem;
Tán csak nem érte őket bántalom! - -

ÉVA

Ah, Miltiádész, mért is jössz, ha nőd
Sem bír örülni jöttödön. - Fiam,
Anyád leroskad, tartsd fel, tartsd fel... Ah,
Még jó nevet se hágy reád atyád! -

ÁDÁM

Mi ez? nem értem. A nép esdekel,
Nőm átkoz, és e mell vérzik hazámért. -

ÉVA

De jobban vérzik a hon és szívem.
Vagy mért jövél, mondd, hadseregnek élén. -

ÁDÁM

Nem illet-é rangomban ily kiséret?
Eljöttem, mert e súlyos seb nem enged
Továbbra is tisztelnem megfelelni.
Eljöttem, hogy küldőimnek kezébe,
A felséges népnek kezébe téve

Hatalmamat, beszámoljak neki.
Im, elbocsátlak, bajnok társaim,
Kérdemlétek a háztűz nyugalmát.
S most én is e kardot, Athéne Pallasz,
Szentelve tűzöm oltárod fölé.
(*Felvezeteti magát a csarnok lépcsőin. Fegyveresei eloszolnak.*)

ÉVA (*férje nyakába borulva*)

Ah, Miltiádész, hol van boldogabb nő,
Mint a te nőd, nemes nagy férfiú!
Nézd, nézd fiad, milyen hasonlatos
Hozzád, mi nagy, mi szép!

ÁDÁM

Ti kedvesek!

KIMÓN

Jól tudtam én, hogy amit tesz atyám,
Az jól van téve. -

ÉVA

Óh, ne szégyeníts meg,
Ezt a hitvesnek kelle tudni jobban.

ÁDÁM

Fiam! Atyád kardját mutasd be te.

KIMÓN (*a kardot felakasztva*)

Óvd, istenasszony, ezt a drága kardot,
Mig egykor érte hozzád eljövök.

ÉVA

E kettős áldozathoz az anya
Hadd szórja a tömjént. Pallasz, tekints le.
(*Tömjént áldoz.*)

ELSŐ DEMAGÓG (*a szószéken*)

Nem volt-e igazam, hogy áruló?
Hogy Dáriusz megvette? tettetés csak
A seb, nem kíván ellene csatázni.

A NÉPBŐL

Halál reá.

ÁDÁM

Mi zaj az odakint?

ÉVA

Ah, Miltiádész, rettentő beszéd az:
Árulónak mond újra a tömeg.

ÁDÁM

Nevetséges vád; engem, árulónak,
Ki Marathónnál győztem?

ÉVA

Óh, hogy úgy van.
Gonosz világ az, mellyet itt lelél.

ELSŐ DEMAGÓG

Mit késtek őt elfogni?

(Nép tolong a templom csarnoka elé, köztük Lucifer.)

ÉVA

Miltiádész!
E szentélyben biztos vagy, meg ne mozdulj. -
Miért is oszlatád szét a hadat?
E bünbarlangot mért nem gyújtatád fel?
Csak láncot érdemel e csőcselék,
Mely érzi, hogy te születél urául,
Ki nemesebb vagy, mint ők összevéve,
S megöl, megöl, hogy lábadoz ne essék. -

ELSŐ DEMAGÓG

Halljátok-e, egy áruló neje
Miként beszél? -

ÉVA

Az a nőnek joga,
Hogy férjét védje, még ha bűnös is,
Hát még ha olyan tiszta, mint uram!
És ellensége olyan korcs, miként ti. -

ELSŐ DEMAGÓG

Mért hagyja a felséges nép magát
Így becsmérelni.

ELSŐ A NÉPBŐL

Hátha igazat mond.

ELSŐ POLGÁR

Ki velök tart, gyanús. Kiáltsatok,
Rongy lelkek, vagy dögöljete meg éhen.

A NÉPBŐL

Halál reá. -

ÁDÁM

Takard el e fiút.
Ne lássa vérem, s el, nő, e kebelről.
A villám, melly a szirtre csap, ne érjen.
Csak én haljak meg - vagy miért is éljek,
Midőn látom, mi dőre a szabadság,
Melyért egy élten küszködém keresztül.

ELSŐ DEMAGÓG

Mit tétováztok még.

A NÉPBŐL

Halál reá!

ÁDÁM

E gyáva népet meg nem átkozom,
Az nem hibás, annak természete,
Hogy a nyomor szolgává bélyegezze,
S a szolgaság, vérengző eszközévé
Súlyessze néhány dölyfös pártütőnek.
Csak egyedül én voltam a bolond,
Hivén, hogy ilyen népnek kell szabadság.

LUCIFER

(félre) Elmondtad a sírverset önmagadra,
S utánad illőt sok nagy síroromra. -

ÁDÁM

Vezessetek le. Nem veszem igénybe
Tovább e szentélyt.
(Levezetteti magát a lépcsőn, Évát gyöngéden szolgálói karjába téve.)
Ím - készen vagyok. -

MÁSODIK DEMAGÓG

Védjed magad, még nincsen veszve semmi.

ÁDÁM

Nagyon gyötörne a seb, hogyha szólnék
Védelmemül.

MÁSODIK DEMAGÓG

Tedd meg, hisz ez a nép
Csak az imént porban csuszott előtted.

ÁDÁM

Ah, épp azért minden haszontalan,
Önszégyenét meg nem bocsátja a nép.

LUCIFER

Kijózanodtál-é hát?

ÁDÁM

Óh, nagyon.

LUCIFER

Átláttad-é, hogy a bódult tömegnek
Nemesb ura voltál, mint ő neked?

ÁDÁM

Lehet, de mind a kettő kárhozat;
Más név alatt a végzet ugyanaz.
Hiú törekvés azzal küzdeni,
Nem is fogok. - Aztán miért, miért is
Vágnék magasra bármi hő kebel.
Éljen magának, és keresse a kéjt,
Mellyel betölti az arasznyi létet,
S tántorgjon ittasan Hádész felé. -
Vezess új útra, Lucifer, vezess,
S kacagva nézem más erényeit,
Más kínjait, csak élveket kívánva.
Te meg, nő, aki - úgy rémlik szívemnek -
Egykor lugost varázsolál nekem
A sivatagba, hogy ha még fiamból
Polgárt nevelnél tisztos anyaként:
Bolond vagy, méltán gúnyol a leány,
Ki festett arccal a bordélyban ül
Bortól felgerjedt, csókvágyó ajakkal.
Örülj, mulass, tagadd meg az erényt. -
Vérpadra mostan, büntetésemül.
Nem mintha aljast bírtam volna tenni,
De mert nagy eszme lelkesíteni bírt.

(Ezalatt egy tőkét hoznak a lépcsők elé, mellette Lucifer áll bárdal. Ádám lehajtja a fejét.)

ELSŐ DEMAGÓG

Végezzétek ki. Éljen a haza!

LUCIFER *(félsúgva)*

Szép búcsu, nemde? - Nos, vitéz uram,
Nem borzogat most furcsán egy kevésbé
A torzképű halál rideg szele? -

ÉVA

Ah, Pallasz! meg nem hallgatád imámat. -

(A templomból a halál nemtője, mint szelíd tekintetű ifjú, lefordított fáklyával s koszorúval Ádámhoz lép.)

ÁDÁM

Pallasz meghallgatott. - Az ég veled,
Megnyugvás szállt szivembe, Lúciám.

LUCIFER

Átok reád, hiú ábrándvilág,
Megint elrontád legszebb percemet. -

ÉVA

Átok reád, te közlelkű rideg nép,
A boldogságot durván illetéd,
S üde virága menten porba hullt.
Pedig nem olyan édes a szabadság
Neked, amilyen fájdalmas nekem volt. –

HATODIK SZÍN

(Rómában. Nyílt csarnok istenszobrokkal, díszedényekkel, melyekben illatok égnek, kilátással az Appenninek felé. - Középen terített asztal három lecticával. Ádám mint Sergiolus, Lucifer mint Miló, Catulus, mind megannyi kéjenc, Éva mint Júlia, Hippia és Chuvia kéjhölgyek ledéren öltözve dőzsölnek. Egy emelvényen gladiátorok harca foly, rabszolgák állnak parancsra készen, fuvolások zenélnek. Alkony, később éj.)

CATULUS

Nézd, Sergiolus, mily serény, ügyes
Ez a piros szalagú gladiátor,
Mernék fogadni, hogy amazt legyőzi.

ÁDÁM

Nem, Herculesre!

CATULUS

Ah, mit, Herculesre,
Ki hinne még közöttünk istenekben?
Mondd Júliádra, jobban elhiszem.

ÁDÁM

Legyen.

LUCIFER

Erős alapra esküszöl:
Álistent tévén, álisten helyébe.

De mondd, hogy értsük mégis azt az esküt,
Szépségét értsük-é, szerelmed-é,
Avagy tán éppen hűségét irántad? -

CATULUS

A báj muló, s ha még nem volna is,
Unott lesz holnap, ami elragad ma,
S kevesb kecsű nő csábít tőle el
Az újdonság bűbajos ingerével.

ÁDÁM

Hűségit értém. Vagy ki pazarol
Hölgyére többet nálam?

HIPPIA

Óh, bohó!
Hát bírod-é őt vég nélkül ölelni?
S ha bírnád is, te, aki telhetetlen
Gyönyörre vágysz s haszontalan csapongsz,
Mert a kéjnek csak egy-egy elszakadt
Részét bírod egy-egy nőben találni,
Míg a szépség s kéj eszményképe mindig
Elérhetlen varázsként leng előtted,
Hogyan tudod, hogy szintén egy szeszélye,
Egy ábrándkép nem csábitandja-é el?
Egy gladiátor roncsolt izmai - -

ÁDÁM

Igaz, igaz, ne többet, Hippias.
Miért is vonz az a kéj Tantalusként,
Ha Herculesnek ereje hiányzik,
Ha Proteusként nem változhatunk,
S egy megvetett rab, kínos hét után
Oly órát élvez, millyet hasztalan
Ohajt ura. - Vagy a gyönyör csak egy
Ital viz-é hát a meglankadottnak,
S annak halál, ki habjaiba dül?

LUCIFER

Ah, mily dicső erkölcsi tanfolyam
Szép lányok keblén, fűzéres pohárnál. -
De hát fogadástok? -

ÁDÁM

Ha veszteném,
Úgy Júlia tiéd. -

CATULUS

S ha nyersz?

ÁDÁM

Lovad
Enyém. -

CATULUS

Négy hétre visszaveheted,
Vagy bétaszítom ángolnás tavamba. -

LUCIFER

Nézd, Júlia, e szép kövér halat:
Egyél, hiszen majd hizlalsz másikat.

ÉVA

S nem dözsöl-é rút féreg rajtad is?
Örüljön, aki él, vagy hogyha nem
Tud is örülni, legalább kacagjon. *(Iszik.)*

ÁDÁM *(a gladiátorhoz)*

Jól tartsd magad, hé! -

CATULUS

Rajta csak, vitézül.
(Catulus gladiátora elesik, s életéért esdve, ujjait fölemeli. Ádám a kegyelmi jelt akarja adni, de Catulus lefogja kezét, s összeszorítva markát, hüvelykét a gladiátor felé tartja.)

Recipe ferrum! - Gyáva korcs. Elég
Rabszolgám van még, nem vagyok fukar.
Ki sajnálná e kis felzaklató
Jelenetet, szép hölgyek, töletek,
Midőn a csók oly sokkal édesebb,
Forróbb a vágy, ha egy kis vér ömölt.

(A gladiátort ezalatt ellenfele kivégezte.)

ÁDÁM

A ló enyém, jőj Júliám, ölelj meg.
Vigyék ki azt a hullát. - Táncosok!
Csináljatok most már komédiát,
Ebből elég volt mára.

(A hullát kiviszik, az emelvényt táncosok foglalják el.)

CATULUS

Clúvia!
Jőj hát te is, nem nézhetem soká,
Ha más ölelkezik.

LUCIFER

S mi, Hippia,
Követjük-é szintén példájukat?

De nyald meg ajkad, nincs-e rajta méreg,
No úgy, most már mulathatunk, galambom.

ÁDÁM

Mit is dobog szived olyannyira,
Nem nyugatom fölötte, Júlia. (*Suttognak.*)

LUCIFER

Halld, e bolond még a szívről beszél! -

CATULUS

Ládd, kedves, én nem bántom a tiédet,
Tehetsz vele akármit, csak ne tudjam,
Ha csókod forró s mindig kész nekem.

CLUVIA

Nagylelkű kedves! ím, javadra e bort. (*Iszik.*)

CATULUS

Jól van, jól, Clúvia, de lágy karod,
Puhácska kebled tőlem el ne vond,
Füzérem is lesiklott, ládd, fejemről. -
(*a táncosnőkhöz*)
Ah, ez remek fordulat táncotokban,
Mi buja tűz, kellemmel egyesülve!

CLUVIA

Szemed befogom, ím, ha ott leled
Azt, amiért én is versenyt futok,
S csak egy jó szót sem bírok érdemelni. -
(*Luciferre mutatva*)
Ezen savanyu arcot nézzed inkább -
Miért is ennek az a szép leány,
Ha már különb hasznát se tudja venni,
Mint hogy szunyadni hagyja, míg maga
Gúnyos mosollyal és hideg szemekkel
Kísér száz édes, bárha dőre dolgot,
Mi a társalgás illatát teszi. -

CATULUS

Valóban, egy ily arc egész körök
Költészetére fagylepelt borít.
Ki ellenáll a perc igézetének,
S nem hagyja lelkét ártól elragadni,
Nem is jó ember, s bár maradna otthon. -

HIPPIA

Valóban szinte félek, hogy szegényben
Már megfogant a fekete halál,

Mely a várost pusztítja. -

ÁDÁM

El vele,
E gyászos képpel. Pajzán dalt nekünk,
Ki tudja a legszebbet köztetek.

HIPPIA *(énekel)*

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell;
Minden pohárnak
Más a zamatja.
S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell,
Minden leánynak
Más a varázsa.

MIND

S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

CATULUS

Jól van biz az, nos, Clúvia, te mit tudsz?

CLUVIA *(énekel)*

Bolond világ volt hajdanában:
Lukrécia az özvegy ágyban
Hogy megkereste szép gavallér,
Nem lángol ajka, több kéjt nem kér,
Tárt szüvel nem fut bordélyházba,
Hideg vasat merít magába. -
Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban. -

Bolond világ volt hajdanában:
Brutus nem ült szép villájában,
Kardot fogott s harcolni méne,
Mint hitvány zsoldos, s még mivégre?
A rongyos nép jóléte végett,
S tar földön érte el is vérzett.

MIND

Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban. -

CLUVIA

Bolond világ volt hajdanában,
Rém járt fel a hósek agyában,
Szentnek hívék, mit kacagunk ma,
S egy-két ily örült, ha akadna,
Cirkuszainkban éppen elkel,
Nekünk látvány, a vadnak étel.

MIND

Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban.

LUCIFER

Ah, Cluvia, leverted Hippiát.
Szeretnék e dalnak költője lenni.

ÁDÁM

S te nem danolsz, mit búsongsz, Júlia?
Körülünk minden vígad és nevet.
Nem jólesik pihened keblemen? -

ÉVA

Ah, jól, nagyon. De nézd el, Sergiolus,
A boldogság midőn elkomolyít.
Azt tartom, mely kacag, nem is valódi.
Legédesebb percünkbe is vegyül
Egy cseppje a mondhatlan fájdalomnak,
Talán sejtjük, hogy az ily perc - virág,
S így hervatag.

ÁDÁM

Ah, én is érzek illyest.

ÉVA

S kivált, ha még dalt hallok és zenét,
Nem hallgatom a szűkkorlátu szót,
De a hang árja ringat, mint hajó,
S úgy érzem, mintha álomban feküdném:
A rezge hangon messze múltba szállnék,
Hol napsugáros pálmafák alatt
Ártatlan voltam, játszi, gyermeteg,
Nagy és nemes volt lelkem hivatása.
Bocsáss meg, örült álomnak varázsa
Mindez. - Csókollak ismét - ébredek.

ÁDÁM

El a zenével, tánccal, émelyít
Ez örökös édesség tengere,
Keserület kívánna már szivem.

Boromba ürmöt és fulánkot a
Piros ajakra, vést fejem fölé.
(A táncosok elmennek, jajgatás hallik kívülről.)
Mi jajszó ez, mely úgy velőbe hat?

LUCIFER

Néhány örültet most feszítenek fel,
Testvériségről, jogrul álmodókat.

CATULUS

Úgy kell nekik, miért nem ültek otthon,
Élvezve és feledve a világot,
Miért vitatták mások dolgait.

LUCIFER

Koldús a dúst testvéreül kívánja,
Cseréld meg őket, és ő von keresztre.

CATULUS

Hagyd hát kacagnunk a nyomort, hatalmat,
Dögvést, mi a várost tizedeli,
Az isteneknek minden végzetét. *(Új jajszó.)*

ÁDÁM *(magában)*

Úgy érzem, mintha álomban feküdném,
A rezge hangon messze múltba szálllok,
Hol nagy s nemes volt lelkem hívatása. -
Nem így mondád-e, Júlia?

ÉVA

Igen.

*(Ezalatt besötétült. A csarnok előtt temetési menet vonul el tibiákkal, fáklyákkal és jajveszékelő nőkkel.
Az egész társaság egy ideig merev hallgatásba süllyed.)*

LUCIFER *(felkacagva)*

Mint látom, itt a jókedv elborult.
Bor nincs-e már, vagy elfogyott az élc,
Hogy a savanyu úr is megsokallja?
Talán bizon valaki fél közöttünk,
Vagy éppen megtért.

ÁDÁM *(feléje sújtva poharát)*

Vessz, ha azt hiszed.

LUCIFER

No, majd hívok új vendéget közénk.
Talán megifjult kedv is tér be véle.
Hej! hozzátok be, szolgák, ízibe,

Ki fáklyafénnyel erre utazik.
Csak megkínáljuk egy pohár itallal. - -
(A halottat nyílt koporsóban behozzák, s az asztalra helyezik. Kísérete a háttérben marad. Lucifer ráköszönt.)
Igyál pajtás, holnap nekem, ma néked!

HIPPIA

Talán inkább csókot kívánsz?

LUCIFER

Öleld meg,
És lopd ki szájából az obulust.

HIPPIA

Ha tégedet csókollak, őt miért ne?
(A halottat megcsókolja. Péter apostol a kíséret közül kilép.)

PÉTER APOSTOL

Megállj, a döghalált szivod magadba.

(Mindnyájan visszaborzadva, helyükön felemelkednek.)

MIND

A döghalál - rettentő - félre innen.

PÉTER APOSTOL

Te nyomorú faj! - gyáva nemzedék,
Míg a szerencse mosolyog feletted,
Mint napsugárban a légy, szemtelen,
Istent, erényt, gúnyolva taposó.
De hogyha a vész ajtódon kopog,
Ha Istennek hatalmas ujja érint,
Gyáván hunyász, rútul kétségbe'eső.
Nem érzed-é, hogy az ég büntetése
Nehezkedik rád. Nézz csak, nézz körül,
A város pusztul, durva idegen nép
Tiporja el arany vetésidet,
Szétbomlik a rend, senki sem parancsol
S szót nem fogad. A rablás, gyilkolás
Emelt fővel jár a békés lakok közt,
Utána a halvány gond, rémület
S égből, földről se részvét, sem segély.
Nem bírod, úgy-e, kéjek mámorával
Elandalítani azt a szózatot,
Mely a kebelnek mélyét felveri
S jobb cél felé hiába ösztönöz.
Kielégítést, ügyebár, nem érzesz,
Csak undort ébreszt szüdben a gyönyör,
S aggódva nézsz körül, ajkad rebeg:
Hiába mind, a régi istenekben

Nincs már hited, kövekké dermedeztek.

(Az istenszobrok szétporlanak.)

Elporlanak, s új istent nem találsz,
Mely a salakból újra fölemelne. -
Nézz csak körül, mi pusztít városodban
Hatalmasabban, mint a döghalál,
Ezren kelnek fel a lágy pamlagokról,
Hogy Thébaisznak puszta téreit
Vad anachorétákkal népesítsék,
Ottan keresve tompult érzetöknek
Mi még izgassa, ami még emelje. -
El fogsz pusztulni, korcsult nemzedék,
E nagy világ most tisztuló színéről.

HIPPIA *(az asztal előtt összeroskadva)*

Óh, jaj nekem, mi szörnyű fájdalom,
Hideg veríték, orcusnak tüze -
A dögvész, óh, a dögvész - elveszek.
Nem gyámolít ki sem közületek,
Kik annyi élvet osztátok velem?

LUCIFER

Ma néked, holnap nekem, édesem. -

HIPPIA

Hát öljetek meg, átkom ver különben.

PÉTER APOSTOL *(hozzálépve)*

Ne átkozódjál lányom, sőt, bocsáss meg -
Majd gyámolítlak én és a nagy Isten,
A szent szeretet örök Istene.
Emelkedjél fel hozzám, ím, e vízzel
Lelked kitisztul menten a salaktól,
S hozzá siet.
(Megkereszteli az asztalról vett edényből.)

HIPPIA

Atyám - megkönnyülék.
(Meghal.)

CATULUS *(indul)*

Én még ma Thébaiszba utazom.
Elundorodtam a bűnös világtól.

CLUVIA

Megállj, Catulus, én is elkísérlek.
(Kimennek.)

ÁDÁM *(elgondolkodva, az előtérre lép, Éva követi.)*

S te itt vagy, Júlia, mondd, mit keressz itt,
Hol a halál az örömet kiölte.

ÉVA

S nem ott van-é helyem, ahol te vagy?
Ah, Sergiolus! vajh mi sok nemes
Érzést találtál volna e kebelben,
Hol csak mulékony kéj után kutattál. -

ÁDÁM

És önmagamban is. Mi kár, hogy úgy van!
Elveszni nyomorultan, kisszerűen,
S szenvedni addig. Óh, ha él az Isten,
(Letérdel, s kezét égnek emeli.)
Ha gondja van ránk, és hatalma rajtunk,
Új népet hozzon s új eszmét a világra,
Amazt, a korcsba jobb vért önteni,
Ezt, a nemesbnek hogy köre legyen
Magasra törni. Érzem, elkopott mind,
Mi a miénk volt - s újat létrehozni
Erőnk kevés. Hallgass meg, Istenem.

(Az égen glóriában a kereszt feltűnik. A hegyek megöl égő városok pírja látszik. A csúcsokról félvad csapatok szállnak alá. Távolról áhitatos himnusz hallik.)

LUCIFER *(magában)*

E látvány kissé borzogatja hátam,
De nem emberrel kell-e küzdenem?
Mit én nem bírok, ő teszi helyettem.
Hasonló tréfát már gyakorta láttam.
A glória ha lassan elveszett,
Még megmarad a vérengző kereszt.

PÉTER APOSTOL

Az Úr meghallgatott. - Tekints körül,
Az elkorcsult föld újra kezd születni.
E medvebőrös barbár harcfiak,
Kik üszköt vetnek fényes városokra,
Kiknek lova múlt századok vetését
Tiporja el s istállót elhagyott
Templomfalak közt léli, új vért hozand
Az elsilányult, megfogyott erekbe.
S kik a cirkuszban himnuszt énekelnek,
Míg a bőszi tigris keblöket kitépi,
Új eszmét hoznak, a testvériséget,
És az egyénnek felszabadulását,
Melyek meg fogják rázni a világot. -

ÁDÁM

Ah, érzem, érzem, mást is kér a lélek,
Mint dagadó párnákon renyhe kéjek;
A szív vérenek lassu elfolyása
Olyan kéj, melynek vajh, mi lenne mása?

PÉTER APOSTOL

Legyen hát célod: Istennek dicsőség,
Magadnak munka. Az egyén szabad
Érvényre hozni mind, mi benne van.
Csak egy parancs kötvén le: szeretet.

ÁDÁM

Fel hát csatázni, fel hát lelkesülni
Az új tanért. Alkotni új világot,
Melynek virága a lovag-erény lesz,
Költészete az oltár oldalán
A felmagasztalt női ideál.
(*Péterre támaszkodva, indul.*)

LUCIFER

Ah, a lehetlen lelkesít fel, Ádám!
A férfiúhoz méltó ez s dicső ám.
Istennek tetszik, mert az ég felé hajt,
S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.
(*Utánamegy.*)

HETEDIK SZÍN

(Konstantinápolyban. Piac néhány őgyelgő polgárral. - Középen a Pátriárka palotája, jobbra apácázárda, balra liget. Ádám mint Tankréd, erődús férfikorban más lovagokkal, Ázsiából visszatérő kereszties hadak élén, lengő zászlók s dobszó mellett jó, Lucifer mint fegyvernöke. Estve, később éj.)

ELSŐ POLGÁR

Im, itt jön ismét egy barbár csapat.
Fussunk, zárjunk be ajtót és kaput,
Nehogy rabolni jöjön kedvök újra.

MÁSODIK POLGÁR

El hölgyeinkkel; e vad csócselék
Isméri a szerájok kéjeit.

ELSŐ POLGÁR

És hölgyeink a győzőnek jogát.

ÁDÁM

Megálljatok, mit futtok így előttünk;
Vagy nem látjátok ezt a szent jelet,

Testvérileg mely egy célhoz csatol? -
Hitünk világát vittük Ázsiának,
Szeretnek tanát, hogy elvadult
Milljóit, mellyek közt szent bölcseje
Ringott üdvünknek, érezzék malasztját.
S tiköztetek nem volna szeretet?

ELSŐ POLGÁR

Hallottunk már mi sokszor ily beszédet,
S legott házunkra az üszök repült. (*Elszélednek.*)

ÁDÁM (*a lovagokhoz*)

Imé, látjátok, ez átkos gyümölcse,
Ha aljas tervvel annyi martalóc
Kezében a szent zászlót lengeti,
S gyáván hizelgve a népszenvedélynek,
Hivatlanul tolakszik fel vezérül. -
Lovag barátim! míg a szennytelen
Becsület, Isten szent dicsérete,
A nő védelme és a hősiség
Lesz kardjainkon, mink vagyunk hivatva
E ronda démont féken tartani
S vezetni, hogy vágyának ellenére
Nagyot s nemest műveljen szüntelen.

LUCIFER

Szépen szólsz, Tankréd, ámde majd, ha a nép
El nem hiendi többé, hogy vezér vagy - -

ÁDÁM

Hol a szellem van, ott a győzelem.
Lesújtom. -

LUCIFER

És ha szellem nála is lesz?
Leszállsz-e hozzá?

ÁDÁM

Mért leszállani?
Hát nem nemesb, ha öt emelem fel. -
Lemondni a küzdés nehéz helyéről
Társak híjában épp olyan kicsínyes,
Mint szükkeblűség társt be nem fogadni.
Írtyelvén részét a pályabérben. -

LUCIFER

Lám, lám, mivé silányult a nagy eszme,
Melyért a cirkusz vértanúi haltak. -
Ez az egyénnek felszabadítása? - -
Csodálatos fajú testvériség. -

ÁDÁM

Ne gúnyolj. - Óh, ne hidd, hogy a dicső tant
Fel nem fogom. Éltémnek vágya az. -
Tehet, s tegey, kiben szent szikra van,
Ki felküzd hozzánk, szívesen fogadjuk,
Egy kardcsapás rendünkbe emeli.
De őriznünk kell a rend kincseit
A még forrongó zúrnek ellenében.
Bár jőne már, bár jőne az idő,
Meváltásunk csak akkor fog betelni,
Midőn ledűl a gát, mert tiszta minden. -
De ilyen napnak jöttét kétleném,
Ha az, ki a nagy művet inditá,
Nem önmaga lett volna a nagy Isten. - -
Barátim, láttatok, hogyan fogadtak.
Árván a zajgó város népe közt.
Nincs hátra más, mint ott azon ligetben
Táborba szállni, mint azt megszokók
Már a pogány közt. Míg majd jobbra fordul.
Induljatok, követni foglak én is,
Minden lovag felel népségeért.

(A kereszties had tábort üt.)

LUCIFER

Mi kár, hogy szép eszméid újolag
Csak olyan hírhedett almát teremnek,
Mely künt piros, de béle por.

ÁDÁM

Megállj.
Hát nem hiszesz már semmi nemesebbe'?

LUCIFER

Ha hinnék is, mit ér, fajod ha nem hisz.
Ez a lovagrend, mellyet állítasz
Fárosz gyanánt tenger hullámi közt,
Egykor kialszik, félig összedül,
S vészesb szirtté lesz a merész utasra,
Mint bármelyik más, mely sosem világlott. -
Minden, mi él és áldást hintve hat,
Idővel meghal, szelleme kiszáll,
A test tuléli ronda dög gyanánt,
Mely gyilkoló miazmákat lehel
Az új világban, mely körülé fejlődik. -
Ládd, így maradnak ránc a múlt idők
Nagyságai.

ÁDÁM

Míg rendünk összedül,
Tán szent tanai a tömegbe hatnak,

És akkor nincs veszély.

LUCIFER

A szent tanok. - -
Ah, épp a szent tan mindig átkotok,
Ha véletlen reá bukkantatok:
Mert addig csúritek, hegyezitek,
Hasogatjátok, élesítitek,
Míg örülség vagy békó lesz belőle.
Egzakt fogalmat nem bírván az elme,
Ti mégis mindig ezt keresitek
Önátkotokra, büszke emberek.
Vagy nézd e kardot, hajszállal nagyobb,
Kisebb lehet, s lényben nem változott,
Ezt folytathatnók véges-végtelen,
S hol az egzakt pont, mely határt tegyen?
Bár érzésed rögtön reátalál,
A változás nagyban midőn beáll. -
De mit törekszem - fáraszt a beszéd,
Tekints magad csak kissé szertesztét.

(Néhány polgár ismét megjelen.)

ÁDÁM

Barátim! népem fáradt, menhelyet kér.
Tán a kereszténység fővárosában
Nem kér hiába.

HARMADIK POLGÁR

Kérdés, nem vagy-é
Eretnekségben rosszabb a pogánynál.

NEGYEDIK POLGÁR

Mondd, mit hiszesz, a Homousiont,
Vagy Homoiusiont?

ÁDÁM

Ezt nem értem. -

LUCIFER

Ne valld be, ez most itt a fő dolog.

NEGYEDIK POLGÁR

Lám, kétkedik, ez is hamishitű.

TÖBBEN

El tőlük, el, zárkózzunk házainkba. -
Átok reá, ki nékiek fedélt nyújt. *(Elszélednek.)*

(A pátriárka fejedelmi pompában és kísérettel jó palotájából, egy csapat barát követi láncravert eretnekeket kísérve, végre katonák s nép.)

ÁDÁM

Elámulok! - De mondd, mi fejdelem
Közleg amott, oly dőlyfösen, kihívón? -

LUCIFER

A főpap az, apostolok utóda.

ÁDÁM

S e meztelábas ronda csőcselék,
Mely a bilincselt népet kárörömmel,
Hazudt alázat színével kíséri?

LUCIFER

Keresztény-cinikus, barátsereg.

ÁDÁM

Nem láttam illyest ősi hegyeim közt.

LUCIFER

Majd látsz utóbb; a poklosság, tudod,
Lassan terjed. De vigyázz, meg ne sértsd
Ez abszolút erényü s épp azért
Engesztelhetlen népet.

ÁDÁM

Ah, minő
Erény lehetne ily fajnak sajátja.

LUCIFER

Erényök a sanyargás, a lemondás,
Mít mestered kezdett meg a kereszten.

ÁDÁM

Az egy világot váltta meg ezáltal,
De e gyávák csak Istent káromolnak,
Mint lázadók, megvetve kegyeit.
Ki szűnyog ellen oly fegyvert ragad,
Mít medve ellen vinni hősiség,
Bolond.

LUCIFER

De hátha ők a szűnyogot
Medvének nézik. - Nincs-e rá joguk?
Nincs-é joguk hős voltuk érzetében
Pokolra üzni minden élvezőt? -

ÁDÁM

Látok, miként Tamás, és nem hiszek. -
Szemébe nézek e káprázatoknak. -

(A pátriárka elé lép.)

Atyám! a szent sír harcosi vagyunk,
S a fáradalmas útból megpihenni
E város népe még be sem fogad. -
Ki oly hatalmas vagy, segíts ügyünkön.

PÁTRIÁRKA

Fiam, csekély dolgokra most nem érek,
Az Isten dicsé, a nép üdve hív,
Eretnekek fölött kellvén itélnem,
Kik mérget szórva dudvaként tenyésznek,
S tüzzel-vassal bár irtjuk, szüntelen
Ujult erővel küldi a pokol ránk. -
De hogyha a kereszt vitézi vagytok,
Minek kerestek messze szerecsent,
Itt a veszélyesb ellen. Fel tehát,
Fel falvaikra, irtsátok ki őket,
Pusztítsatok nőt, aggot, gyermeket.

ÁDÁM

Az ártatlant, atyám, csak nem kívánod. -

PÁTRIÁRKA

Ártatlan a kigyó is, míg kicsiny,
Vagy hogyha már kihullt méregfoga,
S kiméled-é?

ÁDÁM

Valóban szörnyü bűn
Lehet, mi ily haragra gyűjthetá
Egyházát a szeretetnek.

PÁTRIÁRKA

Fiam!
Nem az szeret, ki a testnek hizelg,
De aki a lelket vezérli vissza,
Ha kell, kard élén vagy lángon keresztül
Ahhoz, ki mondá: Nem békét, de harcot
Hozok a földre. - E gonosz hitűek
A szentháromság rejtélyes tanában
A homoiusiont hirdetik,
Míg az egyház a homousiont
Alapítá meg a hit cikkeül.

BARÁTOK

Halál reájuk, már a máglya ég. -

ÁDÁM

Adjátok fel, barátim, azt az *i*-t,
Szébb áldozat lesz életmegvetések
A szent sirért vivandó hős csatában. -

EGY AGG ERETNEK

Sátán, ne kísérts, mink igaz hitünkért
Ott vérezünk, hol Isten rendelé.

EGYIK BARÁT

Hah, szemtelen, igaz hittel dicsekszel?

AZ AGG ERETNEK

Nincs-é velünk a rimini zsinat
S más számtalan?

A BARÁT

Rosz útra tévedett.
De Nicaeában s más igaz hívő
Zsinatban úgye mellettünk ítélték?

AZ AGG ERETNEK

A pártosok. - Mi szemtelen kísérlet
Még versenyezni vélünk. Vagy, felelj,
Hol van csak egy egyházatyátok is,
Mint Árius és a két Euséb? -

A BARÁT

Hát bírtok-é egy Athanásiust?

AZ AGG ERETNEK

Hol vértanúitok?

A BARÁT

Több, mint tinektek.

AZ AGG ERETNEK

Szép vértanúk, kiket káprázatával
Az ördög csalt el, kárhozott halálra. -
Mondom, ti vagytok a nagy Babilon,
Az a kéjhölgy, kiről Szent János írt,
Mely el fog veszni a világ színéről. -

A BARÁT

A hétfejű sárkány, az Antikrisztus
Vagytok ti, kikiről Szent János beszél,
Gazok, csalárdok, ördög cimborái.

AZ AGG ERETNEK

Rablók, kigyók, paráznák, torkosok...

PÁTRIÁRKA

El vélök, el, máris soká időzünk,
Isten dicsére, a máglyára őket!

AZ AGG ERETNEK

Isten dicsére, jól mondád, gonosz,
Isten dicsére hull az áldozat. -
Erősek vagytok, tesztek kény szerint,
De jó-e a tett, ítéld majd az ég. -
Számlálva immár bűnóráitok,
Vérünkéből új csatárok születendnek,
Az eszme él, s a láng, mely fellobog,
Világot késő századokra vet. -
Jerünk, barátim, a dicső halálba. -

AZ ERETNEKEK *(karban énekelnek)*

Én erős Istenem, én erős Istenem, miért hagytál el
engemet, és miért távoztál el az én megtartásomtól
és az én jajgatásaimnak beszédétől?
Én Istenem, kiáltok mind napestig, de nem
hallgatsz meg, éjjel is nincs nekem veszteglésem.
Te pedig szent vagy - - *(XXII. zsolt.)*

A BARÁTOK *(karban közbevágznak)*

Perelj, Uram, az énvelem perlőkkel, és harcolj a
velem harcolókkal.
Ragadj fegyvert és paizst, és kelj fel az én
segítségemre.
És vedd fel dárdádat és rekeszd meg az én
háborgatóim eleinek utát. *(XXXV. zsolt.)*

(Ezalatt a pátriárka s a menet elvonul. Nehány barát traktátusokkal a keresztesek közé vegyül.)

LUCIFER

Mit állsz oly szótlán, mondd, mit borzadasz?
Tragédiának nézed? nézd legott
Komédiának, s mulattatni fog. -

ÁDÁM

Óh, jaj, ne tréfáld! - hát egy *i* miatt is
Mehetni illy elszántan a halálba? -
Mi akkor a magasztos, nagyszerű? -

LUCIFER

Az, ami másnak tán kacagtató.
Egy szál választja csak e két fogalmat,

Egy hang a szívben ítél csak közöttük,
S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv,
Mely istenit vagy gúnyával megöl. -

ÁDÁM

Mért is tűnt csak szemembe mind e bűn!
E kisszerű harc büszke tudományban,
E gyilkos méreg mesterül kivonva
A legfényesb, legüdítőbb virágból. -
E szép virágot egykor ismerém,
Üldött hitünknek zsendülő korában:
Ki az a bűnös, aki tönkretette?

LUCIFER

A bűnös önmaga a győzelem,
Mely szerteszór, száz érdeket növel.
A vész, mely összehoz, mártírt teremt,
Erőt ad; ott van az eretnekekkel. -

ÁDÁM

Valóban, elhajítnám kardomat,
És visszamennék éjszaki honomba,
Hol még az ős erdők árnyékiban
A férfibecs, a tiszta egyszerűség
Dacol e síma kornak mérgivel,
Ha titkos szó nem sügná szüntelen,
Hogy e kort nékem kell újjáteremtni.

LUCIFER

Hiú törekvés. Mert egyént sosem
Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén. -
Kiket nagyoknak mond a krónika,
Mindaz, ki hat, megérté századát,
De nem szülé az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad. -
Amott azok, kik békóban sietnek
Mártírhalálra, gúnytól környezetten,
Látnak csak egy embernyomot előre,
Köztük dereng fel az új gondolat;
S azért meghalnak, mit utódaik
Az utcaléggel gondtalan szivandnak. -
De hagyjuk ezt, nézz kissé táborodba,
Mit járnak ott azon piszkos barátok,
Mi vásárt ütnek, mit szónoklanak,
Őrült taglejtés vad kíséretében. -
Hallgassuk őket.

EGY BARÁT *(a tolakodó keresztetek közt)*

Bajnokok, vegyétek!
Vegyétek a vezeklésnek tanát
Kalauzul minden kétségekben,
Ez megtanít, a gyilkos, a parázna,
A templomrabló, a hamis tanú
Hány évig fog szenvedni a pokolban.
És megtanít, egy évi büntetést
Hogy a gazdag megválthat húsz s néhány,
Míg a szegény három solidival.
S ki már fizetni éppen képtelen,
Néhány ezer korbácsütéssel is. -
Vegyétek e becses könyvet, vegyétek. -

A KERESZTESEK

Ide vele. - Nekünk is, szent atyám! -

ÁDÁM

Hah, rossz árús, és még rosszabb vevők.
Vonj kardot, és verd szét e ronda vásárt!

LUCIFER *(zavarban)*

Bocsáss meg, e barát rég cimborám.
S nem is utálom én az ily világot,
Az Úr dicse ha szinte felkapott is,
Felkaptam én is egyúttal vele.
Csak te maradtál egy kissé alant.

(Éva mint Izóra s Heléne, annak komornája sikoltva rohannak Ádámhoz, néhány keresztetől üldözve, kik azonban ízibe elosonnak.)

ÉVA *(összerogyva)*

Ments meg te, bajnok.

ÁDÁM *(felkarolva)*

Eszmélj, óh, nemes hölgy,
Itt biztosan vagy. Vesd fel szép szemed.
Minő ígéző! - Vajh mi érhető?

HELÉNE

Élvezni voltunk a természetet
Kertünk árnyékos sűrűség közt,
Gondatlan ülve az üde gyepen,
A csattogányt hallgattuk és kísértük;
Midőn csillogni látunk két szemet
Vad szenvedéllyel a bokor megől.
Ijedve kezdünk futni, míg utánunk
Lihegve és dörögve négy keresztet
Majd-majd beért, midőn hozzád jutánk.

ÁDÁM

Nem is tudom, kívánjam-é, hogy ébredj;
Hát hogyha elhagysz, álmkép gyanánt?
Hogy is lehet test így átszellemülve,
Ilyen nemes és illy imádatos -

LUCIFER

Átszellemült test! - Óh, a sors valóban
Nem büntethetné jobban a szerelmem
Őrütségéért, mint beteljesítvén
Mindazt, amit csak kedvesére halmoz. -

ÁDÁM

Úgy rémlik, egykor már ismertelek,
Hogy együtt álltunk Isten zsámolyánál.

LUCIFER

Mindenre kérlek, azt sose feledd,
Szerelmed amilyen mulattató
Kettesben, olly izetlen harmadiknak.

ÁDÁM

Felnéz - mosolyg, óh, hála néked, ég!

ÉVA

Lovag, megmentél, hogy köszönjem azt meg?

ÁDÁM

Nem gazdag díj-e a szó ajkadon?

LUCIFER (*Helénéhez*)

Elég sovány díj, s illyet sem nyerek? -

HELÉNE

S mi hálával tartoznám én neked?

LUCIFER

Hát azt hiszed, hogy a nemes lovag
Megmente téged is? Minő hiúság.
Ha a lovag megmenti a kisasszonyt,
Komornáját a fegyvernök bizonyyal.

HELÉNE

S mit nyertem volna. Vagy hálás leszek,
És ott vagyok, mintha elér a vész:
Vagy háladatlan, így is kárhozott. -
Pedig nem volt rút a négy üldöző.

ÁDÁM

Óh, hölgy, hová vezesselek, parancsolj.

ÉVA

Előttünk áll a zárda ajtaja.

ÁDÁM

A zárda, mondd? Óh, de ajtaja
Nem zárja tőlem a reményt el, úgy-e?
Adj nekem egy jelt, tűznöm e kereszthez,
Hogy míg amaz tisztben küzdni hív,
Legszebb álmomnak hozza vissza képét,
S ne únjak várni hosszú éveken,
Melyek végéről pályabérem int. -

ÉVA

Im, e szalag. -

ÁDÁM

Ez éjsötét szalag? -
Óh, hölgy! reményt, reményt, ne bánatot.

ÉVA

Enyém ez a jel, mást nem adhatok.
A zárdafal közt nem tenyész remény.

ÁDÁM

De szerelem sem. És ahol te vagy,
Hogyan ne volna szerelem, leány!
Mezed mutatja, nem vagy még apáca.

ÉVA

Ne is gyötörj tovább kérdéseiddel,
Pedig gyötörsz, ha búdat nőni látom. -

LUCIFER

És el fog zárni e fal téged is?

HELÉNE

El ám, de kulcsa nincs tengerbe vetve.

LUCIFER

Nagy kár - beh szép elégiát faragnék
E bús esetről. -

HELÉNE

Csalfa, menj előlem!

LUCIFER

S miért? hát nem nagy eszme az, midőn
Tengerfenékre szállok kulcsodért?

HELÉNE

Ah, ezt nem is kívánom.

LUCIFER

Már megyek. -
A mélynek szörnye fen reám agyart.

HELÉNE

Jöjj vissza, jöjj, megöl a félelem -
Inkább a kulcs majd ablakomba' lesz. -

ÁDÁM

Hadd tudjam hát neved meg legalább,
Imámba, tudjam meg, hogy mit csatoljak,
Áldást kérvén rád, hogyha végzeted
Gyászát megosztani már nem engeded.

ÉVA

Nevem Izóra. S a tiéd, lovag?
Imádság jobban illet zárdaszűzet.

ÁDÁM

Tankréd vagyok.

ÉVA

Tankréd, Isten veled.

ÁDÁM

Izóra, óh, ne hagyj el ily sietve,
Megátkozom különben a nevet,
Melyet bucsúzva mondottál először, -
Rövid volt e perc, még álomnak is,
Hogy folytatom, ha ily rejtély maradsz,
S nem bírom sorsod drága fonalával
Kihímzeni? -

ÉVA

Halljad hát sorsomat.
Atyám is a szent sír vitéze volt.
Midőn egy éjt meglepte a vad ellen,
Üvöltve, tűzzel-vassal, táborát.
Menekvéséhez már nem volt remény,
És szent fogadást tón Szűz Máriának,
Hogy engemet, ki még gyermek valék,

Ha visszatérhet, néki felajánl.
Ő visszatért, én szent ostyát vevék
Ez ígéretre.

ÁDÁM

Óh, te szent anya!
Te testesített tiszta szeretet,
Nem fordulál-e el megbántva ily
Szentségtelen ígérettől, minő
Erényeidre nyom bűnbélyeget,
Átokká téve az égnek malasztját. - -

HELÉNE

S te nem kívánod tudni sorsomat?

LUCIFER

Azt már tudom: szerettél, megcsalódtál,
Szerettél újra, s akkor már te csaltál.
Ismét szerettél - hősödet meguntad;
S üres szived most új lakóra vár. -

HELÉNE

Ez különös! Az ördög van veled tán?
De oly szerénynek mégse hittelek,
Hogy szívemet üresnek hidd jelenleg.

LUCIFER (*Ádámhoz*)

Uram, siess. Te nem bírsz elbucúzni,
S én nem bírom gátolni győzedelmem.

ÁDÁM

Izóra! minden szód fulánk szivemben.
Egy csókkal mérgét, óh, hölgy, édesítsd meg.

ÉVA

Lovag, mit kívánsz - hallád eskümet.

ÁDÁM

De az nincs tiltva tán, hogy *én* szeresselek.

ÉVA

Te boldog vagy, de hogy feledlek én?
Tankréd, megyek már, vagy kifogy erőm.
Isten veled - meglátlak ott az égben.

ÁDÁM

Isten veled. - E nap emléke vélem. -

(*Éva a zárdába lép.*)

HELÉNE *(félre)*

Ah, gyáva te - hát mindent én tegyek? *(fent)*
Ablakba' lesz majd, nem tengerben a kulcs.
(Évát követi.)

ÁDÁM *(feleszmélve)*

Most hát jerünk.

LUCIFER

Már késő - vége van. -
Ládd, ilyen örült fajzat a tiéd,
Majd állati vágyának eszközüül
Tekinti a nőt, és durvult kezekkel
Letörli a költészet hímporát
Arcáruul, önmagát rabolva meg
Szerelme legkecsesb virágítól;
Majd istenül oltárra helyezi,
És vérzik érte és küzd hasztalan,
Míg terméketlen hervad csókja el. -
Mért nem tekinti és becsüli nőül,
Nőhívataa megjelölt körében.

(Ezalatt egészen besötétült, a hold felkél. Izóra és Heléne az ablakon.)

ÉVA

Mi vágyva néze rám, mint reszketett,
Ah, e hős férfi reszketett előttem,
De nőerényem és a hit parancsol -
Itt szenvedek ki, mint szent áldozat.

HELÉNE

Csodálatos, minő örült nemünk!
Ha az előítélettel szakít,
Vadállatul rohan a kéj után,
A méltóságot arcáról letépi
És megvetetten sárban ténfereg.
Ha nem szakít, önárnyától remeg,
Fonnyadni hagyja meddő bájait,
Mástól s magától elrabolva a kéjt. -
Miért nem jár középén. Vagy mit árt
Egy kis kaland, egy kis gyöngéd viszony
Illemmel olykor, meg nem foghatom.
Hiszen a nő se szellem csak merőben.

ÉVA

Heléne, nézz ki, itten áll-e még?
Hogyan ment volna olyan könnyen el.
Csak egyszer halljam még meg szózatát.

ÁDÁM *(Luciferhez)*

Tekints körül, nem áll-e ablakánál,
Nem küldne-é egy pillantást utánam?
Csak egyszer lássam még sugár alakját -
Izóra! óh, ne bánd, hogy itt vagyok még.

ÉVA

Mindkettőnkért jobb lenne itt nem állnod.
Az elszakadt szív könnyen összeforr,
S megint csak fáj, ha újra elszakasztjuk. -

ÁDÁM

Nem félsz-e így a csendes éjbe nézni,
Mely, mint nagy szív, szerelemtől dobog.
Szeretni hol csak nekünk nem szabad?
Nem félsz-e, hogy varázsa elragad? - -

ÉVA

Él bennem is mindez, mint tünde álom,
Mely tán az égből kísért e világra;
A lég hullámin szép dal árjados,
Mosolygni látok nemtők ezreit
Testvéri csókkal minden lomb mögül,
De hozzánk többé, Tankréd, nem beszélnek. -

ÁDÁM

S miért, miért! e rossz fal gátol-é? -
Ki annyi sarcot vívtam a pogánytól,
Nem bírom-é áthágni ezt a sáncot? -

LUCIFER

Nem ám, mert védi a kor szelleme,
Erősebb, mint te.

ÁDÁM

Hah, ki mondja azt!

(A háttérben egy máglya világa gyúl ki.)

AZ ERETNEKEK *(karban távolról)*

Mentsd meg az én lelkemet a fegyvertől és
az én egyetlen egyemet az ebnek kezéből.
Szabadíts meg engemet az oroszlánnak
szájából és az unicornisoknak szarvaik ellen
hallgass meg engemet.
Hirdetem a te nevedet az én atyámfiainak;
a gyülekezetek közepette dicsérlek tégedet.

ÉVA

Irgalmazz, Isten, bűnös lelkeiknek! -

ÁDÁM (*visszaborzadva*)

Mi rettentő dal.

LUCIFER

Nászénektek az.

ÁDÁM

Mindegy, legyen, én meg nem rettenek.
Dacolni értem mindennel fogok.

A BARÁTOK (*karban távolról*)

- - öltöztessenek fel gyalázatossággal és
szidalommal, kik felfuvalkodnak ellenem.
Vigadjanak és örüljenek, kik akarják az én
igazságomat; és mondják azt mindenkor: Magasz-
taltassék az Úr, ki akar békességet az ő szolgájának.

*(A fentebbi karének kezdetével Ádám, ki a zárda ajtajához lépett volt, ismét megállt, a tornyon egy
kuvik kiált, a légben boszorkányok szállnak, s az ajtó előtt egy csontváz kél a földből, s fenyegetve áll
Ádám előtt.)*

ÉVA (*az ablakot becsapva*)

Isten segíts!

A CSONTVÁZ

El e szentelt küszöbről.

ÁDÁM

Ki vagy te, rém!

A CSONTVÁZ

Én az vagyok, ki ott lesz
Minden csókodban, minden ölelésben. -

BOSZORKÁNYOK (*kacagva*)

Édes vetés, fanyar gyümölcs,
Galambfival kigyókat költs.
Izóra, hívunk!

ÁDÁM

Millyen alakok!
Ti változátok-é el, vagy magam?
Ismertelek, midőn mosolygatok.
Mi itt valóság és mi itten álom?
Varázsotokra ellankad karom. -

LUCIFER

Véletlenül mi kedves társaságba
Juték. Mi régtől várom e szerencsét,
Ez illedelmes szép boszorkahad,
Mely a meztelen nimfát mindazáltal
Orcátlanságban messze túlhaladja,
Ez a vén bajtárs, a rémes halál,
Mely torzképezve a rideg erényt,
Megúttatja azt a föld fiával.
Mind üdvözöllek. Kár, hogy rá nem érek
Közöttetek az éjet elfecsegni. -
(A jelenések eltűnnek.)
Tankréd, fel, Tankréd! kedvesed becsapta
Az ablakot; mit állunk itt az éjben?
A szél hideg, köszvény leszen jutalmad.
Heléne meg mindjárt jó, s mit teszek?
Szerelmeskedni nem fog tán az ördög,
Nevetségesse lenne mindörökre,
S akkor hatalmát elvinné maga. -
Csodálatos, az ember hő kebellet
Eseng epedve szerelem után,
S csak kint arat. Az ördög jégkebellet
Alig bír tőle szabadulni jókor.

ÁDÁM

Vezess, vezess új létre, Lucifer!
Csatára szálltam szent eszmék után,
S találtam átkot hitvány felfogásban,
Isten dicsére embert áldozának,
S az ember korcs volt, eszmémet betöltni.
Nemesbbé vágytam tenni élveink,
S bűn bélyegét süték az élvezetre,
Lovagerényt állíték, s ez döfött
Szívembe tört. El innét, új világba,
Eléggé megmutattam, hogy mit érek,
Ki vívni tudtam és lemondni tudtam,
Szégyen ne'kül elhagyhatom helyem. -
Ne lelkesítsen többé semmi is,
Mozogjon a világ, amint akar,
Kerekeit többé nem igazítom,
Egykedvüen nézvén botlásait.
Kifáradtam - pihenni akarok. -

LUCIFER

Pihenj tehát. De én alig hiszem,
Hogy szellemed, e nyugtalan erő,
Pihenni hagyjon. Ádám, jőj utánam.

NYOLCADIK SZÍN

(Prágában. A császári palota kertje. Jobbra lugos, balra csillagász-torony, előtte tágas erkély Kepler íróasztalával, székkal, csillagász-eszközökkel. Lucifer mint Kepler famulusa az erkélyen. A kertben udvaroncok s hölgyek csoportokban sétálnak, közöttük Éva is mint Borbála, Kepler neje. - Rudolf császár Ádámmal mint Keplerrel beszédbe mélyedve áll. A háttérben egy eretnek máglyája ég. Estve, később éj. Két udvaronc az előtérrel elmenve.)

ELSŐ UDVARONC

Ki az megint, ki ottan fűtözik,
Eretnek vagy boszorkány?

MÁSODIK UDVARONC

Nem tudom.
Nincs már divatban, hogy még érdekeljen,
Csak söpredék gyűl a máglyák köré.
S nem őrzöng az sem már öröm miatt,
Csak hallgatag néz és morog magában.

ELSŐ UDVARONC

Az én időmben ünnep volt az illyes,
Ott volt az udvar, a nemes világ.
Ah, így fajulnak el a jó idők. - *(Elhaladnak.)*

LUCIFER

Ily hűvös estve e tűz jólesik,
Bizon-bizon már jó régen melenget.
De félek, hogy kialszik nemsokára.
Nem férfias határozattól eloltva,
Nem új nézetnek engedvén helyet,
De e közömbös korban nem leend,
Ki új hasábot vetne a parázsra,
S én fázhatom. - Minden nagy gondolatnak,
Hiába, ily kicsinyes a bukása. - - *(El a toronyba.)*
(Rudolf és Ádám az előtérre lépve.)

RUDOLF

Állítsd fel, Kepler, horoszkópomat,
Rosz álman volt az éjjel, rettegek,
Mi konjunktúrákban van csillagom.
Baljóslatú jel tűnt fel udvarában
Már múltkor is, ott a kigyó fejénél.

ÁDÁM

Meglesz, uram, amint parancsolod.

RUDOLF

Ha majd e klimaktérikus napok
Elmúltak, a nagy müt is újrakezdjük,
Mely a minap sikertelen maradt.
Átnéztem újra Hermes Trismagistust,

Synesiust, Albertust, Paracelsust,
Salamon kulcsát és más műveket,
Mig rátaláltam az ejtett hibára.
Amint izzasztók a vénhedt királyt,
Feltűnt a holló s a veres oroszlány,
Utánuk a kettes merkur kifejlett
A két planéta egyesült hatásán,
S leszállt az ércek bölcseletsava.
De elhibáztuk a nedves tüzet,
Szár az vizet, s azért nem létesült
A szent menyegző, a dicső eredmény,
Mely ifjúságot önt az agg érébe,
Nemességet visz át a szürke ércebe.

ÁDÁM

Értem, felséges úr.

RUDOLF

Egy szóra még.
Rossz hír kering az udvarban felőled,
Hogy új tanoknak híveül szegődtél,
Rostálsz a szentegyház téteit;
Sőt most, midőn anyád mint rút boszorkány
Legsúlyosb vád alatt börtönben ül,
Méltó gyanúba jössz te is, midőn
Olyan nyakasan s ernyedetlenül
Igyekszel őt kiszabadítani.

ÁDÁM

Felséges úr! hiszen fia vagyok.

RUDOLF

A szentegyház, fiam, igazb anyád.
Hagyd a világot, jól van az, miként van,
Ne kívánd kontárul javítani. -
Nem halmozalak-é kegyekkel el,
Atyád, tudod jól, korcsmáros vala
S nemességed kétség fölül helyeztem,
Pedig bizony elég bajomba telt.
Fölemelélek trónomhoz, s csak így
Jutál Müller Borbála szép kezéhez.
Azért, ismétlem, légy, fiam, vigyázó. (El.)

(Ádám gondolatokba merülve erkélyének lépcsőinél megáll. Két udvaronc az előtérbe érve.)

HARMADIK UDVARONC

Nézd, mint mereng ismét a csillagász.

NEGYEDIK UDVARONC

A féltés bántja szüntelen szegényt,

Hiába, nem tud új körébe szokni,
Kirá belőle mindig a paraszt.

HARMADIK UDVARONC

Nem fogja fel, hogy az igaz lovag,
Bár istenség gyanánt imádja a nőt,
Vérét odadni volna érte kész,
Ha rágalom érintené erényét; -
Ő hódolásban mellékcélt gyanít.

ÉVA (Más csoporttal a két udvaronchoz csatlakozik, s nevetve legyezőjével a második udvaronc vállára ver.)

Ah, menj, lovag - az istenért, kegyelmezz,
Tréfáidon halálra kell nevetnem. -
Nézd, itt e két úr mily szörnyű komoly. -
Talán megszállott már titeket is
Az újításnak átkos szelleme?
Úgy el szememből! Nem szenvedhetem
E fajt, mely olly epés, bús felfogással
Megírgyelte ezt a csillogó
Nyugodt világot tőlünk s újat eszmél.

HARMADIK UDVARONC

Minket nem illet e vád, drága hölgy,
Ki vágyna ilyen körben változásra.

ELSŐ UDVARONC

De, hogyha nem csalódom, ottan áll
Egy férfi, arcán e sötét jelek.

ÉVA

Férjem szegény? - az istenért, urak,
Kiméljétek meg őt az ily gyanútól
Elöttem, kit hozzá szent kötelék
Csatol. - Hisz ő beteg - nagyon beteg.

MÁSODIK UDVARONC

Betegje tán e sűgárhozó szemeknek?

HARMADIK UDVARONC

Valóban, amit senki nem merészel,
Ő sértne-é meg féltékeny gyanúval? -
Óh, bár lehetne lovagod gyanánt
Szemébe kesztyűt dobnom a merésznek.
(Ezalatt Ádámmhoz érnek.)
Ah, mester! épp jó, hogy találkozzunk,
Jószágaimra kívánnék utazni,
Időjóslást szeretnék!

ELSŐ UDVARONC

Én pedig
Fiamnak vágyánám csillagát kitudni.
Éjfél után, múlt éjjel jött világra.

ÁDÁM

Reggel mindkettő készen vár, urak.

NEGYEDIK UDVARONC

A társaság oszol, menjünk mi is.

HARMADIK UDVARONC

Lépcsője itt van - jó éjt, asszonyom.
(*súgva*)
Egy óra múlva.

ÉVA

(*súgva*) Jobbra, a lugosban.
(*fent*) Jó éjt, urak. - Jőj, kedves Jánosom.

(Mind elmennek. Ádám és Éva az erkélyre. Ádám zsöllyeszékbe dől. Éva előtte áll. Mindinkább besötétedik.)

ÉVA

János, nekem szükségem volna pénzre.

ÁDÁM

Egy fillérem sincs, mind elhordtad immár.

ÉVA

Örök szükségem tűrjek-e tehát?
Az udvarhölgyek pávaként ragyognak,
Szintúgy szégyellek köztük megjelenni.
Valóban, hogyha egy-egy udvaronc
Felém hajolva, mosolyogva mond,
Hogy a királyné köztük én vagyok,
Szégyenkezem miattad, aki a
Királynét így állítod udvarába.

ÁDÁM

Nem fáradok-e éjet és napot,
Elárulom tudásomat miattad,
Mefertőzöm, midőn haszontalan
Időjósást, horoszkópot csinállok,
Eltitkolom, mit lelkem felfogott,
És hirdetem, mit jól tudok, hamis.
Pirulnom kell, mert rosszabbá levék,
Mint a szibillák, kik hívének abban,
Amit jósoltak, míg én nem hiszek.

De megteszem, hogy leljem kedvedet.
Hová teszem, mit bündijul kapok?
Hisz nékem nem kell semmi a világon,
Csak az éj és tündöklő csillaga,
Csak a szférák titkos harmóniája
Tiéd a többi. - Ámde ládd, ha a
Császár pénztára többnyire üres
Sok kérelemre rendetlen fizetnek.
Tiéd lesz most is, mit reggel kapok,
S te hálátlan vagy, ládd, ez fáj nekem.

ÉVA *(sírva)*

Szememre hányod, hogy mit áldozasz,
S nem áldozék-e én is eleget,
Miattad? én, nemes háznak leánya,
Midőn kétséges rangodhoz csatoltam
Jövőmet, és nem általam jutál-e
Jobb társaságba? Hálátlan, tagadd el. -

ÁDÁM

Kétséges rang-e hát szellem, tudás?
Homályos származás-e a sugár,
Amelly az égből homlokomra szállt?
Hol van nemesség, más ezen kívül?
Amit ti úgy neveztek, porlatag
Hanyatló báb, mit lelke elhagyott,
De az enyém örökifjú, erős. -
Óh, nő, ha te meg bírnál érteni,
Ha volna lelked oly rokon velem,
Minőnek első csókodnál hívém,
Te büszke lennél bennem, s nem keresnéd
Kívül a boldogságot körömpön,
Nem hordanál mindent, mi benned édes,
Világ elé s mindent, mi keserű,
Nem tartanál fel házi tűzhelyednek. -
Óh, nő, mi végtelen szerettelek.
Szeretlek most is, ah, de keserűen
Fulánkos a méz, mely szivembe szállt.
Fáj látnom, mily nemessé lenne szűd,
Ha nő lehetnél; a sors semmivé tett,
Mely a nőt báb-istenként tartja még,
Mint istenül tartotta a lovagkor,
De akkor hittek benne, nagy idő volt,
Most senki sem hisz, törpe az idő,
S a báb-istenség csak vétket takar. -
Elválnék tőled, szívemet kitépném,
Ha fájna is, tán nyúgodtabb lehetnék,
S te is nélkülem boldogabb lehetnél;
De ott van újra a már meglevő rend:
Az a tekintély - egyházunk szava;
S együtt kell túrnünk, míg a sír felold.
(Fejét kezébe hajtja, Éva meghatva simogatja.)

ÉVA

No, Jánosom, oly gyászosan ne vedd,
Ha mondok is egyet-mást néha-néha,
Nem akaralak búa ejteni.
De ládd, az udvar oly csodálatos,
És hölgyei oly büszkék, gúnyosak,
Mit kezdjek én dacolni ellenök?
Nincs már közöttünk, ügyebár, harag,
Jó éjt - reggelre ne feledd a pénzt.
(Lemegy a lépcsőn a kertbe.)

ÁDÁM

Minő csodás kevercse rossz s nemesnek
A nő, méregből s mézből összeszűrve.
Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
Míg bűne a koré, mely szülte őt.
Hej, famulus!

(Lucifer jó lámpával, s az asztalra teszi.)

LUCIFER

Parancsolsz, mesterem?

ÁDÁM

Időjóslatra és nativitásra
Vagyon szükségem, készíts íziben.

LUCIFER

Természetes, csillámlót, fényeset;
Ki venne pénzeért rideg valót.

ÁDÁM

De ne olyant, mely szinte képtelen.

LUCIFER

Olyat nem is bírnék tán feltalálni,
Min megbotránkoznának a szülők,
Nem messiás-é minden újszülött,
Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak,
S csak későbbben fejlik szokott pimasszá. *(Ír.)*

(Éva ezalatt a lugoshoz ért, a harmadik udvaronc elébe lép.)

HARMADIK UDVARONC

Mi rég epesztesz itten, óh, kegyetlen.

ÉVA

Talán neked nagy már az áldozat
Az éj hűvös szelét kiállani,

Mig én egy jó, nemes férjet csalog meg,
Az ég átkát, világ ítéletét
Vonom magamra éretted, lovag?

[HARMADIK] UDVARONC

Ah, az ég átka, a világitélet
Nem hat titkába e sötét lugosnak.

ÁDÁM (*merengve*)

Kivántam kort, mely nem küzd semmiért,
Hol a társas rend megszokott nyomát,
E megszentelt előítéletet
Nem bántja senki, hol nyugodhatom,
És egykedvű mosollyal hagyhatom
Hegedni hosszú harcaim sebét. -
Megjött a kor, s mit ér, ha e kebelben
A lélek él - e kínos szent örökség,
Mít az egekből nyert a dőre ember -,
Mely tenni vágyik, mely nem hágy nyugodni,
S csatára kél a renyhe élvezettel. -
Hej, famulus! hozz bort, úgy reszketek,
Fagyos világ ez, kell, hogy feltüzeljem.
E törpe korban így kell lelkesülni
És elszakadni mocskoló porától. -
(*Lucifer bort hoz, Ádám a szín végéig iddoggál.*)
Óh, tárd ki, tárd ki, végtelen nagy ég,
Rejtélyes és szent könyvedet előttem;
Törvényidet ha már-már ellesém,
Felejttem a kort és mindent körülem.
Te örökös vagy, míg az mind mulandó,
Te felmagasztalsz, míg amaz lesújt. -

[HARMADIK] UDVARONC

Borbála, óh, ha az enyém lehetnél!
Ha Isten elszólná férjedet,
Hogy az eget jobban fel bírja fogni,
Miért éltében mindig fáradott.

ÉVA

Hallgass, lovag, úgy sajnálnám szegényt,
Hogy könnyeim közt csók nem jutna néked.

[HARMADIK] UDVARONC

Te tréfát üzesz.

ÉVA

Sőt, valót beszélek.

[HARMADIK] UDVARONC

Ki érti ezt a rejtélyes kedélyt?

Borbála! hisz te így nem is szeretsz.
Vagy mondd, ha volnék száműzött, szegény,
Mit volnál képes tenni hívedért? -

ÉVA

Valóban, azt mostan nem tudhatom.

ÁDÁM

Óh, jő-e kor, mely e rideg közönyt
Leolvasztandja, s mely új tetterővel
Szemébe néz az elavult lomoknak,
Biróul lép fel, büntet és emel,
(Felkél, és tántorogva az erkély szélére lép.)
Nem retten vissza a nagy eszközöktől,
Nem fél a rejtett szót kimondani,
Mely majd hatalmas görgeteg gyanánt
Haladni fog a végzetes uton,
S lezúzza tán azt is, ki őt kimondta.
(A Marseillaise dallama hallik.)
Óh, hallom, hallom a jövő dalát,
Megléltem a szót, azt a nagy talizmánt,
Mely a vén földet ifjává teszi:

KILENCEDIK SZÍN

(A nézőhely hirtelen Párizs Greve-piacává változik. Az erkély egy guillotine-emelvényyé, az íróasztal nyaktilóvá, mely mellett Lucifer mint bakó áll. Ádám mint Danton az emelvény széléről zajgó néptömegnek szónokol. - Dobszó mellett igen rongyos újonchad jelenik meg, és az állványnál sorakozik. Fényes nap.)

ÁDÁM *(folytatva)*

Egyenlőség, testvériség, szabadság! -

NÉPTÖMEG

Halál reá, ki el nem ismeri!

ÁDÁM

Azt mondom én is. - Két szó menti meg
A mindenünnen megtámadt nagy eszmét,
A jók számára mondjuk egyikét:
„Veszélyben a hon” és ők ébrednek.
A másikat a bűnre mennydörögjük,
E szó: „reszkessetek!” - s megsemmisülnek. -
Felkeltek a királyok ellenünk,
S eléjük dobtuk fejdelmünk fejét,
Felkeltek a papok, s villámukat
Kicsavarók kezökből, visszatéve
Trónjára az észet, e rég üldözöttet.
De a másik szózat sem hangzik el,
Mít a jobbakhoz intézett honunk.

Tizenegy hadsereg küzd a határon,
S mi hő ifjúság tódul szüntelen
Az elhullott hősök helyét kitöltni.
Ki mondja, hogy vérengző örület
A nemzetet meg fogja tizedelni?
Ha forr az érc, a rossz salak kihull,
De a nemesb rész tisztán megmarad.
És hogyha mindjárt vérengzők vagyunk is,
Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt,
Nem gondolok nevemmel, légyen átkos,
Csak a haza legyen nagy és szabad. -

ÚJONCOK

Fegyvert nekünk, csak fegyvert és vezért!

ÁDÁM

Helyes, helyes! Ti csak fegyvert kívántok,
Míg annyi tárgyban szenvedtek hiányt,
Ruhátok foszlik, lábatok mezetlen,
Hanem szuronnal mind kiszerezitek,
Mert győzni fogtok. A nép győzhetetlen.
Most hulla vére egy tábornokunknak,
Ki katonáink élén meg hagyá
Magát veretni.

NÉPTÖMEG

Óh, az áruló! -

ÁDÁM

Helyesen mondod. Nincs más kincse a
Népnek, mint a vér, mellyet oly pazar
Nagylelkűséggel áldoz a hazának. -
S ki egy népnek szent kincsével parancsol,
Nem bírván meghódítani a világot,
Az áruló. -

(Az újoncok közül egy tiszt kilép.)

A TISZT

Tégy engemet helyébe,
Polgár, s letörlöm a gyalázatot.

ÁDÁM

Dicséretes, barátom, önbizalmad,
De biztosítást, hogy szavadnak állsz,
Előbb a harcok színhelyén szerezz.

A TISZT

A biztosíték lelkemben lakik,
Aztán imé! van nékem is fejem,

Mely többet ér tán, mint az a lehullott.

ÁDÁM

S ki a kezes, hogy elhozod, ha kérem.

A TISZT

S kell-é kezes jobb, mint magam vagyok,
Ki életem nem nézem semmibe?

ÁDÁM

Az ifjuság nem úgy gondolkodik.

A TISZT

Polgár, még egyszer felszólítalak. -

ÁDÁM

Türelem még, a cél el nem marad.

A TISZT

Nem bízol bennem, látom, hát tanulj
Felőlem jobban vélekedni, polgár. -
(*Főbe lövi magát.*)

ÁDÁM

Kár érte, egy ellenséges golyót
Megérdemelt. Vigyétek el, barátim. -
Viszontlátásig, győzelem után.
(*Az újonchad elléptet.*)
Óh, bár oszthatnám én is sorsotok. -
De nékem harc jutott csak, nem dicsőség,
Nem ellenség, mely által esni is díz,
De mely rejtekből orvul leskedik
Fondorlatával rám s a szent hazára. -

NÉPTÖMEG

Mutasd meg ujjal, és halál reá!

ÁDÁM

Akit mutatni bírok, az meg is halt.

NÉPTÖMEG

Hát a gyanúsak? - Hisz aki gyanús,
Már bűnös is, megbélyegezte a
Népérzület, ez a nem tévedő jós. -
Halál, halál az arisztokratákra! -
Jerünk, jerünk a börtönürekbe,
Tegyünk törvényt, a nép törvénye szent.

(*A néptömeg indul a börtönökbe.*)

ÁDÁM

Nem ott van a vész, a retesz erős,
A búzhödt lég, mely elmét, izmot öl,
Szövetségestek úgylis, hagyjuk őket.
Az árulás emelt fővel kacag,
S tört élesít a Konvent padjain.

NÉPTÖMEG

Fel a Konventre hát, nincs még eléggé
Átválogatva. - A Konventre később,
Gyakorlatul előbb a börtönökbe. -
Addig szedd össze minden áruló
Nevét, Danton.

(A néptömeg fenyegetve el. Ezalatt néhány sans-culotte egy ifjú márkít és Évát mint ennek testvérét hurcolja az állvány elé.)

EGY SANS-CULOTTE

Imé, itten hozunk
Ismét két ifju arisztokratát,
E büszke arc, finom fehér ruha
Világosan mutatja bűnöket!

ÁDÁM

Milyen nemes pár. Jöjtek fel, ifjak.

A SANS-CULOTTE

Mi meg jerünk bajtársaink után,
Hol munka vár ránk, s vész az árulókra.

(A sans-culotte-ok elmennek a többi néppel, az ifjak az állványra lépnek. Az állvány körül csak néhány őr marad.)

ÁDÁM

Nem értem, mily rokonszenv vonz felétek,
De önvészélyemmel megmentelek.

A MÁRKI

Nem, Danton, hogyha bűnösök vagyunk,
Elárulod a hont, ha el nem ítélisz;
Ha nem vagyunk, nem kell hiú kegyelmed.

ÁDÁM

Ki vagy te, hogy Dantonnal így beszélsz? -

A MÁRKI

Márki vagyok. -

ÁDÁM

Megállj - vagy nem tudod,
Hogy „polgáron” kívül nincs cím egyéb?

A MÁRKI

Nem hallottam, hogy eltörlé királyom
A címeiket.

ÁDÁM

Szerencsétlen, ne folytasd,
E guillotine is szinte hallgatózik. -
Lépj sergeinkbe, s pályád nyitva áll.

A MÁRKI

Nincs engedélyem, polgár, a királytól,
Hogy idegen seregbe léphetek.

ÁDÁM

Úgy meg fogsz halni.

A MÁRKI

Egyel több leend
Családomból, ki meghalt a királyért.

ÁDÁM

Miért rohansz ily vakmerőn halálba?

A MÁRKI

S azt véled-é, hogy e nemes előjog
Csak titeket illet, népemberek? -

ÁDÁM

Dacolsz velem, jó, hát én is fogok.
Ki lesz erősb? megmentlek ellenedre,
S e jellemért egy higgadtabb jövő,
Melyben kihamvadt a pártszenvedély,
Hálát fog adni nékem. - Nemzetőrök!
Lakomra véle. Ti feleltek érte.

(Néhány fegyveres nemzetőr a márkit elkíséri.)

ÉVA

Bátyám, erős légy!

A MÁRKI

Húgom, óvjon Isten. - *(El.)*

ÉVA

Itt is van egy fő, nem rosszabb Rolandnál.

ÁDÁM

Ne ily kemény szót e gyöngéd ajakról.

ÉVA

A vérpadon gyöngédebb szó nem illik.

ÁDÁM

Az én világom e szörnyű emelvény.
Midőn ráléptél, véled egy darab
Menyország szállt le, s szentélyébe zár.

ÉVA

Az áldozatra szentelt állatot
Sem gúnyolák útjában a papok.

ÁDÁM

Az áldozat, hidd el, magam vagyok.
S ha irigyelve nézik is hatalmam,
Örömtelen, megvetve életet
Meg a halált, nézem királyi székem,
Melyről mellőlem hullnak el naponkint,
S várom, mikor jó már reám a sor. -
E vér közt úgy gyötör az egyedüllét,
A sejtelem, mi jó lehet szeretni. -
Óh, nő, csak egy napig tanítanál
Ez égi tudományra - második nap
Nyugodtan hajtnám bárd alá fejem. -

ÉVA

S e rémvilágban még szeretni vágysz,
Nem rettent-é a lelkiösmeret? -

ÁDÁM

A lelkiösmeret a közvilág
Előjoga; kit a végzés vezet,
Az rá nem ér körültekinteni. -
Hol hallád a viharról, hogy megállt,
Ha gyöngé rózsá hajlong útain? -
S aztán ki lenne vakmerő eléggé,
Itélni a közélet emberéről?
Ki látja a szálát, mely színpadán
Egy Catilínát, egy Brutust vezet?
Vagy azt hiszik, kiről a hír beszél,
Meggúny egyúttal ember lenni, és
Oly földfeletti lényé változott,
Kit a lenézett apró száz viszony,

Mindennapos gond mitsem érdekel. -
Óh, jaj, ne hidd - a trónon is ver a szív,
S Caesarnak, hogyha volt szerelmese,
Ez őt talán csupán úgy ismeré,
Mint jó fiút, s nem volt sejtelme sem,
Hogy retteg tőle s megrendül a föld. -
S ha így van ez, mondd, mondd, mért nem szeretnél?
Nem nő vagy-é, s én nemde férfiú?
Mondják, hogy a szív gyűlöl vagy szeret,
Amint magával hozza e világra:
Én érzem, e szív hogy rokon tiédde,
S te ezt a szót, hölgy, meg nem értenéd? -

ÉVA

S ha meg? Mi haszna. Más Isten vezet,
Mint akit én szivemben hordozok.
Nem érthetjük meg így egymást soha. -

ÁDÁM

Hagyd el tehát avult eszményidet,
Mit áldozol száműzött isteneknek?
A nőt ugyis oly oltár illeti
Csupán, mely mindig ifju - és ez a szív.

ÉVA

Az elhagyott oltárnak is lehet
Mártírja. Óh, Danton, magasztosabb
Kegyelttel megóvni a romot,
Mint üdvözölni a felkelt hatalmat;
S e hivatás nőt legjobban megillet.

ÁDÁM

Nem látott ember még érzelgeni,
S ha látna most, ellenség, jóbarát,
Hogy az, kit a sors korbácsolt tova,
Vihar gyanánt tisztítani a világot,
Mostan megáll a vérpadon, szeretni
Egy kisleánynál, és köny ég szemében:
Megjóslaná, hogy Danton elbukik,
Kacagna, és nem félne senki többé. -
S mégis könyörgök egy reménysugárt. -

ÉVA

Ha síron túl kibékélt szellemed
Levetkezi a kor véres porát,
Talán -

ÁDÁM

Ne mondd, ne mondd, leány, tovább,
Én azt a túlvilágot nem hiszem,

Reménytelen csatázok végzetemmel. -

(A néptömeg véres fegyverekkel, lándzsákon néhány véres főt hurcolva, vadul visszatér. Néhány az állványra hat.)

NÉPTÖMEG

Igazságot tevénk. - Mi büszke faj volt.

EGY SANS-CULOTTE *(gyűrűt adva Dantonnak)*

Imé, e gyűrű a hon zsámolyára.
Kezembe nyomta az egyik cudar,
Midőn nyakának tartám késemet.
Azt tartja e faj, hogy rablók vagyunk. -
Hát még te élsz? - kövesd testvéridet. -
(Évát leszúrja, ki az állvány hátrészén lebukik.)

ÁDÁM *(szemét elfödve)*

Jaj, vége hát. - Óh, sors, ki bír veled?

NÉPTÖMEG

Most a Konventbe. Polgártárs, vezess. -
Kiszedted-é az árulók nevét? -

(A nép letakarodik az állványról. Éva mint rongyos, felgerjedt pór nő kibontakozik a sokaságból, és egyik kezében törrel, másikban egy véres fejjel Dantonhoz rohan.)

ÉVA

Danton! tekints ez összeesküvőre,
Téged kívánt megölni, én ölém meg.

ÁDÁM

Ha e helyet jobban megállta volna,
Roszul tevél; ha nem, tetted helyes. -

ÉVA

Tettem helyes, s jutalmamat kívánom:
Tölts vélem egy éjet, nagy férfiú.

ÁDÁM

Minő rokonszenv kelhet ily kebelben?
Mi gyöngéd érzés a nőtigrisé?

ÉVA

Valóban, polgár, úgy látszik, te is
Kékvér arisztokrataul szegődtél,
Vagy hagymázban szólsz ily regényesen. -
Te férfi vagy, én ifju s nő vagyok,
Bámúlatom hozzád vezet, nagy ember.

ÁDÁM

(félre) Végigborzongat; elfordul szemem.
Nem bírom e szörnyű káprázatot.
Minő csodás hasonlat! - Aki az
Angyalt ismérte, s látta azután,
Hogy elbukott, az látott tán hasonlót.
Azon vonások, termet és beszéd,
Minden, csak egy kicsinyke semmiség,
Amit leírni sem lehet, hiányzik,
S minő egészen más lön az egész! -
Azt nem bírhattam, védte glóriája,
Ettől pokolnak göze undorít el. -

ÉVA

Mit is beszélsz magadban?

ÁDÁM

Számolom,
Asszony, hogy nincsen annyi éjszakám,
Ahány áruló van még a hazában.

NÉPTÖMEG

Fel a Konventre, csak nevezd meg őket.

(Ezalatt Robespierre, Saint-Just s más konvent-tagok új néptömeeggel jönnek, s egy rögtönzött emelvényre állnak.)

SAINT-JUST

Hogyan nevezné, ő főcinkosuk. -
(A nép zúg.)

ÁDÁM

Vádolni mersz, Saint-Just, nem ismered,
Minő erős vagyok? -

SAINT-JUST

Voltál előbb,
A népben. Ámde a nép bölcs, megismert,
S a Konvent végzését megszentesi.

ÁDÁM

Nem ismerek birót magam felett
Mást, mint a nép, s a nép, tudom, barátom.

(Ismét zúgás a nép között.)

SAINT-JUST

Barátod az, ki a hon ellene.
A felséges nép majd itél fölötted,

Előtte vádollar, honáruoló:
Csempészetért az állami javakban,
Rokonszenvert az arisztokratákkal,
Vágyódásért a zsarnok úralomra.

ÁDÁM

Saint-Just, vigyázz, lemennydörög szavam.
Vádad hamis. -

ROBESPIERRE

Ne hagyjátok beszélni,
Tudjátok, nyelve síma, mint kígyó.
Fogjátok el, szabadságunk nevében. -

NÉPTÖMEG

Ne halljuk őt, ne halljuk, vesszen el.

(Körülveszik s elfogják.)

ÁDÁM

Ne halljatok hát, ámde én se halljam
A hitvány vádat. Nem győzzük meg egymást
Beszéddel. Sőt tettel sem győztetek le.
Robespierre, megelőztél csupán,
Ez az egész, ne kérkedjél vele.
Magam teszem le a fegyvert - elég volt. -
De ím, ezennel felszólítalak,
Hogy három hó alatt kövess ez úton. -
Bakó, ügyes légy - órjást vesztesz el.
(Fejét a nyaktiló alá hajtja.)

TIZEDIK SZÍN

(Az egész hirtelen olyanná változik vissza, mint a nyolcadik színben volt. Ádám ismét mint Kepler, íróasztalára hajtott fővel látszik, Lucifer mint famulus mellette áll s vállára üt. A reg szürkül.)

LUCIFER

Ezúttal a nyakazás elmarad. -

ÁDÁM *(felemelkedve)*

Óh, hol vagyok, hol vannak álmaim?

LUCIFER

Elszálltak a mámorral, mesterem.

ÁDÁM

E hitvány korban, megvénült kebelnek
Csak a mámor teremt-e hát nagyot?
Mi nagyszerű kép tárult fel szememnek!
Vak, aki Isten szikráját nem érti,
Ha vérrel és sárral volt is befenne.
Mi óriás volt bűne és erénye,
És mind a kettő mily bámúlatos.
Mert az erő nyomá rá bélyegét. -
Óh, mért ébredtem? hogy körültekintve,
Jobban megértsem e kor törpeségét,
Mosolygó arc alá rejtett bűnével,
S a megszokás hazug erényivel. -

LUCIFER

Ismérem én az ily lehangolást,
Mely a mámorok reggelén köszön be.

ÉVA *(a lugosból kilépve)*

El tőlem, el - nem csalt tehát gyanúm,
Fel mersz szólítani férjem gyilkosául.
Ily ocsmány tette képesnek hiszed,
Kit szíved ideáljaul hazudsz.

AZ UDVARONC

Az istenért, nyugodtan, kedvesem,
Ha észrevesznek, még botrányt okozsz.

ÁDÁM

S az a két nő is álom volt-e csak?
De mit beszélek, egy nő, két alakban,
Változva sorsom zajgó végzetével,
Mint a hab, mely most fénylik, most sötét.

ÉVA

Ah, úgy, a botrány nálad földolog,
Mít érdekelne a bűn, rejtekében,
Te megrovást nem szenvedő lovag! -
Óh, jaj, ti addig gúnyoljátok a nőt,
Míg szűz erénye ősi hagyományát
Előítéletként ledobja, s akkor
Kicsínyelő mosollyal nézitek
Önbűnötöknek aljas eszközéül. -
El tőlem, el, ne lássalak ezentúl.

AZ UDVARONC

Ez ismét túlzás. Gúnytárgyul leszünk
Ily ünnepélyes színben nézve e
Hétköznapi ügyet. - Mi látjuk egymást
Ezentúl is, mosolygva és enyelgve,
S arról, mi történt, szót sem ejtve többé.
Jó reggelt, asszonyom. - *(El.)*

ÉVA

A nyomorult! -
Im, itt vagyok, bűnömmel s könnyeimmel. *(El.)*

ÁDÁM

Tehát csak álom volt, és vége van.
De nem mindennek. Az eszmék erősbek
A rossz anyagnál. Ezt ledöntheti
Erőszak, az örökre élni fog.
S fejlődni látom szent eszméimet,
Tisztulva mindig, méltóságosan,
Míg, lassan bár, betöltik a világot.

LUCIFER

A nap halad, mester, vár a tanóra,
Az ifjúság már nyugtalan gyülekszik,
Bölcsességedből elleshetni egy szót.

(A csillagász-toronyra alkalmazott csengetőn csenget.)

ÁDÁM

Ne gúnyolj, óh, ne gúnyolj a tudással,
Pirulnom kell, ha dicsérnek ezért.

LUCIFER

Nem oktatsz-é oly sok jeles fiút?

ÁDÁM

Nem oktatom, csak idomítom őket,
Szavak szerint, miket nem értenek,

De értelmök sincs, ezt vagy azt csinálni.
Az oktalan bámúl, és azt hiszi,
E szép szavakkal szellemet idézünk,
Pedig fogás csak az egész, takarni
A szemfényvesztés mesterségeit.

(Egy tanítvány gyors léptekkel jó s az erkélyre megy.)

TANÍTVÁNY

Kegyes voltál magadhoz hívni, mester,
Igérvén, hogy tudvágyamat betöltöd,
S mélyebben engedsz a dolgokba nézmem,
Mint másra célszerűnek tartod azt.

ÁDÁM

Igaz, igaz, szorgalmad oly kitűnő,
Hogy ez előnyre méltán tart jogot.

TANÍTVÁNY

Im, itt vagyok, lelkem vágytól remeg,
Belátni a természet műhelyébe.
Felfogni mindent és élvezni jobban,
Uralkodván felsőbbtség érzetével
Anyag- s szellemvilágban egyaránt.

ÁDÁM

Sokat kívánsz. Paránya a világnak,
Hogy lássad át a nagyszerű egészet? -
Uralmat kérsz, élvezet kérsz és tudást.
Ha súlyától nem dülne össze kebled,
S mindezt elérnéd, Istenné leendnél. -
Kevesbet óhajts, s tán elérheted.

TANÍTVÁNY

Bármely titkát fejtsd hát meg a tudásnak,
Nagy férfiú, én csak nyerek veled,
Mert érzem, semmit fel nem fogok.

ÁDÁM

Jól van tehát, látom, te érdekes vagy,
S a legrejtettebb szentélyig beviszlek,
Lásd a valót, mint én látom magam.
De nem les-é avatlan hallgató, mert
Az az igazság rettentő, halálos,
Ha nép közé megy a mai világban.
Majd jó idő, óh, bár itt lenne már,
Midőn utcákon fogják azt beszélni,
De akkor a nép sem lesz kiskorú. -
Most adj kezet, hogy el nem árulod,
Amit megértesz. - Így - halljad tehát. -

TANÍTVÁNY

Mint reszketek vágytól és félelemtől -

ÁDÁM

Mit is mondtál előbb, fiam, nekem?

TANÍTVÁNY

Hogy lényegében semmit nem fogok fel.

ÁDÁM *(vigyázattal)*

No, látod, én sem - s hidd el, senki más.
A bölcsélet csupán költészete
Azoknak, mikről még nincsen fogalmunk. -
S egyéb tanok közt ez legjámborabb még.
Mert csak magában múlat csendesen,
Agyrémekkel hímzett világa közt.
De számtalan egyéb oly társa van,
Mely fontos arccal rajzol a porondban,
Egyik vonalt örvénynek mondogatja,
Szentélynek a kört, hogy már-már kacagsz
A vígjátékon, amidőn belátod,
Mi rettentő komoly csiny az egész.
Mert míg szorult kebellet és remegve
Kerüli minden a porrajzokat,
Itt-ott kelepce áll, s a vakmerőt,
Ki általlépi, véresen megejti.
Ily döreség áll, látod, szüntelen
Utunkba, szentséges kegyeletül
Védő a már megalakult hatalmat. -

TANÍTVÁNY

Ah, értlek, értlek, s így lesz-é örökre?

ÁDÁM

Egykor nevetni fognak az egészen.
Az államférfit, kit nagynak neveztünk,
Az ortodoxot, akit bámulánk -
Komédiásnak nézi az utókor,
Ha a valódi nagyság lép helyébe,
Az egyszerű és a természetes,
Mely ott ugrat csupán, ahol gödör van,
Ottan hagy utat, ahol nyílt a tér.
S a tant, mely most örültséghez vezet
Szövevényes voltával, akkoron
Bár nem tanulja senki, minden érti.

TANÍTVÁNY

Ez a nyelv hát az a megérthető,
Melyen beszéltek az apostolok. -
De hogyha minden más merő lom is,

Ne vedd el a művészetben hitem.
S azt bétanulni mégiscsak szabály kell.

ÁDÁM

A művészetnek is legfőbb tökélye,
Ha úgy elbú, hogy észre nem veszik.

TANÍTVÁNY

Hát a rideg valónál álljak-é meg?
Eszményesítés ad művünkbe lelket.

ÁDÁM

Igaz, igaz, az önt rá szellemet,
A természettel, mely egyenjogúvá
Teszi s teremtett lényé érleli,
Mi anélkül csupán halott csinálmány.
Attól ne tarts, hogy míg eszményesítség,
Kifogsz az élő nagy természetén.
De a szabályt, a mintát hagyj pihenni.
Kiben erő van és Isten lakik,
Az szónokolni fog, vés vagy dalol,
Ha lelke fáj, szívrázóan zokog,
Mosolyg, ha a kéj mámorát alussza.
S bár új utat tör, bizton célra ér. -
Művéből fog készíteni új szabályt,
Nyűgül talán, de szárnyakul soha
Egy törpe fajnak az absztrakció. -

TANÍTVÁNY

Óh, mit tegyek hát, mester, mondd nekem.
Ki annyi éjt szenteltem a tudásnak,
Csak a butával lettem-é egyenlő,
És mind e munka elveszett hiába? -

ÁDÁM

El nem vészett, mert épp ez ad jogot,
Most már megvetni minden csábjait.
Ki még nem nézett a vésznek szemébe,
Ha hátrál, gyáva. A próbált vitéz
Bátran mellőzi a kötekedőt,
Bátorságához nem férhet gyanú. -
Fogd hát e sárgult pergamenteket,
E fóliánsokat, miken penész ül,
Dobd tűzre mind. Ezek feledtetik
Saját lábunkon a járást velünk,
És megkimélnék a gondolkodástól.
Ezek viszik múlt századok hibáit
Előítéletül az új világba.
A tűzre vélők! és ki a szabadba.
Miért tanulnád mindig, hogy mi a dal,
Minő az erdő, míg az élet elfoly,

Örömtelen poros szobafalak közt.
Hosszúnak nézed-é az életet,
Hogy sírodig teóriát tanulsz?
Együtt mondunk búcsút az iskolának,
Téged vezessen rózsás ifjuságod
Örömhözó napsúgár- és dalokhoz;
Engem vezess te, kétes szellemőr,
Az új világba, mely fejlődni fog,
Ha egy nagy ember eszméit megérti,
S szabad szót ad a rejlő gondolatnak,
Ledült romoknak átkozott porán. –

TIZENEGYEDIK SZÍN

(Londonban. A Tower és a Temze közt vásár. Tarka sokaság hullámzik, zajong. Ádám mint élemedett férfit Luciferral a Tower egyik bástyáján áll. Estve felé.)

KAR *(a zsibongó sokaság morajából eggyéolvadva, s halk zenétől kísérve)*

Zúg az élet tengerárja,
Mindenik hab új világ,
Mít szánod, ha elmerül ez,
Mít félsz, az ha feljebb hág? -
Majd attól félsz, az egyént hogy
Elnyelendi a tömeg,
Majd, hogy a kiváló egyes
A milliót semmíti meg.
Rettegsz a költészetért ma,
Holnap a tudás miatt,
S szűk rendszernek mértékébe
Zárod a hullámokat,
S bármint küzdesz, bármint fáradsz,
Nem merítség más, mint vizet,
A méltóságos tenger zúg,
Zajg tovább is és nevet.
Hagyd zajongni, majd az élet
Korlátozza önmagát.
Nem vesz el harcában semmi,
Mindég új s mindég a régi.
Halld csak ígésző dalát.

ÁDÁM

Ez az, ez az, miért mindég epedtem,
Pályám mindedig tömkeleg vala,
Az élet áll most teljesen előttem,
Mi szép, mi buzdító versenydala.

LUCIFER

Szép a magasból, mint a templomének,
Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
Dallamba olvad össze, míg fölér. -

Így hallja azt az Isten is, azért
Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
De odalent másképpen hallanók,
Hol közbeszól a szív verése is.

ÁDÁM

Te, kétkedő gúny, hát nem szebb világ ez,
Mint mindaz, amin eddig átgötyörtél?
Ledültek a mohos korlátfalak,
Eltűntek a rémes kisértetek,
Miket a múlt megszentelt glóriával
Hagy a jövőre, kínzó átokul.
Szabad versenytér nyílt meg a kebelnek,
Rabszolgákkal gulát ma nem emelnek. -

LUCIFER

Egyiptomban sem hallott volna fel
Ilyen magasra a rabok nyögése,
S mi istenik enélkül művei!
Vagy Athenében nem cselekszik-é
A felséges nép méltón, nagyszerűen,
Feláldozván nagy s kedves emberét,
Mivel a hon forog máskint veszélyben,
Ha ily magasról nézzük, s nem zavarnak
Nőkönnyek és egyéb hitvány fogalmak.

ÁDÁM

Hallgass, hallgass, te, örökös szofista.

LUCIFER

De bárha áll is, a jaj hogy kihalt,
Helyette minden úgy el van lapulva. -
Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?
Hol életünknek édes tarkasága?
Többé nem tenger küzdő fényes árja,
Sima mocsár csak, békával tele. -

ÁDÁM

Kárpótol a közjólét érzete.

LUCIFER

Ugy ítélsz, ládd, te is nagy polcodon
Az életről, mely lábadnál mozog,
Mint a múltakról a história.
Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet;
Mit feljegyezz, a múltnak csak dala.

ÁDÁM

Ah, már a sátán is romantizál,
Vagy doktrinér lesz; vívmány ez s amaz.

LUCIFER *(a Towerre mutatván)*

Az nem csoda, midőn az ősidők
Kisértetén állunk, egy új világ közt.

ÁDÁM

E korhadt álláspont se kell nekem,
Az új világba elszántan leszálok,
S nem félek, a költészetet, nagy eszmét
Hullámi közt, hogy újra ne találjam. -
Lehet, hogy többé nem nyilatkozik
Eget megrázó ős titáni harcban,
De annál ígézőbb, áldásosabb
Világot alkotand szerény körében.

LUCIFER

Haszontalan aggódás is leendne
Azt féltened. Míg létez az anyag,
Mindaddig áll az én hatalmam is,
Tagadásul, mely véle harcban áll.
S míg emberszív van, míg eszmél az agy,
S fenálló rend a vágnak gátat ír,
Szintén fog élni a szellemvilágban
Tagadásul költészet és nagy eszme.
De mondd, mi alakot vegyünk magunkra,
Midőn leszállunk a zajgó tömegbe,
Mert így csak e helyen birunk megállni,
Hol múlt idők ábrándja leng körül.

ÁDÁM

Akárminőt. Hisz nincsen már kiváló,
Hála a sorsnak. Hogy tudjuk, mit érez:
Le kell szállnunk a nép nagy rétegéhez.

(Mindketten lemennék a Tower belsejébe, s csakhamar munkásokul öltözve kilépnek annak kapuján, a sokadalomba vegyülvén. - Egy bábjátékos bódéja mellett áll, melyen majom ül veres kabátban, láncon.)

A BÁBJÁTÉKOS

Csak erre, erre, kedves jó urak,
Mindjárt kezdődik az előadás.
Mulatságos komédia nagyon,
Szemlélni, mint szedé rá a kigyó
Az első nőt, ki már kíváncsi volt,
S mint vitte ez csávába akkor is már
A férfiút. - Láthattok fűrgé majmot,
Mi méltósággal játssza emberét,
Láthattok medvét táncmester gyanánt.
Csak erre, erre, kedves jó urak! -

(Tolongás a bódé körül.)

LUCIFER

Ah, Ádám! itten minket emlegetnek,
Csak szép dolog, kinek olyan szerep
Jutott, hogy még hat ezredév után is
Mulat felette a vig ifjúság. -

ÁDÁM

El az izetlen tréfától. - Tovább.

LUCIFER

Izetlen tréfa? nézd csak, mint mulatnak,
Kik még imént szunnyadtak a padokban,
Hallgatva Népost - e piros fiúk.
S ki mondja meg, kinek van igaza,
Azoknak-é, kik az életbe lépnek
Az ébredő erő önérzetével,
Vagy aki, korhadtt aggyal már, kilép. -
Vajon tetszőbb-e egy Shakespeare neked,
Mint nékik e torzképü összevissza?

ÁDÁM

A *torz* az éppen, mit nem tűrhetek.

LUCIFER

Rajtad tapadt még a görög világból.
Ládd, én fia vagy apja, hogyha tetszik
- Mert szellemek közt ez nem nagy különbség -,
Az új iránynak, a romantikának,
Én éppen a torzban gyönyörködöm.
Az emberarcra egy majomvonás;
A nagyszerű után egy sárdobás;
Ficamlott érzés, tisztos szőrruha;
Kéjhölgytül a szemérem szózata;
Tömjénezése hitványnak, kicsinynek;
Szerelmi élvre átka egy kiéltnek:
Feledtetik, hogy országom veszett,
Mert új alakban újraéledek. -

A BÁBJÁTÉKOS (*Ádám vállára ütve*)

Mit foglaljátok ezt a jó helyet,
Te, jómadár, csak az mulattat ingyen,
Ki életunt, s felkötteti magát.

(*Ádám és Lucifer félreállnak. Egy kisleány ibolyát árulva jó.*)

A KISLEÁNY

Kis ibolyák, első követei
A jó tavasznak. Vásároljanak!
E kis virág az árvának kenyért,
És a szegénynek is szép éket ad. -

EGY ANYA *(ibolyát vásárolva)*

Adj, adj nekem, holt gyermekem kezébe.

EGY LEÁNY *(szintén vásárolva)*

Sötét hajamnak lesz legszebbik éke.

A KISLEÁNY

Kis ibolyák! - Vegyenek, uraim! *(Elhalad.)*

EGY ÉKSZERÁRUS *(bódéjában)*

Hogy e gaz mindig versenyez velünk,
S ki nem bírjuk szorítani a divatból. -
Pedig szép nyakra drága gyöngy való csak,
Melyért az is már, aki fölhozá,
Kétségbeejtő elszántsággal a
Tenger mélyének szörnyeit kísérti. -

(Két polgárlány együtt jő.)

ELSŐ POLGÁRLÁNY

Mi sok szép kelme, mennyi drága ékszer!

MÁSODIK POLGÁRLÁNY

Vásárfiát ha volna, aki venne.

ELSŐ POLGÁRLÁNY

A mái férfi illyesmit csupán
Gyalázatos mellékcélokra tenne.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY

Még úgy se, nincs többé ízlése már
Elrontá sok ledér hölgy s káviár.

ELSŐ POLGÁRLÁNY

Azért oly elbizott, hogy nem veszen fel.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY

Vagy oly szerény, hogy többé már nem is mer.
(Elhaladnak.)

(Leveles szín alatt italt mérnek, az asztal körül dőzsölő munkások. Hátrább zene és tánc. Katonák, polgárok s mindenféle nép mulat és ácsorog.)

KORCSMÁROS *(vendégei közt)*

Urak, vigan, a tegnap elveszett,
A holnapot nem érjük el soha,
Isten táplálja a madarakat,
S minden hiúság, mond a Biblia.

LUCIFER

Tetszik nekem e filozófia.
Üljünk le itt e szép árnyas padon,
S nézzük, mi olcsón és mi jól mulat
Savanyu borral s rossz zenével a nép.

ELSŐ MUNKÁS *(az asztalnál)*

A gépek, mondom, ördög művei:
Szánktól ragadják a kenyeret el.

MÁSODIK MUNKÁS

Csak az ital maradjon, elfeledjük.

ELSŐ MUNKÁS

A dús meg - ördög, vérünk szíja ki.
Most jöne csak! hadd küldeném pokolba.
Több példa kéne, mint a múltkori.

HARMADIK MUNKÁS

Mit nyernél véle. Már ma függni fog.
Sorsunk meg, mint előbb, csak úgy forog.

MÁSODIK MUNKÁS

Bolond beszédek, jöjjön hát az a dús,
Nem vétek néki, mellém ültetem,
Lássuk, ki az úr, és ki tud mulatni.

A KORCSMÁROS *(Ádámhoz)*

Uram, mivel szolgáljak?

ÁDÁM

Semmivel.

A KORCSMÁROS

El hát padomról, semmiháziak.
Azt vélitek tán, a pénzt csak lopom,
Vagy gyermekem s nőm koldusbotra termett.

ÁDÁM *(fölkelve)*

Így mersz beszélni?

LUCIFER

Hagyd el a pimaszt.

ÁDÁM

Jerünk tehát, mit is nézzük tovább,
Hogyan silányul állattá az ember.

LUCIFER

Ah, íme, itt van, mit régtől kerestem,
Itt vígadunk kedéllyel, fesztelen.
Ez a dőbörgés és e vad kacaj,
E bacchanális tűz felgerjedése,
Mely minden arcra rózsza-árt idéz,
Mint dőre képzet a nyomor fölé,
Hát nem dicsó ez?

ÁDÁM

Engem undorít.

(Ezalatt a táncolókhöz értek. Két koldus civódva jő.)

ELSŐ KOLDUS

E hely sajátom, itt van engedélyem.

MÁSODIK KOLDUS

Könyörülj rajtam, másként meghalok,
Már két hete, hogy nem dolgozhatom.

ELSŐ KOLDUS

Igaz koldus sem vagy hát eszerint,
Kontár sehonnai, rendőrt hívok. -
(A második koldus elsompolyog. Az első helyet foglal.)
Krisztusnak öt sebére, alamizsnát
A szenvedőnek, édes uraim! -

(Egy katona egy mesterlegény kezéből elveszi táncosnéját.)

KATONA

Paraszt, odébb! - vagy azt hiszed talán,
Hogy még te is valami vagy.

MESTERLEGÉNY

Megérzed,
Ha nem hiszed.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY

Ne bánts. Térj ki előle:
A hatalom s dicsőség mind övé.

ELSŐ MESTERLEGÉNY

No hát, lenézéssel miért tetézi,
Ha már ugyis nadályként szívja vérünk.

EGY KÉJHÖLGY *(danolva)*

Sárkányoktól is kivívták

Egykoron az aranyalmát -
Almák még most is teremnek,
A sárkányok rég kivesztek:
Bamba, aki nézi, nézi,
És letépni nem merészli. - *(Egy ifjúhoz simul.)*

LUCIFER *(a mulatók nézésébe merülve)*

Ez a kacérság tetszik, ládd, nekem,
Mutassa a dús, hogy mi kincse van.
Vasas ládában, mellyen a fukar
Ül, úgy lehet fővény, mint színarany. -
Mi megható féltése e kamasznak!
Hogy őrzi lánya egy tekintetét,
Isméri a jelen percnek becsét,
Bár tudja jól - de hát mi gondja arra -,
Hogy a jövőben másnak dől karára.

ÁDÁM *(egyik zenészhez)*

Miért bánsz így a művészettel, ember!
Mondd, tetszik-é, amit húzasz, magadnak?

A ZENÉSZ

Dehogy tetszik, dehogy! Sőt végtelen kín
Ezt húzni napról napra, s nézve nézni,
Miként mulatnak kurjongatva rajta.
E vad hang elhat álmaimba is.
De mit tegyek, élnem kell, s nem tudok mást.

LUCIFER *(még mindig a szemléletbe merülve)*

Ah, ilyen gondos filozófiát
Ki tenne fel a röpke ifjuságról. -
E lányka tudja, hogy nem az utolsó,
Melyet most élvez, a perc életében,
S amíg ölelget, új viszonyt keres
Máris szeme. - Ah, drága gyermekek;
Mi örömem telik most bennetek,
Hogy oly mosolygva munkáltok nekem!
Áldásom a bűn és nyomor legyen.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY *(danolva)*

Aki munkás hét után
Tiszta szívvel, dal között
Csókot és bort elköszönt,
Kacagja az ördögöt. -

*(Templomi zene néhány végakkordja hallik, Éva mint polgárlány, imakönyvvel s bokrétával kezében
anyjával jó a templomból.)*

EGY ÁRUS

Csak erre, erre, drága szép kisasszony!

Olcsóbban senki nem szolgálhat önnek.

MÁSIK ÁRUS

Ne higgyen néki, rossz mértéke van,
S árúja régi. - Erre, szép kisasszony!

ÁDÁM

Ah, Lucifer! ládd, ily hitvány helyen
Tartasz le, míg az üdv, megtestesülten,
Majd észrevétlen leng tőlem tova.

LUCIFER

Ilyesmi már éppen nem új dolog. -

ÁDÁM

A templomból jó, óh, mi szép, mi szép!

LUCIFER

Láttatni volt ott, s látni is talán.

ÁDÁM

E gúny hideg, ne érintsd őt vele.
Az ájtatosság ül még ajkain.

LUCIFER

Látom, megtérsz, sőt pietista léssz.

ÁDÁM

Rosz élc, mert keblem bárminő rideg,
Az nékem baj; de a leánykebelben
Kivánom az előítéletet,
E szent poézist, múlt idők zenéjét,
Érintetlen zománcát a virágnak. -

LUCIFER

De mellyik hát, mutasd, az a darab menny -
Mert azt az ördögtől sem várhatod,
Ízlésedet hogy mindig felkutassa,
Elég, ha aztán birtokába juttat.

ÁDÁM

Lehet-e más, mint e hölgy? -

LUCIFER

Így beszél
A zsolna is, ha férget fog magának,
Féltékenyen körülnéz, s azt hiszi,
Hogy a világon ez legjobb falat,

Mig a galamb undorral néz reá.
Az ember is üdvét csak önmaga
Találja fel - sokszor tán éppen ott,
Hol másik társa poklot alkotott.

ÁDÁM

Minő méltóság, milyen szűz-erény;
Megközelíteni szinte nem merem.

LUCIFER

Bátran csak, nem vagy a nőknél ujonc,
S ha jól megnézzük, ő is eladó lesz.

ÁDÁM

Hallgass!

LUCIFER

Hisz tán drágább a többinél.

(Egy ifjú ezalatt szerényen Évához lép s egy mézeskalács-szívet nyújt neki.)

AZ IFJÚ

Kisasszony, kérem, e vásárfiát
Fogadja el kezemből szívesen.

ÉVA

Artúr, ön jó, megemlékszik felőlem.

ANYA

Rég nem láttuk már; mért nem látogat meg?

(Halkan beszélgetnek, Ádám izgatottan nézi, míg az ifjú távozik.)

ÁDÁM

Ez éretlen fiú bírná-e hát,
Mit férfiszívem hasztalan ohajt -
Mi meghittén szól véle, mint mosolyg -
Még int utána - óh, mi kín, mi kín! -
Meg kell szólítnom. - *(Évához közelít.)*

ANYA

Artúr szülei
Vagyonosak, igaz, de nem tudom,
Mi szemmel nézik a viszonyt veled.
Azért egészen vágytársát se mellőzd,
Ki ma is e csokorral meglepett.

ÁDÁM

Engedjék, hölgyeim, hogy elkísérjem,

Nehogy baj érje e tolakodásban.

ÉVA

Mi szemtelenség!

ANYA

El, tolakodó!

Tán azt hiszi, hogy olyan e leány,
Kinek akárki mondhat szépeket? -

ÁDÁM

S hát mondhat-é mást? - Sokszor álmodám így
A hölgytökélynek legszebb ideálját.

ANYA

Álmodhatik, amit tetszik magának;
De akinek e lányka báji nyílnak,
Az ily gézengúz ember nem lehet. -

(Ádám zavartan áll, egy cigányasszony Évához lép.)

CIGÁNYASSZONY

Ah, drágalátos hölgy, világ csodája,
Mutassa csak piciny fehér kezét,
Hadd mondjam el, a sors ezer malasztja
Miként himzendi boldog életét. *(kezébe nézve)*
Szép mátká várja - ah, közel nagyon -,
Szép gyermekek, egészség és vagyon. *(Pénzt kap.)*

LUCIFER *(Ádámra mutatva)*

Hugom! társam sorsáról is beszélj. -

CIGÁNYASSZONY

Nem látom tisztán, éhség vagy kötél. -

ÁDÁM *(Évához)*

Ne útasítson így el ön magától,
Ah, érzem, e szív nekem van teremtvé. -

ÉVA

Anyám, ne engedd hát -

ANYA

Rendőrt kiáltok,
Ha nem tágul.

ÉVA

Ne bántsod - eszére tér tán,

S tulajdonképp nem is tett semmi rosszat.
(*Elhaladnak.*)

ÁDÁM

Óh, szent költészet, eltűnél-e hát
E prózai világból már egészen?

LUCIFER

Dehogy tűnt! hát az a mézeskalács,
Virágcsokor, az a tánc, gallylugos,
Mi volt egyéb? csak oly finnyás ne légy,
És ábrándozni van még tárgy elég.

ÁDÁM

Mit ér, ha a nyervágy, haszonlesés,
Olálkodik köztük, s önzéstelen
Emelkedettség nincsen már sehol.

LUCIFER

Az is akad az iskolás padok közt,
Hol még az élet nem gazdálkodott.
Épp itt jó néhány ilyen cimbora. -

(*Néhány tanuló jó sétálva.*)

ELSŐ TANULÓ

Vigan, fiúk, mögöttünk a penész,
Ma élvezünk valami derekast.

MÁSODIK TANULÓ

Ki a szabadba, a várost utálom,
Korlátolt rendét, e kalmár világot.

HARMADIK TANULÓ

Valakivel próbáljunk összetűzni,
Ez izgató és férfias mulatság.

ELSŐ TANULÓ

Ragadjuk el e zsoldosok öléből
Lánykáikat, s mindjárt lesz háború is;
Aztán szabadba sietünk velök,
Néhány pohár sör és zenére van pénz,
S estélig győzelmünk emlékével
Piros pofák közt hercegek leszünk.

NEGYEDIK TANULÓ

Dicső, dicső, bosszantni a filisztert.

ELSŐ TANULÓ

Összebbfűzvéen frigyünknek láncait -
S mulatni, ahogy most tőlünk telik,
Míg egykor a hazáért lelkesedve,
Nemesebb küzdtért foglal majd erélyünk.
(*Elhaladnak.*)

ÁDÁM

Kedves látvány ez e lapos világban,
Szebb kor csiráját sejtí benne szám.

LUCIFER

Meglátod, a csira mivé fesel,
Lerázva majd a tantermek porát.
E két gyáros, ki itt felénk közelg,
Ifjonton az volt, mik most e fiúk.

(*Két gyáros beszélgetve jó.*)

ELSŐ GYÁROS

Hiába, a versenyt nem állhatom,
Mindenki az olcsóbb után eseng,
Árum jóságát kell megvesztegetnem.

MÁSODIK GYÁROS

A munka bérét kell csökkenteni.

ELSŐ GYÁROS

Azt nem lehet, most is lázonganak,
Hogy meg nem bírnak élni, a kutyák,
S van is tán a panaszban egy kicsi,
De hát ki mondja, hogy nőszüljenek,
Ki mondja, hogy hat gyermekök legyen.

MÁSODIK GYÁROS

Erősebben kell hát befogni őket,
Dolgozzanak fél éjjel gyárainkban,
Elég pihenni a másik fele,
Kinek álmodni úgysem célszerű. (*Elmennek.*)

ÁDÁM

El vélek. - Mért is hagyta látnom őket. -
De mondd, hová is lett az a leány? -
Most, Lucifer, mutasd hatalmadat,
Segíts, hogy meghallgasson.

LUCIFER

Lucifer se
Fecsérli erejét ily semmiségre.

ÁDÁM

Mi néked semmi, nekem egy világ.

LUCIFER

Nyerd el tehát. - Csak korlátozni bírd
Érzésidet, hazugságtól ne félj,
Felelj, mint kérdlek, s karjaidba dül.
(Hangosan, hogy a mögöttük hallgatózó cigányasszony meghallja.)
Most látja már, mylord, mi kellemetlen,
Álarc alatt a nép közé vegyülni,
Mindúntalan új bánatomra botlunk.
Ha sejtené e nép, hogy négy hajónk
Még már ma révbe szálland Indiából,
Másképp fogadna.

ÁDÁM

Az valószínű.

CIGÁNYASSZONY *(félre)*

E felfödözés szép sommát megér. *(Ádámhoz)*
Egy szóra kérem - ön elrejtett,
Én megbüntettem a jövőveléssel,
Mert énelőttem nem létez titok,
Ki a sátánnal régen cimborálok.

LUCIFER *(félre)*

No, még az kéne csak, te vén szipirtyó.

CIGÁNYASSZONY

Önnek hajói már ma itt leendnek,
De, ami ennél még örvedetesb,
Egy szép leányka epedez önért.

ÁDÁM

S hogy nyerhetem meg?

CIGÁNYASSZONY

Hisz már-már öné.

ÁDÁM

Elútasított.

CIGÁNYASSZONY

Épp azért öné lesz.
Meglátja, itt lesz ismét nemsokára.
Emlékezzék bár a jósnő szavára. *(El.)*

ÁDÁM

Lucifer! e banya rajtad kifog.

LUCIFER

El nem vitázom fényes érdemét,
Most ő pótolja az ördög helyét. -

(Egy nyegle, taligán, trombitaszóval, tömegtől környezve megjelen, s a szín közepén megáll.)

A NYEGLE

Félrebb az útból! - tisztelet nekem,
Megöszült tudományban a fejem,
Míg a természet titkos kincseit
Felástam ernyedetlen szorgalommal.

ÁDÁM

Minő csodás bolond ez, Lucifer?

LUCIFER

A *tudomány*, mely nyegle, hogy megéljen,
Éppen, mint akkor, hogy tudóskodál,
Csakhogy több zaj kell most, mint kelle hajdan.

ÁDÁM

Ilyen mértékben azt sosem tevém.
Gyalázat rá.

LUCIFER

Arról ő nem tehet.
Természete, ha fél, s kerülni vágyik,
Hogy ez ne álljon sírköve felett:
Ex gratia speciali
Mortuus in hospitali.
Ha másokért áldozván éjt, napot,
Jutalmának kéréséhez jutott.

A NYEGLE

Az emberek javára fáradék,
S im, itt van a dicső eredmény:
Ez az edényke élet-elixir,
Melytől megíjful a beteg, vén.
Ezt szedték hajdan a nagy fáraók.
Ez Tankréd bűvös bájitalja;
E szépitőt használta Helene,
Ez Kepler asztrológiája. -

ÁDÁM

Hallod, mit árul? - Míg mi a jövőben
Kerestük a fényt, ő a rég lefolytban.

LUCIFER

Sohase tiszteletes a jelen.
Mint embernagyság a hálósobában.
Nőnk az, tízévi házas állapotban -
Már azt is tudjuk, hogy szeplője hány van.

A NYEGLE

Vegyetek ím, nem bánja meg, ki vesz,
Ily alkalom még nem volt és nem is lesz.

A TÖMEGBŐL

Ide vele. - Nekem bármellyik elkel. -
Ah, mily szerencse. - Millyen drága vétel.

LUCIFER

No, ládd, e nép, mely közt már senki nem hisz,
Ami csodás, hogyan kapkodja mégis. -

(Éva, anyjával visszajő, a cigányasszony suttogva követi.)

ÉVA

Haszontalan beszéd, hisz ismerünk már.

CIGÁNYASSZONY

Ne üdvözljek, hogyha nem igaz.
Olyan szerelmes önbe az az úr,
Hogy már ma még maîtresse-ének veszi.
Mint hercegasszony, oly szállást lakik,
Színházba, táncra négy lovon robog.

ANYA

Ha jól felvesszük, százszor célszerűbb,
Mint elhervadni fejkötő alatt
Egy szurtos varga búzós műhelyében.

CIGÁNYASSZONY

Csak nézze ön, ott áll - hogyan keres.

ÉVA

Elég nem szép, hogy még nem láta meg. -
Keze finom, tartása úrias. -

ANYA

Nekem még társa sincsen ellenemre,
Bár orra kissé horgas, lába görbe,
De olyan tisztos, éltes férfiú. -
Megyek, leányom. Legjobb közbejárás,
Ha magatokra hagylak egy kicsit.

CIGÁNYASSZONY (*Ádámhoz*)

Lám, itt van a szép; mint eped önért. -

ÁDÁM

Repülök hozzá. - Óh, mi kéj - mi kéj!

CIGÁNYASSZONY

A közbejártót sem kell elfeledni.

LUCIFER (*pénzt ad neki*)

Társamtul a pénz, tőlem kézszerítés.

CIGÁNYASSZONY (*felsikoltva*)

Uh! mily kemény kéz! (*El.*)

LUCIFER

Kéjét érzened,
Ha az volnál, kit játszol, vén banya! -

ÉVA (*Ádámhoz*)

Vehetne ön vásárfiát nekem,
E szépítőszert mint kínálgatik -

ÁDÁM

A nőiség varázsa arcodon
A szépítőszert, melynek párja nincs.

(*A nyegle ezalatt elvonul.*)

ÉVA

Ah, ön nagyon kegyes.

ÁDÁM

Ne szégyeníts meg:
Gyémántot, gyöngyöt fűzök szép nyakadra,
Nem mintha ékesíteni akarnám,
De mert méltóbb helyen már nem ragyoghat.

ÉVA

Amott odább láttam sok ékszerárust,
De nem való az ily szegény leánynak.

ÁDÁM

No, hát nézzük meg.

LUCIFER

Az felesleges.

Kitűnő ékszer van velem esetleg.

(Ékszereket ad át, melyeket Éva nagy örömmel nézeget és próbál.)

ÉVA

Mi szép, mi kedves, mint irigylik ezt majd. -

ÁDÁM

De ezt a szívet - ezt többé ne lássam.

ÉVA

Eldobhatom, ha ellenére van. *(Elveti.)*

LUCIFER

Helyes, majd én meg rálépek. *(Ráhág.)*

ÉVA

Mi az:

Sikoltást hallok, vagy csak képzelődöm?

(Ezalatt egy elítéltet hoznak taligán a színen keresztül, nép tolong utána.)

A TÖMEGBŐL

Siessünk. - Mondtam úgy-e, hogy mi gyáva. -
Most is dacos még. - Fel csak, fel, utána!

ÁDÁM

Minő zaj ez, mi hallatlan tolongás?

ÉVA

Akasztanak. Beh jó, hogy itt vagyunk.
Gyerünk mi is, oly izgató e látvány,
S szép alkalom ragyogni ékeimben.

ÁDÁM

Mi bűne a hitványnak?

ÉVA

Nem tudom.

LUCIFER

Mindegy is az, de majd elmondom én:
Lovel gyárában dolgozott soká.
De az ön méreg, s azt szivá örökké,
Aztán több hétre kórházba került.
Kedves nejenél a szükség beszólt,
Lovel fia ifjú volt s jószívű,
Meglélték egymást, és mindent feledtek. -

ELSŐ MUNKÁS

Vigan, pajtás! - mártírként vérzel el,
Neved közöttünk fényes név marad.

LUCIFER

A férj kigyógyult, s a nőt nem lelé,
Helye betölt, munkát hiába kért,
Fellázadt keble, fenyegetni mert,
Lovel fia pofonnal válaszolt.
Az átkozottnak kés akadt kezébe -
Most itt viszik - a vén Lovel megőrült. -

(Az utolsó szavaknál Lovel örült mélasággal jő.)

LOVEL

Hazudsz, hazudsz, én örült nem vagyok,
Nem értem-é, mit súg fiam sebe?
Vegyed, vegyed végetlen kincsemet,
S tedd, hogy ne értsem. Örüljek meg inkább.

HARMADIK MUNKÁS

Ne félj, ne félj, meg léssz boszulva egykor.

ELSŐ MUNKÁS

Emelkedjél fel, ők a csúfosak. -

(Az elítélt elhalad kíséretével.)

ÁDÁM

Velőt fagyasztó látvány, mit kísérsz?
Ki mondja itt meg, melyik bűnösebb,
Avagy csupán a társaság talán -?
Hol ez rohad - buján tenyész a bűn.

LOVEL

A társaság, igen. - Vedd kincsemet,
Csak azt a seb beszédét hadd ne értsem. *(El.)*

ÉVA

Jerünk, jerünk, mert nem kapunk helyet.

ÁDÁM

Áldlak, sors, hogy bírónak nem tevé.
Mi könnyü törvényt írni pamlagon -
Könnyü itélni a felületesnek,
És mily nehéz, ki a szívet kutatja,
Méltányolván minden redőzetét.

LUCIFER

Ily elvek mellett pör nem érne véget.
A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi,
Az ördög is jogcímekeket idéz,
S magáét véli mindenik erősbnek.
A törvénytűdős széjjelválgja a
Kuszált csomót, minek fonalait
Ezer filantróp szét nem bontaná. -

(Ezalatt a Towerhez érnek, melynek egy fülkéjében szentkép áll.)

ÉVA

Megálljunk csak, barátom, egy kicsinyt,
Hadd tűzöm e szentképhez csokromat. -

LUCIFER *(súgva)*

Ne hadd, ne hadd, vagy végünk van különben.

ÁDÁM

Ártatlan gyermek - én nem gátolom. -

ÉVA

Megszoktam e képről, még mint gyerek,
Megemlékezni, hogyha elmegyek
Előtte, s most is olyan jólesik.
Mindjárt meglesz már, s futva pótolandjuk,
Mit elmulasztunk.
*(A virágcsokrot feltűzi a kép mellé, de az hirtelen lehervad, s nyakáról, karjáról az ékszerek gyíkokká
változva leperegnek.)*
Istenem, mi ez?

LUCIFER

Haszontalan intettelek. -

ÉVA

Segítség!

ÁDÁM

Nyugodtan, kedves, a nép megfigyel -
Ezerte dúsabb ékszer jó nyakadra.

ÉVA

El tőlem, el! segítség, irgalom!
Szemfényvesztők és egy rút vén boszorkány
Így meggyaláztak egy becsületes nőt. -

(A nép csoportosulni kezd, a cigányasszony rendőrökkel jó.)

CIGÁNYASSZONY

Hamis pénzt adtak, itt kell lenniök,
Higannyá olvadt markomban.

LUCIFER

Talán
Markodban volt, nem a pénzben, hiba. -
Ádám, el innen, itt nem jó mulatni.

(A Towerbe tűnnek, s míg lent a csoportozás és zavar növekszik, ismét megjelennek a bástya tetején.)

ÁDÁM

Ismét csalódtam, azt hívém, elég
Ledönteni a múltnak rémeit,
S szabad versenyt szerezni az erőknék. -
Kilöktem a gépből egy főcsavart,
Mely összetartá, a kegyeletet,
S pótolni elmulasztám más erősbbel.
Mi verseny ez, hol egyik kardosan
Áll a meztlen ellenek szemében,
Mi függetlenség, száz hol éhezik,
Ha az egyes jármába nem hajol.
Kutyáknak harca ez egy konc felett.
Én társaságot kívánok helyette,
Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,
Közös erővel összeműködik,
Minőt a tudomány eszmél magának,
És melynek rendén értelem viraszt. -
Ez el fog jőni, érzem jól, tudom,
Vezess, vezess, Lucifer, e világba. - -

LUCIFER

Hiú ember, s mert korlátolt szemed
Zilált csoportot lát csak odalent,
Már azt hiszed, nincs összeműködés,
Nincs rendszer az életnek műhelyében?
Nézz hát egy percre szellemi szemekkel,
És lásd a munkát, mellyet létrehoznak,
Csakhogy nekünk ám, s nem kicsiny magoknak.

(Besötétül. Az egész vásár csoportozattá alakul, mely a szín közepén tátongó síron ás, azt körül táncolja, míg egymás után mind beléje ugornak, részint némán, részint, amint egymás után szólottak.)

KAR

Csak rajta, pengjen a kapa:
Ma kell végezni, holnap késő,
Bár egypár ezredév után
Még mindig nem lesz kész a nagy mű.
Bölcső s koporsó ugyanaz,
Ma végzi, amit holnap kezd el,

Örökké éhes s jóllakott,
Mi már ma bémegeg, holnap felkel!
(A lélekharang megcsendül.)
Megcsendült, im, az estharang,
Bevégezők; el, nyugalomra,
Kiket a reg új létre költ,
A nagy művet kezdjék el újra.

A BÁBJÁTÉKOS

Én a komédiát lejátsztam,
Mulattattam, de nem mulattam.

A KORCSMÁROS

Kiitta mindenik borát,
Vendégeim, jó éjszakát!

A KISLEÁNY

Kis ibolyáim mind elkeltek,
Majd újak síromon teremnek.

CIGÁNYASSZONY

Jövőjét vágyta látni minden:
S szemét behúnyja most ijedten.

LOVEL

Kincsem nem nyújta boldogságot:
S most ingyen nyugalmat találok.

MUNKÁS

A hét letelt, a szombatest itt,
Kinyugszom végre fáradalmit.

TANULÓ

Álmodtam szépet - felzavartak,
Szép álmom, jőj, most már folytatlak.

KATONA

Hivém, derék vagyok nagyon,
S egy rossz gödörben megbukom. -

KÉJHÖLGY

A mámor elszállt, a festék lement,
Itt oly hideg van: jobb-e odalent?

AZ ELÍTÉLT

Maradj, bilincs, a hitvány por felett,
Más törvényt sejtetek e küszöb megett.

A NYEGLE

Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk:
Most a valónál mind elámulunk.

ÉVA

Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál!
Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt:
A por hull csak belé, e föld szülötte,
Én glóriával átallépek azt.
Szerelem, költészet s ifúság
Nemtője tár utat örök honomba;
E földre csak mosolyom hoz gyönyört,
Ha napsugár gyanánt száll egy-egy arcra.

(Fátyolát, palástját a sírba ejtve, dicsőülten felemelkedik.)

LUCIFER

Isméred-é, Ádám?

ÁDÁM

Ah, Éva, Éva! –

TIZENKETTEDIK SZÍN

(U alakra épült nagyszerű falanszter udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobb oldali csarnokban mozgásban levő kerekas gőzgépek között munkások foglalkoznak. A bal oldaliban a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanikai eszközök, csillagászati, kémiai műszerek s egyéb különösségek múzeumában egy tudós működik. Mindnyájan a falanszterhez tartozók - egyenlően vannak öltözve. Ádám és Lucifer az udvar közepén felbukkannak a földből. Nappal.)

ÁDÁM

Mi ország ez, mi nép, melyhez jövénk?

LUCIFER

E régi eszmék többé nincsenek.
Nem kisszerű volt-é a *hon* fogalma?
Előítélet szülte egykor azt,
Szűkkeblűség, versenygés védte meg.
Most már egész föld a széles haza,
Közcél felé társ már most minden ember,
S a csendes folyó szép rend fölött
Tisztelve áll örül a tudomány.

ÁDÁM

Beteljesült hát lelkem ideálja,
Ez mind derék, ezt így kívántam én is.
Egyet bánok csak: a haza fogalmát,
Megállott volna az tán, úgy hiszem,
Ez új rend közt is. Az emberkebel

Korlátot kíván, fél a végtelentől,
Belterjében vesz, hogyha szétterül;
Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz;
Félek, nem lelkesül a nagyvilágért,
Mint a szülők sírjáért lelkesült.
Ki a családért vérét ontaná,
Barátjaért legfeljebb könnye van. -

LUCIFER

Eszményedet, mint látom, elveted,
Előbb még, mintsem testesülhetett.

ÁDÁM

Korántse hidd, de kandivá levék:
Mi eszme az, mely a széles világot
Eggyé olvasztja, melly a lelkesülést,
Az emberszív e szent, örök tüzét,
Mit eddig száz hitványsággal szitott,
S ábrándos harcra zsákmányolt ki csak,
Nemesb célhoz vezérelendi végre. -
De mondd, hol állunk mégis, mily hely ez?
Aztán vezess, hogy lelkem kéjelegjen
A boldogságban, mellyet annyi harcra
Jól érdemelt díjul kapott az ember.

LUCIFER

Sok más hasonló közt ez egy falanszter,
Tanyája az új eszmék emberének. -

ÁDÁM

Jerünk tehát.

LUCIFER

Megállj, ne oly sietve.
Előbb levetjük ezt a régi bőrt.
Ha mint Ádám s Lucifer érkezünk,
Nem hinne bennünk e tudós világ,
S megsemmisülnénk, vagy lombikba zárna.

ÁDÁM

Mily oktalan beszéd ez már megint.

LUCIFER

Már az nincs másképp a szellemvilágban.

ÁDÁM

Tégy hát, amint akarsz, de szaporán.

(Lucifer mindkettőjüket átalakítja a falanszterbeliekhez hasonlóvá.)

LUCIFER

Im, vedd e gúnyát. El hajfürteiddel -
Készen vagyunk. -

ÁDÁM

Szóljunk be e tudóshoz.

LUCIFER

Üdvöz légy, tudós!

TUDÓS

Meg ne háboríts
Nagy művemben, nem érek rá fecsegni.

LUCIFER

Nagyon sajnálom. Mink az ezredik
Falanszterből vagyunk tudósjelöltek,
S ily messze útra nagy hired hozott.

TUDÓS

Dicséretes buzgóság, mondhatom.
De hisz művem most félben is maradhat,
Csak a meleg ne fogyjon lombikomban,
S akaratomnak enged az anyag. -

LUCIFER

Ah, nem csalódtam, megmaradt tehát
Még benned is, ki a természetet,
Embert leszűrted, mint végső salak,
A nagy hiúság. -

TUDÓS

Most mulathatunk már. -
De mely szakmába tartoztok sajátlag?

ÁDÁM

Mi a tudvágyat szakhoz nem kötők,
Átpillantását vágyjuk az egésznek. -

TUDÓS

Ez helytelen. Kicsinyben rejlik a nagy,
Olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid.

ÁDÁM

Igaz. - Tudom jól, hogy kell olyan is,
Ki homokot hord, vagy követ farag:
Nélküle nem emelkedik terem.
De ez csak a homályban tévelyeg,

S fogalma sincs arról, miben segít. -
Csak az építész látja az egészet,
S bár megfaragni nem tud egy követ,
A művet ő teremti, mint egy isten. -
Ily építész nagy a tudásban is.

LUCIFER

S azért jövénk tehozzád, óh, nagy ember.

TUDÓS

Azt jól tevétek, méltányolni tudlak.
A tudománynak gazdag ágai
Egy organizmus sok külön vonása,
Együtt igéző csak.

LUCIFER

Szép hölgy gyanánt.

TUDÓS

De mindamellert a vegytan csupán -

LUCIFER

Az a közép, hol élete lakik. -

TUDÓS

Találtad.

LUCIFER

Ezt mondá a matézisről
Elöttem már egy matematikus.

TUDÓS

Hiúságból mindenki önmagát
Tekinti látkörében a középnek. -

LUCIFER

Te jól választád kedvenc tárgyadul
A kémiát.

TUDÓS

Abban nyugodt vagyok. -
De hát nézzük meg a muzeumot.
Páratlan az egész mai világon,
Az ősvilág kihalt állatai
Valódi példányokban állnak itt,
Mind jól kitömve. - Ezrenként lakoztak
Apáink közt, míg barbárok valának,
Megosztva velök a világ uralmát. -
Maradt felölök sok csudás mese,

Például erről, hogy gözmozdonyul volt.

ÁDÁM

Ez *ló*, de korcsult fajta, mondhatom,
Más állat volt ám hajdan AI-borak.

TUDÓS

Erről meg azt regélik, hogy barátul
Tartá az ember, ingyen, munka nélkül,
S fel bírta fogni, hú elismeréssel
Lesvén, az ember gondolatjait.
Mi több, mondják, hogy elsajátítá
Bűnét is, a tulajdonnak fogalmát,
S mint ör, od'adta érte életét. -
Ezt úgy beszélem csak, mint írva van,
Nem mintha hinném mind feltétlenül.
Sok örültség volt a múltban, sok ábránd,
Melyből ránk szintén e mese maradt.

ÁDÁM

Ez a *kutya*. - Mind áll, mit róla mondasz. -

LUCIFER

Vigyázz, Ádám, elárulod magad. -

TUDÓS

Ez a szegénynek rabszolgája volt.

ÁDÁM

Mint a szegény meg *ökre* gazdagoknak.

TUDÓS

Ez a puszták királya.

ÁDÁM

Az *oroszlány* -
Im, itt a tigris, itt a fűrge őz,
Mi állat él tehát még a világon?

TUDÓS

Minő kérdés, hát nálatok nem így van?
Él, ami hasznos, és mit ekkorig
A tudomány pótolni nem tudott:
A disznó és a birka, de korántse
Olyan hiányosan már, mint minőnek
A kontár természet megalkotá:
Az élő zsír, ez hús- s gyapjútömeg,
Mely, mint a lombik, céljainkra szolgál.
De úgy látom, hogy ezt mind ösmered,

Lássunk tehát mást. Ím, ásványaink.
Nézzétek, milyen roppant széndarab:
Egész hegyek valának illy anyagból,
Az emberek már készen szedheték
Mit most a légből szűr a tudomány
Nagy fáradsággal. Ezt az ércet itt
Vasnak nevezték, s míg el nem fogyott,
Az alumínért nem kellett kutatni. -
Ez a darabka az arany, nagyon
Nevezetes s nagyon haszontalan.
Mert még midőn az ember, vakhitében,
Imádott felsőbb lényeket magánál,
Felülállókát még a sorson is:
Ilyennek hitte az aranyat is,
Oltárain jólétet és jogot,
Mindent, mi szent volt, áldozott, hogy egy
Büvös darabját bírja megszerezni,
Melyért cserébe mindent kaphatott -
Csodálatos tény, még kenyeret is.

ÁDÁM

Mást, mást mutass, ezt is mind ösmerem.

TUDÓS

Valóban nagy tudós vagy, idegen.
Lássuk tehát az ős növényzetet.
Ím, itt van az utolsó rózsa, mely
Nyílt a világon. Hasztalan virág,
Más százezer testvérrel foglalá el
A legbujább tért a lengő kalásztól;
Nagy gyermekek kedves játékszere.
Sajátságos jelenség az valóban,
Mint kaptak egykor ily játékokon,
Virágot terme még a szellem is:
A költészet s hit ábrándképeit,
S csalóka álmok karján ringatózva
Eltékozolta a legjobb erőt,
Hogy életcélja parlagon maradt.
Itt őrizünk még ritkaság gyanánt
Két ily művet. Az első költemény;
Íróját akkor, még midőn bünös
Önhittel az egyén érvényt kívánt,
Homérnak hívták. Ábrándos világot
Rajzol le abban, Hádésznek nevezvén.
Rég megcáfoltuk már minden sorát.
A másik Tacitus Agricolája,
Nevetséges s mégis sajnálatos
Fogalmak képe a barbár világból.

ÁDÁM

Hát fennmaradt még e néhány levél
A nagy napokból, mint végrendelet,
S nem bírja mégis lángra gyújtani
A korcs utódot, tette ingerelvén,
Mely mesterkélvt világtokat ledönti?

TUDÓS

Helyes megjegyzés, átláttuk mi ezt,
A méreg, mellyet rejt, nagyon veszélyes,
Azért nem is szabad olvasni másnak,
Csak aki hatvan évet meghaladt,
S a tudománynak szentelé magát.

ÁDÁM

De hát a dajka tündér daljai,
Ezek nem olnak-é a gyöngye szívbe
Sejtelmeket?

TUDÓS

Igen bizon, s azért
Dajkáink a magasb egyenletekről,
A mértanról beszélnek gyermekinknek. -

ÁDÁM *(félre)*

Ah, gyilkosok, nem féltek-é egész
S legszebb korától a szűt megrabolni!

TUDÓS

Menjünk tovább. - Im, itt e műszerek,
Műtárgyak mily csodás alakzatúak,
Ez álgyu; rajta rejtélyes fölírás:
Ultima ratio regum. - Hogyan
Használtatott, ki tudja? - Im, e kard,
Kizárólag csak embergyilkoló szer -
És nem volt bűnös, aki ezzel ölt.
E kép szabad kézzel készült egészen,
Fél emberéltet vett talán igénybe,
És tárgya, nézd, csak hóbortos mese.
Ma a nap végzi e munkát helyettünk,
S míg az csalárdul idealizált,
Ez mély hűséggel szolgál céljainknak.

ÁDÁM

(félre) De a művészet, a szellem maradt el -

TUDÓS

E százszerű tárgy, millyen cifra mind,
Mí gyermekes. A serlegen virág,

A széktámlán ábrándos arabeszk,
Emberkezek pazarlott műve mind.
S üdítőbb-é a víz azon pohárból,
Kényelmesb-é e széken az ülés?
Most gépeink teszik mindezt helyettünk,
Legcélszerűbb, legegyszerűbb alakban,
És a tökélyről az kezeskedik,
Hogy a munkás, ki ma csavart csinál,
Végső napjáig amellet marad.

ÁDÁM

Azért nincs élet, nincs egyéniség,
Mely mesterén túl járna, semmi műben. -
Hol leljen tért erő és gondolat,
Bebizonyítani égi származását?
Ha küzdni vágyik és körültekint
Ezen szabályos, e rendes világban,
Még a veszély gyönyörét sem leli,
Nem lel csak egy vérengző vadat se.
Csalódtam hát a tudományban is:
Unalmas gyermekiskolát lelek
A boldogság helyén, mit tőle vártam.

TUDÓS

Nincs-é behozva a testvériség?
Hol szenved ember anyagi hiányt?
Valóban, illy eszmék megérdemelnék
A megfenyítést.

ÁDÁM

Mondd, mi hát az eszme,
Mely egy ily népbe egységet lehel,
Mely, mint közös cél, lelkesíteni tud?

TUDÓS

Ez eszme nálunk a megélhetés.
Midőn az ember földén megjelent,
Jól bérházott éléskamra volt az:
Csak a kezét kellett kinyújtani,
Hogy készen szedje mindazt, ami kell.
Költött tehát meggondolatlanul,
Mint a sajtféreg, s édes mámorában
Ráért regényes hipotézisekben
Keresni ingert és költészetet.
De már nekünk, a legvégső falatnál,
Fukarkodnunk kell, általlátva rég,
Hogy elfogy a sajt, és éhen veszünk.
Négy ezredév után a nap kihül,
Növényeket nem szül többé a föld;
Ez a négy ezredév hát a mienk,
Hogy a napot pótolni megtanuljunk.

Elég idő tudásunknak, hiszem.
Fűtőszerűl a víz ajánlkozik,
Ez oxidált legtúztartóbb anyag.
Az organizmus titkai közel-
Állnak ma is már a fölleplezéshez. -
Éppen jó, hogy beszédünk erre vitt,
Majdnem feledtem volna lombikom,
Mert én is épp e tárgyban dolgozom.

LUCIFER

Nagyon vénül az ember, hogyha már
Lombikhoz tér, midőn organizál. -
De hogyha sikerülne is műved,
Mi szörny lesz az, mi szótlan gondolat,
Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,
Lény, mellyet a természet eltagad,
Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
Ha nem korlátozandja az egyén.
S honnan veendi ennek jellegét,
Elzárva külhatástól, szenvedéstől,
Egy szűk üvegben kelve öntudatra?

TUDÓS

Nézd, nézd, hogyan forr, nézd, miként ragyog,
Itt-ott tűnékeny alakok mozognak,
Ezen meleg, e jól elzárt üvegben,
A vegyrokonság és ellenhatás
Mind összevág, és kényszerülve lesz
Engedni az anyag kívánatomnak.

LUCIFER

Bámullak, tudós! még csak azt nem értem,
Tudnád-e tenni, hogy, mi most rokon,
Ne vonja egymást, és ne lökje el
Az ellentét.

TUDÓS

Minő badar beszéd;
Örök törvénye ez az anyagoknak.

LUCIFER

Ah, értem, mondd csak el, min alapul?

TUDÓS

Min alapul? törvény, mert úgy vagyok,
Mutatja nekünk a tapasztalás.

LUCIFER

A természet fűtője vagy tehát csak,
A többit ő magában végezi. -

TUDÓS

De én szabom korlátit az üveggel,
S kivonszoló a rejtélyes homályból.

LUCIFER

Nem látok eddig még életjelet.

TUDÓS

El nem maradhat. Én, ki úgy kilestem
Az organizmus minden titkait,
Ki százszor boncolám az életet -

ÁDÁM

Hullát fogál fel csak mindannyiszor.
A tudomány sántán követi csak
A meglevő ifjú tapasztalást,
S miként bérenc költője a királynak,
Kész kommentálni a nagy tetteket,
De megjósolni hívatása nincs. -

TUDÓS

Mit gúnyolódtok, nem látjátok-é,
Egy szikra kell csak, és életre jő? -

ÁDÁM

De azt a szikrát, azt honnan veszed?

TUDÓS

Csak egy lépés az, ami hátra van.

ÁDÁM

De ezt az egy lépést ki nem tevé:
Az nem tett semmit, nem tud semmit is.
A többi mind künn volt az udvaron,
A legszentebbe épp ez egy vezetne. -
Óh, lesz-e, aki egykor megteszi? -

(Ezalatt a lombik felett lebegő füst sűrűdni kezd s dörög.)

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA *(a füstből)*

Nem lesz soha. - Ez a lombik nekem
Nagyon szűk és nagyon tág. - Hisz te ismersz,
Ádám, ugy-é? - most még nem is gyanítnak.

ÁDÁM

Hallottad-é a szellem-szózatot,
Óh, nézd, óh, nézd, te gögös, gyöngye ember,
Hogy bírnál azzal, aki ott lebeg. -

TUDÓS

Őrült roham. Ah, aggódom miattad.
(A lombik elpattan, a szellem eltűnik.)
A lombik eltört, újra kezdhetem
A nagy művet. Midőn már int a cél,
Kisdéd göröngy, a dőre vakeset,
Elejt.

LUCIFER

Végzetnek hívták hajdanán.
S kevésbé szégyenítő volt hatalma
Alatt megtörni, mint engedni most
A dőre vakesetnek. -
(Csengetnek.)
Mit jelent ez?

TUDÓS

A munka megszűnt, jő a sétaóra,
Itt jönnek a gyárakból, a mezőről,
Most kap fenytést, aki vétkezett,
Most osztatnak be a nők s gyermekek.
Jerünk oda, dolgom lesz nékem is.

(Hosszú sorban férfiak jönnek, másban nők, néhányan közülük gyermekkel, köztük Éva is. Az udvaron mindnyájan kört képeznek, egy aggastyán eléjük lép. Ádám, Lucifer s a tudós az előtérben állnak a múzeum mellett.)

AZ AGGASTYÁN

Harmincadik szám!

LUTHER *(a sorból kilépve)*

Itt vagyok.

AZ AGGASTYÁN

Te ismét
Mértéktelen fűtötted a kazánt.
Valóban úgy látszik, hogy szenvedélyed
Veszélybe hozni az egész falansztert.

LUTHER

S ki állna ellent a csábnak, midőn
Szikrázva, bögve a vadult elem,
A láng ezer nyelvével vesz körül,
Elérni kíván, hogy megsemmisítsen:
S ott állni bátran, szítani tovább,
Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyón. -
Nem ismered te a tűznek varázsát,
Ki csak fazék alatt ismered azt.

AZ AGGASTYÁN

Hiú beszéd, ezért ma nem ebédelsz.

LUTHER *(visszalépve)*

De holnap újra szítom a tüzet.

ÁDÁM

Mit látok? ezt a férfit ismerem.

Ez volt Luther.

AZ AGGASTYÁN

Kétszázkilencedik!

CASSIUS *(kilépve)*

Itt.

AZ AGGASTYÁN

Tégedet harmadszor intelek már,
Hogy ok nélkül keressz verekedést.

CASSIUS *(visszalépve)*

Ok nélkül, merthogy nem panaszkodom? -
Pulya, ki más segítséget keres,
Míg karja ép. Vagy gyöngébb volt-e tán
Ellenfelem, mért nem védé magát? -

AZ AGGASTYÁN

Ne feleselj. - Nem menti koponyád
Alakzata sem e rossz hajlamot,
Mert az nemes, mert az hiánytalan.
De véred oly forrongó és szilaj!
Gyógyítani fognak, amíg megszeliődülsz.

ÁDÁM

Ah, Cassius! ha ismernél, ki véled
Philippinél csatáztam. - Hát odáig
Bir-é a rossz rend, a teória
Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
Csak gátjaul van, s fel sem ismeri.

AZ AGGASTYÁN

Négyszázadik szám.

PLÁTÓ *(kilépve)*

Hallom.

AZ AGGASTYÁN

Már megint

Úgy elmerültél álmoképeidben,
Hogy a rádbízott marha kárba ment.
Hogy ébren légy, borsón fogsz térdepelni.

PLÁTÓ *(visszalépve)*

Még a borsón is szépet álmodom.

ÁDÁM

Ah, mily szerep jutott, Plátó, neked
A társaságban, melly után epedtél! -

AZ AGGASTYÁN

A hetvenkettedik szám!

MICHELANGELO *(kilépve)*

Íme, itt. -

AZ AGGASTYÁN

Rendetlenül hagyád el műhelyed.

MICHELANGELO

Igen, mert mindig széklábat csináltam,
És azt is a leghitványabb alakra.
Soká könyörgtem, hagyják módosítnom,
Engedjék, hogy vések rá holmi díszet,
Nem engedék. Kivántam változásul
A szék támláját, mindent hasztalan.
Megörüléshez voltam már közel,
S otthagytam a kint, ott a műhelyet.
(Visszalép.)

AZ AGGASTYÁN

E rendbontásért a szobába mégy,
S nem élvezed e szép meleg napot.

ÁDÁM

Michelangelo, mily pokol lehet
Szűd istenének, hogy nem bír teremni. -
Óh, mennyi ismerős mindenfelé,
És mennyi szellem, mennyi őserő.
Ez vélem harcolt - az mártírhalált halt,
Ez szűknek érzé a világtekét,
S mi egyformára, mily törpére szűrte
Az állam. Óh, Lucifer, jőj, jerünk;
Nem bírja lelkem e látványt tovább. -

AZ AGGASTYÁN

Ma két gyerek tölté be az időt,
Melyben szükséges volt az anyagond,

Most a közös növelde várja őket,
Elő, elő!

(Éva és még egy nő gyermekeikkel kilépnek.)

ÁDÁM

Mi ragyogó jelenség!
Megvan hát e rideg világnak is
Költészete!

LUCIFER

Nos, Ádám, nem megyünk?

ÁDÁM

Sőt inkább itt fogunk csak megnyugodni.

AZ AGGASTYÁN

Tudós! vizsgálj fejalkotásukat
E gyermekeknek.

(A tudós észleli a gyermekeket.)

ÉVA

Óh, mi vár reám.

ÁDÁM

E hang!

LUCIFER

De mit kapsz e közsorsu nőn,
Ki Szemirámisz csókját ízleled?

ÁDÁM

Még akkor ezt nem ismerém.

LUCIFER

Ah, úgy!
Ez régi dalja a szerelmeseknek:
Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel
A szenvedélyt, előtte senki még
Szeretni nem bírt, és ez így megyen
Néhány évezred óta szüntelen.

TUDÓS

E gyermeket orvosnak kell tanítani
Ebből pásztor lesz.

AZ AGGASTYÁN

El tehát velök.

(A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellentáll.)

ÉVA

Hozzá ne nyúlj! e gyermek az enyém:
Ki tépi őt el az anyakebelről! -

AZ AGGASTYÁN

Vegyétek el, mit késtek még vele.

ÉVA

Óh, gyermekem! hisz én tápláltalak
Szívem vérével. - Hol van az erő,
Mely e szent kapsot elszakítani bírja?
Lemondjak-é hát rólad mindörökre,
Hogy elvesz a tömegben, és szemem
Fürkésző gonddal hasztalan keressen
A száz egyenlő idegen között?

ÁDÁM

Ah, emberek, ha van előttetek szent,
Hagyjátok ez anyának gyermekét.

ÉVA

Ugy-é, ugy-é, te áldott idegen.

AZ AGGASTYÁN

Merész játékot üzesz, idegen;
Ha a család előítéletét
Éledni hagyjuk, rögtön összedül
Minden vívmánya a szent tudománynak.

ÉVA

Mit nékem a fagyasztó tudomány!
Bukjék, midőn a természet beszél.

AZ AGGASTYÁN

Meglesz már?

ÁDÁM

Hah! hozzá ne nyúljatok.
Amott van egy kard, megtanítalak,
Hogy kell kezelni.

LUCIFER

Álomkép, ne mozdulj!

(Ádám vállára teszi kezét, ez megdermed.)
Érezd kezemnek végzetes hatalmát. -

ÉVA

Óh, gyermekem!
(Összerogy, gyermekét elviszik.)

AZ AGGASTYÁN

E két nő pártalan,
Jelentkezzék, ki párjaül igényli.

ÁDÁM

Ezt én igénylem.

AZ AGGASTYÁN

Tudós! véleményed.

TUDÓS

Rajongó férfi és idegbeteg nő
Korcs nemzedéket szül, ez nem helyes pár.

ÁDÁM

De én nem állok el, ha ő akarja.

ÉVA

Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.

ÁDÁM

Szeretlek, hölgy, szivem egész hevével.

ÉVA

Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

TUDÓS

Ez örülés. - Sajátságos, valóban,
A múlt kísértetét feltűnni látni
Világos századunkban. - Honnan ez?

ÁDÁM

Az édenkertnek egy késő sugára.

AZ AGGASTYÁN

Sajnálatos. -

ÁDÁM

Ne szánjatok. - Miénk
Ez örülés; mi józanságotokat

Szakképesítés-ráépülés: 55 213 01 Hangtárvezető
Szóbeli vizsgatevékenység
A vizsgafeladat megnevezése: Színházi produkció elemzése

Nem irigyeljük. Hisz, mi a világon
Nagy és nemes volt, mind ily örülés,
Melynek higgadt gond korlátot nem ír. -
Szellembeszéd az, mely nemesb körökből
Felénk rebeg, mint édes zengemény,
Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
S megvetjük e földnek hitvány porát,
Keresve utat a magasb körökbe. -
(Évát ölelve tartja.)

AZ AGGASTYÁN

Mit hallgatjuk tovább, kórházba őket!

LUCIFER

Itt gyors segély kell. Ádám, utazunk!
(Elsüllyednek.)

TIZENHARMADIK SZÍN

(Az űr. Földünk egy szelete a távolban látszik, mindég kisebbedve, míg nem csillagul tűnik csak fel, a többiek közé vegyülten. A szín félhomállyal kezdődik, mely vaksötétté válik lassankint. Ádám mint öreg, Luciferrel röptülve.)

ÁDÁM

Őrjöngő röptünk, mondd, hová vezet?

LUCIFER

Hát nem vágytál-e, menten a salaktól,
Magasb körökbe, honnan, hogyha jól
Értettelek, rokon szellem beszédét
Hallottad?

ÁDÁM

Az igaz, de ily ridegnek
Nem képzelém feléjük útamat.
E tér oly puszta, olyan idegen,
Mint hogyha szentségsértő járna benne,
S keblemben két érzés küzdelme foly:
Érzem, mi hitvány a föld, hogy magas
Lelkem lezárja, s vágyom el köréből;
De visszasírok, fáj, hogy elszakadtam. -
Ah, Lucifer! nézz csak földünkre vissza,
Először a virág tűnt el szemünkből,
Aztán az erdők rezgő lombjai;
A jólismert táj száz kedves helyével
Jellem nélküli síksággá lapult.
Mi érdekes volt, minden elmosódott.
Most már a szirt törpül le rossz görönggyé,
A villámterhes felhő, melyben ott lenn
Szent szózatot sejt a pór s megriad,
Mi nyomorú párázattá silányul.
A bömbölő tenger végetlene
Hová, hová lett? sűrke folt gyanánt áll
A gömbön, mely keringve elvegyül
Millió társ közt, s az volt egész világunk.
Óh, Lucifer, aztán meg ő, meg ő - -
El kelle tőlünk annak is maradni? - -

LUCIFER

Emelkedett szempontunkból, hiába,
Először a báj vész el, azután
A nagyság és erő, míg nem marad
Számunkra más, mint a rideg matézis. - -

ÁDÁM

A csillagok megettünk elmaradnak,
S nem látok célt, nem érzek akadályt.
Szerelem és küzdés nélkül mit ér
A lét. Hideg borzongat, Lucifer!

LUCIFER

Ha eddig tartott csak nagy hősiséged,
Úgy térjünk vissza porban játszani.

ÁDÁM

Ki mondja ezt? előre hát, előre:
Csak addig fáj, míg végképp elszakad,
Mely a földhöz csatol, minden kötél. -
De, hajh, mi ez, lélekzetem szorul,
Erőm elhagy, eszméletem zavart,
Több volna-é mesénél Anteus,
Ki addig élt csak, míg a föld porával
Érintkezett?

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

Igen, több az mesénél.
Te ismersz már, a földnek szellemét,
Csak én lélekzem benned, tudhatod.
Itt a sorompó, eddig tart hatalmam,
Térj vissza, élsz - hágd át, megsemmisülsz,
Mint ázalagféreg, mely csöpp vizében
Fickándozik. - E csepp a föld neked. -

ÁDÁM

Dacolok véled, hasztalan ijesztesz,
Testem tiéd tán, lelkem az enyém,
A gondolat s igazság végtelen,
Előbb megvolt az, mint anyagvilágod.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

Hiú ember! próbáld, s szörnyet bukol.
Előbbvaló-e rózsánál az illat,
Alak a testnél, s napnál a sugára?
Óh, hogyha látnád árva lelkedet
A végtelen űrben keringeni,
Amint értelmet és kifejezést
Keres hiába, idegen világban,
S nem érez többé semmit és nem ért,
Megborzadnál. Mert minden felfogás
És minden érzés, mely benned feszül, csak
Kisúgárzása e csoport anyagnak,
Mit földednek hívsz, s mely ha más leendne,
Nem létezhetnék többé, véled együtt. -
A szépet, rútat, üdvöt és pokolt

Csak szellememtől vontad el magadnak,
Mely kis hazádnak rendét lengi át. -
Óh, ami itten örökös igazság,
Egy más világban az tán képtelen,
És a lehetlen tán természetes.
A súly nem létezik, a lét nem mozog,
Mi itten lég, az ott tán gondolat,
Mi itten fény, az ottan hang talán,
S jegecül tán, mi itten növe nő. -

ÁDÁM

Nem tántorítsz el, lelkelem felfelé tör. -

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

Ádám, Ádám, a végső perc közelg:
Térj vissza, a földön nagyra lehetsz,
Míg, hogyha a mindenség gyűrűjéből
Léted kiteped, el nem tűri Isten,
Hogy megközelítsd őt - s elront kicsinyül. -

ÁDÁM

Ugyis nem ront-e majd el a halál? -

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

A vén hazugság e hiú szavát
Ne mondd, ne mondd, itt a szellemvilágban -
Egész természet átborzadna tőle. -
Szentelt pecsét az, feltartá az Úr
Magának. A tudás almája sem
Törhette azt fel.

ÁDÁM

Majd én feltöröm.
(Továbbrepülnek. Ádám egy sikoltással megmerevül.)
Végem van!

LUCIFER *(kacagva)*

Győzött hát a vén hazugság. -
(Amint Ádámot eltaszítja magától.)
E báb-istenség most már elkeringhet
Az űrben, új bolygóként, mellyen újra
Számomra fog tán élet fejlődni. -

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA

Korán a káröröm még, Lucifer!
Csak érinté az idegen világot,
Nem oly könnyű országomból kitörni. -
Honos szózat hív, térj, fiam, magadhoz!

ÁDÁM *(eszmélve)*

Élek megint. - Érzem, mert szenvedek,
De szenvedésem is édes nekem,
Oly iszonyatos az, megsemmisülni. - - -
Óh, Lucifer! vezess földemre vissza,
Hol oly sokat csatáztam hasztalan,
Csatázzam újra, és boldog leszek. -

LUCIFER

S e sok próbára mégis azt hiszed,
Hogy új küzdésed nem lesz hasztalan?
S célt érsz? Valóban e megtörhetetlen
Gyermekkedély csak emberé lehet. -

ÁDÁM

Korántse vonz ily dőre képzelet,
A célt, tudom, még százszor el nem érem.
Mit sem tesz. A cél voltaképp mi is?
A cél, megszűnt a dicső csatának,
A cél halál, az élet küzdelem,
S az ember célja e küzdés maga.

LUCIFER

Valóban szép vigasz, már hogyha még
A harc eszméje volna legalább nagy,
De holnap gúnyolod, miért ma vívsz,
Gyermekjáték volt, ami lelkesített. -
Nem vérezél-e el Chaeroneánál
A megbukott szabadság védletében,
És Constantinnal nem küzdél-e később,
Világuralmát hogy megalapítsd?
Nem vesztél-e el hitmártír gyanánt,
S később a tudománynak fegyverével
Nem álltál-é a hitnek ellenében?

ÁDÁM

Igaz, igaz, de mindegy, bármi hitvány
Volt eszmém, akkor mégis lelkesített,
Emelt, és így nagy és szent eszme volt.
Mindegy, kereszt vagy tudomány, szabadság
Vagy nagyravágy formájában hatott-e,
Előre vitte az emberemet. -
Óh, vissza hát a földre, új csatára. -

LUCIFER

S feledted-é már a tudós szavát,
Ki felszámolta, hogy négy ezredévre
Világod megfagy - a küzdés eláll?

ÁDÁM

Ha tudományunk nem dacol vele.
De fog dacolni, érzem, tudom. -

LUCIFER

S aztán? - Van-é küzdés, nagyság, erő
A mesterkéltn világban, melyet az
Ész rendezett teóriáiból,
S melyet magad szemlélhetél imént. -

ÁDÁM

Csak mentse meg a földet - elmulik
Az is, mint minden, ami hivatását
Betölté, s akkor újra felmerül
Az eszme, melly éltet lehel reája.
Vezess csak vissza, égek látni már,
A megmentett földön mi új tanért
Fogok fellelkesülni.

LUCIFER

Vissza hát! –

TIZENNEGYEDIK SZÍN

(Hóval és jéggel borított hegyes, fátalan vidék. A nap mint veres, sugártalan golyó áll ködfoszlányok között. Kétes világosság. Az előtérben néhány korcs nyír, boróka és kúszó-fenyőbokor között eszkimó viskó. Ádám mint egészen megtört aggastyán, bot mellett jó lefelé a hegyekről Luciferrel.)

ÁDÁM

Mit járjuk e végetlen hóvilágot,
Hol a halál néz ránk üres szemekkel,
Csak egy-egy foka ver zajt, vízbe bukva,
Amint felretten lépteink zaján;
Hol a növény is küzdni már kifáradt,
Korcsult bokor leng a zuzmók között,
S a hold vörös képpel néz köd megől
Halál lámpajaként a sírgödörbe. -
Oda vezess, hol pálmafák virulnak,
A napnak, illatoknak szép honába,
Holott az ember lelke, erejének
Öntudatára fejlődött egészen. -

LUCIFER

Ottan vagyunk. E vérgolyó napod.
Lábunk alatt a föld egyenlítője. -
A tudomány nem győzött végzetén. -

ÁDÁM

Szörnyű világ! - csupán meghalni jó.

Nem sajnálandom, amit itt hagyok.
Ah, Lucifer! ki egykor ottan álltam
Az ember bölcsejénél, aki láttam,
Mi nagy jövő reménye ringa benne,
Ki annyi harcát mind végigcsatáztam,
Ez órjas síron, melyre gyászlepelt
A természet dobott, midőn merengek,
Első, utolsó ember a világon:
Szeretném tudni, hogy bukott fajom?
Nemes küzdésben, nagyszerűen-é,
Nyomorún-é, törpülve ízről ízre,
Nagyság nélkül és könnyre érdemetlen.

LUCIFER

Ah, ah, hiú ha vagy *nagy* szellemedre, -
Amint nevezni már, úgy kedveled
Azon erőt, mely a vért lükteti,
És ifjú keblet eszményért dagaszt:
Ne kívánj állni végre mint tanú
Saját halotti ágyadnál. - Ez óra
Csodálatos átvizsgálása ám
A gazda nélkül készült számvetésnek.
A hagymázos láz elriasztja mind
Az étel-láz csillámló képeit,
Aztán ki tudja, mellyik volt való.
A végső küzdés kisszerű jaja
Nagy gúnykacaj éltünk küzdelmire.

ÁDÁM

Miért nem veszem hát el a magasban,
Erőm és lelkelem teljes érzetével,
Inkább, mint így hallgatni önmagam
Síríratát, mit egy szellem rideg
Közönye tart, ki harcaimban és
Halálomban nem osztozik velem. -

LUCIFER

Ismét fajodra ismerek könyvedben,
Mellyel kiséred ébredésedet
Kedvenc ábrándból tiszta felfogásra. -
De nyugodjál meg, hisz még él fajod.
Nézd, ott is áll még egy embertanya,
S gazdája, ím, most lép ki ajtaján. -

(Egy eszkimó a gulibából kilép, főkavadászatra felkészülten.)

ÁDÁM

E korcs alak, e torzkép volna-é
Nagyságomnak bitor örököse?
Mért hagyta látnom, Lucifer! valóban
A vígasz rosszabb, mint volt bánatom.

AZ ESZKIMÓ

Léteznek hát mégiscsak istenek
Felettünk? ím, előttem megjelentek.
De hát, ki tudja, jók vagy rosszak-e,
Menekszem tőlük, az legbiztosabb.
(*Vissza akar vonulni.*)

LUCIFER

Megállj, egy szóra!

AZ ESZKIMÓ (*leborulva*)

Kegyelem, uram!
Az első fókát néked áldozom,
Mit elfogok, csak hallgass meg, s ne ronts el.

LUCIFER

Hát ahhoz a fókához mily jogod van,
Hogy éltevel váltod meg a tiédet?

AZ ESZKIMÓ

Hogy bírok véle: hisz látom, körüllem
Miként eszi a férget fürge hal,
Halat a fóká, a fókát meg én.

LUCIFER

S a nagy szellem veled táplálkozik.

AZ ESZKIMÓ

Tudom, tudom, de a kicsiny időt,
Melyben mozogni hágy kegyelmesen,
Vásárolom meg véres áldozattal.

ÁDÁM

Mi gyáva nézlet!

LUCIFER

S mást tevél-e te?
Az a különbség csak közöttetek,
Hogy ő fókát, te embert áldozál
Az istenségnek, mellyet alkotál
Saját képedre, mint ez az övére.

AZ ESZKIMÓ

Látom, haragszol, és érzem, miért.
Ínségemben hogy fel mertem sohajtni
A nap jótkony istenéhez, aki
Nem kér, csak ad, ki ős regénk szerint
Itt is parancsolt egykor. - Óh, bocsáss meg,

S elátkozom örökre.

ÁDÁM

Ím, nagy Isten,
Tekints le és pirulj, mi nyomorult,
Akit remeknek alkotál, az ember!

AZ ESZKIMÓ

Nagyon haragszik társad, éhes ő is?

LUCIFER

Sőt, mert nem éhes, épp azért haragszik.

ÁDÁM

Mi helytelen faragsz rossz élceket!

LUCIFER

Igazság az, nem élc. Okoskodásod
A jóllakotté, míg itt társadé
Éhes gyomornak filozófiája.
Okokkal egymást meg nem győzitek,
De egyetérttek rögtön, hogyha te
Kiéhezél, vagy ő majd jóllakott.
Igen, igen, akár mint képzelődöl,
Mindég az állat első bennetek,
És csak midőn ezt el bírád csitítani,
Eszmél az ember, hogy nagy-gőgösen
Megvesse azt, mi első lényege. -

ÁDÁM

Méltó beszéd hozzád, Lucifer, ez,
Ki minden szentet kárörvendve vonsz
A föld porába. Hát minden nagy eszme,
Nemes cselekmény konyhánk gőze csak,
Vagy oly körülmény dőre magzata,
Mit egytől egyig a hitvány anyag
Nehány törvénye mozgat, s tart lekötve? -

LUCIFER

S van-é különben? - Azt hiszed talán,
Hogy Leonídász meghal a szorosban,
Ha ahelyett, hogy barna levesével
Táplálkozik olyan köztársaságban,
Melynek még pénze sincs, lucullusi
Villában issza édes mámorát
Kelet minden kéjének? Vagy talán
Brutus meghal, ha a szép Porciához
Hazasiet, s a harc izgalmait
Kiheveri egy jó ebéd után?
Hogyan tenyész a bűn, hogy a nemesség?

Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
Nem napvilág, szabadságérzet ezt,
Átörökítve késő származékban
Alakban és szellemben önmagát?
Hányan mondák, hogy számoltak magukkal,
És felköték egy fára magukat.
De ha leoldák hivatlan kezek,
Az élet új érintkezése már
Feledteté velök a számadást. -
Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
Jó a világra, hogyha szerecsen
Sátornak árnya reszket bölcséjén:
Mi lesz első hőséből a keresztnek?
Vagy Luther, hogyha pápa lessz esetleg,
S Leó tanár egy német egyetemben:
Ki tudja, nem reformál-é emez,
S az sújtja átkát a dúló merészre?
Mi lesz Napóleon, ha büszke útját
Nem egy nép vére egyenlíti ki?
Elposhad tán egy búzhódt laktanyában. -

ÁDÁM (*Lucifer száját befogva*)

Ne többet! - mind, amit csak fejtegetsz,
Oly egyszerűnek látszik, oly valónak:
De annál károsabb. - A babona
Bárgyút vakít csak, aki úgysem érzi
A szellemet, mely köztünk hat, mozog;
De testvérét felismerné a jobb, ha
Rideg tanod számokkal meg nem ölné. -

LUCIFER

Beszélj tehát társaddal, meg nem árt
Még egy kis lecke az önismeretből.

ÁDÁM

Sokan tengődtek-é még e vidéken?

AZ ESZKIMÓ

Sokan bizon, többen, mint ujjamon
Számíthatok. - Szomszédimat, igaz,
Agyonverém már mind, de hasztalan,
Mindég kerülnek újak; s oly kevés
A főkafaj. - Ha isten vagy, tegyed,
Könyörgök, hogy kevesb ember legyen,
S több foka. -

ÁDÁM

Lucifer, jerünk, elég volt!

LUCIFER

No, legalább tekintsük meg nejét.

ÁDÁM

Nem akarom meglátni, mert ha süllyedt
A férfiú, szemünknek ronda látvány:
De megvetést szül keblünkben csupán.
A nő, az eszmény, e megtestesült
Költészet, hogyha süllyedt, torzalak lesz,
Mely borzadályt szül. Menj, ne lássam őt.

(Ezalatt Lucifer Ádámot a gunyhó felé vonta, most az ajtót felrúgja, bent Éva mint az eszkimó neje látszik. Ádám mereven bámul, a küszöbön állva.)

LUCIFER

Nem lelsz-e benne régi ismerősre?
Öleld meg hát, hisz e becsületes
Ember halálba' sértve lesz, ha ily
Tisztességet se gyakorolsz nején.

ÁDÁM

Öleljem ezt, ki egy Aszpásziát
Tarték karomban! Ezt, kiben derengni
Látom megint annak vonásait,
De úgy, mint hogyha csókjai között
Állattá válna. -

AZ ESZKIMÓ *(gunyhójába lépve)*

Nőm! vendégeink
Érkeztek ím. Lásd őket szívesen.

(Éva Ádám nyakába borul, s a gunyhóba vonja.)

ÉVA

Légy üdvözölve, idegen, pihenj meg.

ÁDÁM *(bontakozva)*

Segítség, Lucifer! el innen, el,
Vezess jövőmbül a jelenbe vissza,
Ne lássam többé ádáz sorsomat:
A hasztalan harcot. Hadd fontolom meg:
Dacoljak-é még Isten végzetével. -

LUCIFER

Ébredj hát, Ádám! álmod véget ért. –

TIZENÖTÖDIK SZÍN

(A nézőhely átváltozik a harmadik szín pálmafás vidékévé. Ádám, ismét mint ifjú, még álomittasan kilép a gunyhóból s álmélkodva körülnéz. Éva bent szunnyad. Lucifer a középén áll. Ragyogó nap.)

ÁDÁM

Rettentő képek, óh, hová levétek?
Körültem minden úgy él, úgy mosolyg,
Mint elhagyám, míg szívem megtörött.

LUCIFER

Hiú ember! Hát azt kívánod-é,
Hogy a természet rendje felbomoljon,
Új üstökös ragyogjon éjeden,
Remegjen a föld, egy féreg, ha elvesz?

ÁDÁM

Álmodtam-é csak, vagy most álmodom,
És általán több-é, mint álom, a lét,
Egy percre melly a holt anyagra száll,
Hogy azzal együtt végképp szétbomoljon?
Miért, miért e percnyi öntudat,
Hogy lássuk a nemlét borzalmait? -

LUCIFER

Siráncokol? - csupán a gyávaság
Fogadja el harc nélkül a csapást,
Mít elkerülni még hatalma van.
De a végzetnek örökös betűit
Nyugodtan nézi, és nem zúgolódik
Miattuk az erős, azt nézve csak,
Hogy állhatand meg még alattuk is.
Ily végzet áll a történet felett,
Te eszköz vagy csak, mellyet hajt előre. -

ÁDÁM

Nem, nem, hazudsz, az akarat szabad.
Kérdem eltem ezt nagyon magamnak,
Lemondtam érte a paradicsomról.
Sokat tanultam álmképeimből,
Kiábrándultam sokból, s most csupán
Tőlem függ, útam másképpen vezetni.

LUCIFER

Ha a felejtés és örök remény
Nem volna a végzetnek frígyese,
Hogy, míg amaz hegeszti a sebet,
Ez szőnyeget von a mélység fölé
S biztatva mondja: száz merész beléhullt,
Te léssz a boldog, aki átugorja. -
De látál, úgye, mint tudós, egyéb

Sok furcsaság közt oly bélférget is,
Mely vércsében s macskában bír csak élni,
S kifejlődése első korszakát
Mégis csak az egérben töltheti.
Sem egy, sem más egér nincs kitűzve
Érezni macska-, vércse-körmöket,
S mely óvatos, ki is kerülheti,
Mint agg múlván ki házias körében.
De renditetlen törvény öröködik,
Hogy annyi jusson mégis ellenének,
Amennyi kell, hogy ezredek után
Még a puhány is éljen a világon. -
Az ember sincs egyénileg lekötve,
De az egész nem hordja láncait;
A lelkesülés, mint ár, elragad,
Ma egy tárgyért, holnap másért megint.
A máglyának meglesznek martaléki,
S meglesznek, akik gúnyolódni fognak. -
S ki lajstromozza majd a számokat,
Következetes voltán bámuland
A sorsnak, mely házasságot, halált,
Bűnt és erényt arányosan vezet,
Hitet, örülést és öngyilkolást. -

ÁDÁM

Megállj! mi eszme villant meg fejemben -
Dacolhatok még, Isten, véled is.
Bár százszor mondja a sors: eddig élj,
Kikacagom, s ha tetszik, hát nem élek.
Nem egymagam vagyok még e világon?
Elöttem e szirt, és alatta mély:
Egy ugrás, mint utolsó felvonás...
S azt mondom: vége a komédiának. -

(Ádám a szirt felé halad, Éva kilép az ajtón.)

LUCIFER

Ah, vége, vége: mily badar beszéd!
Hiszen minden perc nem vég s kezdet is?
Ezért láttál-e néhány ezredévet? -

ÉVA

Ádám, miért lopóztál tőlem úgy el,
Utolsó csókod oly hideg vala,
S gond vagy harag van most is arcodon.
Úgy félek tőled...

ÁDÁM *(továbbhaladva)*

Mért is jársz utánam,
Mit leskelődöl lépteim után?
A férfiúnak, e világ urának,

Más dolga is van, mint hiú enyelgés.
Nő azt nem érti, s nyűgül van csupán.
(ellágyulva)
Mért nem szunyadtál még csak egy kicsinyt:
Nehezebb lesz most már az áldozat,
Mit a jövőnek hozni tartozom. -

ÉVA

Ha meghallgatsz, még könnyebb lesz talán,
Mert ami eddig kétséges vala,
Most biztosítva áll már: a jövő. -

ÁDÁM

Hogyan?

ÉVA

Tudom, fel fog mosolygni arcod,
Ha megsugom. De jőj hát közelebb:
Anyának érzem, óh, Ádám, magam.

ÁDÁM *(térdre esve)*

Uram, legyőztél. Ím, porban vagyok
Nélküled, ellened hiába vívok:
Emelj vagy sújts, kitárom keblemet.

LUCIFER

Féreg! feledted-é nagyságodat,
Melyet nekem köszönhetsz. -

ÁDÁM

Hagyd el azt!

Hiú káprázat volt; ez nyúgalom!

LUCIFER

S te, dőre asszony, mondd, mit kérkedel?
Fiad Édenben is bűnnel fogamzott.
Az hoz földedre minden bűnt s nyomort.

ÉVA

Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik
Más a nyomorban, aki eltörüli,
Testvériséget hozván a világra. -

LUCIFER

Fellázadsz-é, rabszolga, ellenem?
Fel a porból, állat.

(Ádám felé rúg. Az ég megnyílik: az Úr dicsőülten, angyaloktól környezve megjelen.)

AZ ÚR

A porba, szellem!
Előttem nincsen nagyság.

LUCIFER (*görnyedezve*)

Átok, átok!

AZ ÚR

Emelkedjél, Ádám, ne légy levert,
Midőn látod, kegyembe veszlek újra.

LUCIFER

(*félre*) Mint látom, itt családi jelenet
Fejlődik, szép talán az érzelemnek,
De értelmeknek végtelen unalmas.
Legjobb elsompolyognom. (*Indul.*)

AZ ÚR

Lucifer!
Szavam van hozzád is, maradj tehát.
Te meg, fiam, beszélj el, hogy mi bánt úgy.

ÁDÁM

Uram! rettentő látások gyötörtek,
És nem tudom, mi bennök a való.
Óh mondd, óh mondd, minő sors vár reám:
E szűkhatáru lét-e mindenem,
Melynek küzdése közt lelkem szűrődik,
Mint bor, hogy végre, amidőn kitisztult,
A földre öntsd, és béigya porond?
Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd?
Megy-é előbbre majdan fajzatom,
Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,
Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,
S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?
Van-é jutalma a nemes kebelnek,
Melyet kigúnyol vérhullásaért
A kislelkű tömeg? Világosíts fel,
S hálásan hordok bármi végzetet;
Csak nyerhetek cserében, mert ezen
Bizonytalanság a pokol. -

AZ ÚR

Ne kérdd
Tovább a titkot, mit jótékonyan
Takart el istenkéz vágyó szemedtől.
Ha látnád, a földön múltékonyan
Pihen csak lelked, s túl örök idő vár:
Erény nem volna itt szenvedni többé.
Ha látnád, a por lelkedet felissza:

Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt,
Hogy a muló perc élvéről lemondj?
Míg most, jövőd ködön csillogva át,
Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
Emel majd a végetlen érzete.
S ha ennek elragadna büszkesége,
Fog korlátozni az arasnyi lét.
És biztosítva áll nagyság, erény. -

LUCIFER (*kacagva*)

Valóban, melyre lépsz, dicső a pálya,
Nagyság s erény leszen tehát vezéred,
E két szó, mely csak úgy bír testesülni,
Ha babona, előítélet és
Tudatlanság álland mellette őrt. -
Miért is kezdtem emberrel nagyot,
Ki sárból, napsugárból összegyúrva
Tudásra törpe, és vakságra nagy. -

ÁDÁM

Ne gúnyolj, óh, Lucifer, csak ne gúnyolj:
Láttam tudásod tiszta alkotását,
Nagyon hideg volt ottan e kebelnek. -
De, óh, Uram! ki fog feltartani,
Hogy megmaradjak a helyes uton?
Elvontad tőlem a vezérkezet,
Hogy a tudás gyümölcsét ízlelém.

AZ ÚR

Karod erős - szived emelkedett:
Végetlen a tér, mely munkára hív,
S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
Szünetlenül, mely visszaint s emel,
Csak azt kövesd. S ha tettdús életed
Zajában elnémúl ez égi szó,
E gyöngye nő tisztább lelkülete,
Az érdekek mocskától távolabb,
Meghallja azt, és szíverén keresztül
Költészetté fog és dallá szűrődni.
E két eszközzel álland oldalodnál,
Balsors s szerencse közt mind-egyaránt,
Vigasztaló, mosolygó géniusz. -
Te, Lucifer meg, egy gyűrű te is
Mindenségemben - működjél tovább:
Hideg tudásod, dőre tagadásod
Lesz az élesztő, mely forrásba hoz,
S eltántorítja bár - az mit se tesz -
Egy percre az embert, majd visszatér.
De bűnhődésed végtelen leend
Szünetlen látva, hogy mit rontni vágyol,
Szép és nemesnek új csirája lesz. -

ANGYALOK KARA

Szabadon bűn és erény közt
Választhatni, mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.
Tégy bátran hát, és ne bánd, ha
A tömeg hálátlan is lesz,
Mert ne azt tekintse célul,
Önbecsét csak, ki nagyot tesz,
Szégyenelve tenni másképp;
És e szégyen öntudatja
A hitványat földre szegzi,
A dicsőet felragadja, -
Ámde útag felségében
Ne vakítson el a képzet,
Hogy, amit téssz, azt az Isten
Dicsőségére *te* végzed,
És ő éppen rád szorulna,
Mint végzése eszközére:
Sőt te nyertél tőle dísz, ha
Engedi, hogy tégy helyette. -

ÉVA

Ah, értem a dalt, hála Istenemnek!

ÁDÁM

Gyanítom én is, és fogom követni.
Csak az a vég! - csak azt tudnám feledni! -

AZ ÚR

Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!

HAUGH BÉLA

VITÉZ HÁRY JÁNOS HŐSTETTEI

TARTALOM

- I.**
Hogyan jöttem a világra.
- II.**
Elvitt egyszer a harang.
- III.**
Mefogtam a nyúl farkát.
- IV.**
Hullócsillagot vittem a tanítómnak.
- V.**
Egy vén farkast is rászedtem.
- VI.**
Két pandúrt megvasaltam.
- VII.**
Beszegődtem erdőkerülőnek.
- VIII.**
Feleségül kértem a grófkisasszonyt.
- IX.**
Az ördöggel is akadt dolgom.
- X.**
Engem talált el az ágyúgolyó.
- XI.**
A komáromi szűztől elkértem a vár kulcsát.
- XII.**
A nagy Napóleont szabadon eresztettem.
- XIII.**
Kenyeres pajtásom életét megmentettem.
- XIV.**
Megint csak kigázoltunk a bajból.
- XV.**
Páris városában kimulattam magamat.
- XVI.**
Végre gróf lettem.
- XVIII.**
Kissé elszomorodtam.
- XVIII.**
Visszavittem a királynak a címeres levelet.

I. Hogyan jöttem a világra.

Bizony mondom, szólt nagy büszkén a hegyoldalon levő pincéjébe hívott vendégeihez Vitéz Hány János, bizony mondom nektek, hogy az én világrajöveletem sem úgy történt, mint más közönséges emberé.

Mert bizony mondom, már a születésem is különös módon történt. Azt persze illik tudni mindenkinek, hogy Vitéz Hány János magyar nemesi családból származott. Még pedig ősrégiből, amely eredetét Ádámgig tudja fölvenni. Dicső őseim sok jeles tettet vittek véghez, sok tatárt, törököt levágtak, adót nem fizettek, és akkora birtokuk volt, hogy egy esztendő alatt sem lehetett körülnyargalni. Hanem az édesapámra már csak kevés maradt, de annál több gyermekkel áldotta meg őt az ég. Hat fiú fogyasztotta már a kenyeret, mikor édesanyám azért imádkozott, hogy egy kis leányt is hozzon neki a gólyamadár.

Addig-addig imádkozott, míg a gólya is meghallotta a könyörgést, és megszánta édesanyámat. Fogta magát, és elrepült a Fekete-erdőbe, hogy ott kiválasszon egy csinos kis leánykát, aztán elhozza Hányék házába. A Fekete-erdő messze van innen, túl az Operenciás tengeren; s az erdő közepében van egy gyönyörű tó, amelyben tömérdek buzogány, sás, káka, nád, vízililiom és vízirózsa terem.

A sás, káka, meg holmi virágtalan növények tövében ülnek a fiúk, akik arra várnak, hogy a gólya elvigye őket; a vízililiom és vízirózsa levelei alatt pedig, hogy a nap le ne süsse arcukat, a leányok várakoznak.

A gólya tehát eljött a Fekete-erdőbe. Mikor leszállt a tó partján, körülnézett, mintha azon gondolkodott volna, merre menjen. Én jól láttam a hosszúlábú madarat, mert a part közelében egy buzogány tövében üldögéltem; s azt kívántam, bárcsak engem fogna csőrébe, s vinne el innen a sok nyafogó gyerek társaságából. De a gólya nem sokat törődött velem, fejét billegetve ellépdelt másfelé, és buzgón keresgélt a vízben.

Úgy látszott azonban, hogy nem talált kedvére való csecsemőt. Visszafordult, s egészen a közelemben jött. De rám sem nézett, hanem egy kis leány mellé állt, aki a szomszédságomban nőtt sárgaliliombokor alatt éppen egy kékszárnyú szitakötő után kapkodott. Gyönyörű szőke kis baba volt; nem csodálkoztam egy cseppet sem, hogy a gólyamadár rávetette a szemét.

Most már tudtam, hogy hiába kíváncszom ki a tóból, a gólya nem engem fog elvinni. Szomorúan lehajtottam a fejemet, s úgy hallgattam a hosszúlábú madarat, amint mondta a kis leánynak, hogy:

- Kicsikém, téged viszlek Hányékhoz.

- Oh jaj, sopánkodott a kis szőke, várjon kérem néhány percig, míg a frizurámat megigazítom.

- Ejnye te hiú boszorka, kelepelt a gólya haragosan, és odáblépett.

Éppen mellettem állott meg.

Nagyszerű ötletem támadt, de néhány pillanatig haboztam. Majd megragadtam a lábászárát, s azon gondolkodtam, ne kérjem-e meg, hogy vigyen el engem a kis leány helyett. Azonban rám sem hederített, mikor a lábát rázogattam. Tudtam már akkor is, hogy gyámoltalansággal nem lehet boldogulni az életben; szemesé a világ.

Hirtelen fölálltam ülőhelyemből, s gyorsan mászni kezdtem fölfelé a gólya lábán. Mikor a szárnyaig értem, már könnyű volt a dolgom; lendítettem egyet magamon, s egyszerre a hátán teremtem. Kétlábú paripám alighanem csak most vette észre, hogy valaki hivatlanul a hátára mászott; visszafordította hosszú nyakát, s úgy megcsípte az oldalamat, hogy majdnem elkiáltottam magamat.

De a térdemmel erősen szorítottam, kezemmel pedig bögyébe kapaszkodtam, s egy liter tejért sem eresztettem volna el. Azt hiszem meggyőződhetett róla, hogy keményen ülök a hátán, s valós

tetszett is neki bátor viselkedésem. Annyi bizonyos, kísérletet sem tett, hogy lerázzon magáról. Ellenkezőleg odaszólt a kis szökének:

- Itt maradsz lelkem, ezt a kis fiút viszem el.

Aztán felröppent a levegőbe, s mielőtt megtalálta az irányt, indult Hártyék háza felé. Hogy merre mentünk, nem igen emlékszem rá, mert egy kissé szédültem a magasban. De azt tudom, hogy Hártyék nagy csodálkozva fogadtak. Még szegény beteg édesanyám is elmosolyodott, mikor meglátott a gólya hátán. Atyám pedig a térdére ütött örömeiben, s azt mondta:

- Ez ám a helyregyerek! Még sokra viheti, ha így folytatja. Bizonyisten nem bánom, hogy fiú. Ugy-e anyjukom, te sem bánod?

Édesanyám csak mosolygott, s magához szorítva csókolgatott, mialatt paripám is kiosont a szobából, s talán visszarepült a Fekete-erdő közepébe.

II.

Elvitt egyszer a harang.

Gyerekkorom minden részletét nem tudnám elmesélni, de arra emlékszem, hogy egyszer - hétéves iskolásfiú lehettem akkor - elmentem világot látni. Nem éppen a magam jószántából, de azért nem bántam meg. Ugy történt a dolog, hogy falusi pajtásaimmal harangozni jártam a toronyba; meg az ott fészkelő baglyok és galambok tojásait is kiszedtük, és rántottát csináltunk belőlük.

De nem erről akarok beszélni, hanem furcsa utazásomról. Ezt pedig olyan alkalmatosságon tettem meg, amilyenén még nem utazott emberfia.

Nagycsütörtökön tudvalevőleg elrepülnek a harangok Rómába. Ezt mi gyerekek is jól tudtuk, de a harangozó is figyelmeztetett, hogy idejekorán eleresszük ám a kötelet, mert különben magukkal visznek a harangok.

Három pajtásommal mentem föl a toronyba, s még a lépcsőn is intettük egymást, hogy harangszó után rögtön el kell eresztetni a kötelet. Gyönyörűen elhúztuk az utolsó bőjti verset, s éppen odaszóltam pajtásaimnak, hogy: állj. Én húztam a legnagyobbat, az öreget; a harangszó végén én is belekapaszkodtam a kötélbe, aminek következtében a harang nyelvének ingása gyöngébb lett. De maga a harang tovább lengett, s engem, a kötélbe kapaszkodót, hintálva, hol fölemelt, hol leszállított; mivelhogy a torony ablakában két civakodó veréb tűnt a szemembe, s ezen annyira elcsodálkoztam, hogy egészen elfeledtem a kötelet eleresztetni.

A harang pedig csak lengett-lengett. Egyszer csak azon vettem magamat észre, hogy röpülök a levegőben. Nem tudom megmondani, hogyan jutottunk ki a toronyból. Mikor visszanéztem, nem láttam mást, mint pajtásaimat, akik kétségbeesetten integettek, és kiabáltak a torony ablakából. Nem vagyok éppen ijedős természetű, de akkor megijedtem. Ugy megijedtem, hogy majdnem kicsúszott a kötél a kezemből.

De mikor hirtelen lepillantottam a földre, s láttam, milyen nagyot esném, ha leesném, keményen megszorítottam a kötelet, később pedig rá is hurkoltam a kezemre. Ekkor azonban már átrepültem falunk fölött, mert olyan gyorsan vitt a harang, hogy mikor hegyet kezdtem nézni, már a völgyön is túl voltam. És milyen völgyön! Egyik-másik olyan mélyre nyúlt le, hogy a csecsemő öreg ember lenne, mire feljön a fenekéről. A hegyek csúcsa meg éppen a csillagokig ért, s láttam egyet, amelyikre a Fiastyúk legeltetni vitte a csibéit.

Aztán mikor átrepültünk a hegyek fölött, akkor értünk ám csak oda, ahol a madár sem jár. Egy tenger fölé kerültünk, amelyik olyan nagy, hogy a másik partja éppen a világ végénél van. Mentünk is fölötte egy jó óráig, s volt időm megnézni, mi van benne. Jó szememmel, hála Istennek, leláttam a fenekére.

ahol a halak úgy hemzsegték, mint itthon a hangyák. De nem amolyan keszegfélék; némelyik a hajókat úgy nyeldeste, mintha csak legyeket kapott volna be, a másik pedig annyi vizet fűjt ki szörnyű szájából a levegőbe, hogy azon a helyen egy napig esett az eső! Hát még a tengeri pók! Az ám a valami. Olyan vastag szálból köti a hálóját, mint a derekam, mégis a lónagyságú rákok, amelyek a hálóba akadnak, kútágasnyi ollójukkal darabokra metélik a hálót, a pókkal egyetemben.

A tengeren túl egy tűzokádó hegyhez értem. Ennek a közelében olyan forróság áradt, hogy a harang is olvadni kezdett; s ha sokáig kellett volna itt lebegni, a kötélén kívül az egész harang elcsepegett volna. Hanem az ott lakók szeretik a tűzhányót, mert nem kell nekik fűteni való fát venni; kiki annyit visz haza puttonyában, amennyit akar. Vagy nem is visz, hanem ott pirítja meg a hegyen a szalonnáját.

Láttam ezenkívül sok egyéb csodát is, de most nem mindegyik jut az eszembe, mert úgy van az, hogy elfeled az ember egyet-mást, ha megöregszik. Hanem azt nem feledtem el, hogy Rómában beszéltem a pápával. Igaz, hogy nem is lett volna érdemes Rómába menni, ha a pápát meg nem láthatom. Aztán meg is érdemeltem, mert az úton sokat szenvedtem az átkozott kötél miatt, amelyen lógtam. Bevágta kezemet egészen a csontig, és még most is lehetne látni, ha itt maradt volna a nyoma.

De mikor Rómába értünk, akkor megkönnyebbültem. A Szent Péter-templomának tornyába repültek a világ összes harangjai, a mieink is. Az ablakok körül úgy nyüzsögtünk, mint a kaptár szája előtt a méhek. Sokáig kellett várni, míg bejuthattunk. Van ebben a toronyban egy akkora szoba, hogy belefér a világ minden harangja, s valamennyinek megvan a maga helye. Mindegyik tudja, melyik szögre kell magát felakasztania, s itt várják meg a pápát, aki számon tartja őket, és beírja a noteszébe, ha valamelyik hiányzik. Láttam itt akkora harangokat, hogy a mi templomunk tornyostul elférne bennük; de olyan kicsinyeket is, hogy a gyöngyvirág kelyhénél semmivel sem nagyobbak. Ezek a tündérek országából jöttek. Volt itt aranyból, ezüstből, de még üvegből készült harang is; volt mindenféle.

Hanem ezeket már nem a kötélén lógva néztem meg. Mihelyt elhelyezkedtünk, kezemről leoldoztam a hurkot, és felültem a harang nyelvére. Ott vártam meg a pápát is, akit annyi pap kísért föl a toronyba, amennyi ember nálunk vásárkor sem szokott összeverődni.

Mikor a pápa valamelyik harang elé érkezett, megbillent az a szegen; így üdvözölte az egyház fejedelmét. A mienkre csak későn került a sor, s már kezdtem egy kissé aggódni, mit fognak velem csinálni, ha meglátnak. Egyszer csak hallom ám:

- Hát ez a magyar gyerek hogy került ide?

- A harangkötélén jöttem, feleltem nagy bátran, ami alighanem megtetszett a szentséges atyának, mert jóízűen mosolygott, aztán tovább beszélt:

- Derék gyerek vagy fiam. Szeretem az ilyen bátor fiúkat. De attól tartok, hogy megver az édesapád, mivel nem kértél tőle engedelmet az utazásra. Hanem mondd meg neki, hogy tiszteltetem, és azt üzenem, hogy ne bántson. Talán elengedi a botot.

Majd belenyúlt reverendája zsebébe, kivett egy fényes ezüstpénzt, és ideadta nekem. Illedelmesen megköszöntem, és kezet csókoltam neki.

- Visszamenőben vigyázz fiam, hogy le ne fordulj az ülésedről, mondta nyájasan mosolyogva, és odább ment.

Dehogy is fordultam le. Ellenkezőleg olyan kényelmes helyem volt a harang nyelvén, hogy jobbat sem lehetett kívánni. Csak az éhség kezdett gyötörni, mivel már két napja semmit sem ettem. Szerencsére a tejút mellett repültünk el, s a kalapomat néhányszor belemerítvén, jóízűeket ittam az égi tejből, amely a csokoládé-kávénál is finomabb.

III. Mefogtam a nyúl farkát.

Édesapám nem akarta elhinni, hogy a pápa öszentsége tiszteltette; de azért nem vert meg, csak összeszidott, mert nem hoztam neki citromot és fügét a taljánok országából. Pajtásaim pedig abban tamáskodtak, hogy Rómában lettem volna. Azt mondták, hogy csak a szomszéd faluig vitt a harang, ahol lerázott magáról. Eleinte nevettem őket, de később megharagudtam, és jól elvertem néhányat, aminek az lett a következménye, hogy többé nem mertek kételkedni.

De egyszer meg is mutattam nekik, hogy nem olyan közönséges gyerek vagyok én, mint amilyennek gondoltak. Azon vitatkoztunk, hogy ki tud közöttünk leggyorsabban futni. Persze, mikor megpróbáltuk, én lettem az első. Büszkeségemben azzal kezdtem kérkedni, hogy én a nyulat is elfogom, ha akarom. Be kell vallanom, hogy egy kicsit többet mondtam, mint szabad lett volna. De nem azért teremtett az Isten magyarnak, hogy szavamat be ne váltsam. Fogadtunk tíz dióba. Először úgy akartam kijátszani őket, hogy elcsíptem a szomszédunk egyik házinyulát. Hanem erre azt mondták, hogy: nem gilt. Hogy ők mezei nyúlra fogadtak.

- Jól van, feleltem nekik, de adjatok egy heti időt, hogy begyakorolhassam magamat.

Meg is adták. Én aztán kimentem a mezőre, és lestem a nyulakat. Ha valamelyiknek közelébe kerülhettem, utána eredtem, és futottam, mint az agár. De nem birtam egyet sem megfogni. A hét már majdnem egészen letelt, s nagyon féltem, hogy benne maradok a hazugságban, mikor egy szerencsés véletlen kiségett a bajból. Eppen a mezőről tértem haza, még pedig nagyon fáradtan. Az úton egy megbokrosodott lóval talákoztam. A faluban megtudtam, hogy ezt a lovat csökönyösségéről a gazdája úgy akarta leszoktatni, hogy tüzes taplót tett a fülébe. Ettől bokrosodott meg, és vágatott, mint a szélvész.

Mikor a hét letelt, a falunkbeli fiúkat mind kihívtam a mezőre, hogy lássák miképen lehet a nyulat elfogni. Előbb azonban édesapám tajtékpipáját elcsentem, s beledugtam egy taplódarabot. Nem sokáig kellett járnunk, az egyik tarlóról föl pattant egy nyúl, s én nyomban utána iramodtam. Persze eleinte a tapsifüles jobban győzte, mint én, ámde futás közben hirtelen előkaptam a pipából az égő taplót, s belenyomtam a fülembe. Meg is eredtek ettől a lábaim. Igaz, hogy a fülem sajgott egy kicsit, de mindegy, gondoltam, a becsületért el kell viselni holmi apró fájdalmat.

Egy-kettőre a menekülő nyúl közelébe kerültem, s már éppen le akartam hajolni, hogy a lábát elkapjam, de a füles megérezte a veszedelmet; ravasz fogással fordult egyet, és a kukoricatábla felé tartott. Ha oda beveszi magát, vége a fogadásbeli tíz diónak. Megfeszített erővel száguldottam a nyomában, s a kukoricás szélén, de éppen a szélén, megragadtam a farkát, fölemeltem, és mutattam pajtásaimnak.

Tátották szegények a szájukat, a nyúl azonban keservesen sírni kezdett. Mindig jó szívem volt, még az állat szenvedését sem tudtam soha nézni; Isten neki, eleresztettem a kapálódzó nyuszit. A fogadást úgylis megnyertem.

Hanem a fülem, a fülem. A balfülemre megsüketültem. Nem hallottam én azon semmit, még az ágyúlövést sem. Igaz, hogy ágyúval akkortájt nem lődöztek felénk, de a franciáknál lődöztek, és azt sem hallottam.

Azon csodálkoztok úgy-e, hogy most már nem vagyok süket? Hja, annak is megvan a maga története. Mikor édesapám megtudta, hogy milyen bolondot csináltam, nagyon mérges lett, és azt ígérte, hogy agyonüt, ha még egyszer taplót találok a fülembe dugni. Másrészt azonban sajnált, hogy elvesztettem a hallásomat, s rögtön elhívatta a doktort, aki belekukkantott a fülem kagylójába, és azt mondta, hogy itt nincs segítség, mert a tüzes tapló kiégette a dobhártyámat.

Meg voltunk ijedve, de atyám nem adta föl a reményt. Azt gondolta, hogy a falusi felcser nem érti a dolgát. Ezért elvitt a városi tudósokhoz, de ezek szintén csak azt mondták, hogy kilyukadt a dobhártya, azt ők nem tudják megfoltozni.

Szomorúan tértünk haza falunkba, s bele kellett abba nyugodnom, hogy a balfülemre sohasem fogok hallani. Történt azonban, hogy a falu végén lakó javasasszony, a vén Kati néni, megtudta, micsoda baj ért engem. Eljött szüleimhez, és erősen fogadkozott, hogy ő meggyógyít. Apám kizavarta a vén boszorkányt az udvarból, de én utána sompolyogtam, és megkértem, hogy segítsen rajtam, ha tud. Kati néni szurtos kezével megcirógatott, és azzal biztatott, hogy két hízott kácsáért megfoldozza a dobhártyámat, csak a községi dobos dobjának a bőréből szerezzek egy tenyérnyi darabot. Mert másból nem lehet rá foltot vetni.

Megígértem a két hízott kácsát, ráadásul egy döglött libát is; s abban állapotunk meg, hogy másnap a dobbórral együtt elmegeyek hozzá.

A községi dobhoz nem volt nehéz hozzájutni, mert a jegyző rendszeren a kocsmában szokott tartózkodni. Egy lélek sem látott, mikor beosontam az irodába, és kivágtam a dobból egy darabot.

Azon a napon nagy zivatar keletkezett, a villám több helyen beütött. A községi tanács nagy bölcsen kisütötte, hogy a dobba is belevágott az istennyila; csak azt nem tudták megérteni, hol ment ki belőle, mert a dob fenekének semmi baja sem volt. A bíró úgy oldotta meg a kérdést, hogy ki sem ment, hanem valószínűleg benne szorult; amiért senki sem mert hozzányúlni, hátha váratlanul előugrik, és agyonsujt valakit. Inkább vettek új dobot.

Én meg a bőrrel beállítottam Kati nénihez, aki varázsitalt főzött, és ebben áztatta a hozott bőrdarabot. Mikor már jól megpuhult, leültetett egy lócára, aztán tűt, cernát vett elő; s azt sem mondhattam, hogy: kukk, kifordította a fületem. A többit már nem volt nehéz elvégezni. Fájt ugyan egy kissé, mikor a foltot lyukas dobhártyámra öltögette, de kiállottam azt is.

Fülem pedig meggyógyult, és most is úgy hallok rajta, hogy jobban sem kell. Néha azonban dobszó riaszt föl. Eleinte azt hittem, hogy a községi dobos akar valamit hirdetni, de később rájöttem, hogy a dobhártyámon levő folt miatt cseng a fülem.

IV.

Hullócsillagot vittem a tanítómnak.

Egyszer bérmálni járt falunkban a püspök, akinek valaki elmondta, hogy én igen híres gyerek vagyok. Maga elé hívatta atyámat, és biztatta, hogy taníttasson ki, mert csak úgy válhatik belőlem igazi nagy ember, talán még esztergomi hercegprimás is. Édesapám eleinte ellenkezett, és azt mondta, hogy a magyar nemes ember fiának nem kell tanulni, mégis úr lesz belőle. Hanem a püspök addig beszélt a lelkére, míg megadta magát, és elhatározta, hogy bead az esztergomi szerzetesek iskolájába. Hátha csakugyan sikerül a primásság.

Mondhatom, nem nagyon örültem ennek az elhatározásnak, mivel magam is azt tartottam, hogy kard, puska, gyeplő való a magyar kezébe, a betűn pedig hadd rágódjék a német. Mert szó ami szó, a betűt nem szerettem. Hanem ez már régen volt, nagyon régen. Azóta megbántam. Üsse kő, most már nem lehet rajta segíteni.

Tehát beadtak az esztergomi szerzetesatyák iskolájába. Tolnától Esztergom messze van, akkor még messzebb volt, mert kocsin kellett utazni. De ha valaki primás akar lenni, nem tehet mást, minthogy Esztergomba megy tanulni. Primás ugyan nem lettem, de némely tapasztalatot szereztem a Duna partján, a várhegyen, no meg az iskolában is. Mert néhány évig csak kibirtam valahogy a latin szót, ámbár nehezen; hanem a természettudományokba beletörött a bicskám.

Úgy történt a dolog, hogy volt egy öreg tanítónk, akivel meggyűlt a bajom. Vagy hogy neki gyűlt meg a baja velem. De ez mindegy. A fő az, hogy az öreg tanító egyszer a hullócsillagokról magyarázott, és azt mondta, hogy szeretne egyet bemutatni, de nem teheti, mert Esztergom körül ilyet még nem találtak.

Majd hozok én, gondoltam magamban; én, aki a Tejútból is ittam, meg a Göncöl szekeren is ülhettem volna. Már én csak tudok egy nyomorúságos hullócsillagot fogni, ha akarok.

Este föl is mentem a várhegyre, mert úgy láttam, hogy arrafelé szoktak a csillagok hulldogálni. Hanem hiábavaló volt a nagy fáradtság, minden csillag a Dunába pottyant. Utánuk ugrani pedig nem volt érdemes, mivel az éj sötétjében bajos lett volna kihalászni a mély vízből. Aztán a víz valószínűleg ki is oltotta fényüket, s én olyat akartam az iskolába vinni, amelyik ragyog.

Egész éjjel törtem a fejemet - szinte bele is puhult a koponyám - mimódon foghatnék csillagot. Reggelre végre kieszeltem a fortélyát.

Mihelyt az iskolából kijöttünk, elmentem az Abrincs nevű kovácshoz, és elkértem tőle azt a nagy patkót, amelyik a műhelye előtt lógott. Ezt a patkót megmágnesoztam, mivel azt hallottam az iskolában, hogy a hullócsillag legnagyobb része vas. A mágnes vonzza a vasat, tehát a hullócsillagot is a közelemben fogja vonzani. Persze, a művelethez erős mágnes kellett, aminek az előállítása nem valami nehéz feladat. Minden gyerek meg tudja csinálni.

A kovács patkójába annyi mágnességet dörzsöltem, hogy este alig birtam végigmenni a városon. Nemcsak a kocsik akadtak meg a roppant vonzástól, de a járókelők zsebéből is kiszökött mindennemű vasból készült jószág; s annyi kés meg kulcs ragadt a patkóra, hogy alig győztem leszedni. Egy vaskereskedésben meg éppenséggel nagy bajt csináltam, mert mikor elmentem az ajtó előtt, a polcokon levő tárgyak mind leugráltak a helyükről, és ki is gurultak volna az utcára, ha a kereskedő idejekorán be nem csukja az ajtót.

De hogy nagyobb veszedelem ne történjék, kabátom alá dugtam a patkót, és futni kezdtem, ahogyan csak birtam. A várhegy oldalán vettem észre, hogy egy ember húzódik utánam, pedig ugyancsak erőlködött, hogy visszafordulhasson. Arra gondoltam, hogy engem akar kilesni; rá is kiáltottam, hogy menjen a dolga után. De nyögve felelt az atyafi, hogy nem lehet, mert nagyon húzza valami.

- Talán sok vas van kendnél? - kérdeztem.

- Nincs nálam egy huncut krajcár sem, - mondta az ember.

Mert Esztergomban vasnak hívják a krajcárt. Megmagyaráztam neki, hogy nem ilyen vasat gondolok, hanem igazit; amire megint csak azt válaszolta, hogy nincs nála semmiféle vas, hacsak a neve nem, mert Vas Miskának hívják.

Most már értettem a dolgot. Mágnesem olyan erős volt, hogy még a Vas nevet is vonzotta. A szegény embert pedig úgy szabadítottam meg a vonzástól, hogy patkóm két végét beledugtam a földbe, s ezalatt Vas Miska elmenekülhetett. Én meg ballagtam a hegyre, és bizonyosra vettem, hogy fogok csillagot.

Fogtam is. Patkómat az ég felé nyujtva olyan csillaghullást idéztem elő, amelyet ember még nem látott. Hullott a csillag, mint őszkor az érett gyümölcs. Itt is koppant, ott is. De legtöbb a Dunába esett. Végre egy a lábam elé pottyant; szerencse, hogy agyon nem ütött. Akkora volt, mint egy alma; nem hiányzott a hat csücske sem, de összelapult az esésben. És ragyogott.

Mikor föl akartam emelni, megégette a kezemet, ezért a mágnes-patkóval voltam kénytelen belepiszkálni a zsebkendőmbe, s úgy vittem haza. Még a zsebkendőn keresztül is fénylett, s egész éjjel úgy világított, hogy lámpást sem kellett gyújtani. Reggel azonban, mikor a nap fölkel, a csillag fénye kialudt.

Hanem azért elvittem az öreg tanítónak, aki szemüvegen keresztül is rosszul látott. Mindazonáltal megismerte, hogy csillag, csak azt nem tudta megmondani, milyen fajta. Nagyon megköszönte, és elvitte haza, hogy alaposan megvizsgálhassa.

De másnap nagyon mérgesen állított be az iskolába. Annyira összegazemberezett, hogy a föld alá süllyedtem volna szégyenemben, ha társam meg nem fogja a derekamat. Azt emlegette, hogy megcsaltam, s hogy megkapom érte méltó jutalmamat. Hiába esküdöztem, hogy saját kezemmel fogtam a csillagot, még dühösebb lett, és a testület elé vitt, ahol megkezdődött a szörnyű vallatás.

Elmondtam mindent annak rendje és módja szerint, de nem akarta elhinni senki. Azzal vádoltak, hogy közönséges dunai kavicsot vittem az öreg tanítónak, ami rút hálátlanság, visszaélés és gonoszság. Büntetésül aztán kitésték az iskolából. De jobb is volt így, mert nem éreztem valami nagy kedvet a tudományos pályához; primás sem igen akartam már lenni.

Tulajdonképpen örültem, hogy így fordult a dolog. Csak azt sajnálom még most is, hogy a csillagot nem adták vissza, pedig sokszor milyen hasznát vehettem volna, mikor pipára akartam gyujtani.

V.

Egy vén farkast is rászedtem

Föl is út, le is út, mondták a szerzetesatyák, de én nem tudtam hamarosan elhatározni, merre menjek. Fölfelé nem igen volt keresetem, lefelé kellett tehát indulnom Tolnába. Csakhogy nem tudhattam bizonyosan, mit fog szólni édesapám ahhoz, hogy a primási székhelyet könnyelműen elhagytam. Talán meg is lepné váratlan érkezésem, s bosszankodnék amiatt, hogy nem küldhetett értem kocsit. Egy ideig kétségben voltam jövő terveimet illetőleg, végre mégis legcélszerűbbnek mutatkozott a hazatérés.

Fölszedtem sátorfámat - ami nem járt sok fáradsággal - aztán bucsút mondtam a híres városnak. Hogy utamat megkönnyítsem, úszva akartam leereszkedni a Dunán. Visegrádig valahogyan el is úsztam, de az idő kezdett hidegre fordulni, s fázott a bőröm. Fölkapaszkodtam hát egy tót tutajára, s azon eljutottam majdnem Pest-Budáig. De Vác körül hajótörést szenvedtünk, már tudniillik nem a hajó törött el, amelyikbe beleütköztünk, hanem a tutaj szakadt széjjel. A szegény tót rákapaszkodott egy fenyőszálra, én meg - mivel fenyő nem volt a közelemben beleültem a tót nagykarimájú kalapjába, amely leesett fejről, mikor ő a vízbe bukott. A kalapban egész kényelmesen tettem meg a hátralevő utat.

Pest-Budán néhány napig időztem, mert nem nagyon iparkodtam hazafelé. Hanem mikor esni kezdett a hó, kénytelen voltam nekivágni az útnak, amúgy gyalogosan. Itt-ott ugyan találkoztam egy-egy szánkóval, föl is kéredeztem rá; de jobbára mégis gyalog kellett utaznom, ami arra volt jó, hogy nem fáztam úgy, mint a szánkón.

Minden nagyobb baj nélkül elértem a rengeteg Bakony-erdőig, itt azonban már nem bírtam tovább menni; mert igen-igen nagy volt a hó. Mit tehettem egyebet, fölmásztam egy fára, s úgy ugráltam egyikről a másikra, mint a mókus. Hogy nem szakadt le alattam az ág...? Nos, hát annak az volt az oka, hogy a hó oly sűrűn rakódott a fák koronájára, s a hidegtől a legvékonyabb galy is oly merevre fagyott, hogy borotvával sem lehetett volna elvágni. Ilyképen csak keresztülvergődtem valahogyan a Bakony-erdő tetején, és elértem a Balatonhoz, amely be volt fagyva.

Megpróbáltam nekiszaladni, hogy majd átcúszom rajta, de csúszás közben belebotlottam egy rianásba, és orra buktam. Ez volt a szerencse, mert az orrom a rés másik szélét érintette, s így az orromon csúsztam tovább. Különben belefutottam volna a vízbe.

Hanem az orron való korcsolyázást kellemetlennek találtam. Talpra álltam, s visszaballagtam a Bakony széléig, ahol hevenyében egy szánkót tákoltam össze. A szánkóra egy árbot állítottam, s ráakasztottam vitorlának télikabátomat. Aztán beleültem a szánkóba, és miután a kabátvitorlának nekifeszült a szél, a szánkó úgy repült, mint a parancsolat. Egész napon át utaztam, s már az est is leszállt, mégsem jutottam el a tó másik partjára. De nem lehettem már messze, mert szemembe tűnt egy falu, azaz hogy a kivilágított ablakok.

Örültem, hogy nemsokára valami tanyára érek, ahol fölmelegíthetem megfagyott csontjaimat. Igen ám, de előbb olyan esemény jött közbe, amelyet világéletemben sem láttam, pedig láttam egyet-mást.

Amint szánkóm a parthoz közeledett, valami feketét vettem észre a jégen. Aztán kettőt, majd többet, végre egész falkával álltam szemközt. Eleinte azt hittem, hogy a kutyák rendeznek bált a jégen, de nagy meglepetésemre arról kellett meggyőződnöm, hogy nem kutyákkal, hanem éhes farkasokkal találkoztam. Szájuk ki volt tátva, nyelvük lógott, szemükből láng lövelt, csattogó fogaik közül pedig szikrák ugráltak ki a jégre, s ott cikáztak sisteregve, míg a nedvesség ki nem oltotta őket.

Most bizonyosan a halál fia lettem volna, ha... Mert egy, két vagy tíz farkassal csak könnyen elbánik az ember; az árbocrúddal agyonüthettem volna egy tucatot is; de egy falkát szétverni... no, arra legalább két árbocrúd kellett volna.

Kitünő ötletem támadt. Igaz, hogy elérkezett a végső pillanat, mert a fenevadak már éppen föl akartak falni. De minél veszedelmesebb a helyzet, annál találékonyabb az ember. Én legalább ilyen vagyok.

Ügyes mozdulattal letéptem az árbocról a kabátot, amely farkasbőrrel volt bélelve; és hamarosan magamra kaptam. De nem úgy, amint viselni szoktam, hanem bélését kifordítva. Mikor ezzel elkészültem, megállítottam a szánkót, s leugorván négykézlábra álltam a jégen. A farkasok meghökkentek. Mind egy szálíg megállt, és vonított igazi farkas módjára. Ekkor én is elkezdtem ordítani, és pedig olyan meghatóan, hogy az egész falka elhallgatott.

Ordítottam, vonítottam, és csak álltam négykézláb. Fázott ugyan a tenyerem, de odadörzsöltem a jéghez, így könnyebb volt várni. Egyszer csak az egyik ordas, a legnagyobb, odasompolyog mellém, és megszagolja bundám bélését. Megérezte a farkasszagot, s örömeiben prüszszentve a többi felé fordult. Valamit súgott nekik, amit nem értettem, de valószínűleg arról értesítette társait, hogy én is közéjük való vagyok.

Ám a bitangok nem hitték el, mert valamennyi odajött hozzám, és végigszaglászták bundámat; s mikor meggyőződtek róla, hogy csakugyan farkasszőr borít, elódalogtak. Ki erre, ki arra.

Hanem a leghatalmasabb ott maradt. Úgy látszik tetszettem neki. Csakhogy nem állhattam reggelig négykézláb a jégen; hideg is volt, meg valamit kellett csinálni így is, úgy is. Újra vonítani kezdtem, s megindultam négykézláb a part felé. A farkas utánam. És ordítottunk mind a ketten; az én torkom már majdnem elrepedt; el is fáradtam a szokatlan menésben.

Végre elértünk egy ház kerítéséig, s itt már bizonyosra vettem szabadulásomat. Egy pillanat alatt átvetettem magamat a palánkon, s az udvarban talpra álltam. Csakhogy a vén farkas is utánam ugrott, s mikor látta, hogy két lábon állok, tüstént tisztába jött azzal, hogy megcsaltam.

Borzasztó dühvel rontott felém, s már-már ketté harapta volna gégémet, ha a gazda házőrző kutyája hirtelen ott nem terem. A komondor nem vette tréfára a dolgot, megragadta a farkast nyakánál, mint a nyulat, és addig rázta, míg a párát ki nem rázta belőle.

VI.

Két pandúrt megvasaltam

A gazda, akinek a házába beugrottam, előkerült a nagy zajra, s ijedtében majdnem agyonlőtt; de megmagyaráztam neki az esetet, s a döglött farkas bőrét is odaajándékoztam, amire megbékült, behítt a szobájába, és megvendégelt. Bizony jól esett a meleg szoba, a frissen sült kolbász, meg a finom öreg bor. Vidáman elbeszélgettünk, s mikor már jó kedvünk kerekedett, megkérdeztem a feltűnően sovány gazdát, hogy miért van olyan szörnyű nagy pocakja. A jó ember elpirult, meg is haragudott, de kiengeszteltem. S akkor bevallotta, hogy falujában bíró akart lenni. A bírósághoz pedig tekintélyes pocak szükséges, ami neki nem volt. Úgy segített magán hogy lenyelt egy darab élesztőt, amitől gyomra felfujódott. De mégsem választották meg bírónak, s pocakja nem akar lelappadni, mert

gyomra nem bírja megemészteni az élesztőt. Pedig nagyon szégyenli magát a folytonos gúnyolódások miatt.

- No, ezen ugyan nem nehéz segíteni, - vigasztaltam a gazdát. - Egyék meg két-három kiló lisztet, amellyel az élesztő össze fog vegyülni, s akkor kenyér lesz belőle. A kenyeret aztán könnyen megemészti a gyomra; s pocakja is elmulik.

A bölcs tanácsért vendéglátó gazdám annyira megszeretett, hogy saját szánkóján vitetett haza.

Otthon persze nagy volt a meglepetés, de az öröm is. Mikor elmondtam kalandjaimat, atyám belátta, hogy nem vagyok alkalmas a papi pályára; s úgy okoskodott, hogy legcélszerűbb lesz megyei hivatalt vállalnom. Ide ilyen magamfajta emberek kellene, de különben is megállapítottuk a családi tanácsban, hogy nálam tudományosabb férfiú nincs a megyében. Ha primás nem is lehetek, az alispánságig vagy szolgabiróságig bizonyosan felviszi Isten a dolgomat.

Mielőtt azonban felcsaptam volna a falunkban hivataloskodó szolgabiró mellé patvaristának, ki kellett pihenni az iskolai fáradalmakat, s be kellett gyakorolni magamat az agarászás, kártyázás, vadászás, lóhajtás és ivás mesterségébe. Nem mintha nem értettem volna ezen ősi foglalkozásokhoz, mert hiszen ez a tehetség együtt született a magyar nemessel; de az iskolában kissé elhanyagoltam a virtust, most csak praxist kellett szerezni, mert enélkül nem lett volna elég a kvalifikációm.

No, de erről nem is érdemes beszélni. Ki ne tudna inni, kártyázni, lovat hajtani? De egy vödör bort kortyantás nélkül lenyelni, négy lovat gyeplő nélkül, füttyszóval kormányozni, s a kártyán mindig veszíteni, ehhez csak én értettem a megyében. Ebben rövid idő alatt olyan praxisra tettem szert, hogy nem volt semmi akadály a megyei szolgálat megkezdésének.

Egy szép nyári napon tehát felkészülődtem, s atyámmal együtt indultam a szolgabiró hivatalába, hogy ünnepélyesen beavassanak. Mikor beértünk az udvarba, ahol eke, hintó, borona, szénaboglya, disznóól és muskátlis kert szép összhangban díszeltek, valahonnan előugrott egy mérges agárkutya, és nekemjött. Én, aki egy egész farkasfalkával néztem farkasszemet, nem igen vettem komolyan a vékonydongájú ebet. De bizony az nem tréfált, hanem beleharapott a csizmám szárába.

Több sem kellett. Úgy rúgtam oldalba, hogy az udvar másik végén esett le egy nagyot nyekkenve és keservesen vonítva. De mi történt erre? A szolgabiró lángba borult arccal, dühöngve közeledett felém, s iszonyúan ordított, hogy ki merte bántani az ő legkedvesebb kutyáját.

Nyugodtan eléje léptem, és megvallottam neki, hogy az a vakmerő én voltam, mivel a kutya megharapott. A járás hatalmas ura szörnyű szitkokkal halmozta el még a dédanyámat is, aztán puskáját lövésre kapta. Ekkor már én sem vettem tréfára a dolgot, odaugrottam, egy pillantás alatt elkaptam a puskát; - kakasát, mikor éppen el akart csettenni, letörtem, a csövet pedig elgörbítettem. Magát a puskát kicsavartam a szolgabiró kezéből, s ütésre emelve figyelmeztettem, hogy a halál fia, ha hozzám, nemes emberhez, mer nyúlni.

Ekkor azonban cselédek, hajdúk, inasok, kocsisok, pandúrok törtek elő a lármára, és körbe fogtak. A szolgabiró azt parancsolta, hogy kötözzenek meg. A tömérdek ember rám rohant, s édesapám látván a nagy veszedelmet, arra bízott, hogy meneküljek, különben fölakasztat a nemes vármegye.

Én azonban vitézül közéjük csaptam, s akit értem, nyomban elterült a földön. Hanem valamelyik pandúr hurkot vetett a derekamra, s felsőkaromat úgy leszorította, hogy nem birtam mozdítani. Most már könnyű volt bilincset verni a csuklóimra. Aztán nagy diadallal bezártak egy kamrába.

De nem sokáig tartottak benne. A szolgabiró egy jobbággal befogatott, s két szuronyos pandúr kíséretében küldött a megyei székvárosba. Nevettem magamban, mert most már bizonyosra vettem szabadulásomat. A két pandúrt akkor üthettem volna le, amikor kedvem tartotta, de a körülmények úgy alakultak, hogy nem kellett a szegény embereket bántani.

Estefelé egy csárda elé értünk, ahol a pandúrok máskor is meg szoktak pihenni. A kocsis szintén bement az ivóba, csak magam maradtam a szekéren. Benn vidám élet folyhatott, mert húzta a cigány, és szólt a nóta.

Éjfél tájban dülöngélve jött vissza a két pandúr és a paraszt. Aztán újra elindultunk. Én akkorra már lecsavarintottam csuklómról a bilincset, s mosolyogva néztem, mint támaszkodik egymás vállának a két elázott vitéz. Nemsokára úgy horkoltak, hogy szinte harsogott. Nem is sejtették, hogy bilincsemmel megvasaltam az ő lábukat, s hogy tarsolyukból kicsentem egy másik bilincset, amelyikkel kezüket láncoltam össze. A két szuronyos puskát ledobtam, a parasztnak pedig odasúgtam, hogy megálljon, mert különben baj lesz.

Hanem a paraszt szintén aludt. Nem tehettem mást, mint szépen leemeltem a bakról, sapkáját, szűrét elvettem, s a kötőfékkal egy útszéli fához kötöttem. Elkészülvén vele, a sapkát a fejemre nyomtam, a szűrőt magamra terítettem, felültem a bakra, a lovak közé csaptam, s olyan gyorsan hajtottam be Szekszárdra, hogy a pandúroknak a kijózanodásra sem jutott idejük. Bezzeg fölbredtek a megyeháza udvarán, és nagyot csodálkoztak, mikor előadtam az akkori várkapitánynak, hogy a szolgabíró küldte be őket, mert agyonütötték a kutyáját, s őt magát is megöléssel fenyegették.

A várkapitány látta, hogy mind a két pandúr részeg; el is hitte, hogy ittas állapotukban megfélekedtek magukról.

De a pandúrok védekezni kezdtek, és esküdöztek, hogy én vagyok a bűnös. Ekkor a szűrőm zsebéhez kaptam, s úgy tettem, mintha elő akarnám húzni a szolgabíró levelét. De mivel nem volt levél, azt kellett mondanom, hogy otthon feledtem. A várkapitány szigorúan megparancsolta, hogy rögtön menjek vissza, és hozzam magammal.

Tüstént föl pattantam a bakra, és úgy elhajtottam, hogy máig is üthetik a nyomomat. A két pandúr persze ott maradt. Hogy mi történt velük, nem tudom, de a parasztnak, aki még akkor is a fához kötve aludt, visszavitettem kocsiját, lovát, szűrét, sapkáját.

Én meg elléptem.

VII. Beszegődtem erdőkerülőnek

Az akasztófától csak megszabadultam. De hová legyek ezután? Haza nem mehettem, otthon bizonyosan kerestek a pandúrok, minthogy a félreértésnek előbb-utóbb ki kellett derülnie. Kissé szomorú is voltam, mikor családomra gondoltam, s arra, hogy atyám kívánsága nem teljesülhetett. Már tudniillik az alispánságot illetőleg. De nem azért hívnak engem Háry Jánosnak, hogy minden kis akadály kétségbeejtsen. Elmegyek világot próbálni, gondoltam, s majd csak lesz valahogyan. Másból is meg lehet élni, nemcsak az alispánságból.

Úgy is cselekedtem. Elindultam napnyugat felé; siettem ki szeretett megyém határából. Útközben találkoztam Savanyú Józsival, a híres betyárral, s egy vadkörtefa alatt összebarátkoztunk. Nagyon szerette volna Jóska, ha beállok a bandájába, de nekem nem volt kedvem ilyen mesterséghez. Nem is erőltette hát a dolgot. De adott egy tanácsot, hogy próbáljak szerencsét Ipszilon gróf udvarában, ahol éppen parádés kocsisra volt szükség, mert a régi elvesztette az eszét, s mindenütt azt kereste, még a hintó ládjában is. Mivel nem lehetett vele boldogulni, elvitték a kórházba.

Megfogadtam a tanácsot, és elgyalogoltam Ipszilon gróf kastélyába. Ámde későn érkeztem, mert a megüresedett kocsisi állásra éppen egy órával előbb nevezte ki a gróf az ispánjának a fiát. Hanem azt mondta, hogy megfogad erdőkerülőnek, ha akarom.

Hogyne akartam volna.

Így lettem Ipszilon gróf erdőkerülője. Szép hivatal ez nagyon, s ami fő, nincs vele semmi dolga az embernek, csak sétálni kell az erdő körül. És vigyázni a vadakra, hogy a tilosba ne tévedjenek. Csordaszámra járt ott a szarvas, vaddisznó, medve, bölény, oroszlán... akarom mondani: hiéna. És olyan szép békességben megfértek egymás mellett, mint a testvérek. Nem volt azokkal semmi baj

Néha eljött a gróf, és lelőtt egyet vagy kettőt. Már amint a kedve tartotta. Máskor vendéget is hozott magával, s ezek között akadt olyan, akinek meg kellett kötni a vadat, mert futtában nem tudta volna eltalálni. De én éppen az ilyen vendéget szerettem, mivelhogy bőven járt a borralaló. El is éltem volna itt holtom napjáig, ha közbe nem jön a grófkisasszony madara.

Egyszer reggel, mikor a fenyves körül sétáltam, látom ám, hogy sok nép szalad az erdő felé. Vajjon mi lehet az? tűnődtem magamban. Amint közelebb értek, megismertem a gróf cselédségét. Lányok, asszonyok, gyerekek, kocsisok, szakácsok rohantak arra irányomban. És minden fa előtt megálltak, aztán megint tovább futottak. Jobban kezdtem figyelni, s akkor láttam, hogy egy madarat hajszoznak. A grófkisasszony tarka, aranyos papagályát, aki beszélni is tudott. A madár az egyik fáról a másikra röppent, de nem bírták megfogni, pedig szerették volna, mert a grófkisasszony az ablakából nézte őket, és bizonyosan nagy jutalmat ígért annak, aki kedves madarát visszahozza. Fölmásztak a fára, hivogatták, hessegették, dobálták, vízipuskával lödözték, de a papagály mindig tovább szökött, mikor már a közelébe férkőztek. És nagyot nevetett, mert nevetni is tudott; meg azt kiabálta üldözőinek, hogy:

- Bolondok.

Aztán megint tovább repült.

Így jutott el a fenyveserdőig. Egy tőlem nem messze álló fára ült, és onnan kezdte megint rikogatni:

- Bolondok, bolondok, bolondok.

A halálrafáradt cselédség kimerülve nyúlt végig a pázsiton, és lihegve könyörögtek nekem, hogy segítsek a madarat megfogni. Nevettem serkedő bajúszom alatt, s tréfáltam velük, hogy fogják meg ők.

- Jancsi bácsi, az Isten áldja meg, - rimánkodott az egyik szobaleány, mikor szóhoz jutott, - segítsen, mert a grófkisasszony mindnyájunkat elkerget.

- No, jó, - feleltem - hát rajta, fogjuk meg.

Sohasem tudtam ellenállni, ha fehérszemély kért valamire. Igaz, hogy ritkán kért, de ez most mellékes.

Azonnal fölmásztam a fára, s óvatosan megközelítettem a madarat. De a cudar jószág észrevett, elnevette magát, rikkantott egyet, és átszállt a másik fára. Szörnyű mérges lettem, mikor a cselédek is kinevettek; leugrottam a fenyőről, s odaléptem ahhoz a fához, amelyiken a cifra madár tollászkodott.

Egy-kettőre úgy kihúztam tövestül a fenyőt, hogy mindenkinek torkán akadt a szó. Hanem a madár egy fával megint tovább repült. Most azonban már elment a kedve a nevetéstől. Kigyomláltam a második fenyőszálat is; de arról is átszökkent. Kihúztam tíz fát, a madarat mégsem bírtam megfogni. Pedig éppen megfoghattam volna, ha a szakács rám nem kiált, hogy az Isten szerelmére ki ne szaggassam a gróf egész erdejét, mert jaj az én fejemnek.

Ebben bizony igaza volt a szakácsnak, magam is beláttam. Valami más módon kellett a papagályt megkeríteni, aminek elérése végett még két fa kirántására volt szükség. Egyet, amelyikre majd rá akarna szállani a madár, egyet pedig, amelyiken ült. Kirántottam előbb azt, amelyikről tudtam, hogy rá fog szállani, s mikor ezzel elkészültem, kiszakítottam azt is, amelyiken ült. Bezzeg rosszul érezte magát, mert nem tudott hova repülni, noha egy egész erdő állott előtte.

De éppen ezért zavarodott meg, amit nem lehet egy olyan madártól csodálni, amelyik egész életét kalitkában töltötte. Ott lebegett fölöttünk a levegőben. Míg azon gondolkodott, merre szálljon, ügyesen fölhajítottam pörge kalapomat, amely visszaestében olyannak látszott, mintha karvaly lett volna.

A papagály ijedten összehúzta nyakát, s mikor a kalap ráesett, alatta tehetetlenül ő is lehullott a földre.

Most már könnyű volt megfogni. Úgy elterült a földön, mintha agyonzúzta volna magát. De nem. Ijedtében csak elájult. Cifra tollai annyira elhalványodtak, hogy egy jó órába telt, míg magához tért, és visszanyerte tarka színét, meg hangját.

Most nem azt kiabálta ám, hogy: bolondok, hanem azt sóhajtotta minduntalan, hogy:

- Jaj nekem, jaj nekem!

VIII. Feleségül kértem a grófkisasszonyt

Az aranyos madarat nem én vittem haza a grófkisasszonynak, mivel sohasem szerettem dicsekedni tetteimmal. De még aznap behívtak a kastélyba. Egyenesen a kisasszony elébe, aki tiszta fehér szobában lakott. Minden bútora elefántcsontból való volt, arannyal kirakva. Ilyen szépet emberi szem ritkán látott. De micsoda volt ez a grófkisasszony szépségéhez képest. Szőke haja úgy ragyogott mint az arany; kék szeme, mint a hajnali csillag; ajka pirosabb volt a rubintnál, homloka pedig fehérebb a hónál. Gyönyörűséges természetét éppen olyan színű ruha takarta, mint amilyen a szivárvány. Égből szállott angyalnak látszott, s már azon gondolkoztam, hogy térdre boruljak-e előtte, vagy megcsókoljam a kezét, mikor megszólalt a fülemüle énekénél is andalítóbb hangon:

- Derék legény vagy, Jancsikám.

Kiegyenesedtem, ahogyan csak bírtam, aztán megpödörintettem kis bajúszomat, s éppen azt akartam felelni, hogy: vagyok aki vagyok, mikor picinyke kacsóját felém nyújtotta, és megint beszélni kezdett:

- Köszönöm Jancsikám, hogy megfogtad a madaramat; nem leszek érte hálátlan. Mit kívánsz, Jancsikám? Mondd, és teljesedik.

Miután kezét illedelmesen megcsókoltam, újra kidüllesztettem a mellemet, s minden tudományomat összeszedve így válaszoltam:

- Örülök, hogy a kisasszonynak örömet szerezhettem. A kisasszony kedvéért megfognám én még az ördögöt is, azért sem kívánnék semmit. Vagy ha kívánnék, magát a kisasszonyt kívánnám, de tudom, hogy attól nem vásik az én fogam.

- Nagy kópé vagy te, Jancsikám, - mondta nevetve az angyalformájú grófkisasszony; s én éppen úgy éreztem magamat, mint mikor tavasszal rám süt az aranyos napsugár.

- Mit tehet az ember, - feleltem, - ha ilyen szépet lát.

- Nono, - tiltakozott ő zavarodottan, - csak el ne kapass engem hízelkedéssel. Hanem tudod mit, Jancsi! Ha nem fogadsz el tőlem semmit, megteszlek lovászomnak, hogy mindennap láthassalak.

És a grófkisasszony lovászlegénye lettem. Egy aranyszőrű táltost adtak alám; a kisasszony meg fehér paripán szokott lovagolni.

Reggelenként kivágtattunk az erdőbe, s ott hallgattuk a feketerigók füttyülését. Útközben pedig beszélgettünk egyről-másról. A kisasszony nagyon szerette hallgatni hőstetteimet, s némelyikét tiszter is el kellett mesélni. Egyszer aztán elmondtam neki azt is, hogyan jöttem a világra a gólya hátán. Megcsóválta gyönyörű fejét, aztán picike ujjával megfenyegetve így szólt:

- Lám, lám, Jancsi! hát te vagy az a gonosz csont, aki fölmásztál a gólya hátára, mikor engem akart elvinni a Fekete-erdőből.

- Ejnye, ejnye, - kurjantottam - most értem csak, miért volt nekem olyan ismerős a kisasszony. Persze hogy azért! Most már emlékszem. De ki gondolhatta volna, hogy így fordul a dolog. A manóba! Ha megfordítva történik, én leszek az Ipszilon gróf, a kisasszony meg Hány Juliska. Akkor aligha kerülünk össze. No de így is jó.

És amint beszélgettünk, beszélgettünk, egyszer csak megbotlik a grófkisasszony szürkéje. Szinte elállt a szívem verése az ijedségtől. Megijedtem pedig azért, mert a kisasszony lebukott a ló hátáról, s éppen hogy el bírtam kapni a levegőben. Ha egy pillanattal később ugratok utána, bizonyosan !

volna a földre, s talán meg is ütötte volna magát. Így azonban nem történt semmi baj, csak a ló sántult meg.

Tapogattam a szegény pára lábát, dörzsöltem, huzogattam, de sehogysem tudott rálépni. Mit csináljunk most? A kastély még messze volt, hogyan jutunk haza? Az mégsem illett volna, hogy a kisasszonyt fölvegyem a magam lovára, és egy lovon nyargaljunk a kastélyba. Gondolkodtam, gondolkodtam, mitevő legyek, de semmi sem jutott az eszembe.

Megharagudtam a fejemre, s ráütöttem egyet az öklömmel, aminek rögtön meglett az eredménye, mert egy kitűnő gondolat pattant ki agyamból; éppen úgy, mint a kovakőből a szikra.

Megkértem a kisasszonyt, hogy üljön fel a szürkére; de attól félt, hogy a paripa nem bír menni s ő megint lebukik. Bízattam, hogy ne féljen, amíg engem lát; s ennek megvolt a hatása. Fölsegítettem a lóra. Akkor aztán a szürkét kisasszonyostul fölvettem hátamra, s úgy vittem haza a kastélyba. A sárgát pedig a kantárnál fogva vezettem.

Otthon nagy volt a csodálkozás. Mindenki azt hangoztatta, hogy ilyet még nem látott. Hanem a gróf kinevetett, és azt mondta, hogy okosabb lett volna a grófnőt a sárgára ültetni, a szürkét pedig vezetni. Belátom, hogy igazat mondott, de ehhez nem kellett volna Hány János; s ami a legfőbb, a kisasszony annyira megszeretett, hogy ki sem mondhatom. Élete megmentőjének, édes Jancsikájának nevezett, s úgy mosolygott rám, mint a piros alma.

Bizony-bizony nem víz folydogált ereimben, s nem teremtett az Isten holmi pipogya legénynek. Nagy dologra határoztam el magamat. Egyszer amint együtt lovagoltunk, megköszörültem torkomat, s kivágtam magyarosan, hogy... no, hogy is mondtam...

- Úgy látom, - hogy a kisasszony szeret engem.

- Persze hogy szeretlek, édes Jancsikám, - felelt a lelkem. - Nálad nélkül nem is tudnék ellenni.

- Tudtam, - bölintottam rá. - Nincs más hátra, mivelhogy én is nagyon szeretem a kisasszonyt, legyen a feleségem. Bizonyisten, megbecsülöm.

Nagyot nevetett erre a grófkisasszony, látszott hogy megörült őszinte és bátor szavamnak. Úgy örült, hogy megint majdnem leesett a szürkéről. Azalatt én újra fogadkoztam, hogy tejbe-vajba fűrösztöm, a tenyeremen hordozom, még lélegzetet is veszek helyette, ha neki terhére volna. Erre aztán elkomolyodva megcirógatott, és azt mondta, hogy jól van. Hanem azt a föltételt szabta, hogy menjek el világot próbálni, szerezzek hírt, dicsőséget, s ha valami nagy dolgot vittem véghez, kérjem meg a királyt, hogy tegyen gróffá vagy legalább is báróvá. Mert az ő apja nem egyeznék bele abba, hogy közönséges magyar nemes legyen a leánya ura. Noha a nemes ember sem az utolsó.

Hát bizony igaza volt a lelkemnek. Beismertem. Aztán megesküdtem, hogy hű leszek hozzá holtom napjáig, de még azontúl is. És megfogadtam, hogy addig nem nyugszom, míg valamely jeles tettemért a király fejemre nem teszi a grófi koronát.

IX.

Az ördöggel is akadt dolgom

Fájt a szívem, de hiába, búcsút kellett mondanom az Ipszilon gróf házának. Akkor már elhatároztam, hogy beállok katonának, jelentkezem a győri táborban, ahol vitézi sereg várta a nagy Napóleont. Előbb azonban haza látogattam, hogy szüleimtől is búcsút vehessek.

Éjjel kellett mennem, hogy a szolgabíró meg ne tudja látogatásomat. Az erdőben vártam meg, míg az idő elérkezett, s éjfél tájban elindultam. Osonva értem a falu széléig, ahol egy magányos, rozzant viskóban lakott Kati néni, a javasasszony, aki fületem megfoldozta. Ablakából világosság áradt, de ebben nem volt semmi különös. Hanem valami kukorékolás-féle nyögést hallottam. Kíváncsian

lopódtam az ablakhoz, s be akartam nézni, ám hiába, mert egy vörös függöny eltakarta a szoba belsejét. Ezenközben a kukorékoló nyögés folytonosan hallatszott.

Már tovább akartam menni, mivel azt gondoltam, hogy a vén boszorkány valami varázslást végez, mikor a fájdalmas nyögés szörnyű vonításba csapott át. Elhatároztam, hogy megnézem, mi történik belül. És a küszöbhez léptem.

Ebben a pillanatban föl pattan az ajtó, s mellemen iszonyú lökést éreztem, mintha a villám sújtott volna. És egy rémületes árny suhant el mellettem.

Csak éppen hogy betántorogtam a szobába, s mit kellett látnom! Kati néni két kezénél fogva fel volt kötve a mestergerendára, szája kóccal bedugva, melle pedig vérezett. Legelőször is kihúztam szájából a kócot, és megkérdeztem, mi történt velem.

Csak úgy suttogva-hápgogva mondta el a szegény, mert már alig volt benne élet, hogy az ördög kötötte meg; le akarta nyúzni, s ki akarta metszeni a szívét, hogy megszártsa, porrá törje, és orvossággént beadja az öreganyjának, aki nyavalyatöréséből addig nem gyógyul ki, míg Kati néni szívét meg nem ette. Aztán arra biztatott, hogy bújjak az ágy alá, húzzak elő egy üveget, amelyben szentelt víz van, s ezzel hintsem meg a küszöböt. Különben az ördög ismét visszajön. Az imént is csak azért tudott belopódzni, mert Kati néni elfeledett szentelt vizet önteni a küszöbre. Száz esztendeje még egyik napon sem feledte el, s száz esztendeje leste már az ördög, hogy megfoghassa. S most meg is nyúzta volna, de szerencsére jöttem én, és kimentettem a halál torkából.

Mikor Kati néni mindezeket elmondta, arra kért, hogy oldozzam le kezéről a köteléket, mert már nagyon elzsibbadt az egész teste. El akartam vágni a köteleket, de éppen olyan ütést éreztem a kezemen, mint amilyen az ajtónál ért. Kati néni figyelmeztetett, hogy a köteléket is hintsem meg szentelt vízzel, amit meg is tettem. Hát uramfia! a kötelék tüstént levált, de nem kócból való kötél volt az, hanem egy utálatos kígyó, amelyik nyomban meg is döglött. Ki is rugdaltuk tüstént a szobából.

Mikor ezzel is elkészültünk, Kati néni leheveredett vackára, hogy egy kicsit kipihenje magát. Aztán elővett valami varázsszert, bekente mellét ott, ahol az ördög nyúzni kezdte, s mindjárt jobban lett. Nemsokára egészen magához tért, s akkor elkezdett hálálkodni, hogy megszabadítottam az ördögtől. A hálálkodás elől meg akartam szökni, de visszatartott, s arra biztatott, hogy kérjek tőle valamit, hacsak lehet, teljesíti kérésemet.

Én azonban nem kértem semmit. Megvallottam neki, hogy beállok katonának, és valami nagy dolgot szeretnék véghez vinni, hogy a király gróffá avasson. Ebben ő úgysem tehet semmit. De bizony a vén boszorkány erősködött, hogy tehet.

- Vajjon mit? - tudakoltam.

- Sokat fiam, - szölt ő - sokat. Ha te háborúba mész, meglehet, hogy levágják a fejedet, vagy agyonlőnek. Már pedig holtan még királynak sem érdemes lenni.

- Ez már igaz, hagytam helyben.

- No látod, fiam. Nekem van egy szerem, ha ezzel bekened a bőrödöt, nem árthat sem golyó, sem kard. Csak arra kell vigyázni, hogy víz ne érjen testedhez, mert lemossa a kenőcsöt, s akkor megint ki lennél téve a veszedelemnek.

Nagyon megörültem Kati néni szavainak, s megköszöntem hozzám való szívességét. Ő pedig elővette a varázsszert, beleöntötte egy üstbe, majd rozsdás vasakat dobott a folyadékba, s miután ezek forrás közben elolvadva összevegyültek a szerrel, bekentem testemet. Mindjárt meg is próbáltam késemmel megszúrni bőrömet, de alig érintettem hozzá, a kés pengéje rögtön eltörött.

Hálálkodva hagytam el Kati néni gunyhóját, s haza ballagtam szüleimhez, akik nagyon megörültek érkezésemnek. De nem sokáig maradhattam otthon, mert kezdett hajnalodni. Édesapám ideajándékozta egyik lovát, és szablyáját, amellyel ő a törököt aprította annak idejében. A szablyának nagy hasznát vettem, hanem a lóról bizony lemaradtam.

Egy rengeteg erdőn mentem keresztül, és a ló hátán elaludtam. Hogy történt a dolog, hogy nem, ma sem tudom megmagyarázni. Elég az hozzá, reggel arra ébredtem, hogy egy kőrisfa ágán lógok. Beleakadt a mentém az ágba, s én ott ragadtam, paripám pedig nyugodtan ballagott tovább, mintha semmi sem történt volna. A jó Isten tudja, hová ballagott, de az bizonyos, hogy én ott csüngtem az ágon, mint a szentjánoskenyér. És nem bírtam szabadulni.

Talán még most is ott lógnék, ha nem ered meg a szél, s nem kezdi hintálni testemet. Lábammal segítettem magamat lendíteni, s egyszer csak megfordultam a levegőben, mint a gombostűre tűzött cserebogár. És mindig gyorsabban forogtam. Szinte már el is szédültem, mikor végre elszakadt a mente, s egy merész bukfencsel úgy talpraugrottam, hogy a szomszéd fán kopácsoló harkály is elcsodálkozott. Valószínűleg felöltöztetett macskának gondolt, s nagy rikoltozással menekült az erdő közepe felé.

Én meg Győr irányába indultam.

X.

Engem talált el az ágyúgolyó

A győri táborban puskaporos volt a levegő. Mikor én oda értem, már javában várták Napóleont. Voltak ugyan elegen, de azért szívesen fogadtak; mert olyan legényt, mint amilyen én voltam, nem nélkülözhettek... Legalább azt mondta a kapitány, akinél jelentkeztem.

Előbb ugyan megkérdezte, hogy mihez értek. Elsoroltam neki, hogy élve megfogom a farkast, kihúszom a fát gyökerestül, lehívom az égről a csillagot, elérem a futó nyulat és egyebeket. A kapitány a fejét csóválta, majd bólintgatott, s kijelentette, hogy ez mind igen szép, de az a kérdés, értek-e a lóhoz? Tudok-e lovagolni?

Majdnem elfutott a méreg, hogy ilyet mernek tőlem kérdezni, Vitéz Hány Jánostól. De nem igen lehetett virtuskodni, ha bele akartam jutni a katonai fegyelembe.

- Hogy tudok-e? - feleltem; - már hogyne tudnék, hiszen lovászlegénye voltam az Ipszilon gróf kisasszonylánnyának, akinek a kedvéért idejöttem.

Ezenközben egy fakó mént vezetett felénk egy közhuszár, a kapitány úr ménlovát, amelyiknek a hátán még nem ült ember, mert nem tűrte a lovast. Megkérdeztem a kapitány urat, hogy ráülhetek-e? A kapitány nem nagyon tanácsolta, de mivel látta, hogy szeretnék a ló hátára pattanni, beleegyezett.

Hamarosan a mén hátára ugrottam, és a kötőféket megragadtam. A ló jóformán észre sem vehette, hogy ráugrottam, olyan gyorsan történt a dolog; de mikor a hátán ültem, egyszerre fölállt két hátulsó lábára, és le akart rázni magáról. De most emberére talált. Térdemmel szörnyen megszorítottam az oldalát, csak úgy ropogtak a bordái; hüvelykujjammal pedig olyan barackot nyomtam a feje búbjára, hogy menten négy lábra kellett állania. Csodálkozott is a kapitány, meg a sereg, mivel majdnem mindnyájan odacsődültek körém, hogy megbámulják vitézségemet.

Hanem a ló, mikor újra visszanyerte erejét, megint csak két lábra ágaskodott, és mindenképen azon volt, hogy levessen a földre. Hagytam egy ideig, hadd játssza ki magát, de mihelyt megelégtettem ficánkolását, olyan pofont mértem ábrázatának jobb felére, hogy majdnem ellapult a feje. De ez semmi. A rettentő pofontól el kezdett forogni, és olyan gyorsan forgott két lábán, hogy akik látták, azt mondták, hogy semmit sem láttak.

Pergett, mint az orsó, én pedig keményen szorítottam az oldalát. Végre elszédült, s kimerülve ráállt mind a négy lábára. Fejét szomorúan lelógatta, és bánatosan nézett gazdájára, aki nem szánta meg, hanem elégedetten mondogatta:

- Úgy kell neked, - te makrancos. Most ugyan emberedre találtál.

- Arra ám, - hangoztatta a sereg, s nagy tisztelettel néztek rám, aki megfékeztem a kapitány úr ménjét.

Mert soha többé nem makrancoskodott, az egészen bizonyos. Igaz, hogy más nem is ült a hátán, csak én, mert a kapitány nekem adta, s rajta jártam a csatákba.

Előbb azonban leszálltam a lóról, odaléptem a kapitány úr elé, s jelentettem, hogy a lóhoz való tudományomat bemutattam. Rögtön paroláztunk, a kapitány fölvelt a seregbe, még pedig maga mellé.

Alig hogy ez történt, nagy mozgás keletkezett a táborban. Azt kiabálták az emberek, hogy jön a francia. Fegyvercsörgés, ágyúdörgés, kardcsattogás, lódobogás hallatszott mindenfelől. Kapitányom, meg én álltunk nyugodtan, a többiek ide-oda szaladgáltak. Pedig akkor még egyetlen franciát sem lehetett látni.

A kapitány hozzám fordult, és így szólt:

- Te Jancsi, - azzal dicsekedtél, hogy jó szemed van, hogy lelátsz a tenger fenekére is. Gyorsan mássz föl erre a kútágásra, és nézd meg, hol vannak a franciák.

Mint aféle jó katona, rögtön engedelmeskedtem, s egy perc alatt fönn voltam a kútágason. Onnan aztán körültekintettem, mint jó Hunyadi a szirttetőről. Nem igen kellett a szememet megerőltetni, észrevettem, hogy húsz-harminc mérföldnyi távolságban mozog az ellenséges sereg. Megmagyaráztam a kapitánynak, merre van a tüzérség, hol állanak a huszárok s ha nem csalódom, Napóleon érdemjeleit is láttam.

Míg így mutogatok, magyarázok, hirtelen a gyomromhoz kellett kapni. Valami szörnyű ütést éreztem, s majdnem lebuktam a kútágas tetejéről. Hát mi történt! Amint odakaptam a gyomromhoz, valami gömbölyű került a markomba. Forró volt, mint a tűz, s akkora, mint egy nagy tök. Jól megnézem, s látom ám, hogy bomba. Igazi bomba. Ezzel lóttek gyomron. Hirtelenében egy kicsit megijedtem, mert eszembe jutott, hogy el is robbanhat, és megölheti kedves kapitányomat. Fogtam a bombát, s úgy belehajítottam a kútba, hogy onnan bajos lett volna kimászni. De elrobbant. És akkorát durrant, hogy az is meghallotta, aki teljesen süket volt.

A rettentő durranásra a magyar seregben nagy zavar keletkezett. Valaki elkiáltotta magát, hogy: nyakunkon a francia. És a vitéz magyar sereg annyira összekeveredett, hogy mindenki elveszítette a fejét, s egyik csapat a másik után futásnak eredt. Futottak mint a nyulak. Csak mi ketten maradtunk állva: én és a kapitány.

Torkunk szakadtából kiabáltunk, hogy megálljanak, de hiába. Futottak.

Ezalatt megjelentek a francia gyalogosok. Szuronyt szegezve rohantak előre, s már alig voltak tőlünk száz lépésre. Mikor megláttak engem, mutogatni kezdtek, valószínűleg arról beszéltek, hogy: nini itt van az, aki megfogta gyomrán a bombát.

De itt ám. És fölemeltem kardomat, megfenyegettem a franciát, hogy baj lesz, ha nagyon közelre talál jönni. Meg is csappant erre a bátorságuk. Rohamlépés helyett szép csendes tempóban indultak utánunk, akarom mondani a magyar sereg után.

A kapitány úr még most is szidta a futókat, és bízta őket, hogy álljanak meg; de beszélhetett azoknak. Mit volt mit tenni, mi is kezdtünk visszafelé ballagni. Én a kapitány mögött, nehogy valami bolond golyó beleszaladjon a hátába. Mert repültek, füttyültek fülünk körül a golyók, mint a legyek; közben-közben dongó módjára egy-egy nagy bomba zúgott el a fejünk fölött.

Kardommal többször is meg kellett fenyegetni az előretörékvő franciákat. De egyszer csak elmaradtak, bizonyosan belefáradtak szegények a nagy hajszába. Mondhatom, hogy ketten gyönyörűen fedeztük Komárom felé retiráló seregünket. Az már igaz, hogy rendben szaladtunk.

XI.

A komáromi szúttól elkértem a vár kulcsát.

Komáromhoz bajra érkeztünk. Már mint a kapitányom meg én. Az emberek nem tudtak bemenni a várba. Ide-oda futkostak, káromkodtak jó magyar szokás szerint, s akadt olyan is egy-kettő, aki féltette a bőrét, hogy az ellenség itt a vár falain kívül eléri, és fölaprítja.

Mikor közéljük érkeztünk, megkérdeztem egy közhuszárt, hogy mi a baj? Mondta ám az atyafi, hogy nem lehet bemenni a várba, mivel a kőszűz, aki a vár fokán örködik, nem akarja ideadni a kulcsot.

Az angyalát, gondoltam magamban, vagy talán mondtam is, ennek a fele sem tréfa. Aztán megtudakoltam, hogy hol tartózkodik az a rátartós kisasszony. Mikor megmondták, arrafelé nyargaltam, s egyszer csak látom ám a szentemet, amint lesüti a szemét, és a köténye szélét babrálja. Persze, mihelyt rátekintett göndör kis bajuszomra, összezavarodott, s bezzeg nem nézett olyan felfuvalkodottan, mint a többire.

Hát még mikor odaléptettem közelébe. Úgy elpirult a kis hamis, hogy a főtt rák sem jobban. De csak nem szólt, hanem tovább huzogatta a kötényét, és a szeme sarkából pislogott felém amúgy lopva. Már mint ahogyan a szemérmes fehérnép szokott.

- No babám, - kurjantottam föl neki incselkedve, - egy csókért nem adnád-e ide azt a kapukulcsot?

- Ejnye Jancsi bácsi, - felelt vissza irulva-pirulva, - de goromba kegyelmed!

- Már azt ne mondd lelkem, hogy goromba vagyok, mert a tűzbe is elmennék érted; meg akár ezt a nagy várat is feldöntöm, ha akarod...

- Az Istenért, kiáltott ijedten, azt már ne tegye kegyelmed. Inkább odaadom a kulcsot.

És a kulcstartót nyomban előkereste a köténye alól, aztán lekapcsolta a vár kulcsát, s szépen ledobta a csákómba.

Illendőképen megköszöntem hozzám való szívességét, s a kapuhoz vágatva kinyitottam a zárat, amire nagy örvendezve bevonult a hadsereg.

Ide bizony jöhetett már a nagy Napóleon. Neki szintén csak fület mutatott volna a kőszűz. Ám a vitéz francia császár idáig nem mert előrenyomulni, s mi csaphattunk akkora áldomást, hogy a vár fala is megrendült a nagy vidámságtól.

Csak hogy nekem nem volt kedvemre való ez a folytonos dinom-dánom; én hírt, dicsőséget akartam szerezni, hogy minél előbb gróf lehessenek. Mondtam is a kapitánynak, hogy menjünk valahová törököt vagy franciát fogni, mert a tétlenség nem ér semmit. A kapitány igazat adott, de azt felelte, hogy még nem lehet.

Azonban nemsokára ő maga kérdezte meg a századot, hogy kinek volna kedve Csehországba betörni. Persze mindnyájan jelentkeztünk. Erre elpanaszolta, hogy nemrégiben fogadott egy cseh szolgát, aki tulajdonképpen kém volt és gondolatolvasó. A gazember egy éjjel, mikor a kapitány aludt, belopódzott a hálósobába, kiolvasta gazdája gondolatát, és ellopta. Ami pedig nagy hadi titok volt. Ezzel a titokkal haza szökött Csehországba, és bevette magát egy várba. Ezért indultunk a várat megostromolni, s a gondolatolvasó kémet élve vagy halva megkeríteni.

Előre örültem, hogy most kínálkozik alkalom érdemeket szerezni. Mert azt bizonyosan tudtam, hogy én szerzek érdemeket, csak alkalom legyen rá. Az útról ítélve, amelyet megtettünk, az látszott, hogy a várostrom nem lesz gyerekjáték. S mikor odaértünk, meggyőződhattunk róla, hogy össze kell szedni minden erőnket.

A vár egy olyan alakú hegyen épült, mint a cukorsüveg, és majdnem az égig nyúlt. Gyalog oda fölmászni nem lehetett. Hogy miképpen jöttek le az ott lakók? Édes Istenem! Hát csak könnyebb lejönni, mint fölmenni; lecsúsztak a hegyoldalra.

De amint mondom, gyalog oda följutni nem lehetett, egyébként mi nem is akartuk térdig koptatni a lábunkat. Ott volt mindegyikünknek a jó lova. Hanem a ló is csak úgy tudott fölkapaszkodni, hogy köröskörül csavarodva, dugóhúzó módjára léptettünk. Én mentem elül a fakóval, a többieknek már könnyebb volt a kitaposott nyomon járni. Mentünk is vagy egy hétig, ha ugyan tovább nem; de pontosan nem tudom megmondani az időt, mert nem hoztunk magunkkal kalendáriumot.

Mikor már a hegy tetejéhez közeledtünk, megláttuk a várbelieket, amint a falak mögül rémült arccal figyelték vakmerő vállalkozásunkat. Néhány ágyut is elsütöttek, de mivel mi folyton körben haladtunk, nem találtak el senkit.

A hegy tetején már könnyű volt a dolgunk. Először megabakoltattuk elcsigázott lovainkat, s mihelyt megpihentek, követet küldtünk a kapuhoz, hogy eresszenek be, vagy adják ki a gondolatolvasó tolvajt. Követünk hiába zörgetett, a várbeliek úgy tettek, mintha semmit sem hallanának.

- No, most mit csinálunk? - fordult hozzám a kapitány.

- Mit csinálunk? - feleltem neki: Hát azt csináljuk, hogy átugratjuk a vár falát, s odabenn majd számolunk a várbeliekkel.

Úgy is cselekedtünk. Nem is kellett nagyon megsarkantyúzni a lovakat, azok már tudták, hogy ugrani kell. Olyan gyönyörűen átlebbentek az akadályon, mintha táltosok lettek volna. Rettentően kopogott a vár köves udvara a lovak patkójától, s ez annál ijesztőbb volt, - de nem ám ránk - mert egy lelket sem lehetett látni. Bemenekültek szegények a vártoronyba, s hiába dőngettük az ajtókat, senki sem nyitotta ki. Már éppen azon gondolkodtam, hogy kötelet vetek a toronyra, és lerántom, mikor kitarult az egyik ajtó, s a küszöbön megjelent egy díszbe öltözött kopasz férfiú.

Kijött az udvarra.

Utána huszonnégy fehérruhás leány, mindegyik virágot tartott a kezében. Aztán asszonyok, férfiak, az egész várnép, s míg ezek az udvaron elhelyezkedtek, a toronyban tarackok durrogtak. Nyilvánvaló volt, hogy mindez a mi tiszteletünkre történt, s csakhamar előállott a díszruhás kopasz férfiú, aki kapitányunkat üdvözölte, aztán kegyelmet kért tőle, mert ők hajlandók mindent megadni, amit kívánunk.

A kapitány úr kegyesen fogadta a tisztelgőket; megemlítette, hogy ő senkit sem akar bántani, s nem is lesz senkinek bántódása, ha a gondolatolvasó tolvajt kiadják.

A polgármester - mert ez volt a kopasz férfiú - tudatta, hogy teljesíti a kapitány kívánságát, de csak a hullát adhatja ki, mivel a gondolatolvasó, mikor a vár udvarába ugráltunk, ijedtében fölakasztotta magát.

Erre a kapitány kezet nyújtott a polgármesternek, s hamarosan összebarátkoztunk valamennyien.

XII.

A nagy Napóleont szabadon eresztettem

A csehországi várostromból nagy bonyodalom támadt. Az orosz császár megharagudott a mi királyunkra, mivelhogy nem akadályozta meg a vár elfoglalását. De miért is akadályozta volna meg, mikor éppen ő bízta legjobban a mi kapitányunkat.

Szóval nagy pörpatvar keletkezett az ügyből. Száz íródiák is írta a fenyegető leveleket, amire a muszka cár olyan mérges lett, hogy eljött Bécsbe, és ott kezdett veszekedni a mi királyunkkal. Magyarosan összeremtették egymást, s mint mondják, még birkóztak is. Persze, a mienk vágta földhöz a muszkát, de ezt én nem tudom bizonyosan, mert nem voltam ott.

Csak hallottam.

Annyi azonban bizonyos, hogy már majdnem kiűtött a háború köztünk meg a muszkák között. De jött Napóleon. Ki kellett békülni, hogy együttesen fordulhassunk a franciák ellen.

Lipcse körül gyülekeztünk valamennyien. Annyit mondhatok, hogy az égen sok csillag ragyog, a mezőn sok fűszál nő, a tengerben pedig sok csepp víz van; de mindez semmi ahhoz a tömérdek emberhez képest, akik Lipcse előtt álltak.

Az összeütközés előtt kapitányom azt parancsolta, hogy ötödmagammal kémleljem ki az ellenség hadállását. Éjjel indultunk útnak, mindannyian kipróbált derék vitézek, akik nem ijednek meg a maguk árnyékától. De még a másétól sem. Pedig megijedhettünk volna, mert a kísértetek úgy hemzsegték az éjjeli sötétségben, hogy minduntalan bele-beleütköztünk egybe. Akartunk is egyet fogni mutatónak, de kicsúszott a kezemből, s nem kergethettem tovább, mert más dolgunk volt.

Amint megyünk-mendegélünk, egyszer valami nesz üti meg a foltozott fületem. Emberi suttogás hallatszott egy kis ligetből. Leszálok lovamról, óvatosan, mint a macska, odalopódzom, hát uramfia! mit látok! A nagy Napóleon parolázott a muszka császárral, és abban egyeztek meg, hogy a muszka - mivelhogy még mindig neheztelt a cseh várért, nem fogja bántani a franciát.

Éppen elváltak, s hallottam az elsiető orosz császár lovának dobogását. No most, gondoltam magamban, itt az alkalom, érdemet szerezni. Kirántom kardomat, Napóleon elé toppanok, és azt mondom neki, hogy:

- Foglyom vagy, az angyalát!

A francia nagyon meghökkent, ő is a kardjához kapott, de ebben a pillanatban megjelentek társaim, s láthatta, hogy innen nincs menekülés.

- A foglyom vagy, - ismételtem szigorúan.

- Úgy látszik, - felelt szomorúan a császár.

- Akkor hát le a kardot, - parancsoltam. - És ide a kezedet, hadd kötöm meg.

- Várj még, jó vitéz, - kérlelt a nagy Napóleon. - Látom, hogy hatalmadba kerültem, nem is akarok ellenkezni. Csak arra szeretnék figyelmeztetni, hogy te most a fejeddel játszol. Ha megtudják katonáim, hogy elfogtál, szétszedik darabokra országodat, királyodat, de még téged is.

- Az angyalát, - kiáltottam - szeretném én azt a franciát látni, aki hozzám nyúl. Vitéz Hány János nem fél senkitől, csak az Istentől.

- Jézus Mária, - sóhajtott most a császár - hát te vagy az a híres Vitéz Hány János? Hallottam híredet. Ilyen katonák kellenének nekem.

- Meghiszem azt, vágtam oda hetykén.

Nagy Napóleon még szomorúbb lett, bizonyosan arra gondolt, hogy most már semmiképen sem szabadulhat. De még egy kísérletet tett, hogy elérjem. Nagy kincseket ígért. Azt mondta, hogy ad annyi földet, amennyi az én hazámban el sem férne, és hogy megtesz hercegnek; vagy ha akarom, királynak is, mert neki hatalmában áll akármelyiket elkergetni a trónjáról.

Szó ami szó, majdnem megejtett a fényes ígért. Kissé tétováztam, s megvallottam neki, hogy az Ipszilon gróf leánya kedvéért szeretnék ugyan gróf lenni, de csak magyar gróf. Máshol a királyi korona sem kell. De nem ám.

Erre ő megdicsért. Megint csak azt emlegette, hogy ilyen katonák kellenének az ő hadseregébe. Mikor észrevette, hogy a dicséret nem tántorít el, akkor előállt azzal, hogy neki semmibe se kerül, és én mégis magyar gróf leszek.

- No már erre kíváncsi vagyok, - szóltam oda félvállról, mert ezt nem akartam elhinni. Hanem ökelme hamarosan megmagyarázta, hogy igazat beszél. Megmondta, hogy az ő felesége az én királyomnak a leánya, aki majd ír az apjának, és megkéri levélben, hogy tegyen meg engem gróffá.

Már majdnem eleresztettem, és a tenyerébe akartam csapni, de hirtelen eszembe jutott, hogy nem magyar emberhez illő a maga érdekéért fölálodni a hazáét. Ilyen embert még nem szült magyar anya, miért lennék én kivétel a dicső ősök díszes sorában. Tagadólag intettem, és azt mondtam:

- Nem ereszthetem el kegyelmedet, míg a kapitánytól meg nem kérdezem, hogy szabad-e.

- Már az igaz, - felelt ő, - ilyen becsületes emberrel még sohasem találkoztam.

- Pedig minden magyar ilyen, - erősködtem a mellemet verve.

- De mivel ilyen becsületes ember kend, - folytatta a császár, - azt hiszem, belátja kend, Vitéz Hány János, hogy nem nagyon becsületes dolog tíz embernek egyet elfogni. Illik-e ez egy Vitéz Hány Jánoshoz, aki kezével fogdossa a bombákat?

- Nem illik, bizonyisten nem illik, - ismertem be bólogatva.

- És mégis fogva tart kend?

- Menjen felséged Isten hírével, - szóltam, és eleresztettem a császárt.

Így búcsúztam tőle. Megszorította kezemet, s még akkor is hálálkodott, mikor felült a lovára. Aztán elvágatott.

Én meg visszalovagoltam a kapitányhoz, és elmondtam neki a kalandot. Nem szidott össze, ellenkezőleg, nagyon megdicsért, hogy Napóleont szabadon eresztettem. Hanem a muszka császár dolgát bejelentette a haditanácsnak. A haditanács pedig azt határozta, hogy agyonlövetti a cárt, ha csakugyan nem támadná a franciát.

De támadta ám, mikor rákerült a sor.

XIII.

Kenyeres pajtásom életét megmentettem

Az volt aztán a csata. A lipcsei. Úgy folyt a vér, hogy az ágyúkat ladikokon kellett szállítani; úgy hullott a bomba, mint a jégeső, és annyi ember esett el, hogy ezer sírásót kellett fogadni, akik egy esztendeig éjjel-nappal ásták a gödröket. A papok meg kántorok belerekedtek a követésbe, az asztalosok egész erdőket vágtak ki, hogy elég koporsót csinálhassanak. A csatatér fölött óriási griffmadarak röpdöstek, s úgy vitték föl az elesettek hulláit, mint a vércse a verebet.

Nagy csata volt az, nagy csata.

De Vitéz Hány János ott is megállta a helyét. A mi századunkat a legelső sorba állították, s a kapitány kiadta a parancsot, hogy rögtön támadni kell, mihelyt fölhangzik az első trombitaszó. A francia huszárok vagy kétszáz lépésre voltak tőlünk, s azok is alig várták már, hogy összeeressenek bennünket. Addig öklünkkel meg kardunkkal fenyegettük egymást, közben-közben káromkodtunk. Előre lehetett látni, hogy itt nagy lesz a verekedés. Aminthogy úgy is volt.

Fölharsant a trombita, s mi indultunk. Rengett a föld, megremegett az ég; s a földindulástól, meg az égi háborgástól a dombon álló francia császár, aki messzelátón nézte a gyönyörű összecsapást, úgy billegett, mintha csónakon ült volna. Mikor meglátott engem, a fejét csóválta. Bizonyosan nem tetszett neki, hogy én is ott voltam. Elhiszem azt! Mert csak egyet-kettőt vágtam a kardommal, úgy hullott a francia, mint a... parancsolat.

Aztán hogy dolgozott a század is! és maga a kapitány! A francia lovasok ijedtükben megfordultak, s eszeveszetten futottak visszafelé. A nagy Napoleon mérgében toporzékolt a földön, és olyan erővel verte le a lábát, hogy térdig sülyedt. A futó ezredet pedig egy szálíg lelövette.

Hanem másikat rendelt helyére.

No ez már nem futott meg. Szembeszállt velünk, és most kezdődött az igazi kaszabolás. Századunk egy ideig jól tartotta magát, de egy kis baj történt. Kapitányom alól kilőtték a lovat. Szerencsére éppen mellette voltam, s hamarosan a magam nyergébe emeltem. Jó fakóm elbirt volna kettőnket is, de nem akartam szegényt megerőltetni; leugrottam hátáról, s körülnéztem, hogy valamelyik franciától majd elveszem a lovat. De alig hogy félreléptem, a tömérdek ellenség gomolyag módjára vette körül kapitányomat, és mindenki őt akarta levágni. Odakiáltottam neki, hogy csak tartsa magát, mindjárt segíték. Aztán a tüzerekhez szaladtam, fölkaptam egy ágyút, és azzal vertem szét a kapitány úr körül tolongókat. Éppen idejében érkeztem, mert a kapitány úr keze már vérzett.

Mikor szétzavartam az ellenséget, századunkat újra rendbe akartam szedni, de nem lehetett. Hol a tüzerek, hol a gyalogosok, hol a huszárok keveredtek közénk; annyit kellett dolgoznunk, hogy kezünk rámerevedett a kardra, lovainkról pedig úgy szakadt a hab, hogy néhol a saját habjukból alig birtak kiúszni.

De meg is emlegette Napóleon a magyar huszárokat, mert csunyán elvertük a híres franciáját. Szaladni kellett neki, mint a nyúlnek. S mihelyt megérezte, hogy közeledik a baj, leugrott a dombról, s úgy vitte zöldtollas kalapját, mintha repülni akart volna.

Utána iramodtam, de hallom ám, hogy az egyik kenyeres pajtásom a nevemet kiabálja. Visszafordulok, s akkor látom, hogy két francia szorongatja. Egyiket csak lelökte lováról, de a másikkal nem birt. Már-már hátrálni akart, amit nagyon rösteltem volna; mit tehettem egyebet, segítségére siettem.

De nem érhettem oda idejében. A rettentő francia lecsapta pajtásom fejét, amelyet elkapott a szegény. Egy ideig felém nyujtva tartotta, mintha azt akarta volna mondani: látod Jancsi, levágták a fejemet. Aztán paripája megvadulva vágatott, ő pedig elejtette fejét, s nemsokára maga is lebukott a lóról.

A francia, mikor meglátott, megsarkantyúzta lovát, de fakóm jobban birta, mint az övé. Éppen ott értem utol, ahol pajtásom fejetlen teste hevert, s éppen úgy lekanyarítottam a fejét, mint ő a pajtásomét.

Most aztán nem sok vesztegetni való időm maradt. Leugrottam fakómról, s keresni kezdtem pajtásom fejét, de bizony nem találtam. Vagy nem ismertem meg a sok levágott fej között, vagy valahova messzire gurult. Kénytelen voltam a franciáét fölkapni, s mikor pajtásom fejetlen testét is magam mellé emeltem a nyergébe, neki a vágatásnak, miként a forgósél.

Egyenesen a doktorhoz nyargaltam, és megkértem, hogy varrja föl a francia fejét a pajtásom nyakára. A doktor vonakodott, de eszébe juttattam, hogy az orvosi tudomány ma már annyira előrehaladt, hogy új fejet is tud a régi helyére operálni. Igazat adott a szemüveges férfiú, s a markotányosnét magához intve, tűt meg cernát kért tőle. Aztán hozzálátott az öltögetéshez. Hanem ha észre nem veszem, visszafelé varrta volna föl a fejet.

Megigazítottuk annak rendje és módja szerint, s én fogtam, míg az öltögetés tartott. De azért nagyon aggódtam, hogy pajtásomból egészen kiment a lélek. Mert az operálás után meg sem mozdult.

Lefektettük egy tábori ágyra, s mivel Napóleon serege már úgyis szaladt, és rám nem volt szükség, odaültem melléje, és a homlokát borogattam. Egy jó óra múlva elkezdett tátogatni, s valamit beszélt is, de bizony én nem értettem. A doktor magyarázta meg, hogy franciául beszél. Hát persze, azért nem tudtam megérteni. Adtunk neki egy kis pálinkát, amit jóízűen lenyelt, de ismét elalélt.

Kérdést intéztem a doktorhoz, hogy lesz-e valaha belőle ember? amire az orvos nem tudott bizonyosat mondani. Egy hétig élet-halál közt lebegett, de mikor a hét eltelt, a doktor kijelentette, hogy meg van mentve.

Ennek úgy megörültem, hogy menten kiugrottam a bőrömből. Talán még máig sem vettem volna észre, hogy nincs bőröm, de a doktor rám kiáltott:

- Mit csinált kend, az Istenért!

És egy tükröt tartott elém, amelyben láthattam, hogy csupa nyers hús vagyok. Aztán körülnéztem, s mögöttem egy lépésnyire ott hevert összezsugorodva a bőröm. Bizony magamtól nem tudtam

újra belebújni, de a doktor segített. Így is nehezen ment, mivel a bőr egy kissé összeszikkadt, s néhol föl kellett metszeni, hogy magamra húzhassam.

XIV. Megint csak kigázoltunk a bajból

Futott a francia, legelőül maga a császár, a nagy Napóleon. Mi meg utána. Akit értünk, azt lekasaboltuk; de jól meg kellett eresztetni a kantárszárat, mivelhogy másképen üthettük volna a nyomukat. Mikor aztán egészen szétvertük az ellenséget, haditanácsot tartottunk, és elhatároztuk, hogy bevesszük Párist.

Lett erre nagy öröm a seregben. Még a sebesültek is talpra állottak, vagy lóra ültek, s mire Páris falaihoz értünk, mind meggyógyultak.

A mi századunk szokás szerint a legelső sorban járt. Csináltuk az utat a nagy ármádiának, s ha valami gyanus csoportra akadtunk, azt szétzavartuk. Kitértünk jobbra balra, mindenütt megtisztítottuk a környéket. Néha egy hétig sem ételhez, sem italhoz nem jutottunk, tisztára a levegőből éltünk, amely arrafelé olyan sűrű, mint a köd nálunk; s jó is annak, aki szereti.

Mikor már eljutottunk Franciaország szélére, kissé elfáradtunk. Kapitányunk megsajnálta bennünket, s bevezetett egy városba, ahol nagyon szívesen fogadtak. A szíves fogadás fölbátorított, s elhatároztuk, hogy éjjelre meghálunk, ha alkalmas helyet kapunk.

Kaptunk is szállást egy nagy majorban, ahol lovainkat is jól tarthattuk, meg magunk is biztonságban voltunk, mert a majort kőfal vette körül.

A nap még jóformán le sem hanyatlott, már mindnyájan végigfeküdtünk a szénapadláson, s nyomban álomba is merültünk. De öt percig sem maradhattunk nyugton, a kiállított őrszem fölzavart, és jelentette, hogy a majort körülvette valami százezer francia.

- Keresztülvágjuk magunkat, - kiáltottam, - ha egy millió volna is.

- Lassan, Jancsi, lassan, - csitított a kapitány. - Ha mi keresztülvágjuk is magunkat, de a lovaink nem bírják.

- Az már igaz, - bólintottam rá.

- Látod, Jancsi, - folytatta a kapitány, - néha nem elég a vitézség.

- Akkor valami egyebet kell kigondolni, - szóltam homlokomat összeráncolva.

- Én is azon töröm a fejemet, - mondta a kapitány, - de nem tudok semmit kitalálni.

Láttam, hogy megint csak nekem kell a becsületet megmenteni, tüstént készen is voltam a tervvel. Mert sürgetős volt a dolog. Azt tanácsoltam, hogy keressük meg a pincét, s ennek a végénél kifúrjuk a földet, aztán a lyukon kimászunk, és hátba támadjuk az ellenséget. Ezalatt lovaink is kipihenik magukat.

Mindenkinek tetszett a terv, s a század csendesen leosont a pincébe. A franciák már javában döngették a kaput. Én legalább hallottam, mert mielőtt a pincébe mehettek volna, valami alkalmas fűrőfélélet kellett keresnem. Ilyet azonban nem találtam, de letörtem három ekének a vasát, s ezeket rákötöttem egy kocsirúdra. Készen volt a fűrő.

Nagy diadallal vittem a pincébe, ahol pajtásaim már vártak. Igaz, hogy nem nagyon szomorkodtak, mert jobbára a boros hordókon ültek, s nagyokat húztak belőlük leütött végű kardhüvelyükön keresztül. Az én csákómat is tele eresztették valami jóféle vörössel, s miután megittam, fűrni kezdtem a pince oldalát.

De meglepetés ért, mivel hirtelen lyuk támadt a pince falán. Átmásztam a résen, s akkor láttam, hogy egy másik pincébe jutottam. Ami nagyon kedvező volt, mert itt bizonyosan csupa pincéből állott a föld belseje, s így kevés fűrésszel, nagyon könnyen az ellenség háta mögé kerülhettünk.

A nyíláson átmásztam az egész század, azaz hogy egy ember nem tudott megválni a boros hordótól, s csak akkor bújta a lyukba, mikor a franciák már betörték a pince ajtaját. Meg is látták a szerencsétlent, mert a lába kilógott a nyílásból, kezével pedig a másik oldalon belénk kapaszkodott. Mi húztuk magunkhoz, az ellenség pedig nem engedte, és húzta vissza a lábánál fogva. A nagy feszítés következtében teste olyan hosszúra és vékonyra nyúlt, mint a kötél, de végre is átrántottuk magunkhoz.

Ezen a franciák annyira felbőszültek, hogy egyenkint kezdtek átmászni a lyukon. Több nem is mászhatott volna, mert a rés csak egy személyre készült. Ez volt a veszteség.

Hagytunk minden egyest addig mászni, míg a fejét kidugta, aztán lenyisszentettük, mint a teknősbékáét, és félredobtuk, miután a testet is kirántottuk a lyukból. De csak bújta ám egymásután, mivel nem tudták, mi vár rájuk a másik oldalon.

Egyszer csak azt vettük észre, hogy a pince megtelik francia fejekkel. Pedig még folyton másztak. Mit tehettünk egyebet, tovább fűrtük a pince másik falát, s mikor a következő pince is megtelt, a harmadik lyuk fűrészához fogtunk. Erre azonban már nem igen volt szükség, mert az utoljával, vagy száz emberrel amúgy is elbánnhattunk volna. De nem tudhattuk, hányan vannak még, azért kellett a harmadik falat is megfúrni.

Mikor már egyetlen francia sem jelentkezett, visszamásztunk az első pincébe. Kötéllé nyújtott pajtásunkat pedig úgy cipeltük magunkkal, mert részint nem tudott a maga lábán járni, részint el sem fért volna a pincében, hacsak össze nem göngyölitjük, mint a trombitát.

Most pihenni akartunk, de kötéllé nyújtott pajtásunk nagyon fájdtotta a derekát, amin segíteni kellett. Próbáltuk visszanyomkodni, de nem sokra mentünk vele, s nagy fájdalmat is okozott a szegénynek, mert rettentően jajgatott. A nyomkodást abba kellett hagyni. Majd belemártottuk hideg vízbe, de ennek sem mutatkozott semmi hatása. Végre úgy segítettünk, hogy a majorostól kértünk egy akó ecetet, amellyel addig öntöttük kívülről-bévről, míg a tiszta borecet össze nem húzta testét rendes formájába.

Ekkorra már reggel lett, s mivel kapitányunk kiadta az indulásra való parancsot, nyergeltünk, és összekészülődünk anélkül, hogy egy szemhunyorítást is aludtunk volna.

Vendégszerető gazdánk hurkával, kolbásszal, szalonnával megtöltötte tarsolyunkat, s mindegyikünk nyeregkapájára egy kis hordó bort is akasztott, ami igen jól esett. Annyira összebarátkoztunk, hogy alig birtunk egymástól elválni.

XV.

Páris városában kimulattam magamat

Nemsokára Páris falai előtt állottunk. A nagy Napóleon megadta magát, csak életéért könyörgött. A császárok, mert volt ott egy tucat is, megkegyelmeztek neki, s engedték, hogy elmeneküljön. Voltak, akik látták, amikor egy botra akasztott kis batyúval szökött ki a város kapuján, s a kapu előtt álló császároknak kezet csókolt, amiért meghagyták az életét.

Nem tudom, hova futott a szegény, de azt gondoltam magamban, hogy nem jó császárnak lenni, s örültem, hogy nem fogadtam el, mikor királyi koronát ajánlott nekem. Most én is futhattam volna vele, tudja Isten, hová.

Így pedig diadalmasan bevonulhattam Páris városába. Mert megint minket küldtek előre szállást csinálni. Mikor az első utcából befordultunk, egy óriási térre értünk, ahol ezer meg ezer as

várakozott. Mindegyik egy vagy két gyereket tartott a karján, de volt olyan is, akinek a nyakában ült a harmadik. A gyerekeket felénk nyujtva könyörögtek, hogy ne foglaljuk el városukat. Férfit nem lehetett egyet sem látni, mert vagy elesetek a csatában, vagy aki megmaradt, a padlásra bújt szegyenletében.

Meg kellett állítani a századot, mert az asszonyoktól nem lehetett tovább menni. Baj volt az is, hogy nem tudtunk velük beszélni, de eszembe jutott, hogy kenyeres pajtásom, akinek a doktor varrt fejet a nyakára, érti a francia szót. Fölbiztattam hát, magyarázza meg az asszonyoknak, hogy mi nem a magunk jószántából jövünk, hanem parancsszóra.

De mikor megszólalt, hirtelen előugrott egy asszony, és kenyeres pajtásomat szidalmazni kezdte. Nem értettem, mit beszélt, de láttam, hogy nagyon haragszik. Hát aztán kiderült ám, hogy a szegény menyecske megismerte az ura fejét a pajtásom nyakán, s azért szitkozódott, mert az urát árulónak hitte. Erre a többi asszony is felbőszült, s főző kanállal, seprűvel, porolóval nekünk támadtak. Kénytelenek voltunk meghátrálni, mert asszonyokkal csak nem verekedhettünk.

Befordultunk egy másik utcába, és elvagtattunk előlük. Mikor el-elmaradoztak, fölkerestük a polgármestert, és átadtuk neki a parancsot, hogy másnapra mindenkinek legyen szállása, de különösen a császároknak. A kecskeszakállú, vékony férfiú mekegett valamit, de eleinte nem tudtuk megérteni; míg végre megmagyarázták, hogy a polgármester azt mondja, hogy a császároknak nem ad szállást. Kapitányom káromkodni és fenyegetőzni kezdett, s már-már majdnem baj lett a dologból, mikor francia-fejű kenyeres pajtásom félrehívott, és valamit súgott a fülembe. Erre én jelentettem a kapitány úrnak, hogy ketten eltávozzunk, s kértem, hogy várjanak meg, mert lesz olyan, amilyet még nem láttak.

El is mentünk. Hogy merre, azt most már nem tudnám megmondani. Elég az hozzá, hogy egy órai lovaglás után elértünk valami állatkertbe, amelybe a világ minden csodaállatját összegyűjtötték. Volt ott ötlábú kutya, kétfejű birka, meg emberből lett majom is. Volt ott sok minden, de nem értem rá valamennyit megnézni, s nem is azért mentünk oda, hogy az állatokat nézegessük, hanem egy kis házat kerestünk, amelyikben a szünyogok laktak. Mindegyik fajtát külön üvegkalickában tartották. A kis ház előtt egy ör strázsált, aki nem akart beereszteni; de mikor pajtásom fejét megismerte - mivelhogy testvérek voltak - mindjárt nyájasabban beszélt velem is. A két testvér sokáig tanakodott, végre bementek a házba, s pajtásom egy kis üvegkalickában kihozott egy szünyogot, amelyik akkora volt, mint a nagyobbfajta szitakötő.

Vágtattunk vissza a szünyoggal a kapitány úrhoz, mert leütötték volna a fejünket, ha megtudják, hogy mi loptuk el a nevezetes állatot. Még egy téglát kerestünk, aztán az egész század ellovagolt egy nagy térre. Pajtásom itt letette a téglát a földre, majd megszurta a karját, és a kicsorduló vért a téglára csepegette. Mikor ezzel készen volt, kieresztette a szünyogot a kalickából. Most történt a csoda. A szünyog nekiesett a téglának, és szívta-szívta teljes erejéből. Mikor már jól teleszívta magát, pajtásom agyoncsapta a szünyogot; a tégl pedig erre elkezdett dagadni. Éppen úgy, mint az ember teste a közönséges szünyogcsípés után. Csakhogy ez Indiából való csodaszünyog volt, s ennek a csípésétől a tégl háromemeletes palotává dagadt. Ott nőtt meg a szemünk láttára. Sohasem hittem, hogy ilyen is lehetséges.

No de az a fő, hogy a császároknak csináltunk szállást.

Másnap megtörtént a bevonulás. Minden ablak tömve volt kíváncsi fejekkel, de bezzeg a kendőjüket nem lobogtatták. Mégis, mikor fakómmal elléptetem valamelyik szép asszony előtt, újjal mutogattak rám, és mondogatták egymás között: hogy ime ilyen a magyar huszár.

Mikor kipihentem magamat, néhány pajtásommal körülnéztem a városban, aztán kerestünk egy jó kocsmát, ahova el-eljárogattunk. Találtunk is egyet valamelyik utca sarkán. Finom hely volt, mondhatom. Garádicson kellett lejárni bele a járdáról, akárcsak a pincébe; mert Párisban ilyen a divat. A legnagyobb urak is csak a föld alatt szeretnek mulatni. Hogy a paraszt hol mulat, nem tudom, mert egyetlen egyet sem láttam a városban. Talán nincs is paraszt a franciában. De van egyéb. Azonban nem lehet azt elmondani, amit ott láttam, ha ezer szemem lett volna, azzal sem győztem volna a nézést. És nemcsak nappal van ott világos, hanem éjjel is. Aztán mivel világítanak?! Hát mindenféle rossz :

összegyűjtenek egy nagy vashordóba, és csöveken oda vezetik, ahova akarják. Minden csőnek a végén van egy csap, s ha valaki a csapot kinyitja, mindjárt meggyullad a rossz szag, és úgy világít, mint a nap az égen.

Magam is láttam, mert a kocsmában ilyennel világítottak, mikor fogyasztgattuk a jóféle pezsgőt, meg a libamáj-pástétomot. Mivelhogy mindig ilyennel éltünk. Egyebet ott nem is lehet kapni. De könnyű nekik, mert a libát úgy tudják tömni, hogy két hét alatt májjá válik az egész liba, aztán csinálnak belőle pástétomot. Eheti az, aki akarja. A pezsgő is úgy terem ott, mint nálunk a víz, a kutakban. Hanem az már igaz, hogy finom egy ital. Mikor a pohárba tölti az ember, igazi gyöngyök pezsegnek föl a fenekéről, csak az a kár, hogy nem lehet a gyöngyszemeket kihalászni, mivel szétpattannak, ha hozzájuk nyúl valaki. Le kell nyelni, de aztán minden szem nagyszerű gondolattá válik az ember belsejében. Ittam is annyit, amennyi belém fért. Néha már annyi gondolat volt a fejemben, hogy majdnem szétrepedt, amin úgy lehetett csak segíteni, hogy belenéztem a lámpásba és kiprüsszentettem a gondolatokat.

XVI. Vége gróf lettem

Mikor Párisban kimulattuk magunkat, elhatároztuk, hogy haza megyünk. Előttünk egy nappal előbb indult el a Habsburg császár, aki nyolc clovas hintón magával vitte leányát, Mária Lujzát is. Féltette a franciáktól, hogy ennek is elvágják a nyakát. A párisi nép esküdözött, hogy a császárnénak a hajaszála sem fog meggömbülni, de hiábavaló volt minden esküdözés, a nyolc clovas hintó elrobogott Mária Lujzával.

Másnap a mi századunk szintén útra kelt. Megrakodtunk mindenféle drágasággal, s a francia menyecskeknek búcsút intve, kilovagoltunk a városból. Úgy terveztük, hogy előbb Bécsbe megyünk, ahol majd mindenki megkapja a maga jutalmát. Én is számítottam rá, hogy vitézségemért gróf leszek, s feleségül vehetem az Ipszilon kisasszonyt, akivel boldog házasságot élve nyugalomban tölthetem hátralevő napjaimat.

Azonban a grófi címet hamarabb megkaptam, mintsem gondoltam. Megkaptam még útközben. Nem is mertem gondolni, hogy visszatérőben is szerezhetek érdemeket, pedig így történt.

Egy este táborba szálltunk, s mindenki elaludt. Én nem tudtam aludni, mert haza gondoltam jó szüleimre és szerelmes mátkámra. Amint így tünődtem, lódobogás üti meg fületem. Fakóm, aki mellettem ropogtatta az abrakot, szintén hegyezni kezdte a fülét, s türelmetlenül rázta az abrakos tarisznyát, mintha azt akarta volna mondani, hogy oldozzam le fejről, és kantározzam föl.

Mert hát egyszer csak mi történik? A táborhely mellett vezető úton jött egy vágató lovas. És hogyan jött. Szinte egy ugrással átrepült a tábor hosszában, pedig nem is egyedül ült a paripán; egy nőt tartott az ölében. Csak egy pillanatra láttam, de eleget láttam. Az én szememet nem csalta volna meg akkor sem, ha magán az istennyilán lovagol. A következő pillanatban már fönn ültem a fakó hátán, s egyetlen ugrással künn teremtem a köves úton, a másik ugrással pedig a vágató lovas nyomába fordultam. Közben leoldoztam az abrakos tarisznyát, s a kötőféket kezembe fogva nyomultam a nőtolvaj után.

Fegyver nem volt nálam, sem kard sem pisztoly, mert előkeresésükre már nem volt idő. De bíztam a jó Istenben, hogy majd csak megsegít most is, mint ahogyan eddig megsegített. Nógattam lovamat, cirógattam, cukrot ígértem neki, hogy most az egyszer még feszítse meg erejét, aztán ő is kipihenheti magát az Ipszilon gróf istállójában. Repült is a fakó, ahogyan csak bírt, s nemsokára közelébe értem az előttem vágatónak. A sötét éjben kísértetiesen lebegett az elrabolt nő fehér ruhája, s ijesztően hangzott a lovas kiáltozása, aki paripáját bízta, ütötte, sarkantyúzta.

Csak néhány lépés választott már el bennünket, mikor egy folyó meredek partjára értünk. A nőtolvaj jobbra fordította lovát, az enyém a nagy lendületben beleugrott a vízbe. No, még ilyen szerencsétlenség sem történt velem, gondoltam; most már vége a leány megszabadításának. Azért nem adtam meg magamat, hanem amilyen gyorsan csak lehetett, átúsztattam a másik partra. Úgy okoskodtam, hogy nekik is át kell ide jönniök, ha menekülni akarnak, s akkor én elibük kerülök. Aminthogy így is történt.

Egyszer csak hallom ám, hogy hidon dobog a ló patája. Rögtön odaugrattam a hid bejárójához, s éppen akkor, mikor a nőrabló előbukkant. Lovaink úgy összeütköztek, hogy mind a kettő hátulsó lábaira állott, s az én fakóm beleharapott a másik orrába, aminek következtében ez nem tudott mozdulni.

A többit már könnyű volt elvégezni. Paripámról leugrottam, a nőrablót derékon kaptam, s beledobtam a folyóba. Aztán, mint a ki jól végezte dolgát, a fehérszemélyt nyergembe emeltem, s fakómmal indultam visszafelé.

Mikor pirkadni kezdett, megnéztem a leányzó arcát, hát majdnem leszédültem a lóról, mert olyan szépet még sohasem láttam. Kíváncsi voltam arra is, vajjon ki lehet, s mikor csákóm tollbokkrétájával megcsiklandoztam az orrát, és fölbredt ájulásából, megkérdeztem, mi történt vele. Szegény csak úgy suttogva, rémüldözve mondta el, hogy atyjával utazott hazafelé, s amint az est leborult, egy csapat francia megtámadta kocsijukat. A kíséretükben levő katonák minden franciát levágtak, csak ezzel az eggyel nem bírtak, aki őt elrabolta. Üldözték is, de hiába.

- Hanem, hála Istennek, végezte beszédét, - te megmentettél, jó vitéz. Ha visszakisérsz atyámhoz, méltó jutalomban fogsz részesülni.

- Hogyne kísérném lelkem, galambom, - biztattam. - Viszem is, csak azt mondja meg, ki az apja?

- Mária Lujza vagyok én, - vallotta be szemérmesen.

- Huh az angyalát, - kiáltottam, - már bocsásson meg a felséges császárné, hogy így az ölemben tartottam, mint más közönséges ember leányát. De bizonyisten, nem tudtam.

Ő azonban mosolygott, és azt mondogatta, hogy nem baj. De én tudom, mi az illendőség; leugrottam a fakóról, s úgy vezettem kötőfékjénél fogva, a császárné pedig a hátán maradt. Mikor egészen kivilágosodott, Mária Lujza jókedve is megjött, és sok mindenfélét elbeszél az életéből. Még azt is elmondta, hogy az ura nagyon goromba ember, néha meg is verte a feleségét.

Szörnyen sajnálkozva vittem vissza az édesapjához, aki úgy megörült, hogy menten a nyakama borult, és könnyezve szorongatta kezemet. Én meg szégyenlősen sütöttem le szememet, mert nem voltam hozzá szokva, hogy ilyen nagy urak ölelgessenek.

- No, Vitéz Hány János barátom, - szólt a király kegyesen, - most megkapod jutalmadat. Mivel megmentetted leányom életét, neked adom feleségül és a fél országomat.

- Felső királyom, - beszéltem, csákómat megemelve, - köszönöm hozzám való jószágát, de ezt a nagy megtiszteltetést nem fogadhatom el. Szegény ember vagyok, bizonyisten jó volna a császári családba beházasodni, de az egyházi törvény sem engedi, mivelhogy a felséges császárnénak él még az ura.

- Igaz biz az, - kiáltott a király, és a homlokára ütött.

- Aztán, - folytattam alázatosan, - van már nekem mátkám, az Ipszilon grófkisasszony, akit a viláért sem hagynék el. Ha felséged meg akar jutalmazni, tegyen meg gróffá, hogy szerelmes mátkámat elvehessem, s boldogok lehessünk. Ennél többet nem kívánok.

- Most jut eszembe, - vágott közbe Mária Lujza, - hogy a nagy Napóleon is megkért, irjak szerelmes atyámnak Vitéz Hány János érdekében, mert egyszer elfogta az uramat, és szabadon eresztette...

- Kár volt, dörmögte a király, - de azért megteszlek gróffá, Jancsi barátom.

Azzal előhivatta iródeákját, s ott az országúton, a hintó tetején megíratta a kinevezését. Pecsétjét is rányomta, csak amiatt szabadkozott, hogy birtokot nem adhat a címeres levélhez, mert mostanság nincs egy tenyérynyi bitang földje. Mind el kellett adni a zsidónak a háború miatt. Hanem majd idővel azt is ad.

Még egyszer megölelt, és biztatott, hogy forduljak hozzá, ha netalán szükségem lenne rá. Meg hogy egyébként is nála szálljak meg, ha Bécsbe kerülök bármikor.

Aztán megcsókoltam Mária Lujza szép fehér kezét, és fakómon elkocogtam.

XVIII. **Kissé elszomorodtam**

A grófi címeres levéllel legelőször is századomhoz siettem, s megmutattam kapitányomnak, aki megveregette vállamat, és azt ígérte, hogy eljön a lakodalmamra. Aztán elbocsátott; megengedte, hogy előre mehetek, mert tudta jól, hogy a szívem már nagyon húz hazafelé.

Vidáman ügettem kedves fakómon. Végre Magyarországra érkeztem; megdobbant a szívem, mikor az ország határát átléptem. Hiába, csak igaz az a közmondás, hogy: extra Hungariam non est vita. Mindenütt jó, de legjobb otthon. Bizony-bizony más itt a levegő, szebb a fű, zöldebbek a hegyek, szebben füttyülnek a madarak, s magyarul beszélnek az emberek. Örömben mindenkinek megmutattam a címeres levelet, akivel csak találkoztam; s annyira szorongatták a kezemet, hogy majd elkopott. Ha végigmentem valamelyik falun vagy városon, összecsődült a nép, megéjleneztek, fölemeltek lovastul, s nem győztem vendégségbe járni, mert mindenki össze akarta koccintani poharát az enyémmel.

Pedig én iparkodtam volna édes szüleimhez meg a grófkisasszonyhoz.

Végre mégis hazaértem. Kijött elém az egész falu, csak a szolgabíró hiányzott. Szegény már nem jöhetett, mert egyszer mérgében szélütés érte, és belehalt. Az újjongó földiek között nagy büszkén vonultam szüleim házához, ahol az ölelésnek és csóknak alig akart vége szakadni.

Hát mikor elővettem a címeres levelet, akkor lobogott ám az öröm lángja édesapám szemében, s ha idején el nem kapom előle a papirost, akarom mondani: a kutyabórt, meggyulladt volna az öröm lángjától. Mikor aztán eleget gyönyörködtünk egymásban, elmondtam hőstetteimet, amelyeket csodálkozva hallgattak. Atyámnak az volt a véleménye, hogy érdemeimet a vármegye bizonyára méltányolni fogja, és megválaszt szolgabírónak az elhalt helyébe. Ámde megvetőleg legyintettem kezemmel és előálltam titkossal, hogy nem vagyok rászorulva a hivatalra, mert az Ipszilon grófkisasszony lesz a feleségem.

Eleinte nem is akarták elhinni, de olyan komolyan beszéltem, hogy megadták magukat, s atyám másnap mindjárt el akart indulni leánynézőbe. Én azonban ebbe nem egyezhettem bele. Magam készültem. De előbb díszruhát kellett csináltatni, mert a háborúban viselt huszáröltözetem kissé megkopott, imitt-amott a golyók is kilyukasztották. Csakhogy állott pénz nem igen akadt a háznál, egy darab föld eladására kényszerültünk. A gyönyörű piros bársony díszmagyarrá éppen ráment az örökségem.

Hanem mikor a szabó hazahozta, és magamra öltöttem, azt mondta, aki látott, hogy olyan vagyok, mint a mesebeli királyfi. Mert olyan is voltam. Hát még mikor a vértől megtisztogatott rezes kardomat is derekamra csatoltam, és felültem fényesszőrű fakómra, az volt ám a valami. A nap is megállt csodálkozni, és úgy elszégyenlette magát, hogy nem világított, míg kiértem falumból.

De nem sokat tördtem vele, nyargaltam egyenesen az Ipszilon gróf kastélya felé. Amint közelebb értem, találkoztam egy igás szekérrel. Hát uramfia, mit látok! A szürke meg a sárga, amelyiken együtt lovagoltunk, húzták a szekeret. Elszomorodtam, mikor megpókosodott lábaikra néztem, és keserűséggel gondoltam a régi jó időkre. Bosszúságomban meg sem kérdeztem a kocsistól, mi ú

kastélyban; mentem előre. Mihelyt a kastélyhoz értem, egy fához kötöttem lovamat, amire előmászott egy csomó cselédféle, de a régiek közül egyet sem láttam közöttük. Négy apró gyerekkel egy asszonyszemély is odajött megbámulásomra. Ezeknek a gyerekeknek éppen olyan aranyos hajuk volt, mint az Ipszilon grófkisasszonynak; meg különben is hasonlítottak hozzá.

Valami azt súgta: Vitéz Hány János, fordulj vissza! De én nem születtem nyúlszívűnek. Ha már idáig jöttem, szembenézek azzal, akiért jöttem. És ballagtam föl a lépcsőn, egyenesen az elefántcsont szobába.

Kopogtatok, amire azt mondják, hogy: szabad. Megnyomom az aranykilincset, hát ime ott ül ám a szobában a grófkisasszony, de nem magányosan, hanem egy idegen úr társaságában. Nekem legalább idegen volt, neki azonban nem, amit nyomban észrevettem.

- Jancsi, Jancsi! - rikácsolt a kalitkában a cifratollú papagály.

- Uram teremtőm, - kiáltott Ipszilon gróf leánya, - megjött Jancsi, a Vitéz Hány János.

- Meg ám, - szóltam haragosan. - Elhoztam a címeres levelet is.

- Jézus Mária, - sikoltott a grófnő.

Azzal benyúltam mentém zsebébe, elővettem a levelet, és feléjük nyujtottam. Megnézték mind a ketten, és dicsérni kezdtek.

- De nem addig van ám az, - fortyantam föl mérgesen, és megráztam rezes kardomat, amire az úr is, meg az asszony is megrémültek. Mert hogy a grófkisasszony annak az úrnak a felesége lett, azt nem is kell külön mondanom.

Persze eszem ágában sem volt őket bántani, csak elkeseredésemben nem birtam magamat türtőztetni. S mikor az aranyhajú asszony megmagyarázta, hogy sokáig várt rám, de nem várhatott tovább, mivel az ujságban halálom hírért olvasta; akkor én is lecsendesedtem. Beláttam, hogy igaza van, nem tehetett másképp. A megtörtént dolgon nem lehetett változtatni.

Beszélggettünk még egy kis ideig, tartóztattak is, hogy maradjak náluk ebédre, de nem fogadtam el a meghívást. A címeres levelet összehajlítván zsebrebájtam, és elbúcsúztam.

De hogy ne úgy távozzam, mint más közönséges ember, fogtam magamat, és kiugrottam az ablakon, amely nyitva volt. A grófnő nagyot sikoltott, mert azt gondolta, hogy agyonzúztam magamat; de nekem semmi bajom sem történt. Az utánam és körém tóduló cselédséget félrelöktem, fakóm hátára ugrottam, és elvágtattam Bécs felé.

Előbb azonban betértem egy csárdába, ahol bánatomban nagyot mulattam, s a grófkisasszonyt is úgy elfeledtem, mintha soha a világon sem lett volna.

XVIII.

Visszavíttem a királynak a címeres levelet

Azon csodálkoztok, hogy a francia háború olyan régen volt, és én még most sem vagyok öreg ember? Hát eddig még nem mondtam meg az okát? Pedig nagyon egyszerű. Február 29-én születtem, nekem csak minden szökőévben van születésem napja, természetes, hogy lassabban öregszem, mint mások.

No, de fölöttem is eljárt az idő, emlékezetem is annyira gyengül, hogy hőstetteim közül naponkint elfeledek egyet-egyét. Mert mindez semmi, amit elmeséltem; hej, milyenek voltak azok, amelyeket elfeledtem. Azt azonban sohasem feledem el, mennyire szívesen fogadott jó királyom, mikor Bécsben meglátogattam.

Sok barátom volt ott nekem, generális, gárdista, lakáj, de most legjobb barátomhoz, ő felségéhez szállottam, mert vele volt egy kis beszélgetni valóm. A várra hamarosan ráismertem a kétfejű sasról

ház tetején ül, és minden nap egy magyar csordát ebédel. Mikor jó fakómról leugrottam, s a kerítéshez kötöttem, végigcsörgettem sarkantyúmat a palota folyosóján, végimentem vagy száz szobán, s bekopogtattam az aranszobába, ahol ő felsége éppen katonásdit játszott a gyerekeivel.

Mihelyt meglátott, eldobta kardját, felém sietett, és megszorította kezemet. Aztán megkérdezte, hogy szolgál az egészségem, s miután asztalhoz ültetett, elküldte a király-úrfiakat, akik tarsolyomat húzogatták, hogy hívják be az édesanyjukat. Egy cseléddel pedig kiüzent a lakájoknak, hogy fakómat kössék az ő parádés lova mellé, és aranyjászolból adjanak neki abrakot.

Asztalhoz ülve ő felsége elővett a fiókból egy darab pecsenyét, amelyik vacsoráról maradt, s megjött a felséges asszony is egy üveg vörös borral. Most aztán jóízűen falatoztunk, és elbeszélgettünk régi harcainkról; közben-közben összekoccintottuk gyémántból készült poharunkat. És ittunk egymás egészségére.

Fogyott a bor, kedvünk meggyarapodott, s mielőtt nótára gyujtottunk volna, előhozakodtam ügyes-bajos dolgaimmel.

- Megkövetem felséges uram, - szóltam a királyhoz, - egy kis eligazítani valóm akadt.

- Beszélj, János barátom, - biztatott ő felsége, amire kihúztam zsebemből a címeres levelet, és az asztalra tettem.

- Visszahoztam a grófságot, - mondtam a királynak. - Nincs rá szükségem, mert az Ipszilon kisasszony más felesége lett, míg én a háborúban viaskodtam.

- Ejnye, a hűtlen boszorkány, - vágott közbe neheztelve a felséges asszony.

- A halálom hírért költötték, - magyaráztam.

- Az már más! - kiáltott a király az asztalra csapva. - Mert különben megkeserülte volna az apja.

- Nem lehet változtatni a dolgon, - folytattam, - bele kell nyugodni. A fejemet nem haraphatom le, de a grófság sem kell. Minek a szegény embernek a nagy cím, mikor nincs hozzá való birtok. És minek a birtok, ha nincs kire hagyni.

- No, no, János bácsi, - incselkedett a királyné, - kend még fiatal ember. Ami késik, nem múlik.

- Már én azt mondhatom, - feleltem elszántan, - asszony rabja nem leszek többé. De nem ám, az angyalát.

Aztán koccintottunk, és ittunk. Hanem a király őfelsége elkomolyodva gondolkodott valami fölött, amit a felséges asszony is észrevett, és nyomban megkérdezte az urát, mi nyomja a szívét. Őfelsége nagynehezen megvallotta, hogy azon emésztődik, mivel jutalmazzon meg engem, ha már a grófságot semmiképpen sem akarom elfogadni.

- Könnyű az, - szólt vidáman a királyasszony. - Tegye be felséged János bácsit a tolnamegyei rokkant nemesek simontornyai menedékházába, ahol élete végéig mást sem kell csinálnia, mint pipálni.

- Nem neki való hely az, - szólt feddőleg a király, amire én is bölintottam. - Vitéz Hány János még nincs megrokknva, mert hiszen javakorabeli férfi. Hány Jánosnak valami hivatal kell, olyan hivatal, amelyik a természetének megfelel.

Megint bölintottam rá, s akkor ő felsége a homlokát megbököve, így szólt:

- Most jut eszembe, hogy a szekszárdi várkapitányi hivatal üresedésben van. Jó lesz-e, János barátom?

- Jó, jó, felséges uram.

- Vár ugyan nincs hozzá, - folytatta a király, - de igen szép hivatal.

- Valóban az, hagytam helyben nagy örömben.

És úgy is lett. Mire fakómon haza értem, meghozta Szekszárdra az udvari futár a nagy pecsétetes levelet, amelyben őfelsége a király Vitéz Hány Jánost kinevezte szekszárdi várkapitánynak.

MADÁCH IMRE

MÓZES

TRAGÉDIA ÖT FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

JEHOVA

MÓZES	}	
ÁRON		
HÚR		
KÁLEB		
JÓZSUÉ		
ABIRAM		
DÁTÁN		
GERZÓN, MÓZES fiacskája		
NÉP	}	zsidók

FÁRAÓ	}	
FŐPAP		
ORSZÁGLÁR		
TISZTTARTÓ		
RENDŐRFŐ		
HÍRNÖK		
POROSZLÓK	}	egyiptombeliek

JETHRO, midianita főpap
JÓKHEBÉD, Mózes dajkája, Áron anyja
MÁRIA, leánya, Húr jegyese
CIPPORA, Jethro leánya, Mózes neje
AMRA, moabita leány
KOZBI, Mária szolgálója
Néhány szolgáló

ELSŐ FELVONÁS

*(Trónterem fáraó palotájában. Fáraó trónon ül, mögötte toll-legyezős szolgák.
Körüle fényes kíséret, a főpap, az országlár, Mózes, Jókhebed sat.)*

A FŐPAP *(Mózeset a trón elé vezetve)*

Nagy fáraó! Az ifju itten áll,
Kit gondjainkra bízta egykoron,
Hogy a tudásnak szentélyét kitarjuk
Vágyó szemének, s a magas egek
Kristályboltjától a tengerfenék
Borzalmaig le semmi se maradjon,
Mi őt tudatlan bámulatra hozza. -
Vedd, íme, vissza talpig fegyverezve
Könyvtárainknak minden készletével,
Tanácsod dísz, trónod fénye lesz.
Ezt vallanám, ha védenced helyett
Kegyvesztett szolgád sarja lenne is.

JÓKHEBÉD *(a háttérben)*

Ah, nézzétek csak, mily nemes alak.
Mi lelkes arc! - Vajh mily boldog leendne
A nő, ki őtet mondhatná fiának.

FÁRAÓ

Hálám müvedhez mérendem bizonynal,
S ebből beláthatod, mi nagy lesz az.

FŐPAP

Ne művemhez mérd hálád, fáraó,
Hozzád nem illő semmivé lesz úgy,
Kezedből készen jött a drágakő,
Csiszolnom kelle azt nekem csupán;
Szivedhez mérd hálád, hogy nagy legyen.

FÁRAÓ

Ifjú! E sok dísz el ne tántorítson,
Ha egy fejjel nagyobb vagy a tömegnél,
Még mindég nem teszesz rendkívülit,
Ha két közember napszámát betöltöd. -

MÓZES

Az ösztönzés csak lomha állatot,
Csökönös szolgát illet, fáraó,
Ki zúgolódva hordja láncait,
S terhét lerázni alkalmat keres.

De én, ki azzá, ami most vagyok,
Csak benned lettem, s még világra is
Csak úgy jövök, mint eltépett virág,
Mít zúgó szélvész pusztaságba hajt,
Nem ismervén anyának csókjait -

JÓKHEBÉD *(magában)*.

Szegény fiú, s még sajnósabb anya. -

MÓZES

Nem az apának áldásos nevét,
Csak a kezét, mely védve felfogott. -
Mi bennem érez, gondol és lehel,
Magad vagy, fáraó! - Sugárod az,
Mely napjához hűtlen nem is lehet. -

FÁRAÓ

Kelj fel, fiam, s fogj mellettem helyet.
Feldíszesítlek a tanács mezével,
S te a tanácsot elméddel diszítsd. -
Első ügyünk már próbakőre tesz,
Sok edzett férfi fáradt benne meg,
S kibonyolítani nem bírja bajunk.
Vérző seb az, hatalmam szíverén,
Melyet gyógyítani amint nem bíránk,
Kicsinyleni kezdtük és nevetni.
De nem használ, mert amint rejtegetjük,
A seb mindegyre mérgesebb leszen,
Szorongó aggályt költ népem között,
A megnyugodt biztonságnak helyében,
Mi jólétünknek egyedüli földje.
S lankadni érzem fegyveres karom,
Mely a szomszédot tiszteletre készte,
Hogy nemsokára megvető mosollyal
Említ, ki eddig félt - az idegen. -

MÓZES

Értem miről szólsz, fáraó! - Sebünk
Az Izraelnek népe, ügyebár,
Mely Gózen földén őrzi nyájait?

JÓKHEBÉD *(magában)*.

E sebnek én is érzem kínjait.

FÁRAÓ

Találtad, ifjú. - E nép, mely makacs
Előítélettel függ ősei
Szokásain, nyelvén és istenén,
Utálva mindent, ami a mienk.
Melyet sem jó szó, fényes biztatás,

Nem tántorít el. Sem korbács, bilincs
Nem tör meg. És műveltségünk malasztja
Durvult kebléről nyom nélkül lepattan.
Mert mint olaj a víz közül kiválik,
Úgy fél ő minden összeolvadástól
Egy nagy s hatalmas nemzetté velünk.

MÓZES

Fonák eljárás, félszeg rendszabály
Okozta, e baj hogy megsúlyosult,
Szilárd határozat még jóváteszi. -

JÓKHEBÉD (*magában*).

Isten megáldjon bölcs, kedves fiú,
Te második József, megáldjon Isten! -

ORSZÁGLÁR

Nagy fáraó! Már harminc éve, hogy
E tárgynak szánok éjet és napot.
Mit szolgálhúség, emberi erő
Csak tenni képes, mindent megkísértem,
Tán isteneknek rendelése volt,
A munka hogy sikertelen maradjon. -
Ez ifju most, ki még az iskolák
Porát sem rázta le sarúiról,
Engem leckéztet, rám hárítva mindent.
Mondd néki, kérlek: én is ismerem
A csillogó elméletek világát,
Mik oly simán peregnék könyveinkben.
De hátra van még a tapasztalás,
Mely minden lapnak kérlelhetlenül
Egy-egy legfényesb ábrándját kitörli.
Azért, habár ezüst legyen beszéde,
Ily ifjunak még most a hallgatás
Arany leendne, e gyülekezetben.

MÓZES

Parancsra szóltam, nem tolakodásból.
De hogyha egyszer szólnom kellett,
Nincsen kegyelet, ősz haj nincs előttem.
Csak kettő: fáraó - meg az igazság. -
Lássuk hát, harminc évig mit cselekvél?
Midőn már úgy megnőtt volt Izrael,
Hogy rettegéd, s megnyerni nem bírád,
Mért nem cselekvél nyíltan? - Mért buvál
Vénasszonyok mögé, bábákra bízva,
Hogy fojtsanak meg minden kisededet? -
S maradtál volna aztán e szabálynál,
Most már nem volna, aki bajt okoz.
De elhivéd a bábaasszonyoknak,
Hogy a zsidónő nem szorul segélyre,

Különb, erősebb más hölgyek felett.
És megmaradt volt a bűn lelkedén,
A gyűlölet nőtt Izrael között,
S a bűn gyümölcse elveszett nekünk.

JÓKHEBÉD (*magában*).

Jól kezdte el - mit von ki majd belőle? -

MÓZES

Majd vízbe fojtál egy szak gyermeket,
S elhagytad újra az anyáik jajára.
Veszélyesebbek voltak-e azok,
Kiket megfojtál, mint azok leendnek,
Kiket meghagytál, értök bosszút állni? -
Sarcolni küldél ismét földüket.
A tisztartók még mostan is rabolnak,
Hizottan tér ez és az nyugalomra,
Mint jóllakott nadály - de mondd, mi jó
A drága vérből a közjó érébe? -
A botrány megvan, s újra nincs eredmény. -
Mint vérbő testet a nadály marása
Még vidorabb növekedésre hozza,
Nem lesz koldussá Izrael maig.
S a várműveknek építése közt
Csak teste edződik fegyverfogáshoz,
Nem hajlik lelke törpe szolgaságba.
S a rejtett bosszu nő - erősödik. -
Hogy megbékéljen, túl kemény valál,
S túl engedékeny arra, hogy kivesszen.

JÓKHEBÉD (*magában*).

Igaz, igaz, csak bátran mondd ki, hogy
Kiveszni nem fog - s így engedni kell.

MÓZES

Kint állnak ismét e nép nagyjai,
Óh, fáraó, kihallgatást keresve,
S kihallgatásuk biztosítva van. -
Mi végre ez? - Nem tudjuk-é bajuk?
Nem értjük-é, hogy nekik az igazság,
Mit nekünk tenni mérhetlen hiba?
S mégis biztassuk csillogó szavakkal,
Ígérjünk mindent, bé nem töltve semmit? -
Nem, fáraó! - Ez trónodhoz nem illő.
Küldd őket el, rideg, szilárd paranccsal.
Ne tükkel szurkáld - karddal vágd agyon.
S mondd nékiek, hogy ezt javad kívánja. -
A férfiaságban, hidd, bűverő van,
Mely megdöbbszent és tiszteletre kész.
Ki a sakállal küzd élethalálra,
Lemondással fogadja az oroszlánt.

JÓKHEBÉD *(magában)*.

Ah, ah, mi szépen megtanult beszélni,
Épp, mint a kígyó - épp, mint a kígyó! -

ORSZÁGLÁR

Ha fáraónak tetszik e tanács,
Ám lépj helyembe. - Én sosem bírák
Levetni az embert, e díszruhát
Magamra öltve. Tán erősb leszesz. -
Az szentigaz, hogy így már törni fog,
Mít én csak ingaték, a büszke fá,
De az ég tudja, hogy kire esik. -

FÁRAÓ

Nekem tetszett ez ifjunak tanácsa.
Jöjön hát Izrael - beszélj velők,
Mózes, s intézd el, amiként javalltad.

(Egy szolga el.)

ORSZÁGLÁR *(a főpaphoz)*

Mit mondasz e fellépéshez, barátom?
Növelted, félek, gazdáddá leend.

FŐPAP

Bizony, bizony, a szellem, tartok én is
Melyet felhittam, most szómnak nem enged.
De hogy hatalmas s nagy lesz, az való. -

ORSZÁGLÁR

Csak adja az ég, hogy se fáraó
Se mi ne álljunk ott, hol ő keres
Helyet magának - mert hidd el, legázol.

(Áron, Húr s még néhány zsidó előljáró belép, s a trón elé járul.)

MÓZES

Mit jöttök újra a trónnak nyugalját
Haszontalan panasztokkal zavarni,
Fontosb tárgyaktól lopva az időt? -

ÁRON

Ki vagy te - ily fennen hogy szólni mersz?
Téged nem ismerünk. - Nagy fáraó!
Ne hagyd e felhőt, hogy napod borítsa,
Mely ránk mindenkor kegymosolyt lövell. -
Nem élünk-é mi is, nem-é születünk
Szolgáidul mi is, vért és vagyont
Nem áldozunk-e trónod zsámolyán? -

Kevésbé szép-e Izrael leánya,
Kit háremednek díszéül veszesz,
Kevésbé izmos-e munkás karunk,
Mely Pithomot és Rahamsest emelte,
Fejdelmi díszben fénylő váraid -,
Mint más szolgálédé? - Hogy csak nekünk
Ne volna, fáraó, jogunk panasza? -

MÓZES

Áron jöhet, Húr is, vagy bárki más
Egyes panaszra - Izrael soha.
Nem ismerjük, mi az. -

ÁRON

Megmondom én hát.
Egy nép az, melyet büntelen rabol,
Pórgóggal néz le, vérig ostoroz
A leghitványabb szolga. Ámde ő
Csak hallgat és tűr, tesz, mint rendelik,
S panasz-szót is csap kénytelen emel.

MÓZES

Igen, de titkon alkalmat keres,
Vágyó imával külveszélyt ohajt,
Hogy ellenségink zászlajához álljon.

ÁRON

Ki mondta azt neked - Isten vagy-é,
Hogy a veséknak titkait kitérod? -
Vagy élnünk is bűn - ahhoz sincs jogunk? -

MÓZES

Óh, élni van, de elzárkózni nincs,
A megvetés nem tőlünk - töletek jó,
Kik pornak férgéként fetrengetek bár,
Koldusgóggal mindég lenézitek
A népet, mely uratokká leve,
Gunyolva törvényét, oltárait.

ÁRON

Ez nem lenézés, ez csupán önérzet,
Hogy Istennél választott nép vagyunk,
Nagy céljait kivinni a világon.

MÓZES

Maroknyi nép! Nagy célt vágyol kivinni?
Tedd félre hát hiú ábrándjaid -
Hisz Istened, látod mi gyöngé Isten,
Nem bírja láncod megtágítani.
Hagyd abba. - fáraó nagy nemzetébe

Olvadj bele, s velünk naggyá lehetsz,
Míg így, ha a jó szót be nem veszed,
Elég hatalmas a nagy fáraó,
E pártos, büszke fajt, mely gátul áll
Kitűzött útján, hogy megsemmisítse.

ÁRON

Mit állna gátul e maroknyi nép? -
Mi dísz nyerhetne a szörnyű oroszlány,
Ha egy egérkét eltapodna is? -
Kivált, midőn ez hűn szolgálta sokszor.
Vagy nem menté-e meg Egyiptomot
József, bár hű maradt is Istenéhez?
S nem zárta-é kebléhez őt ura,
Nemtőjeként, dacára, hogy zsidó volt,

MÓZES

Régmúlt idő az, mellyet felmelengetsz.

ÁRON

Hiú álom, melyért te lelkesülsz. -
Látom, viaszba vésik a nagyok
Az érdemet - szeszélyöket acélba. -
Óh, fáraó! Míg itt állunk előtted,
Kint ádáz szolga rémjátékot üz,
És Izrael mégis kétes reménnyel
Átok helyett imát küld Istenéhez,
S pillantásodtól vár éltet - halált.
Ne lökd el a szűt, mely hálára tárul,
Hogy bécsukódják a kétség'esséssel.

FÁRAÓ

Már eddig is sért a feleselés.
Menj békén, Izrael, fogadd be a szót,
Vagy jó erős napod.
(*Fáraó kíséretével el. Csak Mózes, Jókhebéd s a zsidó küldöttség marad.*)

ÁRON

Erős az Isten. -
Jöjön tehát, minek még jöni kell,
Az Úr végezze, mit mi nem bíránk.
Térjünk, barátim, gunyhóink közé. (*Indul.*)

JÓKHEBÉD (*elibe lépve*)

Áron, fiam, megállj! -

ÁRON

Anyám - bocsáss! -

JÓKHEBÉD

Nem - így távoznod nem szabad, fiam.
Baljóslatú harag villog szemedben -
S e másik férfi, amint elmereng,
Látom, nagyot forral szintén agyában.
Óh, Mózes! Hallgasd dajkádnak szavát.

MÓZES

Mit kívánsz, Jókhebed!

JÓKHEBÉD

Ím! Nézd, ez Áron.
Kiről oly sokszor hallottál beszélni.
Ez ő, kitől számodra elvonám
Fél szívemet és gondjaim felét,
Hogy karjaimban lágyan ringatálak. -
Kivel egy emlő táplált, egy kebel
Melengetett, midőn a boldogult
Hercegnő, Mózes, mint megdermedett,
Mint ellökött kicsinyt reám bizott.
Nem tón-e testvérré az a közös téj,
Az a megosztott, édes anyagond,
Hogy így akartok mostan megszakadni? -

MÓZES

Rajongsz, jó asszony, útunk távolabb
Esik egymástól, minthogy ilyenekről
Közöttünk szó lehetne.

ÁRON

Úgy van, úgy.
Nem elég-é, ha kebleden nevelted
Néped hóhérát. Mostan meg fiad
Fogadja őt szívébe.

JÓKHEBÉD

Halljatok csak!
Ha én nem bírlak már testvéresíteni,
Úgy nézzetek körül e nagy hazán,
Van-é több olyan férfi, mint ti vagytok? -
Két pálmaszál, vállvetve az eget
Hordozni termett, míg ha zsörtölődtek,
Egymást fogjátok hitványan letörni,
Nagy öröme a középszerűnek. -
Ha már értem nem, óh, ezért, ezért -
Szorítsatok testvéries kezet. -

ÁRON

Anyám, ne kívánd népem ellenével.
(*El társaival.*)

MÓZES

Sajnálom, nő - de fiad pártütő. -

JÓKHEBÉD

Óh, milyen büszke mindkettő! - Sötét szirt,
Mely egymást méri szülemlő viharban.
Én gyöngé hab, mely köztük hányatik
És jajgat. - Áron! - Lám, már elhagyott. - -
Mózes! - Csak teste van még a teremben,
Vajh hol csapong a lélek? -

MÓZES (*magában*).

Úgy van, úgy.
Megnyílt előttem a legfényesebb út,
A trónig - és mért a trónig csupán?
Ah - ah - bátorság! -

JÓKHEBÉD (*kézen fogja*).

Mózes! Rám figyelj.

MÓZES

Jó asszony, mit kívánsz? -

JÓKHEBÉD

Előbb, midőn
Egy fényes udvar hódolt érdemednek,
A dajka, a zsidónő messziről
És elvonulva mert csak rád tekintni.
De óh, ne hidd, hogy nem vert volna szíve
Erősebben, mint egykor életében.

MÓZES

Hiszem, vén Jókhebed, s hálás vagyok.
Te mindég olyan hű valál irántam.

JÓKHEBÉD

Ugyé? Ugyé? - Nem ótt-e meg karom
Virgonc fiút a testi sérelemtől?
Illik, hogy most megmentsem lelkedet,
Rajtam leendne Ábrahámnak átka,
Hiúságból, ha bűnbe vesztenélek.

MÓZES

Mi lesz mindebből?

JÓKHEBÉD

Azt még nem tudom,
Áldás vagy átok, mint az ég akarja.
Amint emlőmön függve hordozalak,
Egy titkot is dajkáltam még veled.
S el voltam szánva, hogy míg karjaimból
Fényes pályára hagylak majd szökellni,
Zordon testvéred, a fájó titok,
Sötét síromba költözend velem. -
De óh, Mózes, hogy távol szögletemből
A tisztességet néztem, mely reád hullt:
Bú és öröm közt hánykodott szívem.
Sírtam, nevettem, s hogy megtudd, miért,
E szörnyű titkot kell neked kitárnom.

MÓZES

Csak addig rettent, míg titok. - Ki véle!

JÓKHEBÉD

Mózes, te is zsidó vagy.

MÓZES

Hah! Ne mondd -
Rettentő e szó tréfaképpen is. -
Negédből mondod ezt csak, Jókhebed,
Mivel zsidónő volt, ki felnevelt.
Ne többet e szót, fényes útamon
Még rém gyanánt állhatna az elém.
A feltűnőt sok irigy környezi,
S ilyen termekben les még a fal is.

JÓKHEBÉD

Nem könnyelmű szó, Mózes, mit kimondtam.

MÓZES

Makacskodol? - Ah, értem az egészet,
Ez ismét néped egy újabb fogása,
Megvesztegettek, ügye, téged is,
Hogy semmivé tedd, akit ők remegnek.

JÓKHEBÉD

Egy anyaszút ki vesztegetne meg?
S anyának szíve, mely hozzád beszél.
Mózes, fiam, ki meg bírát tagadni
Száz édességét a szülő-örömmek,
Ki hallgatott, midőn dicsérni hallá
Fiát, mi szép, mi jó, minő okos,
S fel nem kiáltott büszke mámorában:
Ez a dicséret, e fiú enyém; -
Titkát akkor sem mondta volna el,

Midőn szégyent s átkot hoz csak reá. -
De az erős Ur, népem Istene
Nem hagyja azt, hogy öntudatlanul
Engedjem testvérgyilkos kardodat
Apáid Istene ellen kivonni.
Tudd hát zsidó vagy - Lévi sátorából.

MÓZES

Halkabban e szót. Tán meg is figyeltek.
Hadd lám, beszélhetünk-e biztosan.
Hej, örök! Senkit sem kell bébocsájtani. -
Óh, Jókhebed - anyám -, ha nem hazudsz.
Ha e létet neked köszönhetem;
Ne tedd, hogy a lét átkomul legyen,
Ne mondd ki többé szörnyű titkodat. -
Ígérd meg nekem - ígérd meg nekem. -
Ládd most, midőn egy bátor szárnycsapással
Fejdelmi kegy verőfényébe jöttem,
Ifjú lelkemben teljes öntudattal,
Hogy még erőm csak útja kezdetén van:
Most lépjek-é irigyek gúnya közt
A megvetett rabszolganép közé,
S pórmunka közt törjön meg szellemem,
Mely a tömeg felett ragyogni lett. -

JÓKHEBÉD

Az én fiam már, jaj - nagyobbra nézi
A trón fényét - mint testvérkönnyeket!
Mindegy, meg kelle mondanom: zsidó vagy.
Most már tehetsz, mit jobbnak látsz - fiam! -
Lelked megmentém, mint boldog szülő,
Vagy sírba hajtom ez öreg fejet,
A mondhatatlan átoksúly alatt,
Hogy én szülém a szörnyet, mely jöve,
Hogy Isten népét a földről kiirtsa.

MÓZES

Hisz, hogyha e nép olyan lenne még,
Mely tenni képes, élni érdemes,
Melyet felrázni álmából remény van,
Azon szellemmel, mely szűmben lakik.
De szolgaságnak gyáva bélyege
Lelkébe mélyen ette bé magát.
Vele csak halni - élni nem lehet,
S még a sír is, mely várja - dísztelen. -

JÓKHEBÉD

És honnan ismered te népedet -
Mondd, vakmerőn, hogy pálcát törsz felette?
Jártál-e közte, meghallgattad-é
A szívnek rejtett és szent dobbanását?

Figyeltél-e a szókra, mellyeket
Baráti fülbe súg meghitt barát? -
Te, elfogulva termék fényitől
Csak alkalmatlan kérőt láthatál,
Ki csúful elveretve annyiszor,
Ismét és ismét csúszva visszatért -
És gyávaságnak mondád e kitarást,
Mely Istenéért szívét vértezi.
Dacnak hívéd a szent ragaszkodást
Múltjához, hogy megóvja a jövőt.
És mártírsága örült képzelet
Előtted, kit hite nem lelkesít. -
De menj csak egyszer kunyhóik közé,
S ha meghat a szellem, mely ott lebeg;
Aranyománc fóg rengni minden
Körüled és rég sejtett képeket fest.
Megértesz mindent.

MÓZES

Jó. - Megyek, anyám!
S ha úgy találom, amint mondod azt,
Legjobb erőm, hiúságom, reményem,
Mindent, mindent feláldozok apáim
Szent Istenének. - Ah, mint elragad
A perc hatalma. - Milyen gyöngye lelkem -
S ki biztosított, hogy szód nem mese,
Hogy indokod nem az, mit felhozék? -

JÓKHEBÉD

Ki biztosítna más? E szív, fiam! -
Nélkülözél-e anyagondokat?
S ne hidd, hogy azt is tán pénzen veszik. -
Azon szörnyű napokban, amidőn
A gyil lakott Nilus sötét vizében,
Halál várt minden újszülött zsidóra,
És számtalan piros kicsiny fiú
Anyjának édes csókjától letépve,
Kékült ajakkal érzé a hideg
Elemnek csókját. - Számtalan fiú
Általhevülve anyja kebelén,
Ajkával az életforrást kereste,
És csak halált nyelt a piszkos habokból.
S midőn heverték - kányák martaléka -
Iszapba gyűrött szőke hajzatukkal,
Nem ismeré fel az anya fiát,
Kiért kesergni is vétek vala. -

MÓZES

Ne izgass, asszony, csak rólam beszélj. -

JÓKHEBÉD

Akkor születek búra és örömré.
Eltitkolák három hónapig,
De éles a zsarnokságnak szeme,
Befúrakszik legszentebb rejtekünkbe,
Hogy a mindég éhszörnyet, a gyanút,
Ujabb szívvérrel bírja elcsitítani.
Nem rejtheték többé keblemen,
S mesterséggel készíték kis tobozt,
Ágyat veték ürébe, bétevélek,
S a nád közé helyezélek gondosan,
Hová fürödni járt a hercegasszony -
Ott leskelődtem, hogy bajod ne essék,
Hogy kígyó vagy más szörnyeteg ne bántson,
S midőn megleltek, és dajkát kerestek,
Ott voltam én - hogy akit mint anya
Nem csókolhattam, dajkaként öleljek.

MÓZES *(ellágyulva megöleli)*

Óh, jó anyám! - Ne többet már - ne többet. -
Fellázad a vér minden ereimben,
S tán még korán van. - Hátha nemzetem
Nem érdemel mást, mint hogy vízbe fojtsák! -
Gózen földére most. Az ég veled -
Még egyszer mondom: titkod a halál. - *(El.)*

JÓKHEBÉD *(térdre esve)*

Jehova! Izraelnek Istene
Önts rá malasztot, hogy szeme kinyíljék! -

VÁLTOZÁS

*(Gózen földén. Kicsiny faluban, fás tér Áron háza előtt.
Mária jó Kozbi s néhány más szolgálal.)*

MÁRIA

Ah, mily sokára tér meg Áron ismét!
Miért is járnak mindég fáraóhoz?
Tudhatnák már, kérelmök hasztalan.
S csak minket hagynak kettes félelemben,
Saját magunkért és sorsunk felett.

KOZBI

Ne elegyedjünk férfiak ügyébe.
Nekem úgy látszik, lelkeknek kevés
Édes felizgatottságot szereztél
A házi gond, ez ártatlan gyönyör,
Mi hölgszívünknek egy egész világ.

MÁRIA

Igaz, igaz. S azért keresnek aztán
Rejtélyes eszmét, melyet meg sem értünk,
Azért keresnek kardot oldaluknál,
Midőn ölelve környékezzük őket. -
De már ezen nem változtathatunk,
Adjuk tehát a sorsnak meg magunkat. -
Menj, Kozbi, menj csak, ott a dombtetőre;
Nézd, nem jön-é még Áron. - Nos, siess.

KOZBI

Hiszen már három őrt is állítál.

MÁRIA

Tán elszunyadtak, menj csak.

(Kozbi el.)

Mink meg addig
Terítsünk asztalt e pálmák alatt.
Ily hús hely jólesik a vándoroknak. -
Itt mellettem fog ülni jegyesem,
Húr, a szelíd, a kedves, jó fiú. -
Idább a sajtot - többet a gyümölcsből -
Siessetek hát hozni a tejet! -
Ha nem találunk készen, azt hiszik,
Hogy tán nem is várók elég epedve. -
Hát Józsué, hú szolgám merre van,
Ki úgy függ rajtam, mint testén az árny,
Hogyan nélkülöz épp most ily soká?
Csalódnám, hogyha ő nem volna első,
Ki jó hírrel jő.

JÓZSUÉ (*szaladva jő*).

Asszonyom! Gonosz hír.

MÁRIA

Mit mondasz, Nún fia, minő gonosz hír?
Ijesztesz úgye, hogy örüljek aztán.
Vendégink jönnek? -

JÓZSUÉ

Jőnek, Mária.
De nem kívántuk őket.

MÁRIA

Menj gonosz!
Ha férfi volnál, megbüntetne Húr,
Ha gyermek volnál, e kéz tépne meg;
Sem egy, sem más - ezúttal megmenekszel,
Csak híredet javítsd meg. - Monddssa: jönnek. -

JÓZSUÉ

Ha gyermek volnék, jöttem volna sírva,
Ha férfi volnék, úgy tegezt ragadnék;
Sem egy, sem más - ezúttal kérve kérlek,
Rejtőzzél házad legtitkos zugába,
Mert fáraónak tisztartója jő.

MÁRIA

Ah, mit beszélsz! - Szörnyű, és senki itthon.
Mutasd meg, Józsué, hogy gyors futó vagy,
Siess eléjük. - Mégis vesztegelsz? -

JÓZSUÉ

Ha vágyamat lábam félig beéri,
Úgy visszatérek, mint a gondolat. *(El.)*

(Zsidó nép nőekkel, gyermekekkel, szaladva jő.)

NÉP

A sarcolók, a sarcolók! - Nagy Isten. -
Ki a pusztára nőekkel, gyermekekkel -
Ah, Istenem, hol késel Áron! - Áron!
Haszontalan kegyet hozasz, ha késel. -

MÁRIA

Ki várja inkább szívszakadva, mint én,
Nem késheetik soká. - Óh, várjatok csak! -
Ne hagyjatok magamra, gyöngé lányt.

NÉP

Hiszen falunk végében rablanak már! -
De fuss velünk te is, jó Mária.

MÁRIA

Jaj, nem lehet, jaj, el nem futhatok,
Megesküvém, és itt nem hagyhatom
A házat, mely népem szentségeit
S oltárát rejtí. - Jaj - óh, jaj nekem.

NÉP

Mért gyűlöled meg, Isten, népedet? -
Im, itt jönnek már! El, ki merre tud.

(Szétfutnak.)

MÁRIA

Lányok, lányok! Miért hagytok magamra,
Nincs-e velünk az Úr? - Mind elfutott! -
Ah, óvj tehát te meg, kis ősi ház.

(Bemegy a házba.)

(A tisztartó poroszlókkal jő.)

TISZTTARTÓ

Sehol egy ember! - Átkozott makacs nép.
Hah! Itt suhant be egy karcsú alak,
Ezt megtekintjük. - Sokszor kincseink
Javát feledjük el bódult zavarban. -
Hajtsátok a marhát tovább, fiúk!
És a zsákmánnyal megterhelt tevéket,
Mig én e rejtélyt kissé megvigyázom.

(A poroszlók el.)

Az ajtó zárva. - Senki nem felel.
Majd enged a bárd megpróbált fokának.
Mít jó szó nem tesz, az erő kivívja,
S ha megvan, mindegy - szentel a siker.
(Az ajtót betöri s bemegy. Kisvártatva Aron s társai Mózesrel, ki vándorul van öltözve, jőnek.)

ÁRON

Csak erre, vándor! - Ládd, csendes falunk,
Üldött népemnek egyik menhelye.
Itt megpihenhetsz. - És mit a szegénység
Jóindulattal fűszerezni bír,
Üdítésül számodra készen áll. -
Ki értené meg jobban a nyomort,
Mint az, ki szintén járja iskoláját. -

MÓZES

Valóban, amit rajzolál előttem,
Úgy megdermesztett - néped szenvedése. -
Saját bajom hogy megtörpült előttem,
És szégyellnék panaszt emelni én is.

ÁRON

Ez házam - a zsidó nép temploma.
Körüle gyűlög, rejtve, titkosan,
Száz leskedő kaján szemet kijátszva,
Hogy kétszeres buzgósággal megóvja
Elhunyt apáknak Istenét, hitét. -
Ládd, ott a pálmák árnyában terített
Gondos nővérem már számunkra asztalt.
Mi az, hogy nyugtalan szerelme nem
Üzé előnkbe? - Olyan néma minden. -
A nép sem jó, mint máskor, híremért,
Hogy megkönnyítse bánatterhemet.

HÚR

A rendes úton vártak ők bizonynal,
Az itatóknál, míg mi felkerültünk
A szirtösvényen, a csürök mögött.

JÓZSUÉ (*szaladva*)

Uram! Meglelted-é már Máriát?

ÁRON

Megleltem-é, mi kérdés ez, fiú?
Rémült orcád, elfúlt lélegzeted,
Félek, rettentő szóknak hírnöke.

JÓZSUÉ

A sarcoló tisztartó itt vagyon.

(Az ajtó felpattan, Mária lengő hajjal kirohan, utána a tisztartó jó.)

MÁRIA

Kigyó! Kigyó! - Óh, mért hagyál el, Isten. -

TISZTTARTÓ

Mi végre e zajgás, kis vadgalamb,
Nincs itten senki. - Vagy van? - Lám-e, lám-e!
Annál jobb. - Hej! Nagy fáraó nevében:
Hozzátok vissza e leányt nekem.
E perctől fogva háremem sajátja. -

MÁRIA

Óh, Áron! - Óh, Húr! Mit bámultok így -
Tán Máriát keresi szemetek? - -
Késő - késő, nem fogjátok találni. -

TISZTTARTÓ

Nem mozdul senki? - Majd lakoltok érte.

MÁRIA

Ne csókot, Húr - vasat - vasat szívembe.
Nem bírod-é becsületed megóvni,
Ha mátkádat nem bírtad?

TISZTTARTÓ

Már unakszom.
Jőj, Mária. - Hallod, parancsolom.

MÓZES

Ember! Ne illesd.

TISZTTARTÓ

Félre! -

ÁRON

Irgalom! -
Uram, ne fossz meg minket e leánytól.

MÓZES

El innen, Áron! Nem szégyellsz könyörgni,
Hol a fellázadt érzés vért kiált? - -
Ember, csitulj le, mert meghalsz azonnal,
S ily felforrt vérrel, ilyen állatul
Apáidhoz nem illik vándorolnod. -

TISZTTARTÓ

Mi lázadó ez! Üssétek le őt -
Habár testvérték, fáraó nevében.

MÓZES

Isten nevében vessz te el, gonosz. -
(*Leszúrja.*)

ÁRON

Ah, idegen, mit tettél! Elveszítsz
Egész házammal, s meg nem óvod a lányt.

MÓZES

Ah, ah, következményeit vigyázod
A tettnek, melyet perc hatalma súg,
Midőn lelkedben mennydörögni kéne. -
Ezért nem lesz, ládd, semmi Izraelből.
Jaj a népnek, ha nincs költészete,
Lelkét elfojtja a körültekintés,
S csak lelkesülés szült mindég nagyot. -
Ismerjete meg - én Mózes vagyok,
Zsidó miként ti - testvérték - barátok.
Igen Áron - testvéred. - Nos, ölelj meg. -
Ma tudtam csak meg e titkot, s jövék,
Saját szememmel, hogy lássam, saját
Szívemmel, hogy megértsem sorsotok;
S ha érdemesnek látom népemet,
Hogy véle éljek, véle vesszek el. -
Kegyetlenül bánt a végzet velem:
Nővért találtam, hogy gyalázatot
Leljek vele. - És óh, fivért találtam,
Hogy lássam, e nép élni érdemetlen.

HÚR

Sógort találtál, aki kész veled
A történetbe egy lapot beírni. -

JÓZSUÉ

S egy ifjat, aki vért ad e betűkhöz.

ÁRON

Ah, Istenem, mi lesz még mindezekből.

MÁRIA

Mit késtek még a szalmakoszorúval?
Fejemre véle, aztán öljetek meg. -

HÚR

Nyugodtan, Mária!

MÁRIA

Mit Mária!
Volt egyszer egy lány, akit így neveztek -
Szerette Húr - de vége - vége - vége -

HÚR

Most is szeret, s meg fog szentelni lány,
Kiomló vérrel - Isten zsámolyánál.
Jőj, Mária, jőj! Én leszek papod. -

MÓZES

Ne nyúlj hozzá, Húr! Látod, hogy megőrült,
Istennek lelke felszentelte őt.
Belőle fog tüzes nyelvvel beszélni,
Fel fogja rázni egykor Izraelt
Álmából. - Most vigyétek e gonoszt,
S hogy meg ne sejtsék, ássátok homokba.

(Józsue és Húr a tisztartót elviszik. Abiram és Káleb jő néhányad magával.)

ABIRAM

Haszontalan szó, mért szenvedjek én,
Ha a véletlen nékem kedvezett.

KÁLEB

Én adjam-é a sarcot érted is?
Miért pusztítná Kálebet magát
A tisztartó, véték-e ellene?

ABIRAM

Itéljen a bíró.

KÁLEB

Igen, ítéljen.

ÁRON

Mi rút feleselés ez, emberek?

KÁLEB

Hallgass meg, kérlek. Amint itt valának
A sarcolók, marhákat meglepék
Az itatónál, s egy részt elszakasztva,
Elhajtották magokkal mindenestül;
Míg a másik rész sértetlen maradt.
Esetleg Abiram marhája mind
Egy szőrig megmaradt, míg az enyém
Utolsó kis gödolyémig kipusztult.
Kértem, segítsen meg néhány darabbal,
S gunyos kacajjal elkerget magától.

ABIRAM

Én loptam-é el Káleb barmait?
Ki ő, hogy néki én sarcot fizessek? -

KÁLEB

Nem Izraelt sarcolják-é talán?
A tisztartó Kálebre volt-e küldve?

ABIRAM

Mondd néki, Áron, hogy mit sem nyerend.

KÁLEB

Igaz bíró légy, adj kármentesítést.

MÓZES

Ne hagyjad, Abiram, itélni Áront,
Adj jószántodból, amit adni bírsz.
Te gazdag vagy, s jól szolgált a szerencse,
Míg a szegény elvész, ha nem segíted.

ABIRAM

Elöljáróul, mondd, ki küldte hozzánk,
Ki tett sáfáruul téged birtokomba,
Hogy ily fennen szólsz? - Itt nem ismerünk.

MÓZES

Barátul vedd csak tőlem e tanácsot.

ABIRAM

Tanácsodat fizessed meg magad.
Itéljen Áron a törvény szerint.

MÓZES

Jól mondd, Abiram, törvény szerint. -
Van-e más törvény, mint hogy Izrael
Testvér legyen. Egy bú és egy öröm
Lakozzék minden férfiúi szívbén,
S egy szellem álljon őrt minden tanyán. -
Nem kínoz-é még, nem ront-é eléggé
Az idegen, hogy gyermek gyermek ellen
Ármányt sző, verseng és hivalkodik?
Nem forrasztott-e még a köznyomor
Oly élő testté, melly eloszthatatlan,
Mely végig érzi és végig sajong,
Ha egy kisujját éri fájdalom? -
Óh, hogyha nagy idők nagy tanjait
Nem akarod szűkkeblűen megértni;
Hitványan vessz el, élni érdemetlen. -
A kár közös lesz. Ami megmaradt,
Arányosan fog kárpótlásra menni.

ABIRAM

Lám, lám, mi kész vagy a bölcis ítélettel,
Csak lenne aztán, aki megfogadja.
De gondoskodhatol inkább magadról,
Hogyan felelsz a tisztartó felől.

ÁRON

Szerencsétlen! Mi szót merél kiejteni.

ABIRAM

A dombtetőről láttuk, amidőn
E jómadár...

ÁRON

Nem láttál semmit is.
Szemed káprázott. Fel vagy ingerelve.
Menj, menj haza.

ABIRAM

De láttam.

ÁRON

Óh, hazudsz.

MÓZES

Hagyd őt, hagyd őt, jól látta, én ölém meg.
Én, Mózes, fáraónak volt kegyence.
Ki megborzadva a vérbűn miatt,
Mít egy egész nagy népen elkövetnek;
Megölte a tisztartót. - Én valék.

Menj, gyáva szolga, menj, siess feladni.
Nem irigyellek és nem is remeglek. -
El a szememből.

(Abiram, Káleb s társaik el.)

Aron, nincs időnk,
Hogy vesztegeljünk. Oh, én megcsalódtam.
E nép nem érett még, nem szenvedett még
Eléggé, hogy jobb sorsot érdemeljen. -
Üldözni fognak, futnom kell tehát.
Kibujdosom. - Testvér, az ég veled! -
Ha jó idő sok szenvedés után,
Melyben körülnéz majdán Izrael,
S embert keres: akkor jőj, s hívj haza.

ÁRON

S hol lellek, Mózes, az időt, ha érem,
Bár félek, addig a sírban leszek.

MÓZES

Kicsinyhitű! - Megéred azt bizonynal. -
Mint esti árny, olyan gyorsan növekszik,
Mi nemzeteknek életében megindul.
Majd Midianban várja azt be Mózes.
Hol Mária, e szentelt áldozat? -
Őrizzed őt, belőle Jehova szól,
Mutasd a népnek, amidőn mulat,
Mutasd a népnek, amidőn feled.
S kígyómarás lesz tévtekintete
A sorsában megnyúgató pulyának. -
Kezet, Húr - Áron! Még egyszer kezet.

JÓZSUÉ

Még én is itt vagyok.

MÓZES

Látom, fiam.
Mi ketten még, tudom, találkozunk.

JÓZSUÉ

Nem úgy, Mózes, mert most megyek veled.
Nézd, meg bírom feszíteni a nyilat,
Ember vagyok már.

MÓZES

Várj még egy kicsinyt.
Mit mondana, ha megtudná anyád?

JÓZSUÉ

Mit is vezérel ifjat nő - anya,
Ki azt vigyázza csak, mind megvan-é

Fészkében a fiú, hogy ép-e mind,
S kéz vagy láb nélkül retteg látni őket.

MÓZES

Viszontlátásra. *(El.)*

JÓZSUÉ

Jó. - Korhely leszek,
Hogy elkeressen jó anyám keresni
Más hont magamnak. - Szó nélkül megyek.
A puszta ház beszéljen honn helyettem,
Míg majd hirem hozand vigasztalást. -

MÁSODIK FELVONÁS

(Midianban. A Hóreb hegye tövénél forrás-kút, Mózes juhnyáját őriz.)

MÓZES

Egy nap megint örök sírjába dült,
Egy lépést tettem ismét sír felé,
És nyertem-é csak egy hajszálnyi tért
A cél felé, mely lelkesít - emel? -
Örök várás az élet, s véghatárán
Nem megnyugvás, de fáradt únalom
Oldatja meg velünk vándorsarunkat. -
Epedve nézek a távol hazára,
Esengve várok egy üdvözlőket,
Míg ott talán már régen elfeledtek;
És úgy vagyok, mint aki hön szeretve,
A kedvest várni éjeket viraszt,
Míg az, vetélytársának karjain
Mindent feledve csókban kéjeleg. -
De mit panaszkok, mért ábrándozom?
Nem díszlik-é, nincs-é jól tartva a nyáj?
Nem mosolyog szerelmes nő felém,
Piros fiúval vágyó karjain? -
Mit kérjen ember többet? - Óh, hányan
Mondják irígyen: nézzétek, mi boldog! -
Igen, igen - de a szellem hatalma,
Az éji kürt, mely felver álmainkból,
E rossz barát; ki hozzánk bélopózik,
S szegénységünk hiányait kilesve,
Gúnyal figyelmeztet sorban reájok;
Nem hágy élveznem. - Láng az, melly emészt,
Átok nekem, csak másnak volna áldás,
Ha volna, akihez világa érne. -
Ha más csillagzat áll bölcsőm felett,
Talán milliók közt, tán trónon világol,
Körülragyogva, majdnem istenítve;
Míg így - a pusztában leég magában,

Én ismeretlen - barmokat fejek,
S a pásztor sírjánál ki is gyanítná,
Hogy itt is hamvad egy oly égi tűz. - -
Ah, lám-e, nőm, a kedves Cippora!
Mi jót hozasz, mi fűszert életemhez?

CIPPORA *(estebédet hozva)*.

Csókot s mosolyt, mint szoktam, Mózesem.
Mít is hoznék mást, legkivált e helyre,
Melyet szerelmünk serdülő korából
Oly boldogító képek népesítnek.

MÓZES

Óh, kedvesem!

CIPPORA

A forrásnál ülünk le,
Ott tálalom fel a szűk estebédet.

MÓZES

Hát a kis Gerzón hogy van?

CIPPORA

Tégedet kérd.
Egészen apja - csakhogy szebb fiú.

MÓZES

Egészen anyja, csakhogy jobb szeret.

CIPPORA

Ne mondjad, vagy még megneheztelek.
Ki adta szívét, amily hirtelen,
Éppoly lángolva egy bús száműzöttnek?
S azóta mindég: mondd, ki őrzi meg
A nőhüségét, hálátlan - neked?

MÓZES

Egy nő, ki nálam szebbet még nem ismert.

CIPPORA

Hallgass gonosz. - Épp e kúthoz jövök
Leánytestvérimmel, korsókkal fejünkön,
Mídón a puszták vad juhásza
Szidalmas szóval, durva bántalommal
Üzőbe vettek, s már-már elveszénk,
Hogy ím, egy bátor, büszke hontalan
Mint ég küldöttje jó - pártunkra áll,
Érckarja megvéd - és szeme igéz.
Testvéreim bámulták - én szerettem.

MÓZES

Elkísérélek a szülői házba,
Atyád, Jethró, az áldott jó öreg,
Ki bárha főpapul nem volna is,
Isten szolgálja lenne tiszteletben,
Gazdag jutalmat nyújtja tettemért;
Hont adva a bujdokló hontalannak,
És mennyet adva benned a pokol
Helyett, mit keblem pusztasága zárt.

CIPPORA

Ah, Mózes! Régi dolgokról fecsegve,
Az újságot már szinte elfeledtem.
Idegen férfiak szálltak be hozzánk,
Téged keresnek, Mózes, nem tudom, mért.

MÓZES

Minők e férfiak? Mondd, Cippora.

CIPPORA

Arcok sötét - fősvénykedők szavakkal -
Egy-egy pillantást lopva váltanak,
Hogy fél az ember, mert titkuk nem érti,
S még jobban félne titkukat kilesni. -
De messze földről kelle jöniök,
Mezők viselt - s midőn lábukra öntém
A húsító vizet, láttam, mi kéreg
Van talpukon - mit a pusztán nyerének.

MÓZES

Ha ők volnának! - Istenem, ha ők!
S ki volna más - ki kérдне engemet? -
Nem, nem, szebb az, hogysen való legyen.
Az ily sejtések, ilyen kósza képek
Csak hogyha rosszak, vesznek húst magukra. -
Hát hogyha ellenségim feltaláltak,
S orgyilkost küldenek tán ellenem.
Mondd, Cippora, nem nézed ilyeneknek?

CIPPORA

Nem, Mózesem, és mégis rettegek,
Hogy gyászt hozandnak boldog kis körömbe.

MÓZES

Úgy mégis ők. Az Isten hozta őket.

CIPPORA

Kiről beszélsz?

MÓZES

Kiról? Kiról beszélnek,
Mint akiket már évektől lesek.
És vágyaim eléjök vándoroltak
A pusztaságba - eddig hasztalan.

CIPPORA

Mit mondasz, Mózes! És mindezt nekem.
Ah, Cippora - te elmehetsz aludni.

MÓZES

Ne nyugtalankodjál, én kedvesem.
Hisz ládd, a férfi nem csupán szeretni
Vagyon teremtve. Lelkében nemesb
Érzés kel.

CIPPORA

Óh, s mi volna hát nemesb? -

MÓZES

Mi a rózsától a vadonba űzi. -
Megérted mindezt - most siess, siess -
S vezesd hozzám az idegeneket. -

CIPPORA

Nehéz sejtéssel bár - de megteszem. *(El.)*

MÓZES

Kínzó kétség, derülj fel, óh, derülj fel!
Örömré, búra, mindegy - csak hamar.
Hisz addig fáj csak a vérző seb is,
Míg élet és halál csatáz felette,
Aztán beáll a fásult nyugalom. -
Óh, szív! Ki érti rejtélyes valód?
Ki évekig nem untál várva várni,
E néhány percet, a végcél előtt,
A végtelen kínjával népesíted. -
S ha ők is végre, s jó hírt hoznak is,
Fognék-e még szívből örülni tudni -
Ki idegen égalj növényeként
Soká fájlalva a szülőházát,
Új állásomban végre megszokám,
Virág s gyümölcs fejlődtek ágimon,
S csak új seb ér, ha újlag kitépnek? - -
De hah, mi ez? - Egy csipketo kigyúlt -
Lobogva ég és mégis ép marad. -
Lelkem reszket rejtélyes borzalomtól. -
Le a sarukkal! - Itt szent hely vagyon. *(Mennydörög.)*
Jehova! Ábrahám nagy Istene,
Hahogy te vagy, ki e lángmezt vevéd fel,

Megengedvén, hogy szolgál rád tekintsen,
Engedd, hogy értsem is parancsodat,
S szerinte tennem aztán adj erőt. - -

JEHOVA SZAVA

Mózes kelj fel, s kövesd testvéredet.
Szabadítóját várja Izrael -
S bilincseit letörni vagy hivatva.

MÓZES

S hogy bírom én ez óriási művet? -
Karom lelankad, és gyarló szavamnak
Ki ad hitelt, ha mondom, hogy te küldtél? -
Válassz magadnak, népem Istene
Erősebb eszközt - és hagyj engemet
Őrizni nyájamat, neved dicséreti,
S hű nő ölében távolról örülni
A nép javának - melyhez tartozom. -

JEHOVA SZAVA

Karod erős lesz, és nyelved hatalmas,
Ha én leszek veled, meg az igazság.
Te győzni fogsz ármány- s erőszakon,
Ha a hit nem hagy el, meg a kitartás,
A szellem az csak, ami győzhetetlen.
Előtte minden más a porba dül. -
Fel hát! - Kit az Úr választ eszközüvé,
Az megszűnt lenni többé önmagáé,
S a nép szívében ver csak élete.

(A láng jelensége eltűnik.)

MÓZES

Uram, legyen, amint parancsolod.
Megyek, megyek; hová szavad vezet.
Széttépek minden drága kötelet,
Mi éltémhez vonz, gyöngévé tehet.
Ne érintsen már többé női ajk,
Ne kéjelegtesen gyermekmosoly -
Nincs nőm, nincs gyermekem, nincs otthonom -
Te egyedül csak harcok Istene,
Te egyedül nép - ameddig szabad léssz. -
(Áron, Húr, Józsué jönnek.)
Üdvöz légy, testvér - üdvöz légy, barát!
Te is, kit még mint gyermeket hagyék el,
S kettős örömmel látalak férfiúnak! -

ÁRON

Sokáig hagyunk várni, ügyebár?

MÓZES

A nép türelme hosszú, jól tudom,
De csakhogy végre mégis eljövtek. -
Hát jó anyám, hogyan van, él-e még?
Óh, jaj, hogy ily kérdés is még helyén van.

ÁRON

Él még szegény, mivel meghalni nem bír,
Míg mentőképpen téged visszavár.
Mint jó családfő, nem lel enyhe álmot,
Amig övéit nyugalomba helyezi.

MÓZES

Hát Mária?

HÚR

Megroncsolt teste még
Mindég tanyául szolgál a hatalmas
Szelleme, mely megszállta.

MÓZES

Szóljatok:
Hogy kezdjük el az óriás művet.
S én, kit halálra üldöz fáraó,
Hogyan lépek közétek?

ÁRON

Légy nyugodt,
A fáraó, ki üldött, sírba szállt,
Bűnöd emlékét elvivé magával.

MÓZES

És kész-e a nép áldozatra, mondd,
Szabadságáért s Ábrahám uráért? -
Lemond-e a trónnak hiú kegyéről,
És a jólétről férfiöntudattal?
Mert az nagyon olcsó hazafiság.
Mely, hogyha nagy szavat hall, tapsra csapja
A szolgaságtól durva tenyerét. -

ÁRON

Mindenre kész, ha ép testét veszem.
Egyes önző, kislelkű mindenütt van,
Mint legnemesb fán is van száradó gally,
Fenésedett kéreg - mely majd lehámlik.

MÓZES

Mit is teszünk. - Ha kérünk, nem bocsájt el
Ily tenger szolgát - más hazát keresni. -

JÓZSUÉ

Ásót, kapát fogunk, Mózes, reájuk,
A szolgaságnak minden eszközét,
S szabadságunkat nyerjük meg vele,
Ki ép érzésű, az hozzánk siet.

MÓZES

Tüzed nemes, de nem jó a tanács.
Népem megromlott hosszú szolgaságban,
Lassan kell azt sok szenvedésen át
Szabadságára tenni érdemessé.
Merészebb lépés elriasztana
Sokat, ki hogyha lassudan beléjő,
Bár fél is - kénytelen megyen velünk,
S ezer baj közt megedződik, kitisztul. -
Csel ellen cselet. Kérünk három napot,
Hogy a pusztán imádjuk Istenünket.
Ha kint leszünk, könnyen továbbsszökünk.

JÓZSUÉ

S nem-é lesz ez gyalázat?

MÓZES

Ők teszik,
Kik kényszerítnek. Ők szégyeneljük. -
De induljunk barátim. Jöjtek
Csak egyenest a pusztaság felé. -

ÁRON

Hogyan, bucsú nélkül hagynád-e el
A hú fedélt, mely itten befogadt,
Mint hontalant?

MÓZES

Mindent, mindent, barátim!
Nőt, gyermeket, az áldott, vén apát.
Szöknöm kell a boldogság hú öléből,
Mint a gyilkosnak, aki érzi, hogy
Előtte küzdés és utána bűn van.
Hogy méltatlant tesz, ámde önművét,
A vérző üdvöt mégsem bírja látni. -

(Jethro, Cippora, Gerzón jönnek.)

CIPPORA

Mózes! Még mindég itt, e férfiakkal?
S mi elmerülve, milyen zordonan. -
Hogyan! Kerülsz - rejtőzöl-é előttem,
Mint hogyha félnéd nődnék csókjait? -
Milyen halvány vagy, óh, beszélj, mi baj? -

MÓZES

Nincs semmi, Cippora.

CIPPORA

Annál nagyobb baj,
Mert a sötét arc úgy csak engem illet,
Én voltam a betegség, mely okozta.

MÓZES

Te a nap vagy, mely felderíti azt. -
Egyről-másról szoltam vendégeimmel;
Ah, nő, az élet nem mindig mosolygó.

CIPPORA

Az volt, vendégeink míg nem jövének.
Óh, szóljatok, szokás-e nálatok,
Hogy a vendég a háznak asszonyát
Mégfossa férje szívetől - kegyétől.

ÁRON

Az ég óvjon meg minket ily hibától,
Sőt érted tenni bármit is örülnénk.

CIPPORA

Csak egy szolgálatot kérek tehát;
Távozzatok és hagyjatok magunkra.
Előbb is sokszor sejtén, hogy szívében
Más dolgok is laknak még, mint szerelmem.
El-elmerengett, mormogott magában,
És oldalamtól éjjel felriadt,
Kardot keresve, harctól izgatottan.
De akkor ez mind ábránd volt csupán,
S valóvá fejle, ahogy eljövéték. -
Óh, Mózesem! Térj újra Cipporádhoz.

MÓZES

S eltértem-é hát tőled? - Nem, soha.
Szivem tiéd, bár menni kész is a sors.
De hosszú búcsu, hosszú küzdelem. -
Isten megáldjon - át kell rajta esni.

CIPPORA

S elhagynád-é berkünknek illatát,
E lány eget, egy hű nőt s gyermeket,
Hogy messze földön, szürke ég alatt,
Véres mezőkön éjeket virassz? -
Elhervadandnak fáid - kedvesed -
S mit nyersz helyettök? -

HÚR

Mindég zöld füzért.

CIPPORA

Hideg, hideg díj - csak sirokra jó.

JÓZSUÉ

A hon háláját.

CIPPORA

A nép háládatlan.

Rabságra termett.

MÓZES

Győztél, Cippora.

Karod között rémálomból üdülök.

ÁRON

Egyet feledtél még - az öntudatot.

MÓZES

Az öntudat! -

CIPPORA

Óh, jaj! Ne halld, ne halld!

Ne hagyd el, kedvesem, e bájgyűrűt.

Ne nézz fel e szivetlen férfiakra.

Szemök megígéz, mint a baziliszk. -

Távozzatok, távozzatok örökre. -

ÁRON

Jó, távozunk. Csalódva, mert nemesnek,

Vitéznek tartja Mózeset nemzete.

MÓZES

S ki állíthatja az ellenkezőt? -

CIPPORA

Ha annak tartják, bépróbalta azt.

Próbáljon más is, ő már megpihenhet.

ÁRON

Bocsánatot mind e sok bánatért,

Mit akaratlan hoztunk rád, nemes hölgy.

Nem hittük, férjednek, hogy ily gyűlölt

Vendége lesz, ki tartozásra inti,

Mit a becsület s egy anya kíván.

MÓZES

Anyám! -

ÁRON

Hiába vár.

JETHRO

Nem vár hiába,
A végzet választotta is csak ember,
S ha gyöngeségét mint ilyen, lerója,
Jobb, hogyha itten a pusztán teszi,
S midőn a térre mint vezér kilép,
Lefoszlott róla már minden salak. -
Fiam! Esmélj fel! -

MÓZES

Cippora, bocsáss!
A végzet int - a végzet int - megyek;
Karod fel nem tarthatja kerekét.

CIPPORA

Atyám, te is? - Úgy hát jőj, kisfiam,
Látod, nem kellünk már többé atyádnak. -
Atyám, te is! - Legalább jőj te hát,
Vezesd az árvát és az özvegyet,
Leroskadok különben.

MÓZES

Cippora! -

JETHRO

Fiam, siess - én már mindent tudok,
Áldásom véled - ismét látlak egykor.
(*Mind el.*)

VÁLTOZÁS

*(Köztér. Középen fáraó palotája erkéllyel. Összecsoportosult zsidóság.
Húr, Káleb, Abiram, Dátán, Józsué, Jókhebed. A rendőrfő.)*

KÁLEB

Óh, fáraó! Hallgasd meg népedet,
Mely a nyomorból hozzád felkiált.

NÉP

Hallgass meg, fáraó! -

RENDŐRFŐ

Csitt, nyúgalom.
Elvégzik azt ott fent az okosabbak,
Nincsen miért rekedtre bögd magad.

JÓZSUÉ

Kiált az is, kit a gyil elkapott,
Pedig szintén szó nélkül végzene
Felette a vad.

RENDŐRFŐ

Ej, merész fiú vagy.
A házsártos faj, látom, hogy ki nem vész,
S addig szükség lesz ilyenekre is,
Mint jó magam. Így mindnyájan megélünk.

KÁLEB

Nyisd meg, nagy Isten, fáraó szívét,
S úgy halljad őt, mint ő minket kihallgat.

NÉP

Igen, nagy Isten, állj pártunkra, állj.

RENDŐRFŐ

Mi rendbontás ez, félre, ronda nép! -

JÓKHEBÉD

Ne üzd el, ember, fáraó elül,
Ki esdekelve jó - mert úgy lehet,
Hogy visszatér még, s nem tudod elűzni.

RENDŐRFŐ

Hallgass, banya - hallgass, te vén szipirtjó.
Tán azt hiszed, hogy dühbe hozsz? - No, várj -
Utálkodom majd véled, hogy kacagjon
E söpredék - ez a rongy gyűjtemény! -

NÉP

Választ, óh, fáraó!

RENDŐRFŐ

Mi szemtelenség!

NÉP

Elúnunk várni.

RENDŐRFŐ

Még szebb. - Nos, megállj!
Majd én hozok választ, ha visszatérek. *(El.)*

HÚR

Már négy órája vannak odabenn
Mózes, meg Áron, fáraó előtt;
S még semmi hír! -

ABIRAM

Valóban rettegek.
Mi lesz mindebből. Régen mondom én:
Ne húzzon ujjat, aki térdre termett.

JÓZSUÉ

Csak nem túrhettük a gyalázatot,
Hogy nem hagyják imádni Istenünket? -

ABIRAM

Igaz, igaz, de hogyha Istenünk
Csak áldozatot kíván szüntelen,
S kenyeret a nagyok adnak nekünk. -

JÓZSUÉ

Óh, törpe lélek!

ABIRAM

Törpe? Hadd legyen.
Ismérem én ezt. - Majd rájössz te is,
Ha amit, azt szerezni fogsz magadnak.

JÓKHEBÉD

Imádkozzunk, imádkozzunk, barátim,
Hogy megmutassa népem Istene,
Miként elannyi ármány s bűn dacára
Ő az erős, más Istenek felett.

NÉP

Imádkozzunk.

JÓKHEBÉD

Tedd, hogy megnyerjük a
Három napot, mit oly epedve kérünk,
Hogy a pusztán imádjunk háborítlan.

KÁLEB

Zsibongást hallok, jönnek, úgy hiszem.

HÚR

Jönek, de arcuk nem mutat sikert.

(Mózes és Áron jönnek a palotából. Moraj, zsidobongás.)

JÓZSUÉ

Halljunk szót! - Tán jobb lesz, mint arcaik.

ÁRON

Ismét hiába jártunk.

NÉP

Óh, nagy ég!

ABIRAM

Tehát mindennek vége! -

MÓZES

Kishitű!

Nincs vége semminek. - Ki küldte engem?
Nem-é népem hatalmas Istene? -
S ki volt, ki úgy megedzé fáraó
Szívét, hogy kérés, indok, égi szó,
Mint durva szirtről, nyom nélkül lepattant?
Ugyé, megint csak ő volt, a nagy Isten? -
Csapás csapásra jó, rémülve jajgat
A nép - és pusztul számban és vagyonban.
Mindenki érzi Istennek kezét,
Csak fáraó dacol. - Ki tudja, hátha
Nem voltunk még elég tiszták előtte,
Lángokba kell, hogy vessen, mint az ércet,
S kiválják a haszontalan salak.
Vagy fáraónak nem volt még betelve
Bűnmérlege, hogy az örök igazság
Kimondja: száraz e fa, tűzre véle.

DÁTÁN

Adná az ég, hogy úgy legyen.

MÓZES

Az úgy lesz.

Nincs-é megírva, hogy eszét veszi
Az Isten annak, akit veszni szánt.

ABIRAM

Hej, csakhogy az úr ész nélkül is úr,
S mi dupla ésszel addig elveszünk.

JÓZSUÉ

Miért is várunk - elfoly az idő -
Régen mondom már: döntsön fegyverünk.

HÍRNÖK *(az erkélyen egy hírnök jelen meg)*

Nagy fáraó nevében halljatok,
Parancsolatja a következő:
Mivel még oly kevés a szolgamunka,
Mely Izrael népére vettetett,
Hogy Istenének is három napot
Henyélve kíván a pusztán ajánlni;
Ezentul kettes munkát végezend. -
S mivel még oly csekély, mely nyomja őt
A sarc, hogy kincset gyűjt haszontalan
Oltárain, meg lesz kettőzve sarca. *(El.)*

NÉP

Óh, jaj nekünk - végünk van - elveszénk.

ABIRAM

Lám, lám, hogy ízlik első kóstolóra
Fanyar gyümölcse éretlen tanácsnak? - -
Nem mondtam-é, túrjuk, mit ránk vet a sors.
Ritkán nem jó még rosszabb rossz után.

MÓZES

Szörnyű igaz - de szűnk nyugodt lehet,
Mít a becsület kívánt, megkisértük.

DÁTÁN

Becsület? Ah, hát mit tesz ez üres szó?
Van-é zsidónak még becsülete?
Gyógyít-e, táplál-e, mit adnak érte?
Hagyj békét, Mózes, hát becsületeddel.

ABIRAM

Látjátok-é prófétátok hová vitt?
Nem mondtam-é mindig, ne ingereljük
Magunk ellen, szegény, rabszolga nép,
Ádáz haragját a hatalmasoknak? -
Mít is bírnánk mi tenni ellenök,
Lehelletök, mint polyvát, szertehord.

DÁTÁN

Most már kifosztanak végfilléreinkből,
Miken véres verejtékünk tapad.
Lemondhatunk most a husos fazékról,
S éhezve, rongyos koldusok gyanánt
Dicsérhetjük, ha tetszik - Istenünket.

ABIRAM

Miért is túrjuk e gonosztevőt -
Nem ő volt-é, ki egykor fáraónál
Népünk vesztére tört gonosz tanáccsal.
S most is, ki tudja, nem jött-é azért,
Hogy elveszítsen. - Óh, üssük le őt. -

NÉP

Kövezzük őt meg.

ABIRAM

Aztán térden állva
Kérjük meg fáraót, hogy megbocsásson.

MÓZES

Ím, itt vagyok, kitárom keblemet! -
Követ belém, követ - de megjegyezd,
Hogy az a kő Jehovát is találja. -
Ha jobban tetszik a húsos fazék,
A trón csilláma, mely egy-egy sugárt
Alamizsnául a szolgára vét;
Válaszd az állat nyugodt jászolát,
Mely gondtalan bizalmat biztosít. -
S engem kacagj, vagy dobj belém követ.
De hogyha jobban tetszik a szegény
Szabadság és a véres harc - lemondás
Apáid Istenéért - összetarts!
És rám figyelj, kit Isten küldé hozzád.
Ne aggódjál, csak tégy. Én gondolok
Helyetted. Nálad majd meg az erő lesz. -
Ha én mondom, hogy most éhezni kell,
Az éhezés divat legyen közötted.
Ha mondom, a koldusság tisztelet,
Koldus kívánjon lenni minden ember.
S nincs messze a megváltásnak határa,
Mert az erős lesz polyva, és nem a nép,
Melynek türelmét ismeré csak eddig,
Mint jármos állatét - de nem hatalmát.

(Húr Máriát elővezeti.)

MÁRIA

Óh, Mózes, vedd koszorúmnak felét,
Jutalmul küldi néked nemzedet.

HÚR

E hölgyben Isten ítél tikteket,
Kik Mózes ellen még gyanút emeltek.

MÁRIA

Soká késik nászommal fáraó.
Elhervad a virág - boszú - boszú -

MÓZES

Óh, népem! A kép szolgálódé.

NÉP

Igaz. - Boszú. - Vezess, Mózes - megyünk.

A RENDŐRFŐ *(jó poroszlókkal).*

Szét, gyáva nép - el fáraó lakától,
Rekedt lármátok nyugalmit zavarja. - *(A tért kiüríti.)*

MÁSODIK VÁLTOZÁS

*(Mózes lakában szoba. Jókhebedet Mózes és Áron bevezetik.
Mária, Húr, Józsué, Kaleb s még néhány zsidó követi őket.)*

JÓKHEBÉD

Fiam! Sokáig kell-e még virasztnom,
Míg nyugalomra hajthatom fejem.
Mert nem szeretnék messze tőletek
A szolgaság földében megmaradni.

MÓZES

Nem vársz sokáig - csak tűrj, jó anyám.

MÁRIA

Nem fogsz maradni. - Ott kint az uratlan
Puszták homokján vet számunkra ágyat
A síró szél - a síró szél - anyám! -

MÓZES

Ez éjjel még eljő Aszasziel,
A rém-angyal, s e földön átrepülve
Megfojt mindent, mi csak elsőszülött.
E végcsapásra fáraó megindul,
És elbocsájtja Izraelt, hogy a
Pusztán kérlelje meg ura haragját,
Mely országán oly súlyosan feküdt. -
Barátim! Jól figyeljetek azért:
Mind menjetek szét a zsidók közé,
És minden háznál békopogjatok,
Hogy útra készen álljon a család,
Pakolva a szekér - a marha készen.

KÁLEB

Úgy lesz, mint mondod.

MÓZES

Hallj Káleb tovább:

Egy-egy bárányt öljön minden családfő,
S annak vérével minden oly küszöb
Be légyen festve, hol zsidó lakik.
Az lesz jeléül a megismerésnek.
Magát a bárányt minden hű család
Elköltse estebédül - ámde állva -
Vándorbottal kezében - ágyba senki,
Még székre is csak a beteg pihenjen;
Hogy amidőn kopognak ajtaján,
S a kürt megszólal - indulhasson útra. -
El most, barátim, az idő halad.

KÁLEB

Minden meglesz.

MÓZES

Még egyet - várjatok. -
Kinek Egyiptom átkos fajzatából
Szomszédja van, gazdája, ismerője,
Arany s ezüst eszközt, edényeket
Kölsönzzön attól ünnepünkre, melyet
Megülni készülünk.

JÓKHEBÉD

Hogyan, fiam!
Ha szabadulsz, menj. - Hátra se tekints.
És még te vissza készülsz?

MÓZES

Nem, soha!
De hátha visszanyerhetjük kicsiny
Részét bár annak, ami a miénk volt,
Amért megnyúztak - amért megraboltak;
Ne éljünk-é fortéllyal, mondd, mi is,
Erőszak ellen? - Tapsol a világ
Tettünknek, jól tudom. S elnézi Isten. -
De itt vagytok még? - Nincs mit vesztgelni.

(Káleb többekkel el.)

ÁRON

Óh, Mózes! Elkábít e nagyszerű terv.
Úgy látszik, mintha órjásokhoz illő
Fegyverzettel terhelnéd vállainkat,
Mely a gyöngét nem védi, de lenyomja.

MÓZES

Majd megszokod. Sokat megbír az ember,
Ha van elég bizalma önmagában. -
Szabadság érlel csak nagy eszközökre,
Rajtad még a rabságnak bűne van.
Félsz mint fogoly, szédülsz a végtelentől,
Midőn először még ki börtönödből.

ÁRON

De hátha meglesett az áruló -
Hol biztos illyentől a szolganép? -
S titkunkat fáraó elébe hordja;
Mi lesz belőlünk? - Börtön és halál
Vár mindnyájunkra, akik tenni tudnánk,
Ha a cselekvés napja megjövend.

MÓZES

Az árulót az félheti csupán,
Ki orvul érlel tervet, összeség,
S eszmét, mi néhány agyvelőben él,
Egy nép dacára vágyik létesíteni. -
De a mi titkunk nyilvános titok,
A légben él, az utcákon mozog,
Társunk egész nép - védőnk a nagy Isten! -
Kit árul itt el, aki leskelődik? -
Elveszhet ez, elveszhet az talán,
De az, ki meg van híva Istenétől,
És a népet meg fogja menteni;
Az el nem veszhet, azt az Isten óvja.
Én el nem veszhetek, s a nép szabad lesz. -
De bésötétült, mennem kell megint,
Még egyszer, és utószor fáraóhoz.
Úgy várjatok rám, amint rendelém. -
Anyám, csókolj meg! Hogy legyen szerencsém.

JÓKHEBÉD

Áldásom veled. Mózes, légy erős! -

MÓZES

Csókolj meg, Mária, s erős leszek.

MÁRIA

Igen, igen, csókom nem méz, de méreg.

HÚR

Óh, bárha jó hírt hoznál vissza nekünk.

MÓZES

Nem hozhat rosszat, aki úgy megyen
Könyörögni, hogy mostan jár utószor.
(*El.*)

ÁRON

Imádkozzunk! - Nagy perc köszön reánk.
(*Csendes imádság.*)

JÓKHEBÉD

Már ott lehet.

MÁRIA

Én szinte szólni hallom.
Szerény beszéde, de határozott.
Majd arca égni kezd - szeme tüzel -
Beszéde, mint hatalmas áradat
Emelkedik - kitör - mindent sodor.
Csak fáraó - inog bár - még nem enged. -
Óh, jaj, fejem, fejem - tovább nem értem.

ÁRON

Készen van-é minden, mint rendelé?
Be van-e festve vérrel a küszöb?

HÚR

Itt hozzák már az estebédet is.

(*Szolgálók behozzák a vacsorát. Mind körülállják, csak Jókhebed ül.*)

JÓKHEBÉD

Még semmi nesz. Mi kínos várva várni,
Kivált ha már nem várhatunk soká.

ÁRON

Hah, nem kopognak?

JÓZSUÉ

A szél zúg csupán.

JÓKHEBÉD

Már itt lehetne. - Óh, ha így időz,
Meggzényenitem, és megyek előre.
Áron, fiam, jőj, tartsd fel agg fejem.

ÁRON

Anyám, ne lankadj, toldd meg egy negyeddel
A várás hosszu, hosszu éveit. -

JÓKHEBÉD

De ez már mégiscsak kopogtatás.

ÁRON

Nem az, nem az még - várj csak, jó anyám!

MÁRIA *(hirtelen fellelkesülve)*

Megvan tehát! - Hálistennek, megyünk!
Látom, amint jő, égő arculattal.

(Mindenfelől kopogás hallik, rá zaj ébred.)

NÉP *(kívül)*

Menjünk, menjünk. - Hol vagy Mózes! Vezess.

(Mózes egy csapat néppel jő.)

NÉP

Hála neked, dicső, nagy fáraó,
Hogy meghallgattad esdő népedet,

MÓZES

Nem fáraóé itten a dicsőség,
De Izrael örök nagy Istenéé,
Kinek engedni mindég kénytelen
A jókedvében nem hajló erő. -
Fel hát, barátim! Útazunk. -

NÉP

Jerünk.

(Kürtszó.)

JÓKHEBÉD

Riadj, riadj, kürt! Ébressz másokat,
Nekem jelented, hogy már alhatom. -
Áron fiam - Mózes fiam - idább.
E két kezet, mit haldokló anyátok
Most egyesít, ne tépje semmi szét.
Erőt Mózes - tanácsot Áron ad
S Jehova áldást küld a szent dologra.
Vigyétek testemet e rabházából
Ki a pusztára. *(Meghal.)*

MÁRIA

Én fáklyát veszek,
S dobot pergetve fennlobogtatom,
Míg messze elzeng a győzelmi ének.

MÓZES

Emeljétek fel az átszenderültet.
Hagyják e lányt - hadd vezesse lelke -
S utánam. - Óh, egy örült s egy halott
Kísér. - Ki merné állni útamat. (*Mind el.*)

HARMADIK FELVONÁS

(*A pusztában. A Sinai hegye alatt, a zsidók táborán kívül.
Áron, Abiram, Dátán, Józsué és sokan a zsidók közül jönnek.*)

ABIRAM

Ne tarts tovább, Áron, hiú szavakkal,
Mindég kértél, várjunk negyven napot;
Elmúlt az is, s Mózes még nincs elő.
Vagy itt hagyott vesztünkre, s megszökött,
Vagy széjjeltépték a fenevadak.

ÁRON

Hogy mersz ilyet még csak gondolni is!
Nem félsz-e, hogy hátad megett terem?
Mert hidd el nékem, ő még visszatér.

DÁTÁN

Nem az többé.

ÁRON

Nem többé? - Sőt igen.
Ki átvezette fáraó előtt,
Száraz lábbal népét a tengeren;
Forrást nyitott a sziklán; és kiégett
Pusztára tápláló mannat könyörg;
Védő paizst tart mindnyájunk felett;
Nem tűnik el ily gyáván, kisszerűen.

DÁTÁN

Hová lett hát szemem, hová fülem?
Vagy, hogy ha nem vagyok vak és süket;
Mégis csak eltűnt. -

ÁRON

Hát nem mondta-é,
Hogy Ábrahám hatalmas Istenének
Hozandja el irott törvényeit? -
De aki addig, amíg megjövend
Más Istenhez tér, vagy bálványt imád
Az a halál halálával vesz el.

S mindannyian meg is esküdtetek
Jehovának s Mózesnek.

DÁTÁN

Szent igaz.
De hát nem-é ők lettek hűtlenek,
Levették rólunk a védő kezét,
Elhagyjuk mink is.

ABIRAM

Téged állított
Közénk főpappá Mózes - hát mutass
Istent, ki e puszták közül kiment.

DÁTÁN

Már összehordta a nép kincseit
Boglár, perec, serleg, lánc, tű, kapocs,
Mind összegyűlt önkényt ajándokul
Készíts arany tulkot belőle Áron,
Egyiptom Istenét, mely visszavisz.

ÁRON

Nem, nem, mondtam már, inkább meghalok.
Mért is zaklattok folyvást, úgy vagyok,
Mint felverett vad, s nincs már nyughelyem
Saját népemnek táborában is. -

NÉP

Ládd, kérünk, Áron!

ABIRAM

Halld a nép szavát.

ÁRON

Nem hallok semmit.

ABIRAM

Hátha kényszerítünk.

ÁRON

Ki kényszerítené a főpapot.

ABIRAM

Hol van tehát a főpap Istene -
Vagy, hogyha nincs, minek főpap nekünk? -
Nem látod-é, már a nép lázadoz.
S ha egyszer fölkel a hatalmas úr,
A főpap fogja-e lenyomni bírni? -

ÁRON

Óh, Mózes! Mért hagyád e súlyt reám?
Nem bírja vállam, érzem, roskadok.

ABIRAM

Ha nem segísz - segítünk mink magunkon.
S ha aztán szétszakadva, népedet
Veszély emészti fel, mondd, hogy felelsz
Te hűtlen őr a nyájról? -

ÁRON

Mit tegyek
Nagy Isten! - Mit tegyek? -

ABIRAM

Halld szent szavát,
A nép ajkáról.

ÁRON

Úgy. - De hátha baj lesz,
Majd fogtok-e akkor felelni értem?

ABIRAM

A nép nem számol másnak, csak magának.

ÁRON

Így mertek-é majd szólni, hogyha Mózes
Előttetek lesz - rátok tekint. -

NÉP

Mind így beszélünk.

ÁRON

Hát, isten neki.

NÉP

Köszönjük Áron! - Győzelem! - Jerünk.

(Mind el, kivéven Józsuét.)

JÓZSUÉ

Óh, törpe faj! Te nyegle, ősz hajaddal -
S a bölcsességben kontár - azt hiszed
Hivatva vagy már nemzetet vezetni,
Mert csontjaidból a velő kiszáradt,
És véle az erély. - Hát azt hiszed,
Mert minden rókával megalkuszol;
Nyájad hú őrre vagy? - El, el veled!

Csak tégy önhittent, fontos arculattal,
De én ne lássam. - Részes nem leszek,
A bűnös alku lelkeket ne nyomja.
Az én napom Mózesrel kel fel újra,
Akkor majd számolunk - majd számolunk. -

MÓZES *(a két frigytáblát hozva)*

Kezemben van hát végre a szövetség,
Jehova melyet népével kötött -
Saját ujjával e táblákra írva.
Kezemben e szent törvény, mely paizs
Gyanánt védendi mindég népemet,
Míg hozzá hittel s hűn ragaszkodik.
És Isten jóvoltából én vagyok
A megválasztott, akinek kezéből
Ez áldás a népnek fejére hull. -

JÓZSUÉ *(elébe lép)*

Mózes! Bár megtiltád, elédbe jöttem.

MÓZES

Erős okod lehet - mert nem szokád
Kicsinyleni parancsom. Mondd, mi baj.
Kigyúlt orcád bősziült harag jele,
S a könny szemedben bánatot mutat. -

JÓZSUÉ

Valóban nem tudom kettő közül
Melyik került felül a másikon.

(Örömszó, trombitaszó a táborból.)

MÓZES

A győzteset te győzzed meg, fiam. -
Féltem, hogy népem érte veszteség,
De hálistennek a tábor felől
Örömszó jó üdvözlésül élém. -
Személyed érte hát csak bánatom.
Az ifjuság ingerlékeny nagyon,
Még szűz kedélye minden gáncsot érez;
Nézd el, fiam. Ha túrsz, új dísz reád.
S majd helyre ütjük, meglátod, ha élünk.

JÓZSUÉ

Ah, Mózes! Istent sérték meg - nem engem.

MÓZES

Ne tréfálgj gyermek, most kivált, velem,
Midőn kezemben szent törvénye van.

Ki merné Ábrahámnak Istenét
Megsérteni. -

JÓZSUÉ

Ki? Egy eszeveszett nép,
Mely számüzé, s más Istent tett helyébe.

MÓZES

Lázban beszélsz.

JÓZSUÉ

Óh, ládd hát, ládd magad.

(A zsidók zenekísérettel, zászlókkal az arany tulkot díszmenetben hozzák. Előtte Áron főpapi díszben megy. Mária s más nők táncolva dobot vernek. Mózes egy ideig ámulva nézi, aztán eléjükbe lép.)

MÓZES

Megállj örült nép, hó! - Lépést se többet! -
(A díszmenet megáll, a zene elnémul.)
Ki alkotá e bálványt? - Nos, ki volt
Elég merész felkelni Isten ellen? -
Siket vagy-é nép, hogy felelni nem tudsz? -
Bár lenne szóm dörgő, mint a vihar,
Mint Istené lesz, számon hogyha kéri
Kegyét, melyet hiába rád pazarlott. -
Minek neked törvény is - el vele -
Vessz el magadban, bálványoddal egyben.

(A kőtáblákkal az aranytulokhoz sújt, mindkettő összetörik. A nép elsompolyog, csak Mózes, Áron, Józsué, Húr és Mária maradnak.)

ÁRON

Bocsáss meg Mózes, a nép kényszerített.

HÚR

Bocsáss meg, nem tudom, mi szédület,
Gonosz szellem fogá el táborunkat.

MÁRIA

S ragadt - ragadt. Ki állhat annak ellen,
Mi egy népben forr? - Én nem, azt tudom.
Örült szavam a népnek szívverése.
Ah, ah - oly szép az ilyen tünde mámor. -

MÓZES

Hogy elsompolygtak, mint a vert kutya.
Ki legmerészebb volt hátam megett,
Talán első, ki mossa most kezét. -

No, Áron! Mondd hát, mondd, érdemli-é
Ily nép, hogy érte Istent megtagadd? -

ÁRON

Nincsen más védelmem, mint csupán kegyelme.

MÓZES

Hej, Józsué! - E tenger nép között
Nem állt-e meg hiven, mondd, senki is?

JÓZSUÉ

Igen, de tíz közül csak egy, uram,
A Lévi nemzetsége. Óh, mi kár
E csepp nemes bort szétmosódva látni,
Egy rothadó posványban.

MÓZES

Rossz hasonlat.

Maroknyi szem van véka polyva közt,
Bálvány-göröngyben egy szemer arany;
Azt hordja szél, ezt a hab kapja el,
Kiválasztjuk belőle a becsést. - -
Köss kardot Józsué, és vedd magadhoz
A lévitákat, menj a táboron
Végig s ölj, pusztíts, mindent útagon,
Mi hűtelen volt, nőt és gyermeket.
Ne kérdezd, mennyi, azt nézd csak, minő.

(Józsué el, kisértetve Mária és Húr szintén.)

ÁRON

Gondold meg, Mózes, kérlek, mit teszesz.
Ha a jog melletted beszélne is,
Nagyon merev kard az - könnyen törik,
S biztosan vág hajlékonyabb acél. -
Hidd, mást javallna most is az eszély.

(Kürtszó.)

MÓZES

A bálványalkotást is az javallta.

ÁRON

Hát hogyha, Mózes! A halálra szánt
Nép nem hagyandja, mint buta barom,
Hogy mézszárszékre hurcolják? Tudod,
Tíz áll egy ellen - s a kétség'ésés! -

MÓZES

Hát a szégyen, s bűnének érzete,
Mely ellankasztja karja izmait,
Öldöklő angyalul nincs-é velem? -

(Jajgatás, zaj.)

ÁRON

Rettentő hangok!

MÓZES

Vágd csak, öld, ne félj! -

ÁRON

Csontomban dermed a velő!

MÓZES

Előre!
Ha néked fáj, jól dugd be a füled,
Ez áruló könnyen szövetkezik
Ellenségeddel. *(Ismét jajszó.)*

ÁRON

Mózes! Irgalom.

MÓZES

Fáj a kigyónak is, ha rátapodsz.
Kelevézzel szügyében a sakál is
Keservesen sír - s nem hiszsz neki.
Ne higgy, ne higgy! - Pusztítsad - hadd sziszegni.

(Káleb és Húr szaladva jönnek.)

KÁLEB

Parancsold vissza, kérlek, hüvelyébe
Már a boszúnak kardját!

MÓZES

Úgy? - Parancsold
A felvonult vészt vissza, hogyha bírod,
Míg a mezőt elverte.

ÁRON

Óh, te bírod,
Csak egy szavadtól függ.

MÓZES

Majd visszatér
Magától is, hidd el, ha jóllakott.

HÚR

Elég volt, Mózes.

MÓZES

Már nem él-e pártos?

(Abiram, Dátán zsidókkal jönnek.)

ABIRAM

Irgalmazz nekünk.

DÁTÁN

Istenünkre kérünk.

MÓZES

Mért is nevezted! - Ah, fel, Józsué!
Talán lankadsz már? Istenünkre kérlek
Én is - szolgálatában el ne fáradj.

DÁTÁN

Hajthatlanabb vagy, mint maga az Úr! -

MÓZES

Hah, mellyik Úr! - Az-é, kit elhagyál,
Vagy az, kiért sajnálsz vért ontani? -

ABIRAM

Ne hidd, Mózes, hogy gyávaság vezet -
Meghalni ma, vagy holnap, egy nekem.
De hogyha Ábrahámnak Istene
Azért adott kezébe, hogy hazát
Szerezzen nekünk; mit mond, ha így fecsérel
Vérünket. És mi lesz belőled is,
Ha nép nélkül állsz néhányad magaddal? -

MÓZES

Lám mily hiú vagy - hogy még azt hiszed,
Urának az lehet feladata,
Egy gyáva, rossz népnek hazát szerezni! -
Ne hidd, ne hidd. - A nép csak dőre eszköz,
Egyes nagyok kezében, akik a
Világtörténetet vérrel írják. -
Urának célja hont teremteni

Egész világra fénylő templomának,
A nép az eszköz, én a végrehajtó. *(Jajgatás.)*

ÁRON

Hogy mondhatasz ily hideg szót ily zenéhez. -

MÓZES

Nem hallok semmit. - El szemem elől! -

MÁRIA *(sebesen jő)*

Ah, Mózes, engem nem bocsájtanak
A torhoz, félre löknek, mint bolondot -
Mint hogyha már nem is érdemlenék
Egy karddöfést! - Óh, óh, minő gyalázat. -

MÓZES

Menj, menj, ne bosszants! -

MÁRIA

Hát testvéredet
Így bírod-é csak, mondd, feltartani
A tiszteletben? - Hisz mit más csinált,
Azt tettem én is. Sírtam és örültem
Mindég a néppel; s mégis most, midőn
Csendes sátrakra ádáz martalóc tör,
S békés lakóik vérező kebellet
De még ölelve egymást esnek össze;
Engem kirúgnak, mint hitvány kutyát. -
Rendén van-é ez Mózes? - Jaj nekem! -

MÓZES

Őrjöngsz, leány! -

MÁRIA

Őrjöngte néped is. -
Fogd, Mózes, e tört - kérlek, szúrj agyon
S Áront se kíméld, egy vér véled ő is. -
Ne hagyj bennünket közgyalázatul meg.
Kigúnyol, aki nem dob ránk követ. -

MÓZES

Menj, Káleb! Húr, te is menj másfelől,
Bocsássa le a kardot Józsué. -

KÁLEB

Köszönöm, Mózes.

HÚR

Lány, tiéd az érdem.

MÓZES

Köszönje Ábrahám nagy Istenének,
Ki megmaradt.

MÁRIA

Ki megmaradt - s minek? -
Ah, érted-é, Abiram? Én nem értem. - -
Lám, lám, mi boldog a boldogtalan,
Nem retteg a haláltól. - Míg a boldog
Boldogtalan, szünetlen rettegésben. -

HÚR

Légy áldva, Mózes! -

MÓZES

Mégis itt fecsegték? -
(Húr és Káleb el.)
Ti, Áron s Mária, száműzve vagytok
A táborból, mindaddig, míg az ég
Meg nem sokallja büntetésteket,
S én azt nem mondom: jöjtek, elég volt.
(Áron s Mária elmennek.)
Most el, mindnyájan! Hagyjatok magamra.
Szükségem van rá, hogy magam legyek.
A nép kegyelmet nyert, s törvénye itt
Hever porondban, összevissza-törve.
Isten nem írja újra - hadd szedem fel
Hát én, ki láttam - szent darabjait.
Hisz törvény nélkül a nép is minek. -

(Józsue többekkel jó, köztük Káleb és Húr is.)

JÓZSUÉ

Új baj megint! Lelketlenül, ijedve
Szaladnak vissza őreink, hogy a
Moabiták erős haddal közelgnek,
Ránkütni készen.

MÓZES

Hát aztán? - Ha jönnek,
Hát itt lesznek.

ABIRAM

Ah, azt tudjuk mi is.
De nem vendégeskedni jönnek ám.
Prédára les vadon forgó szemök,
Vérét ohajtják bátor férfiaknak,
S rabszíjra fűznek nőt és gyermeket.

MÓZES

Ne engedjétek, büszke, hős fiak.

KÁLEB

Nem is engedjük, Mózes, csak vezess,
Ezért jövőnk épp.

MÓZES

Már azt nem teszem.
Jehovával pörölni nem fogok.
Kevesli az elfolyt tisztátalan vért,
S ő küldi rátok e pogány hadat;
Hogy az végezze el, mit végzeni
Én gyöngé voltam.

ABIRAM

Sőt talán erősebb,
Mint célszerű volt. Gondtalan metélted
Le sarjainkat, s most gúnyolva mondod
A száraz törzsnek: nos, mért nem virulsz. -
Ki vetted a mankót az agg kezéből,
S mostan kacagva sarkalod szaladni.

MÓZES

S mi e hosszú beszédből a tanúság?
Tán míg bevégzed, ég már táborunk.

ABIRAM

Az a tanúság, hogyha ifjainkat
Le nem mészárlod, védjük mink magunkat.
De most segíts, ha a bajt ránk hozád.

MÓZES

Én Isten nem vagyok, történeteket
Nem történetké tenni nem tudok,
S felelni értök nem neked fogok. -
De azt nyugodt lélekkel mondhatom,
Hogy mindazt, aki általam veszett el,
Ha eddig él vala, ellen vasával
Isten most rontja el.

KÁLEB

Jőj hát, s vezess.

NÉP

Vezess - vezess.

MÓZES

Mondtam már, nem teszem.
Próbáljátok meg önerőtöket.
Áldás nélkül lássuk, mit bír meg a kar.
Hisz azt mondjátok, én is egy vagyok
Csak a tömegben, mint akárki más;
S egy nélkül bármi is megeshetik.

(Kürtszó.)

NÉP

Nyakunkon az ellenség.

MÓZES

Fel tehát! -

KÁLEB

Ki fog vezetni?

ABIRAM

Nincs-e férfi köztünk?

NÉP

Vezért, vezért! -

ABIRAM

Isten nem küld az égből.

JÓZSUÉ

Nincs senki nálam jobb? No, szent nevében
Hát majd vezetlek én! -

NÉP

Utána csak! -

(Mind el, Mózes-, Káleb-, Abiram- és Dátánon kívül.)

MÓZES

Káleb! Hágj ott a dombtetőre - nézz
Népünk után. Mondd, mit látsz? - Óh, fog-é
Isten kegyelme harcra szállni véle,
Vagy elhatárzá érdemlett bukását? -

KÁLEB

Már összecsaptak. - Mintha két vihar
Vonul fel egymás ellen s összezördül,
A völgyet éj takarja, összevissza
Cikázik a villám, s a zúr között

Nem látja a szem, melyik lett erősebb,
Csak bömbölésük olvad együvé,
És a letarlott pusztaság mutatja,
Amint karöltve szórják a halált.

MÓZES

Nyiss jól szemet, Káleb. Kettészakadt
A porfátyol, mit láatsz? -

KÁLEB

Ah, Józsuét. - -
Mint bősziált tigris törtet ő előre,
Utána széles vérnyom lesz szabad.
Már a vezér előtt áll. Összecsapnak.
Kardjok szikrát vet, s nem látszik maga.

MÓZES

Vágd, vágd, fiam!

KÁLEB

Ím, a hegyek felől
Mint áradat, új nép rohan elő.
Körülveszik. - Zászlónk inog - inog.
Népünk hátrálni kezd - a rend bomol. -
Mindjárt végünk van!

DÁTÁN

Óh, Mózes, segíts!

MÓZES *(karjait felemeli s a harc felé terjeszti.)*

Jehova! Sergeinknek Istene
Harcoldj velünk - ne hagyd elveszni néped.

KÁLEB

Meghallgatott az ég. - Csodálatos! -
Falként megálltak a bomló sorok.
Zászlónk megint leng - hátrál ellenünk.

DÁTÁN

Áldott légy, Mózes. Nagy jelet cselekvél
Megint közöttünk.

ABIRAM

Mit? - Hogy jól kileste
A kellő percet? - Óh, te vén gyerek!
Hiszékenységed csak mosolyra kész.

DÁTÁN

Ne káromolj, Abiram.

ABIRAM

És te ne
Rajongj! - Mít is kínlódik oly soká? -
Eressze csak le bátran a kezét,
Csatáraink a többbit majd bevégzik.

MÓZES *(kezét lebocsájtva)*

Végezzék hát be - lássuk, dőre ember.

KÁLEB

Óh, jaj nekem! - A felvillant siker
Új sarkantyú volt csak Moab dühének.
Futó villáma sűrűbb éjt hagyott. -
Hátban került egy elrejtett csapat,
S már táborunknak mássza sáncait.
Sivít a gyermek - hölgyeink üvöltnek.
Tüzes barázda nyargal versenyezve
Az ellenséggel, végig táborunkon.

DÁTÁN

Mózes, csak egyszer még bocsáss nekünk meg,
S ne hagyd elveszni néped egy bolondért.

MÓZES *(karjait újra kiterjesztve)*

Igen, te nagy vagy, Ábrahám ura!
Kicsínyességünk korlátot nem írand
Neked, melyért nagy tervedet elejtsd.

KÁLEB

Jól mondod, Mózes! - Megdöbbenve állok,
Szövetségest küldött nekünk az ég.
A szél megfordult, és körülszaladja
Kigyónyelvekkkel a láng üldözőink.
Bőg a gyilkos had - futna szívesen -
De nincs menekvés - ottan ég egészen. -
Hadunk bizalmat nyer - győzelmi ének
Emelkedik itt-ott - csak helyyel áll még
Az ellenség.

MÓZES

Hála neked, Uram!
Te, aki adtál gyöngé karjaimba
Oly áldásdús erőt, véd meg tovább is
Én népemet. Mert szolgád izmai
Csak emberizmok. - Nem birom tovább.
(Kezeit lebocsájtja.)

KÁLEB

Mi az, mi az! - Sárkányfaj-é Moáb,
Hogy egyenként leüssük bár fejét,
Más tíz nőjön ki mindenik helyett?

ABIRAM

Fáradt vagy, Mózes? Jőj, Dátán, siess -
Miért nem támogatjuk karjait?
Pihenj ránk, Mózes. Így. Te csak emeld
Az égbe lelked - tested a mi gondunk. -

(Mózes karjait gyámolítják.)

MÓZES

Győzelmed kettes, sergek Istene -
Erődnek az ellenség meghajol.
Hatalmas szellemed meg a hitetlent
Dicsőségben hinni kényszeríti.

(Győzelmi zaj.)

KÁLEB

Győztünk, győztünk! Moáb vadon szalad.
Csak vágni kell, s nem restek harcosink.
A lámpa végső lobbanása volt,
Mi az imént megdöbbenett vala.

(Józsue jó Húrral s harcosokkal. Hadifoglyokat vezetnek, köztök Amrát is, és zsákmányt hoznak.)

MÓZES

Hozott az ég - keblemre, jó fiam!

JÓZSUÉ

Gazdag zsákmánnyal tértünk vissza, Mózes.

DÁTÁN

Barátim! Itt nagy jel történt azóta.
Köszönjétek Mózesnek a győzelmet. -

MÓZES

Jehováé csupán minden dicsőség,
Ki megbocsájtá népe bűneit. -
S most fel, barátim - jöjtek utánam. -
Kinek csak egy batkát érője van,
Mi élelmén s ruházatán felül van,
Az e zsákmányhoz fogja toldani.
S állítunk sátort rajta Jehovának,
Fényest, méltóat győzelmes nevéhez.

(Mind el, kivéven Józsuét és Amrát.)

JÓZSUÉ

Nos, szép húgom, még mindég oly komor vagy?

AMRA

S miért mosolygjak - tán reád, pimasz? -

JÓZSUÉ

És nem inkább rám-e, mint azon esetlen
Harcosra, akitől kinyertelek.

AMRA

Verjen meg érte népem Istene.

JÓZSUÉ

Ah, ah, erősb enyém, majd az megóv.

AMRA

Úgy nincs előtte törvény és igazság.

JÓZSUÉ

Mindig csak duzzogsz. Mondsza, illik-é
Galamb szemeknek ily vadul forogni?
Lágy ajkaidnak jobban illik-é
Így biggyeszkedni, mint csókolni szépen? -
Bizony kár, hogy megvonta tőled Isten
Mindaztat tudni, ami csak valódi
Kecse a nőnek.

AMRA

Óh, ne hidd - ne hidd!
Tudom én mindazt, hogyha van kinek.

JÓZSUÉ

Hát nincs-e most is? Hisz láttad magad,
Hogy kardom élesebb, gyorsabb kezem,
Mint hősödé volt. Szívem is talán
Felér övével. Kísértsd csak meg, Amra.

AMRA

Veszejtsen el az ég, ha megkísértem.

JÓZSUÉ

Térj észhez, Amra. Ládd, urad vagyok,
S mégsem szolgálóul bánok véled.

AMRA

Bánj úgy velem hát. Inkább hordozom
Vízcsöbrödét, mint hallom mézszavad. -

JÓZSUÉ

Megbánhatod még s késő lesz talán,
Hogy ily hideg valál. Óh, Amra, kérlek.

AMRA

Ne kérj - parancsolj.

JÓZSUÉ

Nem parancsolok.
Majd jobbra fordulsz, bízom Istenemben.

AMRA

Rosszabbra válsz te - bízom Istenemben.

JÓZSUÉ

Ne zsörtölj folyvást, Amra! - Jőj, kövess. *(El.)*

NEGYEDIK FELVONÁS

(Éj. Mózes sátorának belseje a zsidók táborában Kánaán határán. - Józsué, Amra.)

JÓZSUÉ

Hát ennyi oktatásra, kedves Amra,
Még sem tanulsz meg egy kissé szeretni?
Nem lázad-é fel ajkad ellened,
Hogy a hó csókot tőle elvonod?
S az engedelmességet szép szemed
Nem mondja-é fel, napsugár helyett
Ha villámot kell mindég szórnia? -

AMRA

Nem a tanítvány - mestere ügyetlen.

JÓZSUÉ

Légy hát te mester, s mondd meg, mit tegyek,
Hogy leljem kedvedet.

AMRA

Hagyj már aludnom.

JÓZSUÉ

Itt van. - Megint a régi.

AMRA

S hát te új vagy?
Százszor hallám már azt a jónapot,
S mindég más-más adjistent mondjak-é rá?

JÓZSUÉ

Jó, jó, csak gúnyolj. - Bár, megérdemelném,
Hogy végre nékem is kedvem keresd,
Ki vágyaid szempilládról lesem. -

AMRA

S mit kívánhatsz még tőlem voltaképp? -
Mondod, hogy üdvöd - a szemembe nézni.
Hogy boldogságod - hangom hallani.
S nem nézesz-é, nem hallasz-é egész nap?

JÓZSUÉ

Látlak haragban - hallak zsörtölődni. -
Valóban nagylelkű ajándok annak,
Ki érted, mint én - mindenekre kész.

AMRA

Mire, mire - tán kedvesem levágni? -
S harcolni népem ősi istenével?

JÓZSUÉ

Enyém erősb volt, azt felejtük el.

AMRA

Azt nem feledjük. - Próbát küldé csak rám;
Térj hozzá Józsue - s a vért felejtem.

JÓZSUÉ

Csitt, csitt - ne többet, meg ne hallja Mózes.

AMRA

Csitt, csitt - ne többet, meg ne hallja Amra. (El.)

MÓZES (belépve)

Hej, Józsue. -

JÓZSUÉ

Parancsolj.

MÓZES

Mondd, hogyan
Van az idő? -

JÓZSUÉ

A pusztát és eget
Mostan választja ketté szürke sík,
A reg hűvös szellője ébredez,
S a tábortűz a csillaggal kialszik. -
Viradni fog.

MÓZES

Óh, bár viradna már!
Milyen hosszú az éj, mely a cselekvés
Napját előzi! - Végre itt vagyok,
Az ígért földnek szent határain.
Még egy merész lépés - s a célt elértem. -
Mi álom hímézé, erőmet edzte,
Mi homlokomra zöldbabért ígért -
Megtettesül. - Egy új hont alkoték,
Örök oltárt állíték Istenemnek,
S minő gyarló, mi hitvány eszközökkel! -
Maroknyi, aljas, csőcselék csoporttal.
Ha egykor az utókor dalnoka,
Elzengi majd e megrázót, nagyot;
Elámul a nép pusztá hallatán is,
S fényt és gyönyört meritend még magának
Abból, mi már költészet csak neki;
S én élve láttam - én végigcselekvém. -
De kémeim mit késnek oly soká?
Nem hallál-é felőlük Józsué? -

JÓZSUÉ

Még semmit eddig.

MÓZES

Áronnal szeretnék
Beszélni, de még ő alszik, tudom.
S a reggel messze. - Fogjad, Józsué,
A hárfát, verj egy szép dalt rajta nékem;
Hadd kísértem meg hangjánál pihenni.

JÓZSUÉ *(hárfakisérettel)*

Hajnal ébred, rózsafelhők
Közt pacsirta énekel. - -
Pilleszárnyú álmaid közt
Látsz-e óh, én kedvesem.
Kel majd az aranyhajú nap,
Lánykám is felkel vele. - -
Az mindenre életet hoz,
Ez nekem - csókot hoz-e? -

MÓZES

Ne ilyen édes dalt zengj, Józsué.
Gyöngéd virág a pusztaság közé,
Szerelmi kéj a táborhoz nem illik.

JÓZSUÉ

Mást kezdek hát el.

MÓZES

Várj csak. - Mondd, ki volt
A hölgy, kivel csak az imént enyelgtél? -

JÓZSUÉ

Ah, Amra! - Harci zsákmányul nyerém.

MÓZES

Vigyázz! - Te véred kockáztattad érte,
S ő néhány szemsugárral tett fogollyá. -
Szereted őt, valld meg. - Nos, nem felelsz? -
Sokat megtennél érte, ügyebár?

JÓZSUÉ

Azt nem tudom.

MÓZES

De mégis.

JÓZSUÉ

Meglehet.

MÓZES

Fiam, fiam - a nő bűvös virág.
Illatja édes - ámde illatával
Méreg lopózik szűnkbe - mely megöl.

JÓZSUÉ

Danoljak-é tovább?

MÓZES

Ki volna bárgyú,
Ellenséget vezetni sátorába? -
Hát még szívébe? - Hidd nekem fiam:
Nem az erőszak rontja a vitézt,
A jót, de a szeretet. -

JÓZSUÉ

Óh! Mi szörnyű
Néppé leszünk hát, Mózes, hogyha köztünk
Szeretni senkinek nem lesz szabad. -

MÓZES

Ki jobbat nem tud, Józsué - szeressen.
De ládd, népünk küzdelme hosszú lesz,
S az emberélet oly szörnyű rövid. -
Ha én kidülök, és Áron kidül -
Egymásután mind, kik mostan vezérek,
Te léssz hivatva nyomdokunkba lépni,
Érzem - tudom. - S egy nő - egy dőre báb -
Egy hulló csillag állja-é utad? - -
Kit a végzetnek érintett keze,
Annak szeretni nem szabad, fiam.
A csillag is hideg, mely a hajóst
Vezérli. - Nos, danolj - kapj húrjaidba.

JÓZSUÉ *(hárfakisérettel)*

Hol leljek, sergek Istene
Dicsedre méltó éneket? - -
Kinek mennydörgés szózatod,
S táborot ver egy lehelleded!
Halálhörgés kéjérezete,
Piros vér, mely szívből fakad
Győzelmes zászlónál - lehet
Neked csak méltó áldozat. - -

MÓZES

Elég, elég - nem bírok megnyugodni. -
Óh, messze még a győzedelmi ének! -
Mi tán nem is halljuk meg azt soha,
Csak a halálhörgést, a harci zajt. - -
Mindegy, meghallják gyermekink helyettünk. -
De mi szokatlan zaj keletkezik,
Mely véges-végig futja táborunkat,
Mint tompa mennydörgés a felleget? -
Ilyenkor a nép máskor még pihen,
Tekintsd meg, Józsué. - Ah, már maradhatsz.
(Áron, Káleb és Húr jönnek.)
Itt kémeim! - Káleb, mi jót hozasz?
Nos, Húr mi újság? - Áron, már te is
Fel vagy, mi üzte úgy el álmodat?

ÁRON

A gond, a gond. - Mózes! Rosszul vagyunk. -

MÓZES

Kietlen pusztá lett-é Kánahán,
És benne a nép nem bír majd megélni?

KÁLEB

Sőt inkább - mézzel, tejjel foly vize,
Szőlőgerezdje óriási nagy,
S ágat tör a dús termésű olaj.

MÓZES

No hát - no hát! - Sárkányok őrzik-é?

HÚR

Az sem. De népe órjas termetű,
Ádáz szemében bátorság lakik,
Karizma vas, vadlóé gyorsasága.

MÓZES

Asszonynépet megverni nem öröm.

HÚR

De ily népet meg nem lehet legyőzni.
Törpék hozzájuk képest jobbaink. -
Fegyverzetök nyilunk nem járja át,
Melynek húrját csak lágy karunk feszíté.
Kopjájok árbo, a mienk fűszál.
Mind elveszünk, ha ellenök vezetsz.

MÓZES

S felejtéd-é a sergek Istenét,
Ki mellettünk van. - Ah, de bárhogyan
Legyen, titkolni kell a nagy tömegtől. -
Egy ellopózott szócska ajkatokról,
Egy bús sóhajtás, rejtélyes mosoly,
Szemhúnyorítás áruló lehet. -
S a vész, amelyet még a jövő takar,
Órjas arányokat veszén magára,
Előre elzsibbasztva a kezét,
Mely a bajoknak hogyha közepette
Leli magát, azokból új erélyt nyer.

ÁRON

Késő már, Mózes! - Minden tudva van.
Azért zajong, azért csoportosul,
S felkelni készen a nép itt terem. -

MÓZES

Jöjön. - Szavamra a tenger figyelt;
Meglátom, Isten népe hogy vadabb-é. *(Leül.)*

(Egy csapat zsidó a bejáráshoz tolakodik.)

NÉP

Tovább nem tűrjük. - Mért is tűrtük eddig. -
A földre véle. - Meg kell őt kövezni. -
Menj hát előre. - Én csak nem megyek. -
Ne toljatok, az elsőség nem illet. -

ABIRAM *(belépve, utána Dátán és nép.)*

Megyek hát én. - Mózes! - Köszöntelek. -

MÓZES

Mi kell? -

ABIRAM

Mi kell? - S ha nem kell semmi is,
Abiram Mózeshez nem is jöhet? *(Le akar ülni.)*

MÓZES

Ki lesz elég merész, leülni a
Nemzet bírójának színe előtt? -
Fel! Hogyha mondom. -

ABIRAM

Már csak azt hívém
Hogy mink is ülhetünk, ahol te ülsz.
Tudtomra nincsen szolga s úr közöttünk.

NÉP

Ő a bíró. - Abiram, tedd parancsát.

ABIRAM

Nem lesz közöttünk emiatt harag.

(Ezalatt Jethro, Cippora és Gerzón bejönnek s a háttérben tartózkodva közelednek.)

JETHRO

Csak erre, lányom - látod ottan ül.

CIPPORA

Ah, mint dobog szívem - vezess atyám!
Mít mond, ha meglát. - Vajh fog-é örülni?

MÓZES

Rég várom már, mért jöttök voltaképp.

CIPPORA

Ah, erre nézett - jól tudom, megismert -
S elfordult! - Óh, atyám. -

JETHRO

Várj csak sorodra.

ABIRAM

Azt jöttünk, Mózes, tőled kérdeni,
Hogy mit szándékszol tenni, most, midőn
Hallottad kémeinket?

MÓZES

Azt, mit az Úr
Rendelni fog.

ABIRAM

Jó válasz gyermekeknek.
De elmúlt a kor, dőlyfős egyesek,
Hogy a népet barom gyanánt vezessék.
Mi itt egyenkint mind gondolkozunk;
Akarjuk tudni, vérünk hogy miért foly,
Verejtékes kincsünk hová leszen:
Más eszközévé lenni nem fogunk,

DÁTÁN

Te vélünk semmi tervet nem közölsz.
Tanácsunkat gunyolva csak lenézed,
S amit kifőzesz, azt vakon kívánod,
Hogy mink kövessük.

MÓZES

Ily nehéz időben,
Nincsen helye a meddő szóvitának.

CIPPORA

Soká fogok-e még soromra várni
Óh, jó atyám? - Rég elmúlt már sorom!
Egy kurta csókkal sem jött még elém! -
Próbáltál volna engemet lekötöni
Helyére. -

JETHRO

Dőre nő! Ez végzete
A próféták nejjének.

CIPPORA

S mért lön az?
Nem kértem-é, hogy csak pásztor maradjon?

ABIRAM

Midőn Egyiptom földéről kihoztál,
Szabadsággal biztattál; és mi mind,
E csábos szóért hagytuk el csupán
A nyugalmas jólétet, melyben éltünk,
A húsos bögrét, házat, földeket.
Cserébe vettük a vad rengetegnek
Ezer inségét, s a remélt szabadság
Helyett új rabság toldja sérveink.

NÉP

Igaz biz az.

MÓZES

Óh, óh! Hitvány tömeg.
S boldogságodhoz nem hiányza más,
Mint a szabadság, e fényes, hiú szó? -

DÁTÁN

S mi más hiányzott volna? Megfizettük,
Mít ránk vetettek, hú alattvalókul,
Védelmet lelt a hú s alázatos,
Csak a házsártos zúgolódott ott is.

MÓZES

Derék, derék! Hogy lenne hát szabad
Ily nép, melynek még hátán ott vagyon
A kék pecsét, véres csík, s elfeledte
Már a korbácsot, a rugást, pofont. -
Miért is lenne ilyen nép szabad,
Mely napról napra süllyed szégyenében;
Mely mint a ringyó, amiért pirult
Még tegnap, már ma mint természetest
Tekinti, és csókolja szívesen,
Amit még tegnap rettegett, utált;
Mely mostan is hiányt érez talán,
Hogy hátánál nem áll őrt a poroszló
Hosszú botjával, mint midőn sarat gyúrt.

DÁTÁN

Itt meg te állsz félistenül felettünk.
Zaklatsz, gyilkoltatsz, nem tudjuk miért.
Minden sebünk egy vádoló torok,
Sáfarkodásodról mely számadást kér.

MÓZES

Én mentetetni nem fogom magam,
Lealjasodnám védelemre szállva.

ABIRAM

Ah, oly magasan állsz-e már felettünk
Hogy szónk is elhal, míg hozzád felér.
Ki tett fölünkbe, Mózes? Mondd, ki vagy? -
Jól ismerélek, mint lelencfiút,
S mint száműzöttet, gyilkosság miatt.

MÓZES

A számolás nyilván áll tetteimben,
A frigyszekrénynek fényes sátora
Közöttünk áll, szemkábitó diszében.
És nem-e tanyázunk Kánahán határain? -

ABIRAM

Ép e ponthoz kívántam jöni én is.
Beláttad-é, hogy amit szenvedénk,
Áldoztunk eddig, mind haszontalan, -
Mert ott nem győzhetünk.

NÉP

Igaz, igaz. -

ABIRAM

Vezess hát vissza - s mindent elfelejtünk.
A nép nagylelkű.

NÉP

Úgy van, úgy, vezess.

MÓZES

Ah, ah, nagylelkű nép!

NÉP

Mi nem csatázunk
Többé haszontalan.

MÓZES

Derék, derék! -
Választott népe Ábrahám urának. -

ABIRAM

Dologra csak. - Hiú, nagyhangu szóval
Már jóllakánk. Kurtán, mi válaszod?

NÉP

Mi válaszod?

MÓZES

Hát e vén térdeket
Ha meggömbíteném előtted, óh, nép!
És szószólója lennék Istenednek - - -

NÉP

Hiába lenne.

MÓZES

Kérlek! -

NÉP

Mindhiába.

MÓZES

Meggondolád-e jól?

NÉP

Meggondolók.

MÓZES

Nekem kell engednem, ha már nem engedsz.
De kérve kérlek, nézd el, nép, nekem,
Ha meglep, elkábít ily nagy dolog.
A vén kebelnek úgy megrögzenek
Ábrándjai, hogy fáj, midőn kilökjük;
Hisz a fény is fáj éjt szokott szemünknek.
Engedjetez tehát időt nekem .
Egyenként elbucsúzni holtjaimtól. -
Reggelre készen várlak.

NÉP

Jó. Mi is
Tudunk becsületet. - Jerünk, barátim.
Viszontlátásig reggel.

(Abiram, Dátán, a nép el.)

MÓZES

Nem hiszem! -
Nehéz egy óra volt. - Én kedvesem!
Atyám, fiam!

CIPPORA

Óh, Mózes! Már remegtem,
Hogy tán nem is akarsz ismerni többé. -
Mind azt panaszolják, hogy oly hideg vagy.

MÓZES

Csak a vezér, nem az ember, galambom. -
Ah, mily kevés kell, hogy boldog legyen
Szivünk. Im üdvömet körülfogom. -

CIPPORA

Ki hitte volna még csak az imént,
Hogy ily jól tudsz ölelni. -

MÓZES

Kedvesem!
Ah, látod, a sors ily szörnyű szeszélyes;
Minden kéjt és kint összegyűjt külön,
S felváltva önti elkábult fejünkre.

CIPPORA

No, csakhogyy visszatérünk! -

MÓZES

Nő! Bocsáss! -
Jó, hogy felköltél dőre mámoromból,
Hej, Józsué!

JÓZSUÉ

Parancsolj!

MÓZES

Hogyha reggel
A felkelő nap, Istennek szeme
Pártost találna népe táborában,
Elvesztne táborostól. - Érted-é? -
Abiram, Dátán, s cinkos társaik
Holt emberek. - Rosszabbak a halottnál.
Mert sírjokat utód nem látja meg,
Nevök többé nem jó élő ajakra. -
El fogja nyelni a föld mindenestől. -
S ha a tömeg, mely nyugözött vadállat
Gyanánt lázadni alkalmat keres,
De gyáva hitványsága érzetében
A szemtelennek hátához kíván
Vonulni, majd vezéreket keres:
Üres helyök döbbsentse vissza őt. -
Menj Józsué - a léviták barátink. -
(Józsué el.)

No, Cipporám, most már enyelghetünk
Megint. - De mondd, mért sápadsz, mit remegsz? -

CIPPORA

Ah, Mózes! Félek tőled.

MÓZES

Kis bohó. -

JETHRO

Te túl kemény is vagy, fiam.

MÓZES

Hogyan?

JETHRO

Jó szóval többre menni, mint erővel.
Miért nem kérded, hallgatod meg őket? -
Hidd meg, nem bánják azt az emberek,
Ha nem követjük is tanácsukat,
Csak elmondhassák, ami szívökön van.

MÓZES

De hogyha érzem, mindnyájok között
Én értem legjobban, hogy mit tegyek. -
Óh, Jethro! Jól tudod, sosem kerestem
A népvészér helyét, felsőbb határozat
Rendelt oda. S most már, mondd, hagyjak-é
Minden fondorkodót, s hiú pimaszt,
Tervembe nyúlni? - Aki népeket
Vezet, felbőszült szellemek felett
Uralkodik. Ha elszunnyad, vagy enged,
Széttépik őket, vagy menten elragadják.

JETHRO

Igen, igen, de száz kicsiny hiúság
Ha nem kiméled, szinte gátadul lépsz.
Ott állatád a népet, míg te ültél
Hány agg szívében gyűlt ezért harag.
Aztán nem is ez volt az ő szokás.

MÓZES

Óh, jaj, ne hozz fel nékem ő szokást,
Ne régi törvényt. Minden léptem új.
Nem a múltnak fejleszttem én virágát,
De újat kell a semmiből teremtnem.
S nem korlátozhat törvény vagy szokás. -

JETHRO

Elismerem. De ládd ez elkülönzés,
Minden léptedre oly szint kölcsönöz,
Hogy az egész ügy és személyed - egy,
Melyhez senkit mást érdek nem csatol.

MÓZES

Bár lenne másképp. - Óh, bár lenne másképp! -
De hogyha én lelépek, elvesz az ügy.
Ki gondol azzal? - Hisz hallád magad. -

JETHRO

Ha így van, hasztalan erőlködöl.
A nép nélkül népet nem boldogítasz;
Megtettél mindent, nem nyom szemrehányás,
Hagyj fel mindennel - jöjj hozzánk pihenni.

CIPPORA

Ugyé, ugyé? Én már rég sejtem ezt.
Hívd vissza Józsuet, és jőj velünk.

MÓZES

Ah, Cippora!

CIPPORA

Ne kétkedjél soká. -

JETHRO

Itélj magad. E nép érdemli-é
Szabaddá lenni?

MÓZES

Jaj, hogy nem.

JETHRO

No, ládd!

CIPPORA

S érdemlem-é én, hogy hervadjak érted?

MÓZES

Kegyetlenek! Galambul jöttetek,
Hogy mint sasok tépjétek keblemet! -
Kimondjam-é magamra, hogy bolond
Ábránddal lettem vénné? - Újra kezdjek,
Megtört kebellem, egy új életet?
Óh, - óh, - (*Gondolkodik.*)

MÁRIA *(merengve lassan jó)*

Mi kedves szőke nő ez itt? -
Hát e piros fiúcska? - Hogy mosolyg. -
Mosolygj csak gyermek! - Egykor majd szeretsz -
Lelsz szép menyasszonyt - mások elrabolják. -
Majd sírhatsz akkor.

CIPPORA

Óh, Mózes! Ki-e
Roncsolt alak?

MÓZES

Prófétaasszony.

MÁRIA

Az.

Mit Isten megszállt, mint meg szokta szállni
A keblet, melyből kín s próbáltatás
Kiúze minden földi szenvedélyt. -
De mondd, ki vagy te, gyermekarcu nő?
Hol voltál elrejtőzve a világtól,
Hogy ennyit éltél már s nem ismered
A szenvedés szentelt vonásait? - -
Nem üzték-é férjed hatalmasok
A háztűzétől messze pusztaságba?
Nem hajtották-e testvéred rabul,
Kifosztva házad szent emlékeit?
Ah, úgy boldog vagy. És mégis remegj! -
Mert kétszeres lesz a kín, mely reád les.

CIPPORA

Megdermed e beszédre csontvelőm.

JETHRO

Utat neki! - Mi ábrándos jelenség.

(Mária átmegy a színpadon s el.)

MÓZES

E percben Isten küldé őt előmbé! - -
Nézzétek csak! Nézzétek! -

JETHRO

Mit fiam?

(A sátor egyik szögletében ködoszlop emelkedik.)

MÓZES

Nem-é látjátok e ködoszlopot!

ÁRON

Nem látunk semmit.

MÓZES

Óh, vakok, vakok!

JEHOVA SZAVA

Mózes! Figyelj. -

MÓZES

De most csak hallotok? -

Uram! Parancsolj. - (*Leborul.*)

JETHRO

Mózes, képzelődöl.

JEHOVA SZAVA

Látom, hogy e nép rám nem érdemes,
Kiirtom egyig a földnek színéről. -
Ki Ábrahámot nemzetté növeltem,
S termékenyé lett Sára egy szavamra,
Ki szélüzött magból erdőt kelesztek;
Növelhetek népet belőled is. -
Erőset, újat, könnyebben bizonnal,
Mint elfajult szivéből Izraelnek
A bűnt kiirtsam. -

MÓZES

Óh, ne tedd Uram! -
E népben élni, halni megtanultam.
Igaz, gonosz. Sújtsd őt, sújtsd és ne kíméld.
Küldj rá csapást csapásra, véle együtt
Eltűröm én is. - Óh, csak élni hagyj. -

JEHOVA SZAVA

Megútálám végképp e gyáva fajt.

MÓZES

Ha áldozat kell, végy el engemet
Vérdíjul népemért inkább, Uram! -

JEHOVA SZAVA

Beléje ette már a szolgaság
S álművelődés mérge úgy magát
Népembe, hogy korcsot fog szülni is
A korcs szülő.

MÓZES

E puszta megtanítja
Szabad emberhez illőbb felfogásra. -
Igaz, a nemzedék, mely mostan él,
Nem érdemes, hogy kíméld. Ám veszítsd el.
Itt a határról holnap visszatérek,
S mindaddig járom a pusztát vele,
Míg az utolsó embert eltemettem
Egyiptomnak csodáit, aki látta,
S mérget szivott jólétéből magába.

JEHOVA SZAVA

Legyen, Mózes, mint mondád. Ámde tudd,
Meghalsz népeddel a pusztán te is.
Csak Józsué megyen be Kánahánba
Azok közül, kik most lélegzenek.

(A ködoszlop eltűnik.)

MÓZES

Hála legyen ezért is, Istenem!
Óh, nép! Ha tudnád, hogy neked kegyelmet
Szívvéremen vevék. - Áron, siess,
Írd össze a népet mind egytül-egyig;
S ha megvirradt, fuvasd a kürtöket,
Indulunk.

ÁRON

Meglesz, amint rendeled.
(El.)

JÓZSUÉ *(jő)*

Uram!

MÓZES

Nos, teljesült-e a parancs? -

JÓZSUÉ

A lázadókat a föld elnyelé. -

MÓZES

Jethro, atyám! S te, kedves Cippora!
Láttátok, hogy mi történik körülöm.
Tudjátok, Isten végzetes kezében
Eszközzé lettem. - Élő és halott. -
Elő neki - halott saját magamnak;
E pusztában temetkezésre ítélt. -
Mít zárjalak síromba téged is? -
E csók is, melyet ajkidról veszek,

Talán lopás - de mindegy, az utolsó. - -
Én szültem egy egész kort; és ezen kor
Tán szégyenelné, ember hogy szülé.
Én indítám el, mit, hahogy bevégek,
Félisten lennék. - Látod-é, ezért
Kell nékem vesznem. Ám legyen - legyen,
Isten megáldjon! - Őrizd meg fiam.

CIPPORA

Óh, Mózes!

MÓZES

Csitt, csitt, ily gyöngéd beszéd
Mint éles nyíl szalad a vért közé,
Melyet hiába dönget sorscsapás. -

JETHRO

Jőj lányom! - Mózes, istenem megáldjon!

MÓZES

Fiam! Nőm! -

CIPPORA

Jaj nekem. -

JETHRO

Jőj, jőj, siessünk. -
(*El Cipporával és Gerzónnal; kürtszó.*)

MÓZES

Hah! Már a nap kél! Hogy fut az idő. - (*El.*)

JÓZSUÉ

Hej, Amra!

AMRA (*jő*)

Nos?

JÓZSUÉ (*mindég elfordulva*)

Szabad vagy - menj leányom.

AMRA

Szabad, szabad! - Hisz azt ugyis tudom,
Sosem tartottál láncon, mint ebet

JÓZSUÉ

Nem úgy, de visszatérhetsz véreidhez.

AMRA

Csak tréfálsz, Józsué

JÓZSUÉ

Nem én, leány.

AMRA

S mit tennék én már otthon véreimnél?
Elszoktam tőlük.

JÓZSUÉ

Újra megszokod.

AMRA

Megyek, megyek - s hát a sok karperec,
Fülönfüggőt, a tarka piperét
Mit rám aggattál, számon sem veszed? -

JÓZSUÉ

Mind tartsd meg, Amra - menj csak Istenemmel.

AMRA

Mért fordulsz hát el tőlem? Nézz szemembe.
No, nézz még jobban. - Mostan már beszélj,
Hogy mégis menjek-é.

JÓZSUÉ

Menj, Amra, menj,
Ha gyöngé lennék is, s könnyöregnék,
Hogy csak maradj. -

AMRA

Ah, lelkem, Józsué!
Ne hidd, ha hetvenkedném is, ne hidd,
Hogy tőled válni kívánnék.

JÓZSUÉ

Hiába! -
Kint felpakolva vár már a teve.
Amrám! Az Isten véled! - Elkísérlek. *(Vezeti.)*

AMRA

Elúzesz hát, megúntál, Józsué!
Csalárd - gonosz - kegyetlen - csábító! -
Verjen meg érte népem Istene! -
Vidd, vidd ez ékeket! - Átok rád! -
Ne hidd, hogy Amrát vélők megfizetted. *-(El.)*

Szakképesítés-ráépülés: 55 213 01 Hangtárvezető
Szóbeli vizsgatevékenység
A vizsgafeladat megnevezése: Színházi produkció elemzése

ÖTÖDIK FELVONÁS

*(A zsidók táborában, az Abarim hegye alatt, a Jordánnál.
Középen a frigyszekrény sátora nyitva áll. A hegy egyik meredek
szikláján a háttérben terebélyes fa látszik. Mózes, Áron, Mária,
Józsué a sátor előtt. Hátrább félkörben az előljárók. Mögöttük nép.)*

MÓZES

Hát itten állunk, Áron, újlag,
Hol negyven év előtt - a szent küszöbnél.
Előttünk egy lépésre Kánahán.

ÁRON

Csakhogymég akkor kebleink feszültek
A tetterőtől - most pihenni vágnak.

MÓZES

Igaz, igaz. - No, nem vágnak soká. -
Felolvasád-e a népösszeírást? -

ÁRON

Felolvasám, és senki nem felelt rá. -
Mind némán fekszik a nép sírfenéken,
Mely akkor élt. Csak én, te, Mária,
És Józsué maradtunk meg tanúkul
A volt világból - mellyet eltemettünk. -

MÓZES

Ah, Józsué ne számítsd, ő bemegegy
Az ígért földre. Szemből szembe látja
A sok csodát, mivel Jehova ott
Népére vár. Ah, ő nincsen felírva
Rettentő lajstromában a halálnak.
De mink igen, bátyám - öreg barátom.
Azért készülünk - s Mária te is.

MÁRIA

Nem látod-é, hogy én készen vagyok. -
Az a hatalmas szellem elhagyott,
Mely roncsolt testemet bírátanyául.
És én halott maradtam, mely mozog,
Mely fű ugyan még, ámde már nem érez;
És várva várja a szót - hogy szabad
Feküdni menni. - Húr előre ment már
Helyet csinálni. -

MÓZES

Jól van, Mária. -
Sok szenvedéssel nyertél rá jogot,
Feletted a föld, hogy könnyű legyen. -
Áron! Te meg - csak tedd le e palástot.
Rakd ékeid mind a frigy sátorába.
Az oltártól búcsúzzál, mert felette
Szent áldozatot többé nem mutatsz be.
A főpap tisztétől felmentelek! -
Fiad, Eleazár lépend helyedbe. -

ÁRON

Im, itt van minden. - Tisztán nyújtom át
Istennek, népnek - mint főpaphoz illik -
Emelt fővel - nyugalmas lelkülettel.
Nehéz napokban hordtam. Adja Isten,
Fényét ismerjék csak, ne terheit
Késő utódok.

MÁRIA

Áron! Jőj - megyünk.

ÁRON

Meghalni, Mária?

MÁRIA

Igen, igen. -

MÓZES

Ne búcsúzzunk. Követlek nemsokára.

ÁRON

Ki a hegyekbe! - Haljunk meg szabadban. -

MÓZES

Két kőkoporsó áll ott számotokra.

MÁRIA

Hát, Mózes, a tiéd - a harmadik? -
Testvérnél illik testvérnek pihenni. -

MÓZES

Szúm véletek megy sírba. Ah, de lelkem
Isten szolgálja - tőle várja most is,
Hogy elbocsátja majd - utánatok.

ÁRON

Jó béketűrést. - *(El Máriával.)*

MÓZES

Nektek meg nyugalmat. -
Óh, jaj! Mi kín, utolsó emberül
Maradni a világból, mely miénk volt. -
Kisértetül fetrengni unokák közt,
Kik alig értenek már, amidőn
Múltunkról szólunk; és amit szerettünk,
Alig nevérol, hogy még ösmerik. - -
Hej, Józsué, fiam, fogd kardomat;
Te vagy utánam a vezér, tudod.
Majd bémutatlak a népség előtt.

JÓZSUÉ

Mi végre mindez Mózes - nem vagy-é,
Hála Istennek, még ép és erős? -
Te népedet soká fogod vezetni. -

MÓZES

Ne hidd - ne hidd. Mi bennem még erő van,
Nem izmaim, nem véremnek sajátja,
Csak Isten adta, hogy rendet tegyek.
De mint a nyíl lehull, ha célhoz ért,
S a mag letolja a hervadt virágot;
Kitérek én is, hogyha állsz helyembe. -
Fel, Izraelnek népe! Üdvözöld
Az új vezért. -

NÉP

Üdvözlünk, Józsué. -

MÓZES

Örüljete - mert ő a férfiú,
Kit Ábrahám nagy Istene kinézett,
Hogy Kánahánba végre bévezessen.
Ki véget vet keserveink korának,
S megnyitja a boldogságnak korát. -
Óh, mostohább volt, mely nekem jutott.
A sors rabszolga-népet bíza rám.
Keresztül kelle száz vészen vezetnem.
Keresztül a tűz s vér keresztelésén,
Hogy szolgasága bűnjegyét lemossa.
Csak zúgolódás s átok volt jutalmam;
És mégis hálát mondok Istenemnek,
Mert e dicső napot meg hagyta érnem;
Melyben kifáradt a sors üldözése,
S csak győzelem vár a javult utódra. -
Ne nyomja lelkem semmiféle vád,
Hiven megoszték bánatot, nyomort,
Mindég én nemzetemmel. - Szóljatok!
Nem úgy van-é?

NÉP

De úgy van, szentigaz. -

MÓZES

S most nyugton hajthatom le agg fejem,
Azokhoz - akik vélem szenvedének. -
Itt Józsué, vezértek. -

NÉP

Éljen, éljen! -

MÓZES

Most jól hallgassátok meg végszavam,
Tudjátok, sír széléről intelek. -
Előttünk áll a frigynek sátora,
Melyben törvényünk s Istenünk lakik.
Ha e törvényt, melyért egy nemzedék
Hanyatlott sírba órjas szenvedés közt,
Melyet nem múltó, szent okmány gyanánt
Ezreknek hulló vére megpecsételt,
Elhagyná a nép, mely Isten kegyéből
Oly annyi nép közül megnyerte azt;
Ha alkuvásnak dobná tárgyaul,
S idegen isteneknek kedveért,
Egy szent sorában megcsonkítaná :
Átkoknak átkát én kérném fejére.
És annyi nép közt ő lesz az utolsó,
Hajkált és üldött, mint veszett kutya;
Mert nem tudá kegyelmét megbecsülni. -

NÉP

Legyen, mint mondod.

MÓZES

Hallod Istenem! - -
Aztán, ha majd jó dolgok leszen,
S bőségnek örvendeztek Kánaánban;
Népem, ne hidd, hogy amely egyesít,
Az a szent eszme, amely összetart,
Mely nemzetté tesz, a föld - a haza;
Mert dús kalászat néked rengeti. -
Nem, nem - hisz táplált a kietlen is,
Egyiptom is táplálta őseid,
S azért nem voltál-é egy mindenütt,
Nem-é maradtál Isten ősi népe? -
S jövőben is az lesz közötted első,
Szívében a törvényt ki hűn megőrzi;
Ezrek felett, kik dús örökben élnek,
Bár nem lesz talpalatnyi földje is. -
Mert nem hitvány göröngy, melyet tapodsz,

De e sátor törvénye tesz zsidóvá.
S ezért e sátor egy, maga legyen,
Páratlan közted, óh, én nemzetem,
Egységednek szentelt tanújele.
Zarándokolva oltárára hordjon
Ajándokot, panaszt, örömet és bút,
Világvégéről is minden - ki hú. -

NÉP

Legyen, mint mondod.

MÓZES

Megnyugszom szavadban. -
Most hozzád szólok, hallgass, Józsué.
Ha meghalok, s bemégy majd Kánaánba,
Egy templomot, egy oltárt meg ne hagyj,
Egy szobrot, egy betűt, vagy síri jelt. -
Pusztíts ki mindent, élőt és nem élőt,
Miből csak egy emléksugára kelhet
A vad pogánynak, melyet ott legyőzesz. -
Ne higgy, ha kér, szolgálj el ne vállald,
Urad kívánna lenni majd idővel.
Ne ültess asztalodhoz, hogy megoszd
Ebéded véle, mert áldást, ha mond,
Átkot kíván reád minden falattal,
Keménykedjék meg könnyétől szived,
S ha bájosan mosolyg rád asszonya,
Tudd, hogy szívében bosszú les reád. -
Maroknyi nép vagyunk, fiam. Körülünk
Tengernyi az ellenség. Gyűlölet
Tarthatja csak fenn népét Izraelnek,
Szeretetet csúfosan olvasztaná el. -

JÓZSUÉ

Nagy dolgokat bizol rám - mondd, hogyan
Állok meg én - közember erejével,
Az óriástól elhagyott helyen?

MÓZES

E tisztos férfiak - e népvezérek
Fognak tanáccsal gyámolítani. -
Meggértem Istent, és a szellemet,
Mely eddig az én keblemet laká,
Reájok önti. - Óvjátok híven.
Áldás reátok - álljatok helyemben. -
Te Józsué meg, csak bízzál magadban.

JÓZSUÉ

Láttad, hogy mit bírok.

MÓZES

Láttam fiam.

S méltattalak. - Most népem, még csak egyet! -
Ha meghalok - porom földdel vegyül,
Ne hagyjátok, hogy ellenség tapodja
Sírphantomat - hogy bírja idegen.
Igérjétek meg ezt szent esküvéssel,
Késő utódok ártatlan fejére,
Hogy áldás, átok, úgy szálljon reája...
S könnyebben dülök Ábrahám ölébe.

NÉP

Igérjük, íme!

MÓZES

Köszönöm, barátim. -
Még egyszer - a nagy Isten véletek,
Térjen mindenki nyugton sátorába,
És Józsuétól várja a parancsszót;
Mert Mózes a néphez most szólt utószor -
És halni megy.

(El, a hegyek felé. A nép mindenfelé oszlik.)

JÓZSUÉ

De ilyen szökve nem.
Én a sirig kísérlek - megfogadtam. - *(El Mózes után.)*

VÁLTOZÁS

*(A táboron kívül, a hegyekben. A terebélyes fa a meredek
kősziklán innen is látszik. - Mózes jő, utána Józsué.)*

MÓZES

Mondtam, fiam, térj vissza, szent hely ez,
Jehova várja végső számadásra
Szolgáját itten. - Menj, és hagyj magamra.

JÓZSUÉ

Túrd kérlek el, Mózes, hogy nem teszem.
Inkább majd lopva járok nyomdokodban,
Bokrok mögött bujkálok szüntelen;
Nem is fogsz látni - én látlak csupán.

MÓZES

Gyermekkivánság! - Mondd csak, Józsué,
Mivégre volna ez? -

JÓZSUÉ

Hogy jelt tehessek
A sírra, melyben el foglak temetni.

MÓZES

Gonosz fiú! - Rabbá kívánod-e
A sírt is tenni, mellyért életemben
Küzdék, hogy csendes és szabad legyen? -
Jelt kívánsz tenni rá, hogy majd utóbb
Álkönnyet és átkot hordjon a bolond rá? -
Vagy összeszedje a port a pulya,
És vad futásban hordja el magával,
Hogy esküjét megtartsa, s életét
Se kockáztassa. - Menj, menj, Józsue! -

JÓZSUÉ

Nem lesz-é a nép prófétája mellett,
Ki messze elható szemét befogja,
És nagy szívének kisdéd ágyat ás? -

MÓZES

Ne félj, ne félj! - Hidd el, készít az Úr
Szolgájának, ki napszámát betölté,
Pihenni ágyat is. -

JÓZSUÉ

S hogyan tudom meg,
Hogy indulnom kell már az új hazába,
Mert Mózes nincsen többé? -

MÓZES

Látod e fát,
Amott a szirten - mely magányosan,
És büszke fővel néz a völgyfenékre? -
Kilátszik az jól táborunkba is.
Nézd meg minden nap - s amidőn ledül...

JÓZSUÉ

Akkor lehajtja Mózes is fejét.

MÓZES

Jól mondod - és te Kánaánba indulsz. -
Kezet, fiam. - Vezér! Most táborodba. - (*Józsue el.*)

JEHOVA SZAVA

Mózes! Készen vagy-é?

MÓZES

Készen vagyok.
Csak egy kegyért esdeklek még előtted:
Többször méltattál, hogy velem beszélj,
Szegény szolgálóddal. Nem láthattam arcod,
Mert tudtam, aki színről színre lát
Az a halálé. - Most mutasd magad meg.

JEHOVA (*megjelenik*)

Láss hát, de meg ne rettenj. -

MÓZES (*leborul*)

Óh, Uram!
A napba vágytam nézni - s megvakít. -
Most már szólíts el - mit várok tovább? -

JEHOVA

Csak kelj fel, szolgálám, mért e nagy sietség?
Ki oly soká nem-zúgolódva túrtél,
Még várhatsz egy kicsinyt. Fel! Jőj utánam.
Még egy örömmel tartozom neked. -

MÓZES

Ha láttalak - min tudnék még örülni? -

JEHOVA

Csak jőj tovább - lépj itten e magasra -
Feljebb még, Mózes - így - most nézz elődbe: -
Imé, kitérve látod Kánaánt! - -

MÓZES

Halkabban, szív! Vagy keblem szétveted. -
E percért vívtam teljes életemben,
E képet rajzoló ki képzetem
Legcsillogóbb festékivel, midőn
Már majdnem elnyelt tomboló vihar,
Vagy álnok szemmel száz ínség lesett;
S ujult erőt hozott mindannyiszor. -
Pedig mi volt az mind! Kődalkotás -
Hogy most, midőn megtestesülve látom;
Megdöbbszent a nem álmodott való. - -
Mi gazdag síkság, és mi zöld hegyek -
Száz fényes város kúpjai ragyognak
Közöttük. Hízott nyájuk mindenütt,
S ezüst szalagként kígyózó folyó. -
Lelkemben látom máris népemet,
Amint betör, s tábort jár e vidéken.
Mindég előre. S e szellő talán,
Mely most köszöntve csókol homlokod,
Már holnap győztes zászlóm lengeti. -

Amott középen, a Sion fokán,
Ragyogni látom a frigy sátorát.
Nem vándorútban többé, mint az üzött,
Ki egy éjt megpihen, s odább siet,
Ujabb nyugalmat puszták közt keresve;
De oly szilárdan, mint a szirtalap,
Irányaul szolgálva fél világnak,
Amint dicsében messze földre néz. -

JEHOVA

Csak kéjelegj, csak kéjelegj, fiam,
E látásban. - Nagyon megérdemelted.

MÓZES

Megérdemelttem? - Mondd, uram, mivel?
Szenvedtem-é, küzdék-e, nem tudom.
Ki van törülve minden kínos év,
Mely áll Egyiptom s Kánaán között.
E két napot oly könnyű összekötni,
Mint hogyha egy éj volna csak közöttük,
És minden baj, csak ez egy éjnek álma. -
Ha érdemem volt, azt is elvevél,
Mert eltörpítéd a jutalmazással. - -
Szent föld! E csókkal, íme, eljegyezlek! -
(*Leborul, hogy a bokrok s sziklák eltakarják. Jehova eltűnik.*)

MÁSODIK VÁLTOZÁS

*(Ismét a zsidók tábora, mint a felvonás elején. Józsué jó,
utána a nép, a szövetség sátoránál félkört képezve megállnak.)*

JÓZSUÉ

Előre csak. - Itt a frigy sátoránál
Álljunk meg ismét, mint naponta szoktuk,
És kezdjünk újra zengni szent imát,
Egyszerre gyászost s hitre buzdítót.
Gyászost, mert Izrael árván maradt,
Már harminc napja, amint elhagyott
Mózes s nem tudjuk, hogy mi érte őt.
Megtér-e még - elhangzik-é, ki tudja? -
De buzdító dalt is, mert új csatákra
És győzelemre teljes bizalom kell.

NÉP *(ének)*

Szirt ő... Amit teszen, hibátlan az,
És minden úta szent, igaz, dicső.
Egyetlen Isten ő, ki nem hazud,
Hű és igaz; nem áltató csalárd.

JÓZSUÉ

Meddig fogunk még harcra készen állni?
Keblünket a kínos bizonytalanság,
E véres rém, erőltetett mosoly,
S rejtett könyűvel csak szaggatja - tépi -
S még semmi jel. -- Oh, népem Istene,
Jőj, jőj segélyül, vagy zord elhagyottság
Hideg lehetől keblem összeroskad.

NÉP *(ének)*

Lássátok! Én - csak én vagyok,
És nincsen Isten kívülem, velem.
Én ölhetek, s viszontag - éltetek;
Sebez, de ám gyógyíthat is karom,
S tőlem ki mentne, óvna - senki nincs.

(Nehéz fejszevágások hallatszanak a hegyek felől.)

JÓZSUÉ

Csitt - csitt - mi volt ez? Vagy csak képzelem?
Nem - nem - megint! - Megint! - Mi végzetes hang!
Mint óriás kar döngető verése.
Visszhangot ébreszt kősziklákban is,
S az emberszív megdöbben hallatára. -
(A meredek szirt tetején állott terebélyes fa nagy robajjal a mélybe zuhan.)
Mózes meghalt! - Le térdre, nemzetem!
Prófétád sírba szállott, és vele
A kétes küzdés fájdalmas kora. -
De óh, ne hidd, hogy meddő volt azért
E gyász kor. - Nem, nem, az szülé ez újat,
Melynek csak kínja volt övé - virága
Miénk lesz, hogyha az új nemzedék -
Bátran, s győzelmi hittel lép belé. - -
Fújjátok a harckürtöket. - Előre!
Jeríko kapujához. - Hogyha Isten
Lesz keblünk vérté - kürtjeink szavára
Erős fala előttünk porba dül.

(Függöny.)

Shakespeare

A VELENCZEI KALMÁR.

(Fordította: Ács Zsigmond)

Tartalom

BEVEZETÉS

ELSŐ FELVONÁS.

I. SZÍN.

II. SZÍN.

III. SZÍN.

MÁSODIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

II. SZÍN.

III. SZÍN.

IV. SZÍN.

V. SZÍN.

VI. SZÍN.

VII. SZÍN.

VIII. SZÍN.

IX. SZÍN.

HARMADIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

II. SZÍN.

III. SZÍN.

IV. SZÍN.

V. SZÍN.

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

II. SZÍN.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

SZEMÉLYEK

Velencei Doge,
Marokkói herceg,
Aragoni herceg, Portia kérői.

Antonio, velencei kalmár.
Bassanio, barátja.

Gratiano,
Solanio,
Salarino, Antonio s Bassanio barátai.

Lorenzo, Jessica kedvese.

Shylock, zsidó.
Tubal, zsidó, barátja.
Lancelot Gobbo, Shylock szolgája.
Öreg Gobbo, Lancelot atyja.
Salerio, velencei hírnök.
Leonardo, Bassanio szolgája.

Balthazar,
Stephano, Portia szolgái.

Portia, gazdag úrnő.
Nerissa, kísérőnéje.
Jessica, Shylock leánya.

Velencei Tanácsstagok, Törvényszéki Tiszek,
Tömlöcz-őr, Szolgák s Kiséret.

ELSŐ FELVONÁS.

I. SZÍN.

Velence, utca.

Antonio, Salarino, Solanio.

ANTONIO.

Én nem tudom, mért kedvem oly borús.
Nekem teher, s úgy látom, nektek is.
De hogy ragadt, hol szállhatott reám,
Mi fajta, vagy miből keletkezett,
Ki nem tanulhatám.
S oly elbutulttá tön e méla bú,
Hogy enmagamra bajjal ismerek.

SALARINO.

Az óceánon hánykódik szived,
Ott, hol kevély vitorlájú hajóid,
Mint főurak s dús polgárok habon,
Vagy mint a tenger bámulványai,
Lenéznek a kis tózsér-járművekre,
Tisztelve, üdvözölve általuk,
A mint tovább lengnek szőtt szárnyakon.

SOLANIO.

Hidd el, ha koczkán annyim állana,
A messzeségben bolygna vágyaim
S reményeim jobb része. Szüntelen
Fű-szórva lesném, merre tart a szél,
Térképeken rév-, gát- s öbölt keresnék;
S kétségkívül minden tárgy, mely veszélyt
Képes leendne vonni kincseimre,
Leverne.

SALARINO.

Etelhűsítő fuvásom
Lázt hozna rám, mihelyt eszembe jutna:
Mily kárt tehet nagy szél a tengeren.
Ha a fővenyórát tekintém,
Zátonyt s sekélyt alkotna képzetem;
Látnám dús Andriám homokba fúrva
Mint hajtja meg lejjebb bordáinál
Nagy ormát, hogy sirjával csókolózzék.
Egyházba menve, a szentelt falak
Eszembe hoznák a vésszirteket,
Mik gyöngé gályám oldalához érve,
Zúgó vizekbe szórnák fűszerim,
És selymeimmal a habot ruháznák.
S így ki előbb mérhetlen kincs ura,
Most tönkre jutva. S erre gondoló
Eszmém vagyon, hát arra ne legyen,
Hogy ily eset mély gyászba ejtene?
Ne mondja senki, én tudom, hiába,
Árúi sorsán agg Antonio.

ANTONIO.

Hidd el, nem úgy van. Áldom sorsomat,
Nem egy hajóra bízvák kincseim.
Sem egy vidékre; s összes birtokom
Nem függ ez év forgó koczkáitól.
Kedvem nem áruim miatt borong.

SOLANIO.

Tehát szerelmes vagy?

ANTONIO.

Dehogy, dehogy!

SOLANIO.

Az sem? Mondhatni hát, hogy bú emészt,
Mert kedved elment; s szintoly könnyü volna
Szöknöd, nevetned s vígnak mondanod
Magad, mert nincs borúd. No esküszöm
A kétféjú Jánusra, hogy koronként
Csoda szenteket hoz létre a teremtő.
Emez szemével szüntelen kacsint
S kaczag, mint dudaszóra papagály;
A másik oly eczet-tekintetü,
Hogy nem vonítja száját egy mosolyra,
Habár a tréfán Nestor is nevetne.
Bassanio, Lorenzo és Gratiano jönnek.
Itt jön nemes véred Bassanio,
Lorenzo s Gratiano. Isten veled;
Jobb társaságra hagyva, távozunk.

SALARINO.

Maradtam volna, míg föl nem derülsz,
Ha nem jövének érdemesb barátid.

ANTONIO.

Elöttem magasan áll becsetek:
S én úgy veszem, hogy tisztetek hiv el,
S ti kaptok a bucsúzatás ürügyén.

SALARINO.

Tisztelt barátim! áldás véletek.

BASSANIO.

Mikor ne vessünk együtt, jó urak?
Beh ritkán látjuk egymást! Illik ez?

SALARINO.

Kellő időben majd bátrak leszünk...
(*Salarino és Solanio el.*)

LORENZO.

Bassanio, mivel reáakadtál
Antonióra, távozunk: de délben
Legyen szerencsénk a mondott helyen.

BASSANIO.

Minden bizonynyal.

GRATIANO.

Rossz színbe' van, signor Antonio;
Nagyon szivére vette a világot,
Elveszti azt, ki sok búval veszi.
Végkép megváltozott ön, higgye el.

ANTONIO.

Elöttem a világ, világ marad, –
Hol, Gratian, szerep jut mindegyünkre,
S rám búskomoly.

GRATIANO.

Én játszom a bohót:
Agg ránczok kék s mosoly közt jőjenek;
Inkább hevítse a bor májamat,
Hogysen sohaj fagylalja szívemet.
Ember, kiben meleg vér folydogál,
Alabástromból kimetszett őseként
Mért ülne, s ébren mért szunyadna el?
S mért mászna sárgaságba bú miatt?
Antonio, egy pár szót mondanék:
Szeretlek és barátság szól belőlem; –
Van oly emberfaj, melynek arczszíne
Álló mocsárként behártyásodik;
Mely konokul hallgat, remélve, hogy
E hallgatás majd mély ész-, bölcsesség-
S érdemnek adja rája látszatát.
És mintha mondaná: „Jóspap vagyok;
S ha megnyitom szám, egy eb se ugasson!”
Antonióm, oh, ismerek sokat,
Kit csak azért néz bölcsnek a világ,
Mert szót se szól. Hanem, szentül hiszem,
Nyitná ki száját, vétkeznék fülünk,
Mert e hadat bolondnak címzené.
Majd mondok erről másszor többet is;
Csak ne halászszz e méla cselfalattal
E vélemény, e kövi ponty után.
Jer, jó Lorenzo, kissé távozunk,
Ebéd után leczkém bevégezem.

LORENZO.

Jó; délutánig elválunk tehát;
Ily néma bölcs lesz még belőlem is,
Mert Gratiano szólni soh' se' hagy.

GRATIANO.

Légy csak körömben vagy két éven át:
Nyelved hangját is elfeledheted.

ANTONIO.

Eredj! bizony még csevegő leszek!

GRATIANO.

Helyes; kettőben szép a hallgatás:
Koros leányban, s füstölt marhanyelvben.
(Gratiano és Lorenzo el.)

ANTONIO.

Hát már beszéd ez?

BASSANIO.

Gratiano töménytelen semmit hord össze, – többet, mint bárki más Velenczében; okos eszméivel oly arányban, mintha két búzaszemet rejtenél két véka polyva közé; keresheted egész nap, míg megtalálod; – s ha megtaláltad, kár volt utána fáradni.

ANTONIO.

De mondsza csak, miféle hölgy, kihez
Titkos zarándok útat esküvél,
Kiről ma mondád hogy nyilatkozol.

BASSANIO.

Hisz ösmered te is, Antonio,
Mint roncsolám meg összes birtokom,
Kissé nagyobb fényt úzve, mintsem azt
Szűk vagyonom folyvást, kiállaná.
S nem azt nyögöm most, hogy rólam letűn
A csillogás; hanem főgondom az,
Mint róvhatom le számos tartozásom,
Melylyel kissé pazér ifju korom
Elhalmozott. Antonio, neked,
Legtöbbel tartozom pénz- s szeretetben;
S felbátorit baráti hű szived,
Kitárni minden tervem, céljaim:
Mint szándokom lerázni tartozásim.

ANTONIO.

Kérlek, tudasd velem kedves barátom!
S ha, mint magad, megállhat terved is
A becsület szemében: légy nyugodt:
Tárczám, személyem, összes vagyonom,
Használatodra szívesen ajánlom.

BASSANIO.

Gyermekkoromban ha nyilam veszett,
Előbbi úton új vesszőt lövék,
Hason nagyságut és jobban vigyázva,
Az elsőt föllelendő; – s két nyilat
Koczkázva, mind a kettőt meglelém.
Idéztem e gyermekpéldát előtted,
Mert a mi most jön, tiszta ártatlanság.
Adtál sokat kölcsön; s vad ifjuként
Elvesztém kölcsönöd: de légy szives
Előbbi tájra löni új nyilat;
S nem kétkedem, hogy célra jól vigyázva,
Vagy föllelem mind a két lövetet;
Vagy a hátulsót visszahozhatom
S az elsőért hálás adós maradnék.

ANTONIO.

Régóta ismersz; mért veszítesz időt,
Hogy így kerülgeted vonzalmamat.
Bizonyynal inkább sebzed e szívet,
Kétkedve végtelen buzgalmamon,
Mint hogyha elpazarlod mindenem.
Csak mondd azért, számodra mit tegyek,
Miről tudod, hogy rá képes vagyok,
S legitt segíték rajtad; szólj tehát.

BASSANIO.

Belmontban egy hölgy; gazdagon maradt
Bájos s ez ígénéél is bájosabb,
Csodás erényű: néha szemei
Küldtek felém szép néma hírnököt.
Portia nevet visel, s szintoly dicső
Mint Cato lánya, Brutus Portiája.
S becsét a nagy világ jól ismeri,
Mert mind a négy szél hordta néki a
Hires kéroket; és napszín haja
Halántékán aranygyapjként lebeg,
Colchosi parttá téve csarnokát,
Hová érette sok Jáson hajó.
Édes barátom! módodom volna csak
Fényben közölök egygyel versenyezni:
Oly kedvező sikert jósol szívedem,
Hogy boldogulnék kétségen kívül.

ANTONIO.

Tudod, javaim mind künn a tengeren:
Nincs pénzem és módodom rögtönzeni
Nagy összeget: hanem menj s nézz körül,
Meddig terjed hazánkban hitelem.
Feszítsd meg azt, habár a végletig,
És fényben udvarolj szép Portiádnak.
Menj, láss utána, én meg másfelé,
Pénzt hol kerítsünk, s én nem kétkedem,
Nevem- s kezességemre kaphatunk. (El.)

II. SZÍN.

Belmont. Szoba, Portia házában.

Portia és Nerissa.

PORTIA.

Lelkemre, Nerissa, kis személyem végkép megúnta e nagy világot.

NERISSA.

Megúnná, édes nagysád, ha nyomorai ép oly bő mértékkel volnának, mint jó szerencségei. S még is

mennyire látom én, szintoly beteg, ki eltelik a sokkal, mint az, ki semmi mellett éhezik. Nem közönséges boldogság tehát a közép állapot: a *túlbőség* hamarabb öszül meg, de az *elég* tovább él.

PORTIA.

Jó mondatok, s jól advák elő.

NERISSA.

Jól követve, még jobbak lennének.

PORTIA.

Ha tenni oly könnyű lenne, mint tudni: mit legjobb tenni; kápolnák templomokká, s a szegény nép gunyhói fejedelmi palotákká változtak volna. Jó pap az, ki saját intéseit megfogadja; könnyebb húszat tanítanom, mi legyen a legjobb teendő, mint beállnom a hús közé egynek, követni saját tanítmányimat. Az agyvelő tervezhet törvényeket, a vér számára; de a heves természet átszöki a hideg észet. *Ifjú* bolondság oly nyúl, mely átugorja az *aggastyán* jó tanács hálóit. De ez okoskodás nem képes számomra férjet választani. – Ah, e szó: *választás!* Nem választhatom, kit akarnék; s nem utasíthatom el, ki nem tetszik. Élő leány akaratját így zabolázza holt atyjáé. – Nem keserves, Nerissa, hogy nem választhatok s nem utasíthatok vissza senkit?

NERISSA.

Őn atyja mindig erényes volt: s szent férfiaknak a halál órájában jó ötleteik vannak. – A sorshúzás tehát, mit ő e három: *arany-*, *ezüst-* és *ólom-* szekrényvel kigondolt, (mely szerint az nyeri el önt, ki az ő véleményét eltalálja), kétségkívül senki részére nem üt jól ki, csak azéra, kit ön igazán szeret. Hanem mily fokú vonzalmat érez ön ez ideig érkezett fejedelmi kérői iránt?

PORTIA.

Kérlek, mondd sorra nevöket; s a mint nevezed, én írom; s leírásomhoz képest ítélj vonzalmamról.

NERISSA.

Először is itt a nápolyi herczeg.

PORTIA.

Az igazi vad csikó, mert semmit sem tesz, csak lováról beszél; s önnön szép tulajdonai fő díszéül tekinti, hogy ő azt maga képes patkolni. Nagyon félek, édes anyja mélyen talált valami kovács szemébe nézni.

NERISSA.

Itt van továbbá a pfalzi grófság.

PORTIA.

Ez meg mindig komor szemeket vet, mintha mondaná: „ha nem kellek, válaszs más.” Hallgatja a víg meséket s nem mosolyg: félek, vén korában siró bölcsesé válik, minthogy már ifjúságában oly tele van hozzá nem illő komorsággal. Készebb lennék férjhez menni egy halálfőhöz csonttal szájában, mint ezek bármelyikéhez. Isten mentsen e kettőtől.

NERISSA.

Mit szól ön a francia úr, Monsieur Le Bonhoz.

PORTIA.

Isten teremtése, hadd menjen hát emberszámban. Tréfán kívül, tudom, hogy bűn a gúnyolódás: de neki, mit! jobb lova van, mint a nápolyinak: begyakorlottabb rossz szokása komor szemet vetni, mint pfalzi grófnak: ő mindenki és senki; ha egy rigó fütyöl, ő bakugrásokat tesz: megvívna saját

árnyékával. Ha neje lennék, hús férfi neje lennék. Ha szives volna megvetni, megbocsátanám; mert ha örülésig szeretne is, soha sem viszonzom neki.

NERISSA.

Mit szól ön Faulconbridge, ifjú angol báróhoz?

PORTIA.

Tudod, mit sem szólok hozzá, mert se ő nem ért engem, se én őt; ő nem tud se latinul, se francziául, se olaszul: pedig törvényszék elé állhatsz s esküt tehetsz le, hogy én egy fillér árut sem tudok angolul. Ő derék férfi arczkép: de fájdalom! ki társaloghat néma bálványnyal? Mily csodásan öltözködik! Azt hiszem, kabátját Olaszthonban vette, bő nadrágját Franciaországban, sipkáját német földön, s modorát mindenütt.

NERISSA.

Hát szomszédjáról, a skót lordról mit tart ön?

PORTIA.

Azt, hogy szomszédi szeretet van benne: mert egy nyaklevest kapott az angoltól, s megesküdött, hogy visszafizeti, mihelyt képes lesz: azt hiszem, a francia lett keze, s az írt helyette alá.

NERISSA.

Hát az ifjú német, a szász herceg unokaöcscse, mint tetszik önnek?

PORTIA.

Nagyon rosszul reggel, mikor józan; s még rosszabbul délután, mikor ittas. Mikor legjobb, kissé rosszabb az embernél; s mikor legrosszabb, kissé jobb a baromnál. Legrosszabb esetben tőle, hiszem, sikerülni fog menekülnöm.

NERISSA.

Ha elszánja magát a választásra, s az igaz szekrényt választja: atyja akaratját szegné meg ön, ha vonakodnék őt férjeül fogadni.

PORTIA.

Legrosszabb esetben, kérlek, tégy egy rajnai borral telt nagy billikomot a hamis szekrényre: mert ha ördög volna is benne, kívül meg e kísértés, tudom ezt választaná. Bármit elkövetek, Nerissa, inkább mintsem szivacs neje legyek.

NERISSA.

Ez urak egyikétől se féljen, kisasszony: tudtomra adták véghatárzatukat, mely abban áll, hogy hazatérnek, s nem terhelik többé önt ostromaikkal: ha csak boldogult atyja szekrényes rendelkezésén kívül valami más úton nem nyerhetik el önt.

PORTIA.

Lennék bár oly vén, mint Sibylla, szüzen mint Diána akarok inkább meghalni, ha csak atyám végrendeleti modorában nem tesz valaki sajátjává. Szeretem, hogy e néhány kérő eszére tért; mert nincs köztük egy is, kinek távollétét forrón ne óhajtanám, s kérem istent, adjon nekik szerencsés út.

NERISSA.

Nem emlékszik, nagysád, még atyja életében, egy velencei művelt lovagra, ki Montferrat Marquis társaságában jött ide?

PORTIA.

Igen, igen: az Bassanio: úgy hiszem, ez volt neve.

NERISSA.

Úgy van, kisasszony; minden férfiak közül, kiket bohó szemeim valaha láttak, ő szép nőre legérdemesb.

PORTIA.

Jól emlékszem reá, s emlékszem, hogy méltó dicséretedre. – Nos mi újság?

Szolga jó.

SZOLGA.

A négy idegen keresi önt, hogy búcsút vegyen: s itt egy előposta az ötödiktől, Marokkó fejedelmétől, ki hírt hoz, hogy fenséges ura ma este itt lesz.

PORTIA.

Ha az ötödiket oly jó szívvel üdvözölhetném, minővel a másik négytől búcsút veszek: örömet okozna érkezése; – de ha belseje szent, s külseje ily ördögi, jobb szeretem, papom legyen, hogysem feleségül vegyen. – Eredj ficzkó elől. – Míg egy kérő után beteszszük a kaput, másik kopogtat az ajtón. *(El.)*

III. SZÍN.

Velence, köztér.

Bassanio, Shylock.

SHYLOCK.

Háromezer arany, – értem.

BASSANIO.

Igen, uram, három hónapra.

SHYLOCK.

Három hónapra, – értem.

BASSANIO.

Melyért, mint mondám, Antonio lesz kezes.

SHYLOCK.

Antonio lesz kezes, – értem.

BASSANIO.

Segíthet ön rajtam? Lesz oly szives? Tudhatom ön válaszát?

SHYLOCK.

Háromezer arany, három hónapra, s Antonio kezes.

BASSANIO.

Ön válasza erre?

SHYLOCK.

Antonio jó ember.

BASSANIO.

Hallott ön valami ellenkezőt róla?

SHYLOCK.

Ej, nem, nem, nem: – mikor azt mondom: „jó ember”, azt értem alatta, tudja ön, hogy jól áll; hanem vagyona koczkán: – egy gályát Tripolisba küldött, másikat India felé. Ezenfelül azt hallom a Rialtón, hogy a harmadikat Mexicóba, negyediket Anglia felé s így több szállítmányokat szórt szét a külföldön. Már pedig a hajók csak deszkák, a tengerészek csak emberek. Vannak szárazsi patkányok, vízi patkányok; szárazsi tolvajok, vízi tolvajok, a kalózkodat értem; ott van továbbá a sok vízveszély, szelek, sziklák. Mind a mellett az ember elég jól áll. – Három ezer arany – azt hiszem, kezességét elfogadhatom.

BASSANIO.

Egész bátorsággal.

SHYLOCK.

Biztos akarok lenni, tehetem-e; s hogy biztos lehessen, meggondolom magam. Szólhatok Antonióval?

BASSANIO.

Ha tetszik önnek velünk ebédelni.

SHYLOCK.

Igen, hogy disznóhúst szagoljak: azon szállásból egyem, melybe önök prófétája, a Nazarén, az ördögöket bebúvólte. Veszek önökkel, adok önökkel, beszélek önökkel, járok önökkel s a többi; de nem eszem, nem iszom önökkel, nem imádkozom önökkel. Mi újság a Rialtón? Ki jön itt? –
Antonio jó.

BASSANIO.

Ez signor Antonio.

SHYLOCK.

(Félre.)

Mily csalfa publikán tekintetű!
Hőn gyűlölöm, mert Krisztus párthive;
De még dühösben, mert pór bányuságból
Ingyen kiadja pénzét, s leviszi
Velence piaczn a kamatot.
Ha egyszer oldalához férhetek,
Kiöntöm rajta régi bosszumat.
Utálja ő szent népem s legyaláz
Legtöbb kereskedők körében is;
Szid engem, üzletem, s jogos nyerésem,
Mit uzsorának hív. – Veszzen fajom,
Ha megbocsátok!

BASSANIO.

Shylock, mit csinál ön?

SHYLOCK.

Gondolkozom kész összegim felől,
S a mennyiben fejből emlékezem,
Három ezer zecchinnyi összeget
Nem rögtönözhetek. – De mit? hiszen
Tubal, ama gazdag hitsorsosom,
Segíteni fog. – Várjunk csak! – Hány havat
Mondott ön? – *(Antonióhoz)* Áldás önre, édes úr!
Nagyságod az, kiről beszélgetünk.

ANTONIO.

Shylock, habár kölesönző soh' se voltam,
Adván s vevén kamatra pénzeket:
De hogy barátom sürgetős baján
Segítsek, e szokást most megtöröm. –
Tudtára adtad, mennyi kell?

SHYLOCK.

Igen,
Három ezer arany.

ANTONIO.

S három havig.

SHYLOCK.

Igen, feledtem, három hónapig.
De jó; – ön a kezes! – Lássuk. – Hanem
Ön mintha mondta volna, hogy soha
Nem ad s nem vesz kamatra.

ANTONIO.

Nem, soha.

SHYLOCK.

Mikor nagybátyja Lábán juhait
Őrzötte Jákob, harmad örökös
Szent Ábrahám után (bölc s anyja is
Működve részén) úgy van, harmadik –

ANTONIO.

Nos, mit csinált? Tán uzsorát szedett?

SHYLOCK.

Nem, nem szedett közvetlen uzsorát,
Mint mondanók; – mit tett? figyeljen ön!
A mint Lábánnal akként egyezett,
Hogy díjaul a tarka s pettyezett
Bárányokat nyerendi: őszkor a
Gerjedd juhok kosokhoz fordulának;

S midőn a nemzés műve végtire
Kezdődik a gyapjas szülők között,
Hántott eszélyes pásztorom néhány
Vesszőt, s a pározás munkája közt
A fölhevült juhnyáj elé raká.
S ekként fogadva, elléskor csupa
Tarkát fiadtak; ez mind díja lett.
Így tett szert nyereseményre: s áldva lón.
S a nyeresemény áldás, ha lopva nincs.

ANTONIO.

Szerencse volt, s megérdemelte Jákob;
Ezt nem saját hatalma hozta létre,
Egy égi kéz intézte azt imígy.
Tán a kamat védelméül hozád föl?
Vagy aranyod s ezüstöd kos- s juhnyáj?

SHYLOCK.

Én nem tudom: látom, hamar tenyész.
Hanem figyeljen ön.

ANTONIO.

Hallod, barátom,
Védvül az ördög bibliát idéz.
A szent tanúkat feltoló galád
Olyan, mint a mosolygó arczu gaz,
Kecses, de szívben megrothadt gyümölcs.
Oh, a hamisság mint ragyog kívül.

SHYLOCK.

Három ezer arany; – szép pénz, kerekszám.
Három hónapra, hadd lám, mi esik?

ANTONIO.

No hát, Shylock, lehetsz-e oly szives?

SHYLOCK.

Signor Antonio, ön a Rialton
Sokszor, nagyon sokszor szidalmazott
Pénzösszegim s kamatjaim miatt.
Én túrva s vállvonítva hordozám,
Mert béketűrés népem öröke.
Véreb s hitetlen czimmel illetett ön,
S zsidós ünnepruhámra köp vala, –
Csak, mert tulajdon pénzem forgatom.
Hagyján! ihol most ön reám szorul!
Itt van la! hozzám jó s ezt mondja ön:
„Adj pénzt, Shylock, kérlek.” S ön mondja ezt,
Ki nyálával szakállam szennyezé,
S lábbal taszított, mintha korcs kutyát
Rugdalna küszöbén: s kérelme pénz!
Mit mondjak önnek? Szóljak-é imígy:

„Van pénze ebnek? Lehető-e az,
Eb kölcsönözhet-é ily összeget?”
Vagy meghajoljak tán, s adósi hangon,
Fojtott lehellet – s gyáván suttagó
Hunyaszkodással ily szót ejtsek-e:
„No, drága úr, mult szerdán rám köpött,
Minap kirugdalt; másik izbe’ meg
Eb címmel illetett, s e bókokért
Most ennyi s ennyi pénzt kölcsön adok.

ANTONIO.

Kedvem jöhetne most is úgy nevezni,
Rád köpni, sőt tán megrugdalni is.
Ha kölcsön adsz, ne úgy adj, mint szives
Barátaidnak (mert mikor kívánt
Díjt a kopár fémért barát baráttól?)
Mint ellenednek adj inkább nekem:
S ha szót szegek, jobb arczczal hajthatod be
Birsággkötésd.

SHYLOCK.

Ej, hogy dörg reám ön!
Megnyerni vágyom jó barátomúl,
Feledni rám dobott szdalmaim,
Segíteni sürgetős szükségem,
S kamatban egy fillért sem venni el.
De rám se’ hallgat. Bár ajánlatom jó.

ANTONIO.

Jóság, valóban.

SHYLOCK.

Látni fogja ön.
Jerünk a jegyzőhöz, – s irjon kegyed
Ott egy kötést alá, – s csak tréfakép, ha
Ön nem fizet meg a jegyzett napon,
Ez s ez helyen, így s ennyi összeget,
Mint a kötés kiszabja: bűnhődésül
Husából egy egész fontot teszünk
Írásba, mit bátran kimetszhetek,
Bárhol tetszik testéből kiszakítnom.

ANTONIO.

Én kész vagyok, s aláírom nevem, –
S azt mondom, a zsidó nagyon szives.

BASSANIO.

Nem engedem, hogy ily kötésre lépj;
Készebb leszek tovább szigorgani.

ANTONIO.

Ne félj, fiu, lejárni nem hagyom;

Két hó alatt, egy hóval hamarább,
Mint a határidő, kilencszer annyi
Sőt több becsű vagyont várok haza.

SHYLOCK.

Oh e keresztyének! szent Ábrahám!
Kik kőszivűleg mások czélzatát is
Gyanusítják. – Kérem, feleljen ön:
Ha megtörendi napját, mit nyerek,
Behajtva a lejárt kötlevelet?
Egy fontnyi hús, emberből véve ki,
Nem oly becses s nem oly használható,
Mint kecske-, bárány- s ürühús. S midőn
Tetszéseért tevém ajánlatom,
Ha felfogadja, jó: ha nem, maradjon!
S jó szívemért kérem ne bántsanak.

ANTONIO.

Igen, Shylock, az alku állni fog.

SHYLOCK.

Tehát a jegyzőnél találkozunk.
Ön útasítsa e tréfás kötésre;
Én meg megyek s a pénzt rögtön hozom. –
Kissé benézek otthon, mert lakom
Egy gaz fiú kétes gondjára biztam;
S legott önnél termek.

ANTONIO.

Siess tehát. (*Shylock el.*)
Derék zsidó. Im még a héber is
Keresztyénné lesz: mert jó szive van.

BASSANIO.

Szép szó, hamis sziv: nem hiszek neki.

ANTONIO.

Hagyján! ne félj; nem lappang itt veszély,
Idő előtt megjő minden hajóm. (*El.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Belmont. Szoba Portia házában.

*Trombita-tus. Föllép a marokkói herczeg s Kisérete.
Portia, Nerissa s más cselédei.*

MAROKKÓI HERCZEG.

Kérlek, ne vess meg engem szinemért!
Cselédruhája ez dicső napunknak,
Ki mint közel szomszédját ápolá.
Állítsd ki észak legszökébb fiát,
Hol jégcsapot sem olvaszthat föl a nap,
S hasítsuk fel karunkat kedvedért,
Lássuk, melyőnknek vére pirosabb.
Mondom neked, szép hölgy, vitézeket
Rémíte arczom: s esküszöm szivemre,
Hogy égővünk első leányi is
Szeretve nézték. E szint semmivel
Föl nem cserélném, csak ha általa
Vonzalmadat lopnám el, szép királyném.

PORTIA.

Határozatomban nem vezet csupán
Leányszemek gyöngéd kívánata.
A sorshuzás, melytől függ végzetem,
Jogot sem nyujt szabad választásra.
De ha atyám meg nem szorít vala
Korlát gyanánt szavával, hogy csak az
Birjon, ki a mondott uton nyer el:
Dicső herczeg, vonzalmam oly fokán
Állnál, miként kérőim eddigi
Sorában bárki.

MAROKKÓI HERCZEG.

Ezt is köszönöm;
Kérlek, vezess hát a szekrényekig
Szerencsepróbát tenni. – Kardvasamra,
Mely Sophit ölt s egy perzsa herczeget,
S három csatában verte meg Sulejmant, –
A legvadabb szemet levillogom,
A legmerőbb szivet ledaczolom,
Medvétől elszakítom kölykeit,
S arslánt, midőn ordít zsákmány után,
Érted boszantni kész vagyok. De ah!
Ha Hercules s Lichas koczkát hajít,
Ki a vitézebb? a nagyobb vetést
Esetleg a gyengébb kezű teszi;
S Alcídot így apródja győzi meg.
Lehet, hogy én is, (mert vak sors vezet)
Mit becsstelen fog nyerni, elhibázom,
S búmban halok meg.

PORTIA.

Sorsodat viseld!
S vagy meg ne kísértsd e kétes merényt,
Vagy tégy le esküt, hogy, ha nem találsz,
Egy nővel is házasságról soha
Jövőre nem szólsz: jól vigyázz tehát.

MAROKKÓI HERCZEG.

Igen, fogok: jőj, vigy sorsom felé.

PORTIA.

Előbb egyházba! – s majd ebéd után
Kisértsd a végzetet.

MAROKKÓI HERCZEG.

Szerencse rá!
Üdvöt szívemnek, vagy kint, mely megöl. (El.)

II. SZÍN.

Velencei Utcza.

Lancelot, később az öreg Gobbo.

LANCELOT.

Világos, lelkiismeretem megengedi, hogy gazdámtól, e zsidótól, elszökjem. Az ördög rángatja könyököm, megkísért s így szól: „Gobbo, Lancelot Gobbo, jó Lancelot, vagy jó Gobbo, vagy jó Lancelot Gobbo, használd lábaid, fohászkodjál neki, s vedd illára a dolgot!” Lelki ismeretem így szól: „Vigyázz, becsületes Lancelot, vigyázz, becsületes Gobbo, vagy mint fentebb, becsületes Lancelot Gobbo; el ne fuss, világért el ne illants.” Nos, a ménkü bátor ellenség kotródásra nógat. „Rajta” – szól a gonosz – „el” szól a gonosz – „az ég szerelmiért, tüzelj neki magad, – szól a gonosz – és szökjél meg.” De lelkiismeretem, szívembe csimpajkózva, igen bölcsen így szól hozzám: „Becsületes barátom, Lancelot, becsületes ember fia lévén” vagy inkább becsületes asszony fia; mert köztünk maradjon, atyám egy kicsit oda sült, egy kis mellékize volt neki; nos hát lelkiismeretem azt mondja: „Lancelot, ne mozdulj.” „Mozdulj” – mond a gonosz, – „ne mozdulj” – mond a lelkiismeret. Lelkiismeret, mondom, tanácsod jó. Gonosz, mondom, tanácsod jó. – Ha lelkiismeretemre hagyom magam, zsidó gazdám mellett kellene maradnom, ki (isten ments meg!) olyan ördögfajta; s ha a zsidótól megszököm, a gonosz ellenséget követném, ki pedig – engedelmet kérek – maga az ördög. Bizonyosan a zsidó maga a megtettesült ördög; lelkemre! lelkiismeretem némileg irgalmatlan lelkiismeret, ha azt tanácsolhatja, hogy zsidónál maradjak. Az ördög nyájásb tanácsot ad; megszököm, ördög, parancsolj inaimmal, megszököm.
Föllép az öreg Gobbo egy kosárral.

GOBBO.

Uram, ifjú úr, kegyed; kérem, merre van a zsidó úr háza?

LANCELOT.

(félre).

Oh ég! ez az ég igaz nemző atyám, ki vaknál is vakabb lévén, nem ismer föl. Űzők vele egy kis tréfát.

GOBBO.

Uram, ifjú uram, kérem, melyik út vezet a zsidó úr házához?

LANCELOT.

Térjen ön a legközelebbi szögletnél jobbra; hanem mindjárt a legközelebbi szögletnél balra; érti? s a legközelebbi szögletnél ne térjen egyik oldalra is, hanem csavarodjék ki egyenesen a zsidó háza felé.

GOBBO.

Teringettét! nehéz lesz oda találnom. Nem mondhatná meg az úr, vajjon egy Lancelot nevű, ki nála lakik, nála lakik-e vagy sem?

LANCELOT.

Lancelot ifjú úrról szól maga? – (*Félre.*) Megálljunk, most zavarom a vizet. – (*Fenhangon.*) – Lancelot ifjú úrról szól maga?

GOBBO.

Nem ifjú úrról, kérem, hanem egy szegény ember fiáról; atyja – bár én mondom – becsületes, rendkívül szegény ember, s istennek hála, jól bírja magát.

LANCELOT.

Nem bánom, legyen apja akármilyen; mi Lancelot ifjú úrról beszélünk.

GOBBO.

Kegyed aláztos szolgája, Lancelotról, uram.

LANCELOT.

De kérem, *ergo*, öreg férfú, *ergo*, kérem, Lancelot ifjú úrról szól ön?

GOBBO.

Lancelotról, ha úgy tetszik uraságodnak.

LANCELOT.

Ergo, Lancelot úrról. Ne szólj, atyám, Lancelot úrról, mert azon úrfi (a végzetek, sors rendelményei, s más ily csodás kifejezések, a három nővér s a tanulság több más hasonló ágaihoz képest) valóban kimult; vagy mint kegyelmed mondaná egyszerű szavakkal, mennybe ment.

GOBBO.

No, attól isten mentsen! a fiú vénségem valódi istápjja, igazi támaszom volt.

LANCELOT.

(*félre.*)

Fütykös, sövénykaró, istáp, vagy támasz kinézésem volna? – (*Hozzá.*) Ismersz-e, atyám?

GOBBO.

Oh, könyörgöm, nem ismerem az ifjú urat; de kérem, mondja meg ön, fiam (isten nyugtassa lelkét!) él-e vagy meghalt?

LANCELOT.

Nem ismersz, atyám?

GOBBO.

Ah uram, vak vén ember vagyok; nem ismerem önt.

LANCELOT.

No, valóban, ha szemeid épek volnának is, lehet, hogy nem ismernél. Bölcs atya, ki saját gyermekére ráismer. Jó öregem, újságot mondok fiadról. (*Letérdel.*) Add rám áldásod: az igazság napfényre jő; gyilkosság nem maradhat soká titokban; – az ember fia igen; – de az igazság végre kiszül.

GOBBO.

Kérem, uram, álljon fel. Tudom, hogy ön nem Lancelot, az én fiam.

LANCELOT.

Kérem, ne üzzük tovább e bohóságot, hanem add reám áldásod: én vagyok Lancelot, legényfiad, a ki volt; magzatod, a ki van; gyermeked, a ki lesz.

GOBBO.

Nem képzelhetem, hogy az én fiam ön.

LANCELOT.

Nem tudom, mit véljek e felől; de én vagyok Lancelot, a zsidó szolgája; s bizonyosan tudom, hogy Margit – a te nőd – anyám.

GOBBO.

Neve valóban Margit: kész vagyok megesküdni, ha Lancelot vagy, az én saját testem és vérem vagy. Seregeknek királya, mekkora szakállad nőtt: több szőr van álladon, mint az én taligás pejki lovam farkán.

LANCELOT.

Úgy látszik hát, a pejki farka visszafelé nő: tisztán emlékszem, mikor utószor láttam, több szőr volt farkán, mint az én arcomon.

GOBBO.

Uram teremtőm! mint elváltozál! Hogy jössz ki gazdáddal? Ajándékot hoztam neki. Mint jöttök ki egymással?

LANCELOT.

Jól, jól; hanem részemről, mivel nincs nyugtom, míg meg nem szököm, nem nyugszom, míg egy jó darab földön át nem szököm. Gazdám igazi zsidó: neki ajándékot? zsineget neki! holtra éhezem szolgálatában: minden újjamat bordáimmal számíthatod meg. Atyám, örvendek jöttödon: add ide ajándékodat egy Bassanio nevű úr számára, ki igazán pompás új libériákat ad. Ha be nem vesz szolgálatába, futok, a meddig isten földe terjed. – Oh ritka szerencse! itt jó épen! Járulj hozzá, atyám! mert zsidó legyek, ha tovább szolgálom a zsidót.

Bassanio, Leonardo és Kiséret jönnek.

BASSANIO.

Megteheted, de siettesd, hogy az estebéd legfőlebb öt órakor készen legyen. Juttasd kézhez e leveleket: rendeld meg a cselédruhákat, s kérd meg Gratianót, jöjjen mielőbb szállásomra. *(Szolga el.)*

LANCELOT.

Rajta, atyám!

GOBBO.

Isten áldja meg nagysádat.

BASSANIO.

Köszönöm. Van valami bajod velem?

GOBBO.

Itt van fiam, nagyságos úr, szegény gyerek –

LANCELOT.

Nem szegény gyerek, uram, hanem a gazdag zsidó szolgája, – ki szeretne, uram, – mint atyám specificálni fogja –

GOBBO.

Nagy infectioja volna, uram, mint szokás mondani, a szolgálatra –

LANCELOT.

Valóban, röviden és egyszerűen, a zsidónál szolgállok, s ohajtanék – mint atyám specificálni fogja, –

GOBBO.

Gazdája és ő (engedelmet kérek nagysádtól) úgy jönnek ki egymással, mint a kutya és macska.

LANCELOT.

Egy szóval, az igazat kimondva, a zsidó méltatlanul bánván velem, arra indított – mint atyám, ki, mint reményem, szegény öreg, fructificálni fogja –

GOBBO.

Itt hozok egy tál ételre való galambot, mit nagysádnak szeretnék ajánlani; s kérelmem az, –

LANCELOT.

Röviden, a kérelem rám impertinenskedik, mint uraságod e becsületes öreg embertől meg fogja tudni; a ki – ha én mondom is – öreg ugyan, de szegény ember, édes atyám.

BASSANIO.

Egy szóljon, ne kettő. – Mit akartok?

LANCELOT.

Ön szolgálatába állni, uram!

GOBBO.

Épen ez a tárgy defectusa, uram!

BASSANIO.

Ismerlek és kérelmed megadom.
Urad, Shylock, ma szólt épen velem,
S magasztalt, ha ugyan magasztalódás,
Elhagyva dús zsidód szolgálatát,
Szegény lovag kíséretébe állni.

LANCELOT.

A régi közmondás jól van fölosztva az én gazdám Shylock és ön között, uram: ön birja isten kegyét, neki pedig van elég.

BASSANIO.

Szavad helyes: távozz' öreg, fiaddal.
Búcsúzz' el agg uradtól, s házamat
Kérdezd meg. (*Kisértőihez.*) Adjatok tüstént neki
A többinél sujtásosabb ruhát.

LANCELOT.

Jer, atyám! Nem kaphatok szolgálatot, – nem; dehogy van nyelvem! No! *(Tenyerére néz.)* Ha van Olaszthonban valakinek szebb lapja, s mer vele az írásra esküdni, – nekem jó szerencsém lesz. Rajta! itt egy silány életvonal! itt egy kis csekélység menyecskeket illetőleg; – fájdalom! tizenöt menyecske semmi: – tizenegy menyecske, kilencz leány szorultságból megjárja; – aztán vízbefulástól háromszor megmenekedni, s egy dunnás ágy szélén életveszély közt forogni: túrhető menekülés. No, ha a szerencse asszony, ez egyszer derék személy. – Atyám! jer! egy pillanat alatt elvégzem búcsúmat a zsidónál. *(Lancelot és öreg Gobbo el.)*

BASSANIO.

Kérlek, jó Leonardo, lásd el ezt!
S ha mind beszerzed s jól elrendezéd,
Sietve térj meg; mert barátimat
Estélyre hívtam mára; – menj, siess.

LEONARDO.

Tőlem kitelhetőleg sietek.
Gratiano jó.

GRATIANO.

Urad hol van, szólj?

LEONARDO.

Íme itt megyen.
(Leonardo el.)

GRATIANO.

Signor Bassanio!

BASSANIO.

Gratiano!

GRATIANO.

Egyet kívánnék!

BASSANIO.

Immár megnyeréd.

GRATIANO.

Ne vess meg, elkísérlek Portiához.

BASSANIO.

No jó; tehet'd. De halld meg, Gratiano;
Nagyon merész szavú, vad s nyersfi vagy; –
Neked nem rosszul állnak e vonások,
S oly szemben nem hibák, mint az enyém.
De hol nem ismer senki, egy kicsit
Nagyon szabadnak látszol. Légy szives
Néhány hideg csepp illemt vegyíteni
Kedved tűzébe, – mert vad modorod
Tán rossz világot vetne majd reám,
S reményt veszítnék.

GRATIANO.

Jól figyelj, öcsém.
Ha józanul nem viselem magam,
S nem néha jó csak számból egy szitok;
Ha imakönyveket nem hordozok
Zsebemben, és nem nézek komolyan;
Ha szent fohászkor arczom nem fedem
Kalappal el, s így nem sohajtok áment; –
S ha nem lesz a miveltség máza rajtam,
Mint a ki nagy mamája kedveért
Szenteskedik: – akármivé legyek!

BASSANIO.

No majd meglássuk, hogy tartod szavad!

GRATIANO.

De a ma estvét vedd ki: azt, mi ma
Történik, föl ne ródd.

BASSANIO.

Dehogy rovom;
Sőt kérlek, öltsd vigságod legmerészebb
Mezét föl; mert mulatni akaró
Barátaink leendnek. Üdv veled.
Még sok teendőm van.

GRATIANO.

Megyek Lorenzohoz s a többihez;
Estvére mind nálad fogunk teremni. (El.)

III. SZÍN.

Ugyanott. Szoba Shylock házában.

Jessica és Lancelot.

JESSICA.

Mint fáj, hogy így atyámat elhagyod!
E ház pokol, s te, vidám ördöge,
Unalma ízét sokszor elvevéd.
De isten áldjon, fogd ez aranyat,
S ha nem sokára látod új urad
Vendégi közt Lorenzót vacsorán,
Add át, de titkon, e levélt neki,
S isten veled. – Ne lásson szóbeszéd közt
Atyám együtt.

LANCELOT.

Isten veled! – Pótolják könnyüim nyelvemet. Pogány nők legszebbike, legedesebb zsidó hölgy!

Nagyon csalatkozom, ha valami keresztyén gazemberré nem válik érted, s el nem lop. De isten veled!
e bohó cseppek kissé elfulasztják férfias kedélyemet; isten veled!

JESSICA.

Isten veled, jó Lancelot.
Mily szörnyű bűn ez bennem, oh egek!
Saját atyámat így szégyenlenem.
De már ha lettem vére magzata,
Szivéé nem vagyok. Kedves Lorenzo!
Tartsd meg szavad, s bevégzem e tusát,
Hü nőd leszek s hitedre térek át. (El.)

IV. SZÍN.

Ugyanott. Utcza.

Gratiano, Lorenzo, Salarino, Solanio.

LORENZO.

Így! ellopódzunk mind vacsorakor,
Átöltözünk lakomban, s összesen
Egy óra mulva megjövünk.

GRATIANO.

De semmikép nem készülénk reá.

SALARINO.

Nem rendelők meg a fáklyásokat.

SOLANIO.

Baj! Hogyha kellőleg nem rendezők,
Jobb, azt hiszem, belé sem kezdenünk.

LORENZO.

Most négy az óra: még két óra van
A készülésre.
Lancelot jő egy levéllel.
Nos mi ujság, Lancelot?

LANCELOT.

Ha ezt feltörni méltóztatik, meg fogja kegyed tudni.

LORENZO.

Ismerem a kezet: szép kéz valóban,
S fehérebb, mint papírja, melyre irt
A szép író kéz.

GRATIANO.

Szerelmi hir, lelkiemre.

LANCELOT.

Engedelmével, uram.

LORENZO.

Hova mégy?

LANCELOT.

Hát biz, uram, előbbi gazdám, a zsidót hívom meg új gazdámhoz, a keresztyénhez, vacsorára.

LORENZO.

Ne! fogd e pénzt! – Mondd a szép Jessicának:

Megjelenek! Titkon beszélj vele.

Eredj. (*Lancelot el.*)

Urak! Hát nem készültök-e

Ez éji álorczás tánczvigalomra?

Én fáklyatartóul gondoskodám.

SALARINO.

No jó, utána látok magam is.

SOLANIO.

Mint szinte én is.

LORENZO.

Gratian lakában

Egy óra mulva összejöhetünk.

SALARINO.

Jó, úgy legyen.

(*Salarino és Solanio el.*)

GRATIANO.

Nem Jessicától jött ama levél?

LORENZO.

Tudj mindent. E sorokban útasít,

Hogy lopjam őt el apja hajlokából,

Mint látta el, magát arany- s kövekkel;

S mint áll lakában kész apródruha.

Ha e zsidó talán mennyégbe jut,

Kecses leányának köszönheti:

S a balsors, e szüzet ha sujtaná,

Csak ez ürügygel mentené magát,

Hogy ő zsidó, hitetlen fajzata.

Jer, jőj velem, s menőben nézd keresztül.

Fáklyámat a szép Jessica viszi. (*El.*)

V. SZÍN.

Ugyanott. Shylock háza előtt.

Shylock és Lancelot jönnek.

SHYLOCK.

Ám lásd; saját szemed legyen bíró,
Bassanio s vén Shylock közt mily különbség!
Hejh, Jessica! – Nem fogsz duzskálni ott,
Mint nálam itt tevél. – Hej, Jessica! –
Hortyogni délig, vagy szagatni köntöst.
Hej, Jessica, mondom!

LANCELOT.

Hej, Jessica!

SHYLOCK.

Ki mondta, hogy szólj? nem parancsolám.

LANCELOT.

Az úr szokta mondani, hogy parancs nélkül semmit sem tudok tenni.
Jessica jó.

JESSICA.

Nevem kiáltád? Mit kívánsz, atyám?

SHYLOCK.

Meghíttak engem, lányom, vacsorára:
Ne kulcsaim! – De hisz mért is megyek?
Nem vonzalomból hív, csupán hizelg;
De hogy boszúból is megyek s fogyasztom a
Pazar keresztyént. – Lányom, Jessica,
Őrizd lakom! Nem örömet megyek;
Nyugalmam ellen bármi baj, de forr, –
Mult éjjel is zacskókkal álmodám.

LANCELOT.

Megkérem az urat, jőjön el; fiatal gazdám számot tart ön adversiójára.

SHYLOCK.

Én is az övére.

LANCELOT.

S összeesküdtek valamennyien. – Nem mondom, hogy ön álorczásokat fog látni: de ha igen, akkor nem hiában történt, hogy orrom vére eleredt mult fekete hétfőn, reggeli hat órákor, mely az idén épen azon napra esett, melyen négy évvel ezelőtt délután hamvazó szerda volt.

SHYLOCK.

Mit! álorczások? – Jessicám, figyelj;
Ajtóm bezárd; s ha hallod a dobot,
S tekert nyakú síp rút süvöltözését,

Ne mászsz legott te ablakodba fel,
Ne dugd fejed ki a nyilt utczatérre,
Hogy a befestett orczájú hitetlen
Bohókra bámulj: sőt betömd lakom
Minden fülét, tudniillik ablakát:
Silány bohóság hangja bé ne hasson
E tiszta házba. – Jákob pálczájára!
Nincs kedvem eldözsölni künn az éjt:
De elmegyek. – Fiú, eredj elől,
S mondd, ott leszek.

LANCELOT.

Tüstént elől megyek.
(*Jessicához*) Azért csak nézzen ön ki ablakán.
„Jön keresztyén szép nemes,
Ön szemére érdemes.”

SHYLOCK.

Mit szólt ama Hágár fajú bohó? he?

JESSICA.

Azt mondta „áldja isten!” semmi mást.

SHYLOCK.

Jó szívü rongy: de szörnyü nagy faló,
Dologra csigarest, – s vadmacskaként
Alszik naponta is. Nem tartok én
Herét kasomban, hadd lóduljon el,
Hadd menjen új urához s fölszedett
Pénzét segítse elfogyasztani.
Te menj be a szobába, Jessica,
Egy percz alatt tán én is megjövök,
S mint meghagyám, úgy tégy; ajtóimat
Becsukd; „ha jól bezárod, jól találod”:
Jó gazda e szót sohse feledi. (*El.*)

JESSICA.

Isten veled! ha végzetem kegyel,
Te lányod, én atyámat veszem el. (*El.*)

VI. SZÍN.

Ugyanott.

Gratiano és Salarino álorczásan.

GRATIANO.

Ez eresz az, hová beállanunk
Lorenzo kért.

SALARINO.

Elmult az óra már.

GRATIANO.

Csodálatos, hogy így elkésik ő;
Mert a szerelmes, óránál előbb jár.

SALARINO.

Oh! tízszer is sebesben szállanak
Az új szerelmi frigy-pecsételő
Venusgalambok, mint ha rég adott
Hitet töréstől kell megóvniok.

GRATIANO.

Világ folyása: kelt-e valaki
Ebédttől oly étvágygyal, mint leült;
S hol látsz lovat, mely a megunt uton
Oly ernyedetlen tűzzel ér haza,
Minővel indult? S nem vadászol-e
Mindenre több hévvel, mint élvezed?
Mint indul, urfi vagy pazér gyanánt,
A honi révből a zászlós hajó,
Kaczér szelek csók- s ringatása közt!
S nem tér-e vissza, mint pazér fiú,
Ronocsolt derék s szakadt vitorla mellett,
Ledér széltől pusztítva s tönkre hozva?
Lorenzo jó.

SALARINO.

Itt jó Lorenzo; másszor folytatod.

LORENZO.

Késelmemért bocsánat, kedvesim!
Nem én, de munkám váratott reám;
Ha nőt rabolni jőne kedvetek,
Ily örködésre szinte kész leszek.
Jerünk. – E ház zsidó apósomé. –
Ki vagy? hejh!
Jessica fenn az ablakban, férfi öltönyben.

JESSICA.

Ki vagy te? szólj, nyugtass meg teljesen,
Bár esküszöm, szavad jól ismerem.

LORENZO.

Lorenzo és szerelmed.

JESSICA.

Igen, Lorenzo és szerelmesem, –
Mert kit szeretnék oly hön? s leszek-e
Tiéd, vajjon ki tudja kívüled?

LORENZO.

Szived s az ég tanúm, enyém leszesz.

JESSICA.

Fogd ezt a szekrényt, érdemes reá.
Beh jó, hogy éj van s nem vehetsz szemügyre;
Átváltozásomért nagyon pirulnék.
De a szerelem vak; és egymás kecses
Bohóságit nem látja a szerelmes.
Ha azt tehetné, Ámor is pirulna
Fiu-alakban látva engemet.

LORENZO.

Jőj, mert te lészesz fáklyahordozóm.

JESSICA.

Mit? enyálázatomban tartasak-e
Világot? így is, hajh! nagyon világos;
Fáklyával az jár, ki nyomoz; nekem
Pedig rejtőzni kell.

LORENZO.

Hisz rejtve vagy
E kedves gyermek-öltönyödben is.
De jőj le már szivem!
A sűrű éj lappangva elszökik,
S várnak reánk Bassanio ünnepélyén.

JESSICA.

Ajtót csukok, még jobban megaranyzom
magam, s legitt közöttetek leszek.
(Az ablaktól elmegy.)

GRATIANO.

Pogány leányka ez, és nem zsidó!

LORENZO.

Átok reám, ha nem szivből imádom.
Mert ő okos, ha jól ítélhetek,
És szép, ha nem hazudnak szemeim, –
S igaz, minőnek láttatá magát.
S így a milyen szép és okos s igaz,
Hű keblem oltárára helyhezem.

Jessica jő.

Hát már te jössz? barátim el, jerünk,
Ezóta várnak álországaink.

(Salarino és Jessicával el.)

Antonio jő.

ANTONIO.

Ki jár itt?

GRATIANO.

Signor Antonio?

ANTONIO.

Ej, Gratiano! hát a többiek?
Kilencz az óra: vártunk bennetek.
Álarcz se' lesz: megváltozott a szél,
Bessanio rögtön hajóra száll.
Húszat szalaszték már utánatok.

GRATIANO.

Oh mily öröm: nincs más kívánatom,
Ha még az éjjel elhajózhatom. (El.)

VII. SZÍN.

Belmont. Szoba Portia házában.

Föllép Portia, Marokkói Herczeg s mindkettejük Kisérete.

PORTIA.

Menj, félre a függönnyel! fedd föl e
Dicső herczegnek a szekrényeket. –
Válaszsz, ha tetszik.

MAROKKÓI HERCZEG.

Első arany, s im ily feliratu:
„Ki engemet választ magának,
Olyat nyer, mit sokan kívánnak.”
S ez itt ezüstből, ily feliratu:
„Ki engemet sajátul kiszemel,
Annyit nyerend, a mennyit érdemel.”
S ez lomha ólom s durva szózatú:
„Mindent föláldoz értem az,
Ki elszántan reám szavaz.”
S ha jól találtam, hogy tudom meg azt?

PORTIA.

Egyikbe arczképem van beletéve, –
Ha azt választod, úgy tiéd leszek.

MAROKKÓI HERCZEG.

Vezesse isten most ítéletem!
Hadd lássam újra a föliratot.
Mit mond ez ólom láda czimzete:
„Mindent föláldoz értem az,
Ki elszántan reám szavaz.”
Áldozni és kiért? ez ólomért?

Ez fenyeget; ki mindenekre kész,
Azt szép haszon reményében teszi.
Arany-kedély salakhoz nem hajol; –
Mítsem veszélyezek s nyujtok ólomért
Mít mond ezen ezüstlap szűz színe:
„Ki engemet sajátul kiszemel,
Annyit nyerend, a mennyit érdemel.”
A mennyit érdemel? Megállj, Marokkó,
Igaz kezekkel mérd meg önbecsed. –
Ha érdemedről ítélsz tenmagad,
Érdemlesz *eleget*; de ez *elég*
Alkalmasint e hölgyig föl nem ér.
De mégis, becsemért aggódni, gyáva
Bizalmatlanság volna enmagamhoz.
Mít érdemelnék? Tán ezen szüzet.
Rá érdemes nagy birtokom, nemem,
Külsőm s műveltségem tulajdoni,
De legkivált szerelmem éri föl.
Tovább csapongjak-é, vagy itt maradjak?
Mít mond csak újra ez aranylemez:
„Ki engemet választ magának,
Olyat nyer, mit sokan kívánnak.”
E hölgy az, ez! mindenki vágy reá;
Eljönnek a négy földsarok felől
Csókolni ezt az élő szent ereklyét.
Hirkán vadonság, s sík Arábia
Pusztái, mind megannyi járt utak
A Portiáért jött királyfiaknak.
A víz biralma, melynek bősze feje
Az ég arczába köp, még semmi gát
A messze vágyaknak; mint kis patakcsán,
Úgy jönnek át, hogy lássák Portiát.
Három közül egy rejti angyalarczát.
Ólom fedezné? Hah, káromkodás
E póri eszme: s szörnyű durvaság
Sötét gödörbe zárni sirmezét.
Vagy tán ezüstbe volna béalazva,
Próbált aranyból tízszer aljasabba?
Oly vétkes eszme! ily dús gyöngy soha
Nem túrt aranyból durvább foglalót.
Van Angliának pénze, melyen egy
Aranyba vésett angyalarcz ragyog,
De metszve csak: míg itt arany nyugágyon
Angyal hever belül. – Kulcsát ide!
Akármilyen, ennél maradok.

PORTIA.

Fogd, herczeg; és ha képem benne rejlik,
Tied leszek.

MAROKKÓI HERCZEG.

(az arany szekrényt kinyitja).

Pokol! mi fekszik itt?

Csontváz, s bedült szemgödre im beírt
Göngyölt mutat. Lássuk, hadd olvasom:

„A mi csillog, nem arany még,
Hallhatád e példaszót rég.
Végveszély torkába hány hullt,
A ki külfényemre ámult!
Az aranyzott siri boltnak
Fenekén férgek honolnak.
Hogyha oly bölcs, mint merész vagy,
S ifju testeden van agg agy:
Nem feküdnék itt e válasz,
Béke véled, ifju, távozz'!”

Megsemmisültem. Életem rideg!
Isten veled, láng! Üdvöz légy, hideg! *(Portiához.)*
Élj boldogul! Dúlottabb e kebel,
Hogysem bucsúját hosszasan tegye;
Így válik el, ki mindent elveszit. *(El.)*

PORTIA.

Ez jól ütött ki! Függyönt rá, s gyerünk;
Ily színü kérő mind így boldoguljon. *(El.)*

VIII. SZÍN.

Velence. Utcza.

Salarino és Solanio.

SALARINO.

Bassaniót láttam hajóra ülni;
Együtt vitorláz véle Gartian, –
De azt tudom, Lorenzo nincs velök.

SOLANIO.

A gaz zsidó a dogét fölveré,
S az elment véle a hajóit kutatni.

SALARINO.

Elkéstek; a hajó már mélyre szállt.
S ekkor hozák a herczegnek hirül, hogy
Egy gondolában látták a szökött
Lorenzót és szerelmes Jessicáját.
Antonio pedig szavát adá,
Hogy nincsenek Bassanio hajóján.

SOLANIO.

Nem láttam én oly zagyva kitörést,
Oly vad, csodás s szokatlant, mint minővel
Utczákon a zsidó eb fuldokolt:
„Leányom, oh aranyaim, leányom!

S keresztyénnel szökött el? – Oh keresztyén
Aranyaim, törvény, jog, oh leányom!
Zacskóim, egy, kettő, pecsétesek,
Kettős aranyaim lányom lopá el!
És gyöngyeim, két drága dús kövek.
S lányom lopá el! – Oh törvény! bírák!
Előteremtsétek leányomat!
Őnála gyöngyeim s aranyaim!”

SALARINO.

Velence minden kölyke követi,
Ordítva lányt, követ, aranyait.

SOLANIO.

Megtartsa napját jó Antonio,
Mert ő fizet meg mindezért.

SALARINO.

Igaz:

Tegnap velem beszélt egy francia.
S mondá, hogy a Britthont s honát különző
Szűk tengeren minap veszett el egy
Dúsan rakott hajó, hazánkbeli.
Tüstént eszembe jött Antonio,
S titkon kívántam, ne övé legyen.

SOLANIO.

Jó lesz, ha e hirt megviszed neki;
De hirtelen ne tedd, mert sebzené.

SALARINO.

Nincs nála e földön nemesb szívű.
Láttam, midőn elvált Bassaniótól.
Bassanio ígérte, hogy hamar
Megjő, de ő felelt: „Nem, azt ne tedd; –
Ne hanyagold el kedvemért ügyed;
Kellő időt várj, mely megérleli:
S a kötlevel, mit tőlem a zsidó vett,
Ne háborítsa érző szivedet.
Légy víg; ne járjon elméd más ügyön,
Csak a szerelmi hódolat körül,
Mint vőlegényi ostromodhoz illik.”
S itt könybelábadt szemmel másfelé
Fordítva arcát, nyujtja vissza jobbját:
S csodás fölindulástól hatva át,
Szorítá meg Bassanio kezét. –
Így váltak egymástól el.

SOLANIO.

Azt hiszem,
Hogy ő ezt a világot is csupán
Érette szereti; kérlek, jerünk:

Keressük őt fel; egy vagy más uton
Széleszszük el borúját.

SALARINO.

Hát jerünk. (El.)

IX. SZÍN.

Belmont. Szoba Portia házában.

Nerissa jó egy Szolgával.

NERISSA.

Vond félre a függönyt, hamar, hamar.
Aragon hercege most tett le esküt;
S e perczen itt terem választani.
Jő az Aragoni Herceg, Portia s Kiséret. Trombita-tus.

PORTIA.

Im, herceg, itt van a három fiók.
Ha azt találod, melyben képem áll,
A rendelet kész: rögtön nászt ülünk.
Ha elhibázod, szót se vesztegess,
Innen legott távozni tartozol.

ARAGONI HERCZEG.

Háromra köt le eskütételem:
Első: titokban tartanom, melyik
Szekrényt választám; második pedig,
Hogy elhibázva, míg élek, soha
Nőműl leányt nem kérek; s végre, hogy
Ha a szerencse nem hajol felém,
Legott búcsúzva tőled elmegyek.

PORTIA.

Mindenki e háromra esküszik,
Ki koczkát mer csekély személyemért.

ARAGONI HERCZEG.

Elszánt vagyok mind erre. Sors, segítsd
Szívügyem. Aljas ön, ezüst, arany.
„Mindent fölláldoz értem az,
Ki elszántan reám szavaz.”
Ekesb legyen külsőd, hogy azt tegyem.
Mit szólsz aranszekrény? lássuk csak, ah!
„Ki engemet választ magának,
Olyat nyer, mit sokan kívánnak.”
Sokan kívánnak? e *sok* szó talán
A balga népre megy, mely színre néz,
S bohó szemétől vesz csak oktatást:

Nem hat be mélyen, csak falfecskeként
Viharban épít a külső falon,
A rohanó balsors-kerék alá.
Nem kell miért sok ember esdekel,
Köz szellemek húrján nem pendülök,
S nem elegyülök nyers tömeg közé.
Hozzád tehát, ezüstös kincsterem!
Beszélj elő még egyszer czímedet:
„Ki engemet sajátul kiszemel,
Annyit nyerend, a mennyit érdemel.”
Nagyon helyes, ki törne arra, hogy
Szerencse-csalva tiszteletben álljon,
Bár belbecs őt nem jegyzi. Vakmerőn
A rá nem illő fényt ne hordja senki,
Oh, bár ne lenne cím, rang, hivatal,
Romlott uton megnyerhető: s csupán
Érdem szerezne a becsületet.
Hány befedezné meztelen fejét?!
Parancsokat hány venne, a ki oszt?!
Mily sok paraj ki lenne szedve a
Való érdem vetésiből, s beh sok becs
Kerülne fényre a polyvák közöl,
S idők romából, új diszben ragyogni.
De föl! tegyünk már véghatározatot:
„Ki engemet sajátul kiszemel,
Annyit nyerend, a mennyit érdemel.”
Érdemhez állok! Kulcsot e fiókhöz!
Nyissátok itt rögtön fel sorsomat.

PORTIA.

A mit lelsz, ennyi szót nem érdemel.

ARAGONI HERCZEG.

Mi ez? egy pislogó, rút, balga kép?
S felém levelkét nyújt? Hadd olvassom.
Mily más alak vagy, mint szép Portia?
S reményim-, érdemimtől mint elütsz!
„Ki engemet sajátul kiszemel,
Annyit nyerend, a mennyit érdemel.”
Hát én csupán bolondfőt érdemelnék?
S jutalmam ennyi? s ennyi csak becsem?

PORTIA.

Hibázni és itélni két külön tiszt,
S egymásnak ellent mond.

ARAGONI HERCZEG.

Mi áll ezen?
„Tűzi próbán hétszer átment
Ércz ez, mely előtted áll:
Annyiszor megy át az ész is,
Mely, ha választ, jól talál.

Van, ki árnyakat karolgat,
Annak árny még üdve is:
Van ezüst fényébe burkolt
Balga, s olyan volt ez is.

Nyoszolyádba bármi nőt vígy,
Én leszek mindig fejed;
Sorsodat vedd e szavakban,
S most mehetsz! Isten veled.”
Minél tovább tartódzom e helyen,
Annál bohóbb szín háramol reám;
Egy balga fejjel jöttem kérni lányt,
Két balga fővel indulok haza.
Isten veled, szép hölgy, én eskümet
Megőrizem s bajom békén türom.
(*Aragoni Hercege s Kisérete el.*)

PORTIA.

A gyertya elperzselte a lépét.
Oh bölcs bolondok! Ím itéletökben
Oly eszesek, hogy a miatt veszítnek.

NERISSA.

Eretnek-é hát a közpéldaszó:
„Nőszés s akasztás sors határozata.”

PORTIA.

Jer, vond le a függönyt, Nerissa.
Inas jön.

INAS.

Hol asszonyunk?

PORTIA.

Itt van; mit akar ön?

INAS.

Kisasszony, egy ifjú velencei
Most szállt le ajtajánál s mint futár
Közelgető urát jelenti be,
Kitől érzékeny üdvözléseket hoz,
Azaz, sok édes igéken kívül,
Sok dús becsú ajándékot. Soha
Nem láttam ily bájos szerelmi biztost, –
Oly kedvesen nem jó apríli nap,
Hirdetve a kecses nyár jövetét,
Mint e futár, urát jelentve be.

PORTIA.

Kérlek, ne többet: félek egy kicsit,
Még az talál kisülni, rokonod, –

Oly ünnep-eszmékkal magasztalod.
Jőj, jőj, Nerissa; forró vágy hevit,
Meglátni Ámor ily kecses követjét.

NERISSA.

Oh szívkirály! Bassanio legyen! (El.)

HARMADIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Velence. Utcza.

Solanio és Salarino jönnek.

SOLANIO.

Nos, mi újság a Rialton?

SALARINO.

Bizony még meghazudtolatlan, hogy Antoniónak egy gazdagon megrakott hajója a tengerszoroson elsüllyedt: azt hiszem, Goodwinsnak nevezik a helyet; – igen veszélyes, gyilkoló zátony, hol sok derék hajó vázai feküsznek, ha hír komámasszony szavahihető személy.

SOLANIO.

Szeretném, ha e részben ép oly hazug koma asszony lenne, a minő csak valaha gyömbért rágott, vagy szomszédaival elhitette, hogy sirt harmadik férje halálakor. De az igaz, hogy (hoszszadalmasság vétkébe ne essünk, s az egyszerű beszéd egyenes országútjáról félre ne csapongjunk), hogy a jó Antonio, a becsületes Antonio; – oh volna bár elég méltó címem, hogy azt ily névhez társul adjam! –

SALARINO.

Kérlek, végezd be.

SOLANIO.

He? mit mondasz? – Igen, a vége az, hogy egy hajóját elveszté.

SALARINO.

Szeretném, ha ez lenne vesztesége vége.

SOLANIO.

Hadd mondjak áment, jókor, mielőtt az ördög keresztet húzna imámra. Mert ime ő jön itt, zsidó képében.

Shylock jó.

Hogy vagyunk, Shylock, mi újság a kalmárok közt?

SHYLOCK.

Önök tudták, senki sem jobban, senki sem jobban, mint önök, leányom szökését.

SALARINO.

Az bizonyos: részemről ismertem a szabót, ki a szárnyakat készíté, melyekkel lányod elrepült.

SOLANIO.

Shylock pedig tudta, hogy a madár anyányi, s olyankor mindnyájuk szokása szülőjüket elhagyni.

SHYLOCK.

Elkárhozik érte.

SALARINO.

Bizonyos, ha az ördög lesz bírása.

SHYLOCK.

Entestem- s véremnek lázadni föl!

SOLANIO.

Az ördögbe, vén dög, ilyen korodban is föllázad?

SHYLOCK.

Úgy értem, hogy leányom az én testem s vérem.

SALARINO.

Tested s az övé közt több különbség, mint elefántcsont és agát közt; s véretek közt több, mint a piros bor és rajnai közt. De szólj, mit hallottál, volt-e Antoniónak valami vesztesége a tengeren, vagy nem?

SHYLOCK.

Ime megint új baj nyakamon: egy bukott, tékozló, ki alig meri fejét a Rialtón mutatni; koldus, ki mindig oly hetykén jött a kalmár-térre; de vigyázzon kötlevelére, – uzsorásnak szokott engem nevezni, – vigyázzon kötlevelére; keresztyéni szeretetből szokta volt pénzét kölcsönadni; – vigyázzon kötlevelére!

SALARINO.

Ej! ha nem tehetne is eleget, húsát csak – úgy hiszem – nem metszenéd ki: mi hasznát vehetnéd?

SHYLOCK.

Halat horgásznék vele: ha semmi más hasznát nem vehetném, jól tartanám vele boszúmat. Ő engemet meggyalázott, visszavetett mintegy félmillióig: veszteségim kinevette, nyereségim kigúnyolta, nemzetemet megvetette, üzletemet meggátolta, elhidegíté barátimat, felbőszíté ellenimet; s mi oka van rá? Zsidó vagyok. Nincsenek a zsidónak szemei? nincsenek a zsidónak kezei, életműszerei, tag aránya, érzékei, indulatai, szenvedélyei? Nem ugyanazon táppal él, ugyanazon fegyverekkel sebesítetik, azon kóroknak alávetve, azon irszerektől gyógyulva, ugyanazon tél- s nyártól hűvitve-hevítve, mint a keresztyén? Ha megszúrtok, nem vérzünk-e, ha csiklandotok, nem nevetünk-e? ha megmérgeztok, nem halunk-e meg? s ha bántotok, ne álljunk-e boszút? Ha a többiben egyformák vagyunk, ebben is akarunk hasonlítani önökhöz. Ha zsidó bánt keresztyént: mi az ő alázata? – boszú. Ha keresztyén bántja a zsidót, mi legyen keresztyén példa szerinti türelme? – természetesen boszú. Követem az önöktől tanult gonoszságot, s bajnak kellene közbejönni, ha tanítóimon túl nem tennék.
Szolga jó.

SZOLGA.

Uraim, gazdám Antonio honn van, s óhajtana önökkel szólni.

SALARINO.

Mindenfelé kerestük már őt.

SOLANIO.

Itt jó fajtájából egy másik: harmadikat nem lehetne hozzájuk találni, hacsak maga az ördög zsidóvá nem változik.

(Solanio, Salarino és Szolga el.)

Tubal jó.

SHYLOCK.

Nos Tubal, mi újság Genuában? megtaláltad leányomat?

TUBAL.

Gyakran jártam oly helyeken, hol hírért hallám; de föl nem találhattam.

SHYLOCK.

Hej, oda van, oda, oda, oda! Oda egy gyémántom, kétezer aranyomba került Frankfurtban. Most kezd hullni az átok igazán népünkre, eddig még sohasem éreztem: ez maga kétezer arany; de hát többi drága, drága köveim! – Bárcsak leányom holtan heverne lábaim előtt, s a drága kövek fülében! Bárcsak gyászpadon feküdnék előttem, s az aranyok koporsójában! Semmi hír róluk! Oh bár –; s még azt sem tudom, mennyibe kerül a nyomoztatás: hej te – veszteség veszteségre! a tolvaj ennyivel szökött el, s ennyi megy a tolvaj keresésére: és semmi eredmény, semmi boszú; meg nem mozdul a balsors, csak ha az én fejemet kell sújtani; sehol semmi sóhaj, csak ha én nyögöm; semmi könnyű, csak ha én sirom.

TUBAL.

De igen, másokat is ér baleset. Antonio, mint Genuában hallám –

SHYLOCK.

Mit, mit, mit? Baleset, baleset?

TUBAL.

Egy Tripolisból jövő gályáját elveszté.

SHYLOCK.

Hála isten! hála isten! igaz? igaz?

TUBAL.

Beszéltem néhány matrózzal, ki a hajótörésből menekült.

SHYLOCK.

Köszönöm, jó Tubal. – Jó újság, jó újság, ha! ha! – Hol, Genuában?

TUBAL.

Leányod Genuában, mint hallám, egy éjjel nyolczvan aranyat költött.

SHYLOCK.

Tört döfsz belém. Sohasem látom aranyaimat. Nyolczvan arany, egy ülőhelyében! nyolczvan arany!

TUBAL.

Antonio hitelezői közül többen jöttek velem együtt Velenczébe; ezek azt esküdték, hogy neki okvetlen buknia kell.

SHYLOCK.

Nagyon örülök rajta; – majd elgyöttröm, elkínzom. Örülök rajta.

TUBAL.

Egyikök gyűrűt mutatott élém, mit leányodtól egy majomért kapott.

SHYLOCK.

Veszszén el! Te kínszasz, Tubal: az türkiszem volt; Leától kaptam nőtlen koromban: egy erdő majomért nem adtam volna.

TUBAL.

Hanem Antonio bukása bizonyos.

SHYLOCK.

Igen, az való, nagyon való. Menj Tubal, bérelj nekem egy poroszlót; rendeld meg tizennégy nappal előre. Szívét hasítom ki, ha nem fizet: ha ő nincs Velenczében, üzérkedhetem, a mint tetszik. Menj, Tubal, találkozz' velem imaházunkban: menj, jó Tubal! imaházunkban, Tubal! (El.)

II. SZÍN.

Belmont. Szoba Portia házában.

*Bassanio, Portia, Gratiano, Nerissa s Kisérőik.
A szekrények kirakva.*

PORTIA.

Várj, kérlek, mielőtt merénylenél,
Egy két napig várj: mert ha elhibázod,
Elvesztem édes társaságodat.
Azt sugja egy (de nem szerelmi) szózat,
Hogy fájna tőled válnom; s jól tudod,
Nem gyűlölettől ered ily tanács.
De, hogy balul ne értsd kérelmemet,
(Bár gondolat s nem szó illik leányhoz)
Egy két havig vágylak marasztani
Itt, mielőtt érettem sorsra kelnél,
Én megtaníthatnálak, melyiket
Válaszd; de az esetben eskümet
Szezném meg, azt pedig soh'sem teszem.
Így meg veszíthetsz: s akkor bűnösen
Ohajtanám, bár szegtem volna esküt.
Átkos szemeid, mért néztek engem át,
Két részre osztva; egy felem tiéd,
Másik tiéd: enyémmek mondanám,
De ha enyém, tiéd: s így mind tiéd.
Oh e gonosz kor, a tulajdonost
Mért zárja el jogától, hogy tiéd
És nem tiéd legyek? Ha így esett,
Pokolba érte sors szálljon, ne én!
Soká csevegtem; a futó időt

Húznám halasztanám minél tovább,
Hogy a koczkától visszatartsalak.

BASSANIO.

Adj, kérlek, engedélyt választhatásra:
Így, mint jelenleg, kínpadon vonaglom.

PORTIA.

A kínpadon, Bassanio? vallj tehát,
Lappangtat-é szerelmed árulást?

BASSANIO.

Csak a kétely förtelmes árulását,
Mely a siker felől aggályba ejt.
Szerelmem s árulás közt úgy lehet
Élet s barátság, mint tűz s hó között.

PORTIA.

Igen, de félek, kínpadon beszélsz,
Hol kín miatt akármit vallanak.

BASSANIO.

Igérd, nem ölsz meg: s vallok igazán.

PORTIA.

Vallj hát s kegyelmet nyersz.

BASSANIO.

Valljak? s szerelmet?
Ez lenne vallomásim összege.
Oh mily boldog kinzás, mikor maga
A kínozó tanít mentő szavakra.
De hagyj sorsomra, hagyj választanom.

PORTIA.

Ám tedd. Egyik szekrényben én vagyok;
Reám találsz, ha engemet szeretsz. –
Ti mind, s Nerissa, távol álljatok.
Míg ő határoz, szóljon a zene.
Ha veszt, költözzék el hattyú gyanánt
Zenébe halva: s hogy teljesb legyen
Hasonlatunk, szemem lesz a folyam,
S vizes halálágy néki. S hogyha nyer,
Akkor mi lesz zenénk? akkor zenénk
Tushang gyanánt lesz, melylyel meghajol
Új koronás király előtt a hű nép.
Vagy mint midőn hajnal hasadtakor
Az álmodó jegyes fülébe édes
Hangok lopódnak, hívogatva őt
A mennyegzőre. Ime most halad,
Szintoly delin, de forróbb szerelemmel,
Mint ifjú Alcides hajdan, mikor

A jajgató Tróját föloldozá
A szűz-adótól, melyet fizetett
A vízi szörnynek. Állok áldozatként,
S a többiek hátrább kisírt szemű
Dardáni nők, kik nézni jöttek
A hős merény végét. Menj, Hercules!
Élj s én is élek, – kínosb aggalommal
Nézem tusád, mint melylyel azt te vívod.
(*Zene, míg Bassanio a szekrények fölött gondolkodik.*)

DAL.

Első hang:

„A szerelmet mi okozza,
Létre szív-e, vagy fej hozza,
Szólj, miképp növelkedik.”

Második hang:

„A szemekben lát világot,
Bámulás nyujt néki tápot;
S melyben ringott, bölcsejében,
Ott hal el szegényke szépen.
Zúgj fölötte gyászharang,
Kezdjük el, kiling, kalang.”

KAR.

Kiling, kalang.

BASSANIO.

Ritkán mutat hát a külszín valót,
S fény csalja a világot szüntelen.
Törvény előtt oly romlott ügy van-e,
Mely kellemes hangtól megfűszerezve,
El nem fedezné a rossz' látszatát.
Hol a vallásban átkos tévedés,
Mít egy-két tisztos fő nem szentesít
És szent idézettel nem támogat,
Szép csín alá rejtven kárhózatát?
Hol a botor bűn, mely ne tűzne föl
Rút külsején néhány erényjegyet?
Hány gyáva, bár oly ingatag szívü,
Mint a fővénylepcső, visel szakált
Zord Hercules, vagy ádáz Mars gyanánt?
De keblöket nézd, májuk téjfehér,
S csak a vitézség kinövéseit
Öltik fel, hogy mást megrettentenek.
Szépségre nézz: font számra mérik azt;
S mi a világon legnagyobb csoda,
Az leglengébb, ki legtöbbet visel; –
Arany bodor kigyózdó fürthajak,
Mik a szelekkel vélt szépségben oly
Pajzán játékot üznek, többnyire
Egy második fő nászajándoki,

S a koponyát, mely nőtte, sír fedi.
A csillogás csupán csalóka part
Vészes vizeknél; bájtjeljes lepel,
Mely hindu szépet burkol: röviden,
Látszó igazság, mit ravaszkorunk
Fölvesz, hogy a legbölcsebbet megejtse.
Tőlem tehát, oh cziczomás arany,
Midás kemény falatja, csak maradj.
Maradj te is, halvány kopott cseléd,
Lótó-futó ember s ember között.
Te ösztövért ólom, bár fenyegetsz,
Míg mit sem igérsz, egyszerű színed
A leghatályosb szónoklat nekem:
Én ehhez állok; adj jó véget, ég!

PORTIA.

Mint tűnik el minden más szenvedély,
A habozás, szilaj kétségbesés,
Borzongó aggály és a sárga féltés.
Oh szerelem! mérsékelj örömöd,
Halkan szemezzen kéjed permetéje.
Túlárad üdvöm: hogy ne veszszek el,
Tedd azt kisebbé.

BASSANIO.

(Az ólom szekrényt megnyitva.)

Hah! mit látok itt!
Szép Portia képe! Mily félisten az,
Ki a teremtést így megközelíté?
E szem mozog? vagy szemgolyóímon
Lebegve látszanék csak mozogni?
Nektár-leh választ két nyílt ajkat el,
Édes barátok édes közfala!
Hajfürti közt imitt a rajzoló
Pók módra egy aranyhálót szöve,
Hol férfi-szívek törbe essenek, mint
Pókéban szúnyogok. – De szemei!?
Hogy nézhetett festésekor reájok?
Hisz egyik is, tudom, mindkét szemét
Ellophatá s festése félbe vesz.
De lám, a mily arányban marad el
Ez árny mögött dicséretem, csak úgy
Sántít ez árnykép a való mögött. –
Itt a levelke, sorsom összege:
„Nem vakítá csillogás szemed,
Mélybe látott józan szellemed.
Áldva nyújtja rád a sors kezét,
Légy nyugodt, ne égj újabb kegyért.
És ha ez kívánt célhoz vezet,
S sorsod égi üdv gyanánt veszed,
Közelíts ahoz, ki vár reád,
S vedd igénybe csókkal szűz arád.”
Kedves papír! – Szép hölgy, ha engeded,

Jövök váltómmal, adni s elfogadni.
(*Megcsókolja Portiát.*)
Mint a ki díjért mással küzd, s hiszi,
Hogy megnyeré a néző nép kegyét,
Hall általános éljent s tapsvihart,
Szédelgve és ámultan kétkedik,
Övé-e vagy nem e tetszés-zsibaj:
Így állok én, ép így, százszor kecses hölgy,
Kétkedve, mind ez nem káprázat-e,
Míg ajkad és kezed nem biztosítanak.

PORTIA.

Olyan vagyok, mint látsz, Bassanio,
Előtted ím. Habár enmagamért
Magosbra nem csapongnak vágyaim,
Hogy éneket sokkal jobbnak kívánám:
De kedvedért vágnám magam szorozni
Százszor kecsesb- s ezerszer gazdagabbá,
Csakhogy szemedben nőne értelem.
Ohajtanék barátok-, kincs-, erény-
S kecsékben lenni mérhetlen becsü.
De teljes összegem csak semmiség,
Mely egyszerű szavakban: egy leány.
Járatlan, iskolátlan, nem művelt:
Boldog, hogy a tanulhatásra még
Nem oly öreg; még boldogabb pedig, hogy
Nem született tanulni képtelennek;
Legboldogabb, mert hajló szellemét
Tiédre bízza, hogy képezzed azt,
Mint férje, oktatója és királya.
Tied s tiéiddé válunk tehát
Ezennel én s a mim van; még imént
Úr voltam e szép lak s szolgálk fölött,
S fejedelme enmagamnak: s most ime
E ház, ezen cselédek s enmagam,
Uram! tiéd. – Gyűrűmmel átadom,
S ha ettől elválsz, elveszted s adod,
Szerelmed elhunytát jelentse az,
S feljogosít vádolnom tégedet.

BASSANIO.

Oh kedves, elraboltad hangomat,
Csupán ereimben vérem szól veled.
S érzékeimre oly zavar borul,
Mint a minő egy szép beszéd után,
Kedvelt királytól mondva, származik
Az elragadtatott zúgó tömegben, –
Hol zürzavarrá olvad minden érzés,
Melyből csak kéj s öröm válik ki, szóban
Vagy szótlantul. – De ha ez a gyűrű
Ujjamról elszáll, szálljon életem is,
Mondhasd akkor: meghalt Bassanio.

NERISSA.

Urunk és úrnónk, most rajtunk a sor,
Kik szívfeszlve végre vágyainkat
Betelni láttuk, áldást esdeni.
Üdv s kěj reátok, úrnónk és urunk!

GRATIANO.

Bassanio s te kedves úri hölgy,
Az ég megadja minden vágyatok, mert
Tőlem, tudom, semmit se vágytok el.
S ha hűségtek cseréjét szándokoztok
Megszentesítni, kérlek bennetek,
Hadd házasodjam együtt véletek.

BASSANIO.

Teljes szivemből; csak mátkát keríts.

GRATIANO.

Köszönöm, szereztél már egyet nekem.
Uram, szemem csak oly gyors mint tiéd.
Te úrnót, én cselédét néztem el.
Szerettél s én szerettem: mert e szív,
Mint nálad is, nem tűri a halasztást.
Jó sorsod e szekrényeken feküdt,
S enyém is, hogy mint dől el e dolog.
Mert ostromolva, míg kiizzadék,
S esküdvé, míg szerelmi eskütől
Ilyen kiszáradt, végre kedvesem (*Nerissára mutat.*)
Oly éltető igérettel hagyott,
Hogy elnyerem szívét, ha elnyered
Te úrnejét.

PORTIA.

Való-e az, Nerissa?

NERISSA.

Úrnóm, való, ha beleegyezel.

BASSANIO.

És szándokod komolyság, Gratiano?

GRATIANO.

Igen, becsületesemre.

BASSANIO.

Diszére lesz nászutunknak esküvőtök.

GRATIANO.

Ezer aranyban fogadjunk az első fi-szülöttre.

NERISSA.

Mit? és előre kell fektetni le?

GRATIANO.

Nem, csak magunknak kell feküdni le.
Ki jó imitt? Lorenzo s hitlene.
Mit? és Salerio? régi jó barátom.
Föllép Lorenzo, Jessica és Salerio.

BASSANIO.

Isten hozott, Salerio s Lorenzo!
Ha üdvözölnöm enged titeket
Tekintélyemnek ifjusága itt.
Engedd barátim s honfitársaim
Így üdvözölni, kedves Portiám.

PORTIA.

Teljes szivemből. – Üdvöz, jó urak!

LORENZO.

Köszönöm kegyednek! – Részemről, uram,
Meglátogatni nem volt szándokom:
Hanem Salerio utban kapott,
És kért (se nem mondhaték nemet neki)
Hogy véle jőjek.

SALARINO.

Bátor voltam erre!
S volt rá okom. Signor Antonio
Ajánlja őt. *(Bassanionak levelet ad.)*

BASSANIO.

Míg ezt fölbontanám,
Kérlek, beszélj, hogy van kedves barátom.

SALARINO.

Uram (ha csak nem szivben) nincs roszul;
Jól sem, ha csak nem szivben. E levél
Föltárja állapotját.

GRATIANO.

Nerissa, üdvözöld ez idegen nőt;
Lásd szívesen. – Kezed', Salerio.
Mi hír Velenczében? hogyan van a
Királyi kalmár, jó Antonio?
Tudom, szerencsénken majd mint örül!
Jason vagyunk, a gyapjat elnyerők.

SALERIO.

Oh bár a gyapjat nyerted volna el,
Mit elveszített jó Antonio.

PORTIA.

Ama papir gonosz tartalmu lesz,
Ellopta arcszínét Bassaniónak.

Kedves barátja halt el; semmi más
A férfiú szilárd lelkületét
Nem rázza így meg. – Mit? rosszabb? –
Uram, bocsánat. – Én feled vagyok, –
S mit e papir hoz, mindennek fele
Reám tekint.

BASSANIO.

Oh, kedves Portiám,
Itt áll néhány legundokabb ige,
Mi még papirt mocskolt. Oh, drága hölgy,
Midőn először hódolék neked,
Nyiltan kivallám, hogy minden javam
Ereimben folydogál. – Nemes vagyok;
Szavam való volt: s mégis, édesem,
Midőn magam csak semmire becsültem,
Mindjárt kijő, mily kérkedő valék.
Midőn azt mondtam, hogy mit sem bírok,
Azt kelle mondanom, hogy értékem
Kevesb a semminél: mivel, valóban,
Egy jó barátnak magamat kötém le,
Őt meg legádázabb ellenfelének,
Segélyt nyerendő. – Oh, nézd e levélt! –
Barátom teste e papirszelet,
És tátozó seb mindegyik szava,
Vérrel csepeg. – Való hát ez, Salerio?
Minden merénye tönkre süllyedett?
S egy sem szerencsés? Lisbon-, Tripolis-,
Indus-, Berbér-, Angolhon- s Mexicóból?
S kalmárt veszítő szirtek rémletes
Lökésitől nem ment egy gálya sem?

SALERIO.

Uram, csak egy sem.
Ezen felül, ha szinte a zsidót
Fizetni rögtön képes lenne is,
Úgy látszik, el nem venné. Soh' se láttam
Olyan teremtményt emberarcz alatt,
Oly ember-elzuzásra szomjazót.
Éj- s nappal a herczeg körül futos,
S államszabadságunkra gunyt lövöldöz,
Ha elvetik jogát; kérlelgetik
A herczeg, a legfőbb tekintetü
Nagyságok és vagy húsz kereskedő:
De kötlevéll, lejárat s rút joga
Sánczából őt mi sem szorítja ki.

JESSICA.

Míg nála voltam, sokszor esküdött
Két honfitársa Chus s Tubál előtt, hogy
Antonio husából egy darab
Becsesb előtte, mint húszannyi kincs,

Mely tőle járna: s én, uram, tudom,
Ha közbe nem lép törvény s hatalom,
Szegény Antonióra vész omol.

PORTIA.

S kedves barátod ez, ki így szorong?

BASSANIO.

A legbecsesb, legkedvesb férfiú, –
Fáradhatatlan és áldott kebel
Jótéteményre; ember, a kiben
Inkább honol nagy Róma szelleme,
Mint bárki másban szép olasz hazánkból.

PORTIA.

És a zsidónak mennyivel adós?

BASSANIO.

Háromezer arannyal.

PORTIA.

Hát csak ennyi?
Fizess hatot, s tépd el kötíratát:
Kettőzd s háromszorozd meg a hatot;
De ily dicső barát hajszála is
Ne veszszen el Bassanio miatt.
Egyházba jőj elébb s végy hitvesül,
S legott barátodhoz siess haza.
Mert sohse' fekszel Portia oldalánál
Zajgó kebellet. Végy át annyi pénzt,
Hogy e kis tartozást húszszor leróvhasd.
S ha megfizettél, hű barátodat
Hozd el magaddal. Addig én s Nerissa,
Lány- s özvegyekként élünk. Hát csak el!
Köszönts barátid; légy vigan velők, –
Kincsem vagy, oh, mert drágán vettelek,
De hadd hallom barátod levelét.

BASSANIO.

(*Olvas.*)

„Kedves Bassanio! hajóim mind elvesztek, hitelezőim kegyetlenekké válnak, vagyoni állásom szétronválva; a zsidónak adott kötelezvényem lejárt! – s mivel lehetetlen életben maradnom, ha azt kifizetem, minden tartozás közttem s közted ki van egyenlítve, csak halálom előtt láthassalak. Azonban tégy kedved szerint: ha szereteted rá nem indít az eljövételre, levellem nem fog.”

PORTIA.

Oh, kedvesem, hagyj mindent és siess!

BASSANIO.

Birván megegyezésed, távozom, –
Sietve járok: s visszatértemig

Egy ágy se légyen késlelőm sehol,
S üdvünk közé ne lépjen nyugalom. (El.)

III. SZÍN.

Velence. Utcza.

Shylock, Solanio, Antonio s Börtönőr.

SHYLOCK.

Tartsd szemmel, ör! Ne szólj nekem könyörről.
Ez a bolond kölcsönze pénzt potomra.
Tartsd szemmel, ör!

ANTONIO.

Hallgass ki, jó Shylock.

SHYLOCK.

Váltóm behajtom, – szót sem e kívül;
Megesküvém, hogy váltóm megveszem.
Ebnek neveztél, míg nem volt okod;
Most eb vagyok: őrizkedj' hát fogamtól.
A doge lásson törvényt. – Bámulok,
Gaz börtönőr, miként vagy oly botor,
Hogy még kijösz kértére ő vele!

ANTONIO.

Kérlek, figyelj reám.

SHYLOCK.

Váltóm behajtom, nem kell semmi szó;
Váltóm behajtom; szót se mondj tovább.
Én nem leszek vak, lágy szívű bohó,
Ki tán keresztyén kérlelőidért
Főt rázok, engedek, s sóhaj között
Elálllok szándokomtól. – Ne kövess.
Egy szó se kell: váltómat megveszem. (Shylock el.)

SOLANIO.

A legvadabb véreb, minő soha
Nem élt az emberek közt.

ANTONIO.

Hagyd magára:
Nem kérem én se többé hasztalan.
Éltemre tör s okát jól ismerem.
Panaszkodó szorult adósait
Gyakran kimentém a birság alól:
Azért gyűlöl.

SOLANIO.

Tudom, jó herczegünk
Keresetének érvényt nem fog adni.

ANTONIO.

A doge sem szegülhet a jog ellen.
Ha a külfölditől jogélveit
Elvonja, melyek azt megilletik:
Rossz hírbe jó Velence népjoga.
Mert államunk kalmári üzlete
Más népekén alapszik. Menj tehát!
Úgy elfogyaszt e sok bú s veszteség,
Hogy egy font húsom is szűken marad
Holnapra vérszomjas hitelezőmnek.
Jó ór, jerünk. – Oh, csak Bassanio
Megjönne s látná, mint rovom le érte
E tartozást; egyébbel nem törődném. (El.)

IV. SZÍN.

Belmont. Szoba Portia házában. ú

Portia, Nerissa, Lorenzo, Jessica és Balthazár.

LORENZO.

Úrnóm, habár szemedbe mondom is,
Istenszerű barátságról nemes
S valódi érzeted van; s ez kitűnik,
Midőn férjed távoztát így tőröd.
De csak tudnád, kit tiszteltél meg ekként,
Milyen derék úrnak küldesz segélyt,
Férjed minő becses, hű szívfelének,
Művedre büszkébb lennél, jól tudom,
Mint, megszokott jótét után, egyébkor.

PORTIA.

Jótéteményt nem bántam meg soha,
S most sem fogom: mert hű társak között,
Kik együtt töltik éltök napjait,
S közös barátság jármát húzza szívök,
Okvetlen arcvonal, szellem, szokás
Hasonyszerű arányban állanak:
Ezért hiszem, hogy jó Antonio,
Mint hitvesem szívtől szakadt fele,
Hozzá hasonló. És, ha ez való,
Minő kevés, mit eddig áldozám,
Kiáltva lelkem hű képmáslatát
Pokol-kegyetlen üldözés alól!
De tán ez öndicsérethez közel jár;
Ne többet erről: térjünk másra át, –

Lorenzo! házam s gazdaságomat
Kezed kormányzatára bízom át,
Míg hitvesem megjő: részemről én
Titkos fogadmányt küldtem ég felé,
Hogy szent imák s elméletekben élek,
Csupán Nerissát vívén el velem,
Míg visszatérnek édes férjeink.
Egy zárda fekszik, két mértföldnyire,
Ott lesz lakásunk. Megkérlek tehát,
Fogadd el a bizalmat, mit szerelmem
És némi szükség most benned helyez.

LORENZO.

Teljes szivemből, nagysád, kész vagyok
Nyájás parancsid végrehajtani.

PORTIA.

Cselédeim már tudják szándokom,
S elismerendnek téged s Jessicát
Férjem Bassanio s magam helyén.
Viszontlátásig isten véletek!

LORENZO.

Kisérjenek derült kedv s boldog órák!

JESSICA.

Környezze nagysád minden szívöröm.

PORTIA.

Köszönöm, s kívánom, térjenek reád
Áldásaid; légy boldog, Jessica.

(Lorenzo és Jessica el.)

No Balthazár,
Mindig derék- s húnek találtalak,
Légy most is olyan. Fogd e levelet,
S mint férfitől kitelhető, siess
Paduába s add át kedves rokonom
Bellario tudor saját kezébe,
S ha ad ruhákat és papírokat,
Képzeltető gyorsan siess velök
A révi komphoz, mely a száraz és
Velence közt jár. Ne veszíts időt
Szavakkal: menj, előtted ott leszek.

BALTHAZÁR.

Úrnöm, kellő sietséggel megyek.

(El.)

PORTIA.

Nerissa, jer!
Egy oly dologba kezdtem, mely felől

Még mit se' tudsz. Meglátjuk férjeinket,
Előbb, mint vélnék.

NERISSA.

S látnak minket ők is?

PORTIA.

Fognak, Nerissa, ámde oly ruhában,
Hogy azt hiszik, tán birunk azzal is, mi
Nálunk hiányzik. Bármiben fogadj,
Ha ifju férfiakká öltözünk,
Kettőnk közül csinosbik én leszek,
Töröm delibb kellemmel hordozom;
A serdülő ifjak megcsattanó
Hangján beszélek: kis szűz lépteim
Mégfűfűsítom; s kérkedő uracsként
Párbajt buzog szám; szépen hazudok:
Mint égtek úri nők szerelmemért,
S én megtagadván, mint epedtek és
Mint haltak el: – hisz annyinak magam
Kevés valék! – de megbánám utóbb,
S sajnálom őket mégis, mért ölém meg.
Hűsz ily kicsiny füllentést csevegek,
S azt véli a világ, hogy több egy évnél
Mióta iskoláim elhagyám.
Száz ily hetvenkedő uracsfogás
Rajong agyamban, s majd alkalmilag
Napfényre jó.

NERISSA.

Hát férfiaknak állunk?

PORTIA.

Szerencséd, hogy pajzán értelmező
Nincs közeledben, – szégyeneld magad!
De most jer, elmondom majd tervemet,
Csak a kocsin legyek, mely kert-kapunkban
Ránk vár: sietve készüljünk tehát,
Mert még ma húsz mértföldet kell haladnunk.

V. SZÍN.

Ugyanott. Kert.

Lancelot és Jessica.

LANCELOT.

Igen, valóban; mert lássa ön: az atyák bűneit meglátogatja isten a magzatokban, – azért, mondhatom,
aggodom önre nézve. Én mindig kereken szoktam önnel beszélni, s így most is kimondom e tárgy

fölötti agitatómat: csak legyen ön tehát nyugodt, mert szentül hiszem, ön elkárhozik. Csak egy remény van még, mely tán kiséghetheti önt, s ez is csak olyan korcs remény forma.

JESSICA.

S micsoda remény az, kérlek?

LANCELOT.

Hát némileg remélheti ön, hogy önt nem atyja nemzette; hogy ön nem a zsidó leánya.

JESSICA.

Az igazán korcs remény volna; mert így meg anyám bűnei látogattatnának meg bennem.

LANCELOT.

Ily módon igazán félek, hogy ön mind atyja- mind anyjánál fogva elkárhozik: így, midőn a Scyllát, ön atyját, kerülöm, a Charybdisbe, ön anyjába esem. Nos, ön mindkét úton el van veszve.

JESSICA.

Férjem által fogok üdvezülni; ő keresztyénné tőn.

LANCELOT.

Ezt ugyan fölötté hibásan cselekedte. Elegen voltunk keresztyének azelőtt is, épen annyian, hogy egymástól megélhettünk. Ez a keresztyénné térítgetés fölviszi a disznók árát; ha mindnyájan disznóhús evőkké válunk, nem sokára pénzeért sem kap az ember egy kis pirítani való szalonnát.
Lorenzo jó.

JESSICA.

Elbeszélem férjemnek, mit mondtál, Lancelot: épen itt jó.

LORENZO.

Nem sokára féltékeny leszek reád, Lancelot, ha mindig így sarokba szorítod nőmet.

JESSICA.

Nem szükség félned tőlünk, Lorenzo; Lancelottal meghasonlottam. Ő nekem kereken kimondá, hogy nincs számomra irgalom égben, mert zsidó leánya vagyok; s azt mondja, hogy te a társadalom nem jó tagja vagy, mert a zsidókat térítgetve, fölviszed a disznóhús árát.

LORENZO.

Könnyebben számolok én erről a társadalomnak, mint te a fekete mór nővel elkövetett hamisságodról: a mór nő teherbe esett tőled, Lancelot.

LANCELOT.

Mór nőtől sok volna azt kívánni, hogy ő tanítson *morest*: egyébiránt benne nem kevesbítém a tisztas fehér-cselédek számát; mert míg becsületes volt, addig sem lehete becsületes *fehér*-cselédnek nevezni.

LORENZO.

Hogy tud minden bohó a szavakkal játszani! Azt hiszem, nem sokára az elmésség hallgatásban fog nyilatkozni; s beszédesség csak papagájokban lesz dicséretes. – Eredj be, ficzko: parancsold, hogy készüljenek ebédhez.

LANCELOT.

Megtörtént, uram: mindnyájuknak jó gyomra van.

LORENZO.

Jóságos isten! minő élcztáska vagy! mondd tehát, hogy készítsék az ebédet.

LANCELOT.

Az is megtörtént, uram; csak fel kell adni.

LORENZO.

A feladás a te dolgod.

LANCELOT.

Isten mentsen, hogy *feladó* legyek, nem kötelességem.

LORENZO.

Lesz még több? Máskorra hagyd szőrszálhasogatásodat! Pillanat alatt ki akarsz-e mutatni élceid egész kincstárát? Kérlek, értsd meg az egyszerű ember egyszerű akaratját: menj be pajtásaidhoz – parancsold, hogy terítsék meg az asztalt, tálalják föl az ételt, s bemegegyünk ebédelni.

LANCELOT.

Mi az asztalt illeti, uram, az ki fog tálaltatni; mi az ételt illeti, meg fog teríttetni; s mi ön ebédre bejövételét illeti, az iránt határozzon ön kedve és szeszélye. (El.)

LORENZO.

Oh drága ész! minő hiú szavak!
A kába egy csoport ily játszi szót
Rakott agyába. És én ismerek
Magasb fokon álló bolondokat
Így fölszerelve, kik pár cifra szóért
A tárgyat adják föl. – Hogy vagy, szivem?
No, mondd ki véleményed, kedvesem;
Hogy tetszik Don Bassanio neje?

JESSICA.

Mondhatlanul. nagyon méltó tehát,
Hogy jámborul éljen Bassanio;
Mert míg nejében ily áldást karol,
Már itt e földön élvez égi kéjt.
S ha itt e földön rá nem érdemes,
Illő, hogy égbe ne jusson soha.
Ha játszanék két isten égileg
S a tételen két földi nő feküdnék,
Portia egyik; másikhoz ráadást
Kén' adni, mert szegény otromba földünk
Nem szült hasonlót.

LORENZO.

Bennem ily hitest
Kaptál, minő asszonynak Portia.

JESSICA.

De erre kérdd meg véleményem is.

LORENZO.

Mindjárt; hanem fognánk előbb ebédhez.

JESSICA.

Nem. Hadd dicsérlek jóllakás előtt.

LORENZO.

Ne, kérlek: asztalhoz tartsd e beszédet:
Mondj bármit ott, több más dolog között
Csak elnyelem.

JESSICA.

No, majd ott megadom. (El.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Velence. Törvényterem.

Doge, Tanácsstagok, Antonio, Bassanio, Gratiano, Salarino, Solanio s mások.

DOGE.

Antonio jelen?

ANTONIO.

Jelen, nagysád szolgálatára.

DOGE.

Aggódok értted; mert ellenfeled
Kőszikla-szívű, ádáz fölperes;
Embertelen, könyörre képtelen,
Egy szikra szánat benne nem honol.

ANTONIO.

Hallám, sokat fáradt s kivánta nagysád
Enyhíteni eljárása szigorát:
De, mert konok, s nincs jogszerű fogás,
Mely rólam elháríthatná dühét,
Tűrelmem állítom haragja ellen,
S szívnyugalom vértében szenvedem
A gyűlölő zsarnok csapásait.

DOGE.

Egy szolga menjen s hívja a zsidót.

SOLANIO.

Ajtóban áll már. Im, itt jó, uram,
Belép Shylock.

DOGE.

Helyes, – hadd álljon hát színünk elé. –
Shylock! – egész világ s én is hiszem,
Tovább nem úzöd a düh látszatát,
Csak a tett perczeig: s akkor, tudom,
Szánat- s könyört mutatsz, csodálatosbat,
Mint volt kegyetlenséged színlete.
S míg most a birságot követeled,
Egy fontot e szegény kalmár husából:
Nem csak bánomdíjadról leteszsz,
De sőt könyört s nemes szívet követve,
A tőkepénz felét elengeded,
Szánó szemet vetvén csapásira,
Mik oly sűrűen érték vállait,
Hogy e királyi kalmárt elnyomák,
S részvétre bírnák ily balsors iránt
Az érczkebelt, a durva kőszívet,
Az emberség gyöngéd jótétihez
Soh'sem szokott kemény török- s tatárt.
Zsidó, szelid válaszra számolunk.

SHYLOCK.

Nagysáddal immár közlém szándokom;
S szent szombatunkra mondék nagy hitet,
Váltóm szerint mindent behajtani.
Ha ellenáll ön, érje a veszély
Államszabadság- s alkotmányukat.
Tán kérdi ön, miért tetszik nekem
Inkább ama silány font húsdarab, mint
Háromezer zecchin? Nem felelek!
Azt mondom: „úgy tetszik.” Nincs megfeleelve?
Mít! hát ha patkány bántja házamat,
S tetszik kiadnom tízezer zechint
Kipusztításaért? – Nincs megfeleelve?
Van a ki útál csemcsegő koczkát,
Macskát ha lát ez, majd megtébolyúl;
Mások, ha rezg orrhanggal a duda,
Nem bírnak olyankor vizelletökkal; –
A szenvedély urai az ingerek,
A mint gyönyör vagy undor késztetí.
S most íme válaszul:
Mint arra biztos ok nem létezik,
Miért nem tűr ez csemcsegő koczkát.
Szükséges ártatlan macskát amaz,
Emez dagadt dudát nem, s kénytelen
Erővel oly szégyent magára vonni,
Hogy sértsen illemet, ki sértve van:
Úgy nincs nekem, nem is kell más okom
Rögzött gyűlölség- s undornál egyéb,

Antonio ellen mért keresem
Kárral jogom. – No hát nincs megfelelve?

BASSANIO.

Nincs; – érzéketlen ember, ily beszéd
Irtózatosságod nem mentheti.

SHYLOCK.

Neked felelni én nem tartozom.

BASSANIO.

Megöljük-é mind, mit nem szeretünk?

SHYLOCK.

Gyölöljük azt, mit ölni nem kívánunk?

BASSANIO.

Nem minden sértés tüstént gyűlölet.

SHYLOCK.

Mit? kétszer is hagyd csípni a kigyót?

ANTONIO.

Tudod, kérlek, zsidóval osztozol.
Inkább eredj, s állván a part fölé,
Mondd a vizárnak, hogy szálljon lejjebb:
Inkább idézd a farkast számadásra,
Mért bégetett bárányaért juhot?
Inkább parancsold bércz fenyőinek,
Sudáiraikkal ne suhogjanak,
Midőn az ég viharja rázza őket:
A legkeményebb tárgyba vágj előbb,
Mintsem zsidó szívét, (melynél keményebb
Nincs) megkísértenéd lágyítani. –
Kérem, ne több ajánlatot neki,
Ne fáradozzanak tovább önök:
Mondják ki egyszerűen s röviden
Ítéletem, mit e zsidó kíván.

BASSANIO.

Im hatezer zecchin a háromért.

SHYLOCK.

Ha mindegyik zecchin a hatezerben
Hat részre válnék s minden rész zechinné:
Nem kell, – kötvényemhez ragaszkodom.

DOGE.

Hogy vársz kegyelmet, ha magad sem adsz?

SHYLOCK.

Ha mit sem vétek, mit féljek bírótól?

Sok vásárlott rabszolga él önöknél,

Kiket számár, eb és öszvér gyanánt
Önök rab s alacsony munkákra fognak,
Mert pénzök ára; mondjam-e, tegyék
Őket szabaddá, vők- s örökösökké?
Mért nyomja őket terh? legyen puha
Ágyuk, mint önökéi, s inyöket
Hadd fűszerezzék szintoly ételek. –
Önök felelnek: „a szolgák miéink.” –
Ép én is ezt adom most válaszul:
A fontnyi húst, mit rajta keresek,
Drágán vevém; enyém; kell birnom azt.
Ha nem kapom meg, oh silány szabadság!
Erőtlenek Velence jogai.
Végzést várok, – döntsék el, nyerhetek?

DOGE.

Jogom van elnapolni e gyűlést,
Ha csak híres tudor Bellario,
Kit véghatározatra meghívék -
Nem érkezik ma meg.

SALARINO.

Künn vár, uram,
Levéllal a tudortól egy futár,
Most érkezett meg épen Páduából.

DOGE.

Hozd a levélt és hívd be a futárt.

BASSANIO.

Ne búslakodjál, jó Antonióm,
Végy szívet! Ám hadd vigye a zsidó
Húsom-, csontom- véremmel mindenem:
De értem egy csep vért el nem veszítesz.

ANTONIO.

Mint nyájban a ragályos juh, legillőbb
Vagyok halálra: a gyengébb gyümölcs
Előbb lehull, hadd hulljak én is így.
Bassanio, te jobbat nem tehetsz,
Csak élj tovább, s ird meg sirversemet.
Belép Nerissa ügyvédírnoki öltönyben.

DOGE.

Bellariótól jöttél, Paduából?

NERISSA.

Igen. – Köszönti herczegségedet.
(Levelet ad által.)

BASSANIO.

Oly komolyan késed miért fened?

SHYLOCK.

Hogy e bukottból részemet kivágjam.

GRATIANO.

Nem talpadon, de lelken teszed
Élessé késedet, zordon zsidó!
Nem, semmi ércz, még hóhér bárdja se
Fél- olyan éles, mint ölü dühöd.
Hát nincs könyörgés, a mely hatna rád?

SHYLOCK.

Eszedből oly hatásu nem kerül.

GRATIANO.

Oh, átkozott légy, irgalmatlan eb!
Pirúljanak törvény s jog éltédért.
Csaknem megingatsz még hitemben is,
S Pythagoras elvére tántorítasz,
Hogy állatok lelkei ömölnek át
Embertetembe: véreb szellemed
Farkast vezénylett, mely emberhalálért
Fekőtetett: de a bitóru is
Levált rémlleke; s míg te, szörnyeteg,
Undok szülőd méhében rejtezel,
Beléd ömölt: mert minden óhajod
Véres, zsvány, éhes, farkasszerű.

SHYLOCK.

Míglén szidalmaidra e pecsét
Váltómon meg nem semmisítettik,
Addig tüdőd hiába koptatod.
Javítsd ki elméd, jó fiu, különben
Romokba hull. – Én jogomat kívánom.

DOGE.

Egy ifjú, jártas jogtudort ajánl
Bellario nekünk im e sorokban. –
Hol ő?

NERISSA.

Közelben, künn tartózkodik,
Míg nagysád engedélyt ad, hogy bejőjön.

DOGE.

Teljes szivemből! – Menjetek legott
Tisztes kíséretül négyen-öten.
Az ülés addig hallja e levélt: (Egy irtok olvassa.)

„Értesítem nagysádat, hogy levele vétekor igen beteg valék; de ugyanazon pillanatban, midőn kegyed követe jött, barátságos látogatásban nálam volt egy ifjú római tudor, neve Balthazár. Megismertetem őt a zsidó és Antonio kalmár közt vitában forgó ügygyel, – számos könyvet forgattunk által; – ő értesülve van nézeteim felől; saját tanultságával, (melynek nagyságát nem ajánlhatom eléggé) kértemre magával viszi, hogy helyettem nagysád kívánatát teljesítse. Kérem, évei hiányát ne vegye ön gátul a kellő tisztelet megadásában: mert én ugyan soha sem láttam oly fiatal testen oly agg főt. Herczagséged kegyes fogadására bízom őt, kinek ottani eljárása legjobb ajánló levél lesz reá nézve.”

DOGE.

Halljátok, a tudós öreg mit ír:
S úgy sejtem, itt jó a tudor maga.
Belép Portia törvénytudori öltözetben.
Kezet fiú. – Az agg Bellario
Küldöttje vagy?

PORTIA.

Azé, jó herczegem.

DOGE.

Légy üdvöz és foglalj helyet.
Értésedül esett-e már az ügy,
Mely e gyűlésben szőnyegen forog?

PORTIA.

Bő tudomást szerzék ez ügy felől.
Ki itt a kalmár, s melyik a zsidó?

DOGE.

Antonio s agg Shylock, álljatok ki.

PORTIA.

Neved Shylock?

SHYLOCK.

Igen; Shylock nevem.

PORTIA.

Kereseted csodás természetű,
De rendbe' van, s államjogunk szerint
Eljárásod nem ostromolható.
S te vagy, kit e pör vésze fenyeget?

ANTONIO.

Én, ő szerinte.

PORTIA.

Hát elismered
A kötlevét?

ANTONIO.

Elismerem.

PORTIA.

Legyen tehát kegyelmes a zsidó.

SHYLOCK.

Ki kényszeríthet? erre szóljon ön!

PORTIA.

A kegyelem kényszerről mit se' tud;
Az, mint az ég szelíd esője, hull
Alá a földre: s kétszer áldva van, –
Megáldja azt, ki ád, – és azt, ki vesz.
Hatalmasokban leghatalmasabb;
Trónjában ülő fejedelmet ez
A koronánál inkább ékesít.
Pálczája földi kényszer, hatalom,
Fenség s dicső méltóság küljele,
Melyen királyok ijedelme ül:
De a pálczás erőnél több a kegy;
Királyi szívek ennek trónusi; –
Magának istennek sajátja ez;
S a föld hatalma égihez közelg,
Ha jogszigor kegy enyhít. – Oh zsidó,
Ámbár ügyed jogos, gondold meg ezt,
Hogy senki köztünk jogszigor szerint
Nem nyerne üdvöt: mind kegyért könyörgünk, –
S e kegy gyakorlatára utasít
Imánk is. – Oly célból hozám föl ezt,
Hogy enyhítsd jogszerű kívánatod:
Ha nem, Velence széke szigorú
Ítéletet hoz e kalmár fölött.

SHYLOCK.

Fejemre szálljon tettem! Én jogot
Kivánok és e kötlevél csomóját.

PORTIA.

Pénzül fizetni nem bir az adós?

BASSANIO.

De bir! Kinálom e gyűlés előtt;
Sőt kétszer annyival; s ha ez kevés,
Tíz annyi pénzt letenni kész vagyok,
Fejem, szívem, kezem zálogba kötve.
S ha még ezt sem fogadja el, világos,
Hogy itt gaszág nyom el való erényt.
S kérem csak egyszer most hajoljanak
Önök tekintélyére a jogok;
S egy kis hibát tevén nagy jó miatt,
Oh tartsák vissza e vad ördögöt.

PORTIA.

Az nem szabad. Nincs olyan hatalom,

A mely Velence érvényes szokásán,
Törvényén, változtasson kény szerint.
Mert mint előzményt fognák azt idézni,
S több visszaélés törne bé honunkba
Ily példa részén. Az hát nem lehet.

SHYLOCK.

Új Dániel ítél, új Dániel!
Oh, mint becsülöm önt, bölcs ifju bíró!

PORTIA.

Kérlek, hadd nézzem át e kötlevélt.

SHYLOCK.

Itt van, nagyon tisztelt jogtúdor, itt van.

PORTIA.

Shylock, ők három ennyi pénzt ajánlnak.

SHYLOCK.

Esküt, nagy esküt tettem istenemre;
Hogyan vegyek lelkemre hitszegést?
Velenceért sem.

PORTIA.

E kötvény lejárt,
S törvény szerint kívánhat a zsidó
Egy fontnyi húst, az alperes szivéhez
Legközelebb kivághatót. – De légy
Könyörletes, végy három annyi pénzt,
Hadd tépjem én szét e kötlevelet.

SHYLOCK.

Ha majd tartalma meg leszen fizetve.
Ön érdemes bíró, a mint kitűnt,
S jogismerő, s a legvelősb vala
Előadása: fölszólítom önt a
Törvény nevében, melynek nagybecsű
Támaszsa, hozzon végítéletet.
Lelkemre mondom, nincs oly bűverő
Nyelvben, mi megmásítsa szándokom. –
Én itt kötvényemhez ragaszkodom.

ANTONIO.

Szívem szerint megkérem a gyűlést,
Hozzon határozatot.

PORTIA.

Jó, – ez lesz az:
Készíteni kell késéhez kebledet.

SHYLOCK.

Oh drága férfi! bölcs ifjú biró!

PORTIA.

Mert im a törvény célja s végzete
Kellőn megegyez a bánomkötéssel,
Mely e levélben elfogadva van.

SHYLOCK.

Nagyon való! oh bölcs, igaz biró!
Küllátszatánál mennyivel korosb ön!

PORTIA.

Tárd hát ki kebled.

SHYLOCK.

Úgy van, kebelét;
Azt mondja váltóm; nemde bölcs biró?
Közel szivéhez, így szól a betü.

PORTIA.

Igen. Van-é itt egy mérleg közel,
Mégmérni a húst?

SHYLOCK.

Én gondoskodám.

PORTIA.

Shylock, hivass pénzedre egy sebészt,
Ki őt, hogy el ne vérezzék, bekösse.

SHYLOCK.

Magával hozza ezt a kötlevét?

PORTIA.

Kimondva nincs: de hisz mit keresed?
Jó lesz, ha ezt könyörből megteszed.

SHYLOCK.

Alkunkban ez nincs, én nem látom át.

PORTIA.

Kalmár nyilatkozz'; van mit mondanod?

ANTONIO.

Igen kevés; im én készen vagyok.
Kezed, Bassanio; isten veled.
Ne buslakodj', hogy érted erre juttam:
E részben a sors, mód felett talán,

Jó volt irántam: mert szokásaként
Bukottal birtokát túléleti,
Hogy ránczos homlok- s béesett szemekkel
Meredjen agg s szegény korára. Engem
Fölmente e hosszú nyomor sulyától.
Ajánlj tisztelt arád emlékébe:
Rajzold le, mint holt el lelked fele,
Sirom felett; mondd, mint szerettelek;
S ha elbeszélted, ő legyen bíró,
Nem volt-e hűn szeretve férje már.
Ne bánd meg, hogy barátod vesztet el,
Nem bánja ő sem, érted hogy fizet:
Mert csak hasítson mélyen a zsidó,
Tüstént egész szivemmel fizetek.

BASSANIO.

Antonio, egy hölgyhöz eskü köt,
Ki nékem oly kedves, mint életem.
De életem, nőm és e nagy világ
Nem múlja becsben feljebb éltedet.
Mindent od' adnék, áldozatra kész,
E szörnyetegnek, hogy megmentselek.

PORTIA.

Ezt nem köszönné tán meg hitvesed,
Ha hallaná most tett ajánlatod!

GRATIANO.

Nőm van, kit esküszöm, hűn szeretek:
Bár volna mennyben s ott egy égi lényt
Birhatna rá, hogy e zsidó ebet
Lágyítsa meg.

NERISSA.

Be jó, hogy hát megett ajánlod ezt;
Különben e vágy házad fölzavarná.

SHYLOCK.

Mind ilyen a keresztyén férj! Van egy
Lyányom. De volna férje Barrabás
Fajából bárki inkább, mint keresztyén!
Időnk fogy; – kérem, véghatárzatot.

PORTIA.

Kalmár husából egy font a tiéd:
S törvény szerint megadja e gyűlés.

SHYLOCK.

Igaz bíró!

PORTIA.

S kebléből mesd ki e husdarabot:
Megadja a törvény, s e szék helyesli.

SHYLOCK.

Oh bölcs biró! – Itt a végzés! – jere!

PORTIA.

Várj egy kevésbé; más baj is van itt.
Ez alku egy csepp vért sem ad neked,
Így hangzik a kötvény: egy fontnyi hús.
Vedd hát ki alkud, vedd egy font husod;
De míg hasítod, merj kiönteni
Egy csepp keresztyén vért, jószágaid
S kincsed Velence törvényei szerint
Mind a köztársaságra szállanak.

GRATIANO.

Igaz biró! – Hallod, zsidó? – Oh bölcs biró!

SHYLOCK.

Úgy hangzik a törvény?

PORTIA.

Nézd meg magad:
Te jogszigort sürgettel, légy nyugodt,
Meglesz jogod, tán inkább, min kívánnád.

GRATIANO.

Oh bölcs biró! – no lám, zsidó! –
Oh bölcs biró!

SHYLOCK.

No, fölveszem hát: adjon három annyit,
S hadd menjen a keresztyén.

BASSANIO.

Itt a pénz.

PORTIA.

Csak lassan! –
Jog a zsidónak! – lassan, – ne siessünk!
Hadd kapja ő csupán csak alkuját.

GRATIANO.

Oh bölcs biró! hallod, zsidó! igaz biró!

PORTIA.

Készülj tehát húsát kimetszeni.
De vért ne onts; s ne vágj több- s kevesebbet,
Csak pontban egy fontot: ha fontnyinál
Több- vagy kevesbet vágsz, ha annyit is,

Mely azt könnyebbé, avvagy nehezebbé
Csak egy huszad szemernyivel teszi;
Vagy mérlegét csak egy hajszálnyira
Lenyomja: meghalsz s dobra kél javad.

GRATIANO.

Új Dániel! – zsidó! – Új Dániel!
Érzed, pogány, most csípőn fogtalak.

PORTIA.

Mért késik a zsidó? mesd részedet.

SHYLOCK.

Tőkémét addsza, osztán távozzom.

BASSANIO.

Már rég kínáltam, – íme itt vagyok.

PORTIA.

Ő megtagadta nyílt ülés előtt:
Csupán jogát s kötését kapja meg.

GRATIANO.

Új Dániel! – mondám – új Dániel!
Köszönöm, zsidó, hogy erre megtanítál.

SHYLOCK.

Hát pusztá tőkém is még elveszik?

PORTIA.

Nem kaphatod meg, csak birságodat, –
S ezt is saját vesztedre már, zsidó!

SHYLOCK.

No hát az ördög áldja meg vele,
Én nem vitázok többé.

PORTIA.

Várj, zsidó!
Még más igényt is tart a jog reád.
Velence törvénykönyve rendeli:
„Ha rá világúl a külföldre,
Hogy vagy közvetve vagy közvetlenül
Akármely polgár életére tör:
Az, a ki ellen fondor cselet szöve,
Javai felét lefogja: más fele
A közkinctár részére háramol:
S a bünös' élte, minden szavazat
Daczára, a hercegtől függ csupán.
S azt mondom, e törvény illik reád,
Mert eljárásodból nyilván kitűnt,
Hogy mind közvetve, mind közvetlenül

Az alpörösnek életére törtél.
Ezért lakolsz, mint elmondám fölebb.
Térdemre hát, s kérd a herczeg kegyét.

GRATIANO.

Kérd, hogy magad köthesd föl magadat.
Mégis, mivel javad hazánkra száll,
Nincs egy kötélre rúgó birtokod,
S államteher lesz fölkötésed is.

DOGE.

Hogy lásd, mi máskép szoktunk érzeni:
Kérés előtt már élted meghagyom.
Antonióra száll javad fele,
A közkincstárra száll másik fele,
Mit bírsággal könyörgésed kiválthat.

PORTIA.

Az államét igen, de semmikép sem Antoniót.

SHYLOCK.

Vegyétek éltem is, mért hagyni meg?
Házam vevé el, a ki támaszát
Elvette: életem vevétek el,
Elvéve a miből megélhetek.

PORTIA.

Antonio, mi jót tehetsz vele?

GRATIANO.

Egy kötelet! az istenért, ne többet!

ANTONIO.

Ha a gyűlés s nagyságos herczegünk
Elengedik kegyelmesen neki
A bírságot, mi fele vagyonért jár:
Megnyugszom én, ha a másik fele
Használatul lesz nálam, úgy hogy azt
A férfiúnak adjam holtakor,
Ki a minap leányát ellopá, –
Kettőt kikötve csak: hogy e kegyért
Rögtön keresztyén hitre térjen át,
Másik, hogy e gyűlés előtt legitt
Ruházza át, mi holtakor marad,
Lorenzo vője- s lánya Jessicára.

DOGE.

Azt megteendi, – máskép visszahúzó
Imént fejére mért bocsánatom.

PORTIA.

Megnyugszol-é zsidó? mit szólsz reá?

SHYLOCK.

Megnyúgoszom.

PORTIA.

Irnok, készíts egy átruházatot.

SHYLOCK.

Bocsánatot, hadd távozzom haza.
Nem jól vagyok. Küldjék el a papírt
Utánam, én aláírom.

DOGE.

Mehetsz,
Csak e szerint tégy.

GRATIANO.

A kereszteléskor
Lesz két keresztatyád. Ha én valék
Birád, tíz ennyit adtam volna még,
Nem víz-, hanem bitóra vinni téged. *(Shylock el.)*

DOGE.

Ebédre, kérlek, jőj hozzám, uram!

PORTIA.

Bocsánatért könyörgök, hercegem.
Az éjjel Páduába kell utaznom,
Ezért most rögtön utnak indulok.

DOGE.

Sajnálom, hogy nem érsz rá itt maradni.
Íránta légy hálás, Antonio;
Lelkemre, néki sokkal tartozol.
(Doge, Tanácsstagok s Kiséretök el.)

BASSANIO.

Nagyérdemű úr, én s e hű barátom
Ma bölcseséged által menekültünk
Nagy vésztől: hálaérzetből tehát a
Háromezer kölesön fölvelt arannyal
Viszonzuk szíves fáradozalmadat.

ANTONIO.

Ezenfelül adósaid leszünk
Örökre szeretet- s szolgálatokban.

PORTIA.

Ki nyugtot érez, díját elvéve.
En nyugtot érzek, tégedet megóva;
S jól megfizetve gondolom magam; –
Több bért sovárgó soh'se volt szívem.

Ha látjuk egymást, ne feledjetek;
Áldás reátok, én bucsut veszek.

BASSANIO.

Még egyre kényszerítlek, drága úr, –
Tőlünk adó, s nem jutalom gyanánt,
Emlékeül egy vagy mást vigy. – E kegyet
Ne vond meg s érte megbocsáss nekem.

PORTIA.

Forró kíváнатodnak engedek.
Keztyűid add, hogy hordjam kedvedért, –
S barátságod jeléül e gyűrűt.
Ne vond el újjad: nem kell több nekem, –
S ezt nem tagadhatod meg, ha szeretsz.

BASSANIO.

Jó úr, e gyűrűt? – ah ez semmiség!
Szégyenleném, ha ezt adnám neked.

PORTIA.

Ezen kívül mást el nem fogadok;
S már mintha vágyat érzének utána.

BASSANIO.

E gyűrű fontosabb, mint értéke.
Inkább Velencez legbecsesb gyűrűjét
Megszerzem hirdetés utján neked:
Csak, kérlek, ezt az egyet hagyd nekem.

PORTIA.

Igéretekben, látom, bőkezű vagy.
Előbb kérésre oktatsz, most pedig
Úgy tetszik, arra oktatsz, mint lehet
Elutasítani a koldulगतót.

BASSANIO.

Arám adá e gyűrűt, kedves úr:
S átnyújtva megfogadtatá velem,
El nem veszíteni és nem adni másnak.

PORTIA.

Sok adományt megkímél ily beszéd.
Hacsak nem örült asszony hitvesed,
S megtudja, mint érdemlém meg gyűrűd:
Tán nem neheztel szüntelen reád,
Hogy nékem adtad. – Jó, isten veled! –
(*Portia és Nerissa el.*)

ANTONIO.

Bassanio, engedd át e gyűrűt,

Had nyomjanak szerelmem s érdeme
Annyit szemedben, mint arád parancsa.

BASSANIO.

Menj, Gratiano, fuss, érd őt utól,
Add át e gyűrűt, s hívd őt, ha lehet,
Antonio lakába. – Menj, siess. (*Gratiano el.*)
Jerünk legitt és induljunk oda;
S reggel korán mindketten repülünk
Belmont felé. Menjünk Antonio. (*El.*)

II. SZÍN.

Ugyanott. Utcza.

Portia és Nerissa.

PORTIA.

Kérdezd meg, melyik a zsidó laka,
Add át aláírás végett neki
Ez átruházmányt. Éjjel indulunk,
S férjeink előtt egy nappal honn leszünk.
Tudom, Lorenzo kedvesen veszi
Ez iratot.
Gratiano jó.

GRATIANO.

Jó, hogy beértelek még, édes úr.
Bassanio, érett tanács után,
Im küldi e gyűrűt s ebédre kéri
Becsés személyedet.

PORTIA.

Nem tehetem.
Küldött gyűrűjét hálával veszem, –
Mondd, kérlek, ezt meg. És ezenfelül
Vezesd ez ifjat a zsidó lakához.

GRATIANO.

Kész szívvel.

NERISSA.

(*Portiához.*)
Egy szót még csupán, uram.
Ha bírom, elcsalom férjem gyűrűjét,
Melynek megőrzésére esküdtöt.

PORTIA.

Jót állok, elsül. Majd lesz esküvés,
Hogy férfiaknak adták a gyűrűket.

Mi meg tagadjuk, s túl esküdjük őket.
Eredj, siess; tudod, hol várlak el.

NERISSA.

Jőj, kedves úr, mutasd meg a lakot.
(*El.*)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Belmont. Nyílt tér Portia háza előtt.

Lorenzo és Jessica.

LORENZO.

Tisztán süt a hold. Egy ily éjjelen,
Midőn a fákat lágyan csókdozá
Éles lebel, s nem hallott semmi zaj, –
Tán ilyen éjjel hágott Troilus
Ilion falára s lelke szállt sohajban
Görög sátrak felé, hol Cressida
Álmát aludta.

JESSICA.

Egy ily éjjelen
Suhant remegve Thisbe harmaton, –
Oroszlánnál előbb látá meg árnyát
S rémulve elfutott.

LORENZO.

Ily éjjelen
Állt Dido sivatag partok felett,
Gyászfűz kezében, s inté kedvesét
Várába vissza.

JESSICA.

Egy ily éjjelen
Gyűjtötte bűvös füveit Medéa,
Ifjítani Aesont.

LORENZO.

Egy ily éjjelen
Szökött a dús zsidótól Jessica,
S Velenczéből Belmontig menekült
Dévaj szerelmesével.

JESSICA.

Egy ily éjjelen
Esküdt Lorenzo, mint imádja őt,
S lopá szívét el sok hitfogadással,
Mely mind csalárd volt.

LORENZO.

Egy ily éjjelen
Gyalázta kedvesét szép Jessica,
A kis hamis: de ő elnézte azt.

JESSICA.

Kitennék rajtad *éj*-jel, csak magunk
Volnánk: de halld, lépésdobaj közelg.
Stephano jó.

LORENZO.

Ki jó az éj csendében oly sietve?

STEPHANO.

Egy jó barát.

LORENZO.

Barát? minő barát? kérlek, neved, barátom.

STEPHANO.

Az én nevem Stephano, s hírt hozok:
Belmontban itt leszen napköltekor
Urnóm: a szent keresztelnél bolyong
Köröskörül; ott térdepel s könyörg
Víg házas életért.

LORENZO.

Ki jó vele?

STEPHANO.

Csak a komorna s egy szent remete.
De kérem önt, megjött-e már uram?

LORENZO.

Nem jött, s felőle mit sem hallhatnánk. –
De jer be vélem, kérlek, Jessica;
S hogy házinőnket ünnepélyesen
Fogadjuk, némi rendezést tegyünk.
Lancelot jó.

LANCELOT.

Hahó! hahó! hej! hej! hahó! hahó!

LORENZO.

Ki kiált?

LANCELOT.

Hahó! nem látta valaki Lorenzo urat s Lorenzoné asszonyt? hahó! hahó!

LORENZO.

Hadd a hahózást, ficzkó! erre! erre!

LANCELOT.

Hahó! merre? merre?

LORENZO.

Erre, erre!

LANCELOT.

Mondd meg neki, hogy uramtól egy postalegény jött, kürtje tele jó újságokkal: uram napköltekor itthon lesz. (El.)

LORENZO.

Jer bé, szívem, s ott várjuk jöttüket.
De hisz mi okból? mért mennénk haza?
Eredj, barátom Stephano, s jelentsd
Ott benn, hogy úrnőd rögtön itt leend:
S hivd a szabadra a zenészeket. – (Stephano el.)
Mily édesen szenderg e halmon a hold!
Üljünk le, itt suhanjanak zene
Hangjai fülünkbe: csend és éjszaka
Simúl az összhang lágy pengésihez.
Jer, Jessica! nézd, ím az ég tere
Kirakva csillogó aranyhimekkel:
A legkisebb kör, mely fönt látható,
Angyalszerűen zeng forgásiban
Gyöngéd szemű cherubok dalkarához.
Örök lelkekben ily összhangzat él:
De míg e romlatag por-öltözet
Durván lezárja, nem hallhatjuk azt.
Zenészek jönnek.
Jertek, Diána verje föl dalunk:
Úrnőnk fülébe hasson el legédesb
Fogástok: zene vonja őt haza!

JESSICA.

Kedvem borong, ha hallok szép zenét.

LORENZO.

Azért, mert szellemed feszülve van.
Csak egy vad és délczeg ménesre nézz,
Ifjú szilaj csikók seregletére, –
Miként szökell, fű s hangosan nyerít,
Mert hajtja a heves vér ösztöne:
De halljanak zendülni harsonát,
S hasson fülökbe olvadó zene,
Meglásd: miként állnak meg egyaránt,
Szilaj szemök szerénynyé változik

Az édes hangerőtől. Ép ezért
Mondá a költő Orpheus felől,
Hogy fát, folyót, sziklát indíta meg.
Mert nincsen oly nyers, zord, dühös való,
Mit át ne alakítna a zene,
Habár csupán kevés időre is. –
Ember, kiben nem létezik zene,
Kit meg nem indít édes hangvegyület,
Csel-, hitszegés- s zsákmányolásra kész,
Kedélymozgási tompák, mint az éj,
S pokolsötétek szenvedélyei.
Ne higgy ilyenek! – Halld, szól a zene!
Portia és Nerissa távolban.

PORTIA.

Ama világ az én termemben ég.
Mily messze fénylik a kis gyertyaszál!
E rossz világban jótét így ragyog.

NERISSA.

Nem láttuk a gyertyát, míg a hold sütött.

PORTIA.

Így törli el nagyobb dics a kisebbet.
Mint a király, ragyog helyettese,
Míg a király jó: s ekkor úgy vesz el
Pompája, mint midőn belföldi forrás
Tengerbe ömlik. De figyelj, zene!

NERISSA.

Ez házi hangád, édes asszonyom. –

PORTIA.

Viszonylag jó csak minden, úgy hiszem; –
Nappal nem hallik ily édesdeden.

NERISSA.

Csend adja ingerét meg, asszonyom.

PORTIA.

Pacsirtaszépen zeng a varju is,
Ha nem figyelsz egyikre sem: s tudom,
A csalogány, ha nappal zengene,
Míg mindenik lúd gágog, bizonyára
Ökörszemnél nem lenne jobb zenész.
Hány dolgot érlel a kellő idő
Való tökélyre és igaz becsére! –
De csitt! Endymionnal szunnyad a hold,
S nincs kedve felköltetni.

LORENZO.

Portiáé

E hang, ha végkép nem csalatkozom.

PORTIA.

Mint a vak ember a kakukmadárt,
Silány hangomról ismer ő is engem.

LORENZO.

Légy üdvöz, édes úrnő, hajlokodban.

PORTIA.

Imádkozánk férjeink jólléteért
S imánk, reméljük, tán üdvökre vált.
Megjöttek-é már?

LORENZO.

Még nem, asszonyom:
De megelőzte őket egy követ,
Jelentve jöttöket.

PORTIA.

Nerissa, menj be:
Cselédeimnek add ki a parancsot,
Ne tégyenek szót távollételemről,
Te sem, Lorenzo, Jessica, te sem. *(Trombita-hang.)*

LORENZO.

Férjed közelg: hallám a harsonát.
Urnóm, ne félj, fecsegni nem szokásunk.

PORTIA.

Ez éj beteg napfénynek mondható,
Csak egy kicsit halványabb: oly nap ez,
Mint mely napot felhők borítanak el.
Bassanio, Antonio, Gratiano s Kiséretök.

BASSANIO.

Napunk van, mint a földgömb túl felén,
Ha köztünk jársz, mint nap helyettese.

PORTIA.

Ám járjanak sötétben lépteim,
Csak tetteim ne rettegjék a fényt.
Légy üdvöz hajlokodban, édesem.

BASSANIO.

Köszönöm. Fogadd kedves barátomat
Antonio ez, ő ez, a kinek
Oly véghetetlenül adós vagyok.

PORTIA.

Adós lehetsz minden módon neki,
Mert – mint beszélük – ő is javadért
Töménytelenre kötötte le magát.

ANTONIO.

Elég van téve immár mindenért.

PORTIA.

Légy szívből üdvöz nálunk, édes úr;
Tűnjék ki másban ez, mint csak beszédben,
Hagyjuk tehát e szóvirágokat.

GRATIANO.

(Nerissához.)

Tanúm ama hold, vádad helytelen.
Hidd el, hogy a jogász-írnoknak adtam:
Törjék ki tőlem inkább a keze,
Ha oly szívedre vetted ezt, babám.

PORTIA.

Már is vizsály? hogyan? mi tárgy miatt?

GRATIANO.

Egy arany abroncs-, egy rossz gyűrűért,
Mít tőle kaptam: melynek jelszava
Egész világra szólt, mint késésé
A késeken: „Szeress és el ne hagyj.”

NERISSA.

Mit emlegetsz jelszót és érteket?
Megesküvél, mikor tenéked adtam,
Hogy hordod azt utolsó percedig,
S veled megy az le még a sírba is:
Ha nem is értem, ámde esküdért
Becsúlnöd és megóvnod kelle azt.
Egy írnok, ugy-e? isten a tanúm,
Sohsem lesz annak orczáin szakáll,
Ki a gyűrűt ajándékban kapá.

GRATIANO.

De lesz, hiszem, ha férfikorra jut!

NERISSA.

Igen, ha némben férfivá lehet.

GRATIANO.

Lelkemre, egy ifjúnak adtam azt,
Egy kis haszontalan gyermekfiúnak, –
Bírói tollnok – nálad nem magasb –

Locsföcs fiú – jutalmúl kérte el:
Világért tőle meg nem vonhatám.

PORTIA.

Nyiltan kimondom, tőled hiba volt
Ily könnyedén megválni nőd legelső
Ajándokától: oly tárgytól, melyet
Ujjadra szent eskük között vonál,
S melyhez hit által lón forrasztva tested.
Én kedvesemnek adtam egy gyűrűt,
S esküt vevék, hogy nem vál tőle meg: –
Itt áll s merem nevében mondani,
Nem hagyta el; s ujjáról nem voná le,
Egész világnak minden kincsiért.
Valóban, a keservre, Gratian,
Nődnek nagy indokot szolgáltatál, –
Ha rajtam esnék, tán megtébolyodnám.

BASSANIO.

Jó lenne tán levágni balkarom,
S esküdni, hogy gyűrűmért küzdve, vesztém.

GRATIANO.

Bassanio od' adta gyűrűjét
Az érte esdő tudornak; s valóban
Rá érdemes volt: ekkor a fiú,
Ki mint segéd érettünk fáradott,
Enyémet kérte. Mind ő, mind ura
A két gyűrűn kívül semmit se' vón el.

PORTIA.

Minő gyűrűn adtál túl, édesem?
Tán csak nem a tőlem nyert zálogon?

BASSANIO.

Ha még, hibámhoz, tudnék színleni,
Tagadnám: úgyde, látod, ujjamon
Nincs a gyűrű; már a gyűrű oda!

PORTIA.

Szintily üres, hűségétől álszived.
Az égre, míg nem látom gyűrűmet,
Ágyadba nem megyek.

NERISSA.

Sem én tiédbe,
Míg enyémet nem látom.

BASSANIO.

Édesem,
Tudnád, kinek nyujtám ama gyűrűt,
Tudnád, kiért adám ama gyűrűt,

Látnád, miért adám ama gyűrűt,
Minő aggálylyal adtam e gyűrűt,
S hogy semmit el nem vón, csak a gyűrűt:
Enyhülni fogna tán gyanúd tüze.

PORTIA.

Csak sejtened, mi bűvös e gyűrű,
S csak fél becsét, kié volt e gyűrű,
Mint függ hiteddel össze e gyűrű:
Nem megy le tán ujjadról e gyűrű.
Van a világon oly botor, ki ha
Szives leszesz azt kissé védeni
Hevesb szavakkal: oly szerénytelen,
Hogy ily imádott tárgyat kéregessen?
Mít vélhetek, Nerissa megtanít:
Vesszek, ha nem nőé lett e gyűrű.

BASSANIO.

Becsületem- s lelkekre, asszonyom,
Nem nő, hanem jogtúdor nyerte el,
Ki nem vett el háromezer zechint, –
E gyűrűt kérte, én megtagadám,
Boszúval hagytam eltávozni őt,
Őt, a ki hú barátom életét
Mentette meg. Mít mondjak édesem?
Utána kényszerültem küldeni,
Szégyen s szivesség ostromoltanak:
Becsületem hálátlansági szennyet
Nem túrt magán. Bocsánat, jó arám!
Esküm tanúi e szent éji lámpák, –
Ha ott vagy, még te kérsz meg – azt hiszem –
Hogy adjam a gyűrűt a jogtudornak.

PORTIA.

Ne lépjen hajlokomba e tudor,
Mert nála lévő szeretett köveim,
Miknek megőrzésére esküvél,
Hozzád hasonló bőkezű leszek.
Mít sem vonok meg tőle birtokomból,
Se testemet, se hitveságyamat.
Szentül tudom, hogy őt felismerem,
Egy éjt se tölts künn: Argusként vigyázz;
Csak ezt ne tedd, csak egyszer hagyj magamra:
Becsületemre, a mely még enyém,
Ama tudor lesz ágyam részese.

NERISSA.

S az enyimé az irnok: jól ügyelj hát,
Mint hagyj saját védtemre engemet.

GRATIANO.

Ám tedd: de ott ne érjem irnokod,
Mert eltalálnám tollát rontani.

ANTONIO.

Én szültem e boldogtalan vitát.

PORTIA.

Azért jó szívvel látlak: légy nyugodt.

BASSANIO.

Bocsásd meg, édes! kénytelen hibám.
Barátim hallatára esküszöm
Előtted és ten bűvös szemeidre,
Mikben magam' látom.

PORTIA.

Figyeljetek:

Kettősen látja meg magát szememben,
Két szemben kétszer. – Esküdj hát, de csak
Kettős magadra: majd hiszem.

BASSANIO.

De kérlek,

Bocsásd meg ezt, s lelkemre fogadom,
Írántad eskümet sohsem töröm meg.

ANTONIO.

Én *testemet* kötém egyszer le érte,
S ez elvesz, hogyha nincsen az, ki gyűrűd
Elkérte: újra most bátorkodom
Lekötni *lelkem* zálogul, hogy ő
Sohsem törend szándékosan hitet.

PORTIA.

Kezes tehát le léssz. Add ezt neki,
S jobban vigyáztasd rá, mint másikára.

ANTONIO.

Vedd át e gyűrűt, s esküdj, hogy megőrzöd.

BASSANIO.

Az égre, a tudornak ezt adám.

PORTIA.

Ő tőle kaptam: megbocsáss szívem,
E gyűrűért velem hált a tudor.

NERISSA.

S bocsáss meg, édes Gratian, nekem,
Mert a haszontalan kis irnokocska
Mult éjjel e bérért velem feküdt.

GRATIANO.

Hisz olyan ez, mint országut-javítás
Nyárban, midőn elég jó minden út.
Mít! szarvunk is nő már, még mielőtt
Megérdemeltük.

PORTIA.

Oh kérlek, ne durván! –
Mindnyájan, látom, elbámultatok.
Itt egy levél, később nézzétek át,
Bellario küldötte Páduából:
Ebben az áll, hogy Portia a tudor,
S Nerissa az irnok. Im tanúm Lorenzo,
Hogy rögtön utazám utánatok,
S most jöttem épen, s még lakomba sem
Léptem. Légy üdvöz, oh Antonio!
Számodra jobb hirrel szolgálhatok,
Mint várhatád; szakítsd föl e levélt:
Benn írva áll, hogy három dús hajód
Véletlen kikötőbe érkezett.
Nem képzeled, minő csodás eset
Játszá kezembe.

ANTONIO.

Én megnémulok.

BASSANIO.

Te voltál a tudor, s nem ismerék rád!

GRATIANO.

S te a rám szarvat tűzendő kis irnok?

NERISSA.

Igen, de a ki azt sohsem teszi,
Ha csak még férfivá nem változik.

BASSANIO.

Édes tudor, te léssz ágyrészesem,
S nőmmel feküdj, ha itthon nem vagyok.

ANTONIO.

Tisztelt hölgy, éltet adtál s életeszközt;
Mert itt az áll, hogy épen érkezett
A révbe három gályám.

PORTIA.

Nos, Lorenzo?
Számodra is hoz irnokom vigaszt.

NERISSA.

Igen, s kikaphatd tőlem díjtalan;
Vedd Jessicával át a dús zsidótól

Szakképesítés-ráépülés: 55 213 01 Hangtárvezető
Szóbeli vizsgatevékenység
A vizsgafeladat megnevezése: Színházi produkció elemzése

Ez oklevélt, mely átruházza rád
Minden halálakori birtokát.

LORENZO.

Szép nők! ti mannát szórtok mindenütt
A szenvedőknek.

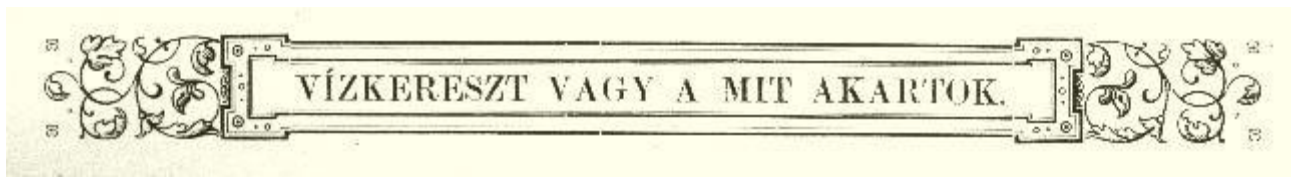
PORTIA.

Már csaknem virad,
S még is, hiszem, tisztán nem értitek
Ez eseményeket. Jerünk be hát;
Tüzzétek ott ki a kérdpontokat,
S mindenre őszintén választ adunk.

GRATIANO.

Ám legyen úgy; s az első pont, mire
Esküt teend Nerissa, ebből áll:
Készebb-e a jövő éjt várni be,
Vagy ágyba szállni haladéktalan,
Két óra lévén napfelkölteig?
S ha jó a nap, legyen koromsetét,
Míg én az irnok mellett szunnyadok.
No, életemben semmit annyira
Nem őrizek, mint hölgyem gyűrűjét!

Shakespeare

(Fordította: Lévay József)

Tartalom

BEVEZETÉS

ELSŐ FELVONÁS.

I. SZÍN.

II. SZÍN.

III. SZÍN.

IV. SZÍN.

V. SZÍN.

MÁSODIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

II. SZÍN.

III. SZÍN.

IV. SZÍN.

V. SZÍN.

HARMADIK FELVONÁS.

I. SZÍN.
II. SZÍN.
III. SZÍN.
IV. SZÍN.

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.
II. SZÍN.
III. SZÍN.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

SZEMÉLYEK

Orsino, Illyria hercege.

Sebastián, Viola testvére.

Antonio, hajós kapitány, Sebastián barátja

Egy Hajós Kapitány, Viola barátja.

Valentine,
Curio, a herceg környezetéből.

Böffen Tóbiás, Olivia unokatestvére.

Keszeg Andor.

Malvólió, Olivia udvarmestere.

Fábián,
Bohócz, Olivia szolgálói.

Olivia, dús grófnő.

Viola, a herceg szerelmese.

Mária, Olivia komornája.

Urak, Papok, Matrózok, Törvényszolgák,
Zenészek és egyéb kíséret.

ELSŐ FELVONÁS.

I. SZÍN.

Terem a herczeg palotájában.

A Herczeg, Curio, Urak jönnek; Zenészek a háttérben.

HERCZEG.

Ha a zene szerelmünk tápja, fel!
Hadd élvezem tulzón, hogy a betelt vágy
Legyen beteggé és úgy haljon el.
Ama dalt még! Az olyan elhaló volt:
Oh! az fülembé édes hang gyanánt ért,
Mely egy ibolyaágy fölé lehel,
És illatot lop s ád. – Elég! ne többet:
Most már nem olyan édes, mint előbb.
Oh! szerelem, mily gyors vagy, mily üde!
Hogy bár kebled mindent magába vesz,
Mint a tenger: mi sem szálla abba mégis,
Bármily hatalmas és magas becsű,
Hogy gyöngévé s alantivá ne válnék
Egy pillanatban! Oly ábrándteli
A szerelem, hogy egy ábránd maga.

CURIO.

Tetszik vadászni?

HERCZEG.

Mire, Curió?

CURIO.

Szarvasra.

HERCZEG.

Igen, a legnemesbre. Ah! midőn
Először láttam én Olivíát
(Tisztulni látszott a lég is lehétől),
Azon perczben szarvassá változám
És vágyaim, vad, bős ebek gyanánt,
Űznek azóta.
Valentine jó.

Nos hát? mit üzent?

VALENTINE.

Bocsánat, herczeg: nem fogadtak el,
Csupán komornájától jó e válasz:
Hét év nyarán át még az ég se látja
Az ő orczáit leplezetlenül.
Apáczaként elfátyolozva jár
S egyszer megönti napjában szobáját
Szemet fájító sós nedűivel;

S mindezt, hogy egy fivére holt szerelmét
Bebalzsamozza, mit soká s üdén
Óhajt megóvni bús emlékében.

HERCZEG.

Oh! a ki ily gyöngéd szívű, hogy egy
Fivérnek is, szeretve, így adóz,
Mint fog szeretni, ha a dús arany nyíl
Minden más szenvedély sergét kioltja,
Mely benne él: ha máj, agy, szív, eme
Dicső trónok (édes tökélyei)
Egy királylyal lesznek betöltve mind.
El! kellemes virágágyak közé:
Szerelmünk dúsán hajt, ha lomb fődé.
(*El mind.*)

II. SZÍN.

Tengerpart.

Viola, Hajós Kapitány s Matrózok jönnek.

VIOLA.

Mely föld ez itt, barátim?

KAPITÁNY.

Ez Illyria.

VIOLA.

És mit csináljak én Illyriában?
A testvérem Elyziumba' van.
Mit gondoltok, talán még sem merült el?

KAPITÁNY.

Találomra menekvél meg te is.

VIOLA.

Szegény testvér! talán ő is, lehet.

KAPITÁNY.

Igen, kisasszony; és hogy ily talánnal
Vigasztalgassalak: hidd, hogy midőn
Hajótok széttört s e néhány szegény
Emberrel itt megmentetél üzött
Naszádunkon, láttam fivéredet,
A mint a vészben felkapaszkodott
(Remény s bátorság adván e fogást)
Egy fenuszó nagy árboczhoz, a hol,
Miként a delfin hátán Arion,

Addig maradt a hullámok színén,
A meddig csak beláthatám.

VIOLA.

Ne, arany,
Hogy így beszélsz. Reményemet saját
Menekvésem táplálja, a mire
Kezességet beszéded nyújt, hogy ő is
Így járhatott. – Isméred e vidéket?

KAPITÁNY.

Ah, jól, kisasszony: itt szültek s neveltek,
E helytől alig pár órányira.

VIOLA.

Ki itt a kormányzó?

KAPITÁNY.

Egy herczeg, szívben és névben nemes.

VIOLA.

Hogy hívják?

KAPITÁNY.

Orsinónak.

VIOLA.

Orsino! hallottam nevét atyámtól:
Akkor még nőtelen volt.

KAPITÁNY.

Még most is az, vagy nem rég az vala:
Mert egy hónapja jöttem onnan el,
S ép akkor hirtelék (hiszen tudod, mit
A nagy tesz, a kicsiny arról cseveg),
Hogy szép Olivia szerelmeért küzd.

VIOLA.

Ki az?

KAPITÁNY.

Egy erényes hölgy, egy gróf gyermeke.
A gróf tavaly halt meg és öt fiának,
A hölgy fivérének gondján hagyá;
Nem rég ez is meghalt, s busongva érte,
A lány a férfiak körét s szemét
Kerülni esküvék.

VIOLA.

Oh! bár e hölgyet
Szolgálhatnám, s ne tudná a világ

Kilétemet, míg meg nem érlelem
Az alkalmat rá.

KAPITÁNY.

Az nem kis dolog:
Mert senki küldöttét el nem fogadja,
Nem még a hercegét se.

VIOLA.

Kedves modorral bírsz, látom, s habár
Az ily természet nem ritkán fedez
Ékes burokkal belförtelmeket:
Rólad mégis hiszem, oly lelkű vagy,
Minőt elárul szép küljellemed.
Kérlek (s dusan meg is fizetlek érte),
Titkold kilétemet, s segíts, hogy oly
Alakot öltsek, mely czéломra ép
Alkalmas. Én e herceghez szegődöm:
Te fogsz ajánlni, mint meddőt, neki.
Méltó leszek fáradságodra: mert
Tudok dalolni, értek a zenéhez:
Szolgálatára méltóvá tesz ez.
Készen lel a körülmény engemet,
Csak hallgatásod védje tervemet.

KAPITÁNY.

Légy hát meddője, s én némád leszek:
Vakítsanak meg, ha nyelvem fecseg.

VIOLA.

Köszönöm. Vezess oda.
(*El mind.*)

III. SZÍN.

Szoba Olivia házában.

Böffen Tóbiás és Mária jönnek.

TÓBIÁS.

Mi az ördögöt gondol húgom, hogy testvére halálát ily nagyra veszi? Bizonyos vagyok benne, hogy a búbánat ellensége az életnek.

MÁRIA.

Bizony, Tóbiás úrfi, korábban kellene haza járnod éjjelenként: húgodnak, kisasszonyomnak, nagy kifogásai vannak a te késő óráid ellen.

TÓBIÁS.

Hát adja be kifogásait rendes per útján.

MÁRIA.

Úgy ám; csakhogy szebb viselet lenne, ha a rend illendő határai közt maradnál.

TÓBIÁS.

Szebb viselet? Nem akarok én szebben ruházkodni, mint a hogy vagyok. Ez a ruha elég jó arra, hogy benne igyam, úgy szintén ezek a csizmák is; ha pedig nem, hadd lógjanak a nekik szánt szegen.

MÁRIA.

A dőzsölés, a poharazás tönkre tesz. Kisasszonyom épen tegnap beszélt rólad, meg valami bolond úrfiról, a kit te az ő kérője gyanánt hoztál ide egy estve.

TÓBIÁS.

Kiről? Keszeg Andorról?

MÁRIA.

Igen, ő róla.

TÓBIÁS.

Már pedig az oly derék ficzkó, mint Illyriában akárki.

MÁRIA.

Mit tartozik ez a dologra?

TÓBIÁS.

Három ezer aranya van egy esztendőre.

MÁRIA.

Úgy ám; csakhogy mindezen aranyra is csak egy esztendeje van ám: valóságos bolond és tékozló.

TÓBIÁS.

Pfűj! hogy így beszélsz! tud gordonkázni, tud három-négy nyelvet szórul szóra könyv nélkül s bír a természet minden jó adományával.

MÁRIA.

Bír, valóban, s maholnap valamennyit földhöz is veri: mert a mellett, hogy bolond, még nagy kötekedő is, és ha a gyávaság adománya nem mérsékelné kötekedési kedvét, okos emberek véleménye szerint csakhamar a temetőt bírná adományúl.

TÓBIÁS.

Szavamra mondom, rágalmozók és diffamálók beszélnek így ő róla. Kik azok?

MÁRIA.

Azok, a kik még azt is hozzá toldják, hogy ő minden éjjel veled együtt iszik, úrfi.

TÓBIÁS.

Iszik biz az, húgom egészségére. Iszom is érte, míg csak lemegy a torkomon s míg italt kapni Illyriában. Az is gyáva és czenk, a ki az én húgomért annyira nem iszik, hogy felforduljon vele a világ. Csitt, asszony! *Castiliano vulgo*: mert itt jön Keszeg Andor úrfi.
Keszeg Andor jó.

ANDOR.

Böffen Tóbiás úrfi! nos, hogy vagyunk, Böffen Tóbiás úr?

TÓBIÁS.

Kedves Andor!

ANDOR.

Jó napot, szép boszorka!

MÁRIA.

Jó napot neked is, úrfi!

TÓBIÁS.

Kúrozzad, Andor, kúrozzad!

ANDOR.

Ki ez?

TÓBIÁS.

A húgom komornája.

ANDOR.

Drága Kúrozzad kisasszony, óhajtanám közelebbi ismeretséged'.

MÁRIA.

Uram, az én nevem Mária.

ANDOR.

Drága Kúrozzad Mária kisasszony –

TÓBIÁS.

Félreértesz, lovag: kúrozni, annyit jelent, mint végig méregetni, szépet tenni, kérlelni, ostromolni.

ANDOR.

De már azt csakugyan nem próbálnám meg veled ebben a társaságban. Ezt jelenti hát az a: kúrozzad?

MÁRIA.

Ajánlom magamat, uraim.

TÓBIÁS.

Ha így ereszted el, Andor, jobb lesz többé kardot se rántanod.

ANDOR.

Ha így mégysz el, kisasszony, akár többé kardot se rántsak. Azt gondolod, szép hölgy, hogy bolondot fogtál?

MÁRIA.

Én nem foglak téged, úrfi.

ANDOR.

De bizony csak fogj: ime itt a kezem.

MÁRIA.

No hát, úrfi, a gondolat szabad: kérlek, vidd a kezedet a pinczébe s itasd.

ANDOR.

Miért, édes szivem? miféle képes beszéd ez?

MÁRIA.

Biz ez száraz, úrfi.

ANDOR.

Már én azt gondolom, nem vagyok olyan számár, hogy a kezemet szárazon ne tudnám tartani. De micsoda ez a te tréfád?

MÁRIA.

Száraz tréfa, úrfi.

ANDOR.

S telve vagy te az ilyennel?

MÁRIA.

Igen, úrfi: az újjam hegyén van; hanem most már vigyed a kezedet, bele úntam. (El.)

TÓBIÁS.

Ah, lovag! egy palaczk bort neked. Mikor láttalak így leverve?

ANDOR.

Gondolom, életedben sem, ha csak akkor nem, mikor a bor levert. Úgy veszem észre, néha-néha én sem vagyok elmésebb, mint más keresztyén, vagy akármely közönséges emberfia; hanem nagy marhahús-evő vagyok, s úgy hiszem, ez árt elmességemnek.

TÓBIÁS.

Kétség kívül.

ANDOR.

Ha azt tudnám, lemondanék róla. Holnap haza lovagolok, Tóbiás.

TÓBIÁS.

Pourquoi, drága lovagom?

ANDOR.

Mi az, *pourquoi*? hogy tegyem, vagy ne tegyem? Bár nyelvekre fordítottam volna azt az időt, melyet vívásra, tánczra és medve-vadászatra fordítottam. Oh! mért is nem éltem csak a művészeteknek!

TÓBIÁS.

Akkor pompás fürtös fejed volna.

ANDOR.

Hát javított volna ez a hajamon?

TÓBIÁS.

Kétségkívül: mert látod, hogy természettől nem akar göndörülni.

ANDOR.

De azért elég jól áll az nekem, úgy-e?

TÓBIÁS.

Pompásan: úgy függ alá, mint a szösz a guzsalyról, s még megérem, hogy valami gazdasszony a lába közé kap és lefonja rólad.

ANDOR.

Igazán, Tóbiás, én holnap haza megyek: húgod nem akarja, hogy lássák, vagy ha akarja is, négyet teszek egyre, nem akarja, hogy én lássam. Maga a gróf is, itt közelében, kéri a kezét.

TÓBIÁS.

Nem kell neki gróf: nem akar ő magánál különbet se rangra, se korra, se észre nézve, arra már esküdni is hallottam őt. Nem esett ám még ki a világ feneke, barátom.

ANDOR.

Még egy hónappal megtoldom. Be különös kedélyű ficzko is vagyok én: kedvem telik bohóságban, dőzsölésben, néha egyszerre mind a kettőben.

TÓBIÁS.

Való vagy te az ily hóbortokra?

ANDOR.

Mint bárki más Illyriában, legyen az akárki ilyen magamforma; csakhogy idős emberrel nem akarom magamat összemérni.

TÓBIÁS.

Mennyire vitted a *gaillard*-tánczban?

ANDOR.

Hát könnyen kiadom benne a *káprit*.

TÓBIÁS.

S én meg könnyen kiadom a káprihoz a pecsenyét.

ANDOR.

S gondolom, a hátraforgót oly simán és pontosan megteszem, mint Illyriában akárki.

TÓBIÁS.

Mért vannak rejtekben e tulajdonok? mért borítja lepel e sajátságokat? tán, hogy ne szállja meg a por, mint a *Mall* kisasszony arczképét? Mért nem gaillardban még a templomba is? s mért nem corantoban jössz vissza? Nekem így a rendes járásom is táncz volna s peselni sem mennék másként, csak bokázva. Mit gondolsz? arra való a világ, hogy erényeinket eltitkoljuk benne? Lábadról, pompás alkata miatt, azt hittem, hogy egy gaillard-csillagzat alatt képződött.

ANDOR.

Biz az jó erős s nem is mutat rosszul rózsaszín harisnyában. Nem csapnánk valami lakomafélét?

TÓBIÁS.

Mit is csinálnánk egyebet? nem a Bika-csillagzat alatt születtünk-e?

ANDOR.

Bika-csillagzat? Annak jelentése szív és oldal.

TÓBIÁS.

Nem, uram: annak jelentése öklelés, ugrándozás. Hadd lássam a kápridat. Ha! magasabban! Ha! ha! pompás! *(El mind.)*

IV. SZÍN.

Szoba a herczeg palotájában.

Valentine és Viola, férfiruhában jönnek.

VALENTINE.

Ha a herczeg tovább is ily kegyekben részesít, Cesárió, könnyen sokra viheted. Még csak három napja ismer s többé már nem vagy idegen.

VIOLA.

Vagy szeszélyétől tartasz, vagy hanyagságomtól, hogy rokonszenve tartósságát kétségbe vonod. Hát oly ingatag az ő kegye?

VALENTINE.

Hidd el, nem.

A Herczeg, Curio s Kiséret jönnek.

VIOLA.

Köszönöm. Itt jön a gróf.

HERCZEG.

Melyitek látta Cesáriót, hé?

VIOLA.

Szolgálatára, herczeg, itt vagyok.

HERCZEG.

Vonuljatok csak el. – Cesárió,
Te mindent tudsz; szívem legtitkosabb
Könyvét is felnyitottam már előtted:
Eredj hát hozzá, jó fiú; ne tőrj
Elutasítást, állj meg ajtajánál,
És mondd neki, hogy lábad ott tapad,
Míg ki nem hallgat.

VIOLA.

Ámde, herczegem,
Ha úgy a búnak adta ő magát,
A mint hirlik, be nem bocsát soha.

HERCZEG.

Légy lármás, s törj át minden illemen,
Semhogy sükertelen kerülj haza.

VIOLA.

Hát aztán, hogyha szólhatok vele?

HERCZEG.

Oh! tárd ki akkor szerelmem hevét;
Lepd meg hűségem dicsbeszédével;
Fájdalmim rajza illő lesz neked:
Inkább hat az rá tőled, ifjutól,
Mint egy komoly tekintetű követtől.

VIOLA.

Nem gondolom, herczeg.

HERCZEG.

Hidd, drága gyermek:
Mert boldog éveidet gyalázza az,
Ki férfinak mond téged; nem simább
És nem pirosb Diána ajka; vékony
Sípod, miként leányhang, tiszta, csengő,
És nőszerepre illik mindened.
Egész valód, tudom, ép e dologra
Legalkalmasb. – Négyen, öten kísérlék;
Vagy mindnyájan, ha óhajtod: nekem
Legjobb magamban lenni. – Járj sükerrel,
S oly kényelemben élsz, miként urad;
Jóllétében osztolni fogsz.

VIOLA.

Törekszem
Megnyerni hölgyed'. (*Félre*) Mily viszás követség!
Kérő vagyok, hol *nő* lenni szeretnék. (*El mind.*)

V. SZÍN.

Szoba Olivia házában.

Mária és a Bohócز jönnek.

MÁRIA.

Már most vagy megmondod, hol voltál, vagy annyira sem nyitom fel a számat mentségedre, a mennyin egy szalmaszál befér. Kisasszonyom még felakasztat kimaradásodért.

BOHÓCZ.

Csak hadd akaszson: a kit jól felakasztanak, annak aztán nem kell többé félnie a puskaporszagtól.

MÁRIA.

Magyarázd ki magadat.

BOHÓCZ.

Nem szagol olyat, a mitől félni kell.

MÁRIA.

Nagyon sovány felelet. Megmondom hát én neked, hol vette magát ez a közmondás: nem félek a puskaporszagtól.

BOHÓCZ.

Ugyan hol, jó Mari kisasszony?

MÁRIA.

A háborúban; s te még oly vakmerő bírsz lenni, hogy bolondságodban mondod el.

BOHÓCZ.

Jól van: adjon az Isten bölcseséget azoknak, a kiknek van; a bolondok pedig érik be talentumaikkal.

MÁRIA.

De felakasztanak ám, hogy oly sokáig kimaradtál, vagy elcsapnak, s az nem annyi-e neked, mintha felakasztának?

BOHÓCZ.

Jó felakasztás megmenti az embert a rossz házasságtól, az elcsapatásban pedig kiségit a nyár.

MÁRIA.

Tehát el vagy szánva?

BOHÓCZ.

Nem épen; hanem számot vettem mind a két kötőléssel.

MÁRIA.

Hogyha az egyik elszakad, megtart a másik; de ha mind a kettő elszakad, leesik a bugyogód.

BOHÓCZ.

Találó, igazán, nagyon találó. Csak rajta ezen az úton: ha Tóbiás úrfi felhagyna az ivással, oly elmés darabka lennél te Éva anyánk testéből, mint Illyriában akárki.

MÁRIA.

Csitt, kópé! ne többet erről. Itt jön a kisasszonyom. Jó lesz okosan mentekezned. (El.)
Olivia és Malvólió jönnek.

BOHÓCZ.

Elmésség, ha úgy tetszik neked, hozz bele az ügyes bolondozásba! Az elménczokről, kik téged bírni gondolnak, gyakran kisül, hogy bolondok; én hát, a ki bizonyosan tudom, hogy híjaddal vagyok, bölcsék sorába mehetek: mert mit is mond Quinapalus? Jobb az okos bolond, mint a bolondos bölcs. – Isten áldjon, kisasszony!

OLIVIA.

Vigyétek el ezt a bolondot.

BOHÓCZ.

Nem halljátok, emberek? Vigyétek el ezt a kisasszonyt.

OLIVIA.

Eredj; száraz bolond vagy; tudni sem akarok többé rólad; aztán rossz is kezdesz lenni.

BOHÓCZ.

Két hiba, madonna, melyet az ital és a jó tanács megjavíthat: mert adj a száraz bolondnak innia, akkor a bolond nem lesz többé száraz; mondjad a rossz embernek, hogy javuljon meg: ha megjavul, nem lesz többé rossz ember; ha nem képes rá, javítsa ki a szabó. Mind az, a mi javítva van, csak foltozva van: az erény, mely eltévedett, csak bűnnel van foltozva. Ha ez az egyszerű okoskodás elegendő, jó; ha nem: mihez folyamodjunk? Valamint nincs igazi sült bolond, csak a nyomor, ép úgy a szépség egy virág. – A kisasszony elvinni rendelte a bolondot, tehát, ismétlem, vigyétek el őt.

OLIVIA.

Én azt mondtam nekik, hogy téged vigyenek el.

BOHÓCZ.

Tévedés, a legnagyobb mértékben. Kisasszony, *cucullus non facit monachum*: ezt mondani annyi, mint, hogy nálam nem hiányzik az ötödik kerék. Jó madonna, engedd bebizonyítanom, hogy te vagy a bolond.

OLIVIA.

Be tudod?

BOHÓCZ.

Alkalmasan, jó madonna.

OLIVIA.

Próbáld meg hát.

BOHÓCZ.

Vallatnom kell e végett, madonna. No, jámbor, erényes egérkém, felelj csak nekem.

OLIVIA.

Nem bánom, egyéb mulatság híján, túrni fogom bizonyításodat.

BOHÓCZ.

Jó madonna, miért gyászolsz?

OLIVIA.

Jó bolond, a testvérem halálaért.

BOHÓCZ.

Gondolom, hogy az ő lelke a pokolban van, madonna.

OLIVIA.

Tudom, hogy az ő lelke az égben van, bolond.

BOHÓCZ.

Annál bolondabb, madonna, a miatt gyászolni, hogy a testvéred lelke az égben van. – Vigyétek el a bolondot, urak.

OLIVIA.

Mit gondolsz e bolondról, Malvólió? nem javúl ez meg?

MALVÓLIÓ.

Igen; s javulni fog, míg a halál verejtéke ki nem veri: a vénhedés, melyben a bölcs hanyatlik, a bolondot jobbá teszi.

BOHÓCZ.

Adjon az Isten neked, uram, gyors vénhedést, hogy annál jobban gyarapodjék bolondságod. Tóbiás úrfi megesküszik rá, hogy én nem vagyok róka; de arra nem fogadna két fillérbe, hogy te nem vagy bolond.

OLIVIA.

Mit szólsz ehhez, Malvólió?

MALVÓLIÓ.

Csodálom, hogy kedve telhetik nagyságodnak e bárgyú ficzkóban: tegnap láttam, hogy verte őt le egy közönséges bolond, kiben nincs több agyvelő, mint egy darab kőben. Ime, most is kiesett már a sodrából: ha nagyságod nem nevet s nem adja kezére, mindjárt betapad a szája. Megvallom, én az oly értelmes embereket, a kik az efféle fizetett bolondokon úgy tudnak kaczarászni, nem tartom jobbaknak a bolondok komédiásainál.

OLIVIA.

Oh Malvólió! te az önszeretet betege vagy s romolt étvágygyal izlelsz. Nagylelkűnek, gyanútlannak és előítélet nélkül valónak lenni annyi, mint madárserétnek nézni azt, a mit te ágyúgolyónak tartasz. A szabadalmazott bolond meg nem gyaláz, bár mindig csak gúnyolódik: ép úgy, mint a méltányosnak ismert ember nem gúnyolódik, bár mindig csak gáncsol.

BOHÓCZ.

No, hogy áldjon is meg Merkúr a fillentés adományával, hogy jól beszélsz a bolondokról.
Mária visszajő.

MÁRIA.

Kisasszony, egy fiatal úr van oda kün, igen óhajtana nagyságoddal beszélni.

OLIVIA.

Orsino gróftól úgy-e?

MÁRIA.

Nem tudom, kisasszony: csinos fiatal ember, kísérete is felöltő.

OLIVIA.

Ki tartóztatja őt az enyémekek közül?

MÁRIA.

Tóbiás úrfi, kisasszony, a nagyságod rokona.

OLIVIA.

Távolítsátok el, kérlek: mindig úgy beszél, mint egy eszeveszett. Hogy nem szégyenli magát! (*Mária el.*) Eredj te, Malvólió: ha a gróf küldöttje, beteg vagyok, nem vagyok itthon, vagy akármit, csak küldd el. (*Malvólió el.*) No ládd, uram, bohóczkodásod vénül, s nem kapnak rajta az emberek.

BOHÓCZ.

Úgy beszélte mellettünk, madonna, mintha legidősb fiad bolond fogna lenni; kinek agyát különben velővel töltse meg Jupiter: mert itt jön egyik rokonod, a kinél igen vékony a *pia mater*.
Böffen Tóbiás jó.

OLIVIA.

Becsületemre, fél részeg. Ki van ott kün, bátya?

TÓBIÁS.

Egy úr.

OLIVIA.

Egy úr? miféle úr?

TÓBIÁS.

Egy úr van itt. – – Ördög vigye el a heringjét. – Hogy vagy, kópé?

BOHÓCZ.

Jó Tóbiás úrfi!

OLIVIA.

Bátya, bátya, hogy estél ily jókor ez álmokórba?

TÓBIÁS.

Micsoda korpa? Ki nem állhatom a korpát. Valaki van oda kint.

OLIVIA.

Van, van; de ki?

TÓBIÁS.

Miattam akár az ördög is lehet; nem törődöm veled, annyit mondhatok. Nekem mindegy. *(El.)*

OLIVIA.

Mihez hasonlít a részeg ember, bolond?

BOHÓCZ.

Hasonlít a vízbe fulthoz, a bolondhoz és az örülthöz: egy pohárral több, midőn már neki hevült, bolondot, kettő örültet csinál belőle, s a harmadiktól megfulad.

OLIVIA.

Menj, keresd fel a halottkémlőt, vegye gondjai alá a bátyámat: mert ő már az ivás harmadik fokára jutott, meg van fuladva: eredj, ügyelj reá.

BOHÓCZ.

Most még csak örült, madonna; s bolond fog ügyelni az örültre. *(El.)*
Malvólió visszajő.

MALVÓLIÓ.

Kisasszony, ott kün az a fiatal ficzko esküszik, hogy beszélni akar nagyságoddal. Mondtam, hogy nagyságod beteg; azt állítja, hogy ezt úgy is tudja, s épen azért jött nagyságoddal beszélni. Mondtam, hogy alszik a kisasszony: úgy látszik, ezt is előre tudta, s épen azért jött nagyságoddal beszélni. Mit mondjak neki, kisasszony? Vértézve van minden kifogás ellen.

OLIVIA.

Mondjad, hogy nem fog velem beszélni.

MALVÓLIÓ.

Azt már mondtam, s azt mondja, itt fog állni az ajtó előtt, mint egy kapufélfa vagy faköpönyeg, de beszélni fog nagyságoddal.

OLIVIA.

Miféle ember?

MALVÓLIÓ.
Férfifele.

OLIVIA.
Mi fajta ember?

MALVÓLIÓ.
Embertelen fajta: beszélni akar, akarja vagy ne akarja nagyságod.

OLIVIA.
Milyen külsejű? milyen korú?

MALVÓLIÓ.
Férfinak még nem elég koros, gyermeknek már nem elég fiatal: mint a zöld bab, mielőtt paszulylyá lenne: mesgyén áll a gyermek és férfi között. Igen csinos arcza van s czivakodva beszél: azt hinné az ember, nem rég választották el az anyja tejétől.

OLIVIA.
Hadd jöjön. Szólítsátok be a komornámat.

MALVÓLIÓ.
Komorna, kisasszonyunk hivatja.
(El.)
Mária visszajő.

OLIVIA.
A fátylomat: borítsd arczomra, jer.
Halljuk még egyszer Orsino követjét.
Viola jő.

VIOLA.
Melyik e ház tisztelt kisasszonya?

OLIVIA.

Velem beszélj: én fogok helyette felelni.
Mít a kívánatod?

VIOLA.

Legragyogóbb, kiváló, hasonlíthatatlan szépség. – Mondd meg, kérlek, ez-e a ház kisasszonya, mert én őt még soha sem láttam: röstelném visszasan intézni beszédemet: mert azon kívül, hogy kitűnően van szerkesztve, sok fáradságomba is került, míg könyv nélkül betanultam. Jóságos szépeim, ne ültessetek fel: én a legcsekélyebb bánatomra is nagyon finnyás vagyok.

OLIVIA.

Honnan jösz, uram?

VIOLA.

Kevéssel mondhatok többet, mint a mennyit betanultam, s e kérdés kívül esik szerepemen. Jó hölgyem, nyújts némi biztosítást, te vagy e csakugyan a ház kisasszonya? hadd folytatom beszédemet.

OLIVIA.

Szinész vagy?

VIOLA.

Nem, rejtélyes szívem; s mégis az ármány minden cselszövényére esküszöm, nem az vagyok, a mit játszom. Te vagy-e a ház kisasszonya?

OLIVIA.

Ha csak magam magamat nem bitorlom, én vagyok.

VIOLA.

Ha nagyságod az, minden bizonynyal magad magadat bitorlod: mert a mi azért a tiéd, hogy másnak add, nem azért az, hogy magadnak tartsd meg. De ez nem tartozik megbízásomhoz. Kezdem beszédemet nagyságod magasztalásán s aztán felmutatom küldetésem lényegét.

OLIVIA.

Csak térj mindjárt a dologra, a magasztalást elengedem.

VIOLA.

Ah! nagy fáradsággal tanultam én azt be; s aztán költői is.

OLIVIA.

Annál inkább lehet költött: csak tartsd meg, kérlek. Hallom, hogy illetlenkedtél ajtóm előtt s kierőszakoltad a bejövételt, inkább azért, hogy megbámultasd magadat, mint hogy meghallgassunk. Ha nem vagy örült, eredj; ha pedig eszeden vagy, szólj röviden: a hold nincs úgy tőltiben, hogy ily röpke vitába keverjen veled.

MÁRIA.

Nem vitorláznál el, uram? Nyitva az utad.

VIOLA.

Nem, jó matróz; még egy kis ideig itt fogok libegni. – Mérséklet óriásodnak, édes hölgy.

OLIVIA.

Mondd el, mit akarsz.

VIOLA.

Én követ vagyok.

OLIVIA.

Bizonyosan, valami szörnyű jelteni valód van, hogy oly félelmes feneket kerítesz neki. Mondd el megbízatásodat.

VIOLA.

Az csupán a nagyságod fülére tartozik. Nem hozok hadüzenetet, nem feltételt a hódolatra. Olajágot tartok a kezemben s minden szavam csak békéről beszél.

OLIVIA.

Csakhogynyersen kezdted. Mi vagy? mit akarsz?

VIOLA.

A nyereséget, mely rajtam feltűnt, fogadtatásomtól tanultam. Mi vagyok s mit akarok, ez oly titok, mint a szűz erény: nagyságod fülének kijelentés, bárki másénak szentségtelenítés.

OLIVIA.

Hagyj magunkra. Hadd halljuk ezt a kijelentést. *(Mária el.)* Nos, uram, hogy szól a leczkéd?

VIOLA.

Legkedvesebb kisasszony –

OLIVIA.

Kényelmes tan, sokat beszélhetni róla. S honnan veszed fel a leczkét?

VIOLA.

Az Orsinó kebléből.

OLIVIA.

Az ő kebléből! Keble melyik fejezetéből?

VIOLA.

Hogy módszeresen feleljek, szíve elsőjéből.

OLIVIA.

Oh! azt olvastam: az, eretnokség. Nincs több mondani valód?

VIOLA.

Jó kisasszony, engedj látnom az arcodat.

OLIVIA.

Megbízott a gazdád, hogy az arczommal alkudozzál? Most kiestél a textusból; azonban fellebbentjük tehát a fátyolt s megmutatjuk a képet. Nézzed, ilyen vagyok e pillanatban: nem jól fest?

(Fátyolát felvetve.)

VIOLA.

Pompásan, ha az egész Istentől van.

OLIVIA.

Természet ez: időt, vihart kiáll.

VIOLA.

Vegyült szépség: pirosát és fehérét
A természet szelid s ügyes keze
Raká fel. Legkegyetlenebb te vagy,
Ha sirba száll e báj s kellem veled,
És a világnak képmást nem hagyandsz.

OLIVIA.

Oh! uram, nem leszek ám oly köszívű. Irott jegyzékeket fogok kiadogatni szépségemről:
leltározatom, s minden diribje-darabja végrendeletemhez fog hajlítottatni, ilyenformán: item két
meglehető piros ajak; item két világos kék szem, hozzá való szempillák; item egy nyak, egy áll; és
így tovább. – Engem megbecsülni küldöttek ide?

VIOLA.

Látom már én, mi vagy: nagyon kevély vagy;
De szép vagy, hogyha bár ördög vagy is.
Gazdám s uram beléd szerelmes: oh! ily
Szerelem csak díját nyerné, habár
Páratlan szépség volnál.

OLIVIA.

Mint szeret?

VIOLA.

Imádattal, könyárral, lángsohajjal,
S nyögéssel, mely szerelmet mennydörög.

OLIVIA.

Urad jól ismer: nem szerethetem.
Habár erényesnek tartom, s tudom,
Nemes rangból való, nagy birtokú,
Ifjúsága homálytalan s üde,
Jó hírnevű, tanult, szabad vitéz,
S külsőleg és természetére is
Kedves férfi; de nem szerethetem.
E választ már úgy is tudhatta rég.

VIOLA.

Ha én szeretnélek, gazdám hevével,
Oly lét s nem-lét között, oly kinosan:
Okot szabódásodban nem találnék
S nem érteném meg.

OLIVIA.

Vajon mit mivelnél?

VIOLA.

Egy fűzkunykót emelnék a kapudnál
És ott belül lelkemhez szólanék;
Dalokba írnám megvetett szerelmem'
S zengném az éj csendjén is hangosan;
Harsognám zengő halmokon neved',
Hogy a lég csevegő visszhangja is
Oliviát kiáltna! Oh, bizony
Ég s föld között tőlem meg nem maradnál,
Míg meg nem szánna!

OLIVIA.

Sokra vihetnéd. Hát rangod minő?

VIOLA.

Jobb, mint szerencsém, bár a helyzetem jó.
Nemes vagyok.

OLIVIA.

Térj vissza hát uradhoz:
Én nem szerethetem. Többé ne küldjön,
Ha csak, talán, te nem jössz vissza még,
Hogy elmondd, mint vevé. – Isten veled.
Köszönöm fáradságodat: nesze.

VIOLA.

Nem kell nekem pénz; nem hirnök vagyok:
Jutalmat a gazdám ohajt, nem én.
Tegye kővé szivét a szerelem
Annak, a kit szeretni fogsz, s heved
Találjon akkor szintén megvetést, ép
Mint gazdámé. Maradj, könnyörtelen szép! (El.)

OLIVIA.

„Hát rangod minő?”
„Jobb, mint szerencsém, bár a helyzetem jó.
Nemes vagyok.” – Hogy az vagy, esküszöm:
Nyelv, arcz, tekintet, járás s szellemed
Öt águ czimert ad neked. – Ne oly
Mohón! Lassabban egy kissé! Ha csak
Az úr nem volt ez a legény. Hogyan?
Hát a ragály ily gyorsan elragad?
Úgy tetszik, e fiú tökélyeit
Egy láthatlan csendes szökéssel érzem
Szemeimbe lopózni. Jó, legyen.
Hé, Malvólió!
Malvólió visszajő.

MALVÓLIÓ.

Parancsoljon, grófnő.

OLIVIA.

Rohanj e makranczos küldött után.
A grófé volt: itt hagyta e gyűrűt,
Akartam avagy nem: mondd, csak vigye.
Ne hizelgjen urának és reménnyel
Ne áltassa: övé sohsem leszek.
Ha még az ifju holnap visszajön,
Okát adom. Siess, Malvólió.

MALVÓLIÓ.

Megyek, grófnő. (El.)

OLIVIA.

Nem tudom, mit teszek, s félek, hogy a szemem
Egy hizelgő által erőt vesz lelkemen.
Mutasd hatalmad', sors: te intézed, nem mi;
A mit elvégeztél, meg kell annak lenni. (El.)

MÁSODIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Tengerpart.

Antonio és Sebastián jönnek.

ANTONIO.

Nem akarsz tovább maradni? azt sem akard, hogy veled menjek?

SEBASTIÁN.

Bocsáss meg, nem. Csillagaim baljóslatún fénylenek; sorsom gonosz szeszélye talán a tiédet is elhomályosíthatná. Azért igen-igen kérlek, engedd, hadd viseljem én bajaimat egyedül. Rosszúl fizetnék szivességedért, ha bármit is rád háritanék azokból.

ANTONIO.

Hadd tudjam legalább, hová szándékozol?

SEBASTIÁN.

Nem, nem, uram. Az utazás, melyre magamat elhatározám, tisztán csak kalandozás. Azonban a szerénység oly kitűnő vonását látom benned, a mennyiben nem akard tőlem kicsikarni, a mit én elhallgatni akarok, hogy némileg kötelezve érzem magamat nyilatkozni. Tudd meg tehát rólam, Antónió, az én nevem Sebastián, melyet én kereszteltem át Rodrigónak. Atyám Messalinéból az a Sebastián volt, a kinek hírét, tudom, te is hallottad; utána én és a húgom maradtunk, mind a ketten egy órában születve. Ha az égnek tetszett volna, úgy is végeztük volna életünket; azonban te, uram, útjába álltál ennek, mert néhány órával előbb, mint te engem a tenger zajából kimentettél, húgom elmerült.

ANTONIO.

Oh, szerencsétlen nap!

SEBASTIÁN.

Egy lányka, a kit, bár hozzám igen hasonlóknak mondák, sokan szépnek tartottak; de bárha engem a csodálatig fokozott becsülés nem vihetett is annyira, hogy ezt elhigyjem, annyit mégis bátran állíthatok, hogy lelkét az irigység is csak szépnek tarthatá. A sós víz őt már elborította; noha úgy látszik, én újra még többel borítom emlékét.

ANTONIO.

Bocsáss meg, uram, a szegényes ellátásért.

SEBASTIÁN.

Oh, jó Antónió, bocsánat, hogy terhedre voltam.

ANTONIO.

Ha ragaszkodásomért megölni nem akarsz, engedd, hadd legyek szolgád.

SEBASTIÁN.

Ha meg nem akarod semmisíteni, a mit tettél, azaz megölni azt, a kit megmentettél, ne kívánd ezt. Isten veled örökre. Szívem csordultig van gyöngédséggel, és oly közel járok anyám szokásához, hogy a legkisebb új alkalomra szemem fog rólam mesét mondani. Orsino gróf udvarába kell mennem: Isten veled. *(El.)*

ANTONIO.

Az ég szerelme járjon hát veled!
Ellenim vannak Orsinó körül,
Különben megnéznék ott hamar;
De, bármi jöjjön, szívem úgy szeret,
Hogy a vész csak játék: s megyek veled. *(El.)*

II. SZÍN.

Utcza.

Viola jő; utána Malvólió.

MALVÓLIÓ.

Nem voltál az imént Olivia grófnőnél?

VIOLA.

Epen az imént voltam, uram: lassú lépést azóta csak eddig érhettem.

MALVÓLIÓ.

Visszaküldi neked ezt a gyűrűt, megkímélhettél volna e fáradságtól, ha magad hozod el. Azon kívül üzeni, hogy megadhatod uradnak azt a reménytelen biztosítást, hogy a grófnő őt nem akarja. S még egyet: ne bátorkodjál többé az ő ügyében oda jönni, ha csak arról nem hoznál hírt, mint fogadta ezt urad. Így értsed ezt.

VIOLA.

A gyűrűt tőlem elfogadta: nem kell.

III. SZÍN.

Szoba Olivia házában.

Böffen Tóbiás és Keszeg Andor jönnek.

TÓBIÁS.

Jöszte, Andor: éjfél után ágyban nem lenne annyi, mint korán kelni; és *diluculo surgere*, tudod már –

ANDOR.

Nem én, igazán, nem tudom; hanem azt tudom, hogy sokáig virasztani annyi, mint sokáig virasztani.

TÓBIÁS.

A következtetés hamis, s én gyűlölöm, mint az üres kannát. Éjfél utánig virasztani s azután feküdni le, korán van; s így éjfél után lefeküdni annyi, mint korán lefeküdni. Nem a négy elementumból áll-e életünk?

ANDOR.

Valóban, azt tartják, hogy abból; de én azt gondolom, inkább evésből és ivásból áll.

TÓBIÁS.

Tudós ember vagy: együnk, igyunk tehát. Mari! hallod-e? egy pint bort ide!

A Bohóc jó.

ANDOR.

Itt jön a bolond, la!

BOHÓCZ.

Hogy vagytok, szívem adták? Nem láttátok-e még együtt a hármunk képét?

TÓBIÁS.

Jó napot, számár. No, hadd halljunk egy nótát.

ANDOR.

Igazán, pompás hangja van a bolondnak. Száz forintot adnék érte, ha oly lábszáram s oly dalra való hangom volna, mint e bolondnak van. Valóban, gyönyörűn bolondoztál tegnap estve, midőn Pigrogromitusról, meg a Vapiánokról beszéltél, a kik a quenbusi napegyenlítőn túllépnek: úgy segéljen nagyon jó volt. Egy fél forintot küldtem a babád részére: megkaptad?

BOHÓCZ.

Zsebre dugtam garáncziádat: mivelhogy a Malvólió orra nem ostornyél, kisasszonyomnak fehér a keze s a myrmidonok nem csapszékek.

ANDOR.

Pompás! Végre is ez a legkülönb bolondozás. Nosza, egy dalt.

TÓBIÁS.

Rajta! Nesze egy fél forint: dalolj egyet.

BOHÓCZ.

Szerelmi dal kell, vagy erkölcsi dal?

TÓBIÁS.

Szerelmi dal, szerelmi dal.

ANDOR.

Az, az; én az erkölcsessel nem törődöm.

DAL. Bohócz.

Oh! kedvesem, hol s merre jársz már?

Oh! jöszte, hallgass: híved itt vár,

Mély s magas hangon dalol.

Ne kóborolj, szép ledérke:

Szeretőké a nap vége,

Okos ember tudja jól.

ANDOR.

Igen pompás, úgy segéljen.

TÓBIÁS.

Szép, szép.

Bohócz.

Mi a szerel'm? Nem jövő az;

Ma kaczag és ma örül az.

A jövő bizonytalan:

Halogatás nem hoz életet.

Adj hát csókot, százszor édest!

Ifjúságunk elrohan.

ANDOR.

Mézfolyású hang, a mily igaz lovag vagyok.

TÓBIÁS.

Ragályos egy hang.

ANDOR.

Úgy segéljen, igen kellemes és ragályos.

TÓBIÁS.

Úgy az orrán át hallani, valami édesség van a ragályban. De hát igazán tánczra indítsuk az égboltot? felriaszszuk az éji baglyot nótánkkal, mely három lelket facsar ki egy takácsból? Ezt tegyük?

ANDOR.

Ezt, ha szeretsz. Kutyamódon bolondja vagyok a nótának.

BOHÓCZ.

Lelkemre, uram, némely kutya meg bolond módon vonítja a nótát.

ANDOR.

No az bizonyos. Azt kezdjük rá, hogy: „Te gaz kölyök.”

BOHÓCZ.

„Fogd be a szád', te gaz kölyök,” lovag? Kénytelen leszek abban gaz kölyöknek mondani téged, lovag.

ANDOR.

Nem először kényszeríték mást arra, hogy gaz kölyöknek mondjon. Kezdd rá, bolond! Így kezdődik:
„Fogd be a szád!”

BOHÓCZ.

Soha sem fogom rákezdeni, ha a számat befogom.

ANDOR.

Jaj, be jó. No kezdd rá. *(Dalolnak.)*
Mária jó.

MÁRIA.

Miféle macskanyávgást csináltok itt? Soha se higgyetek nekem, ha kisasszonyom fel nem hívatta az udvarmesterét Malvóliót, hogy vele kidobasson benneteket.

TÓBIÁS.

A kisasszony kitty-kotty; mi bölcselkedők vagyunk; Malvólió pitty-palatty, s „Három cigány legény hegedül.” Nem vagyok-e vér szerinti rokona? nem vagyok-e nemzetségéből való? Lárifári kisasszony!
„Babylonban lakik egy ifjú, kisasszony, kisasszony!” *(Dalolva.)*

BOHÓCZ.

Akármi legyenek, a lovag bámulatos bolondozó kedvében van.

ANDOR.

Meglehetősen tud, ha jó kedve van; de én is tudok ám. Neki jobban illik, de tőlem természetesebben esik.

TÓBIÁS.

„Oh december tizenkettő!” *(Dalolva.)*

MÁRIA.

Az Istenért, csendesesen!
Malvólió jó.

MALVÓLIÓ.

Uraim, megőrültetek? vagy mi lelt benneteket? Van-e eszetek, míveltségtek, becsületetek, hogy üstfoltozók módjára ordítottok ily késő éjszakán? Csapszékké akarjátok-e tenni a kisasszony házát, hogy csizmadia-nótáitokat oly kegyetlen és zabolátlan hangon rikoltozzátok! Semmi tisztelet nincs bennetek a hely, a személyek és az idő iránt?

TÓBIÁS.

De biz az idő-mértéket tekintetbe vesszük a danolásban. Eredj pokolba.

MALVÓLIÓ.

Tóbiás úrfi, veled kurtán kell végeznem. Kisasszonyom azt üzeni, hogy bár szállást ad, mint rokonának, de rendetlenségeidet túrni nem hajlandó. Ha rossz viseleteddel fel bírsz hagyni, szívesen lát házban; ha nem, s búcsút tetszik tőle vened, ő igen örömet mond istenhozzádot.

TÓBIÁS.

„Isten hozzád, rózsám, ha már válni kell!”

MÁRIA.

De, édes Tóbiás úrfi!

BOHÓCZ.

„Szeméből látszik, hogy ezt nem bírja el.”

MALVÓLIÓ.

Hát mégis így?

TÓBIÁS.

De én meg nem halok, tudom.

BOHÓCZ.

Ebben bizony hazudsz, uram.

MALVÓLIÓ.

Ez ugyan becsületökre válik.

TÓBIÁS.

„Ne küldjem-e el?”

BOHÓCZ.

„Nos, aztán, ha el?”

TÓBIÁS.

„Ne küldjem-e el, nem kimélve őt?”

BOHÓCZ.

„Oh nem, nem, nem, nem, arra nincs erőd.”

TÓBIÁS.

Tehát az időt? Maga hazudik: Mi egyéb vagy te, mint udvarmester? Azt hiszed, hogy mivel szigorú erkölcsű vagy, nem akad már e világon több lepény és több ser?

BOHÓCZ.

Úgy van, Szent Annára! s még száját égető gyömbér is akadhat.

TÓBIÁS.

Igazságod van. Eredj, uram! a cselédség előtt mutogasd arany lánczodat. Egy pint bort ide, Mari.

MALVÓLIÓ.

Mari, ha a megvetésnél kissé többre becsülöd a kisasszonyom kegyét, nem szolgáltatasz eszközöket az ily vásott életmódhoz: meg is fogja ezt tudni, szavamra mondom. (El.)

MÁRIA.

Eredj, locsogj.

ANDOR.

Ép oly furcsa lenne, mint inni, mikor az ember ehetnék, ha párbajra hívná őt valaki s aztán szószerzve bolonddá tenné.

TÓBIÁS.

Tedd meg, lovag: megírom én neked a kihívást, vagy szóval mondom meg neki, hogy sértve vagy.

MÁRIA.

Csak ez éjjel ne bánts meg, kedves Tóbiás úrfi. A kisasszony, mióta a gróftól az az ifjú ember nála volt, igen nyugtalan. Malvólió urammal elbánok én magam: ha úgy fel nem ültetem, hogy példabeszéddé s köznevetség tárgyává lesz, akkor ennyi ész se tegyetek fel rólam, hogy ágyamban egyenesen tudok feküdni. Dejszen, képes vagyok én arra.

TÓBIÁS.

Ki vele, ki vele: mondj valamit róla.

MÁRIA.

Hát úrfi, ő néha oly puritánforma.

ANDOR.

Oh! ha azt tudom, úgy elpáholom, mint a kutyát.

TÓBIÁS.

Mit? azért mert puritán? S különösebb okod, kedves lovag?

ANDOR.

Különösebb okom nincsen rá, de elég jó okom van.

MÁRIA.

Az ilyen ördögös puritán, mint ő, vagy az efféle, mindig csak köpönyegforgató; színmutató számár, a ki a cifra szavakat könyv nélkül betanulja s nagy hűhóval tovább adja; el van telve magával; annyira megrakva hiszi magát jeles tulajdonságokkal, miként hitének alapjává lett, hogy a ki őt meglátja, mindjárt bele szeret: s ezen hibájában jeles tárgyat fog találni az én boszúm.

TÓBIÁS.

Mit szándékozol tenni?

MÁRIA.

Útjába hajítok valami homályos értelmű szerelmes levelet, melyben szakálának színe, lábszárának állása, járásmódja, szemkifejezése, homloka és termete szerint kézzel foghatólag lefestve találja magát. Az írásom épen olyan, mint a kisasszonyomé, a te húgodé; holmi régi papirdarabkán alig tudjuk egymás kézvonását megkülönböztetni.

TÓBIÁS.

Pompás! Orrontom már a cselt.

ANDOR.

Az én orromban is benne van.

TÓBIÁS.

Azt fogja gondolni a levélről, melyet útjába hajítasz, hogy a húgom írta, s hogy szerelmes belé?

MÁRIA.

Czélom, valósággal, ilyes szőrű paripa.

ANDOR.

És paripáddal lóvá teszesz egy szamarat.

MÁRIA.

Kétségkívül szamarat.

ANDOR.

Oh! az csodálatra méltó lesz.

MÁRIA.

Királyi tréfa, arról kezeskedem. Hiszem, hogy gyógyszerem hatni fog nála. Kettőtöket, s hadd legyen a bolond a harmadik, oda állítalak, a hol ő a levelet majd megtalálja: figyeljete, mint értelmezgeti. Ez éjjel pedig feküdjünk s álmodozzunk a történendőről. Isten veletek. (El.)

TÓBIÁS.

Jó éjszakát, Penthesilea.

ANDOR.

Ez ugyan talpra esett fehércseléd!

TÓBIÁS.

Derék cziczus; azon kívül, szegényke, imádóm. De az mit se tesz!

ANDOR.

Engem is imádtak egyszer.

TÓBIÁS.

Feküdjünk le már, lovag. Jó lenne, ha pénzt kerítenél.

ANDOR.

Dejszen, ha a húgodat meg nem nyerhetem, rosszul lesz vetve az ágyam.

TÓBIÁS.

Pénzt keríts, lovag: kópé legyen a nevem, ha végre is meg nem kapod.

ANDOR.

Ha meg nem teszem, ne higgy többé nekem: vedd, a mint tetszik.

TÓBIÁS.

Jer, jer; égett bort készítek; úgy is igen késő már lefeküdni. Jer, lovag; jer, lovag.

(El mind.)

IV. SZÍN.

Szoba a herceg palotájában.

Herczeg, Viola, Curio s mások jönnek.

HERCZEG.

Zenét nekem. – Nos, jó reggelt, barátim.
Még azt a dalt csak, jó Cesárió,
A tegnap esti ódon, régi dalt:
Nagyon enyhíteni látszott az kinom',
Jobban, mint e vidám, könnyelmű kor
Czikornyás verse röpke hangjai:
Csak egy szakot még.

CURIO.

Bocsánat, herceg, nincs itt az, a kinek dalolnia kellene.

HERCZEG.

Ki volt az?

CURIO.

Feste, a komédiás, uram: az a bohóc, a kiben Olivia kisasszony édes atyja sokat gyönyörködött. Itt van a ház körül.

HERCZEG.

Keressétek fel; addig játszatok.
(*Curio el. A zene szól.*)
Jöszte, fiú. Ha majd egykor szeretsz,
Édes kinodban emlékezz reám:
Hozzám hasonló minden hű szerelmes:
Minden tárgyban habozó, ingatag,
Csak a szerette lénynek folytonos
Képzelésébe' nem. Hogy tetszik e dal?

VIOLA.

Szép viszhangot költ ez fel, ott, a hol
Szerelem trónol.

HERCZEG.

Mesterül beszélsz.
Lelkemre, bár ifjú vagy is, de némi
kedvelt kegyért versenyez már szemed.
Nem-e, fiú?

VIOLA.

Kissé, a te kegyedből.

HERCZEG.

Minő azon hölgy?

VIOLA.

Olyanforma, mint te.

HERCZEG.

Úgy nem méltó reád. Milyen korú?

VIOLA.

Ép olyanforma, mint te.

HERCZEG.

Nagyon koros, az égre. Ám vegyen
Idősbet a nő: hozzá így simul,
Férje szivén egyensúlyt így nyerend:
Mert hajlamink, fiú, bármint dicsekszünk,
Lengébbek, ingóbbak s bizatlanabbak,
Esengőbbek, s sokkal mulóbbak is,
Mint a nőkéi.

VIOLA.

Meghiszem, mylord.

HERCZEG.

Ifjabb legyen hát nálad kedvesed,
Vagy hajlamod nem állja meg helyét.
Mert a rózsza a nő, melynek szép virága
Ha kivirít, hajlik gyors hervadásra.

VIOLA.

És úgy van: jaj! hogy úgy kétségkívül:
Hogy elhal, ép midőn tökélyesül.
Curio s a Bohóc visszajönnék.

HERCZEG.

Oh! jer, ficzkó: a tegnap esti dalt.
Figyelj, Cesárió: ódon s egyszerű az:
Napfény mellett kötő s fonó menyecskék
S ifjú lányok, csipkéküket szövén,
Szokták danolni: jámbor, együgyű,
S szerelmi ártatlansággal mulat,
Ép, mint a régi kor.

BOHÓCZ.

Készen vagy, uram?

HERCZEG.

Készen: csak danolj.

(A zene szól.)

DAL. Bohóc.

Jöszte hát, jöszte hát halál,
S gyász cziprusban adj át a földnek;
Lelkem, tova szállj, tova szállj:
Egy szép, kegyetlen lányka ölt meg.
Fehér hímes halottruhám'
Oh készítsd el:
Halálra senki sem jut ám
Hübb szívvel.

Virág, szép virág, ne legyen
Fekete koporsómra ejtve:
S a helyet, hol testem pihen,
Egy jó barát se idvezelje.
Sohajt kimélni úgy rejts el.
Hogy sírom'
Bús szerető ne lelje fel,
Hol sirjon.

HERCZEG.

Nesze, fáradságodért.

BOHÓCZ.

Nem fáradság, uram: gyönyörködöm a danolásban.

HERCZEG.

Akkor gyönyörödet fizetem meg.

BOHÓCZ.

Igaz is, uram, minden gyönyörnek előbb-utóbb meg kell adni az árát.

HERCZEG.

S most legyen szabad fölszabadítnom.

BOHÓCZ.

Tehát az ábránd istene óvjon tégedet; játszi színű tafotából készítse mellényedet a szabó, mert a kedélyed valóságos opál. Az efféle állandóságú embereket kellene tengerre küldeni, hogy foglalkozásuk legyen minden dolog s céljuk minden irány: mert ez az, a mi szerint mindig jó utazás esik a semmiért. Isten veled. (El.)

HERCZEG.

Távozzatok.

(*Curio s a kísérők el.*)

Eredj, Cesárió,

Keress föl egyszer még a szép kegyetlent:
Szerelmem, mondd, nemesb, mint a világ,
Nem csügg az aljas földterületen;
S mit a szerencse halmozott reá,
Mondd, úgy csekélylem én, mint a szerencsét;
De a gyöngyök csodája és királya,
Mely benne a természettől ragyog,
Az vonzza lelkem'.

VIOLA.

És ha nem szerethet?

HERCZEG.

E választ nem fogadhatom.

VIOLA.

De el kell.

Szólj csak, ha volna hölgy, mint tán van is,
A ki szerelmedért oly kínban ég,
Mint te Oliviiáért, s mondanád,
Hogy nem szeretheted: nem kellene
E választ annak elfogadnia?

HERCZEG.

Nincs olyan nőkebel,
Mely elbirná a szívemen duló
Erős szerelmi szenvedély hevét;
Nőszív ennyit befogadni képtelen.
Az ő szerelmök, ah! inkább sovárgás,
Nem a májok, csak ínyök háborog,
Tulteltség, undor és láz jár vele;
De az enyém oly éhes, mint a tenger,
És oly sokat emészt el. Hát ne mérd
Egy nő irántam kelthető szerelmét
Enyimhez, mely Oliviiát illeti.

VIOLA.

Igen, de én tudom.

HERCZEG.

Mit tudsz te?

VIOLA.

Igen jól, mint szerethet férfit egy nő:
Hűségök ép olyan, mint a mienk.
Atyámnak egy leánya volt, ki úgy
Kedvelt egy férfit épen, mintha én
Nő volnék és tán herczegségedet
Szeretni tudnám.

HERCZEG.

És mi lett belőle?

VIOLA.

Egy üres lap. Szerelméről sohsem szólt;
Mint féreg a bimbót, a titkolás
Úgy élte rózsaszarvát; csak tünődött;
S zöld-sárga tépelődéssel úgy ült,
Miként a Türelem egy sírkövön,
Mosolygva a bút. S ez nem szerelem?
Mi többet esküszünk, többet beszélünk;
De külszinünk bizony több, mint valónk:
Sok szép szavunk van s szerelmünk kevés.

HERCZEG.

S meghalt-e nővéred szerelmiben?

VIOLA.

Lyányok s fiuk közül magam vagyok
Atyám családjából; s még sem tudom.
Tehát e hölgyhöz?

HERCZEG.

Igen, ez a fő.
Hozzá hamar: add e gyöngyöt neki;
Mondd, nem-szavát szívem nem tűrheti. *(El. mind.)*

V. SZÍN.

Olivia kertje.

Böffen Tóbiás, Keszeg Andor és Fábián jönnek.

TÓBIÁS.

Jöszte, jöszte, signior Fábián.

FÁBIÁN.

Hiszen megyek: ha e tréfából csak egy szemernyit is elveszíték, halálra kínoz a bűkörság.

TÓBIÁS.

Nem örülnél-e, ha e zsupori gaz bitangot valami nagy szégyenben látnád?

FÁBIÁN.

Tombolnék örömben: tudjátok, hogy kicsöppentett a kisasszonyom kegyéből egy medvevadászat miatt.

TÓBIÁS.

Zaklassuk őt, s megint lesz medvének, kékre és barnára fogjuk csapatni. Nem igaz-e, Andor pajtás?

ANDOR.

Lelkünk rajta, ha meg nem teszszük.

Mária jó.

TÓBIÁS.

Itt jön a kis boszor. Hogy vagyunk, indiai kincsem?

MÁRIA.

Vonuljatok mind a hárman a bokorba. Malvolió ezen az ösvényen jó le: fél óra óta állt amott a napfényen, árnyékával próbálgatva viseletét. Tartsátok szemmel, ha a tréfát kedvelitek: mert tudom, hogy ez a levél ábrándozó bolondot fog belőle csinálni. Csendesség, a tréfa nevében! *(A férfiak elrejtőznek.)* Heverj itt la: *(Egy levelet lehajít)* mert im itt jön a pisztráng, melyet csiklandással horogra kell keríteni. *(Mária el.)*

Malvolió jó

MALVÓLIÓ.

Csupán szerencse, minden szerencse. Mária azt mondá nekem egyszer, hogy ő hajlamot érze irántam, s önmagát példálózni hallottam már, hogy ha szeretni fogna, az csak ilyen magam forma termetű lehetne. Ezen kívül, kiválóbb figyelemben is részesít engem, mint emberei közül akárkit. Mit gondoljak erről?

TÓBIÁS.

Ime, az elbizakodott pimasz!

FÁBIÁN.

Oh, csend! Az ábrándozás egy nagy kanpulykát csinál belőle: ni, hogy fuvalkodik felborzolt tollai alatt!

ANDOR.

Teringette! úgy el tudnám páholni a bitangot.

TÓBIÁS.

Csitt! mondom.

MALVÓLIÓ.

Malvólió grófnak lenni –

TÓBIÁS.

Ah, gazember!

ANDOR.

Pisztolyt neki, pisztolyt neki.

TÓBIÁS.

Csitt, csitt!

MALVÓLIÓ.

Van rá példa: Strachy ő nagysága a komornyikjához ment.

ANDOR.

Pihá! ringyó!

FÁBIÁN.

Oh, csitt! Már nyakig van. Ni, mint fújja fel a képzelgés.

MALVÓLIÓ.

Három hónap óta férje levén, zselyeszékembe ülve –

TÓBIÁS.

Oh, adjatok egy nyilat, hadd lőjek a szemébe!

MALVÓLIÓ.

Előmbe hívom tisztjeimet, virágos bársony kabátomban; felkelvén a kerevetről, melyen Oliviát szenderegve hagytam –

TÓBIÁS.

Villám és kénkő!

MALVÓLIÓ.

Azután rangomhoz illő humorba jövök, s tekintetemet komolyan körülhordozván rajtok, azt mondom nekik, én a magam helyzetét ismerem; szeretném, ha ők is úgy ismernék a magokét. Tóbiás rokonom utánuk kérdezősködöm.

TÓBIÁS.

Béklyó és bilincs!

FÁBIÁN.

Oh, csitt, csitt, csitt! Most, most.

MALVÓLIÓ.

Embereim közül heten engedelmes gyorsasággal ugranak ki utána. Én e közben redőkbe szedem homlokomat; és talán órát húzom fel vagy valamely drága gyűrűvel játszadózom. Tóbiás bejön; meghajtja magát előttem.

TÓBIÁS.

Életben hagyjam ezt a ficzkót?

FÁBIÁN.

Ha mindjárt harapófogóval húznák is belőlünk a szót, csak csendesen!

MALVÓLIÓ.

Kezemet így tárom felé, nyájas mosolyomat az ellenőrzés szigorú tekintetével mérsékelvén –

TÓBIÁS.

S aztán Tóbiás nem üt a szájadra?

MALVÓLIÓ.

Mondván: „Öcsém, Tóbiás, minthogy szerencsém a húgod mellé emelt föl, engedd nekem e beszélési szabadalmat.”

TÓBIÁS.

Mit? mit?

MALVÓLIÓ.

„Le kell tenned az iszákosságról.”

TÓBIÁS.

El veled, rühös!

MALVÓLIÓ.

„Ezenkívül, időd kincsét egy hóbortos lovaggal pazarlod.”

ANDOR.

Az én vagyok, biztosíthatlak.

MALVÓLIÓ.

„Valami Andor úrfival.”

ANDOR.

Tudtam, hogy én valék: mert némelyek hóbortosnak hívnak.

MALVÓLIÓ.

(a levelet meglátva).

Miféle működésünk akad itt?

FÁBIÁN.

Most már lépen van a pinty.

TÓBIÁS.

Oh, csitt! Bár csak hangos olvasásra bírná a bohóság szelleme!

MALVÓLIÓ.

(a levelet felvéve).

Életemre, ez a kisasszonyom keze! Ezek éppenséggel az ő C-i, az ő U-i s az ő T-i; s épen így teszi a P-
ket is. Ez, kérdésen kívül, az ő keze.

ANDOR.

Az ő C-i, az ő U-i, az ő T-i: mire való ez?

MALVÓLIÓ.

(olvas).

„Az ismeretlen kedvesnek ezt és jó kívánatomat.” Szakasztott az ő kifejezései! – Engedelmeddel,
pecsét. Lassan! S a pecsétnyomó is Lucretia, melylyel pecsételni ő szokott; ez az én kisasszonyom. –
Kinek szól?

FÁBIÁN.

Ez már testestül-lelkestül elragadja.

MALVÓLIÓ.

(olvas).

„Szeretlek, Jupiter tudja;

De vajon kedvesem ki?

Ajakam el nem árulja:

Azt meg ne tudja senki.”

„Azt meg ne tudja senki.” – Mi következik? A szótagok száma változik. „Azt meg ne tudja senki.” Hát
ha te volnál az, Malvólió?

TÓBIÁS.

Hogy is ne! Kösd fel magad’, eszelős.

MALVÓLIÓ.

(olvas).

„Ráparancsolhatnék az én szeretőmre;

De hallgatás üté át szívemet,

Vértelen döféssel, mint Lucretia tőre:

M, O, A, I vezérli életemet.”

FÁBIÁN.

Ostoba egy talány.

TÓBIÁS.

Kitünő fehér cseléd, azt mondom.

MALVÓLIÓ.

„M, O, A, I vezérli életemet.” Hm!

De előbb hadd lássuk, hadd lássuk.

FÁBIÁN.

Mily mérges falatot tálalt eleibe!

TÓBIÁS.

S mint csapott le arra a sólyom!

MALVÓLIÓ.

„Ráparancsolhatnék az én szeretőmre.” Igen, ő parancsolhat nekem: szolgálatában állok; ő az én kisasszonyom. Igen, ez minden józan eszű ember előtt világos. Ebben semmi fenakadás nincs. S a vége. – Mit jelenthet az a betűrend? Hát ha valamiképp magamra tudnám alkalmazni? – Lassan! – M, O, A, I.

TÓBIÁS.

Oh, jaj! Most már hült nyomra kapott.

FÁBIÁN.

A kopó mind a mellett ugatja, bár olyan rókaféle büze van.

MALVÓLIÓ.

M – Malvólió. M: igen, azzal kezdődik a nevem.

FÁBIÁN.

Nem mondtam, hogy kifürkészi? Pompás vizslaorra van.

MALVÓLIÓ.

M – De azután nincs egybehangzás a következőben: az már nem állja ki a próbát: A-nak kellene következni, de O következik.

FÁBIÁN.

S Ó-ban is fog végződni, remélem.

TÓBIÁS.

Igen; különben addig páholom, míg azt nem kiáltja: óh!

MALVÓLIÓ.

S aztán I jön utána.

FÁBIÁN.

Igen bizony, s ha szemed volna hátra tekinteni, láthatnád, hogy több gyalázat van utánad, mint szerencse előtted.

MALVÓLIÓ.

M, O, A, I. Ez a rejtvény nem olyan, mint az előbbi; s mégis egy kis hajlítgatással rám is alkalmazható, mert e betűk közül mindegyik megvan az én nevemben. – Lassan! itt próza

következik. *(Olvas):* „Ha ez kezedbe jut, fontolgasd. Csillagzatom szerint feletted állok; de ne ijedj vissza a rangtól: némely születik rangosnak, némely szerzi a rangot, némelyre pedig rátukmálják azt. Sorsom kitérte kezét: ragadd meg testtel, lélekkel. És szoktatni magadat ahhoz, a mivé könnyen lehetsz, vedd le alázatos lepledet s jelenj meg újultan. Rokonhoz ellenzetes, szolgálkhoz mogorva légy; ajkadról országos dolgok hangozzanak; öltösd magadra különöz viseletet. Azt tanácsolja ezt neked, a ki éretted sóhajt. Emlékezzél, ki dicsérte meg sárga harisnyádat s ki óhajtja mindig csokros térdszalaggal látni? mondom, emlékezzél. Csak rajta! szerencséd meg van alapítva, ha magad is úgy akarod; ha nem, hadd lássalak folyvást udvarmesternek, cselédek czimborájának, a ki arra sem méltó, hogy a szerencse újja hegyét érintse. Isten hozzád. Az, a ki szolgálatot cserélné veled:

A szerencsés boldogtalan.”

Ennél többet a napfény sem világosíthat fel; ez tisztán áll. Büszke leszek, politikai könyveket fogok olvasni, tönkre teszem Tóbiást, lemosom magamról az aljasabb ismeretségeket, igazi kimért ember leszek. Most nem ámitom magamat, mintha képzelgésben szenvednék, mert minden körülmény arra mutat, hogy kisasszonyom engem szeret. Ő dicsérte meg nem rég sárga harisnyámat; ő magasztalta csokros szalagú lábszáramat: s ebben fedezi fel magát szerelmemnek és gyöngéd meghagyással utasít eme neki tetsző öltözködésre. Hála csillagaimnak, boldog vagyok. Tartózkodó, kevély leszek; sárga harisnyát, csokros térdszalagot öltök lehető leggyorsabban. Hála Jupiternek és csillagaimnak! – Utóirat is van itt. *(Olvas.)* „Lehetetlen ki nem találnod, ki vagyok. Ha elfogadod szerelmemet, jelentsd mosolygásodban: a mosoly igen illik neked; azért jelenlétemben mindig mosolyogj, édes kedvesem, arra kérek.” – Jupiter! köszönöm. – Mosolyogni fogok: mindent teszek, a mit csak kívánsz tőlem. *(El.)*

FÁBIÁN.

Nem adnám a perzsa sáhtól kapható nyugdíjért, hogy e tréfában részt vehettem.

TÓBIÁS.

Kedvem volna elvenni ezt a leányt e cselszövényért.

ANDOR.

Nekem is ám.

TÓBIÁS.

S nem kívánnék vele más hozományt, csak még egy ily tréfát.

ANDOR.

Magam sem.

Mária jó.

FÁBIÁN.

Itt jön az én kitűnő csalókám.

TÓBIÁS.

Akarod a nyakamra tenni lábadat?

ANDOR.

Vagy az enyimre?

TÓBIÁS.

Elkoczkázzam veled szabadságomat az ostáblán s raboddá legyek?

ANDOR.

Úgy, úgy; vagy talán én?

TÓBIÁS.

No, ezt ugyan oly álomba ejtetted, hogy ha kiábrándul, futó bolond lesz belőle.

MÁRIA.

Ej, de igazán mondjátok meg, volt reá hatása?

TÓBIÁS.

Mint az aqua vitae-nek egy dajkára.

MÁRIA.

Ha most már a tréfa gyümölcseit is látni akarjátok, figyeljete, midőn először jelen meg kisasszonyomnál: sárga harisnyában fog hozzá menni, s a kisasszony ép e színt gyűlöli; csokros térdszalaggal, s e viseletet ki nem állhatja; és mosolyogni fog rá, a mi a kisasszony mostani kedélyállapotával, midőn annyira búsongásnak adta magát, oly igen ellenkezik, hogy csak a legélénkebb megvetést költheti nála. Ha ezt látni akarjátok, jertek velem.

TÓBIÁS.

A Tartarus kapujáig, te leg is legkiválóbb elmés ördög!

ANDOR.

Magam is ott leszek. *(El mind).*

HARMADIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Olivia kertje.

Viola és a Bohóc, dobbal, jönnek.

VIOLA.

Isten tartson meg, barátom, s hangszeredet is. Dobocskád mellett éldegélsz?

BOHÓCZ.

Nem, uram, én az egyház mellett éldegélek.

VIOLA.

Egyházi ember vagy?

BOHÓCZ.

Nem afféle vagyok, uram: az egyház mellett éldegélek, mert házamban élek, házam pedig az egyház mellett fekszik.

VIOLA.

Akkor azt is mondhatnád, hogy a király a koldusasszony mellett fekszik, ha a koldusasszony közel lakik hozzá; vagy hogy az egyház a dobod mellett fekszik, ha a dobod az egyház mellett áll.

BOHÓCZ.

Te mondád, uram. Lásza az ember e kort! Elmés embernek egy-egy mondat csak kecskebőr-keztyű: mily gyorsan fordíthatni a visszáját kifelé!

VIOLA.

Az már bizonyos: a kik ügyesen játszanak a szavakkal, gyorsan elforgathatják azokat.

BOHÓCZ.

Ép azért szeretném én, uram, hogy a húgomnak neve se volna.

VIOLA.

Miért, földi?

BOHÓCZ.

Hát, uram, az ő neve szó, s e szóval való játék könnyen elforgathatja húgomat. De, valóban, a szavak nagyon semmirekellők, mióta a kötelezettségek gyalázatba keverték.

VIOLA.

Hogy bizonyítod?

BOHÓCZ.

Biz' uram, azt nem tehetem szavak nélkül, s minthogy a szavak oly hamisakká lettek, nincs kedvem azokkal fogni a bizonyításhoz.

VIOLA.

Fogadni mernék, te olyan víg cimboraféle vagy, és semmivel nem törődöl.

BOHÓCZ.

Nem épen, uram, törődöm én valamivel; hanem, lelkemre mondom, uram, nem törődöm te veled: ha ez annyi, mint semmivel törődni, uram, szeretném, hogy ez téged láthatatlanná tenne.

VIOLA.

Nem az Olivia kisasszony bolondja vagy?

BOHÓCZ.

Valóban nem, uram: Olivia kisasszony semmi bolondsággal nem bír; nem fog bolondot tartani, míg férjhez nem megy; s a bolondok úgy hasonlítanak a férjekhez, mint a szárdella a heringhez, a férj a vastagabbik. Valóban, nem vagyok bolondja, hanem csak szóferdítője.

VIOLA.

A minapában Orsino grófnál láttalak.

BOHÓCZ.

A bolondság, uram, az egész világot körüljárja, mint a nap: mindenütt fénylik. Sajnálám, uram, ha a bolond ép oly gyakran meg nem fordulna a te gazdádnál, mint az én kisasszonyomnál. Úgy gondolom, láttam ott a te bölcseségedet.

VIOLA.

No, ha gúnyolódol, nem maradok tovább veled. Nesze, egy kis költség.

BOHÓCZ.

Küldjön ezért neked Jupiter, ha legközelebb bőviben lesz a szőrnek, szakálat.

VIOLA.

Igazat szólva, mondhatom, nagyon is epedek utána, habár nem szeretném, hogy a magam álán nőjön. Ott ben van-e kisasszonyod?

BOHÓCZ.

Nem szaporítna ezekből egy pár, uram?

VIOLA.

Igen, összetéve és kamatra adva.

BOHÓCZ.

Játszanám a phrygiai Pandarust, uram, hogy e Troilushoz egy Kressidát kerítsek.

VIOLA.

Értelek, pompásan koldulsz.

BOHÓCZ.

Úgy gondolnám, uram, nem nagy dolog egy koldusnőért koldulni: Kressida koldusnő volt. Kisasszonyom ott ben van, uram. Értésére adom, honnan jössz; ki vagy, s mit akarsz, az nem tartozik az én légkörömhöz – mondhatnám: elementumomhoz; de ez a szó már elkopott. (El.)

VIOLA.

Elég észszel játszodja a bolondot;
S jól tenni ezt, kell némi elmeél:
Ismerni kell azok szeszélyeit,
A kik felett tréfál, időt, személyt,
S lecsapni kányaként minden pöhölyre,
A mely szemébe tűn. Ez oly nehéz
Foglalkozás, mint egy bölcs működése:
Mert a bolondság, bölcsen ejtve, élez;
De a bolonddá lett bölcsesél mit érsz?
Böffen Tóbiás és Keszeg Andor jönnek.

TÓBIÁS.

Jó napot, fiatal ember.

VIOLA.

Jó napot, uram.

ANDOR.

Dieu vous garde, monsieur.

VIOLA.

Et vous aussi; votre serviteur.

ANDOR.

Remélem, te az enyim, én meg a tied vagyok.

TÓBIÁS.

Meg akarod tisztelni a házat? Húgom kíváncsisága, hogy lépj be, ha vele van ügyed.

VIOLA.

Kötelezettje vagyok húgodnak, uram: úgy tartom, mostani útam célja épen ő.

TÓBIÁS.

Kiséreld meg a lábadat, uram; tedd mozgásba.

VIOLA.

A lábam jobban ért engem, uram, mint én értem, mit gondolsz az alatt, hogy tegyem mozgásba a lábamat.

TÓBIÁS.

Azt gondolom, indulj, uram, lépj be.

VIOLA.

Indulással s belépéssel válaszolok. De megelőztek.

Olivia és Mária jönnek.

Legkitünőbb, hasonlíthatatlan hölgy, illatot harmatozzon reád az ég!

ANDOR.

Ez ifjú ritka egy széptevő. „Illatot harmatozzon!” Szép.

VIOLA.

Az én ügyemnek nincs szava, kisasszony, csupán a te legnyájásabb, kegyteljes füledre nézve.

ANDOR.

„Illat,” „legnyájásabb,” és „kegyteljes”: mind a hármat feljegyzem magamnak.

OLIVIA.

Tegyétek be a kertajtót s hagyjatok el, hadd hallom.

(Tóbiás, Andor s Mária el.)

Add a kezed’.

VIOLA.

Szolgálatodra, itt állok, kisasszony.

OLIVIA.

Hogy hívnak?

VIOLA.

Cesario szolgálád neve, szép grófnő.

OLIVIA.

Szolgám, uram? Bús a világ, mióta
Aljas hizelgés bók néven forog.
Te az Orsino gróf szolgálója vagy.

VIOLA.

S ő a tiéd, az övé hát tiéd:
Szolgálád szolgálója, grófnő, a te szolgálád.

OLIVIA.

Nem gondolok rá: bár inkább üres
Volna emléke, mint velem betölt.

VIOLA.

Grófnő, épen szives figyelmedet
Reá fordítani jöttem.

OLIVIA.

Hagyd el azt:
Sohsem mondám, hogy ismét róla szólj;
Hanem ha tán más ügyben látogatsz,
Sürgessed azt, s szivesben hallgatom,
Mint a sphaerák zenéjét.

VIOLA.

Szép kisasszony –

OLIVIA.

Engedd csak, kérlek. A mint itt utóbb
Bájjolva megjelentél, egy gyűrűt
Küldék utánad: így ámitgatám
Magam', szolgálomat, s félek, téged is.
Most várom szigorú ítéleted',
Azt kötve rád szemérmes csselfogással,
Miről tudtad, hogy nem tiéd. Mit is vélsz?
Becsületed' nem vetted célba, nem
Uszítgatál rá minden bős gyanút,
Mit zsarnok szív növelhet? Ime, már
Belátásodhoz mérve, eleget
Mutattam. Szivemet nem is kebel,
Csak egy fátyol borítja. Most te szólj.

VIOLA.

Én szánlak.

OLIVIA.

Ez egy lépés a szerelemhez.

VIOLA.

Nem, egy vonal sem: hisz van példa rá,
Hogy szánni szoktuk elleninket is.

OLIVIA.

Így hát, hiszem, megint mosolyghatunk.
Oh mily hamar lesz büszke a szegény!
Ha zsákmányul kell esni, mennyivel
Jobb oroszlán, mint farkasok előtt!

(Az óra üt.)

Idővesztést hány szememre az óra.
Ne félj, jó ifjú, nem kellesz nekem;
Pedig ha ész és ifjuság megérik,
Nőd könnyen egy derék férjet arat.
Itt van utad nyugatra.

VIOLA.

El nyugatra!

Kísérje nagysádat üdv s jó kedély.
Uramnak grófnő, mit se küldsz tehát?

OLIVIA.

Megállj!

Ugyan mit hiszel rólam? monddsa csak.

VIOLA.

Azt, hogy te azt hiszed, nem az vagy, a mi.

OLIVIA.

Ha azt hiszem: rólad is azt hiszem.

VIOLA.

Helyes: nem az vagyok, a mi vagyok.

OLIVIA.

Bár volnál az, a minek én szeretném.

VIOLA.

Jobb volna akkor, mint mi most vagyok?
Bár volna úgy: mert bolondod vagyok most.

OLIVIA.

Oh! mennyi gúny tekint rám bájosan,
Haragvó ajka megvetésiben!
Gyilkosság sem derül ki hamarabb,
Mint a titkolt szerelem: mert éje nap.

Cesario, a tavasz rózsáira,
A szűz becsület s hűség lángira
S mindenre mondom, úgy szeretlek én,
Bár büszke vagy, hogy ész vagy érzemény
Nem gátolhat. Ne mondd, hogy nincsen ok
Kérned, ha már kérő magam vagyok;
Inkább okoskodjál akként, hogy édes
Szerelmet kérni, de találni édesb.

VIOLA.

Szelid ifjúkoromra eskhetem.
Egy szívem, egy keblem van s egy hitem,
S nem bírja azt nő, és e földtekén
Nem is leend úrnője más, csak én.
S Isten veled. Többé tehát, kisasszony,
Gazdám könyét előtted nem panaszlom.

OLIVIA.

Csak jöjj! talán ellenző szívemet
Íránta még te fölmelengeted. *(El mind.)*

II. SZÍN.

Szoba Olivia házában.

Böffen Tóbiás, Keszeg Andor és Fábián jönnek.

ANDOR.

Nem, bizonyomra, egy perczig sem maradok tovább.

TÓBIÁS.

Okát, édes pulykamérgem, add okát.

FÁBIÁN.

Az okkal előállani te tartozol, Andor úrfi.

ANDOR.

No hát láttam, hogy a húgod nyájasabban bánik a gróf szolgájával, mint velem bármikor bánt: a kertben láttam.

TÓBIÁS.

Látott-e téged az alatt, vén gyerek? monddsa csak.

ANDOR.

Oly tisztán, mint én most téged látlak.

FÁBIÁN.

Ez tőle nagy bizonyítéka volt az irántad való szerelemnek.

ANDOR.

Teringette! lóvá akarsz tenni?

FÁBIÁN.

Megpróbálom bebizonyítani, uram, a józan okosság s ítélet érvével.

TÓBIÁS.

Pedig azok főfő esküdtbírák voltak, mielőtt Noáh tengerész lett volna.

FÁBIÁN.

Csak azért mutatott nyájasságot az ifjú iránt szemed láttára, hogy kikiserítsen, felköltse aluszékony vitézségedet s szívedre tüzet, májadra kénkövet dobjon. Akkor oda kellett volna csatlakoznod s valami talpra esett, szikrázó tréfával elnémításig gyötrened azt a fiataalt. Ez kezed ügyében volt s abban maradt: e jó alkalom dús aranyozását elmosattad az idővel; s most kisasszonyom véleményével éjszakák felé vitorláztál, hol úgy függesz, mint a jégcsap a hollandi ember szakálán, ha csak valami dicséretes vitézi vagy politikai fellépés által a csorbát ki nem köszörülöd.

ANDOR.

Már ha valamiképp csakugyan kell, legyen a vitézség által, mert a politikát gyűlölöm: inkább puritánus lennék, mint politikus.

TÓBIÁS.

No hát, építsd szerencsédet vitézség alapjára: hívd ki a gróf legényét párbajra; sebezsd meg tizenegy helyen: a hűgornak értésére fog az jutni, s hidd el, nincs a világon szerelem-ébresztő, mely férfi ajánlásában a nő előtt többet érjen, mint a vitézség híre.

FÁBIÁN.

Nincs egyéb út, mint ez, Andor úrfi.

ANDOR.

Megviszi neki valamelyitek a kihívást?

TÓBIÁS.

Eredj, írd meg harcziás kézzel: légy vakmerő és rövid, ha nem is elmés, de cifra beszédű és találékony; ránts le, a hogy csak a tintád engedi; ha vagy tízszer megte-gezed, az sem fog ártani; írj össze rá annyi hazugságot, a mennyi az egész ívpapirosodra fér, ha mindjárt oly nagy volna is az a papiros, hogy vele Angliában a ware-i ágyat beteríthetnéd. Eredj, láss hozzá. Keverj elég epét a tintádba, nem tesz semmit, ha kaszanyéllel írsz is. Csak rajta.

ANDOR.

Hol talállak benneteket?

TÓBIÁS.

Majd a *cubiculumnál* fogunk hívni. Eredj! – (Andor el.)

FÁBIÁN.

Drága jó czimborád ez neked, Tóbiás úrfi.

TÓBIÁS.

Én voltam neki drága, ficzkó, úgy egy pár ezer forintig.

FÁBIÁN.

Furcsa levelet fogunk tőle kapni; de csak nem fogod kézhez adni?

TÓBIÁS.

Attól sohse tarts; de az ifjút leginkább szokta tüzelni a kihívás. Azt hiszem, ökörrrel vagy kötéllel sem lehetne őket együvé vonszolni. A mi Andort illeti, ha felnyitnák s annyi vért lennél a májában, mint a mennyit egy szúnyog a farkában elbír, akkor én a teste többi részit megeszem.

FÁBIÁN.

S ellenfele, amaz ifjú sem hordja arczán valami nagy jelét a kegyetlenségnek.
Mária jó.

TÓBIÁS.

Ime, itt jön a kis fenekfészek.

MÁRIA.

Ha azt akarjátok, hogy lépbajt és oldalnyilalást kapjatok a kaczagástól, jertek velem. Az a balgatag Malvólió pogánynya, valóságos renegáttá lett: mert nincs keresztyén, a ki igaz hit által óhajt üdvezülni, hogy oly kézzelfogható lehetetlen ostobaságokat higyen, mint ő. Sárga harisnyát húzott.

TÓBIÁS.

S csokorba kötötte térdszalagját?

MÁRIA.

A legutálatosabban: mint egy templomba menő iskolamester. Utána csúsztam, mintha gyilkosa volnék. Tartja magát a levél minden pontjához, melyet csalétkül útjába dobtam: a mosolygástól több vonal van az arczán, mint az Indiával bővített új térképen. Soha sem láttak még ilyes valamit; alig állhatom, hogy valamit hozzá ne vágjak. Tudom, hogy a kisasszony pofon üti; de ha pofon üti is, mosolyogni fog ő és nagy kegynek veszi az egészet.

TÓBIÁS.

Jer, vezess bennünket vezess oda, a hol ő van. *(El mind.)*

III. SZÍN.

Utcza.

Sebastián és Antonio jönnek.

SEBASTIÁN.

Terhelni téged nem volt szándokom;
De minthogy a bajban kedved' leled,
Többé nem gátollak.

ANTONIO.

El nem hagyhattalak: sarkantyuzott
Vágyam jobban, mint a kifent aczél;
S nem csak, hogy lássalak (habár ez is
Elég volt hosszabb útra vonzani),

De a féltés, hogy útaban mi érhet,
Nem ismerőst e tájon, a melyet
Vezér s barát nélkül gyakran tapasztalt
Ridegnek és zordnak az idegen:
Im, e féltő gyanúokok miatt
Annál inkább siettetett utánad
Ragaszkodásom.

SEBASTIÁN.

Jó Antoniom,
Én mindezért csak hálát mondhatok,
Hálát, örök hálát; s jó tettekért
Ily nem kelendő pénz gyakran a díj;
Ha olyan voln' értékem, mint szívem,
Különb jutalmat adnék. Mit tegyünk?
Megnézzük e hely ritkaságait?

ANTONIO.

Holnap, uram; jobb most szállásra menned.

SEBASTIÁN.

Nem volnék fáradt s hosszú lesz az éj.
Kérlek, legeltessük szemünket az
Emlékek és híres tárgyak felett,
Melyek e várost ékitik.

ANTONIO.

Bocsánat!

Veszély ne'kül én itt nem járhatok:
A gróf gályái ellen tengeren
Csatáztam egykor, és úgy, hogyha most
Megkapnak itt, alig felelhetem be.

SEBASTIÁN.

Talán sok emberét legyilkolád?

ANTONIO.

Hibáim nem oly véres természetű,
Bár a vizály s idő olyan vala,
Hogy véres tetre tárgyat adhatott.
Azóta elsimíthatám, ha vissza-
Téritjük, a mit tőlök elvevénk,
Mít városunkban a kereskedés
Végett sokan meg is tettek, csak én nem,
S drágán kell megfizetnem ezt, ha itt
Elcsípnek.

SEBASTIÁN.

Ily nyilván tehát ne járj.

ANTONIO.

Nem is tanácsos. – A tárczám nesze!

A déli külvárosban lakni legjobb
Az Elefántnál; étket rendelek,
Míg te mulatsz s ismereted gyarapszik
A várost nézve; engem ott találsz.

SEBASTIÁN.
Minek a tárczád?

ANTONIO.
Talán szemedbe ötlük valami,
A mit megvenni kívánsz; s gondolom,
Nincs értéked ilyes holmikra most.

SEBASTIÁN.
Tárczahordód leszek s elhagylak egy órára.

ANTONIO.
Az Elefánthoz.

SEBASTIÁN.
Nem felejttem el.
(*El mind.*)

IV. SZÍN.

Olivia kertje.

Olivia és Mária jönnek.

OLIVIA.
Utána küldtem: eljövend bizonynyal.
Mint ünnepeljem? mit nyujtsak neki?
Mert ifjúságot gyakrabban fizetni,
Mint kérni avagy kölcsönözni kell.
Hangosan is beszélek.
Hol van Malvólió? Ő tisztos, komoly,
S szolgának épen sorsomhoz való.
Hol van Malvólió?

MÁRIA.
Itt jön, grófnő; hanem igen különös állapotban. Bizonyosan megrontották, grófnő.

OLIVIA.
Nos, mi a baja? félrebeszél?

MÁRIA.
Nem, grófnő: nem csinál az egyebet, csak mosolyog. Igen jó lenne nagyságodnak valakit rendelnie maga mellé, ha ide érkezik, mert bizonyos, hogy ez az ember nincs magánál.

OLIVIA.

Csak hívd ide: ép úgy vagyok, miként ő:
Ha a vidám s a bús téboly egyenlő.
Malvólió jó.
Hogyan, Malvólió?

MALVÓLIÓ.

Édes kisasszony, he, he.
(Furcsán mosolyog.)

OLIVIA.

Mosolygasz?
Hiszen komoly dologban hívtalak.

MALVÓLIÓ.

Komoly, kisasszony? El lehetne komolyodnom. Fenakadást okoz ez a vérben, ez a csokorba kötött térdszalag ni; de mi az? Ha azon *egyetlen* szemének tetszik, úgy vagyok vele, a hogy az az igazi dal mondja: „Ha egynek tetszem, valamennyinek tetszem.”

OLIVIA.

De mi lelt téged, ember? mi történt veled?

MALVÓLIÓ.

Szívemben nem fekete, bárha lábszáromon sárga. Kezébe jutott, s a parancsok végre fognak hajtatni: gondolom, ismerjük a kedves római kezét.

OLIVIA.

Nem akarnál lefeküdni, Malvólió?

MALVÓLIÓ.

Lefeküdni? Igen, édes szívem, még pedig veled.

OLIVIA.

Isten gyógyítson meg! Miért mosolyogsz úgy s miért csókolgatod a kezedet oly sűrűn?

MÁRIA.

Hogy vagy, Malvólió?

MALVÓLIÓ.

A te kérdésedre? Igen: csalogányok felelnek a varjaknak.

MÁRIA.

Hogy jelensz meg kisasszonyom előtt ily nevetséges szemtelenséggel?

MALVÓLIÓ.

„Ne ijedj vissza a rangtól:” ez szépen volt írva.

OLIVIA.

Mit gondolsz ezzel, Malvólió?

MALVÓLIÓ.

„Némely születik rangosnak” –

OLIVIA.

Nos?

MALVÓLIÓ.

„Némely szerzi a rangot” –

OLIVIA.

Mit beszélsz?

MALVÓLIÓ.

„Némelyre pedig rátukmálják azt.”

OLIVIA.

Az ég segítsen rajtad.

MALVÓLIÓ.

„Emlékezzél, ki dicsérte meg sárga harisnyádat” –

OLIVIA.

A te sárga harisnyádat?

MALVÓLIÓ.

„S ki óhajtja mindig csokros térdszalaggal látni.”

OLIVIA.

Csokros térdszalaggal?

MALVÓLIÓ.

„Csak rajta! szerencséd meg van alapítva, ha magad is úgy akarod.”

OLIVIA.

Az én szerencsém?

MALVÓLIÓ.

„Ha nem, hadd lássalak folyvást szolgának.”

OLIVIA.

Hiszem ez valóságos kánikulai örültség.
Szolga jó.

SZOLGA.

Madam, az Orsino gróf fiatal embere visszajött. Nagy nehezen birhattam a visszatérésre: nagyságod parancsát várja.

OLIVIA.

Mindjárt megyek. (*Szolga el.*) Jó Mari, ügyeltess fel e ficzkóra. Hol van Tóbiás bátyám? Embereim közül különösen viselje gondját valaki. Vagyonom feléért sem túrném, hogy szerencsétlenség történiék rajta. (*Olivia és Mária el.*)

MALVÓLIÓ.

Oh, hó! most még inkább közelítünk? nem kisebb valaki ügyeljen rám, mint Tóbiás úrfi? Ez tökéletesen összevág a levéllel: szándékosan küldi hozzám, hogy karczos legyen iránta: mert maga ösztönöz arra a levélben. „Vesd le alázatos lepledet,” úgy mond, „rokonhoz ellenzetes, szolgákhoz mogorva légy; nyelvdről országos dolgok hangozzanak; öltö magadra különöz viseletet.” S folytatólag lerajzolja a módját, mint: komoly arc, tisztos magatartás, vontatott beszéd, valamint kiváló úri modorban, s a többi. Lépemre akadt; de ez Jupiter cselekménye, s Jupiter tegyen hálássá engemet! S a mint az imént eltávozott: „Ügyeltess e ficzkóra.” Ficzkó! nem Malvólió, sem rangom szerint; hanem ficzkó! Igen, minden egybevág, úgy hogy egy szemernyi sincs a scrupulusból, egy scrupulusa sincsen a scrupulusnak, semmi akadály, semmi hihetetlen vagy megbízhatlan körülmény. Mit mondhatni? Semmi sem lehet, a mi köztem s reményeim nyílt kilátása közt állhatna. Igaz, ennek szerzője Jupiter, nem én, s őt illeti érte a hála.
Mária, Böffen Tóbiással és Fábiánnal jönnek.

TÓBIÁS.

Merre van ő, a szentek nevében? Ha a pokol minden ördöge kuporodott is össze, s maga a légió szállotta is meg, beszélni fogok vele.

FÁBIÁN.

Itt van, itt van. Hogy vagy, uram? hogy vagy, férfiú?

MALVÓLIÓ.

Távozzatok: elbocsátlak: hadd élvezzem magányomat: távozzatok!

MÁRIA.

Ime, mily tompán beszél belőle a sátán! nem megmondtam? – Tóbiás úrfi, a kisasszonyom kéri, te viseld gondját.

MALVÓLIÓ.

Ah, há! azt kéri?

TÓBIÁS.

Menjetek, menjetek: csitt! csitt! nyájasan kell vele bánnunk: hagyjatok magamra. Hogy vagy,

Malvólió? hogy érzed magadat? Ej, férfiú, daczolni kell az ördöggel: gondold meg, hogy az az emberiség ellensége.

MALVÓLIÓ.

Tudod, mit beszélsz?

MÁRIA.

No lásd! ha az ördögről beszélsz neki, mennyire a szívére veszi. Adja Isten, hogy megrontva ne legyen!

FÁBIÁN.

Javas asszonyhoz kell vinni a vizeletét.

MÁRIA.

Úgy ám, s meg is teszszük holnap reggel, ha élek. Kisasszonyom a világért sem engedné őt elveszni.

MALVÓLIÓ.

Hogy-hogy, kisasszony?

MÁRIA.

Oh Istenem!

TÓBIÁS.

Kérlek, légy csendesen: nem ez annak a módja. Nem látjátok-e, hogy ingerlitek? Hagyjatok vele magamra.

FÁBIÁN.

Nincs egyéb, csak szelid bánás; szeliden, szeliden: a sátán goromba s nem hagy magával gorombán bánni.

TÓBIÁS.

Nos, hogy vagyunk, úrficskám? hogy érzed magad', bohócskám?

MALVÓLIÓ.

Uram!

TÓBIÁS.

Ej, Biddy, jer velem. Mit, barátom! nem komoly emberhez illő, bújósdit játszani a sátánnal. Dobd ki, a rút szénégetőt!

MÁRIA.

Mondasd el vele az imádságát; édes Tóbiás úrfi, imádkoztasd meg csak.

MALVÓLIÓ.

Imádságom? – Tengeri macska!

MÁRIA.

Kezeskedem róla, hallani sem akar isteni félelemről.

MALVÓLIÓ.

Menjetek, kössétek fel magatokat mindnyájan! Hitvány, becstelen portékák vagytok: én nem a ti fajtátokból való vagyok. Később többet is megtudtok. (El.)

TÓBIÁS.

Lehetséges-e?

FÁBIÁN.

Ha ezt most színpadon játszanák, megrónám, mint valószínűtlen költeményt.

TÓBIÁS.

A tréfás ötlet ragálya egész lelkét elfoglalta.

MÁRIA.

De most nyomában kell lennünk, különben levegőre jut a tréfás ötlet s el fog ragadni.

FÁBIÁN.

Őrültké fogjuk tenni, valóban.

MÁRIA.

Annál nyugodtabb lesz a ház.

TÓBIÁS.

Jertek, zárjuk egy setét kamarába s kötözzük meg. Húgom már úgyis örültek hiszi: magunknak mulatságul s neki büntetésül addig üzhetjük ezt, míg időtöltésünk pihegésig elfáradva, arra bír bennünket, hogy rajta megkönyörüljünk; a mikor aztán törvény elé viszszük a tréfát, s megteszünk téged örültek vizsgálójának. De, ni ni!

Keszeg Andor jó.

FÁBIÁN.

Egygyel megint több áprilisjáró.

ANDOR.

Itt a kihívás: olvassátok: fogadom, van benne eczet is, paprika is.

FÁBIÁN.

Annyira csípős?

ANDOR.

Annak már az, jót állok érte: csak olvassátok.

TÓBIÁS.

Addsa. (*Olvás*): „Fiatal ember, akárki légy is te, bizony csak hitvány fattyú vagy te.”

FÁBIÁN.

Jól és vitézül van.

TÓBIÁS.

„Ne csodáld és ne is bámuld elmédben, miért nevezlek én téged ennek: mert én annak okát adni épenséggel nem akarom.”

FÁBIÁN.

Jó megjegyzés: ez biztosít a törvény szellőjétől.

TÓBIÁS.

„Oda jössz Olivia kisasszonyhoz s ő szemem láttára nyájasan bánik veled; hanem te gyalázatosan elhazudod, hogy nem ez az ok, a miért kihívlak.”

FÁBIÁN.

Nagyon rövid s a mellett rendkívül értelem nélkül való.

TÓBIÁS.

„Haza menőben állom útatad, s ha neked jut engemet megölni” –

FÁBIÁN.

Jó.

TÓBIÁS.

„Megölsz, mint semmire kellő, gazember.”

FÁBIÁN.

Még mindig biztosítod magadat a törvény szellős oldalától: jól van.

TÓBIÁS.

„Élj boldogul; s Isten legyen irgalmas egyikünk lelkének! Lehet irgalmas az enyimnek is; de én jobbat remélek: tehát vigyázz magadra. Barátod, a mint vele bánsz, s esküdt ellenséged, *Keszeg Andor*.” – Ha e levél talpra nem állítja, akkor lába sincsen. Kezéhez adom.

MÁRIA.

Arra könnyű lesz az alkalom; ép most jár valami ügyben kisasszonyomnál s mindjárt távozni fog.

TÓBIÁS.

Eredj, Andor; less rá a kert szögleténél, mint egy poroszló. Mihelyt megpillantod, ránts kardot s káromkodd el magadat irtóztatón: mert a szájhősleg, élesen elhadart szitkozódás gyakran nagyobb bizonyítékául vétetik a vitézségnek, mint ha valódi tanúságát adtuk volna. – Rajta!

ANDOR.

No, a káromkodást csak rám kell bízni.

(*El.*)

TÓBIÁS.

Én ugyan át nem fogom adni a levelét. Annak az ifjú embernek egész viselete azt mutatja, hogy értelmes és jó nevelésű: az ura és húgom közötti közbenjárása szintén ezt bizonyítja; ennél fogva ez a levél, mely oly kitűnően értelmetlen, nem igen fogna félelmet kelteni az ifjúban: kitalálná, hogy egy ostoba fejből ered. Hanem hát, élő szóval adom át kihívását; nagy szelet csapok a Keszeg vitézsége hírével, és az ifjút (a ki, tudom, fiatalságánál fogva könnyen elhiszi) a legszörnyűbb véleményre kényszerítem az ő dühe, ügyessége, bőszt volta és hevessége felől. Ez mind a kettőjüket úgy felharagítja, hogy szemökkel fogják egymást gyilkolni, mint a basiliskusok.

FÁBIÁN.

Épen itt jó a húgoddal. Hagyjuk a tért neki, míg búcsút vesz, s akkor rögtön utána.

TÓBIÁS.

Addig gondolkozni fogok a kihívás valamely borzasztó kifejezéseiről.

(Tóbiás, Fábián, Mária el.)

Olivia, Violával visszajő

OLIVIA.

Sokat mondtam egy kő szív előtt,
S óvatlanul hagyám becsületed?
Van bennem, a mi korholja hibámat;
De oly makacs s hatalmas e hiba,
Hogy csak gunyolja azt a korholást.

VIOLA.

Ép úgy zajong gazdám keserve is,
Mint a te szenvedélyed.

OLIVIA.

Ime, viseld ez ékszert: képem ez.
Ne vesd meg ezt: nincs nyelve, nem gyötör,
S igen kérlek, jőj holnap újlag.
Mít is kívánhatnál, mit megtagadnék,
A mit becsülettel megadhatok?

VIOLA.

Csak azt: csupán gazdámnak szivedet.

OLIVIA.

Hogy adjam azt becsülettel neki,
Mít néked adtam?

VIOLA.

Én fölmentelek.

OLIVIA.

Jó; jöszte holnap. Most Isten veled!
Ily arcz pokolba csalná lelkemet. *(El.)*
Böffen Tóbiás és Fábián visszajönnek.

TÓBIÁS.

Jó napot, fiatal ember!

VIOLA.

Jó napot, uram.

TÓBIÁS.

A mi védszer van nálad, csak készen légy vele: milyen sértést követtél el rajta, nem tudom; de leshányód a kert alatt várakozik rád, böszülten s vérszomjasan, mint egy vadász. Hüvelyezd le törődöt: siess az előkészülettel: mert támadód gyors, ügyes és halálos.

VIOLA.

Tévedsz, uram: bizonyos vagyok benne, hogy velem senkinek semmi baja. Emlékezetem nagyon tiszta és ment bármely képétől annak, hogy valakit megsértettem.

TÓBIÁS.

Másként fogod tapasztalni, biztosíthatlak: azért, ha valamit tartasz az életedre, vigyázz magadra, mert ellenfeledben mindaz megvan, a mire ifjúság erő, okosság és harag embert képesíthet.

VIOLA.

Kérlek, uram, ki az?

TÓBIÁS.

Lovag, a kit érintetlen vitézzel, hímezett szőnyegen ütöttek azzá; hanem személyes viadalban valóságos ördög; háromszor választott már el tested lélektől, s e pillanatban felböszülése annyira engesztelhetlen, hogy elégtételeül csupán csak a halál kínja és a temető szolgálhat. Jelszava: ide vagy oda! török vagy szakad!

VIOLA.

Visszamegyek én megint a házba s valami kiséretet kérek a kisasszonytól: nem vagyok én verekedő. Hallottam, vannak olyan emberek, a kik szántsándékkal bele kötnek másba, csak azért, hogy bátorságát próbára tegyék: talán ez is afféle szőrű.

TÓBIÁS.

Nem, uram: ennek boszankodása nagyon is méltó sérelemből származik: azért csak rajta, s teljesítsd a kívánságát. A házba vissza nem térhetsz, különben velem gyűl meg a bajod; pedig akár vele szállj szembe, akár velem: azért csak fel! rántsd ki hüvelyéből kardodat: mert hogy meg kell vele mérköznöd, az már bizonyos, vagy megesküdnöd, hogy fegyvert többé nem viselsz az oldaladon.

VIOLA.

Ez ép oly míveletlen, mint különös valami. Igen kérlek, tedd nekem azt a nyájas szolgálatot, tudd meg ama lovagtól, mivel sértettem? Vigyázatlanságból történhetett valami, nem szándékosan.

TÓBIÁS.

Megteszem. Signior Fábián, maradj itt ezen úr mellett, míg visszatérek.
(*Tóbiás el.*)

VIOLA.

Kérlek, uram, tudsz-e te valamit e dologról?

FÁBIÁN.

Tudom, hogy a lovag fel van ellened böszülve, még pedig halálos elkeseredéssel; de többet a körülményről nem tudok.

VIOLA.

Ugyan kérlek, miféle ember az?

FÁBIÁN.

Külsejéről ítélve, épen semmi csodálni valót nem ígér, a mit bátorsága bebizonyításakor majd könnyen tapasztalhatsz. Valóban, uram, ő a legügyesebb, legvérengzőbb és legvészesebb ellenfél, a kit Illyria bármely részében találnod lehetett. Akarsz hozzá közeledni? Én megbékéltetlek vele, ha csak lehetséges.

VIOLA.

Igen le leszek azért irántad kötelezve: én olyan vagyok, hogy szívesebben tűznék össze pappal, mint lovaggal; ki mit tart illetően bátorságomról, azzal nem törődöm. *(Mind el.)*
Tóbiás, Andorral, visszajő.

TÓBIÁS.

Bizony, barátom, az valóságos ördög, oly vasgyúrot sohasem láttam. Összemértem egy ízben vele vitért, törhüvelyt s mindent, de úgy dőfött vissza, oly halálos gyorsasággal, hogy kikerülhetlen, és ha vágásodat elhárítja, oly biztosan megtalál, mint lábad a földet, a melyen tapod. Mondják, vívómester volt a perzsa sáhnál.

ANDOR.

Hóhér csapja ki! én meg nem verekszem vele.

TÓBIÁS.

De nem akar ám kibékülni; Fábián amott alig bírja már tartóztatni.

ANDOR.

Pusztuljon el! Ha gondoltam volna, hogy bátor és oly ügyes vívó, mehetett volna én tőlem akár a pokolba, míg kihívom. Eszközöld ki, hagyjon fel e dologgal, neki adom szürke paripámat, Capiletet.

TÓBIÁS.

Az ajánlatot megteszem. Maradj; tartsd magadat erősen. Életveszély nélkül fog ez végződni. *(Félre.)* Bizony a paripádon én fogok lovagolni, a mint most rajtad lovaglok.

Fábián és Viola visszajő.

(Fábiánnak). Enyim a lova, a kiegyenlítés fejében. Elhitettem vele, hogy az ifjú egy ördög.

FÁBIÁN.

(Tóbiáshoz).

Ez is oly rémitő képzelettel van amarról; s reszket és sápadoz, mintha medve volna a sarkában.

TÓBIÁS.

(Violához).

Nincs menekvés, uram: verekedni akar veled; megesküdött rá. Ámbár jobban meggondolta e pörpatvart s most már alig találja szóra érdemesnek: tehát csak húzz kardot, hogy esküjét megtarthassa: állítja, hogy nem fog megsebezni.

VIOLA.

(félre).

Istenem, ótalmazz! Egy hajszálon függ, bevallanom előttök, mily sok hiányzik az én férfiasságomból.

FÁBIÁN.

Hátrálj, ha heveskedőnek látod.

TÓBIÁS.

Jöszte, Andor, nincs menekvés: ez ifjú, becsületébe vágónak tartja, megmérkőzni veled: a párviadal szabálya szerint nem tehet másként; de szavát adta, a mily igaz nemes és katona, hogy nem fog megsebezni. No csak rajta!

ANTONIO.

Adja Isten, hogy szavának álljon!

(Kardot húz.)

VIOLA.

Mondhatom, ez akaratom ellen történik.

(Kardot húz.)

Antonio jön.

ANTONIO.

El a karddal! Ha tán ez ifju ember

Volt a sértő, én állok érte jót;

Ha ti sértétek, én vivok helyette. *(Kardot húzva.)*

TÓBIÁS.

Te, uram? De hát ki vagy te?

ANTONIO.

Az, a ki többet mert ő érte tenni,

Mint a mit ő nektek szóval felelt.

TÓBIÁS.

Dejszen, ha kötekedő vagy, itt vagyok.

(Kardot húz.)

FÁBIÁN.

Oh! jó Tóbiás úrfi, megállj! itt jönnek a törvényszolgák.

TÓBIÁS.

Majd mindjárt beszélek én veled.

VIOLA.

Kérlek, uram, sziveskedjél bedugni kardodat.

ANDOR.

Bizony meg is teszem, uram; s arra nézve, a mit ígértem, szavamat állom: könnyű járású és jól vezethető.

Két Törvénytisztelő jő.

1. SZOLGA.

Ez azon ember: teljesítsd tiszteted.

2. SZOLGA.

Antonio, foglyom vagy Orsinó gróf Parancsára.

ANTONIO.

Tévedsz talán, uram!

1. SZOLGA.

Nem én, uram: arczod' jól ismerem,
Bár most nem tengerészsipkát viselsz.
Ei! Tudja ő, hogy én jól ismerem.

ANTONIO.

Engedni kell. (*Violához.*) S ez, láthatásodért;
De nincs menekvés: helyt kell állanom.
Mit fogsz tenni? Most kénytelen vagyok
Tárczámat visszakérni tőled. Az
Fájóbb nekem, mit érted nem tehettem,
Mint a mi rajtam történt. Bámulod;
De még se búsulj.

2. SZOLGA.

Menjünk, uram.

ANTONIO.

Ama pénzből kérnem kell valamit.

VIOLA.

Miféle pénz, uram?
Imént velem közölt jószágod- és
Szivességedért, de jelen bajodtól
Indítva is, kölcsönzők valamit
Csekély értékemből. Nincsen sokam;
De a mi nálam van, megosztom azt.
Ne a pénzem fele.

ANTONIO.

Hát megtagadsz most?
Lehetséges, hogy nálad rábeszélést

Igényel érdemem? Ne bántsd kinom',
Különben úgy alá kell szállanom,
Hogy éretted tett szívességeimet
Mind felhozom.

VIOLA.

Én egyet sem tudok:
Se arcz-, se hangról nem vagy ismerős.
A hálátlanság gyűlöltebb előttem,
Mint a hazugság, részegség avagy
Bármely bűnfolt, a melynek mérge gyöngé
Vérünket lakja.

ANTONIO.

Oh, irgalmas ég!

2. SZOLGA.

Menjünk, uram; kérlek, jerünk.

ANTONIO.

Hadd szóljak egy kissé. Ez ifjat, im,
A halál torkából ragadtam én ki
És oly szentül szeretve ápolám;
S alakjára, mely oly magas becset
Árult el, én hódolva nézdelék.

1. SZOLGA.

Mit ez nekünk? Időnk mulik: el, el!

ANTONIO.

De, oh! ez istenség minő silány egy
Bálványnya lőn! A szép természetet
Te meggyaláztad, oh Sebastían.
Külsőnket a szellem mutatja csúfnak,
S csak a rossz mondható valódi rúttnak:
Erény a szépség; ámde a romolt szép
Festett koporsó, színezett pokolkép.

1. SZOLGA.

Örjöngni kezd ez ember: el vele!
Jerünk, uram, jerünk.

ANTONIO.

Vezessetek.
(*Törvényszolgák Antonioval el.*)

VIOLA.

Oly szenvedély ömölt el szózatán,
Hogy hinni látszott benne: én nem ám.
Oh, légy valóvá, légy, oh képzelet!
Hogy felcserélt ő, jó fivér, veled.

TÓBIÁS.

Jöszte, lovag; jöszte, Fábián: fecsegjünk egy kissé valami okos tanácsról.

VIOLA.

Sebastiánt említé: hisz fivérem
Képét mutatja tükörként személyem;
Hozzám hasonlított minden vonása;
Ilyen volt színe, termete, ruhája,
S én őt utánzom. Oh! ha ez való lész,
Szélid volt a tenger s nyugalmas a vész. (El.)

TÓBIÁS.

Becstelen, nyomorúlt ficzkó, s gyávább, mint egy nyúl. Becstelen voltára mutat, hogy barátját elhagyja itt a szükségben s megtagadja; gyávasága felől pedig Fábiánt kell megkérdezni.

FÁBIÁN.

Gyáva, a leghunyászkodóbb gyáva, vallásos a gyávaságban.

ANDOR.

Teringettét! megint utána iramodom s elpáholom.

TÓBIÁS.

Jó: püföld meg derekasan; de a kardodat többé ki ne húzd.

ANDOR.

Ha meg nem teszem – (El.)

FÁBIÁN.

Jer, lássuk a kimenetelit.

TÓBIÁS.

Akármibe fogadok, semmi sem lesz belőle. (El mind.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Utcza Olivia háza előtt.

Sebastián s a Bohócز jönnek.

BOHÓCZ.

El akarod velem hitetni, hogy nem te utánad küldtek?

SEBASTIÁN.

Eredj, eredj: hobórtos ficzkó vagy. Menj a nyakamról.

BOHÓCZ.

Valóban, jól tartod magadat! Nem, én nem ismerlek; nem is te hozzád küldött a kisasszonyom, ké-

hogy jer, beszélj velem; nem is a te neved Cesárió; sem ez itt nem az én orrom. Semmi nincsen úgy, a mint van.

SEBASTIÁN.

Másutt áruld, kérlek, bohóckodásod';
Engem nem ismeresz.

BOHÓCZ.

Árulni bohóckodásomat! Ezt a szót valami nagy embertől hallotta és most egy bolondra alkalmazza.
Árulni bohóckodásomat! Tartok tőle, hogy a világ, ez a nagy kamasz, még piperkőczzé válik.
Kérlek, kapsold le különczködésed övét, s mondd meg, mit áruljak kisasszonyomnak. Árulhatom neki, hogy jövőfélben vagy?

SEBASTIÁN.

Menj már tőlem, kérlek, bolond görög.
Ne, fogd e pénzt: ha még tovább maradsz,
Majd rosszabbal fizetlek.

BOHÓCZ.

Becsületemre, nyílt markú vagy. Azok az okos emberek, a kik a bolondoknak pénzt adnak, jó hírnévre fognak szert tenni tizennégy évi fizetgetés után.
Andor jó.

ANDOR.

No, uram, ismét rád akadtam? Nesze!
(Sebastiánt megüti.)

SEBASTIÁN.

Ej! ez meg neked, meg ez, meg ez, ni! Az egész világ megbolondult?
(Andort ütlegeli.)
Tóbiás és Fábián jönnek.

TÓBIÁS.

Megállj, uram, különben kardodat átdobom a házon.

BOHÓCZ.

Ezt mindjárt elmondom a kisasszonynak. Egyiteknek sem lennék a ködmenében két garasért.
(El.)

TÓBIÁS.

Megállj hát, uram.
(Sebastiánt feltartóztatja.)

ANDOR.

Csak hagyd őt: majd én más úton bánok el vele: bepörlöm verekedésért, ha van igazság Illyriában. Én ütöttem ugyan meg először, de az mit se tesz arra nézve.

SEBASTIÁN.

Vedd el a kezedet.

TÓBIÁS.

Nem, uram, el nem bocsátlak. Csak hüvelybe a karddal, ifjú vitézcském: emberül meg vagy markolva. Előre.

SEBASTIÁN.

Szabadulnom kell tőled. Mit akarsz?
Húzz kardot, ha tovább érintni mersz.

TÓBIÁS.

Mit, mit? No, e szerint ki kell eresztenem egy vagy két uncziát nyugtalan véredből.
(*Kardot ránt.*)

Olivia jó.

OLIVIA.

Várj, Tóbiás! az Istenért, megállj!

TÓBIÁS.

Grófnő –

OLIVIA.

Ez mindig így lesz már? Vásott gonosz!
Zord barlang s rengeteg való neked,
Hol épen nincs miveltség. El szememből! –
Ne vedd sértésnek, jó Cesárió. –
Eredj, te durva. – Kérlek, jó barátom,
(*Tóbiás, Andor és Fábián el.*)
Vezéred ész legyen, ne szenvedélyed
E nyugtod ellen intézett szilaj
És jógatlan rohamban. Jer szobámba,
És halld meg ott, mi dőre csínyeket
Tett már ez a pimasz: azok felett
Bizony mosolyghatsz. Jer csak: jönni kell,

Ne is szabadkozzál. Átkom reá!
Benned szívem egyikét zaklatá.

SEBASTIÁN.

Hogy izlik ez? hová fut e folyam?
Őrült vagyok? avagy csak álmodom?
Meríts el a Lethébe, képzelem!
Ha álom ez, aludjam szüntelen.

OLIVIA.

Kérlek, no, jer. Bizd csak reám magad'.

SEBASTIÁN.

Igen, grófnő.

OLIVIA.

Oh! váltsd be a szavad'.
(*El mind.*)

II. SZÍN.

Szoba Olivia házában.

Mária és a Bohócz jönnek.

MÁRIA.

Nosza, öltsd fel, kérlek, ezt a köpenyt és ezt a szakálat: hitesd el vele, hogy Topáz, a lelkész vagy: csak iziben; én addig Tóbiás úrfit hívom elő.
(*El.*)

BOHÓCZ.

Felöltöm és színlelni fogok benne: bár én volnék az első, a ki ily köpenyben néha színmutató volt. Nem vagyok eléggé megtermett, hogy jól bele illjem e hivatalba, sem eléggé sovány, hogy tanult embernek gondoljanak; hanem hát becsületes embernek és ügyes gazdának tartatni épen oly derék, mintha azt mondanák: okos ember és nagy tudós. Itt jönnek a szövetségesek.
Böffen Tóbiás és Mária jönnek.

TÓBIÁS.

Jupiter áldjon meg, tiszteletes uram.

BOHÓCZ.

Bonos dies, Tóbiás úrfi: mert mint a prágai vén remete, a ki soha hírét se látta se tollnak, se tintának, igen elmésen mondá Gorboduc király egyik hűgának: „A mi van, van”: úgy én is, tiszteletes uram levén, tiszteletes uram vagyok: mert mi ez más mint az, a mi? s van, a mint van?

TÓBIÁS.

Hozzá, Topáz úr.

BOHÓCZ.

Hé! ki van itt? Békesség adassék e börtönben.

TÓBIÁS.

A kópé jól játszodja; derék egy kópé.

MALVÓLIÓ.

(belől).

Ki beszél itt?

BOHÓCZ.

Topáz, a lelkész, a ki a lunatikus Malvóliót látogatni jött.

MALVÓLIÓ.

Topáz uram, Topáz uram, édes Topáz uram, eredj el a kisasszonyomhoz.

BOHÓCZ.

Huj ki! hyperbolikus ellenség! Mért gyötröd te ezt a férfiút? Nem tudsz egyébről beszélni, csak kisasszonyokról?

TÓBIÁS.

Helyes, tiszteletes uram.

MALVÓLIÓ.

Topáz uram, emberrel ily rútul még nem bántak. Édes Topáz uram, azt ne gondold, hogy örült vagyok: ők zártak engem ide e szörnyű setétségbe.

BOHÓCZ.

Pihá! tisztátalan sátán! A legtisztességesebb néven nevezlek: mert egyike vagyok azon emberséges embereknek, a kik még az ördöggel is udvariasan bánnak. Azt mondod, hogy ez a ház setét?

MALVÓLIÓ.

Akár a pokol. Topáz uram.

BOHÓCZ.

Hiszen boltíves ablakai átlátszóak, mint a deszka, s a felső táblák dél-éjszak felé oly világosak, mint az ébenfa, s te mégis obstructióról panaszkodol?

MALVÓLIÓ.

Én nem vagyok örült, Topáz úr; mondhatom, hogy ez a ház setét.

BOHÓCZ.

Csatlakozol, örült ember; mondhatom, nincs itt setétség, csak tudatlanság, melyben mélyebben elmerültél, mint az egyiptomiak a ködben.

MALVÓLIÓ.

Mondhatom, ez a ház oly setét, mint a tudatlanság, habár a tudatlanság oly setét volna is, mint a pokol; s azt is mondhatom, hogy emberrel ily gonoszúl még nem bántak. Én ép oly kevésbé bolondultam meg, mint te: akár tégy próbára valami összefüggő beszélgetésben.

BOHÓCZ.

Mi a Pythagorás véleménye a vándormadarakról?

MALVÓLIÓ.

Az, hogy a nagyanyánk lelke talán egy madárban lakozik.

BOHÓCZ.

Mit gondolsz te ezen véleményről?

MALVÓLIÓ.

Én a lélekről nemesen gondolkodom s az ő véleményét épen nem helyeslem.

BOHÓCZ.

Isten veled, maradj örök setétségben. Pythagorás véleményére fogsz te térni, míg én neked józan észet tulajdonítok, s remegni fogsz megölni egy szalonkát, nehogy belőle a nagyanyád lelkét kikergesd. Isten veled!

MALVÓLIÓ.

Topáz úr, Topáz úr!

TÓBIÁS.

Legpáratlanabb Topázom.

BOHÓCZ.

Úgy ám, én minden szint játszom.

MÁRIA.

Ezt szakál és köpeny nélkül is megtehetted volna: ő nem lát téged.

TÓBIÁS.

Beszélj velem a magad hangján, s adj hírt, mikép találod: óhajtanám, jó szerivel esnének túl e dévajszágon. Ha alkalmasan elbocsátható, bocsássuk el: mert oly rossz lábon állok most a húgommal, hogy e tréfát nem úzhetem végig egész biztossággal. Jőj mindjárt a szobámba.

(Tóbiás és Mária el.)

BOHÓCZ.

„Hej Robin, szép Robin,
Mit csinál a kedvesed.” *(Dalolva.)*

MALVÓLIÓ.

Bolond...

BOHÓCZ.

„Hölgyem tőlem elhajolt.”

MALVÓLIÓ.

Bolond...

BOHÓCZ.

„Ah! vajon miért?”

MALVÓLIÓ.

Mondom, hogy bolond...

BOHÓCZ.

„Már mást szeret”... Ki beszél itt, hé?

MALVÓLIÓ.

Kedves bohóc, ha valaha jó szolgálatot kívántál nekem tenni, juttass hozzám egy kis gyertyát, tollat, tintát és papírost. Ne legyek becsületes ember, ha meg nem hálálom.

BOHÓCZ.

Malvólió úr!

MALVÓLIÓ.

Igen bizony, kedves bohóc.

BOHÓCZ.

Ugyan, uram, hogy vesztetted el az öt érzékedet?

MALVÓLIÓ.

Bohóc, emberrel ily gyalázatosan soha sem bántak: ép úgy eszemen vagyok én, bohóc, mint te.

BOHÓCZ.

Csak úgy? Akkor csakugyan örült vagy, ha nem vagy jobban eszeden, mint egy bolond.

MALVÓLIÓ.

Ide szállítottak, setétben tartanak, papokat küldenek hozzám, a szamarak! s mindent elkövetnek, s mit lehet, hogy eszemtől megfoszszanak.

BOHÓCZ.

Gondold meg, mit beszélsz: a pap itt van. – Malvólió! Malvólió! elmédet adja vissza az ég!
Bocsátkozzál álomra s hagyj fel dőre fecsegéssel.

MALVÓLIÓ.

Topáz úr.

BOHÓCZ.

Most már egy szót se hozzá, jó fiú. – Kicsoda? én, uram? Nem én, uram. Isten vele, édes Topáz úr. –
Úgy legyen, ámen. – Úgy fogok tenni, uram, úgy fogok.

MALVÓLIÓ.

Bolond, bolond, bolond! ha mondom.

BOHÓCZ.

Ah, uram, légy nyugton. Mit mondasz, uram? – Szidnak, hogy veled beszélek.

MALVÓLIÓ.

Kedves bohóc, juttass egy kis világhoz és egy kis papirhoz: mondhatom, úgy eszemen vagyok én, mint Illyriában akárki.

BOHÓCZ.

Adná Isten, bár úgy volnál, uram.

MALVÓLIÓ.

Szavamra mondom, úgy vagyok. Kedves bohóc! tintát, papírt s világot; aztán add át a kisasszonyomnak, a mit írni fogok: dúsabb jutalmat kapsz érte, mint levélvivő valaha kapott.

BOHÓCZ.

Hozni fogok hát. De mondd meg igazán, nem vagy-e örült valóban? vagy csak tettetted magadat?

MALVÓLIÓ.

Hidd el, nem vagyok az, igazán mondom.

BOHÓCZ.

Ej, nem hiszek én az örült embernek, míg az eszét nem látom. Világot, papírt és tintát hozok.

MALVÓLIÓ.

A legbővebb mértékben megjutalmazlak érte, bohóc: csak eredj.

BOHÓCZ.

Megyek hát uram, s azonnal
Itt leszek megint urammal;
Egy percz alatt, mint az agg Bűn,
Teljesítem vágyadat hűn.

Léczből vagyon annak kardja,
Lángol dühe és haragja.
Ah! há! kiált az ördögnek,
Élit metszem a körmödnek.

Csak oly bolond vagy is, mint más:
Isten veled, ördög pajtás. (El.)

III. SZÍN.

Olivia kertje.

Sebastián jó.

SEBASTIÁN.

Ez itt a lég; az a dicső nap ott;
E gyöngyöt adta, látom, érzem azt;
S habár bűbáj az, a mi megragadt,
De még sem örület. – Hol Antonio?
Az Elefántnál nem találtam őt;
De ott volt s arról értesültem ott,
Hogy a városban engemet keres.
Tanácsa most arany voln' énnekem:

Mert bár eszem vitáz érzéseimmel,
Hogy ez nem örület, csak tévedés;
De a szerencse ily áramlata
Minden fogalmat s példát túlhalad,
Úgy, hogy szeretnék nem hinni szememnek,
S szívódni elmémmel, mely elhíttetni
Ne bírja vélem, hogy örült vagyok,
Vagy a kisasszony örült. De ha az,
Mint kormányozza házát és cselédit,
Mint adhat és fogadhat megbízást
Oly bölcs, nyugodt, szilárd viselkedéssel,
Mint tenni látom?
Csselfogás van itt
Titokban. Ámde itt jön a kisasszony.
Olivia és Egy Pap jönnek.

OLIVIA.

Ne ítélj meg sietségem'. Ha tán
Helyesled, e szent emberrel s velem
Jer a szomszéd kápolnába, hogy ott
Előtte s a szentelt hajlék alatt
Hűségedről adj biztos zálogot,
Hogy kétkedő és féltékeny szívem
Nyugalmat érjen: ő titkolja, míg
Magad közhírré tenni nem javallod;
Nászünnepeket majd megtartjuk akkor
Rangom szerint. Nos, hát mit szólasz ehhez?

SEBASTIÁN.

E szent emberrel és veled megyek,
S hűséget esküvén, hű is leszek.

OLIVIA.

Vezess tehát, atyám. Oh vajha még
E tettemet fénynyel nézné az ég! *(El mind.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

Utcza Olivia háza előtt.

Fábián és a BohócZ jönnek.

FÁBIÁN.

No mutasd a levelét, ha szeretsz.

BOHÓCZ.

Kedves Fábián, tégy nekem egy viszontszolgálatot.

FÁBIÁN.

Akármit.

BOHÓCZ.

Ne kívánd látni e levelet.

FÁBIÁN.

Ez annyi, mint ebet adni valakinek s jutalmul visszakivánni az ebet.

A Herczeg, Viola és Kiséret jönnek.

HERCZEG.

Olivia grófnő emberei vagytok, barátim?

BOHÓCZ.

Igen, uram, az ő bútordarabjai közül valók vagyunk.

HERCZEG.

Téged jól ismerlek: hogy vagy, jámbor ficzkó?

BOHÓCZ.

Igazat szólva, uram, minél több az ellenségem, annál jobban, s minél több a barátom, annál rosszabbul.

HERCZEG.

Épen ellenkezőleg, minél több a barátod, annál jobban.

BOHÓCZ.

Nem, uram, annál rosszabbul.

HERCZEG.

Hogyan lehet az?

BOHÓCZ.

Hát, uram, azok dicsérgetnek s lóvá tesznek; ellenségeim pedig kereken kimondják, hogy számár vagyok: úgy hogy ellenségeim által, uram, gyarapszom az önismeretben; barátim által pedig rászedetem: úgy hogy csókot és bókot egybevéve, ha négy tagadás két állítás, tehát minél több a barátom, annál rosszabb, s minél több az ellenségem, annál jobb.

HERCZEG.

Ez ugyan pompás.

BOHÓCZ.

Nem, uram, bizonyomra nem: habár önmagad méltóztatnál is barátim egyikévé lenni.

HERCZEG.

Miattam ne legyen rosszabb dolgod: nesze egy arany.

BOHÓCZ.

De ha kétszínűség nem lenne, uram, szeretném, ha ezt még egyszer ismételnéd.

HERCZEG.

Oh, te nekem rossz tanácsot adsz.

BOHÓCZ.

Tedd még egyszer a zsebedbe kegyelmességedet, s hadd engedelmeskedjék annak húsod és véred.

HERCZEG.

Jó, tehát vétkezni fogok, kétszínűvé leszek: nesze még egy.

BOHÓCZ.

Primo, secundo, tertio, pompás egy játék; s a régi közmondás szerint is a „harmadszor” üti el a vásárt; a „három a táncznak,” uram, igen kedves zenéje van; vagy a Szent Benedek harangjainak kongása is eszedbe juttathatná uram: egy, kettő, három.

HERCZEG.

E kockajátékra nem fogsz tőlem több pénzt kibolondozni; hanem ha tudtúl adnád kisasszonyodnak, hogy beszélni óhajtok itt veled, s el is hoznád magaddal: az ismét felébredhetné bőkezűségemet.

BOHÓCZ.

Jól van, uram, csucsuljon bőkezűséged, míg visszatérek. Megyek, uram; de nem szeretném, ha azt hinnéd, hogy az én bírvágyam bűnös telhetetlenség. Hanem, a mint mondod, uram, hadd szundikáljon bőkezűséged egy kissé. Mindjárt fel fogom ébreszteni. (El.)

VIOLA.

Itt jön, uram, a ki engemet megmentett.

Antonio és a Törvénytörők jönnek.

HERCZEG.

Arczára én híven emlékezem;
Csakhogy midőn utóbb láttam, be volt
Kormozva, mint Vulkán, a harci füsttől.
Parancsnok egy kiseded hajón vala,
Mely gyöngye volt bár és értéktelen,
De oly vészes rohammal támadott
A legkülönb vitorlásunkra, hogy
A vesztesek s az irigység maga
Hírt és dicsőséget zúgtak reá. – Nos?

1. SZOLGA.

Orsino, ez azon Antonio
Ki a Phónixet s terhét elragadta;
Ez támadá meg a Tigrist, melyen
Lábát veszté ifjú öcséd Titus.
A vakmerő arczátlant itt az utcán
Magán csetépatéban fogtuk el.

VIOLA.

Jót tett velem, pártomra kelt, uram;
De végre oly csodálatost beszélt,
Mí, hogyha nem téboly, nem t'om, mi volt.

HERCZEG.

Hirhedt kalóz, sós víz tolvaja, te,
Mi örült vakmerőség adhatott
Azok kezébe, kiket elleniddé
Oly drága, véres munkával tevél?

ANTONIO.

Nemes gróf, Orsino, engedd leráznom
Ez általad reám szórt czimeket.
Rabló s kalóz nem volt Antonio,
Habár, bevallom, hogy, méltó okon,
Orsino grófnak ellensége volt.
E helyre bűverő vont engemet:
Melletted ott, azon hálátlan ifjat,
A szörnyü tenger tajtékzó, dühös
Torkából vontam én ki, mint halál
Fiát; én mentettem meg életét,
S azon felül korlát és tartalék
Nélkül adám vonzalmamat neki.
Érette és csupán vonzalmaért
Valék bátor kitenni önmagam'
Ez ellenséges hely veszélyinek:
Mégvivant érte, hogy megtámadák.
Mídon elfogtak, számitó, ravasz lett
(Nehogy megoszsa a veszélyt velem),
Szememben megtagadta azt, hogy ismer,
S hús évnyi távolra szállt tőlem el
Egy pillanatban; elragadta még
Tárczámat is, melyet használatúl
Alig fél órája adék neki.

VIOLA.

Hogy lehet ez?

HERCZEG.

Mikor jött ő ide?

ANTONIO.

Csak ma, mylord; de már három hava,

Hogy (egy órát s percet se véve ki)
Éjjel-nappal mindig együtt valánk.
Olivia s Kisérői jönnek.

HERCZEG.

A grófnő jön: a földön jár az ég!
De, ifju, ifju, örültet beszélsz:
E fiu már szolgám három hava.
Később többet. Vigyétek félre őt.

OLIVIA.

No's, mit kívánsz, a birhatlant kivéve,
Mivel kedveskedjék Olivia?
Nem tartottad szavad', Cesárió.

VIOLA.

Grófnő?

HERCZEG.

Gyönyörű Olivia...

OLIVIA.

Mit szólsz, Cesárió? – Kegyelmes úr...

VIOLA.

Uram beszél, tiszttem hallgatni int.

OLIVIA.

Uram, ha tán megint a régi dal,
Fülemnek oly únott s kelletlen az,
Mint a vonítás, mely zenét követ.

HERCZEG.

Folyvást kegyetlen?

OLIVIA.

Csak folyvást szilárd.

HERCZEG.

A visszásságban? Rideg hölgy, kinek
Hálátlan, üdvtelen oltárinál
Szivem a leghűbb áldozatra gyult,
Mit hódolat csak nyujthat: mit tegyek?

OLIVIA.

A mit tetszik, uram, mit tenned illik.

HERCZEG.

Ha szivem engedné, miként Egyiptom
Rablója tett halálgyötrelmiben,
Mért ne gyilkolhatnám le kedvesem'?

Szilaj féltékenység, mely néha-néha
Nemességgel rokon. Halljad tehát:
Mivel hűségemet fel sem veszed,
S az eszközt már jó szerrel ismerem,
Mely helyemtől kegyedben visszatart:
Te élj, márványszívű zsarnok, csak élj;
De e kegyenczet, kit, tudom, szeretsz,
S kit, esküszöm, hogy én is kedvelek,
Ezt elszakasztom a kegyetlen szemtől,
Melyben urát gyötörve trónon ül.
Jövel, fiú: duló eszmém megért:
Kedves bárányom' kész vagyok megölni,
S így egy galamb hollószívét gyötörni.
(*Távozni akar.*)

VIOLA.

És én örömmel, önként kész vagyok:
Deríteni téged, százszor meghalok.
(*Követni akarja.*)

OLIVIA.

Hová, Cesárió?

VIOLA.

Követni azt, ki
Kedvesebb, mint szemfényem, életem,
És minden nőnél kedvesebb nekem.
Isten! ha ajkam nem valót beszélt,
Magad büntess színlett szerelmemért.

OLIVIA.

Oh jaj! gyalázat! Mint megcsaltanak!

VIOLA.

Ki csalt meg? és vajon ki sérthetett?

OLIVIA.

Hát oly rég volt? hát elfeledheted?
Hivjátok a lelkészt.
(*Egy Kisérő el.*)

HERCZEG.

No, jöszte már. (*Violának.*)

OLIVIA.

Hová? Cesárió, *férjem*, megállj.

HERCZEG.

Férje?

OLIVIA.

Férjem: ő sem tagadja, nem.

HERCZEG.

Férje, kölyök?

VIOLA.

Nem, én nem, herczegem.

OLIVIA.

Ah! csak félelmed aljas volta hajt
Elnyomni azt, mi voltaképp tied.
Ne félj, Cesárió, vedd fel szerencséd';
Légy, a mi vagy, s mindjárt oly nagy leszesz,
Mint a mitől most félsz. – Üdv, oh atyám!
Kisérő a Pappal visszajő.
Szentelt tisztet kérek itt, atyám,
Valld meg (habár nem rég célunk vala
Homálylyal fedni, mit most a körülmény
Idő előtt kitár), ez ifju s én
Mit végeznék imént tudtod szerint?

PAP.

Örök szerelmi szövetségkötést:
Tanúsította kölesön kézadásuk,
Bizonylá ajkok szent érülködése,
Erősítette a gyűrűcsere;
S e szerződésnek minden ünnepélyét
Tanúbizonyságom pecsételé.
Azóta, mint órák mutatja, csak
Két órát utazám sirom felé.

HERCZEG.

Oh! tettető fajzat, mi lesz belőled,
Ha földre majd deret hint az idő?
Nem nő-e cselszövényed oly hamar,
Hogy vég bukásba önhibád zavar?
Isten veled! s vidd őt; de menj oda,
Hol nem találkozunk többé soha.

VIOLA.

Uram, esküszöm –

OLIVIA.

Oh! ne esküdjél!
Légy egy kicsit hű, bár szíved nagyon fél.
Keszeg Andor, betört fejjel, jó.

ANDOR.

Az Istenért, sebést! Küldjetez egyet azonnal Tóbiáshoz is.

OLIVIA.
Mi történt?

ANDOR.
Végig vágott a fejemen s a Tóbiáséra is véres tarajt tett. Az Istenért, segítség! Nem adnám ezer forintért, ha otthon lehetnék.

OLIVIA.
Ki tette ezt, Andor úrfi?

ANDOR.
A gróf ifja, valami Cesárió: nyúlszívűnek gondoltuk, pedig valóságos ördög.

HERCZEG.
Az én ifjam, Cesárió?

ANDOR.
Teringettét! itt van ő ni. – Te törted be az én fejemet semmiségért! A mit tettem is, Tóbiás lovalt rá, hogy tegyem.

VIOLA.
Nekem beszélsz? Sohsem sértettelek.
Ránk ok ne'kül vonád ki kardodat.
Szelíden szoltam, nem sértettelek.

ANDOR.
Ha a véres taraj sérelem, akkor megsértettél. Úgy látom, semmibe sem veszed te a véres tarajt.
Böffen Tóbiás, részegen, a Bohóc által vezetve, jő.
Itt jön Tóbiás tántorogva. Még többet is fogsz hallani. De ne lett volna csak ittas, másképen tanított volna meg keztyűbe dudálni, mint a hogy tette.

HERCZEG.

Hogyan, lovag, mi történt veled?

TÓBIÁS.

Mindegy: megsebzett s azzal vége. Bolond, nem láttad Dúczot, a borbélyt? te bolond!

BOHÓCZ.

Oh! hiszen az részeg volt, Tóbiás úrfi, már egy órával ezelőtt: szemei már reggeli 8 órakor lecsukódtak.

TÓBIÁS.

Úgy hát gazember és ugrifüles. Útálom a részeg semmirekellőket.

OLIVIA.

Vigyétek el! Ki tette vele ez otrombaságot?

ANDOR.

Segítek én rajtad, Tóbiás, mert együtt fogjuk bekötöztetni a sebeinket.

TÓBIÁS.

Te segítesz? Egy számárféj, egy taraj, egy pimasz, soványképű pimasz, egy bitang!

OLIVIA.

Fektessék le. Ügyelni kell sebére.

(A Bohóc, Tóbiás és Andor el.)

Sebastián jó.

SEBASTIÁN.

Sajnálom, hogy megsebzém rokonod';

De bár saját vérem lett volna is,

Ész s biztosság ezt tenni kénytetett.

Idegenül tekintesz rám, miből

Azt látom, hogy ezzel sértettelek.

Bocsánat, édes amaz esküért,

Melyet fogadtunk egymásnak imént.

HERCZEG.

Egy hang, egy arc, egy öltöny, s két személy:

Természetes csalódás, mely van és nincs.

SEBASTIÁN.

Antonio, kedves Antoniom!

Ah! mint gyötört és kínozott minden óra,

Mióta elvesztettelek!

ANTONIO.

Sebastián vagy?

SEBASTIÁN.

Kétled, Antonio?

ANTONIO.

Hogyan osztottad kétfelé magad'?
Tojás tojáshoz nem hasonlatsb,
Mint e két lény. Melyik Sebastião?

OLIVIA.

Rendkívül csodálatos!

SEBASTIÁN.

Én állok ott? Soha sem volt fivérem,
Se bennem oly istenség nincs, hogy itt
És mindenütt legyek. Volt egy hugom,
De őt a vak hullámok elnyelék.
(*Violának.*) Az Istenért! rokon vagy tán velem?
Hová való vagy? a neved? s családod?

VIOLA.

Messalinba: atyám Sebastião volt:
Sebastião volt a fivérem is;
Hullámsíkjába így öltözve szállt.
Ha öltönyvel s alakkal birhatók
A szellemek, te minket akkor itt
Rémíteni jössz.

SEBASTIÁN.

Szellem vagyok, valóban;
De im e durva testbe zárva, mely
Anyám kebléből nyert tulajdonom.
Ha nő volnál, mert egyéb összevág,
Arczodra ontnám könnyem' s szólanék:
Háromszor üdv, elmerült Viola!

VIOLA.

Atyámnak egy jegy volt a homlokán –

SEBASTIÁN.

Enyémnek is.

VIOLA.

S azon napon halt meg, midőn Viola
Tizenhárom esztendő tölte bé.

SEBASTIÁN.

Oh! lelkemben ez emlék hiven él.
Azon napon halt ő el ép, midőn
Tizenhárom évessé lett hugom.

VIOLA.

Kettőnk üdvét, ha nem gátolja is más,
Csupán bitortlott férfi-öltönyöm:
Még se ölelj meg, míg minden körülmény,
Idő, hely, állapot, mind összevág,

Hogy Viola vagyok. E végre még
Majd egy hajóhoz viszlek el, kinél
Nőöltönyöm' hagyám s ki engemet
Megmentve, im e grófhhoz juttatott.
Azóta sorsom minden változása
Csupán e hölgy s ez úr között folya.

SEBASTIÁN.

(Oliviának).

Kisasszony, ekkép történt, hogy csalódtál;
De a természet önútjára tért.
Szűzzel ohajtál frigyre lépni és
Abban bizony nem is csalatkoznál:
Kit eljegyeztél, szűz és férfi az.

HERCZEG.

Ne ütközzél meg: vére jó, nemes.
Ha így van, és pedig valószínű,
E hajótörésben én is részt veszek. –
Fiú! *(Violának)* te százszor is mondad nekem,
Nőt nem szeretnél úgy, mint engemet.

VIOLA.

És mindazon mondásra esküszöm,
S oly hűn megtartom mind az esküvést, mint
Az égbolt azt a fényt, mely elkülönzi
Az éjt s a nappalt.

HERCZEG.

 Add nekem kezéd'
S hadd lássalak nőöltönyödben is.

VIOLA.

Azon hajósnál vannak lányruháim,
Ki engem itt először partra tett.
Fogságban ül most ő egy pör miatt
Malvólió vádjára, a ki a
Kisasszonyom szolgálatában áll.

OLIVIA.

Felmenti ő. Malvóliót ide!
És ah! épen most jut eszembe, hogy
Eszelősnek mondották a szegényt.
Elkábitó saját örületem
Emlékemből egész száműzte őt.
A Bohóc, levelet hozva, visszajő.
No, ficzkó, hogy van ő?

BOHÓCZ.

Bizony, madam, úgy ott hordozza ő a búbjában Belzebúbot, a mint csak ember az ő helyén
hordozhatja. Ime egy levelet írt neked: még ma reggel át kellett volna adnom; de hát örült ember
levele nem szent írás, s nem sokat tesz, hogy mikor jut kézhez.

OLIVIA.

Törd fel és olvasd.

BOHÓCZ.

Aztán csak hasznosan épüljetez, midőz bolond kezéből veszitek az örültet. (*Olvas.*) „Istenemre, madam”...

OLIVIA.

Hogyan! örült vagy?

BOHÓCZ.

Nem, madam, csak örülséget olvasok: ha azt akarja nagyságod, hogy kellően adjam, a hozzá való voksot is meg kell engednie.

OLIVIA.

Olvasd, kérlek, józan értelemmel.

BOHÓCZ.

Úgy teszek, madonna; de hogy józan értelmét olvassam, így kell olvasnom. Fontold meg tehát, herczegnőm, és figyelj.

OLIVIA.

Olvasd te. (*Fábiáznak.*)

FÁBIÁN.

(*olvas.*)

„Istenemre, madam, te engem megbántottál s a világ meg fogja azt tudni. Habár setét lyukba zárattál s részeg öcséd felügyeletére bíztál is, de érzékim jótéteményével ép úgy bírok én, mint nagyságod. Megvan nálam saját leveled, mely engem az általam tanúsított viseletre bírt, a melylyel, nem kétlem, magamat igazolom, téged pedig megszegyenítlek. Gondolj rólam, a mit tetszik. Kötelességemet egy kissé tekintet nélkül hagyom s bántalmamról beszélek.

Az örült módra tartott Malvólió.”

OLIVIA.

Ő írta ezt?

BOHÓCZ.

Igen, madam.

HERCZEG.

Ez nem igen mutat eszelősségre.

OLIVIA.

Bocsásd ki, Fábián, és hozd ide.

(*Fábián el.*)

Gróf úr, tovább gondolva dolgainkra,
Ha nőd helyett testvéredül tekintnél,
Koronázzuk meg majdan e frigyet
Az én lakomban és költségemen.

HERCZEG.

Elfogadom, a legnagyobb örömmel.
(*Violának.*) Elhagy urad, s szolgálatod díjául,
A mely nemeddel oly ellenkező volt,
Gyöngéd, szelid mivoltodon alól,
És mert uradnak címzél oly soká:
Itt a kezem: mától fogva uradnak
Urnője léssz.

OLIVIA.

S testvérem: az leszesz.
Fábián, Malvólióval, visszajő.

HERCZEG.

Ez hát az örült?

OLIVIA.

Épen ez, uram.
Hogy vagy, Malvólió?

MALVÓLIÓ.

Megsértettél, madam,
Rútul megsértél.

OLIVIA.

Én, Malvólió? Nem.

MALVÓLIÓ.

De meg, kisasszony. Olvasd e levélt:
Ez a te kezed, nem tagadhatod;
Írj másképen vonást, vagy szót, ha tudsz;
Mondd, hogy nem a tiéd ötlet s pecsét:

Bizony nem mondhatod. Valld meg tehát
S beszéld is el, a jó erkölcs nevében,
Miért adád kegyednek oly jelét,
Mehagyva, hogy mosolygva, térdszalaggal
Jőjek hozzád, harisnyám sárga légyen,
Korholjam a szolgálkat s Tóbiást?
S midőn így tettem, engedő reményben,
Mért túrted azt meg, hogy bezárjanak
Setét szobába, hogy pap látogasson
S a legbutább golyhónak nézzenek,
Kin valaha mulattak? mondd, miért?

OLIVIA.

Malvólió! ez nem az én irásom;
Habár ahhoz nagyon hasonlatos;
De kétségkívül Mária keze;
S most jut eszembe, hogy először is
Ő monda téged örültnek, mire
Mosolygva jöttél, és oly öltözetben,
A melyet rajtad a levél dicsért.
Kérlek, nyugodj' meg: ez ármányt veled
Igen rutúl üzték; de ha kitudjuk
Okát s szerzőit, önmagad leszesz
Ügyedben a panaszló és bíró.

FÁBIÁN.

Drága grófnőm, hallgass meg engemet,
S ne engedd, hogy czivódás és vita
Ez óra fényét megzavarja, mely
Engem csodálattal tölt. E reményben,
Megvallom őszintén, én s Tóbiás
Követtük a csínyt el Malvólión
Gorombasága- s nyerseségeért,
Mely sérte bennünket. A levelet
Tóbiás kértére írta Mária:
S ezért, jutalmul, nőül vette őt.
A mit tréfás szeszélylyel elkövettünk,
Inkább mosolyt, mint bosszút érdemel,
Ha a bántalmakat jól mérlegeljük,
Melyek történtek mindkét oldalon.

OLIVIA.

No, téged rászedtek, szegény bohó!

BOHÓCZ.

Úgy ám! „Némely rangosnak születik, némely szerzi a rangot, némelyre pedig rátukmálják azt.”
Nekem is volt ám szerepem e komédiában, Topáz úr voltam, uram. No, de mindegy. „Istenemre,
bohóc, nem vagyok én örült.” Emlékezel-e? „Madam, mit nevezsz e bárgyú ficzkón? Ha nem
mosolygsz, mindjárt betapad a szája:” s így hozza el az idő kereke a bosszúállást.

MALVÓLIÓ.

Majd bosszút állok én egész bandátokon.

(El.)

OLIVIA.

A legrútabbúl bántak el vele.

HERCZEG.

Engeszteljétek őt ki, menjetek.

Sohsem beszélt ama hajós felől:

Ha azt megtudjuk s az arany nap int,

Akkor kössük meg ünnepélyesen

Szivünk frigyét: addig pedig, hugom,

El nem megyünk innen. – Cesárió, jer:

Mert addig az vagy, a míg férfi vagy;

Ha majd hozzánk másként öltözve térsz,

Orsino hölgye s királynője léssz!

(El mind.)

A Bohócز danol.

Mikor még én kicsiny voltam,

Szél, még eső, hajja haj!

Bolondságért majd megholtam,

Mindig esett, hajja haj!

De mikor már nagynak láttak,

Szél, meg eső, hajja haj!

Tolvaj előtt kaput zártak,

Mindig esett, hajja haj!

És mikor megházasodtam,

Szél, meg eső, hajja haj!

Soha többé nem mulattam,

Mindig esett, hajja haj!

És mikor az ágyba dültem,

Szél meg, eső, hajja haj!

Borral már megelégtültem,

Mindig esett, hajja haj!

Nincsen e világnak vége,

Szél meg eső, hajja haj!

De játéknak már vége,

S hogyha tetszett, semmi baj.

Szakképesítés-ráépülés: 55 213 01 Hangtárvezető
Szóbeli vizsgatevékenység
A vizsgafeladat megnevezése: Színházi produkció elemzése